

วารสาร
มนุษยสังคมศิลปาสาร

Journal of Humanities, Social Sciences and Arts

ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม 2569
Volume 8 No.3 September - December 2026

ISSN : 3056 - 9265 (Online)

ภาพปก: ภาพนูนต่ำหน้าสิมวัดรัตนาราม บ้านหนองอ้อ ตำบลหนองอ้อ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

ถ่ายภาพโดย: ชุติพงศ์ คงสันเทียะ (ถ่ายเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2568)

วารสาร มนุษยสังคมศิลปาสาร

ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2569)

Journal of Humanities, Social Sciences and Arts

Vol. 8 No. 3 (September – December 2026)

ISSN: 3056- 9265 (Online)

วัตถุประสงค์

วารสารมนุษยสังคมศิลปาสาร (Journal of Humanities, Social Sciences and Arts: H.S.A.) เป็นวารสารวิชาการ มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นพื้นที่ในการเผยแพร่ผลงานวิชาการ ทั้งที่เป็นบทความวิจัย บทความวิชาการ และเป็นศูนย์กลางในการศึกษาค้นคว้าแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ นิสิต นักศึกษา และผู้ที่สนใจ มีขอบเขตเนื้อหาครอบคลุมในด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ศิลปกรรม ดนตรี นาฏศิลป์ การพัฒนาชุมชน/สังคม/ท้องถิ่น รวมทั้งสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่และศาสตร์สาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง เปิดรับทั้งบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ทั้งนี้ บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิจากหลากหลายสถาบัน จำนวน 3 ท่าน ซึ่งปกปิดรายชื่อทั้งเจ้าของบทความ ผู้ประเมิน และผู้ที่เกี่ยวข้องขณะทำการประเมิน (Double-blind Peer Review) ทั้งยังต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น โดยผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิจัยหรือบทความวิชาการเพื่อตีพิมพ์ลงในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่วารสารกำหนด

กำหนดการออกวารสาร

ฉบับที่ 1 : ประจำเดือน มกราคม – เมษายน

ฉบับที่ 2 : ประจำเดือน พฤษภาคม – สิงหาคม

ฉบับที่ 3 : ประจำเดือน กันยายน – ธันวาคม

ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คณิศรา ธัญสุนทรสกุล อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงไกร ธุระพันธ์ คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

บรรณาธิการวารสาร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฏฐานุช เมฆรา

ผู้ช่วยบรรณาธิการวารสาร

อาจารย์ ดร.ชนัญญา คงยืน

อาจารย์ชุติพงศ์ คงสันเทียะ

กองบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.จุฬามาศ จันทร์ศรีสุคต	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
รองศาสตราจารย์นาวา วงษ์พรม	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฏฐภรณ์ เสารยะวิเศษ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวุฒิ ตัถย์วิสุทธิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วราภรณ์ ขยายผล	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
รองศาสตราจารย์ ดร.อรัญญา ศิริผล	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร.จิรัชยา เจียวก๊ก	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
รองศาสตราจารย์พฤกษา เครือแสง	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิปปวิชญ์ กิ่งแก้ว	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บัณศิกาญจ ตั้งภากรณ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นราธิป ปิติธนบดี	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ตั้งปณิธาน อารีย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
อาจารย์ ดร.วิจิตรา โพธิสาร	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
อาจารย์ ดร. มนธนัตถ์ สินทร	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

คณะดำเนินงาน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฏฐานุช เมฆรา	ประธานกรรมการ/บรรณาธิการวารสาร
อาจารย์ ดร.ชนัญญา คงยืน	กรรมการ
อาจารย์ธิดารัตน์ ชุ่มจังหรีด	กรรมการ
อาจารย์ชลิดา เสน่ห์เมือง	กรรมการ
นางนิตยา ปานทรัพย์	กรรมการ/ผู้ช่วยเลขานุการ
นางศิริรัตน์ บริบูรณ์	กรรมการ/ผู้ช่วยเลขานุการ

ดำเนินการและจัดการวารสาร

อาจารย์ชุติพงศ์ คงสันเทียะ

อาจารย์ ดร.ชนัญญา คงยืน

นางนิตยา ปานทรัพย์

นางศิริรัตน์ บริบูรณ์

ออกแบบปกและจัดรูปเล่ม

อาจารย์ชุติพงศ์ คงสันเทียะ

อาจารย์ธิดารัตน์ ชุ่มจังหรีด

ตรวจสอบพิสูจน์อักษรทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

อาจารย์ ดร.ชนัญญา คงยืน

อาจารย์ชุติพงศ์ คงสันเทียะ

อาจารย์ชลิดา เสน่ห์เมือง

สำนักงานกองบรรณาธิการ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี (ศูนย์การศึกษาสามพร้าว)

อาคารศูนย์การเรียนรู้เทคโนโลยีและภาษาอาเซียน เลขที่ 234 หมู่ 12 ตำบลสามพร้าว

อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี 41000 โทร 042-211-040 ต่อ 1401, 1494, 1435

E-mail : hsa.journal@udru.ac.th

เว็บไซต์ : https://humansite.udru.ac.th/web/

เว็บไซต์วารสาร : https://so03.tci-thaijo.org/index.php/hsa/index

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ ประจำปีที่ 8 ฉบับที่ 3 (กันยายน – สิงหาคม 2569)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรัชนี เคนสุโพธิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร สุขแสน	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชลาทิพย์ ชัยโคตร	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวุฒิ ตัถย์วิสุทธิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนายุทธ เชยบาล	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุทธิดา จันทร์ดวง	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษวรรษ์ แสนปลื้ม	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย สุริยุทธ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปุญชรัศมิ์ วรก้องกิจไพศาล	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์นริศรา อินทร์แจ้ง	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สอนประจันทร์ เสียงเย็น	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
อาจารย์ ดร.วีระศักดิ์ ภาพพา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
อาจารย์ ดร.ประพรทิพย์ คุณากรพิทักษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
อาจารย์ ดร.ชนก วรรณกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
อาจารย์ ดร.ศราวุธ ผิวแดง	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

ศาสตราจารย์ นาวาอากาศโท ดร.สุมิตร สุวรรณ	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสน
รองศาสตราจารย์ ดร.ออมสิน จตุพร	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร.จิรัชยา เจียวก๊ก	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
รองศาสตราจารย์ ดร.เดโช แขน้ำแก้ว	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
รองศาสตราจารย์ ดร.พิชญาภา ยืนยาว	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
รองศาสตราจารย์สุพัตรา รุ่งรัตน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอมผกา เตชะอภัยคุณ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประจวบ ทองศรี	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพงษ์ ปัญจบุรี	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เบญจมาศ เมืองเกษม	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคณาภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรัญญา นาเหนือ	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูเทพ ประภากร	มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุธี โกสิทธิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทนงศักดิ์ ปัดสินธุ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรชนก สนิทวงค์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวรัตน์ ทศศะ	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปทุมวดี ล้ำเลิศ	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทรงพล เลิศกอบกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์มงคล เจริญจิตต์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
อาจารย์ ดร.อนุพงศ์ ขอบเขต	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อาจารย์ ดร.อภิรักษ์ นุสิทธิ์ชัยการ	มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
อาจารย์ ดร.สุชานัน หรรษอุดม	มหาวิทยาลัยนเรศวร
อาจารย์ ดร.อินดรา เวทย์ศิริยานันท์	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
อาจารย์ ดร.ศิริสุดา แสงทอง	สถาบันรัชต์ภาคย์
ดร.อรรถพล ศิริมูล	ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดน่าน

บทความทั้งหมดในวารสารมนุษยสังคมศิลปาสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ได้รับการประเมินทางวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ
ข้อเขียนหรือบทความใดๆ ที่ได้เผยแพร่ในวารสารนี้ ถือเป็นความคิดเห็นส่วนบุคคลของผู้นิพนธ์บทความ
ซึ่งกองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย หรือไม่มีข้อผูกพันด้วยประการใดๆ
ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ขอให้อ้างอิงแสดงที่มาด้วย

All articles in Journal of Humanities, Social Sciences and Arts, Faculty of Humanities and Social Sciences, Udon Thani Rajabhat University, have been academically evaluated by qualified experts. Any writings or articles published in this journal represent the personal opinions of the authors, with which the editorial board is not necessarily in agreement and bears no obligation whatsoever. The editorial board does not reserve copyright for reproduction, but requests that proper citation and source attribution be provided.

บรรณาธิการแถลง

วารสารมนุษยสังคมศิลปาสาร (Journal of Humanities, Social Sciences and Arts: H.S.A.) เป็นวารสารที่ได้นำเสนอบทความที่เป็นประโยชน์ต่อวงการวิชาการด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์มาอย่างต่อเนื่อง ทั้งยังได้รับการรับรองคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai-journal Citation Index centre: TCI) เป็นวารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพในกลุ่มที่ 1 (Tier 1) และอยู่ในฐานข้อมูล TCI ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2568 - 31 ธันวาคม 2572 ทั้งนี้วารสารได้มีการตรวจสอบคุณภาพบทความจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้อยู่ในหลักเกณฑ์ของคุณภาพวารสารตามประกาศ ก.พ.อ. เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2564 ที่กำหนดให้วารสารวิชาการที่มีการตรวจสอบคุณภาพของบทความโดยผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบบทความ (Peer reviewer) ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกจากหลากหลายสถาบัน อย่างน้อย 3 คน ด้วยเหตุนี้กองบรรณาธิการวารสารมนุษยสังคมศิลปาสารจึงได้ใช้ระบบผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบบทความจำนวน 3 คน โดยปกปิดรายชื่อทั้งผู้เขียนบทความ ผู้ประเมิน และผู้ที่เกี่ยวข้องขณะทำการประเมิน (Double-blind peer review) เพื่อให้ผู้เขียนบทความทุกท่านสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ตามเกณฑ์ที่กำหนด

ในปีที่ 8 นี้ วารสารได้เพิ่มจำนวนฉบับเป็น 3 ต่อปี และกำหนดให้มีจำนวนบทความต่อฉบับประมาณ 12 – 15 บทความ ซึ่งในฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2569) นี้ มีบทความที่ผ่านกระบวนการพิจารณารวม 15 เรื่อง โดยเป็นบทความวิจัย 14 เรื่อง และบทความวิชาการ 1 เรื่อง และมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เริ่มต้นด้วยบทความวิจัยเรื่องแรก คือ ***การพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อยกระดับเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่จังหวัดสุราษฎร์ธานี*** ที่มุ่งศึกษาความต้องการและแนวทางการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารและสร้างความร่วมมือเพื่อยกระดับเกษตรอัจริยะรุ่นใหม่ เรื่องต่อมาคือ ***รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธของเทศบาลเมืองบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานี*** ที่มุ่งศึกษาสภาพปัญหา สังเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมของเทศบาลเมืองบึงยี่โถ เรื่องต่อมาคือ ***FORMULAIC LANGUAGE IN ADVERTISING: A MULTI-GROUP SEM ANALYSIS OF CHINESE IDIOMS AND COLLOQUIAL EXPRESSIONS*** ที่มุ่งตรวจสอบผลของภาษาแบบสูตรสำเร็จที่มีต่อประสิทธิผลของการโฆษณา พร้อมทั้งเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างโฆษณาที่ใช้สำนวนหรือคำพังเพยของจีนกับโฆษณาที่ใช้ภาษาพูดแบบทั่วไปของจีน เรื่องต่อมาคือ ***กระบวนการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านนาคำ จังหวัดบึงกาฬ*** ที่ศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการ แนวทาง และสังเคราะห์กระบวนการพัฒนาครูในการออกแบบการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานบนทรัพยากรท้องถิ่น เรื่องต่อมาคือ ***“ฉากทัศน์” ซิมโฟนิคสวีท*** ซึ่งเป็นผลงานวิจัยสร้างสรรค์ทางดุริยางคศิลป์ ซึ่งได้ประพันธ์ชุดบทเพลงสำหรับวงออร์เคสตราผ่านการตีความจาก “ฉากทัศน์ในอุดมคติ” เรื่องต่อมาคือ ***พุทธบูรณาการเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานพนักงานบริษัท สไมล์ภัณฑ์ จำกัด*** ที่มุ่งออกแบบกิจกรรมเชิงพุทธบูรณาการเสริมสร้างประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานบริษัท เรื่องต่อมาคือ ***การพัฒนานวัตกรรมด้านศิลปะการแสดงชุด “ระบำนฤตตะศรีศิชรินทราบูชาศิวเทพ” และการใช้ประโยชน์เชิงพื้นที่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์*** ซึ่งได้มุ่งพัฒนานวัตกรรมด้านศิลปะการแสดงชุด “ระบำนฤตตะศรีศิชรินทราบูชาศิวเทพ” เพื่อการใช้ประโยชน์ในทางการท่องเที่ยวของจังหวัดสุรินทร์ เรื่องต่อมาคือ ***การพัฒนาตัวบ่งชี้ทักษะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัด***

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มุ่งพัฒนาตัวบ่งชี้และทดสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างตัวบ่งชี้ทักษะผู้นำแห่งอนาคต เรื่องต่อมาคือ ***แนวทางการเตรียมความพร้อมสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านสองแพรก จังหวัดพังงา*** ที่ศึกษาความต้องการและแนวทางการเตรียมความพร้อมสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชน เรื่องต่อมาคือ ***การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน: การวิเคราะห์ความไม่แปรเปลี่ยนของโมเดล*** ที่มุ่งศึกษาองค์ประกอบตัวบ่งชี้และทดสอบโมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริด เรื่องต่อมาคือ ***พรมแดนการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนสำหรับเด็กและเยาวชน: จากการทบทวนวรรณกรรมแบบกำหนดขอบเขตสู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย*** ที่มุ่งศึกษาขอบเขตการดำเนินงานและลักษณะองค์ความรู้ความปลอดภัยทางถนนเพื่อพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เรื่องต่อมาคือ ***การใช้สื่อการตลาดดิจิทัลของนักท่องเที่ยวต่อการเลือกบริการโรงแรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในจังหวัดนครราชสีมา*** ที่ศึกษาพฤติกรรมการเลือกใช้สื่อการตลาดดิจิทัลของนักท่องเที่ยว รวมถึงพัฒนาแนวทางกลยุทธ์การตลาดดิจิทัลที่เหมาะสมสำหรับผู้ประกอบการโรงแรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เรื่องต่อมาคือ ***การใช้สัญญะที่สื่ออุดมการณ์ในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต*** ที่มุ่งวิเคราะห์ประเภทของสัญญะและอุดมการณ์ที่แฝงในเนื้อเพลงมาร์ชโรงเรียน และเรื่องสุดท้ายคือ ***มาตรการทางกฎหมายในการกำกับดูแลสถานประกอบการดูแลผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559: การศึกษาเปรียบเทียบเพื่อยกระดับมาตรฐาน*** ซึ่งศึกษาและวิเคราะห์ข้อจำกัดของโครงสร้างกฎหมายไทยในการกำกับดูแลสถานประกอบการดูแลผู้สูงอายุและผู้มีภาวะพึ่งพิง นอกจากนี้ ยังมีบทความวิชาการที่น่าสนใจเรื่อง ***ชายรักชายในจีน: จากมรดกทางประวัติศาสตร์สู่การต่อรองอัตลักษณ์ในสังคมร่วมสมัย*** ที่มุ่งสังเคราะห์พัฒนาการความสัมพันธ์ชายรักชายในสังคมจีน จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ยุคราชวงศ์ จนมาสู่พลวัตสังคมยุคปัจจุบันภายใต้กรอบครอบครัว รัฐ และพื้นที่ดิจิทัลของสังคมจีนร่วมสมัย

ทั้งนี้ ทุกบทความที่กล่าวมาล้วนเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อวงการวิชาการด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ รวมถึงความเชื่อมโยงการใช้องค์ความรู้แบบสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ ซึ่งทางกองบรรณาธิการวารสารมนุษยสังคมศิลปาสารหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะมีส่วนช่วยต่อการต่อยอดองค์ความรู้สู่การพัฒนาชุมชน สังคม และท้องถิ่นต่อไปได้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฏฐานุช เมฆรา

บรรณาธิการ

สารบัญ

บทความวิจัย (Research Article)

❖ **การพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อยกระดับเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่จังหวัดสุราษฎร์ธานี** 1

DEVELOPMENT OF COMMUNICATION STRATEGIES TO ENHANCE YOUNG SMART FARMERS IN SURAT THANI PROVINCE

- เมธิกา เมฆฉาย, วิทยาธร ท่อแก้ว, กวิทธิ์ ศรีสัมฤทธิ์ และ กุลธิดา ธรรมวิภัชน์
  Metika Mekchay, Wittayatorn Torkaew, Kawit Srisamrit and Kuntida Thamwipat

❖ **รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธของเทศบาลเมืองบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานี** 17

A BUDDHIST-BASED PARTICIPATORY HEALTH AND WELL-BEING PROMOTIONAL MODEL FOR BUENG YITHO MUNICIPALITY PATHUM THANI PROVINCE

- พระมหาเสวย ปิยธมฺโม (ปุยทอง) พระเจริญพงษ์ ธมฺมทีโป และ โยตะ ชัยวรมันกุล
  Phra Maha Sawoei Piyathammo (Pui Thong), Phrajaroenphong Dammatepo and Yota Chaiworamankul

❖ **FORMULAIC LANGUAGE IN ADVERTISING: A MULTI-GROUP SEM ANALYSIS OF CHINESE IDIOMS AND COLLOQUIAL EXPRESSIONS** 34

- Aphatsara Thirakuntham and Zheyun Zheng

❖ **กระบวนการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านนาคำ จังหวัดบึงกาฬ** 51

TEACHER DEVELOPMENT PROCESSES FOR PHENOMENON-BASED LEARNING: A CASE STUDY OF BAN NA KHAM SCHOOL, BUENG KAN PROVINCE

- ฉัตรชนก เฮงสุโข, ศุภางค์จิต กัลยาแก้ว, เอกศักดิ์ เฮงสุโข, นุสรา สัมปชัญญานนท์ และ อภิฤดี ทองพล
  Chatchanok Hengsuko, Supangjit Kanlayakaew, Ekasak Hengsuko, Nusara Sampachanyanon and Apirudee Thongphon

❖ **“ฉากทัศน์” ซิมโฟนิคสวีท** 67

“THE SCENES” SYMPHONIC SUITE

- เฉลิมพล โลหะมาตย์ และ วีรชาติ เปรมานนท์
  Chaloempol Lohamart and Weerachat Premananda

❖ **พุทธบูรณาการเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานพนักงานบริษัท สไมล์ภัณฑ์ จำกัด** 84
BUDDHIST INTEGRATION FOR IMPROVING THE WORK EFFICIENCY OF EMPLOYEES AT SMILEPHAN COMPANY LIMITED
- Han Bian และ พระเจริญพงษ์ ธมฺมทีโป
  Yan Han Bian and Phrajharoenphong Dhammatipo

❖ **การพัฒนานวัตกรรมด้านศิลปะการแสดงชุด “ระบำนฤตตะศรีศิชรินทราบูชาศิวเทพ” และการใช้ประโยชน์เชิงพื้นที่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์** 101
DEVELOPMENT OF AN INNOVATIVE DANCE PERFORMANCE ENTITLED “RABAM NARITTASRISIKHARINTRA: A TRIBUTE TO LORD SHIVA” AND SPATIAL UTILIZATION FOR PROMOTING CULTURAL TOURISM IN SURIN PROVINCE
- ยุวดี พลศิริ
  Yuwadee Ponsiri

❖ **การพัฒนาตัวบ่งชี้ทักษะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ** 119
DEVELOPMENT OF INDICATORS OF FUTURE LEADERSHIP SKILLSFOR SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICES IN THE NORTHEASTERN REGION
- อภิสมา โยธาภักดี, ชิษณพงศ์ ศรจันทร์ และ พิมพ์อร สดเอี่ยม
  Apisama Yotapukdee, Chissanapong Sonchan and Pim-on Sod-ium

❖ **แนวทางการเตรียมความพร้อมสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านสองแพรก จังหวัดพังงา** 133
PREPARATION GUIDELINES FOR COMMUNITY-BASED TOURISM: A CASE STUDY OF BAN SONG PHRAEK COMMUNITY, PHANG-NGA PROVINCE
- วาสนา ศรีนวลใย, สุทธิณี พรพันธุ์ไพบูลย์, จารุณี คงกุล, วรเชษฐ จันทร์สระ เจนจิรา เผดิมผล และ อมรรัตน์ หย่องเอ่น
  Wasana Srinualyai, Suttinee Pornpunpaibool, Jarunee Khongkun, Worachest Chansara, Janejira Phadermpol and Amornrat Yong-en

❖ **การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน: การวิเคราะห์ความไม่แปรเปลี่ยนของโมเดล** 150
DEVELOPMENT OF HYBRID LEADERSHIP INDICATORS FOR SECONDARY SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER THE OFFICE OF THE BASIC EDUCATION COMMISSION: MODEL INVARIANCE ANALYSIS
- วันนิวัติ สุธรรมฤทธิ์, บุญช่วย ศิริเกษ และ พิมพ์อร สดเอี่ยม
  Wanniwat Suthamrit, Boonchuay Sirikes and Pim-on Sod-ium

❖ **พรมแดนการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนสำหรับเด็กและเยาวชน: จากการทบทวนวรรณกรรมแบบกำหนดขอบเขตสู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย** 165
EXPLORING THE FRONTIERS OF ROAD SAFETY FOR CHILDREN AND YOUTH: FROM A SCOPING REVIEW TO POLICY RECOMMENDATIONS UNDER NEW NORMAL SITUATION FOR EARLY CHILHOOD
- ภีมพจน์ น้อมชอบพิทักษ์, เมธชนนท์ ประจวบลาภ, เจษฎากร อังกูลพัฒนาสุข และ ภูกิจ ธนชิตเจษฎา
  Pimapot Nomchobpitak, Metchanon Prajuablap, Jasadakorn Angkulpattanasuk and Phukit Thanachitjesada

❖ **การใช้สื่อการตลาดดิจิทัลของนักท่องเที่ยวต่อการเลือกบริการโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในจังหวัดนครราชสีมา** 182
THE USE OF DIGITAL MARKETING MEDIA BY TOURISTS IN SELECTING ECO-FRIENDLY HOTEL SERVICES IN NAKHON RATCHASIMA PROVINCE
- ปรเมษฐ์ สักพันธ์ และ เนตรนภางค์ ทองศรี
  Poramate Saggapunt and Natenapang Thongsri

❖ **การใช้สัญญะที่สื่ออุดมการณ์ในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต** 199
THE USE OF SIGNS CONVEYING IDEOLOGY IN SCHOOL MARCH SONGS OF PHUKET PROVINCE
- พัชราภรณ์ คชินทร์
  Patcharaporn Kachin

❖ **มาตรการทางกฎหมายในการกำกับดูแลสถานประกอบการดูแลผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559: การศึกษาเปรียบเทียบเพื่อยกระดับมาตรฐาน** 216
LEGAL MEASURES FOR REGULATING ELDERLY CARE FACILITIES UNDER THE HEALTH ESTABLISHMENT ACT B.E. 2559: A COMPARATIVE ANALYSIS FOR ELEVATING STANDARDS
- จิรัตน์ เขียวชอุ่ม และ สุพรรณี เขียวชอุ่ม
  Chirat Keawchaum and Supannee Keawchaum

บทความวิชาการ (Academic Article)

❖ **ชายรักชายในจีน: จากมรดกทางประวัติศาสตร์สู่การต่อรองอัตลักษณ์ในสังคมร่วมสมัย** 230
MALE SAME-SEX RELATIONS IN CHINA: FROM HISTORICAL LEGACY TO IDENTITY NEGOTIATION IN CONTEMPORARY SOCIETY
- อภินันท์ ธรรมอินทร์ลาด และ รัตนะ ปัญญาภา
  Apinun Thaminlad and Rattana Panyapa

จริยธรรมการตีพิมพ์ผลงานวิชาการในวารสาร (Publication Ethics) 249
การจัดเตรียมต้นฉบับสำหรับผู้เขียน 253
รูปแบบการจัดเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ (Academic Article) 262
รูปแบบการจัดเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย (Research Article) 264
ขั้นตอนการทำงานของวารสารมนุษยสังคมศิลปาสาร (H.S.A.) 268

การพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อยกระดับเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่จังหวัดสุราษฎร์ธานี

DEVELOPMENT OF COMMUNICATION STRATEGIES TO ENHANCE YOUNG SMART FARMERS IN SURAT THANI PROVINCE

เมธิกา เมฆฉาย[1,*], วิทยาธร ท่อแก้ว[2], กวิทธิ์ ศรีสัมฤทธิ์[2] และ กุลธิดา ธรรมวิภัชน์[3]
Metika Mekchay[1,*], Wittayatorn Torkaew[2], Kawit Srisamrit[2] and Kuntida Thamwipat[3]

(**Received:** 25 May, 2026; **Revised:** 28 Jun., 2026; **Accepted:** 1 Jul., 2026)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการและแนวทางพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารด้านการให้ความรู้ การปรับทัศนคติ พฤติกรรม และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อยกระดับเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตภาคสนามแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 30 คน คัดเลือกแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสร้างข้อสรุปและตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการในการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารมีลักษณะเชิงระบบ ครอบคลุมผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร ผู้รับสาร ผลการสื่อสาร และเครือข่ายความร่วมมือ โดยผู้ส่งสารต้องมีความรู้ด้านการผลิต เทคโนโลยีเกษตรอัจฉริยะ การตลาด และบริบทพื้นที่ สารต้องเข้าใจง่ายและนำไปใช้ได้จริง ส่วนช่องทางการสื่อสารควรใช้สื่อดิจิทัลและการมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งนี้ กลยุทธ์การสื่อสารควรสอดคล้องกับระดับประสบการณ์ของเกษตรกร 4 ระดับ เพื่อพัฒนาจากความรู้สู่การเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติและพฤติกรรม ผ่านการเรียนรู้จากเกษตรกรต้นแบบและเครือข่ายความร่วมมือ องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยคือ “โมเดลการสื่อสารแบบไล่ระดับเพื่อยกระดับเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่” ประกอบด้วย 3 ระยะ ได้แก่ ระยะสร้างแรงบันดาลใจ ระยะเรียนรู้เชิงปฏิบัติ และระยะขยายผลสู่การเป็นต้นแบบ ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาศักยภาพเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่ได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: กลยุทธ์การสื่อสาร, เกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่, การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม, เครือข่ายความร่วมมือ

[1] หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต แขนงนวัตกรรมการสื่อสารทางการเมืองและการปกครองท้องถิ่น สาขานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช จังหวัดนนทบุรี ประเทศไทย

[1] Doctor of Philosophy Program in Communication Innovation for Political and Local Administration, School of Communication Arts, Sukhothai Thammathirat University, Nonthaburi Province, Thailand

[2] สาขานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช จังหวัดนนทบุรี ประเทศไทย

[2] School of Communication Arts, Sukhothai Thammathirat University, Nonthaburi Province, Thailand

[3] คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

[3] Faculty of Industrial Education and Technology King Mongkut’s University of Technology Thonburi, Bangkok, Thailand

* Corresponding author. E-mail: metikamekchay@gmail.com

Abstract

This research aimed to investigate communication needs and develop communication strategies for enhancing knowledge, promoting attitude and behavioral change, and strengthening collaborative networks among Young Smart Farmers in Surat Thani Province. A qualitative research approach was employed, using in-depth interviews, focus group discussions, and non-participant field observations. Thirty key informants, including agricultural officers, academics, incubation center staff, model farmers, and participating young farmers, were purposively selected. Data were analyzed through conclusion drawing and triangulation. The findings indicated that the development of effective communication strategies requires a systematic approach integrating communicators, messages, communication channels, audiences, communication outcomes, and collaborative networks. Communicators should possess knowledge of agricultural production, smart farming technologies, marketing, and local contexts, while messages should be practical, understandable, and applicable. Communication channels should emphasize digital media and participatory communication. Strategies should also be tailored to farmers' four levels of experience to facilitate the progression from knowledge acquisition to attitudinal and behavioral change through engagement with role-model farmers and collaborative networks. A key contribution of this study is the "Progressive Communication Model for Enhancing Young Smart Farmers," comprising three stages: inspiration building, experiential learning, and role-model expansion, which can serve as a sustainable framework for farmer development.

Keywords: Communication Strategy, Young Smart Farmers, Participatory Communication, Collaborative Network

บทนำ

ภาคการเกษตรของประเทศไทยเป็นรากฐานสำคัญของระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เนื่องจากเป็นแหล่งผลิตอาหาร สร้างรายได้ และเป็นวิถีชีวิตของประชาชนจำนวนมาก อีกทั้งยังมีบทบาทสำคัญต่อความมั่นคงทางอาหาร การจ้างงาน และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับชุมชนและระดับประเทศ อย่างไรก็ตาม ภาคการเกษตรไทยในปัจจุบันกำลังเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี ไม่ว่าจะเป็นปัญหาต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น การขาดแคลนแรงงานภาคเกษตร การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ความผันผวนของตลาดสินค้าเกษตร ตลอดจนการแข่งขันทางการตลาดที่รุนแรงมากขึ้น ส่งผลให้ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเร่งปรับแนวทางการพัฒนาภาคเกษตรไปสู่ระบบเกษตรกรรมสมัยใหม่ที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี นวัตกรรม และการบริหาร

จัดการข้อมูลอย่างเป็นระบบ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565; สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2565)

จากบริบทดังกล่าว แนวคิด “เกษตรกรอัจฉริยะ” (Smart Farmer) จึงถูกนำมาใช้เป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรไทย โดยมุ่งเน้นให้เกษตรกรมีองค์ความรู้ด้านการผลิต การจัดการข้อมูล การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และสามารถเชื่อมโยงการผลิตสู่การตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายใต้บริบทของการเปลี่ยนผ่านสู่เกษตรกรรม 4.0 ที่เน้นการใช้ข้อมูล เทคโนโลยีอัจฉริยะ และนวัตกรรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ลดต้นทุน และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตร (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2565; คณะกรรมการนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์, 2565) โดยเฉพาะ “เกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่” (Young Smart Farmer: YSF) ซึ่งถือเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนภาคเกษตรกรรมไทยในอนาคต เนื่องจากเป็นกลุ่มคน รุ่นใหม่ที่มีศักยภาพในการเรียนรู้ เปิดรับเทคโนโลยี และสามารถพัฒนาองค์ความรู้ใหม่เพื่อประยุกต์ใช้ใน การประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของสังคมดิจิทัล

จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพด้านการเกษตรสูงของภาคใต้ มีพื้นที่การผลิตที่หลากหลาย ทั้งสวนปาล์มน้ำมัน สวนยางพารา สวนผลไม้ การประมง และเกษตรผสมผสาน อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีการส่งเสริมโครงการเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่องจากหน่วยงานภาครัฐและเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม ภาคการเกษตรของจังหวัดยังคงเผชิญกับความท้าทายหลายประการ โดยเฉพาะโครงสร้างประชากรภาคเกษตรที่มีแนวโน้มเข้าสู่สังคมสูงวัย การลดลงของแรงงานภาคเกษตร การพึ่งพาการผลิตพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว เช่น ปาล์มน้ำมันและยางพารา ซึ่งมีความอ่อนไหวต่อความผันผวนของราคาในตลาดโลก รวมถึงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ส่งผลต่อปริมาณน้ำฝน และการระบาดของศัตรูพืชในพื้นที่ นอกจากนี้ แม้ว่าหน่วยงานภาครัฐจะมีการถ่ายทอดองค์ความรู้และสนับสนุนเทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่อย่างต่อเนื่อง แต่ยังพบว่าเกษตรกรรุ่นใหม่บางส่วนยังขาดโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลที่ทันสมัย ขาดระบบติดตามและให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนยังมีข้อจำกัดด้านการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างเกษตรกรต้นแบบ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา ส่งผลให้การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการเกษตรยังไม่สามารถขยายผลได้อย่างเต็มศักยภาพในระดับพื้นที่ (สำนักงานเกษตรจังหวัด สุราษฎร์ธานี, 2567)

นอกจากนี้ การพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อยกระดับเกษตรกรอัจฉริยะยังจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) ที่เปิดโอกาสให้เกษตรกรได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ เรียนรู้จากเกษตรกรต้นแบบ และร่วมกันสร้างองค์ความรู้จากบริบทจริงของพื้นที่ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการยอมรับเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการเกษตรได้อย่างยั่งยืน (Schramm, 1973; Rogers, 2003) ขณะเดียวกัน การออกแบบสารที่เหมาะสม เข้าใจง่าย และสามารถนำไปใช้ได้จริง ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การสื่อสารนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมของเกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิผล (Reigeluth, 1999; Cialdini, 2007) จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อยกระดับเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการสื่อสาร

ที่ส่งผลต่อการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ ตลอดจนแนวทางในการออกแบบกระบวนการสื่อสารที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ อันจะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ การพัฒนาทักษะ การปรับเปลี่ยนทัศนคติ และการพัฒนาพฤติกรรมของเกษตรกรรุ่นใหม่อย่างเป็นระบบและยั่งยืน รวมทั้งสามารถนำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายและการส่งเสริมเกษตรกรอัจฉริยะในระดับพื้นที่และระดับประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการในการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อยกระดับเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารในการให้ความรู้ การปรับทัศนคติ และพฤติกรรมเพื่อยกระดับเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อยกระดับเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่จังหวัดสุราษฎร์ธานี

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ประยุกต์ใช้แนวคิดและทฤษฎีทางการสื่อสารและการพัฒนามาบูรณาการเป็นกรอบแนวคิด “ระบบนิเวศการสื่อสาร” (Communication Ecosystem) เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบการสื่อสารที่ส่งผลต่อการยกระดับเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยใช้ทฤษฎีความรู้ ทัศนคติ และการ

ปฏิบัติ (KAP Theory) เป็นแกนหลักในการอธิบายกระบวนการเปลี่ยนผ่านพฤติกรรมอย่างเป็นระบบ (Launiala, 2009; World Health Organization, 2020) ร่วมกับทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (Diffusion of Innovations Theory) (Rogers, 2003) ในการอธิบายบทบาทของผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการยอมรับนวัตกรรมที่สอดรับกับความพร้อมของผู้รับสาร ควบคู่กับทฤษฎีการยอมรับเทคโนโลยี (TAM) ที่มุ่งเน้นการรับรู้ประโยชน์และความง่ายในการใช้งานเทคโนโลยีเกษตรอัจฉริยะ (Davis, 1989) นอกจากนี้ ยังได้ผสานทฤษฎีการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) เพื่อขับเคลื่อนการเรียนรู้สองทางและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในพื้นที่ (Freire, 1970; Schramm, 1973) และแนวคิดการออกแบบสาร (Message Design Theory) เพื่อพัฒนาเนื้อหาที่ชัดเจน เข้าใจง่าย และตรงจุด (Reigeluth, 1999) ซึ่งการเชื่อมโยงองค์ประกอบทั้งด้านผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง ผู้รับสาร ผลลัพธ์ และเครือข่ายภาคีเข้าด้วยกันนี้ จะช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรรุ่นใหม่อย่างเป็นระบบและยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งศึกษาความต้องการและแนวทางการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อยกระดับเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผ่านการศึกษาปรากฏการณ์เชิงลึกในบริบทจริงของพื้นที่ เพื่อทำความเข้าใจมุมมอง ประสบการณ์ และกระบวนการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการสังเกตภาคสนามแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) ร่วมกับการศึกษาข้อมูลเอกสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสะท้อนบริบทของพื้นที่ศึกษาอย่างรอบด้าน

1. **กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ** คือบุคคลที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวนทั้งสิ้น 30 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลที่มีความรู้ ประสบการณ์ และมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่ สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารได้อย่างเหมาะสม โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือก (Inclusion Criteria) โดยที่ 1) เป็นผู้มีบทบาทด้านนโยบาย การส่งเสริม การถ่ายทอดองค์ความรู้ หรือการพัฒนาเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีไม่น้อยกว่า 2 ปี 2) เป็นผู้ที่ยินยอมเข้าร่วมการวิจัยและสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสาร การพัฒนาศักยภาพ และการสร้างเครือข่ายเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งประกอบด้วย หัวหน้าสำนักงานเกษตรจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 1 คน นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรและนักวิชาการการเกษตรที่รับผิดชอบงานเกษตรกรอัจฉริยะ จำนวน 5 คน เจ้าหน้าที่ศูนย์บ่มเพาะเกษตรกรรุ่นใหม่และผู้ประสานงานเครือข่าย จำนวน 4 คน เกษตรกร Smart Farmer ต้นแบบที่มีผลงานเป็นที่ประจักษ์และได้รับการยอมรับในพื้นที่ จำนวน 4 คน และเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) จำนวน 16 คน โดยแบ่งตามระดับศักยภาพ ดังนี้ ระดับฝึกหัด (Novice) จำนวน 4 คน เป็นผู้เข้าร่วมโครงการระยะเริ่มต้นหรือมีประสบการณ์ด้านเกษตรอัจฉริยะไม่เกิน 1 ปี ระดับเริ่มต้น (Beginner) จำนวน 4 คน เป็นผู้ที่เริ่มประยุกต์ใช้เทคโนโลยีหรือองค์ความรู้ด้านเกษตรอัจฉริยะในฟาร์มของ

ตนเอง ระดับชำนาญการ (Proficient) จำนวน 4 คน เป็นผู้ที่สามารถใช้เทคโนโลยีและข้อมูลเพื่อบริหารจัดการฟาร์มได้อย่างต่อเนื่อง และมีผลลัพธ์เชิงประจักษ์ ระดับเชี่ยวชาญ (Expert) จำนวน 4 คน เป็นผู้ที่มีบทบาทเป็นวิทยากร เกษตรกรต้นแบบ หรือเป็นแกนนำเครือข่ายเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่ในพื้นที่

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและแนวคำถามการสนทนากลุ่ม ซึ่งพัฒนาขึ้นจากการทบทวนเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน และหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย (Index of Item Objective Congruence: IOC) ได้ค่าระหว่าง 0.67–1.00 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ยอมรับได้

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยตนเอง โดยเริ่มจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อศึกษามุมมอง ประสบการณ์ และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสาร จากนั้นดำเนินการสนทนากลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสะท้อนมุมมองร่วมกันของกลุ่มเกษตรกรและผู้เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังใช้วิธีการสังเกตภาคสนามแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อศึกษาบริบทการดำเนินงาน รูปแบบการสื่อสาร และพฤติกรรมการเรียนรู้ของเกษตรกรในสถานการณ์จริง ควบคู่กับการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย และข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการตรวจสอบและสนับสนุนความสมบูรณ์ของข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับวิธีการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive Analysis) โดยผู้วิจัยดำเนินการจัดหมวดหมู่ข้อมูล ตีความและสังเคราะห์ประเด็นสำคัญตามกรอบแนวคิดการวิจัย เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบด้านการสื่อสารที่ส่งผลต่อการยกระดับเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ทั้งด้านแหล่งข้อมูล วิธีการเก็บข้อมูล และการเปรียบเทียบข้อมูลจากหลายกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือ ความถูกต้อง และความสอดคล้องของผลการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ความต้องการในการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการยกระดับเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการศึกษาพบว่า จำเป็นต้องอาศัยระบบการสื่อสารเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงองค์ประกอบต่าง ๆ ของกระบวนการสื่อสารเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย ผู้ส่งสาร สาร ผู้รับสาร ช่องทางการสื่อสาร ผลการสื่อสาร และการจัดการเครือข่ายความร่วมมือ โดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อพัฒนาความรู้ ปรับเปลี่ยนทัศนคติ และส่งเสริมพฤติกรรมการปฏิบัติของเกษตรกรรุ่นใหม่ให้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคม ตลอดจนก้าวสู่การเป็นเกษตรกรอัจฉริยะที่มีศักยภาพในการแข่งขันและพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

ในด้านผู้ส่งสาร พบว่า ผู้ส่งสารเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการสื่อสารและการยอมรับองค์ความรู้ของเกษตรกรรุ่นใหม่ โดยผู้ส่งสารที่มีประสิทธิภาพควรมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และความน่าเชื่อถือ ความรู้ควรครอบคลุมทั้งด้านการผลิต เทคโนโลยีและ

นวัตกรรมเกษตรอัจฉริยะ การบริหารจัดการธุรกิจการเกษตร การตลาด และบริบทของพื้นที่ ขณะที่ทักษะควรครอบคลุมการถ่ายทอดความรู้ การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม การสร้างแรงจูงใจ และการใช้สื่อดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ผู้ส่งสารควรมีประสบการณ์จริงและได้รับการยอมรับจากชุมชนหรือเครือข่ายทางสังคม เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและเพิ่มการยอมรับสารของเกษตรกร

ด้านของสาร พบว่า เนื้อหาที่ใช้ในการสื่อสารควรเป็นสารเชิงบูรณาการที่สอดคล้องกับความต้องการและบริบทของเกษตรกรรุ่นใหม่ โดยสามารถจำแนกออกเป็น 4 กลุ่มสำคัญ ได้แก่ สารด้านการจัดการธุรกิจการเกษตร สารด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมเกษตรอัจฉริยะ สารด้านการสื่อสารการตลาด และสารด้านการสร้างแรงบันดาลใจ เนื้อหาควรมุ่งเน้นการนำไปใช้ได้จริง มีผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม และสามารถเชื่อมโยงกับการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของเกษตรกรได้อย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และการประยุกต์ใช้จริงในระดับฟาร์มและธุรกิจการเกษตร

ด้านผู้รับสาร พบว่า กลุ่มเกษตรกรฝึกหัดส่วนใหญ่ยังขาดความรู้พื้นฐานด้านการวางแผนการผลิต การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และการจัดการต้นทุน ต้องการการเรียนรู้ผ่านการฝึกปฏิบัติ การสาธิต และพี่เลี้ยงประจำพื้นที่ ในขณะที่กลุ่มเกษตรกรเริ่มต้นมีความต้องการด้านการบริหารจัดการฟาร์ม การตลาดออนไลน์ และการเชื่อมโยงเครือข่ายธุรกิจ ขณะที่ข้อจำกัดสำคัญคือการขาดแหล่งทุนและการติดตามให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง กลุ่มเกษตรกรชำนาญการให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ข้อมูล การใช้เทคโนโลยีอัจฉริยะ และการเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร โดยต้องการข้อมูลเชิงลึกด้านตลาดและการบริหารความเสี่ยง ส่วนเกษตรกรเชี่ยวชาญมีบทบาทเป็นผู้นำเครือข่ายและเกษตรกรต้นแบบ โดยต้องการการสนับสนุนด้านการสร้างเครือข่าย การพัฒนาธุรกิจ และการขยายผลนวัตกรรมสู่เกษตรกรรายอื่น

ด้านช่องทางการสื่อสาร พบว่า การพัฒนาเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่ควรใช้ช่องทางการสื่อสารแบบผสมผสาน โดยเชื่อมโยงการสื่อสารแบบเผชิญหน้า การเรียนรู้จากภาคปฏิบัติ และการใช้สื่อดิจิทัลเข้าด้วยกัน ช่องทางสำคัญประกอบด้วย สื่อบุคคล สื่อกิจกรรมและภาคปฏิบัติ สื่อดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์ และสื่อเครือข่ายชุมชน สื่อบุคคลและกิจกรรมภาคปฏิบัติยังคงมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นและประสบการณ์ตรง ขณะที่สื่อดิจิทัลช่วยเพิ่มความรวดเร็วในการเข้าถึงข้อมูล การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของเกษตรกรได้อย่างต่อเนื่อง

ด้านผลการสื่อสาร พบว่า เป้าหมายของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่ควรมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใน 3 มิติสำคัญ ได้แก่ ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรม โดยเกษตรกรต้องมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเทคโนโลยี การจัดการธุรกิจ และการตลาด มีทัศนคติเชิงบวกต่อการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งสามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนการผลิต การบริหารจัดการฟาร์ม การใช้เทคโนโลยี และการพัฒนาธุรกิจการเกษตรได้จริง ดังนั้น การประเมินผลการสื่อสารควรพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริง มากกว่าการรับรู้ข้อมูลเพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้ ในด้านการจัดการการสื่อสารและเครือข่ายความร่วมมือ พบว่า การพัฒนาเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่ไม่สามารถดำเนินการได้โดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเพียงลำพัง แต่จำเป็นต้องอาศัย

ความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา ศูนย์บ่มเพาะเกษตรกรรุ่นใหม่ ภาคเอกชน เกษตรกรต้นแบบ ผู้ประกอบการ และชุมชนในพื้นที่ เพื่อร่วมกันสนับสนุนองค์ความรู้ เทคโนโลยี ทรัพยากร และโอกาสทางการตลาด การจัดการการสื่อสารจึงควรมุ่งสร้างการมีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสร้างพื้นที่กลางสำหรับการพัฒนาร่วมกันอย่างต่อเนื่อง อันจะนำไปสู่การยกระดับศักยภาพของเกษตรกรรุ่นใหม่และการพัฒนาภาคการเกษตรอย่างยั่งยืนในอนาคต

2. การพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารในการให้ความรู้ การปรับทัศนคติและพฤติกรรมเพื่อการยกระดับเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า การพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อให้ความรู้ ปรับทัศนคติ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไม่ควรมุ่งเน้นเพียงการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางการเกษตร แต่ต้องเป็นกระบวนการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ที่สามารถสร้างการเรียนรู้ กระตุ้นการยอมรับการเปลี่ยนแปลง และผลักดันให้เกิดการปรับพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยองค์ประกอบสำคัญของกลยุทธ์ประกอบด้วย การออกแบบสาร การใช้กลไกการโน้มน้าวใจ การส่งเสริมการยอมรับเทคโนโลยี และการสนับสนุนกระบวนการแพร่กระจายนวัตกรรม ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรรุ่นใหม่ในยุคดิจิทัล

ด้านการออกแบบสาร พบว่า สารที่มีประสิทธิภาพควรเป็นสารที่เชื่อมโยงจากการรับรู้ปัญหาไปสู่การปฏิบัติจริง โดยเริ่มจากการสร้างความตระหนักรู้ ให้ความรู้และแนวทางแก้ไข สร้างแรงจูงใจ และกระตุ้นให้เกิดการลงมือปฏิบัติพร้อมติดตามผลอย่างต่อเนื่อง การนำเสนอสารควรใช้รูปแบบที่หลากหลาย เช่น ข้อมูลเชิงประจักษ์ เรื่องเล่าความสำเร็จของเกษตรกรต้นแบบ การสาธิตภาคปฏิบัติ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ทั้งนี้ เนื้อหาควรสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ ความต้องการ และศักยภาพของเกษตรกร เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง

ด้านการโน้มน้าวใจ พบว่า การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเกษตรกรจำเป็นต้องอาศัยกลไกการโน้มน้าวใจอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย การตอบแทน ความสม่ำเสมอ การยอมรับทางสังคม ความชอบ อำนาจ และความขาดแคลน โดยการตอบแทนควรสะท้อนประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับทั้งด้านความรู้ รายได้ และความภาคภูมิใจ ขณะที่การติดตามอย่างต่อเนื่องและการเสริมแรงจากสังคมช่วยรักษาพฤติกรรมใหม่ให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ การยอมรับจากเพื่อนเกษตรกร ผู้นำชุมชน และบุคคลต้นแบบ รวมถึงความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ล้วนส่งผลต่อการเปิดรับและการตัดสินใจเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเกษตรกร

ด้านการยอมรับเทคโนโลยี พบว่า เกษตรกรรุ่นใหม่จะยอมรับเทคโนโลยีเมื่อรับรู้ว่าเทคโนโลยีนั้นมีประโยชน์ สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ลดต้นทุน เพิ่มรายได้ และแก้ปัญหาได้จริงในบริบทของตนเอง ขณะเดียวกันเทคโนโลยีต้องใช้งานง่าย ไม่ซับซ้อน และสามารถทดลองใช้ได้ก่อนการตัดสินใจ ปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมการยอมรับเทคโนโลยี ได้แก่ การสาธิตการใช้งานจริง การมีเกษตรกรต้นแบบถ่ายทอดประสบการณ์ การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการมีระบบให้คำปรึกษาและติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ซึ่งช่วยสร้างความมั่นใจและลดความกังวลต่อการใช้นวัตกรรมใหม่

ด้านการแพร่กระจายนวัตกรรม พบว่า การขยายผลการเรียนรู้และการยอมรับนวัตกรรมควรดำเนินไปตามลำดับขั้น ตั้งแต่การสร้างการรับรู้ ความสนใจ การประเมินความเหมาะสม การทดลองใช้ และการยอมรับนำไปปฏิบัติจริง โดยเกษตรกรต้นแบบ ผู้นำเครือข่าย และผู้ที่ประสบความสำเร็จมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดประสบการณ์และสร้างความเชื่อมั่นแก่สมาชิกในเครือข่าย นอกจากนี้ การใช้สื่อดิจิทัลร่วมกับการเรียนรู้ภาคสนาม การศึกษาดูงาน และเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ยังช่วยเร่งกระบวนการแพร่กระจายนวัตกรรมให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและกว้างขวาง

3. การพัฒนากลยุทธ์การพัฒนาการสื่อสารในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการยกระดับเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่ โดยอาศัยกระบวนการสื่อสารที่เชื่อมโยงบุคคล องค์กร และทรัพยากรจากหลายภาคส่วนให้สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือประกอบด้วย 2 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การสร้างความเป็นเจ้าของร่วม และการปฏิบัติการสื่อสารเครือข่าย ซึ่งเป็นกลไกที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน การพัฒนาศักยภาพ และการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตรอย่างต่อเนื่อง

ด้านการสร้างความเป็นเจ้าของร่วม พบว่า ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมของสมาชิกเครือข่ายเป็นรากฐานสำคัญของความเข้มแข็งและความยั่งยืนของเครือข่าย โดยสมาชิกควรมีส่วนร่วมตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน และร่วมติดตามประเมินผล ซึ่งช่วยสร้างความผูกพัน ความรับผิดชอบ และความมุ่งมั่นต่อเป้าหมายร่วมของเครือข่าย เกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่ควรมีบทบาทเชิงรุกในการแสวงหาความรู้ ทดลองนวัตกรรม พัฒนาตนเอง และสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ตลอดจนทำหน้าที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงและผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้แก่เกษตรกรรายอื่น นอกจากนี้ เครือข่ายควรสร้างประโยชน์ร่วมทั้งด้านองค์ความรู้ ทรัพยากร เศรษฐกิจ และโอกาสทางการตลาด เพื่อสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการพัฒนาเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ความยั่งยืนของเครือข่ายจึงเกิดจากความไว้วางใจ การแบ่งปันทรัพยากร การถ่ายทอดองค์ความรู้ และการขยายผลนวัตกรรมร่วมกันในระยะยาว

ด้านการปฏิบัติการสื่อสารเครือข่าย พบว่า การสื่อสารเครือข่ายเป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงสมาชิกให้สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูล ประสบการณ์ และองค์ความรู้ร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยองค์ประกอบสำคัญประกอบด้วย การบูรณาการสารสนเทศ การสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจ การร่วมวิเคราะห์ข้อมูล การแลกเปลี่ยนแบ่งปันประสบการณ์ การสร้างแรงจูงใจ และการติดตามประเมินผล การบูรณาการข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งข้อมูลวิชาการ ข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลตลาด และข้อมูลจากแพลตฟอร์มดิจิทัล ช่วยให้สมาชิกสามารถเข้าถึงข้อมูลที่ถูกต้องและเหมาะสมต่อการตัดสินใจ ขณะที่ความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจเป็นพื้นฐานสำคัญของการเปิดรับข้อมูลและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเครือข่าย นอกจากนี้ การร่วมวิเคราะห์ข้อมูลและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ภายในเครือข่าย ส่วนการสร้างแรงจูงใจผ่านการเห็นผลสำเร็จเชิงประจักษ์ การเรียนรู้จากเกษตรกรต้นแบบ และการได้รับการยอมรับทางสังคม ช่วยกระตุ้นให้สมาชิกมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองและมีส่วนร่วม

ในกิจกรรมเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ขณะที่การติดตามประเมินผลเป็นกลไกสำคัญในการสะท้อนประสิทธิผลของกระบวนการสื่อสารและการดำเนินงานของเครือข่าย ทั้งในด้านความรู้ ทัศนคติ พฤติกรรม และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งข้อมูลที่ได้สามารถนำไปใช้ปรับปรุงรูปแบบการสื่อสารและแนวทางการพัฒนาเครือข่ายให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผลการศึกษาพบว่า กลไกการประสานงานเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพควรประกอบด้วย 4 กลไก ได้แก่ คณะทำงานกลางระดับจังหวัด ทำหน้าที่กำหนดทิศทาง นโยบาย และแผนปฏิบัติการร่วม ผู้ประสานงานเครือข่ายทำหน้าที่เชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และกลุ่มเกษตรกร รวมถึงต้องมีเวทีสื่อสารและประชุมเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล ป้องกันความซ้ำซ้อนของกิจกรรม และร่วมกันแก้ไขปัญหาความไม่สอดคล้องของนโยบาย และมีระบบติดตามประเมินผลร่วม โดยใช้ตัวชี้วัดด้านองค์ความรู้ การนำเทคโนโลยีไปใช้ การสร้างรายได้ และความเข้มแข็งของเครือข่าย

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพที่ 2 GCM-YSF Model

(Graduated Communication Model for Young Smart Farmers Development)

สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผล

1. ความต้องการในการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการยกระดับเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า การยกระดับเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำเป็นต้องอาศัยระบบการสื่อสารเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงผู้ส่งสาร สาร ผู้รับสาร ช่องทางการสื่อสาร ผลการสื่อสาร และเครือข่ายความร่วมมือเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ เนื่องจากการพัฒนาเกษตรกรอัจฉริยะในบริบทเกษตรกรรมสมัยใหม่มิได้มุ่งเพียงการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางการเกษตรเท่านั้น แต่ครอบคลุมถึงการพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการธุรกิจ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการออกแบบสารของ Reigeluth & Carr-Chellman (2009) ที่เสนอว่าการจัดลำดับและออกแบบเนื้อหาสารอย่างเป็นระบบตามความต้องการและระดับความพร้อมของผู้เรียน จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการเรียนรู้และการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้จริง

เกษตรกรแต่ละกลุ่มมีระดับความรู้ ประสบการณ์ และความพร้อมในการยอมรับนวัตกรรมแตกต่างกัน จึงจำเป็นต้องออกแบบการสื่อสารให้เหมาะสมกับลักษณะของผู้รับสารแต่ละระดับ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรมของ Rogers (2003) ที่อธิบายว่าการยอมรับนวัตกรรมของบุคคลเกิดขึ้นแตกต่างกันตามลักษณะเฉพาะของผู้รับสาร ส่งผลให้การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพต้องคำนึงถึงความแตกต่างดังกล่าวเพื่อให้สามารถส่งเสริมการยอมรับและการประยุกต์ใช้นวัตกรรมทางการเกษตรได้อย่างเหมาะสม ยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการใช้ช่องทางการสื่อสารแบบผสมผสานระหว่างสื่อดิจิทัลและการเรียนรู้ภาคสนาม ซึ่งช่วยเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงข้อมูล การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการเรียนรู้ร่วมกันของเกษตรกร สอดคล้องกับแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของ Freire (1970) ที่มองว่าการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพเกิดจากกระบวนการสื่อสารแบบสองทาง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง มากกว่าการสื่อสารแบบถ่ายทอดข้อมูลเพียงฝ่ายเดียว ซึ่งผลลัพธ์ของการสื่อสารที่มุ่งสู่การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรม สอดคล้องกับกรอบแนวคิด KAP Theory (Launiala, 2009; World Health Organization, 2020) ซึ่งสามารถอธิบายผลการศึกษาได้ในภาพรวมว่า ความรู้เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการเปลี่ยนแปลง แต่ข้อค้นพบจากจังหวัดสุราษฎร์ธานีชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมมีลักษณะซับซ้อนมากกว่าลำดับเชิงเส้น เกษตรกรรุ่นใหม่บางกลุ่มได้รับความรู้จากการอบรมหรือสื่อออนไลน์แล้ว แต่ยังไม่เปลี่ยนพฤติกรรม เนื่องจากยังไม่มั่นใจในผลลัพธ์ของเทคโนโลยี หรือยังไม่เห็นตัวอย่างความสำเร็จที่ใกล้เคียงกับบริบทฟาร์มของตนเอง ดังนั้น การสื่อสารจึงต้องไม่หยุดอยู่ที่การให้ความรู้ แต่ต้องสร้างประสบการณ์ตรง การทดลองใช้ และการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวคิดของ World Bank (2012) ที่อธิบายว่า เครือข่ายความร่วมมือเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนองค์

ความรู้ และการถ่ายทอดนวัตกรรมทางการเกษตร ซึ่งช่วยเสริมสร้างศักยภาพของเกษตรกรในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง และสนับสนุนการพัฒนาภาคการเกษตรอย่างยั่งยืน

2. การพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารในการให้ความรู้ การปรับทัศนคติและพฤติกรรมเพื่อการยกระดับเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ที่มุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นลำดับจากความรู้ไปสู่ทัศนคติและพฤติกรรมการปฏิบัติจริง โดยการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพไม่ควรจำกัดอยู่เพียงการถ่ายทอดข้อมูล แต่ต้องสามารถออกแบบสาร กระตุ้นแรงจูงใจ ส่งเสริมการยอมรับนวัตกรรม และสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเกษตรกรในบริบทเกษตรกรรมสมัยใหม่เป็นกระบวนการที่มีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับทั้งปัจจัยด้านการรับรู้ ความเชื่อ ประสบการณ์ และบริบททางสังคม สอดคล้องกับแนวคิดการออกแบบสารของ Reigeluth (1999) และ Reigeluth & Carr-Chellman (2009) ที่เสนอว่าการจัดลำดับเนื้อหาอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับประสบการณ์ของผู้เรียนจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้และความสามารถในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้จริง โดยเฉพาะในกลุ่มเกษตรกรที่มีพื้นฐานความรู้และประสบการณ์แตกต่างกัน การออกแบบสารที่เชื่อมโยงกับปัญหาและสถานการณ์จริงจึงมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความเข้าใจและการนำองค์ความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพ ยังชี้ให้เห็นว่าการสร้างการยอมรับและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการโน้มน้าวใจควบคู่กับการให้ความรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Cialdini (2007) ที่อธิบายว่าการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางจิตวิทยาและสังคมหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการตอบแทน การยอมรับจากสังคม ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสาร หรือการรับรู้ถึงโอกาสที่มีอยู่อย่างจำกัด กลไกเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจและลดความลังเลในการปรับเปลี่ยนวิธีคิดและวิธีปฏิบัติของเกษตรกรต่อการใช้นวัตกรรมทางการเกษตร และการยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาเกษตรกรอัจฉริยะ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรมของ Rogers (2003) ที่อธิบายว่าการยอมรับนวัตกรรมเป็นกระบวนการต่อเนื่องตั้งแต่การรับรู้ข้อมูล การสร้างความสนใจ การประเมินทางเลือก การทดลองใช้ และการยอมรับนำไปใช้จริง ทั้งยังสอดคล้องกับแบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี (Technology Acceptance Model: TAM) ของ Davis (1989) และ Venkatesh & Davis (2000) ที่แม้ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการตัดสินใจใช้เทคโนโลยีขึ้นอยู่กับการรับรู้ถึงประโยชน์และความง่ายในการใช้งาน หากเกษตรกรเห็นว่าเทคโนโลยีสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ลดต้นทุน หรือสร้างโอกาสทางการตลาดได้อย่างชัดเจน ก็จะมีแนวโน้มยอมรับและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีมากขึ้น แต่ในบริบทของเกษตรกรรุ่นใหม่จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ปัจจัยด้านความไว้วางใจต่อผู้แนะนำเทคโนโลยี ความเหมาะสมกับชนิดพืช และความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจไม่น้อยไปกว่าความง่ายในการใช้งาน กล่าวอีกนัยหนึ่ง เทคโนโลยีที่ใช้ง่ายอาจยังไม่ได้รับการยอมรับ หากเกษตรกรไม่มั่นใจว่าจะช่วยลดต้นทุน เพิ่มผลผลิต หรือแก้ปัญหาเฉพาะของพืชเศรษฐกิจ เช่น ปาล์มน้ำมัน ยางพารา หรือสวนผลไม้ได้จริงสะท้อนว่า การพัฒนาเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่ควรดำเนินการผ่านการบูรณาการการออกแบบสาร การโน้มน้าวใจ การแพร่กระจายนวัตกรรม และ

การยอมรับเทคโนโลยีเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรและการขับเคลื่อนภาคการเกษตรสู่ความยั่งยืนในอนาคต

3. การพัฒนากลยุทธ์การพัฒนาการสื่อสารในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการยกระดับเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไม่สามารถขับเคลื่อนได้ด้วยการพัฒนาศักยภาพรายบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องอาศัยเครือข่ายความร่วมมือที่มีความเข้มแข็งและมีกระบวนการสื่อสารที่เชื่อมโยงสมาชิกให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ความเข้มแข็งของเครือข่ายมิได้เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกหรือการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกเพียงอย่างเดียว หากแต่เกิดจากการที่สมาชิกมีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม มีเป้าหมายร่วม และมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การดำเนินงาน และการประเมินผลของเครือข่ายอย่างแท้จริง ส่งผลให้เกิดความผูกพัน ความรับผิดชอบ และความมุ่งมั่นในการพัฒนาเครือข่ายในระยะยาว สอดคล้องกับแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของ Freire (1970) ที่มองว่าการพัฒนาอย่างยั่งยืนเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสร้างความตระหนักรู้ร่วมกัน มากกว่าการสื่อสารแบบถ่ายทอดจากบนลงล่าง ขณะเดียวกันยังสอดคล้องกับแนวคิดทุนทางสังคมของ Putnam (2000) ที่อธิบายว่าความไว้วางใจ ความร่วมมือ และบรรทัดฐานร่วมทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างศักยภาพของเครือข่ายและเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินงานร่วมกัน การที่สมาชิกเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและได้รับประโยชน์ร่วมจากเครือข่ายจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้เครือข่ายสามารถดำรงอยู่และพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่าการปฏิบัติการสื่อสารเครือข่ายมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างการเรียนรู้ร่วมและการขยายผลนวัตกรรมทางการเกษตร โดยเฉพาะการบูรณาการข้อมูลและสารสนเทศ การสร้างความน่าเชื่อถือ การร่วมวิเคราะห์ข้อมูล การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสร้างแรงจูงใจ และการติดตามประเมินผล ซึ่งเป็นกลไกที่ช่วยให้สมาชิกสามารถเข้าถึงองค์ความรู้และนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการสื่อสารเครือข่ายของ Monge & Contractor (2003) ที่มองว่าเครือข่ายเป็นระบบความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อการไหลเวียนของข้อมูล องค์ความรู้ และทรัพยากรระหว่างสมาชิก อันนำไปสู่การเรียนรู้ร่วมและการพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายโดยรวม ในขณะที่บทบาทของผู้นำเครือข่าย เกษตรกรต้นแบบ และชุมชนการเรียนรู้ที่ปรากฏในผลการศึกษา ยังสะท้อนความสอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรมของ Rogers (2003) ซึ่งอธิบายว่าการยอมรับและการขยายผลนวัตกรรมมักเกิดขึ้นผ่านผู้นำความคิดเห็นและเครือข่ายทางสังคมที่มีความน่าเชื่อถือ การมีเครือข่ายการเรียนรู้ที่เข้มแข็งจึงช่วยลดความไม่แน่นอนในการตัดสินใจ เพิ่มโอกาสในการทดลองใช้ และส่งเสริมการยอมรับนวัตกรรมทางการเกษตรในวงกว้าง สามารถอธิบายบทบาทของเกษตรกรต้นแบบ ผู้นำเครือข่าย และการเรียนรู้จากเพื่อนได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบในพื้นที่สะท้อนว่า การแพร่กระจายนวัตกรรมไม่ได้เกิดจากคุณสมบัติของนวัตกรรมเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับโครงสร้างเครือข่าย ความต่อเนื่องของการประสานงาน และความสามารถของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการลดช่องว่างระหว่างนโยบายกับการปฏิบัติจริง หากเครือข่ายขาดผู้ประสานงานกลาง หรือ

หน่วยงานมีแนวทางสนับสนุนที่ไม่สอดคล้องกัน การแพร่กระจายนวัตกรรมก็อาจชะลอตัว แม้เกษตรกรจะเปิดรับและสนใจเทคโนโลยีก็ตาม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับข้อค้นพบของ Akram et al (2022) ที่ชี้ว่าเครือข่ายความร่วมมือเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงองค์ความรู้ เทคโนโลยี และทรัพยากรจากหลายภาคส่วนเพื่อสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง สะท้อนให้เห็นว่า ความสำเร็จของการพัฒนาเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการถ่ายทอดองค์ความรู้หรือการสนับสนุนทรัพยากรเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่สมาชิกมีความเป็นเจ้าของร่วม มีความไว้วางใจกันและกัน และมีกลไกการสื่อสารเครือข่ายที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างนวัตกรรม และพัฒนาศักยภาพร่วมกันอย่างต่อเนื่อง อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาเกษตรกรอัจฉริยะและความยั่งยืนของภาคการเกษตรในระยะยาว

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรขับเคลื่อนการพัฒนาความรู้ ทัศนคติ พฤติกรรม และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่ ผ่านกลไกความร่วมมือแบบจตุภาคีระหว่างหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน และเกษตรกรต้นแบบ เพื่อให้เกิดการบูรณาการทรัพยากร องค์ความรู้ และการดำเนินงานที่มีความต่อเนื่องและยั่งยืน

1.2 ควรพัฒนาศักยภาพผู้ส่งสาร ผู้นำการเปลี่ยนแปลง และเกษตรกรต้นแบบ ให้มีสมรรถนะด้านการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ การใช้สื่อดิจิทัล และการถ่ายทอดองค์ความรู้แบบมีส่วนร่วม ควบคู่กับการพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลสำหรับการให้คำปรึกษา การติดตามผล และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะต่อการนำไปใช้ประโยชน์

2.1 ควรออกแบบสาร สื่อ และกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับศักยภาพและระดับการพัฒนาของเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่แต่ละกลุ่ม โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เช่น แปลงสาธิต การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน และการเรียนรู้ผ่านเกษตรกรต้นแบบ

2.2 ควรส่งเสริมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ระบบพี่เลี้ยง (Mentoring System) และกลไกการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่ และสนับสนุนการขยายผลนวัตกรรมทางการเกษตรในระดับพื้นที่

3. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

3.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณเพื่อทดสอบแบบจำลอง GCMYSF Model และตรวจสอบความสอดคล้องเชิงประจักษ์ขององค์ประกอบภายในโมเดล โดยใช้การวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร ผู้รับสาร ผลการสื่อสาร และเครือข่ายความร่วมมือ กับการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ทัศนคติ และ

พฤติกรรมของเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่ ซึ่งจะช่วยยืนยันความแม่นยำ ความเที่ยงตรง และความสามารถในการประยุกต์ใช้ของแบบจำลองในเชิงวิชาการมากยิ่งขึ้น

3.2 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบในพื้นที่อื่นที่มีบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และระบบการผลิตทางการเกษตรที่แตกต่างจากจังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อประเมินความสามารถในการอธิบายปรากฏการณ์และการประยุกต์ใช้แบบจำลองในบริบทที่หลากหลาย อันจะช่วยลดข้อจำกัดด้านความเป็นตัวแทนของข้อมูล และเพิ่มศักยภาพในการขยายผลสู่การกำหนดนโยบายระดับภูมิภาคและระดับประเทศ

3.3 ควรศึกษาปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการพัฒนาเกษตรกรอัจฉริยะรุ่นใหม่เพิ่มเติม เช่น การเข้าถึงแหล่งทุน การสนับสนุนจากภาครัฐ ความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล ตลอดจนผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่ครอบคลุมและสามารถนำไปใช้กำหนดแนวทางพัฒนาเกษตรกรอัจฉริยะได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2565). *แนวทางการพัฒนาเกษตรกรอัจฉริยะ (Smart Farmer) และเกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer).* กรมส่งเสริมการเกษตร.

คณะกรรมการนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์. (2565). *แผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. 2566–2570.* สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570).* สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2565). *ภาวะเศรษฐกิจการเกษตรไทย ปี 2565.* กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

สำนักงานเกษตรจังหวัดสุราษฎร์ธานี. (2567). *ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) หลักอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี.* สำนักงานเกษตรจังหวัดสุราษฎร์ธานี.

Cialdini, R. B. (2007). *Influence: The Psychology of Persuasion* (Rev. ed.). Harper Business.

Davis, F. D. (1989). Perceived Usefulness, Perceived Ease of Use, and User Acceptance of Information Technology. *MIS Quarterly, 13*(3), 319 – 340. doi: https://doi.org/10.2307/249008

Freire, P. (1970). *Pedagogy of the Oppressed*. Continuum.

Launiala, A. (2009). How Much Can a KAP Survey Tell us About People's Knowledge, Attitudes and Practices? Some Observations from Medical Anthropology Research on Malaria in Pregnancy in Malawi. *Anthropology Matters, 11*(1), 1 – 13.

Monge, P. R. & Contractor, N. S. (2003). *Theories of Communication Networks*. Oxford University Press.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster.

Reigeluth, C. M. (1999). *Instructional-design Theories and Models: A New Paradigm of Instructional Theory* (Vol. II). Lawrence Erlbaum Associates.

Reigeluth, C. M. & Carr-Chellman, A. A. (2009). *Instructional-design Theories and Models: Building a Common Knowledge Base* (Vol. III). Routledge.

Rogers, E. M. (2003). *Diffusion of Innovations*. 5th edition. Free Press.

Schramm, W. (1973). *Men, Messages and Media: A Look at Human Communication*. Harper & Row.

Venkatesh, V. & Davis, F. D. (2000). A Theoretical Extension of the Technology Acceptance Model: Four Longitudinal Field Studies. *Management Science, 46*(2), 186 – 204. doi: https://doi.org/10.1287/mnsc.46.2.186.11926

World Bank. (2012). *Agricultural Innovation Systems: An Investment Sourcebook*. World Bank Publications.

World Health Organization. (2020). *Knowledge, Attitudes and Practices (KAP) Surveys during Public Health Emergencies: Methodological Guidance*. World Health Organization.

รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธของเทศบาลเมืองบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานี

A BUDDHIST-BASED PARTICIPATORY HEALTH AND WELL-BEING PROMOTIONAL MODEL FOR BUENG YITHO MUNICIPALITY PATHUM THANI PROVINCE

พระมหาเสวย ปิยธมฺโม (ปุยทอง)[1,*] พระเจริญพงษ์ ธมฺมทีโป[2] และ โยตะ ชัยวรมันกุล[2]
Phra Maha Sawoei Piyathammo (Pui Thong)[1,*], Phrajaroenphong Dammatepo[2] and Yota Chaiworamankul[2]

(**Received:** 24 May, 2026; **Revised:** 27 Jun., 2026; **Accepted:** 1 Jul., 2026)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาในการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในเทศบาลเมืองบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานี 2) สังเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธของเทศบาลเมืองบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานี และ 3) เสนอรูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธของชุมชนในเทศบาลเมืองบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การเก็บข้อมูล 2 ขั้นตอน คือ การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 รูป/คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 19 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ตามหลักอุปนัยวิธี

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาในการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมของเทศบาลเมืองบึงยี่โถ มี 5 ด้าน ได้แก่ ด้านสังคม (ยาเสพติด การลักขโมย อาชญากรรม) ด้านสิ่งแวดล้อม (ขยะและมลพิษส่งกลิ่นเหม็น) ด้านเศรษฐกิจ (ขาดการออม ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย) ด้านการปกครอง (ผู้มีอิทธิพลครอบงำผู้นำท้องถิ่น) และด้านวัฒนธรรม (การเลียนแบบวัฒนธรรมต่างชาติ) 2) รูปแบบการพัฒนาตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาดำเนินการผ่านการอบรมและการจัดกิจกรรมตามหลักภาวนา 4 คือ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนา ปัญญาภาวนา และ 3) รูปแบบที่นำเสนอประกอบด้วยหลักพุทธธรรม 5 ชุดที่สอดคล้องกับปัญหา 5 ด้าน คือ พรหมวิหาร 4 (ด้านสังคม) หิริ-โอตตัปปะ (ด้านสิ่งแวดล้อม) ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ (ด้านเศรษฐกิจ) ทศพิธราชธรรม (ด้านการปกครอง) และกตัญญูกตเวทิตา (ด้านวัฒนธรรม) สังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ คือ “SAWOEI-PLUS Model” อันเป็นการบูรณาการหลักภาวนา 4 เข้ากับมิติการมีส่วนร่วมและกลไก “บวร” เพื่อเสริมเติมเต็มมิติจิตตภาวนาและปัญญาภาวนาให้แก่ STRONG Model ของเทศบาลเมืองบึงยี่โถ

คำสำคัญ: สุขภาวะ, การเสริมสร้างสุขภาวะ, การมีส่วนร่วมเชิงพุทธ, ภาวนา 4

---

[1] สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี จังหวัดนครปฐม ประเทศไทย
[1] Buddhist Studies, Buddhapanya Sri Dvaravati Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Pathom Province, Thailand
[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม ประเทศไทย
[2] Assistant Professor Dr., Buddhist Studies, Buddhapanya Sri Dvaravati Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Pathom Province, Thailand
* Corresponding author. E-mail: sawoeimaha@gmail.com

Abstract

This research aimed to 1) study the challenges associated with community-based participatory health and well-being promotion in Bueng Yitho Municipality, Pathum Thani Province; 2) synthesize a Buddhist-based participatory health and well-being promotion model for Bueng Yitho Municipality, Pathum Thani Province; and 3) propose a Buddhist-based participatory health and well-being promotion model for its communities in Bueng Yitho Municipality, Pathum Thani Province. This study employed qualitative research methods, with data collected in two stages: in-depth interviews with 15 key informants, including Buddhist monastics and laypersons, and a focus group discussion involving 19 participants. The data were analyzed using descriptive analysis guided by inductive reasoning.

The findings revealed that 1) the problems associated with participatory health and well-being promotion in Bueng Yitho Municipality comprised five dimensions: social dimension (drug abuse, theft, and crime), environmental dimension (waste and malodorous pollution), economic dimension (lack of savings and extravagant spending), governance dimension (influential figures dominating local leaders), and cultural dimension (imitation of foreign cultures); 2) the development model based on Buddhist principles was implemented through training and activities in accordance with the Fourfold Development (Four Bhavana), comprising physical development (Kaya-bhavana), moral development (Sila-bhavana), mental development (Citta-bhavana), and wisdom development (Paññā-bhavana); and 3) the proposed model comprised five sets of Buddhist principles corresponding to the five dimensions of identified problems: the Four Brahma-vihara (social dimension), Hiri-Ottappa (environmental dimension), Ditthadhammikattha-prayojana (economic dimension), the Ten Royal Virtues (governance dimension), and Kataññu-Katavedi (cultural dimension). These findings were synthesized into a new body of knowledge known as the "SAWOEI-PLUS Model," which integrates the Fourfold Development (Four Bhavana) with participatory dimensions and the "Home-Temple-School" (Bovorn) mechanism in order to strengthen and reinforce the dimensions of mental development (Citta-bhavana) and wisdom development (Paññā-bhavana)within the STRONG Model of Bueng Yitho Municipality.

Keywords: Well-being, Health Promotion, Buddhist-Based Participation, Bhavana 4

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของสังคมไทย ทั้งในด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต และการพัฒนาสุขภาวะของประชาชน หลักธรรมคำสอนถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นหลักประกันความสงบสุขของสังคม และป้องกันการเบียดเบียนกัน ความเป็นพุทธจึงสัมพันธ์แนบแน่นกับความเป็นไทย ทั้งในมิติอัตลักษณ์ทางสังคมและจิตวิญญาณ ที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตได้อย่างมีสติ ในขณะเดียวกันหลักธรรมทางพระพุทธศาสนายังสามารถนำมาเป็นแนวทางพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์ทั้งทางกาย จิตใจ และปัญญา อันนำไปสู่สุขภาวะของสังคมส่วนรวมได้อีกด้วย

การเสริมสร้างสุขภาวะ เป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการปฏิรูประบบสุขภาพ โดยจำแนกสุขภาวะออกเป็น 4 มิติ คือ ทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางปัญญาหรือจิตวิญญาณ (ประเวศ วะสี, 2541) ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานของการสร้างเสริมสุขภาพแนวใหม่ของไทย (สุรเกียรติ อาชานุภาพ, 2550) และสัมพันธ์ใกล้ชิดกับหลักภาวนา 4 ในพระพุทธศาสนา ได้แก่ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2549) ซึ่งสอดรับกับแนวคิดที่ว่า การเสริมสร้างสุขภาวะจะสัมฤทธิ์ผลได้ ต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม และความเข้มแข็งของชุมชน (อำนวย บุญรัตนไมตรี และคณะ, 2564) อย่างไรก็ตาม การพัฒนาสุขภาวะที่ผ่านมาถือได้ว่ายังไม่ประสบผลสำเร็จอย่างแท้จริง เนื่องจากบางมิติยังไม่ได้รับการพัฒนาที่สมบูรณ์และครอบคลุม และกลายเป็นปัญหาแฝง การพัฒนาชุมชนจึงต้องพัฒนาทั้งคนและวัตถุไปพร้อมกันอย่างมีส่วนร่วม

เทศบาลเมืองบึงยี่โถเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีลักษณะชุมชนเมือง ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นอย่างใกล้ชิด มีพันธกิจส่งเสริมการพัฒนาชุมชนทั้งด้านสุขภาพอนามัย การสาธารณสุข และการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยเทศบาลได้พัฒนากรอบแนวคิด STRONG Model ในการดูแลผู้สูงอายุจนได้รับรางวัล Grand Prize สาขา Community-based Initiatives ในงาน Healthy Aging Prize for Asian Innovation 2021 อันเป็นหลักฐานการยืนยันสถานะต้นแบบการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุระดับนานาชาติ (เทศบาลเมืองบึงยี่โถ, 2566) อย่างไรก็ตาม STRONG Model ได้เน้นการดูแลและพัฒนาในแง่ของมิติทางกาย และมิติทางสังคมเป็นหลัก ยังขาดการครอบคลุมในแง่ของมิติทางจิตใจ (จิตตภาวนา) และทางปัญญา (ปัญญาภาวนา) ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สมบูรณ์ จึงกล่าวได้ว่า STRONG Model คือแนวปฏิบัติหลักขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในการส่งเสริมสุขภาวะของเทศบาลเมืองบึงยี่โถที่ผ่านมา ซึ่งแม้จะประสบความสำเร็จในการดูแลผู้สูงอายุในมิติทางกายและทางสังคม แต่ยังคงเป็นช่องว่างเชิงมิติด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) และด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) ที่งานวิจัยนี้มุ่งเสริมเติมเต็มด้วยหลักภาวนา 4 อย่างเป็นระบบ

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ร่วมในการพัฒนาเสริมสร้างสุขภาวะของชุมชนเทศบาลเมืองบึงยี่โถ ให้การพัฒนาสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมนั้นมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยมุ่งพัฒนาครบทั้ง 4 ด้าน คือ พัฒนากาย พัฒนาศีล พัฒนาจิต และพัฒนาปัญญา ครอบคลุมมิติสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม การปกครอง และวัฒนธรรม ดังที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2549)

อธิบายสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธว่า เป็นความสมดุลแห่งชีวิตตามหลักภาวนา 4 อันได้แก่ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (กายภาวนา) การมีพฤติกรรมดีงามทางสังคม (ศีลภาวนา) การพัฒนาจิตใจให้งอกงามด้วยคุณธรรม (จิตตภาวนา) และการพัฒนาปัญญาให้รู้เท่าทันสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง (ปัญญาภาวนา) โดยการพัฒนาดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยทั้งความร่วมมือจากภายในชุมชน และการสนับสนุนจากภายนอก สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธที่มุ่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ การแก้ปัญหา และการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน สามารถนำไปสู่การสร้างสุขภาวะชุมชนแบบมีส่วนร่วมและเสริมสร้างความมั่นคงของการพัฒนาสังคมได้ต่อไป ผลการวิจัยสามารถเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายและแนวทางการเสริมสร้างสุขภาวะชุมชนเชิงพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนเป็นต้นแบบที่สามารถนำไปประยุกต์และขยายผลในพื้นที่อื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกันได้อย่างมีประสิทธิภาพและครอบคลุมได้อย่างมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาในการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในเทศบาลเมืองบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานี
2. เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธของเทศบาลเมืองบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานี
3. เพื่อเสนอรูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธของชุมชนในเทศบาลเมืองบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานี

นิยามคำศัพท์เฉพาะ

สุขภาวะ หมายถึง ภาวะความสมบูรณ์ใน 4 มิติที่เชื่อมโยงกัน คือ 1) กาย ร่างกายแข็งแรง ไม่มีโรค 2) จิต จิตใจร่าเริง แจ่มใส จัดการความเครียดได้ 3) สังคม อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี มีสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูล และ 4) ปัญญา จิตวิญญาณ การรู้เท่าทัน และเข้าใจความหมายของชีวิต

สุขภาพเชิงพุทธ หมายถึง สภาวะที่มนุษย์มีความสมบูรณ์พร้อม หรือการมีชีวิตที่สมดุลตามหลักธรรม โดยมีจุดเน้นที่เข้มข้นตามหลักพุทธศาสนา โดยใช้วิธีวัดสุขภาพผ่าน “ภาวนา” หรือการพัฒนา 4 ด้านอย่างสมดุล ได้แก่ กายภาวนา การสัมพันธ์กับสิ่งทาง ศีลภาวนาการจัดระเบียบพฤติกรรม ไม่เบียดเบียนสังคม จิตตภาวนา การฝึกจิตให้เข้มแข็ง มั่นคง มีสมาธิ และเมตตา ปัญญาภาวนา การรู้แจ้งในอริยสัจ เห็นโลกตามความเป็นจริง หรือไตรลักษณ์

การมีส่วนร่วมเชิงพุทธ หมายถึง การมีส่วนร่วมโดยความสมัครใจ ในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือปฏิบัติ ร่วมประเมินผล และร่วมรับประโยชน์ เช่น ประชาชนในชุมชนเทศบาลเมืองบึงยี่โถ เข้าไปมีส่วนในการรับรู้สภาพปัญหาร่วมกันในชุมชนและมีส่วนในการตัดสินใจดำเนินกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธศาสนา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธของเทศบาลเมืองบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานี” ได้รับการออกแบบขึ้นภายใต้ฐานคิดหลักของทฤษฎีการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยบูรณาการองค์ความรู้สามกลุ่มเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ คือ ฐานทฤษฎีตั้งต้น กระบวนการขับเคลื่อนเชิงปฏิบัติการ และชุดหลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา อันนำไปสู่ผลลัพธ์สุดท้ายคือรูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะที่พึงประสงค์ โดยทฤษฎีการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมที่ใช้เป็นฐานคิดหลักนั้นตั้งอยู่บนหลักการเปิดให้ประชาชนเป็นแกนกลางของกระบวนการพัฒนาตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือปฏิบัติ ร่วมประเมินผล จนถึงร่วมรับประโยชน์ (อำนวย บุญรัตนไมตรี และคณะ, 2564; Arnstein, 2019) ซึ่งเป็นกรอบทฤษฎีที่เชื่อมโยงโดยตรงกับมิติการมีส่วนร่วมเชิงพุทธอันเป็นแก่นของงานวิจัยนี้

1. ฐานทฤษฎีตั้งต้น ประกอบด้วยแนวคิดสองชุด คือ ทฤษฎีการพัฒนา 4 ด้านตามหลักภาวนา 4 ได้แก่ พัฒนากาย พัฒนาศีล พัฒนาจิต และพัฒนาปัญญา ซึ่งเป็นหลักการพัฒนามนุษย์อย่างเป็นองค์รวมตามแนวพระพุทธศาสนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2549) และทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ของมาสโลว์ 5 ขั้น (Maslow, 1943) ได้แก่ 1) ความต้องการทางด้านสรีรวิทยา 2) ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยของชีวิต 3) ความต้องการทางด้านสังคม 4) ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง และ 5) ความต้องการความสำเร็จแห่งตน การวางทฤษฎีทั้งสองชุดคู่ขนานกันนี้สะท้อนเจตนารมณ์ของผู้วิจัยที่มุ่งทำความเข้าใจสภาพปัญหาของชุมชนทั้งในมิติของความต้องการพื้นฐานตามแนวคิดตะวันตก และในมิติของการพัฒนาศักยภาพภายในตามแนวพุทธธรรมไปพร้อมกัน

2. กระบวนการขับเคลื่อนเชิงปฏิบัติการ เชื่อมโยงสู่กิจกรรมการสร้างการมีส่วนร่วมเชิงพุทธผ่านกลไกเครือข่าย ดำเนินการเป็นวงจรสี่ขั้นที่ต่อเนื่อง คือ การเตรียมการประสานงานกับกลุ่มเป้าหมาย การกำหนดรูปแบบการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ การขับเคลื่อนกิจกรรม และการถอดบทเรียน อันเป็นกลไกที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับประโยชน์ จนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม โดยเฉพาะในแง่ของการร่วมพัฒนาชุมชนของตนเอง

3. ชุดหลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา เป็นแก่นที่แสดงนวัตกรรมเชิงความคิดของงานวิจัย ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างสภาพปัญหา 5 ด้านของชุมชนกับหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาแต่ละด้านอย่างจำเพาะเจาะจง ได้แก่ **หลักพรหมวิหาร 4** สำหรับการพัฒนาด้านสังคม **หลักหิริ-โอตตัปปะ** สำหรับการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ สำหรับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ **หลักทศพิธราชธรรม** สำหรับการพัฒนาด้านการปกครอง และ **หลักกตัญญูกตเวทิตา** สำหรับการพัฒนาด้านวัฒนธรรม อันเป็นการก้าวข้ามข้อจำกัดของงานวิจัยเชิงพุทธในอดีตที่มักศึกษาหลักธรรมเพียงชุดเดียว ไปสู่การบูรณาการหลายชุดอย่างเป็นระบบ และประการสุดท้าย องค์ประกอบทั้งสามหลอมรวมเป็นเอกภาพจนนำไปสู่ผลลัพธ์ปลายทาง คือ รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธของเทศบาลเมืองบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานี

4. ผลลัพธ์ของกรอบแนวคิด จากองค์ประกอบทั้งสามประการข้างต้นได้หลอมรวมและส่งผลสัมพันธ์กันอย่างเป็นเอกภาพ จนนำไปสู่ผลลัพธ์ปลายทางของการวิจัย คือ “รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธ” ของเทศบาลเมืองบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานี ด้วยกรอบแนวคิดในการวิจัยที่มีลักษณะเป็นเชิงเหตุผลที่เป็นการนำทฤษฎีภาวนา 4 และทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์มาเป็นเครื่องมือวิเคราะห์สภาพปัญหา ผ่านกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมเชิงพุทธด้วยกลไกเครือข่าย แล้วประยุกต์หลักพุทธธรรม 5 ชุดให้สอดคล้องกับปัญหา 5 ด้าน อันส่งผลให้เกิดการสังเคราะห์ขึ้นเป็นรูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธในที่สุด ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้งหมดได้ส่งเสริมกันเป็นการพัฒนาสุขภาวะชุมชนอย่างยั่งยืน โดยจำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการระหว่างหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเป็นระบบ โดยมีกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังต่อไปนี้

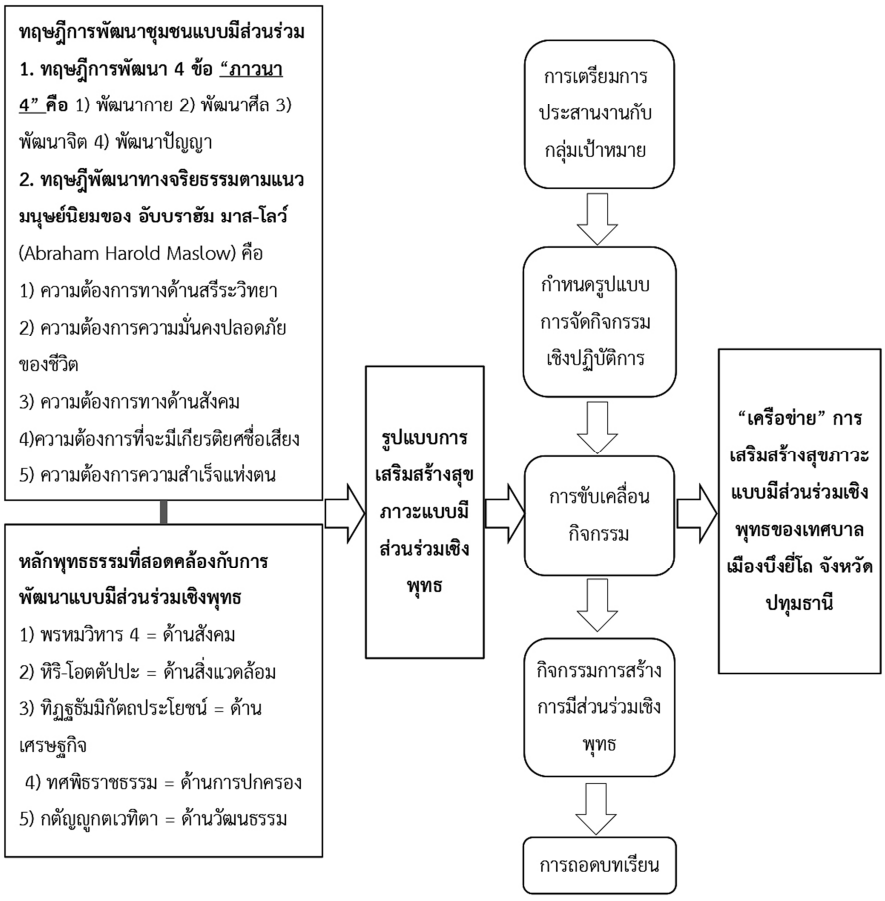

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้นำชุมชนในเทศบาลเมืองบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานี ซึ่งเป็นพื้นที่ในการวิจัย กล่าวคือ ในบริบทของงานวิจัยนี้ ครอบคลุมพื้นที่การวิจัย 1) เทศบาลเมืองบึงยี่โถ หมายถึง ส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นพื้นที่ของการศึกษา

และรวมถึง 2) ชุมชนในเทศบาลเมืองบึงยี่โถ หมายถึง กลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองบึงยี่โถ อันเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญของการเสริมสร้างสุขภาวะ โดยทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนนั้นมีความสัมพันธ์กันทั้งในเชิงพื้นที่และเชิงเป้าหมายที่สอดคล้องกับเป้าหมายของการวิจัย ช่วงเวลาในการทำวิจัยนับเป็นระยะเวลา 9 เดือนหลังการได้รับการอนุมัติหัวข้อและโครงร่างการวิจัย โดยวิธีการดำเนินการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 15 รูป/คน คัดเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย พระสงฆ์ผู้นำทางศาสนา 4 รูป ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่เทศบาล 2 ท่าน ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข 3 ท่าน ผู้บริหารและคณาจารย์สถานศึกษา 5 ท่าน และตัวแทนผู้นำชุมชน 1 ท่าน และกลุ่มที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลในการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 19 คน ได้แก่ นายกเทศมนตรี ประธานสภาเทศบาล และสมาชิกเทศบาลที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานทุกภาคส่วน ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง ผู้วิจัยยึดคุณสมบัติของการเป็นผู้มีบทบาทโดยตรงต่อกลไก “บวร” (บ้าน-วัด-โรงเรียน/หน่วยราชการ) ในการเสริมสร้างสุขภาวะของชุมชน กล่าวคือ พระสงฆ์ผู้นำทางศาสนา 4 รูป เป็นผู้แทนของ “วัด” ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจและศรัทธาของประชาชนและเป็นแหล่งของจิตตภาวนาและปัญญาภาวนา ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่เทศบาล 2 ท่าน เป็นผู้แทนของ “หน่วยราชการ” ในฐานะหน่วยงานที่ขับเคลื่อนและประสานความร่วมมือในการพัฒนาสุขภาวะของชุมชน ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข 3 ท่าน เป็นผู้รับผิดชอบงานส่งเสริมสุขภาพโดยตรง ผู้บริหารและคณาจารย์สถานศึกษา 5 ท่าน เป็นผู้แทนของ “โรงเรียน” ซึ่งเป็นแหล่งของกายภาวนาและปัญญาภาวนา และตัวแทนผู้นำชุมชน 1 ท่าน เป็นผู้แทนของ “บ้าน” หรือภาคประชาชน อันทำให้ข้อมูลที่ได้ครอบคลุมภาคีหลักทุกภาคส่วนของการพัฒนาสุขภาวะชุมชนเชิงพุทธอย่างรอบด้าน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม ซึ่งพัฒนาจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นฐาน แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบ่งโครงสร้างออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ และตอนที่ 2 ประเด็นคำถามในการวิจัย ซึ่งจัดกลุ่มข้อคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 3 ข้อ ได้แก่ ชุดที่ 1 คำถามเกี่ยวกับสภาพปัญหาในการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมทั้ง 5 ด้าน (ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการปกครอง และด้านวัฒนธรรม) ชุดที่ 2 คำถามเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาตามหลักภาวนา 4 (การพัฒนากาย ศีล จิต และปัญญา) และชุดที่ 3 คำถามเกี่ยวกับการเสนอรูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธ ทั้งนี้ ทุกตอนใช้แนวคำถามแบบปลายเปิดเชิงลึกที่มุ่งให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสะท้อนสภาพปัญหา สาเหตุ และแนวทางการพัฒนาตามบริบทของชุมชน ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาและผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ คือ การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity Index: CVI) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน ได้ค่าความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 ในทุกข้อคำถาม และการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อเป็นฐานในการสังเคราะห์

ข้อมูลนำไปสู่กรอบแนวทางของรูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธของเทศบาลเมืองบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานีได้ต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทั้งชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเอกสารชั้นทุติยภูมิ และการเก็บข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้การจดบันทึกและบันทึกเสียง แล้วนำมาวิเคราะห์จับประเด็น เพื่อพัฒนาหัวข้อสำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ ซึ่งจัดขึ้นวันที่ 18 เดือน ธันวาคม 2568 ณ ห้องประชุมเทศบาลเมืองบึงยี่โถ ปทุมธานี ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิจากเทศบาลเมืองบึงยี่โถ ได้แก่ ประธานสภาเทศบาลเมืองบึงยี่โถ รองประธานสภาเทศบาลเมืองบึงยี่โถ เลขานุการสภาเทศบาลเมืองบึงยี่โถ สมาชิกสภาเทศบาลเมืองบึงยี่โถจำนวน 13 ท่าน นายกเทศมนตรีเมืองบึงยี่โถ ที่ปรึกษานายกเทศมนตรีเมืองบึงยี่โถ และเลขานุการนายกเทศมนตรีเมืองบึงยี่โถ รวมทั้งสิ้นจำนวน 19 ท่าน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์จากข้อมูลปฐมภูมิจากพระไตรปิฎกและข้อมูลทุติยภูมิจากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ แล้วนำเสนอผลในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ตามหลักอุปนัยวิธี

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพปัญหาในการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลเมืองบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานี จากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ จากการศึกษาเอกสารปฐมภูมิคือพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ผู้วิจัยพบว่าปัญหาของมนุษย์เกิดจากตัวมนุษย์เองที่มีความต้องการแตกต่างกัน และมักแยกไม่ออกระหว่าง “คุณค่าแท้” ที่สนองคุณภาพชีวิต กับ “คุณค่าเทียม” ที่สนองความอยากเสพปรนเปรอตน เมื่อมนุษย์ตกเป็นทาสของวัตถุนิยมและขาดการพัฒนาตามหลักศีลธรรม ปัญหาจึงปรากฏในหลายมิติ เมื่อวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 15 รูป/คน พบว่าสภาพปัญหามีรากฐานจากตัวบุคคลในชุมชนเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ คือ เมื่อความต้องการขั้นพื้นฐานไม่ได้รับการตอบสนองเพียงพอย่อมก่อให้เกิดปัญหา จำแนกได้เป็น 5 ด้าน (Maslow, 1943) ดังนี้

1.1 ปัญหาด้านสังคม ได้แก่ ยาเสพติด โดยเฉพาะยาบ้าที่แพร่หลายในกลุ่มเยาวชน การลักขโมย อาชญากรรม การพนัน และปัญหาคุณภาพชีวิต อันมีสาเหตุจากความยากจน ครอบครัวแตกแยก และการขาดสติยั้งคิด

1.2 ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ขยะมูลฝอย มลพิษทางอากาศและกลิ่นเหม็น และการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเกิดจากการกระทำของมนุษย์ ทำให้ทรัพยากรเสื่อมโทรมและนำไปสู่ความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากร

1.3 ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การใช้จ่ายฟุ่มเฟือยโดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นที่มีค่านิยมบริโภคนิยม การขาดการเก็บออม การมีรายจ่ายมากกว่ารายรับ ปัญหาหนี้สิน และราคาผลผลิตเกษตรตกต่ำ

1.4 ปัญหาด้านการปกครอง ได้แก่ การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นไม่ทั่วถึง ช่องว่างทางสังคมสูง วัฒนธรรมอำนาจเชิงอุปถัมภ์ และการที่กลุ่มผู้มีอิทธิพลและนายทุนท้องถิ่นเข้าครอบงำผู้นำท้องถิ่นเพื่อแบ่งปันผลประโยชน์โดยไม่คำนึงถึงชุมชน

1.5 ปัญหาด้านวัฒนธรรม ได้แก่ ความเสื่อมถอยของวัฒนธรรมวิถีพุทธ การไหลบ่าของวัฒนธรรมตะวันตกผ่านสื่อและเทคโนโลยี การแต่งกายเลียนแบบต่างชาติ และการที่คนรุ่นใหม่ไม่ศึกษาวัฒนธรรมไทยอย่างเพียงพอ จนเกิดช่องว่างระหว่างวัยและขาดสัมมาคารวะ

เมื่อวิเคราะห์เชิงสังเคราะห์ ผู้วิจัยพบว่าปัญหาทั้ง 5 ด้านเชื่อมโยงกับการขาดการพัฒนาตนใน 4 มิติ คือ 1) ปัญหาด้านสังคมและการปกครองมีรากฐานจากการขาดการพัฒนาศีล ขาดการระวังกายวาจาและการที่นักปกครองขาดศีลธรรมจนเกิดทุจริต 2) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมมีรากฐานจากการขาดการพัฒนาจิต เมื่อจิตได้รับการพัฒนาย่อมละอายและเกรงกลัวที่จะทำลายธรรมชาติ 3) ปัญหาด้านเศรษฐกิจมีรากฐานจากการขาดการพัฒนากาย การบริโภคปัจจัย 4 อย่างขาดความแยบคายและใช้จ่ายอย่างประมาท และ 4) ปัญหาด้านวัฒนธรรมมีรากฐานจากการขาดการพัฒนาปัญญา ข้อค้นพบนี้สะท้อนว่าการแก้ปัญหาสุขภาวะของชุมชนต้องเริ่มจากการพัฒนาตัวบุคคลตามหลักภาวนา 4 เป็นสำคัญ และหากพิจารณาในแนวทางของการเชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดการวิจัย พบว่าสภาพปัญหาทั้ง 5 ด้านที่ค้นพบในพื้นที่เทศบาลเมืองบึงยี่โถ สะท้อนการขาดการตอบสนองความต้องการตามทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow, 1943) ควบคู่กับการขาดการพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 กล่าวคือ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ (การขาดการออมและหนี้สิน) สะท้อนความต้องการขั้นพื้นฐานทางสรีรวิทยาที่ยังไม่ได้รับการตอบสนอง อันเชื่อมโยงกับการขาดกายภาวนา ปัญหาด้านสังคมและด้านสิ่งแวดล้อม (ยาเสพติด อาชญากรรม ขยะและมลพิษ) สะท้อนความต้องการความมั่นคงปลอดภัยของชีวิต อันเชื่อมโยงกับการขาดศีลภาวนาและจิตตภาวนา ปัญหาด้านการปกครอง (การถูกครอบงำโดยผู้มีอิทธิพล) สะท้อนความต้องการทางสังคมและความต้องการเกียรติยศชื่อเสียงที่ถูกบั่นทอน และปัญหาด้านวัฒนธรรม (การละทิ้งวิถีพุทธ) สะท้อนการขาดโอกาสพัฒนาไปสู่ความต้องการความสำเร็จแห่งตน จะช่วยเชื่อมโยงกับการขาดปัญญาภาวนา ข้อค้นพบเฉพาะพื้นที่นี้จึงยืนยันว่า การเสริมสร้างสุขภาวะของชุมชนเทศบาลเมืองบึงยี่โถจึงจำเป็นต้องพัฒนาตัวบุคคลให้ครบทั้ง 4 มิติตามหลักภาวนา 4 ควบคู่กับการตอบสนองความต้องการตามลำดับขั้นอย่างเป็นระบบ

2. ผลการสังเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธของเทศบาลเมืองบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานี จากการสัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็น “การเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธโดยการฝึกอบรมและการจัดกิจกรรมควรเป็นอย่างไร” ผู้วิจัยได้สังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาตามหลักภาวนา 4 ออกเป็น 2 รูปแบบหลัก คือ รูปแบบการอบรม และรูปแบบการจัดกิจกรรม โดยนำหลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับสภาพปัญหามาประยุกต์ใช้ ดังนี้

2.1 ด้านร่างกาย (กายภาวนา) เน้นการฝึกอบรมอาชีพ การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในระดับตนเอง การอบรมสุขภาพเพื่อป้องกันโรค และการสร้างสัมพันธภาพในครอบครัว ควบคู่กับกิจกรรม

กัลยาณมิตร การทำบุญตักบาตรในวันธรรมสวนะ การเข้าค่ายพุทธบุตร และการส่งเสริมอาชีพ โดยประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 เพื่อให้คนในชุมชนมีเมตตากรุณาต่อกันและเกิดความสามัคคี

2.2 ด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) เน้นการอบรมให้เข้าใจการรักษาสุขภาพและปรับทัศนคติต่อการป้องกันและรักษาโรค การเสริมสร้างความเพียรและความขยันในการประกอบอาชีพ ควบคู่กับการจัดค่ายเด็กและเยาวชนและค่ายครอบครัว โดยประยุกต์ใช้หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ที่เน้นความขยันหมั่นเพียร การประหยัด และการใช้จ่ายในทางที่เป็นประโยชน์

2.3 ด้านสังคม (ศีลภาวนา) เน้นการอบรมการจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ควบคู่กับกิจกรรมจัดทำฝายกักเก็บน้ำ การเพิ่มพื้นที่ป่าไม้ และการร่วมรับผิดชอบรักษาสิ่งแวดล้อม โดยประยุกต์ใช้หลักหิริ-โอตตัปปะให้ประชาชนเกิดความละอายและเกรงกลัวที่จะทำลายสิ่งแวดล้อม

2.4 ด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) เน้นการอบรมสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองดี การมีส่วนร่วมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย และการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยประยุกต์ใช้หลักทศพิธราชธรรมเป็นคุณสมบัติของนักปกครองที่ดี

ภาพที่ 2 การจัดกิจกรรมและการอบรมสุขภาพเพื่อป้องกันโรค การปรับทัศนคติต่อการป้องกันและรักษาโรคให้แก่กลุ่มผู้เกษียณอายุราชการตัวแทนชุมชนบ้านฟ้ารังสิต ตำบลบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานี

ภาพที่ 3 การจัดกิจกรรมการสร้างเครือข่ายตามรูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธของเทศบาลเมืองบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานี

นอกเหนือจากการพัฒนาตามหลักภาวนา 4 ข้างต้น รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธยังให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงพุทธของประชาชนอย่างครบวงจร 5 ขั้นตอนตามนิยามการมีส่วนร่วมเชิงพุทธ ได้แก่ 1) การร่วมคิด ผ่านเวทีรับรู้สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนร่วมกัน 2) การร่วมตัดสินใจ ในการเลือกกิจกรรมและแนวทางพัฒนาตามหลักภาวนา 4 3) การร่วมลงมือปฏิบัติ ในการฝึกอบรมและจัดกิจกรรมผ่านกลไกเครือข่ายระหว่างวัด เทศบาล สถานศึกษา และชุมชน 4) การร่วมประเมินผล ผ่านการถอดบทเรียนเพื่อพัฒนาต่อยอด และ 5) การร่วมรับประโยชน์ จากการมีสุขภาวะที่ดีขึ้นของชุมชน โดยมีหลักพุทธธรรมเป็นเครื่องเสริมเติมเต็มให้การมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนตั้งมั่นอยู่บนฐานของเมตตากรุณาและความรับผิดชอบร่วมกัน สรุปได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงรูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธตามหลักภาวนา 4

ภาวนา 4	การอบรม	การจัดกิจกรรม	หลักธรรมที่ประยุกต์
ด้านร่างกาย (กายภาวนา)	ฝึกอบรมอาชีพ ป้องกันยาเสพติด สุขภาพในชุมชน สัมพันธภาพครอบครัว	กิจกรรมกัลยาณมิตร ทำบุญตักบาตร ค่ายพุทธบุตร ส่งเสริมอาชีพ	พรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา)
ด้านจิตใจ (จิตตภาวนา)	รักษาสุขภาพ ทัศนคติต่อโรค ความเพียร ความขยัน	ค่ายเด็กและเยาวชน ค่ายครอบครัว	ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ (อุฏฐาน-อารักข-กัลยาณมิตต-สมชีวิตา)
ด้านสังคม (ศีลภาวนา)	อบรมขยะมูลฝอย สิ่งแวดล้อม อนุรักษ์ทรัพยากร	จัดทำฝาย เพิ่มพื้นที่ป่าไม้ ร่วมรักษาสิ่งแวดล้อม	หิริ-โอตตัปปะ (ความละอายและเกรงกลัวต่อบาป)
ด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา)	สิทธิหน้าที่พลเมือง ประชาธิปไตย ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	ส่งเสริมการเมืองท้องถิ่น การมีส่วนร่วมตัดสินใจ	ทศพิธราชธรรม (ธรรมของนักปกครองที่ดี 10 ประการ ได้แก่ ทาน ศีล ปริจจาคะ อาชชวะ มัททวะ ตบะ อักโกธะ อวิหิงสา ขันติ และอวิโรธนะ)

3. ผลการเสนอรูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธของชุมชนในเทศบาลเมืองบึงยี่โถจังหวัดปทุมธานี ผู้วิจัยสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มเฉพาะ พัฒนาเป็นรูปแบบที่ตั้งอยู่บนหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ การพัฒนามนุษย์อย่างเป็นองค์รวม (Holistic Human Development) ภายใต้กรอบภาวนา 4 การใช้กลไก “บวร” (บ้าน-วัด-โรงเรียน/หน่วยราชการ) เป็นฐานขับเคลื่อน และการอาศัยหลักการมีส่วนร่วมที่ครอบคลุมตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับประโยชน์ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสะท้อนว่า ความสำเร็จของการพัฒนาท้องถิ่นต้องอาศัยการประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะสถาบันสงฆ์ที่เป็นศูนย์รวมจิตใจและศรัทธาของประชาชน

โครงสร้างเชิงระบบของรูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธดังกล่าว ประกอบด้วยกลไกหลัก 2 ประการ คือ 1) สภาสุขภาวะวิถีพุทธระดับตำบล ซึ่งมีภาคีหลัก 4 ภาคส่วน ได้แก่ พระสงฆ์นักพัฒนา ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และผู้บริหารและบุคลากรเทศบาล และ 2)

ธรรมนูญสุขภาพชุมชน (Community Health Charter) อันเป็นข้อตกลงร่วมที่ใช้หลักศีล 5 เป็นกรอบจริยธรรมพื้นฐานผสานกับหลักสัปปายะ 7 ในการจัดการสิ่งแวดล้อมและพื้นที่สาธารณะของชุมชน

องค์ประกอบของรูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธ สามารถจำแนกตามสภาพปัญหา 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสังคมตามหลักพรหมวิหาร 4 มุ่งสร้างสังคมสงบสุขปราศจากอาชญากรรมและยาเสพติด 2) ด้านสิ่งแวดล้อมตามหลักหิริ-โอตตัปปะ ใช้ธรรมเครื่องคุ้มครองโลกกำกับพฤติกรรมการจัดการขยะและมลพิษ 3) ด้านเศรษฐกิจตามหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ได้แก่ อุฏฐานสัมปทา อารักขสัมปทา กัลยาณมิตตตา สมชีวิตา เพื่อแก้ปัญหาความยากจน หนี้สิน และการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย 4) ด้านการปกครองตามหลักทศพิธราชธรรม กำหนดคุณสมบัติของผู้นำท้องถิ่นให้สร้างความโปร่งใสและเป็นธรรม และ 5) ด้านวัฒนธรรมตามหลักกตัญญูกตเวทิตา มุ่งปลูกฝังจิตสำนึกรู้คุณเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาและวิถีชีวิตไทยพุทธ ดังที่นักวิชาการผู้ให้ข้อมูลสำคัญสะท้อนว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมจะแก้ได้อย่างยั่งยืนเมื่อประชาชนเกิดจิตสำนึกภายในที่ละอายและเกรงกลัวต่อการทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีพลังมากกว่าการบังคับด้วยกฎระเบียบ

นอกจากนี้ รูปแบบของการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธ ยังกำหนดกลยุทธ์การมีส่วนร่วม 3 กลยุทธ์ ได้แก่ การสืบเสาะค้นหาคุณค่าเชิงบวกหรือทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน วงเสวนารับฟังเชิงลึกตามหลักสาราณียธรรม 6 และการระดมพลังพุทธปัญญาผ่านดิจิทัล โดยมีปัจจัยความสำเร็จ 5 ประการ คือ ผู้นำต้องเป็นแบบอย่าง การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง การบูรณาการพลังของ “บวร” การใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย และการวัดผลเชิงคุณภาพควบคู่เชิงปริมาณ ในการขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติ เทศบาลเมืองบึงยี่โถอาศัยกระบวนการ 4 ขั้นตอน คือ การเตรียมการประสานงานกับกลุ่มเป้าหมาย การกำหนดรูปแบบการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ การขับเคลื่อนกิจกรรมผ่านกลไกเครือข่ายระหว่างวัด เทศบาล สถานศึกษา และชุมชน และการถอดบทเรียนเพื่อพัฒนาต่อยอด ซึ่งสอดคล้องกับวงจรการพัฒนาเชิงคุณภาพ (Plan-Do-Check-Act) ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เสนอ “โครงการวัดสร้างสุข” (Happy Temple Project) เป็นโครงการนำร่อง โดยให้วัดเขียนเขต (พระอารามหลวง) และวัดมูลจินดาราม เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้การจัดการขยะและการปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ อันเป็นการฟื้นฟูบทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางของชุมชนตามวิถีไทยพุทธดั้งเดิม ผู้วิจัยพิจารณาว่า “โครงการวัดสร้างสุข” ดังกล่าวเป็นโครงการนำร่องที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ขึ้นจากผลการวิจัย มิใช่โครงการที่มีการดำเนินการอยู่เดิม โดยเลือกกิจกรรมการจัดการขยะและการปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้เป็นกิจกรรมตั้งต้นที่เป็นรูปธรรม สอดคล้องกับการพัฒนาตามหลักภาวนา 4 การจัดการขยะเป็นการพัฒนาด้านศีลภาวนาตามหลักหิริโอตตัปปะ ส่วนการปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้เป็นการพัฒนาด้านกายภาวนาบนฐานหลักความพอเพียงตามหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ อันเป็นจุดเริ่มต้นที่นำไปสู่การพัฒนาให้ครบทั้ง 4 ด้านในลำดับต่อไป สำหรับ “วิถีไทยพุทธดั้งเดิม” หมายถึงวิถีชีวิตที่มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนตามกลไก “บวร” โดยมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตรในวันธรรมสวนะ การเข้าค่ายพุทธบุตร และการสร้างความเป็นกัลยาณมิตรในชุมชน เป็นเครื่องหล่อหลอมความสัมพันธ์และคุณธรรมของผู้คน

ผลการวิจัยสังเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อได้ เป็นองค์ความรู้ใหม่ คือ “องค์ความรู้ SAWOEI-PLUS Model” ในรูปแบบของสุขภาวะองค์รวมเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ซึ่งประสานสุขภาวะ 4 มิติตามแนวคิด

ของ ประเวศ วะสี (2541) เข้ากับหลักภาวนา 4 และเพิ่มเติมด้วยหลักพุทธธรรม 5 ชุดที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา 5 ด้าน เรียกว่า “SAWOEI-PLUS Model” ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 6 ประการ และคำว่า PLUS ในองค์ความรู้จากการวิจัยนี้ หมายถึง การเพิ่มเติม (Plus) ชุดหลักพุทธธรรม 5 ชุดที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา 5 ด้าน ได้แก่ พรหมวิหาร 4 หิริ-โอตตัปปะ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ทศพิธราชธรรม และกตัญญูกตเวทิตา เข้ากับองค์ประกอบหลักทั้ง 6 ประการของ SAWOEI เพื่อให้รูปแบบมีความสมบูรณ์ และครอบคลุมการแก้ปัญหาของชุมชนครบทุกมิติ ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงองค์ประกอบของ SAWOEI-PLUS Model และการบูรณาการกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ตัวย่อ	องค์ประกอบ	หลักธรรม/มิติภาวนา	เป้าหมายและการประยุกต์ใช้ในชุมชน
S	Sila (ศีล-วินัย)	ศีลภาวนา และ พรหมวิหาร 4 และ กตัญญูกตเวทิตา	การฝึกวินัย ความประพฤติ การรักษาศีล 5 และการพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคม
A	Acara (กาย-พฤติกรรม)	กายภาวนา และ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์	การเคลื่อนไหวอย่างมีสติ การทำงานด้วยจิตที่ตั้งมั่น และการดูแลร่างกายเพื่อการประกอบอาชีพ
W	Wisdom (ปัญญา)	ปัญญาภาวนา และ ทศพิธราชธรรม	การเห็นตามความเป็นจริง การพิจารณาไตรลักษณ์ การตั้งคำถามด้วยโยนิโสมนสิการ
O	Observation (จิต-สติ)	จิตตภาวนา และ พรหมวิหาร 4	การฝึกจิตให้ตั้งมั่น การนั่งสมาธิ การเจริญสติในชีวิตประจำวัน และการรู้เท่าทันอารมณ์
E	Engagement (มีส่วนร่วม)	หิริ-โอตตัปปะ และสังคหวัตถุ 4	การนำธรรมะมาใช้ในชีวิต การทำงานเพื่อผู้อื่น การเผยแผ่ธรรมะ และการสร้างชุมชนการเรียนรู้
I	Integration (บูรณาการ)	บูรณาการภาวนา 4 และ บวร	การบูรณาการภาวนา 4 เข้ากับชีวิตประจำวัน และการสร้างสังคมระหว่างโลกและธรรม

การประยุกต์ใช้ SAWOEI-PLUS Model ในการสร้างรูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธของเทศบาลเมืองบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานี สามารถมีส่วนช่วยในการส่งเสริมก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ใน 5 มิติ ได้แก่ 1) มิติทางสังคม สังคมร่มเย็นปลอดภัย อาชญากรรมและอบายมุขลดลง 2) มิติทางสิ่งแวดล้อม ชุมชนสะอาดด้วยจิตสำนึกร่วม 3) มิติทางเศรษฐกิจ เศรษฐกิจฐานรากมั่นคงด้วยหลักความพอเพียง 4) มิติทางวัฒนธรรม การสืบสานและหวงแหนภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 5) มิติทางการปกครอง ผู้บริหารท้องถิ่นนำหลักธรรมาภิบาลและทศพิธราชธรรมมาใช้อย่างเป็นรูปธรรมได้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ผลการวิจัยยังค้นพบ องค์ความรู้เชิงกระบวนการที่สำคัญ คือ การบูรณาการ “บวร” สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีเทศบาลเป็นองค์กรประสานกลาง เพราะวัดเป็นแหล่งของจิตตภาวนาและปัญญาภาวนา บ้านเป็นแหล่งของศีลภาวนา และโรงเรียนเป็นแหล่งของกายภาวนาและปัญญาภาวนา เมื่อทั้งสามสถาบันผสานพลังกัน ย่อมก่อให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งกาย จิตใจ สังคม และปัญญา ดังองค์ความรู้จากการวิจัย SAWOEI-PLUS Model สร้างรูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธของเทศบาลเมืองบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานี ดังภาพที่ 4

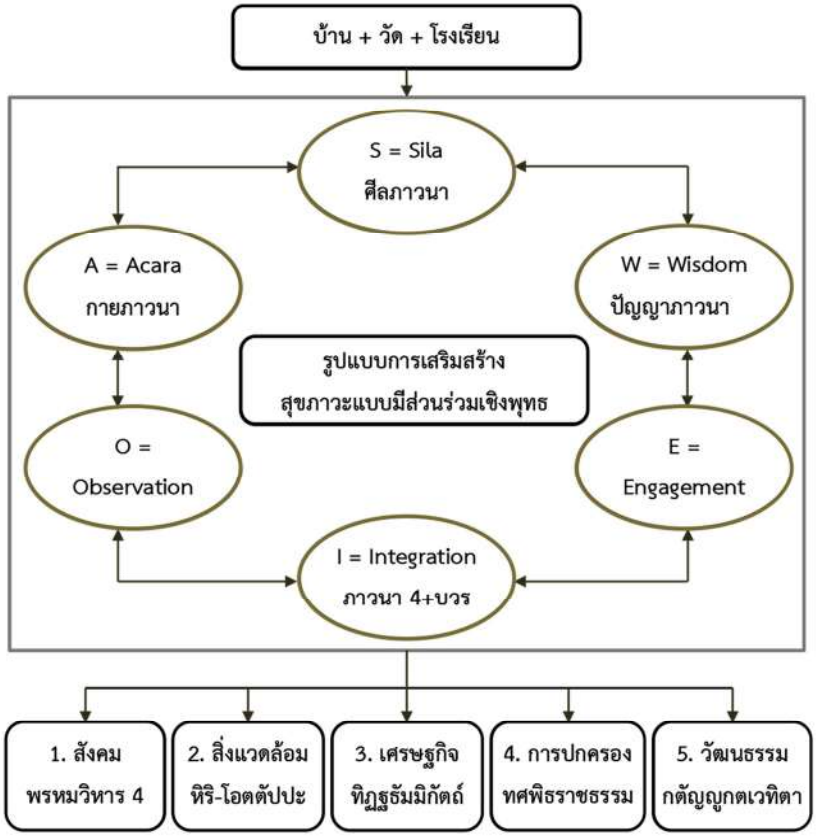

ภาพที่ 4 องค์ความรู้จากการวิจัย (SAWOEI-PLUS Model)

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. การศึกษาสภาพปัญหาในการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในเทศบาลเมืองบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่าสภาพปัญหามีรากฐานจากตัวบุคคลในชุมชนเป็นสำคัญ จำแนกได้ 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสังคม ยาเสพติด การลักขโมย อาชญากรรม 2) ด้านสิ่งแวดล้อม ขยะมูลฝอย มลพิษและกลิ่นเหม็น 3) ด้านเศรษฐกิจ การใช้จ่ายฟุ่มเฟือย หนี้สิน 4) ด้านการปกครอง ผู้มีอิทธิพลครอบงำผู้นำท้องถิ่น และ5) ด้านวัฒนธรรม การเลียนแบบวัฒนธรรมต่างชาติ ความเสื่อมถอยของวัฒนธรรมวิถีพุทธ ซึ่งปัญหาทั้ง 5 ด้านนี้เชื่อมโยงกับการขาดการพัฒนาตนใน 4 มิติตามหลักภาวนา 4 สอดคล้องกับทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow, 1943) เมื่อความต้องการขั้นพื้นฐานไม่ได้รับการตอบสนองเพียงพอ ย่อมก่อให้เกิดปัญหาในมิติต่าง ๆ ของชุมชน นอกจากนี้ ผลการศึกษาดังกล่าว มีการยืนยัน (พระครูโกศลอรรถกิจ และคณะ, 2563) ที่ชี้ให้เห็นว่าปัญหาคุณภาพชีวิตของชุมชน มักมีรากฐานจากการขาดการพัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 เช่นเดียวกับการศึกษาของ พระมหาวีรธิษณ์ อินทะโพธิ์ และธานี สุวรรณประทีป (2565) ที่อธิบายว่าความปรารถนาของมนุษย์ทั้งคุณค่าแท้และคุณค่าเทียมเป็นต้นเหตุของปัญหาในสังคม และการขาดการมีส่วนร่วมแบบรับผิดชอบร่วมกันของประชาชนเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ปัญหาในชุมชนทวีความรุนแรงขึ้นได้ (อำนวย บุญรัตนไมตรี และคณะ ,2564) เมื่อเชื่อมโยงกับทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์อย่างเป็นรูปธรรม จะเห็นได้ว่าสภาพปัญหาของประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ยังกระจุกตัวอยู่ในความต้องการขั้นพื้นฐาน ทั้งความ

ต้องการทางสรีรวิทยา (ปัญหาเศรษฐกิจและการครองชีพ) และความต้องการความมั่นคงปลอดภัยของชีวิต (ปัญหายาเสพติด อาชญากรรม และสิ่งแวดล้อม) ความต้องการและปัญหาเหล่านี้สะท้อนว่าการเสริมสร้างสุขภาวะของชุมชนจำเป็นต้องตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานเหล่านี้ให้มั่นคงเสียก่อน แล้วจึงพัฒนาต่อยอดสู่ความต้องการขั้นสูงทั้งด้านสังคม เกียรติยศชื่อเสียง และความสำเร็จแห่งตน ควบคู่กับการพัฒนาค่อยภายในตามหลักภาวนา 4 จึงสามารถกล่าวได้ว่า งานวิจัยของอำนวย บุญรัตนไมตรี และคณะ (2564) สนับสนุนข้อค้นพบของงานวิจัยนี้ ว่าการมีส่วนร่วมแบบรับผิดชอบร่วมกันของประชาชนเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การเสริมสร้างสุขภาวะของชุมชนได้อย่างสัมฤทธิ์ผลและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

2. การสังเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธของเทศบาลเมืองบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาดำเนินการผ่านการอบรมและการจัดกิจกรรมตามหลักภาวนา 4 ได้แก่ ด้านกายภาวนาเน้นการฝึกอบรมอาชีพและการสร้างสัมพันธภาพในครอบครัวควบคู่กับกิจกรรมกัลยาณมิตร โดยประยุกต์หลักพรหมวิหาร 4 ด้านจิตตภาวนาเน้นการอบรมการรักษาสุขภาพและความเพียรในการประกอบอาชีพ ควบคู่กับการจัดค่ายเด็กและเยาวชน โดยประยุกต์หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ด้านศีลภาวนาเน้นการอบรมการจัดการขยะและการอนุรักษ์ทรัพยากร ประยุกต์หลักหิริโอตตัปปะ และด้านปัญญาภาวนาเน้นการอบรมสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองดี และประกอบกันกับการประยุกต์หลักทศพิธราชธรรมร่วมด้วย โดยการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ ลิขิตา เฉลิมพลโยธิน และคณะ (2560) ที่ชี้ว่าหลักพรหมวิหาร 4 เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาภาวะผู้นำและพัฒนาองค์การ และการเจริญพรหมวิหาร 4 ในการภาวนาเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาจิตและเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคมได้ (พระนิพนธ์ ฐานวโร (คำภาสี), 2565) โดยหลักภาวนา 4 นั้นสามารถนำมาประยุกต์เป็นรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเป็นองค์รวม (พระครูโกศลอรรถกิจ และคณะ, 2563) ได้อย่างสมบูรณ์ ดังจะเห็นได้ว่า งานวิจัยของลิขิตา เฉลิมพลโยธิน และคณะ (2560) พระนิพนธ์ ฐานวโร (คำภาสี) (2565) และพระครูโกศลอรรถกิจ และคณะ (2563) ต่างสนับสนุนรูปแบบการพัฒนาตามหลักภาวนา 4 ของงานวิจัยนี้ ทั้งในแง่ของมิติการพัฒนาภาวะผู้นำ การพัฒนาจิตใจ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเป็นองค์รวม

3. ผลการเสนอรูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะแบบมีส่วนร่วมเชิงพุทธของชุมชนในเทศบาลเมืองบึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยได้สังเคราะห์รูปแบบ “SAWOEI-PLUS Model” เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่บูรณาการหลักภาวนา 4 เข้ากับมิติการมีส่วนร่วมและกลไก “บวร” ประกอบด้วยหลักพุทธธรรม 5 ชุด ที่สอดคล้องกับปัญหา 5 ด้าน คือ พรหมวิหาร 4 (ด้านสังคม) หิริ-โอตตัปปะ (ด้านสิ่งแวดล้อม) ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ (ด้านเศรษฐกิจ) ทศพิธราชธรรม (ด้านการปกครอง) และกตัญญูกตเวทิตา (ด้านวัฒนธรรม) โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับประโยชน์ โดยรูปแบบที่นำเสนอนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Arnstein (2019) ที่อธิบายว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นบันไดสำคัญ ตั้งแต่การให้ข้อมูล การปรึกษาหารือ ไปจนถึงการที่ประชาชนมีอำนาจตัดสินใจอย่างแท้จริง อันเป็นกลไกสำคัญในการกำหนดทิศทางและความสำเร็จของการ

พัฒนา พลัง “บวร” สามารถช่วยส่งเสริมและสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนได้อย่างยั่งยืน (พระปรัชญ์กรณ์ วิยาสิงห์ และคณะ, 2565) ด้วยการเน้นหลักพุทธสันติวิธีเป็นรากฐานสำคัญของกระบวนการสร้างความร่วมมือในสังคม (วรรธิดา สงขาว และพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2563) โดยจุดเด่นของงานวิจัยนี้ คือ การเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการด้านการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธที่แต่เดิมมักศึกษาเฉพาะหลักธรรมเดี่ยว เป็นการบูรณาการหลักพุทธธรรมหลายชุดเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ และสามารถช่วยเสริมเติมเต็มมิติจิตตภาวนาและปัญญาภาวนาที่ STRONG Model ของเทศบาลเมืองบึงยี่โถยังไม่ครอบคลุมได้อย่างสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ช่วยสร้าง “คุณค่าเพิ่ม” ให้แก่งานพัฒนาสุขภาวะที่มีอยู่เดิม จึงเป็นการช่วยยืนยันว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืนอย่างเห็นได้ชัดจากผลของการวิจัยนี้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย หน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบ โดยเฉพาะกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ควรปรับปรุงนโยบายในกรอบแผนพัฒนาท้องถิ่นระยะยาว โดยมุ่งเสริมสร้างให้ชุมชนพัฒนาตนทั้ง 4 ด้าน คือ 1) พัฒนากาย 2) พัฒนาศีล 3) พัฒนาจิต และ 4) พัฒนาปัญญา พร้อมส่งเสริมการพัฒนาผู้นำชุมชนให้เป็นต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรม และนำเสนอความร่วมมือกับกรมการศาสนาและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในการจัดฝึกอบรมและกิจกรรมพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะต่อการนำไปใช้ประโยชน์ เทศบาลเมืองบึงยี่โถควรจัดทำแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการประจำปีให้สอดคล้องกับกรอบแผนพัฒนาชุมชนระยะยาว โดยทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดทำ พร้อมกำหนดตัวบ่งชี้ความสำเร็จที่วัดและประเมินผลได้อย่างเป็นรูปธรรม และเริ่มต้นด้วยโครงการนำร่อง “วัดสร้างสุข” (Happy Temple Project) เพื่อเป็นพื้นที่ทดลองเชิงพุทธและถอดบทเรียนขยายผลต่อไป

3. ข้อเสนอแนะต่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษากระบวนการนำหลักธรรมไปประยุกต์กับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยศึกษารูปแบบการเสริมสร้างสุขภาวะชุมชนด้วยการประยุกต์หลักธรรมในระดับภูมิภาค เพื่อเปรียบเทียบหาจุดเด่นจุดด้อยและขยายผลในวงกว้าง

3.2 ควรประเมินประสิทธิผลของ SAWOEI-PLUS Model ผ่านการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงผสมผสาน เพื่อยืนยันความเป็นไปได้และพัฒนาเป็นรูปแบบการพัฒนาชุมชนในระดับชาติต่อไป อันจะนำไปสู่การพัฒนารูปแบบและแนวทางการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธที่ยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

เทศบาลเมืองบึงยี่โถ. (2566). *แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566–2570) เทศบาลเมืองบึงยี่โถ*. เทศบาลเมืองบึงยี่โถ.

ประเวศ วะสี. (2541). *บนเส้นทางใหม่: การส่งเสริมสุขภาพ อภิวัฒน์ชีวิตและสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.

พระครูโกศลอรรถกิจ, นวินดา นิลวรรณ, และสิทธิโชค ปาณะศรี. (2563). การประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4 ตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาทสู่สังคมผู้สูงอายุ. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 7*(3), 38-49.

พระนิพนธ์ ฐานวโร (คำภาสี). (2565). พรหมวิหาร 4 ในฐานะการเจริญภาวนาในคัมภีร์วิสุทธิมรรค. *วารสารวิจยวิชาการ, 5*(3), 15 - 22. doi: https://doi.org/10.14456/jra.2022.54

พระปรัชญ์กรณ์ วิยาสิงห์, พระอธิการวิชัย นาหนองบัว และ ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม. (2565). พลังบวรกับการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งผ่านมิติแกลมอของชาวกูย ในเขตตำบลศรีสุข อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์. *วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย, 4*(1), 39 - 48.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2549). *สุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ*. สถาบันบันลือธรรม.

พระมหาวีรธิษณ์ อินทะโพธิ์ และธานี สุวรรณประทีป. (2565). ความปรารถนาของมนุษย์: บทวิเคราะห์ในมิติพระพุทธศาสนา. *วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย, 4*(1), 29 - 38.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ลิขิตา เฉลิมพลโยธิน, เฉลิมชัย กิตติศักดิ์นาวิน และ นลินณัฐ ดีสวัสดิ์. (2560). ภาวะผู้นำกับการพัฒนาองค์การโดยใช้หลักพรหมวิหาร 4. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี, 11*(2), 1-10.

วรรธิดา สงขาว และพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2563). กระบวนการให้คำปรึกษาของนักโหราศาสตร์ในสมาคมโหราศาสตร์นานาชาติด้วยหลักพุทธสันติวิธี. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 8*(4), 1539 - 1551.

สุรเกียรติ อาชานุภาพ. (2550). *การสร้างเสริมสุขภาพ: แนวคิด หลักการ และบทเรียนของไทย*. สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.

อำนวย บุญรัตนไมตรี, สุพัตรา ยอดสุรางค์, ไกร บุญบันดาล และวัฒนา นนทชิต. (2564). แนวคิดว่าด้วยการมีส่วนร่วมแบบร่วมกันรับผิดชอบในการจัดการภาครัฐและท้องถิ่นของประชาชน. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย, 11*(3), 33 - 41.

Arnstein, S. R. (2019). A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Planning Association, 85*(1), 24 - 34. doi: https://doi.org/10.1080/01944363.2018.1559388

Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review, 50*(4), 370 - 396. doi: https://doi.org/10.1037/h0054346

FORMULAIC LANGUAGE IN ADVERTISING: A MULTI-GROUP SEM ANALYSIS OF CHINESE IDIOMS AND COLLOQUIAL EXPRESSIONS

Aphatsara Thirakuntham[1] and Zheyun Zheng[2,*]

(**Received:** 17 Apr., 2026; **Revised:** 3 Jul., 2026; **Accepted:** 7 Jul., 2026)

Abstract

This study examines the effects of formulaic language on advertising effectiveness by investigating the relationships among perceived message clarity, perceived value, emotional response, and attitude toward the advertisement, and by comparing these relationships across advertisements featuring Chinese idiomatic and colloquial expressions. Data were collected from 500 Chinese university students after they were exposed to study-abroad advertisements featuring either Chinese idiomatic or colloquial expressions. The responses were analyzed using structural equation modeling (SME) and multi-group analysis. The results indicate that perceived message clarity significantly influences both perceived value and emotional response, which, in turn, affect attitude toward the advertisement in the overall sample. However, notable differences emerge between the two language conditions. In the idiomatic expression group, attitude toward the advertisement is primarily influenced by perceived message clarity and emotional response, whereas perceived value does not play a significant role. In contrast, in the colloquial expression group, perceived value serves as a key mediator, significantly influencing both emotional response and attitude toward the advertisement. These findings indicate that Chinese idiomatic expressions primarily enhance attitude toward the advertisement through message clarity and emotional response, whereas colloquial expressions exert their influence mainly through perceived value, demonstrating distinct cognitive and affective processing pathways in advertising contexts.

Keywords: Formulaic Language, Chinese Idioms, Advertising Attitude

[1] Lecturer, Thai-Chinese International School of Management, University of The Thai Chamber of Commerce, Bangkok, Thailand

[2] Assistant Professor, Thai-Chinese International School of Management, University of The Thai Chamber of Commerce, Bangkok, Thailand

* Corresponding author. E-mail: zheng_zhe@utcc.ac.th

Introduction

In contemporary communication environments, advertising effectiveness increasingly depends not only on the content of the message but also on the way the message is linguistically presented. With the rapid development of digital media and information overload, consumers are exposed to a large volume of advertising messages on a daily basis, making it more challenging for advertisements to capture attention and generate meaningful responses. Under such conditions, the clarity of information, perceived value, and emotional engagement have been identified as key determinants of advertising effectiveness (Chen et al, 2023; Liu et al, 2024). At the same time, recent studies have highlighted that language style plays a critical role in shaping how audiences process and evaluate advertising messages, influencing both cognitive and affective responses (Sattorov, 2024). However, while existing research has primarily focused on factors such as message framing, visual design, and interactivity, relatively less attention has been paid to the role of formulaic language, particularly in non-Western linguistic contexts.

Formulaic language, including idiomatic expressions (Chenyu) and colloquial expressions (Guanyongyu), represent an essential component of natural language use. In the Chinese linguistic and cultural context, idiomatic expressions are highly condensed and culturally loaded forms of language that often carry historical and symbolic meanings, whereas colloquial expressions are more flexible, conversational, and grounded in everyday communication. These two types of expressions differ not only in structure and semantic transparency but also in cognitive processing and cultural resonance. Idiomatic expressions typically require holistic processing and cultural knowledge, while colloquial expressions are more easily understood and processed through straightforward interpretation (Sun et al, 2026). Such differences suggest that distinct types of formulaic language may activate different psychological mechanisms in advertising contexts. Nevertheless, empirical research examining how these linguistic differences influence consumer perception and evaluation remain limited, particularly in terms of comparing their effects within a unified structural framework.

To address this gap, the present study examines the relationships among perceived message clarity, perceived value, emotional response, and advertisement attitude, and further investigates how these relationships differ across two types of formulaic language, namely Chinese idiomatic expressions (Chengyu) and Chinese colloquial expressions

(Guanyongyu). Although previous studies have demonstrated that language style influences advertising effectiveness, limited empirical research has compared how different types of Chinese formulaic language shape consumers' cognitive and affective responses within a unified structural framework. Using a controlled experimental design with advertising stimuli, this study employs structural equation modeling and multi-group analysis to explore both the overall mechanism and the group-specific differences in the proposed model. By focusing on language style as the key independent variable, the study aims to provide a more nuanced understanding of how linguistic features influence the cognitive and affective processing of advertising messages. Furthermore, this study contributes to the advertising literature by providing empirical evidence on the distinct psychological mechanisms through which Chinese idiomatic and colloquial expressions influence advertisement evaluation. Therefore, the research objectives of this study are proposed as follows:

To compare whether the structural relationships among these constructs differ between advertisements using Chinese idiomatic expressions (Chengyu) and Chinese colloquial expressions (Guanyongyu).

Table 1 Comparison between Chinese Idioms and Colloquial Expressions

Dimension	Chinese Idioms	Chinese Colloquial Expressions
Structure	Highly fixed expressions, typically consisting of four characters	Relatively fixed expressions with variable lengths, usually consisting of two or more characters
Semantic Transparency	Generally low semantic transparency; meanings are often not directly inferable from the literal meanings of individual words	Moderate semantic transparency; meanings are more closely related to the literal meanings and everyday usage
Language Style	Formal, literary, and concise; commonly used in written and rhetorical contexts	Informal, conversational, and vivid; commonly used in everyday spoken language
Cultural Characteristics	Rich in historical allusions, classical literature, and traditional Chinese cultural values	Reflect everyday life, folk wisdom, and common social experiences, with relatively fewer historical references
Cultural Load	High cultural load requiring familiarity with Chinese history and traditional culture	Moderate cultural load, mainly reflecting contemporary social and cultural experiences
Cognitive Processing	Requires holistic processing and background cultural knowledge to understand figurative meanings	Relies more on compositional processing, contextual cues, and familiar everyday experiences
Comprehension Difficulty	Relatively difficult, especially for unfamiliar or culturally specific expressions	Relatively easier to understand because of higher familiarity and contextual transparency
Emotional Response	More likely to evoke appreciation, cultural resonance, and aesthetic evaluation	More likely to evoke familiarity, intimacy, and immediate emotional engagement

Methods and Materials

1. Research Sample The population of this study consists of Chinese university students who are potential recipients of advertising messages. This population was selected because university students represent a relevant and accessible group for examining how different types of formulaic language influence cognitive and affective responses to advertising. In this study, study-abroad promotional materials were used as experimental stimuli, as study-abroad decisions typically involve substantial information processing and emotional evaluation, making them an appropriate context for examining the influence of language style on advertising effectiveness.

Due to practical considerations, a sample was drawn from the target population using a convenience sampling approach. Participants completed one of two questionnaire versions, each containing a different set of advertisement stimuli. One questionnaire featured advertisements using Chinese idiomatic expressions, whereas the other featured advertisements using Chinese colloquial expressions. A total of 252 valid responses were obtained for the Chinese idiomatic expression version and 248 for the Chinese colloquial expression version. The two groups were comparable in size, supporting subsequent multi-group structural equation modeling analysis.

The demographic characteristics of the sample and the distribution across experimental groups are described as follows. In terms of gender, 282 respondents were male, accounting for 56.4% of the sample, while 218 respondents were female, representing 43.6%. Regarding academic level, 226 respondents were classified as lower-grade students (45.2%), whereas 274 respondents were upper-grade students (54.8%). With respect to academic major, 240 respondents were from humanities and social sciences disciplines (48.0%), and 260 respondents were from science and engineering fields (52.0%). In terms of regional distribution, 160 respondents were from eastern regions (32.0%), 193 from central regions (38.6%), and 147 from western regions (29.4%), indicating a relatively balanced geographical representation..

2. Research Instruments This study employed a structured questionnaire as the primary instrument for data collection, aiming to assess respondents' perceptions and evaluations after exposure to advertising materials featuring different types of formulaic language, namely Chinese idioms and colloquial expressions.

Figure 1 Example of Advertisement Stimulus Featuring Chinese Idiomatic Expression

(Note: Developed by the author)

Figure 2 Example of Advertisement Stimulus Featuring Colloquial Expression

(Note: Developed by the author)

To enhance the robustness of the experimental stimuli and reduce potential bias associated with a single advertisement, four pairs of advertising posters were developed. Each pair consisted of two versions of the same advertisement, with one version using Chinese idiomatic expressions and the other using colloquial expressions (Figure 1 & Figure 2). The Chinese idiomatic and colloquial expressions included in the advertisements were selected based on their frequent use in educational and study-abroad promotional contexts

to ensure authenticity and familiarity for the target participants. To ensure comparability, each pair of advertisements conveyed the same informational content and communication objective while differing only in the linguistic style employed. The content, layout, images, and informational elements of each pair were kept identical, with only the linguistic expressions systematically manipulated. Accordingly, language style served as the only experimental variable, whereas all other visual and informational elements were controlled across the two conditions. All respondents were exposed to the set of advertisement stimuli at the beginning of the questionnaire before proceeding to the measurement items. Each participant completed only one version of the questionnaire, containing either Chinese idiomatic-expression advertisements or Chinese colloquial-expression advertisements, to avoid potential carryover effects between the two language conditions. The order of the four advertisement pairs was kept identical for all participants within each questionnaire version to ensure standardized exposure throughout the experiment.

All measurement items were adapted from well-established scales that have been widely used and validated in prior research. Minor wording modifications were made to ensure consistency with the advertising context of this study. All items were measured using a seven-point Likert scale ranging from 1 (strongly disagree) to 7 (strongly agree), with higher scores indicating stronger agreement.

Perceived message clarity refers to the extent to which the advertising message is easy to understand and cognitively accessible. This construct was measured using a four-item scale adapted from the framework proposed by Sundar (2008). The measurement focuses on respondents' ability to comprehend the content of the advertisement, including the clarity, understandability, and presentation of information; Perceived value reflects the extent to which respondents evaluate the advertised program as useful and beneficial. This construct was measured using four items adapted from the performance expectancy dimension of the Unified Theory of Acceptance and Use of Technology (UTAUT) developed by Venkatesh et al (2003). The items capture respondents' perceptions of the utility, benefits, and overall value of the program presented in the advertisement; Emotional response represents the affective reactions elicited by the advertisement. This construct was operationalized using the hedonic value dimension of the scale developed by Babin et al (1994), which has continued to be widely applied in consumer behavior research. In this study, four items were used to measure the extent to which the advertisement is perceived

as enjoyable, interesting, and capable of generating positive emotional experiences; Advertisement attitude refers to respondents' overall evaluative judgment of the advertising content. This construct was measured using a four-item scale adapted from the model developed by MacKenzie et al (1986), which remains one of the most widely used measures in advertising research. The scale captures the degree to which respondents hold favorable, positive, and appealing attitudes toward the advertisement.

Manipulation check items were included to verify whether respondents correctly perceived the intended differences in language style between the two versions of the advertisement. These items assessed whether the advertisement was perceived as using formal, culturally loaded expressions or natural, conversational language, thereby confirming the effectiveness of the distinction between Chinese idioms and colloquial expressions.

3. Data Analysis The data analysis was conducted using SPSS and AMOS to examine the measurement properties and structural relationships of the proposed model. Descriptive statistics were first used to assess data distribution and normality. Reliability analysis and exploratory factor analysis were then performed to evaluate internal consistency and construct validity. Confirmatory factor analysis was subsequently conducted to validate the measurement model, with model fit assessed using multiple fit indices, and composite reliability and average variance extracted used to examine convergent validity. Pearson correlation analysis was applied to explore relationships among the variables. Structural equation modeling was then conducted for both the full sample and subgroup samples. Multi-group analysis was further performed to compare structural relationships across different types of formulaic language, with measurement invariance tested using nested models and changes in fit indices.

Results

Descriptive statistical analysis (Table 2) was conducted for the four constructs, perceived message clarity, perceived value, emotional response, and advertisement attitude (N = 500). The mean scores ranged from 2.96 to 3.04, slightly below the midpoint of the seven-point Likert scale (4.0), suggesting relatively modest evaluations of the advertisement stimuli. The skewness and kurtosis values were within acceptable ranges, indicating that the data satisfied the assumption of normality.

The reliability analysis results indicate that all four constructs demonstrate satisfactory internal consistency. Specifically, the Cronbach's alpha coefficients for perceived message clarity, perceived value, emotional response, and advertisement attitude are 0.814, 0.804, 0.841, and 0.833, respectively. All values exceed the recommended threshold of 0.70, suggesting that the measurement scales are reliable and the data are internally consistent.

Table 2 Descriptive Statistics of Key Variables

Construct	Mean	Std.Dev.	Skewness	Kurtosis
Perceived message clarity	2.99	1.13361	0.048	-1.065
Perceived value	3.04	1.12351	0.026	-1.002
Emotional response	3.01	1.16521	0.043	-1.163
Advertisement attitude	2.96	1.15539	-0.009	-1.097

Regarding construct validity, the results of the Kaiser–Meyer–Olkin (KMO) and Bartlett's test of sphericity confirm the suitability of the data for factor analysis. The KMO value of 0.883 exceeds the recommended threshold of 0.70, indicating adequate sampling adequacy, while Bartlett's test is statistically significant ($\chi^2 = 3120.352$, df = 120, $p < 0.001$), suggesting that the correlation matrix is appropriate for factor extraction.

The exploratory factor analysis further supports the validity of the measurement model. Four factors with eigenvalues greater than 1 were extracted, explaining a total variance of 65.747%, which exceeds the commonly accepted threshold of 60%. After rotation, the variance explained by each factor is relatively balanced, indicating a stable factor structure. The factor loading results show that all measurement items load strongly on their respective constructs, with loadings exceeding 0.70. The communalities range from 0.586 to 0.688. These findings demonstrate good convergent validity and clear discriminant structure among the four constructs.

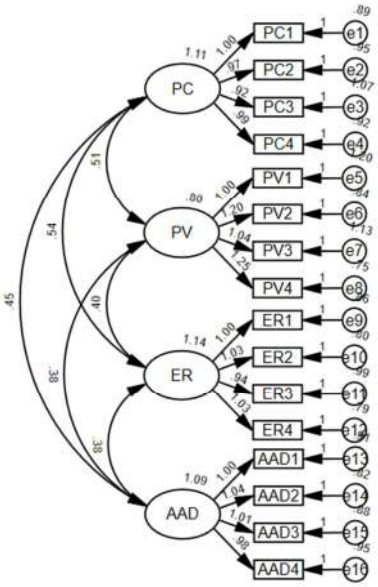

Figure 3 Result of CFA Analysis

The results of the confirmatory factor analysis indicate that the measurement model demonstrates an excellent overall fit. Specifically, the model fit indices show that χ^2/df = 0.920, RMSEA = 0.01, GFI = 0.978, NFI = 0.963, TLI = 0.999, and CFI = 0.999. All indices meet or exceed the recommended thresholds, with RMSEA well below 0.05 and GFI, NFI, TLI, and CFI all approaching or exceeding 0.95, indicating a very good model fit. In addition, the parsimony-adjusted indices, including PNFI (0.800) and PGFI (0.722), also fall within acceptable ranges, further supporting the adequacy of the model.

Table 3 Result of CFA Analysis

VAR	Items	Estimate	S.E.	C.R.	P	AVE	CR
Perceived Message clarity	PC1	0.746				0.523	0.814
	PC2	0.725	0.067	14.557	***		
	PC3	0.683	0.066	13.801	***		
	PC4	0.736	0.067	14.734	***		
Perceived value	PV1	0.633				0.510	0.805
	PV2	0.762	0.093	13.008	***		
	PV3	0.659	0.088	11.789	***		
	PV4	0.79	0.094	13.249	***		
Emotional response	ER1	0.756				0.572	0.842
	ER2	0.776	0.063	16.227	***		
	ER3	0.711	0.063	14.941	***		
	ER4	0.779	0.063	16.277	***		
Advertisement attitude	AAD1	0.738				0.556	0.833
	AAD2	0.769	0.068	15.398	***		
	AAD3	0.749	0.067	15.073	***		
	AAD4	0.725	0.067	14.653	***		

Regarding the measurement properties (Table 3), all factor loadings are statistically significant ($p < 0.001$) and fall within acceptable ranges. The factor loadings for perceived message clarity range from 0.683 to 0.746, for perceived value from 0.633 to 0.790, for emotional response from 0.711 to 0.779, and for advertisement attitude from 0.725 to 0.769. These results indicate that all items load adequately on their respective constructs. The composite reliability values for all constructs exceed the recommended threshold of 0.70, with values of 0.814 for perceived message clarity, values ranging from 0.805 to 0.842 for perceived value, 0.842 for emotional response, and 0.833 for advertisement attitude, indicating good internal consistency. The average variance extracted values are all close to or above the recommended threshold of 0.50, suggesting that the constructs explain a sufficient proportion of variance in their respective indicators.

Pearson correlation analysis results indicate that all variables are significantly and positively correlated with each other ($p < 0.01$). Specifically, perceived message clarity is positively correlated with perceived value ($r = 0.425$), emotional response ($r = 0.400$), and advertisement attitude ($r = 0.335$). Perceived value is positively correlated with emotional response ($r = 0.349$) and advertisement attitude ($r = 0.335$). Emotional response is positively correlated with advertisement attitude ($r = 0.286$).

Table 4 Correlation Analysis Results

VAR	PC	PV	ER	AAD
PC	1			
PV	0.425**	1		
ER	0.400**	0.349**	1	
AAD	0.335**	0.335**	0.286**	1

Note: **p < 0.01; PC=Perceived message clarity, PV=Perceived value, ER=Emotional response, AAD=Advertisement attitude.

To assess the stability of the path coefficients across groups, structural equation modeling was conducted using AMOS, with separate estimations for the full sample, the idiomatic expression group (Group 1), and the colloquial expression group (Group 2).

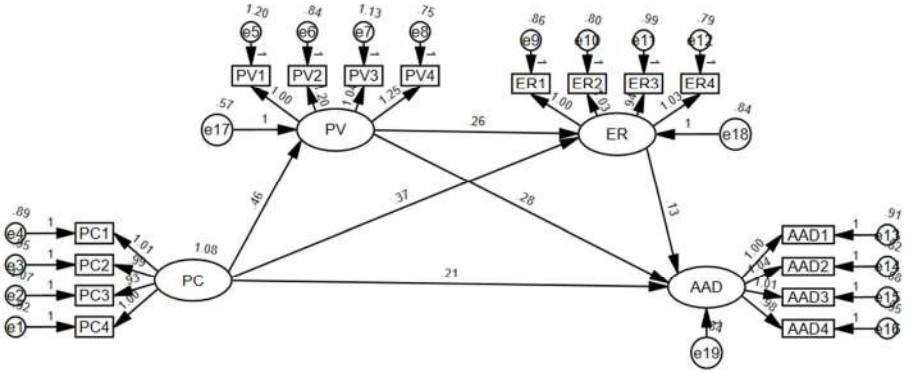

Figure 3 Result of SEM all Samples

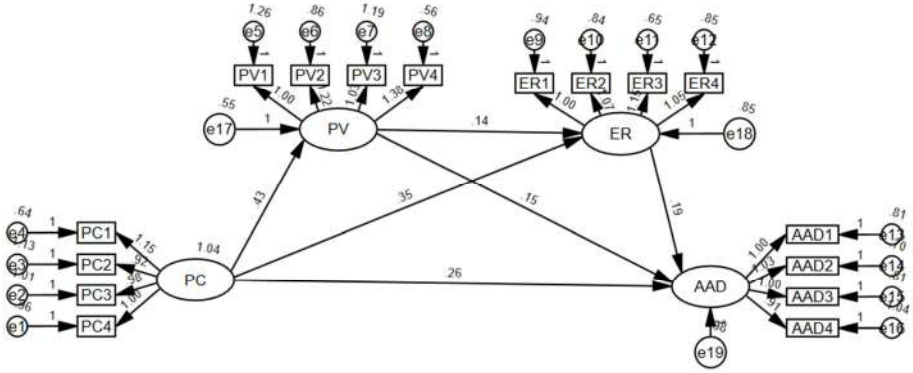

Figure 4 Result of SEM Group Idiomatic Expressions

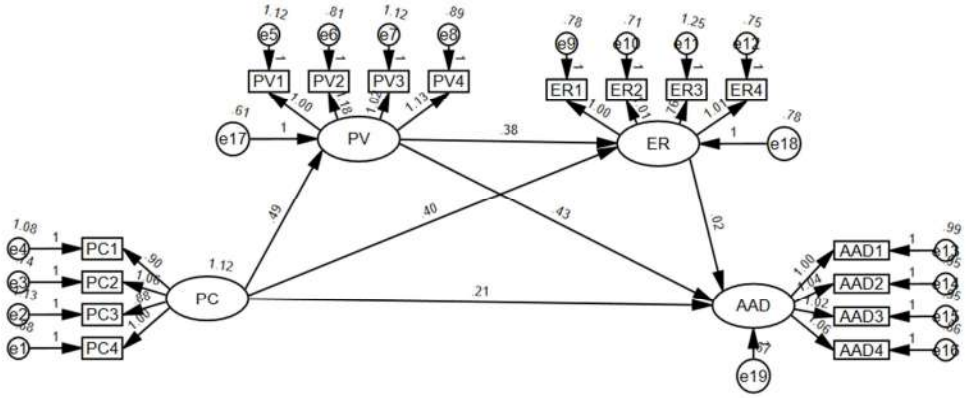

Figure 5 Result of SEM Group Colloquial Expressions

The unconstrained model demonstrated a good fit, with $\chi^2(196) = 238.867$, $\chi^2/df = 1.219$, CFI = 0.986, and RMSEA = 0.021 (90% CI [0.009, 0.030]). After imposing measurement invariance constraints (measurement weights), the model fit remained acceptable, with CFI = 0.982 and RMSEA = 0.023. The change in CFI (ΔCFI = -0.004) was below the recommended threshold of 0.01, indicating that measurement invariance was supported.

Table 5 Measurement Invariance Test Results

Model	χ^2	df	χ^2/df	CFI	RMSEA	RMSEA 90% CI	ΔCFI
Unconstrained	238.867	196	1.219	0.986	0.021	(.009, .030)	—
Measurement weights	263.727	208	1.268	0.982	0.023	(.013, .031)	-0.004
Structural weights	274.068	214	1.281	0.981	0.024	(.014, .032)	-0.005
Structural covariances	274.071	215	1.275	0.981	0.023	(.014, .031)	-0.005
Structural residuals	279.856	218	1.284	0.980	0.024	(.015, .032)	-0.006
Measurement residuals	306.759	234	1.311	0.977	0.025	(.016, .032)	-0.009

The model fit indices are presented in Table 6. As shown in Table 5, all three models demonstrate a good level of fit. Specifically, for Model of full samples, χ^2/df = 1.050, RMSEA = 0.010, CFI = 0.998, and TLI = 0.998. For idiomatic expression group, χ^2/df = 1.299, RMSEA = 0.034, CFI = 0.978, and TLI = 0.982. For colloquial expression group, χ^2/df = 1.139, RMSEA = 0.024, CFI = 0.989, and TLI = 0. 991.The GFI and AGFI values for all models exceed 0.92, while the PNFI and PCFI values are all above 0.68. These results indicate that the model structure is appropriate and that the overall model fit is satisfactory, supporting the suitability of the models for subsequent cross-group comparison of path coefficients.

Table 6 Model Fit Indices for Multi-group SEM

	χ^2/df	RMSEA	GFI	NFI	TLI	CFI	PNFI	PGFI
Model	1.050	0.010	0.975	0.967	0.998	0.998	0.790	0.703
Model 1	1.299	0.034	0.944	0.926	0.978	0.982	0.757	0.680
Model 2	1.139	0.024	0.948	0.931	0.989	0.991	0.761	0.683

The structural path coefficients presented in the model indicate that significant relationships exist in both the full sample and the subgroup analyses. In the full sample, perceived message clarity has a significant positive effect on perceived value (β = 0.461, $p < 0.001$). Perceived value also exerts a significant positive influence on emotional response (β = 0.262, $p < 0.001$), while perceived message clarity has a significant positive effect on emotional response (β = 0.373, $p < 0.001$). In addition, emotional response significantly predicts advertisement attitude (β = 0.130, $p < 0.05$), and both perceived message clarity and perceived value have significant positive effects on advertisement attitude (β = 0.214, $p < 0.01$; β = 0.282, $p < 0.001$).

The results of the multi-group analysis reveal notable differences between the two groups. In the idiomatic expression group, perceived message clarity has significant positive effects on both perceived value (β = 0.431, $p < 0.001$) and emotional response (β = 0.346, $p < 0.001$). Emotional response and perceived message clarity also have significant positive effects on advertisement attitude (β = 0.189, $p < 0.05$; β = 0.261, $p < 0.01$). However, the effects of perceived value on emotional response and advertisement attitude are not statistically significant in this group.

In the colloquial expression group, perceived message clarity has a significant positive effect on perceived value (β = 0.489, $p < 0.001$), and perceived value significantly influences emotional response (β = 0.375, $p < 0.001$). Perceived message clarity also significantly affects emotional response (β = 0.395, $p < 0.001$). Furthermore, perceived value has a significant positive effect on advertisement attitude (β = 0.426, $p < 0.001$), and perceived message clarity also exerts a significant positive influence on advertisement attitude (β = 0.208, $p < 0.05$). However, the effect of emotional response on advertisement attitude is not significant in this group.

Table 7 Standardized Path Coefficients for Multi-group SEM

Path	Model B(β)	Model 1 B(β)	Model 2 B(β)
PC⟶PV	0.461*** (0.536)	0.431*** (0.509)	0.489*** (0.554)
PV⟶ER	0.262*** (0.219)	0.140(0.118)	0.375*** (0.315)
PC⟶ER	0.373*** (0.362)	0.346*** (0.347)	0.395*** (0.376)
ER⟶AAD	0.130* (0.133)	0.189* (0.175)	0.022(0.024)
PC⟶AAD	0.214** (0.214)	0.261** (0.243)	0.208* (0.222)
PV⟶AAD	0.282*** (0.242)	0.154(0.121)	0.426*** (0.400)

Note: *p<0.05; **p<0.01; ***p<0.001; PC=Perceived message clarity, PV=Perceived value, ER=Emotional response, AAD=Advertisement attitude.

Discussion

The results from the full sample indicate that perceived message clarity plays a foundational role in shaping both cognitive and affective responses. Specifically, perceived message clarity significantly influences perceived value and emotional response, which in turn contribute to advertisement attitude. This finding is consistent with recent research emphasizing the importance of message clarity in facilitating information processing and

enhancing persuasive outcomes (So & Liu, 2023). From a cognitive processing perspective, clear messages reduce processing effort and enable individuals to more efficiently evaluate the usefulness of the information, thereby strengthening perceived value and subsequent affective responses. In digital and media-rich environments, clarity has been increasingly identified as a critical determinant of user engagement and evaluation (Sundar, 2020).

The multi-group analysis reveals that the mechanisms through which these variables interact differ substantially between the idiomatic expression group and the colloquial expression group. In the idiomatic expression group, perceived message clarity continues to exert strong direct effects on perceived value and emotional response, and both perceived message clarity and emotional response significantly influence advertisement attitude. In contrast, perceived value does not significantly affect emotional response or advertisement attitude in this group. This pattern suggests that the persuasive effect of idiomatic expressions may rely more heavily on direct cognitive appraisal and culturally embedded meaning rather than on a sequential value to emotion pathway.

This finding can be interpreted in light of the cultural and linguistic characteristics of Chinese idioms. Idioms are typically highly condensed, culturally loaded expressions that often require holistic processing and prior cultural knowledge for full comprehension. As such, their persuasive power may derive less from incremental evaluations of utility and more from the symbolic and aesthetic meanings they convey (Sun et al, 2026). In this sense, idiomatic expressions may activate a form of culturally grounded cognitive processing, where meaning is constructed through shared cultural schemas rather than through explicit evaluative reasoning. However, because constructs such as cultural resonance, cultural appreciation, and aesthetic appreciation were not directly measured in the present study, this interpretation should be regarded as a plausible explanation rather than definitive evidence. This aligns with recent studies suggesting that culturally embedded language forms can trigger deeper cognitive engagement but do not necessarily translate into linear evaluative processes (Zhou et al, 2021). Future studies should directly measure cultural resonance, cultural appreciation, and aesthetic appreciation to further validate this proposed explanation.

The colloquial expression group demonstrates a more structured and sequential pathway. In this group, perceived message clarity significantly influences perceived value, which in turn significantly affects emotional response, and perceived value also directly

influences advertisement attitude. This indicates that colloquial expressions facilitate a more conventional cognitive-affective processing route, where individuals first evaluate the usefulness of the information and then develop emotional reactions and attitudes accordingly. This pattern is consistent with contemporary models of consumer information processing, which emphasize the role of perceived value as a central mediator between cognition and affect (Hassan et al, 2022).

The difference between the two groups suggests that colloquial expressions, due to their simplicity and familiarity, are more easily processed and integrated into a linear evaluative framework. Unlike idiomatic expressions, colloquial language does not require extensive cultural interpretation, allowing individuals to directly assess its relevance and utility. As a result, perceived value plays a more prominent role in shaping both emotional response and advertisement attitude. This finding supports recent research indicating that conversational and natural language styles enhance accessibility and facilitate heuristic processing in advertising contexts (Devos et al, 2024).

Emotional response does not significantly influence advertisement attitude in the colloquial expression group, whereas it does in the idiomatic expression group. This suggests that emotional reactions elicited by colloquial expressions may be relatively weak or transient, and therefore less likely to translate into stable evaluative judgments. In contrast, emotional responses triggered by idiomatic expressions, although not mediated by perceived value, may be more closely associated with cultural resonance and aesthetic appreciation, rather than being directly attributed to these constructs. This distinction highlights the possibility that different types of emotional responses, utilitarian versus culturally symbolic, may have different levels of impact on attitude formation, a distinction that has been increasingly recognized in recent advertising research (Huang & Rust, 2021).

Conclusion and Suggestions

The findings confirm that perceived message clarity plays a fundamental role in shaping both cognitive and affective responses, which in turn influence advertisement attitude. More importantly, the multi-group analysis reveals distinct mechanisms across language types. In the idiomatic expression condition, advertisement attitude is primarily influenced by perceived message clarity and emotional response, reflecting a more direct and culturally grounded processing pathway. In contrast, in the colloquial expression condition, perceived value serves as a key mediator linking perceived message clarity to

both emotional response and advertisement attitude, indicating a more structured cognitive affective process. These results demonstrate that different types of formulaic language activate different psychological mechanisms, highlighting the importance of language style as a critical factor in advertising communication.

Based on the findings, it is suggested that language style should be carefully considered in the design of advertising messages. When the goal is to enhance cultural resonance and emotional engagement, the use of idiomatic expressions may be more effective, as they can directly influence audience perceptions and attitudes through culturally embedded meanings. In contrast, when the objective is to facilitate comprehension and emphasize informational value, colloquial expressions may be more appropriate, as they support a clearer and more accessible cognitive processing pathway. In addition, advertisers should align language style with the target audience's linguistic familiarity and cultural background to maximize communication effectiveness.

This study has several limitations that should be acknowledged. First, the sample consisted exclusively of Chinese university students recruited through convenience sampling, which may limit the generalizability of the findings to other consumer populations. Second, the experimental stimuli were limited to study-abroad advertising materials, and the observed relationships may differ across other advertising contexts or product categories. Third, although the findings suggest that Chinese idiomatic expressions may involve culturally grounded cognitive processing, constructs such as cultural resonance, cultural appreciation, and aesthetic appreciation were not directly measured.

References

Babin, B. J., Darden, W. R. & Griffin, M. (1994). Work and/or Fun: Measuring Hedonic and Utilitarian Shopping Value. *Journal of Consumer Research, 20*(4), 644 – 656.

Chen, W. K., Ling, C. J. & Chen, C. W. (2023). What Affects Users to Click Social Media Ads and Purchase Intention? The Roles of Advertising Value, Emotional Appeal and Credibility. *Asia Pacific journal of marketing and logistics*, *35*(8), 1900 - 1916.

Devos, A., Onofriichuk, I., Fedoryshyna, I., Dubovyk, T. & Buchatska, I. (2024). The Role of Language in the Effectiveness of Social Advertising. *Forum for Linguistic Studies*, *6*(5), 737 – 748.

Hassan, H. K., Quader, M. S. & Aktar, S. (2022). The Role of Perceived Value and Green Consumption Attitude on Purchase Intention of Eco-bag: A Study on Young Consumers. *Jurnal Pengurusan*, *65*, 1 - 14.

Huang, M.-H. & Rust, R. T. (2021). A Strategic Framework for Artificial Intelligence in Marketing. *Journal of the Academy of Marketing Science, 49*(1), 30 – 50.

Liu, T., De Costa, F. & Yasing, M. A. I. (2024). Perceived Usefulness as a Mediating Variable on the Relationship Between Video Quality and Audience Emotional Engagement in Social Media. *Studies in Media and Communication*, *13*(1), 119 - 134.

MacKenzie, S. B., Lutz, R. J. & Belch, G. E. (1986). The Role of Attitude toward the Ad as a Mediator of Advertising Effectiveness: A Test of Competing Explanations. *Journal of Marketing Research, 23*(2), 130 – 143.

Sattorov, A. (2024). Emotional Appeal as a Determinant of Effectiveness in English Advertising Texts: A Linguistic and Cognitive Analysis. *International Journal of Industrial Engineering, Technology & Operations Management*, *2*(2), 71 - 77.

So, J. & Liu, J. (2023). The Role of Audience Favorability in Processing (Un) familiar Messages: a Heuristic-systematic Model Perspective. *Human Communication Research*, *49*(4), 383 - 395.

Sun, J., Wang, H. & Yang, J. (2026). How Influencer Type and Interest Appeals in Green Advertising Drive Pro-Environmental Behavior: The Moderating Role of Attribute Centrality. *Journal of Advertising Research*, 1 - 32.

Sundar, S. S. (2008). The MAIN Model: A Heuristic Approach to Understanding Technology Effects on Credibility in M. J. Metzger & A. J. Flanagin (eds.). *Digital Media, Youth, and Credibility*. MIT Press.

Sundar, S. S. (2020). Rise of Machine Agency: A Framework for Studying the Psychology of Human–AI Interaction (HAII). *Journal of Computer-Mediated Communication, 25*(1), 74 – 88.

Venkatesh, V., Morris, M. G., Davis, G. B. & Davis, F. D. (2003). User Acceptance of Information Technology: Toward a Unified View1. *MIS quarterly*, *27*(3), 425 - 478.

Zhou, C., Dewaele, J. M., Ochs, C. M. & De Leersnyder, J. (2021). The Role of Language and cultural Engagement in Emotional Fit with Culture: an Experiment Comparing Chinese-English Bilinguals to British and Chinese Monolinguals. *Affective Science*, *2*(2), 128 - 141.

กระบวนการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านนาคำ จังหวัดบึงกาฬ

TEACHER DEVELOPMENT PROCESSES FOR PHENOMENON-BASED LEARNING: A CASE STUDY OF BAN NA KHAM SCHOOL, BUENG KAN PROVINCE

ฉัตรชนก เฮงสุโข[1], ศุภางค์จิต กัลยาแก้ว[1], เอกศักดิ์ เฮงสุโข[1,*], นุสรา สัมปชัญญานนท์[1] และ อภิฤดี ทองพล[1]
Chatchanok Hengsuko[1], Supangjit Kanlayakaew[1], Ekasak Hengsuko[1,*],
Nusara Sampachanyanon[1] and Apirudee Thongphon[1]

(**Received:** 20 May, 2026; **Revised:** 28 Jul., 2026; **Accepted:** 31 Jul., 2026)

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการ และแนวทางการพัฒนาของครูในการใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับทรัพยากรท้องถิ่น โรงเรียนบ้านนาคำ จังหวัดบึงกาฬ 2) สังเคราะห์กระบวนการพัฒนาครูในการออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น และ 3) เสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงครู ผู้เรียน และฐานการเรียนรู้ในชุมชน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ ครูโรงเรียนบ้านนาคำ จำนวน 15 คน ซึ่งเลือกแบบเจาะจงตามบทบาทในการเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาครู เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์เอกสารโครงการ แบบบันทึกการดำเนินกิจกรรม และหลักฐานเชิงประจักษ์จากการอบรมเชิงปฏิบัติการและการนำเสนอผลงานของครูและนักเรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและการสังเคราะห์เชิงประเด็น และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยการตรวจสอบสามเส้าด้านแหล่งข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า ครูต้องการแนวทางเชิงปฏิบัติในการเชื่อมโยงบริบทชุมชนกับบทเรียน โดยเฉพาะการทำความเข้าใจการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน การเลือกปรากฏการณ์ในชุมชน การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผู้เรียนผ่านแนวทางการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ กระบวนการพัฒนาครูประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ การสำรวจบริบทและความต้องการ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาวิชาชีพครู การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การออกแบบการวัดและประเมินผล และการนำเสนอผลงานร่วมกับการสะท้อนผล แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่สังเคราะห์ได้เชื่อมโยงปรากฏการณ์ในชุมชน ทรัพยากรท้องถิ่น กิจกรรมการเรียนรู้ที่ครูออกแบบ การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติของผู้เรียน การนำเสนอผลการเรียนรู้ และการต่อยอดเป็นฐานการเรียนรู้ในชุมชน ผลการวิจัยเป็นกรอบแนวทางเชิงปฏิบัติสำหรับการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงพื้นที่ในสถานศึกษาอื่น โดยปรับให้เหมาะสมกับบริบท ทรัพยากร ความพร้อมของครู และการมีส่วนร่วมของชุมชนแต่ละแห่ง

คำสำคัญ: การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน, ทรัพยากรท้องถิ่น, การพัฒนาครู, การเรียนรู้เชิงพื้นที่

[1] วิทยาลัยนวัตกรรมแห่งบึงกาฬ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี จังหวัดบึงกาฬ ประเทศไทย
[1] Bueng Kan College of Innovation, Udon Thani Rajabhat University, Bueng Kan Province, Thailand
* Corresponding author. E-mail: ekasak.he@udru.ac.th

Abstract

This qualitative case study aimed to1) examine teachers' problems, needs, and development directions for using phenomenon-based learning (PhenoBL) with local resources at Ban Na Kham School, Bueng Kan Province; 2) synthesize the teacher development process for designing PhenoBL using local resources; and 3) propose learning management guidelines that connect teachers, learners, and community learning bases. The key informants were 15 teachers from Ban Na Kham School, purposively selected based on their participation in the teacher development process. Data were collected through focus group discussions, project document analysis, activity records, and empirical evidence from workshops and presentations of teachers' and students' work. The data were analyzed using content analysis and thematic synthesis. The trustworthiness of the findings was established through data source triangulation and member checking. The findings revealed that teachers needed practical guidelines on integrating community contexts into classroom instruction, particularly in understanding PhenoBL, selecting community phenomena, designing learning activities, and assessing learners through practice-based approaches. The teacher development process consisted of six stages: context and needs exploration, focus group analysis, workshop-based professional development, learning activity design, assessment design, and presentation with collaborative reflection. The synthesized learning management guidelines connected community phenomena, local resources, teacher-designed learning activities, learners' hands-on learning, presentation of learning outcomes, and further development into community learning bases. The findings provide a practical framework for developing place-based learning management in other schools, with adaptation to each school's context, resources, teacher readiness, and community participation.

Keywords: Phenomenon-Based Learning, Local Resources, Teacher Development, Place-Based Learning

บทนำ

การจัดการศึกษาในปัจจุบันเผชิญความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ เทคโนโลยี และวิถีชีวิตของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้ที่เน้นการถ่ายทอดเนื้อหาตามรายวิชาเพียงอย่างเดียวจึงไม่เพียงพอต่อการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถเข้าใจปัญหาในโลกจริง วิเคราะห์สถานการณ์ และเชื่อมโยงองค์ความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีความหมาย แนวโน้มการจัดการเรียนรู้ร่วมสมัยจึงให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับประสบการณ์จริงของผู้เรียน โดยเฉพาะการใช้ชุมชน สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และ

ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นฐานของการเรียนรู้ แนวคิดการศึกษาโดยใช้สถานที่เป็นฐานชี้ให้เห็นว่า ชุมชนและสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวผู้เรียนสามารถเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ข้ามศาสตร์ และช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ในโรงเรียนกับชีวิตจริงได้อย่างเป็นรูปธรรม (Gruenewald, 2003; Sobel, 2004)

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (Phenomenon-Based Learning: PhenoBL) เป็นแนวทางที่สอดคล้องกับทิศทางดังกล่าว เนื่องจากใช้ “ปรากฏการณ์” หรือสถานการณ์จริงเป็นจุดตั้งต้นของการเรียนรู้ ผู้เรียนมิได้เรียนรู้เนื้อหาแบบแยกส่วน แต่มีโอกาสตั้งคำถาม สำรวจข้อมูล วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของความรู้หลายมิติ และสร้างความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตและสังคม แนวคิดนี้ได้รับความสนใจจากการปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศฟินแลนด์ ซึ่งให้ความสำคัญกับการเรียนรู้แบบบูรณาการ การเรียนรู้ข้ามศาสตร์ และการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนผ่านประเด็นหรือปรากฏการณ์ที่มีความหมาย (Finnish National Agency for Education, 2016; Symeonidis & Schwarz, 2016) ทั้งนี้ Halinen (2018) อธิบายว่า การจัดการเรียนรู้ในลักษณะดังกล่าวมิได้มุ่งเพียงการเปลี่ยนหัวข้อการสอนให้ทันสมัย หากแต่เป็นการออกแบบประสบการณ์ที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจความรู้ผ่านการสืบค้น การแลกเปลี่ยน การลงมือปฏิบัติ และการสะท้อนคิดอย่างเป็นองค์รวม อย่างไรก็ตาม การนำ PhenoBL ไปใช้ในสถานศึกษาไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากการกำหนดหัวข้อหรือกิจกรรมเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยบทบาทของครูในฐานะผู้ออกแบบการเรียนรู้ ครูจำเป็นต้องเข้าใจหลักการของ PhenoBL บริบทของผู้เรียน ทรัพยากรในพื้นที่ การตั้งคำถามเพื่อการเรียนรู้ การบูรณาการเนื้อหา และการวัดประเมินผลที่สะท้อนการเรียนรู้จริง งานวิจัยด้านการพัฒนาวิชาชีพครูชี้ว่า การพัฒนาครูที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้ควรมีความต่อเนื่อง เชื่อมโยงกับบริบทการสอนจริง เปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น และเอื้อต่อการนำไปใช้ในชั้นเรียน (Desimone, 2009; Guskey, 2002) ดังนั้น การพัฒนาครูเพื่อจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานจึงควรเป็นกระบวนการที่พาครูวิเคราะห์พื้นที่ ออกแบบกิจกรรม ทดลองใช้ และสะท้อนผลร่วมกัน มากกว่าการอบรมเชิงบรรยายเพียงครั้งเดียว

งานวิจัยเกี่ยวกับ PhenoBL เริ่มปรากฏมากขึ้น โดยเฉพาะในด้านการศึกษาสาระวิทยาศาสตร์และสะเต็มศึกษา งานวิจัยของ พัชรพงษ์ เพ็งผจญ และสุมาลี ชะนูนันท์ (2566) ศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา และชี้ให้เห็นว่าการเลือกปรากฏการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริงสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนสังเกต ตั้งคำถาม ศึกษาค้นคว้า ลงมือปฏิบัติ และสะท้อนผลการเรียนรู้ได้ ขณะที่ พิมพ์ผกา ศิริหล้า และภาวิณี โสธายะเพ็ชร (2567) พบว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานผสานแนวคิดสะเต็มศึกษาช่วยพัฒนาการคิดเชิงประยุกต์ของผู้เรียนระดับประถมศึกษา นอกจากนี้ Manowaluilou et al (2022) ยังชี้ให้เห็นว่า การนำ PhenoBL ไปใช้จำเป็นต้องพัฒนาสมรรถนะของผู้สอน ทั้งด้านความเข้าใจแนวคิด การออกแบบกิจกรรม และการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เอื้อต่อผู้เรียน ขณะเดียวกันจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนหรือทรัพยากรท้องถิ่นเป็นฐานได้สะท้อนว่า ชุมชนสามารถทำหน้าที่เป็นพื้นที่การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงเนื้อหาในบทเรียนกับชีวิตจริงของผู้เรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ วิไลภรณ์ ฤทธิคุปต์ (2561) อธิบายว่า การจัดการเรียนรู้

โดยใช้ชุมชนเป็นฐานช่วยเชื่อมโยงผู้เรียนกับประเด็นปัญหา สิ่งแวดล้อม และประสบการณ์ใกล้ตัว ผ่านการคิด การแก้ปัญหา การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และการประเมินตามสภาพจริง สอดคล้องกับ ศรีวรรณ ฉัตรสุริยวงศ์ และมาเรียม นิลพันธุ์ (2559) ที่พบว่า การใช้ชุมชนเป็นฐานสามารถส่งเสริมความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนระดับประถมศึกษาได้ นอกจากนี้ งานวิจัยของ ทิวา ธิปัญญา และณัฐเชษฐ์ พูลเจริญ (2565) ยังแสดงให้เห็นว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์บนฐานชุมชนสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะการปฏิบัติ และเจตคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น เมื่อทบทวนงานวิจัยที่ผ่านมา พบว่างานส่วนใหญ่ยังมุ่งศึกษาผลของ PhenoBL ต่อผู้เรียนในรายวิชาหรือทักษะเฉพาะ เช่น วิทยาศาสตร์ สะเต็มศึกษา หรือการคิดเชิงประยุกต์ ขณะที่งานด้านการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานมักเน้นการจัดกิจกรรมหรือผลลัพธ์ที่เกิดกับผู้เรียนโดยตรง งานวิจัยที่สังเคราะห์ “กระบวนการพัฒนาครู” ให้สามารถออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานบนฐานทรัพยากรท้องถิ่นอย่างเป็นระบบยังมีไม่มากนัก ช่องว่างดังกล่าวมีความสำคัญ เพราะการจัดการเรียนรู้เชิงพื้นที่จะเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืนก็ต่อเมื่อครูมีความสามารถในการวิเคราะห์บริบท เลือกปรากฏการณ์ ออกแบบกิจกรรม และประเมินผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพื้นที่จริง

โรงเรียนบ้านนาคำ ตั้งอยู่ในตำบลโคกก่อง อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ ซึ่งอยู่ใกล้กับพื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง อันเป็นฐานทรัพยากรท้องถิ่นสำคัญของจังหวัดบึงกาฬ พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงมีเนื้อที่ประมาณ 13,750 ไร่ หรือ 2,200 เฮกตาร์ และได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ หรือแรมซาร์ไซต์ ลำดับที่ 1926 (Ramsar Sites Information Service, 2009) พื้นที่ดังกล่าวมีความหลากหลายทางชีวภาพสูง และเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนหลายมิติ ทั้งด้านการประมง การเกษตร การเลี้ยงสัตว์ การท่องเที่ยว และการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม ลักษณะดังกล่าวทำให้กุดทิงมิได้เป็นเพียงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน แต่ยังเป็น “ปรากฏการณ์เชิงพื้นที่” ที่สามารถนำมาใช้เป็นฐานในการออกแบบการเรียนรู้ได้หลากหลาย ทั้งเรื่องระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับน้ำ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน และการอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น

ดังนั้น การวิจัยนี้จึงมุ่งสังเคราะห์กระบวนการพัฒนาครูในการออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานบนฐานทรัพยากรท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านนาคำ จังหวัดบึงกาฬ โดยใช้พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงเป็นฐานคิดสำคัญในการเชื่อมโยงโรงเรียน ครู ผู้เรียน และชุมชน งานวิจัยนี้จึงมีความสำคัญในฐานะการขยายมุมมองจากการใช้ PhenoBL เพื่อพัฒนาผู้เรียนในรายวิชาเฉพาะ ไปสู่การพัฒนาครูในฐานะผู้ออกแบบการเรียนรู้เชิงพื้นที่ อันจะนำไปสู่แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่สามารถประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาอื่น โดยปรับให้เหมาะสมกับบริบท ทรัพยากร และความพร้อมของชุมชนแต่ละแห่ง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการ และแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานบนฐานทรัพยากรท้องถิ่นของครูโรงเรียนบ้านนาคำ จังหวัดบึงกาฬ

2. เพื่อสังเคราะห์กระบวนการพัฒนาครูในการออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานบนฐานทรัพยากรท้องถิ่นของครูโรงเรียนบ้านนาคำ จังหวัดบึงกาฬ

3. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานที่เชื่อมโยงครู ผู้เรียน และฐานการเรียนรู้ในชุมชน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดของการวิจัยนี้ตั้งอยู่บนฐานความสัมพันธ์ระหว่าง 3 แนวคิดหลัก ได้แก่ 1) การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน ซึ่งเน้นการเรียนรู้จากสถานการณ์จริงและการบูรณาการความรู้ข้ามศาสตร์ 2) การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นฐานการเรียนรู้ ซึ่งเชื่อมโยงโรงเรียนกับชุมชนและทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของพื้นที่ และ 3) การพัฒนาครูสู่ผู้เรียน ซึ่งมองว่าการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ของผู้เรียนเกิดขึ้นได้เมื่อครูได้รับการพัฒนาให้สามารถออกแบบและจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทจริง

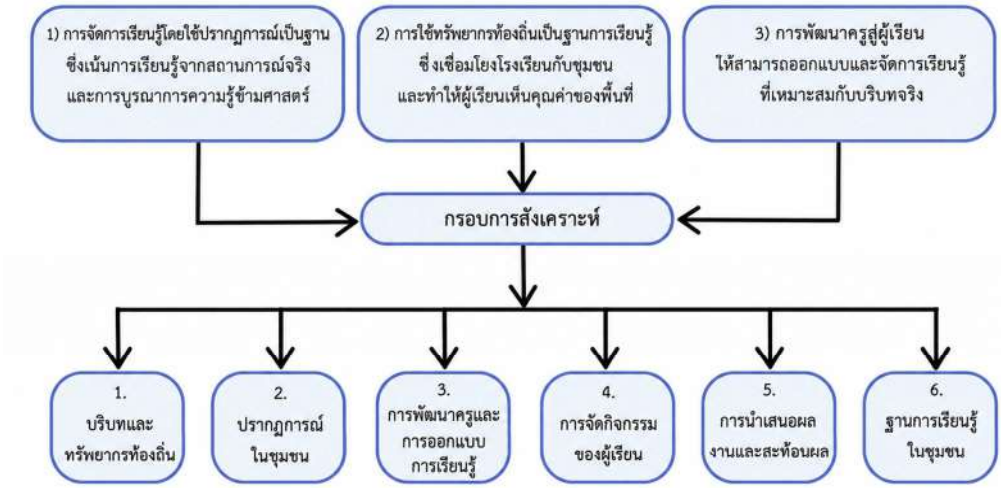

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา มีเป้าหมายเพื่อทำความเข้าใจและสังเคราะห์กระบวนการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น ภายใต้บริบทของโรงเรียนบ้านนาคำ จังหวัดบึงกาฬ ซึ่งมีพื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงเป็นฐานทรัพยากรท้องถิ่นสำคัญ การใช้กรณีศึกษาเหมาะสมกับการศึกษากระบวนการทางการศึกษาในบริบทจริงที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน ครู ผู้เรียน และชุมชน (Yin, 2018)

1. กลุ่มเป้าหมาย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ครูโรงเรียนบ้านนาคำ จังหวัดบึงกาฬ จำนวน 15 คน ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของการพัฒนาครูในโครงการวิจัย ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยพิจารณาจากบทบาทของครูในฐานะผู้เข้าร่วมกระบวนการพัฒนา ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน

2. การพิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูล ก่อนดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ลักษณะกิจกรรม วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การใช้ข้อมูลเพื่อการวิจัย และสิทธิของผู้ให้ข้อมูลในการปฏิเสธหรือถอนตัวจากการให้ข้อมูลโดยไม่ส่งผลกระทบใด ๆ ต่อการปฏิบัติงานของผู้ให้ข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มและการบันทึกกิจกรรมถูกนำเสนอในภาพรวม โดยไม่เปิดเผยชื่อหรือข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูล และใช้รหัสแทนตัวบุคคลในการจัดระบบข้อมูล เพื่อรักษาความลับและความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลตลอดกระบวนการวิจัย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือวิจัยประกอบด้วย 1) ประเด็นคำถามการสนทนากลุ่ม ใช้เก็บข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหา ความต้องการ และแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครู 2) แบบบันทึกการดำเนินกิจกรรม ใช้บันทึกลำดับกิจกรรมและกระบวนการมีส่วนร่วมของครู 3) แบบวิเคราะห์เอกสาร ใช้วิเคราะห์รายงานโครงการ แผนการดำเนินงาน คู่มือการจัดการเรียนรู้ และหลักฐานการดำเนินกิจกรรม และ 4) แบบบันทึกหลักฐานเชิงประจักษ์ ใช้บันทึกข้อมูลจากภาพกิจกรรม การนำเสนอผลงาน การสาธิตการจัดการเรียนรู้ และการลงพื้นที่เรียนรู้ของผู้เรียน เครื่องมือทั้ง 4 ประเภทถูกใช้เพื่อให้ได้ข้อมูลจากหลายแหล่งและหลายลักษณะ ทั้งข้อมูลจากคำบอกเล่าของครู ข้อมูลจากเอกสาร ข้อมูลจากกระบวนการดำเนินกิจกรรม และข้อมูลจากหลักฐานเชิงประจักษ์ในพื้นที่

4. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือจากการศึกษาวัตถุประสงค์การวิจัย แนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นฐานการเรียนรู้ และแนวคิดการพัฒนาครูสู่ผู้เรียน จากนั้นกำหนดประเด็นของเครื่องมือให้ครอบคลุมสภาพปัญหาและความต้องการของครู กระบวนการพัฒนาครู การออกแบบการจัดการเรียนรู้ และการเชื่อมโยงทรัพยากรท้องถิ่นกับการเรียนรู้ของผู้เรียน เครื่องมือที่สร้างขึ้นผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ ด้านการวิจัยเชิงคุณภาพ และด้านการศึกษา เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ความครอบคลุมของประเด็น ความชัดเจนของภาษา และความเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ศึกษา ผลการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากผู้ทรงคุณวุฒิพบว่า เครื่องมือมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยและเหมาะสมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพในบริบทของโรงเรียนบ้านนาคำ อย่างไรก็ตาม ผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอให้ปรับถ้อยคำของแนวคำถามให้ชัดเจนและเข้าใจง่าย เพิ่มประเด็นเกี่ยวกับการใช้พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงเป็นฐานทรัพยากรท้องถิ่น และปรับลำดับคำถามให้เอื้อต่อการสนทนาอย่างเป็นธรรมชาติ ผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะดังกล่าวมาปรับปรุงเครื่องมือก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลภาคสนาม

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ศึกษาบริบทและความต้องการของสถานศึกษา โดยลงพื้นที่สำรวจข้อมูลร่วมกับโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2) จัดสนทนากลุ่มกับครูเพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการ และแนวทางพัฒนาการจัดการเรียนรู้ 3) ดำเนินกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน การออกแบบกิจกรรมบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น และการวัดประเมินผลที่เหมาะสมกับผู้เรียน และ 4) รวบรวมข้อมูลจากการนำเสนอผลงาน การสาธิตการจัดการเรียนรู้ และการสะท้อนผลร่วมกันของครูและผู้เกี่ยวข้อง ในแต่ละขั้นตอน ผู้วิจัยได้

บันทึกข้อมูลตามเครื่องมือที่กำหนดไว้ และจัดเก็บหลักฐานประกอบ เช่น บันทึกการสนทนากลุ่ม บันทึกกิจกรรม เอกสารการออกแบบกิจกรรมของครู และหลักฐานจากการนำเสนอผลงาน เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์และตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูล

6. **การวิเคราะห์ข้อมูล** ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม แบบบันทึกกิจกรรม และหลักฐานเชิงประจักษ์ วิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและการสังเคราะห์เชิงประเด็น โดยจัดระบบข้อมูล จำแนกประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย และสังเคราะห์เป็นข้อค้นพบเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของครู กระบวนการพัฒนาครู แนวทางการจัดการเรียนรู้ และเงื่อนไขที่สนับสนุนการนำ PhenoBL ไปใช้ในบริบทพื้นที่จริง โดยกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการโดยเริ่มจากการอ่านข้อมูลซ้ำหลายรอบเพื่อทำความเข้าใจภาพรวมของข้อมูล จากนั้นจึงกำหนดรหัสเบื้องต้นจากข้อมูลจริงร่วมกับกรอบประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย แล้วจัดกลุ่มรหัสเป็นหมวดหมู่ เช่น สภาพปัญหาและความต้องการของครู การเชื่อมโยงทรัพยากรท้องถิ่นกับการเรียนรู้ การพัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับ PhenoBL การออกแบบกิจกรรม การออกแบบการวัดและประเมินผล และการสะท้อนผลร่วมกัน จากนั้นจึงสังเคราะห์หมวดหมู่ดังกล่าวเป็นกระบวนการพัฒนาครู 6 ขั้นตอน และองค์ประกอบของแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น

7. **การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล** การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลดำเนินการโดยใช้การตรวจสอบสามเส้าด้านแหล่งข้อมูล โดยเปรียบเทียบข้อมูลจาก 4 แหล่ง ได้แก่ 1) ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม 2) ข้อมูลจากแบบบันทึกการดำเนินกิจกรรม 3) ข้อมูลจากเอกสารโครงการและเอกสารประกอบกิจกรรม และ 4) ข้อมูลจากหลักฐานเชิงประจักษ์ เช่น ภาพกิจกรรม การนำเสนอผลงาน และการสาธิตการจัดการเรียนรู้ นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้นำข้อสรุปเบื้องต้นบางประเด็นกลับไปตรวจสอบกับครูผู้ให้ข้อมูล เพื่อยืนยันความถูกต้องของการตีความและความสอดคล้องกับประสบการณ์จริงของผู้ให้ข้อมูล วิธีการดังกล่าวช่วยให้ข้อค้นพบมีความน่าเชื่อถือและสะท้อนข้อมูลจากภาคสนามอย่างรอบด้าน

ผลการวิจัย

1. สภาพปัญหา ความต้องการ และแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครู ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า โรงเรียนมีความต้องการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงบริบทของชุมชนกับการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยเฉพาะการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นและปรากฏการณ์ที่พบได้ในชุมชนเป็นฐานในการออกแบบกิจกรรม การสนทนากลุ่มสะท้อนให้เห็นว่าครูต้องการแนวทางที่เป็นรูปธรรมในการทำความเข้าใจ PhenoBL การคัดเลือกปรากฏการณ์ในท้องถิ่น การออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้เรียน และการวัดประเมินผลที่สอดคล้องกับการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ เมื่อพิจารณาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทั้ง 4 ประเภท ได้แก่ การสนทนากลุ่ม แบบบันทึกการดำเนินกิจกรรม แบบวิเคราะห์เอกสาร และแบบบันทึกหลักฐานเชิงประจักษ์ พบข้อค้นพบในทิศทางเดียวกันว่า ครูมีความต้องการพัฒนา 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ความเข้าใจเชิงปฏิบัติเกี่ยวกับ

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน 2) แนวทางการเชื่อมโยงพื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงและทรัพยากรท้องถิ่นกับบทเรียน และ 3) วิธีออกแบบการวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ

จากการสนทนากลุ่มพบว่า ครูให้ข้อมูลในทิศทางเดียวกันว่า “แม้จะเห็นความสำคัญของการใช้บริบทท้องถิ่นเป็นฐานการเรียนรู้ แต่ยังต้องการตัวอย่างกิจกรรมที่ชัดเจนเพื่อใช้แปลงแนวคิด PhenoBL ไปสู่การจัดกิจกรรมในชั้นเรียนจริง” ขณะที่ข้อมูลจากแบบบันทึกการดำเนินกิจกรรมแสดงให้เห็นว่า การอบรมเชิงปฏิบัติการจำเป็นต้องเริ่มจากการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของ “ปรากฏการณ์” การเลือกประเด็นจากชุมชน และการออกแบบคำถามการเรียนรู้ก่อนนำไปสู่การสร้างกิจกรรมของครู นอกจากนี้ การวิเคราะห์เอกสารโครงการและหลักฐานเชิงประจักษ์จากกิจกรรมพบว่า พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงถูกใช้เป็นฐานทรัพยากรสำคัญในการเชื่อมโยงการเรียนรู้กับระบบนิเวศ วิถีชีวิตชุมชน และการอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น ดังนั้น ข้อค้นพบในประเด็นนี้จึงมิได้สะท้อนเพียง “ความต้องการอบรม” ของครูเท่านั้น แต่สะท้อนความต้องการเชิงลึกในการได้รับการพัฒนาให้สามารถวิเคราะห์บริบท เลือกปรากฏการณ์ ออกแบบกิจกรรมและออกแบบการประเมินผลที่สอดคล้องกับผู้เรียนและทรัพยากรท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านนาคำ

2. การสังเคราะห์กระบวนการพัฒนาครูในการออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน การดำเนินงาน สามารถสังเคราะห์กระบวนการพัฒนาครูได้ 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสำรวจบริบทและความต้องการ 2) การสนทนากลุ่มเพื่อร่วมวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางพัฒนา 3) การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ PhenoBL 4) การออกแบบการจัดการเรียนรู้และแนวทางการนำไปใช้ในชั้นเรียน 5) การออกแบบการวัดและประเมินผล และ 6) การนำเสนอผลงานของครูและนักเรียนพร้อมการสรุปบทเรียนร่วมกัน

กระบวนการพัฒนาครูทั้ง 6 ขั้นตอนดังกล่าวได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพอย่างเป็นลำดับ โดยเริ่มจากการจัดระบบข้อมูลดิบจากการสนทนากลุ่ม แบบบันทึกกิจกรรม เอกสารโครงการ และหลักฐานเชิงประจักษ์ จากนั้นจึงกำหนดรหัสข้อมูลเบื้องต้น เช่น “ความต้องการเข้าใจ PhenoBL” “การใช้กุดทิงเป็นฐานการเรียนรู้” “การออกแบบกิจกรรมจากบริบทจริง” “การประเมินผลเชิงปฏิบัติ” และ “การสะท้อนผลร่วมกัน” แล้วจัดกลุ่มรหัสเป็นหมวดหมู่ ได้แก่ บริบทและความต้องการ การวิเคราะห์ปัญหา การพัฒนาความเข้าใจ การออกแบบกิจกรรม การวัดประเมินผล และการสะท้อนผล ก่อนสังเคราะห์เป็นกระบวนการพัฒนาครู 6 ขั้นตอน จากการสังเคราะห์ข้อมูลพบว่า ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มที่สะท้อนว่าครูต้องการตัวอย่างกิจกรรมที่ใช้ได้จริง ถูกจัดอยู่ในรหัส “ความต้องการแนวทางปฏิบัติ” และพัฒนาเป็นหมวดหมู่ “การสำรวจบริบทและความต้องการ” ส่วนข้อมูลจากแบบบันทึกกิจกรรมที่แสดงให้เห็นการฝึกออกแบบกิจกรรมและการวัดประเมินผล ถูกจัดอยู่ในรหัส “การออกแบบการเรียนรู้” และ “การประเมินผลเชิงปฏิบัติ” ซึ่งนำไปสู่ขั้นตอนที่ 4 และ 5 ของกระบวนการพัฒนาครู ขณะที่หลักฐานการนำเสนอผลงานของครูและนักเรียนถูกจัดอยู่ในหมวดหมู่ “การสะท้อนผลร่วมกัน” และนำไปสู่ขั้นตอนที่ 6 ของกระบวนการ

ตารางที่ 1 แสดงกระบวนการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน

ขั้นตอน	กิจกรรมหลัก	ความหมายเชิงพัฒนา
1.สำรวจบริบทและความต้องการ	- ลงพื้นที่และหารือร่วมกับสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	-ได้แนวทางพัฒนาการจัดการเรียนรู้และแนวทางสนับสนุนจากหน่วยงานในพื้นที่
2.สนทนากลุ่ม	- วิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการ และแนวทางแก้ไข	- กำหนดรูปแบบการอบรมเชิงปฏิบัติการที่สอดคล้องกับความต้องการของครู
3.พัฒนาความเข้าใจการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน	- อบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน	- ครูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดและหลักการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน
4.ออกแบบการจัดการเรียนรู้	- ครูฝึกออกแบบกิจกรรมบนฐานทรัพยากรท้องถิ่นและปรากฏการณ์ในชุมชน	- เกิดแนวทางการนำ PhenoBL ไปใช้ในชั้นเรียนและกิจกรรมการเรียนรู้
5.ออกแบบการวัดประเมินผล	- ครูออกแบบการประเมินที่เหมาะสมกับผู้เรียนและลักษณะกิจกรรม	- เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ
6.นำเสนอและสะท้อนผล	- ครูและนักเรียนนำเสนอผลงาน/สาธิตการจัดการเรียนรู้	- เกิดหลักฐานเชิงกิจกรรมและการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครู ผู้เรียน และชุมชน

จากตารางที่ 1 จะเห็นว่า กระบวนการพัฒนาครูไม่ได้เป็นเพียงลำดับกิจกรรมของโครงการ แต่เป็นกระบวนการเรียนรู้เชิงวิชาชีพที่เริ่มจากการทำความเข้าใจบริบท ไปสู่การพัฒนาความรู้ การออกแบบการจัดการเรียนรู้ การออกแบบการวัดประเมินผล และการสะท้อนผลจากหลักฐานการปฏิบัติจริง

3. แนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานที่เชื่อมโยงครู ผู้เรียน และชุมชน

ผลการสังเคราะห์พบว่า แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับข้อมูลของโครงการมีลักษณะเป็นกระบวนการเชื่อมต่อจาก “ฐานทรัพยากรท้องถิ่น” ไปสู่ “ปรากฏการณ์การเรียนรู้” และส่งต่อไปยังการออกแบบกิจกรรมของครูและการเรียนรู้ของผู้เรียน ตัวอย่างเชิงประจักษ์จากกิจกรรมพบว่านักเรียนได้ลงพื้นที่เรียนรู้ ใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน สร้างฐานการเรียนรู้ภายในชุมชน และพัฒนาไปสู่ประเด็นการนำเสนองานเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แนวทางดังกล่าวสามารถจัดเป็นองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนรู้เชิงพื้นที่ได้ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การเลือกปรากฏการณ์ในชุมชน 2) การวิเคราะห์ทรัพยากรและฐานการเรียนรู้ท้องถิ่น 3) การออกแบบกิจกรรมโดยครู 4) การเรียนรู้เชิงปฏิบัติของผู้เรียน 5) การนำเสนอผลงานหรือสาธิตการเรียนรู้ และ 6) การสะท้อนผลและต่อยอดเป็นฐานการเรียนรู้ในชุมชน

ตารางที่ 2 แสดงองค์ประกอบของแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น

องค์ประกอบ	ลักษณะสำคัญ
1. ปรากฏการณ์ในชุมชน	ใช้สถานการณ์หรือประเด็นใกล้ตัวผู้เรียนเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้
2. ทรัพยากรท้องถิ่น	ใช้สถานที่ บุคคล ภูมิปัญญา และฐานการเรียนรู้ในชุมชนเป็นแหล่งข้อมูลและพื้นที่ในการปฏิบัติ
3. การออกแบบโดยครู	ครูออกแบบกิจกรรม คำถามการเรียนรู้ และการประเมินให้สอดคล้องกับผู้เรียน
4. การลงมือปฏิบัติของผู้เรียน	ผู้เรียนสังเกต สำรวจ ทดลอง หรือปฏิบัติกิจกรรมจากสถานการณ์จริง
5. การนำเสนอผลงาน	ผู้เรียนและครูนำเสนอข้อมูลหรือสาธิตผลการจัดการเรียนรู้
6. การสะท้อนผลและต่อยอด	ร่วมกันสรุปบทเรียนและพัฒนาไปสู่ฐานการเรียนรู้ภายในชุมชน

จากตารางที่ 2 พบว่า แนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานบนฐานทรัพยากรท้องถิ่นมีลักษณะเป็นวงจรการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงครู ผู้เรียน และชุมชน โดยครูทำหน้าที่ออกแบบสถานการณ์และคำถามการเรียนรู้ ผู้เรียนมีบทบาทในการสังเกต สำรวจ ลงมือปฏิบัติ และนำเสนอผลการเรียนรู้ ส่วนชุมชนทำหน้าที่เป็นฐานทรัพยากรและพื้นที่จริงสำหรับการเรียนรู้ กระบวนการดังกล่าวช่วยให้การเรียนรู้ไม่แยกออกจากบริบทชีวิตของผู้เรียน แต่เชื่อมโยงกับทรัพยากร วิถีชีวิต และประเด็นจริงในพื้นที่ ทั้งนี้ ข้อมูลตามตารางที่ 1 และตารางที่ 2 มีความสัมพันธ์กัน แต่มีหน่วยวิเคราะห์ต่างกัน กล่าวคือ ตารางที่ 1 นำเสนอ “กระบวนการพัฒนาครู” ซึ่งเป็นลำดับกิจกรรมและความหมายเชิงพัฒนาที่เกิดขึ้นกับครู ส่วนตารางที่ 2 นำเสนอ “องค์ประกอบของแนวทางการจัดการเรียนรู้” ซึ่งเป็นผลจากการสังเคราะห์แนวทางที่ครูสามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมกับผู้เรียนและชุมชน ดังนั้น ตารางที่ 1 จึงเป็นไปตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 ในระดับกระบวนการพัฒนาครู ขณะที่ตารางที่ 2 เป็นไปตามวัตถุประสงค์ข้อ 3 ในระดับแนวทางการจัดการเรียนรู้

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

จากการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้พบประเด็นสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. กระบวนการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานบนฐานทรัพยากรท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านนาคำ จังหวัดบึงกาฬ มีลักษณะสำคัญคือ การเริ่มต้นจากบริบทจริงของพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงซึ่งเป็นฐานทรัพยากรท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต ชุมชน และการเรียนรู้ของผู้เรียน การนำพื้นที่ดังกล่าวมาใช้เป็นฐานในการออกแบบการเรียนรู้ช่วยให้ครูมองเห็นความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงบทเรียนกับสถานการณ์จริง และช่วยให้ผู้เรียนเห็นความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ในห้องเรียนกับชีวิตจริงของตนเอง ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานของ วิไลภรณ์ ฤทธิคุปต์

(2561) ที่ชี้ว่า ชุมชนสามารถเป็นพื้นที่การเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเชื่อมโยงความรู้กับปัญหา ประสบการณ์ และสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวได้อย่างมีความหมาย อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานของ ศรีวรรณ ฉัตรสุริยวงศ์ และมาเรียม นิลพันธุ์ (2559) ที่พบว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสามารถส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ของผู้เรียนระดับประถมศึกษาได้ ดังภาพที่ 2

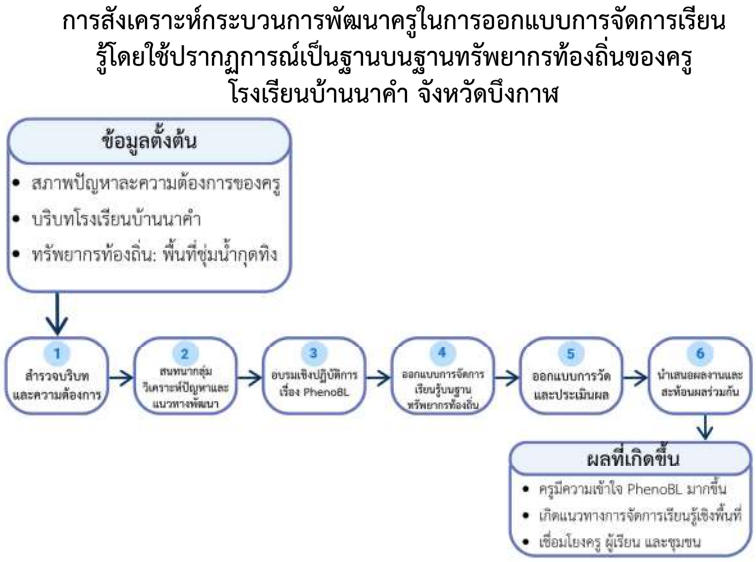

ภาพที่ 2 การสังเคราะห์กระบวนการพัฒนาครูในการออกแบบการจัดการเรียนรู้
โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานบนฐานทรัพยากรท้องถิ่น

เมื่อวิเคราะห์ในมิติของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน พบว่า PhenoBL เป็นแนวทางที่เอื้อต่อการเรียนรู้แบบบูรณาการ เนื่องจากเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเริ่มต้นจากปรากฏการณ์จริง ตั้งคำถาม สำรวจข้อมูล ลงมือปฏิบัติ วิเคราะห์ความเชื่อมโยงของความรู้หลายด้าน และสะท้อนผลจากประสบการณ์ของตนเอง ในบริบทของโรงเรียนบ้านนาคำ พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงสามารถทำหน้าที่เป็น “ปรากฏการณ์ในชุมชน” ที่มีมิติการเรียนรู้หลากหลาย ทั้งด้านระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับแหล่งน้ำ การใช้ประโยชน์ทรัพยากร ภูมิปัญญาและวิถีชีวิตท้องถิ่น ตลอดจนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Halinen (2018) และ Symeonidis & Schwarz (2016) ที่อธิบายว่า การเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความรู้แบบองค์รวมผ่านสถานการณ์จริง และสอดคล้องกับงานของ พิมพ์ผกา ศิริหล้า และภาวิณี โสธายะเพ็ชร (2567) ที่พบว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานร่วมกับแนวคิดสะเต็มศึกษาช่วยส่งเสริมการคิดเชิงประยุกต์ของผู้เรียนระดับประถมศึกษาได้ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้มิได้มุ่งวัดผลลัพธ์ของผู้เรียนในรายวิชาใดรายวิชาหนึ่งโดยตรง แต่ขยายประเด็นไปสู่การสังเคราะห์กระบวนการพัฒนาครูให้สามารถออกแบบการเรียนรู้จากปรากฏการณ์และทรัพยากรจริงในชุมชน

การพัฒนาครูเพื่อจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานไม่ควรจำกัดอยู่เพียงการอบรมให้ความรู้เชิงทฤษฎี แต่ควรเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่เริ่มจากการสำรวจบริบทและความต้องการ การสนทนากลุ่มเพื่อ

วิเคราะห์ปัญหา การอบรมเชิงปฏิบัติการ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การออกแบบการวัดและประเมินผล ตลอดจนการนำเสนอผลงานและสะท้อนผลร่วมกัน กระบวนการดังกล่าวทำให้ครูได้เรียนรู้ผ่านการลงมือคิด ออกแบบ ทดลอง และแลกเปลี่ยนกับผู้เกี่ยวข้องในบริบทจริง จึงมีลักษณะสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาวิชาชีพครูของ Desimone (2009) ที่เน้นความเชื่อมโยงกับบริบทการปฏิบัติงานจริง การมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น และการนำความรู้ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ อีกทั้งยังสอดคล้องกับ Guskey (2002) ที่อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงของครูเกิดขึ้นได้เมื่อครูมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงวิธีสอนกับผลที่เกิดขึ้นต่อผู้เรียน นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานของ Manowaluilou et al (2022) ที่ศึกษาการพัฒนาสมรรถนะการสอนโดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานของผู้สอนครูในประเทศไทย และชี้ให้เห็นว่า การนำ PhenoBL ไปใช้จำเป็นต้องพัฒนาสมรรถนะของผู้สอน ทั้งด้านความเข้าใจแนวคิด การออกแบบกิจกรรม และการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เอื้อต่อผู้เรียน เมื่อเปรียบเทียบกับงานดังกล่าว งานวิจัยนี้ช่วยขยายมุมมองจากบริบทของผู้สอนครูในระดับอุดมศึกษาไปสู่บริบทของครูประจำการในโรงเรียนระดับพื้นที่ ซึ่งต้องออกแบบการเรียนรู้ให้สัมพันธ์กับทรัพยากรท้องถิ่น ผู้เรียน และชุมชนของตนเอง

ผลการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาโดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานด้านการเชื่อมโยงครู ผู้เรียน และชุมชน ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้บนฐานทรัพยากรท้องถิ่นสามารถเปลี่ยนบทบาทของชุมชนจากพื้นที่แวดล้อมของโรงเรียนให้กลายเป็นฐานการเรียนรู้ที่มีความหมาย ผู้เรียนไม่ได้เป็นเพียงผู้รับความรู้จากครู แต่มีบทบาทในการสังเกต ตั้งคำถาม ลงมือปฏิบัติ นำเสนอผลงาน และสะท้อนผลการเรียนรู้ ขณะเดียวกัน ครูก็เปลี่ยนบทบาทจากผู้ถ่ายทอดเนื้อหาไปเป็นผู้ออกแบบสถานการณ์การเรียนรู้และผู้สนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน กระบวนการดังกล่าวทำให้เกิดความสัมพันธ์เชิงการเรียนรู้ระหว่างครู ผู้เรียน โรงเรียน และชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาเชิงพื้นที่ที่มองว่าการเรียนรู้ที่มีคุณภาพควรเชื่อมโยงความรู้กับสถานที่ ผู้คน สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของชุมชน (Gruenewald, 2003; Sobel, 2004) ดังรายละเอียดในภาพที่ 3

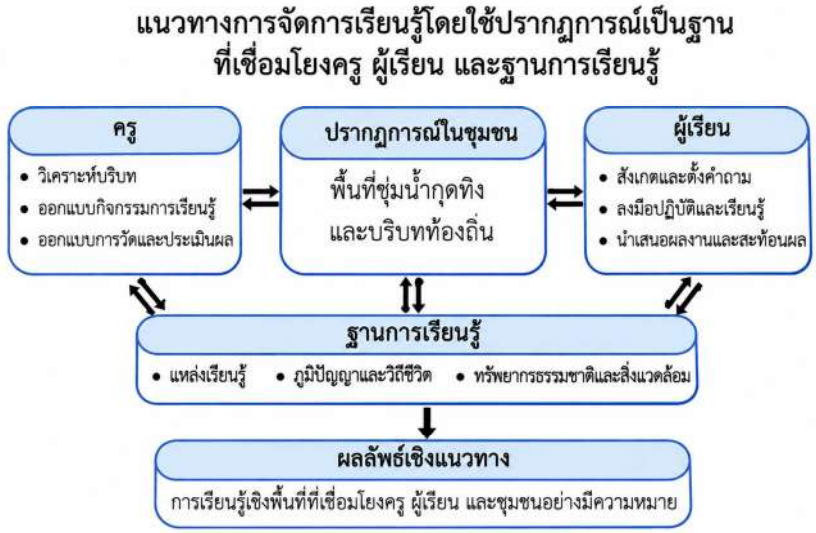

ภาพที่ 3 แนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน
ที่เชื่อมโยงครู ผู้เรียน และฐานการเรียนรู้ในชุมชน

จากผลการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า งานวิจัยสามารถช่วยลดช่องว่างขององค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน (PhenoBL) ในบริบทการศึกษาไทยได้อย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจากงานวิจัยที่ผ่านมาโดยส่วนใหญ่มักมุ่งศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้ต่อผู้เรียนในรายวิชาหรือทักษะเฉพาะ ขณะที่งานวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับกระบวนการพัฒนาครูในฐานะผู้ออกแบบการเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงแนวคิด PhenoBL เข้ากับการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นและฐานการเรียนรู้ในชุมชนอย่างเป็นระบบ ผลการศึกษาจึงช่วยขยายมุมมองจากการใช้ PhenoBL ในระดับกิจกรรมการเรียนรู้ ไปสู่การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงพื้นที่ที่เชื่อมโยงครู ผู้เรียน โรงเรียน และชุมชนเข้าด้วยกัน อันเป็นแนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้และขยายผลในสถานศึกษาที่มีบริบทและฐานทรัพยากรท้องถิ่นแตกต่างกันได้อย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้ควรพิจารณาในฐานะผลการศึกษาเชิงคุณภาพจากกรณีศึกษาเฉพาะพื้นที่ ซึ่งให้ความสำคัญกับความลึกของบริบท กระบวนการ และความหมายที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน มากกว่าการสรุปอ้างอิงเชิงปริมาณในวงกว้าง การนำแนวทางดังกล่าวไปใช้ในพื้นที่อื่นจึงควรพิจารณาความแตกต่างของบริบทโรงเรียน ลักษณะผู้เรียน ทรัพยากรท้องถิ่น ความพร้อมของครู และความร่วมมือของชุมชน เพื่อให้การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานสามารถเกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืนในแต่ละพื้นที่ ดังนั้นองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยนี้จึงอยู่ที่ “กระบวนการพัฒนาครูเพื่อออกแบบการเรียนรู้เชิงพื้นที่” ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาที่มีบริบทและฐานทรัพยากรท้องถิ่นแตกต่างกัน โดยต้องปรับให้เหมาะสมกับเงื่อนไขของแต่ละพื้นที่ ดังรายละเอียดในภาพที่ 4

ภาพที่ 4 รูปแบบการพัฒนาครูเพื่อออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 สถานศึกษาที่ต้องการนำแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานไปประยุกต์ใช้ ควรเริ่มจากการสำรวจบริบทของพื้นที่ ทรัพยากรท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ และปรากฏการณ์ที่ใกล้ตัวผู้เรียน เพื่อให้การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้มีความเชื่อมโยงกับชีวิตจริงของผู้เรียนและบริบทชุมชนอย่างมีความหมาย

1.2 การพัฒนาครูควรดำเนินการในลักษณะกระบวนการต่อเนื่อง โดยให้ครูได้วิเคราะห์บริบท ออกแบบกิจกรรม ทดลองใช้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสะท้อนผลร่วมกัน ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานพี่เลี้ยงควรสนับสนุนด้านการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ การบูรณาการเนื้อหา และการวัดประเมินผลที่สอดคล้องกับการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ

1.3 การนำแนวทางดังกล่าวไปใช้ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนมีบทบาทในฐานะ “แหล่งเรียนรู้ร่วม” ไม่ใช่เพียงพื้นที่ประกอบกิจกรรม โดยสถานศึกษาควรประสานความร่วมมือกับผู้นำชุมชน ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้ปกครอง และหน่วยงานในพื้นที่ เพื่อร่วมกำหนดประเด็นการเรียนรู้ สนับสนุนข้อมูลท้องถิ่น และร่วมสะท้อนผลการเรียนรู้ของผู้เรียน การมีส่วนร่วมดังกล่าวจะช่วยให้การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเชื่อมโยงกับชีวิตจริงของผู้เรียน และสร้างคุณค่ากลับคืนสู่ชุมชนในรูปของการตระหนักรู้ การอนุรักษ์ทรัพยากร และการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาผลของการนำแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานบนฐานทรัพยากรท้องถิ่นไปใช้กับผู้เรียนอย่างเป็นระบบ โดยเก็บข้อมูลด้านความรู้ ทักษะการคิด การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกัน และเจตคติต่อชุมชนหรือทรัพยากรท้องถิ่น เพื่อให้เห็นผลลัพธ์ที่เกิดกับผู้เรียนชัดเจนยิ่งขึ้น

2.2 ควรขยายการศึกษาไปยังโรงเรียนหรือพื้นที่ที่มีฐานทรัพยากรท้องถิ่นแตกต่างกัน เช่น พื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่วัฒนธรรม พื้นที่ลุ่มน้ำ หรือแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ เพื่อเปรียบเทียบเงื่อนไขความสำเร็จ ข้อจำกัด และแนวทางการปรับใช้ PhenoBL ในบริบทที่หลากหลาย

2.3 ควรศึกษาผลกระทบของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานต่อชุมชนในระยะยาว เช่น การเปลี่ยนแปลงบทบาทของชุมชนในการเป็นแหล่งเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและปราชญ์ท้องถิ่น การสร้างความตระหนักด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร และการพัฒนาฐานการเรียนรู้ที่ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกับโรงเรียนได้อย่างต่อเนื่อง

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์และความร่วมมือจากผู้บริหาร คณะครู นักเรียน โรงเรียนบ้านนาคำ จังหวัดบึงกาฬ ตลอดจนประชาชนในพื้นที่ที่ให้ข้อมูล สนับสนุนการดำเนินกิจกรรม และร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างดียิ่ง คณะผู้วิจัยขอขอบคุณโครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการพัฒนา

ท้องถิ่นโดยมีสถาบันอุดมศึกษาเป็นพี่เลี้ยง สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สป.อว.) แม่ข่ายมหาวิทยาลัยขอนแก่น ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 ที่สนับสนุนทุนการวิจัย และขอขอบคุณกองทุนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในการเผยแพร่บทความวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

ทิวา ธิปัญญา และณัฐเชษฐ์ พูลเจริญ. (2565). การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องเหล็กน้ำพี้เชิงประสบการณ์บนฐานชุมชน เพื่อพัฒนาทักษะภูมิศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนทองแสนขันวิทยา จังหวัดอุตรดิตถ์. *Journal of Roi Kaensarn Academi, 7*(10), 133 – 144.

พัชรพงษ์ เพ็งผจญ และสุมาลี ชะนูนันท์. (2566). การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานเพื่อส่งเสริมความฉลาดรู้ด้านวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง กรด-เบส. *Journal of Roi Kaensarn Academi, 8*(9), 248 – 262.

พิมพ์ผกา ศิริหล้า และภาวิณี โสธายะเพ็ชร. (2567). ผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปรากฏการณ์เป็นฐานผสานแนวคิดสะเต็มศึกษาเพื่อพัฒนาการคิดเชิงประยุกต์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย, 8*(4), 2085 – 2100.

วิไลภรณ์ ฤทธิคุปต์. (2561). การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน: กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพของครูในศตวรรษที่ 21. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 11*(3), 179 – 191.

ศรีวรรณ ฉัตรสุริยวงศ์, และมาเรียม นิลพันธุ์. (2559). กระบวนทัศน์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา. *วารสารศิลปากรศึกษาศาสตร์วิจัย, 8*(1), 183 – 197.

Desimone, L. M. (2009). Improving Impact Studies of Teachers' Professional Development: Toward Better Conceptualizations and Measures. *Educational Researcher, 38*(3), 181 – 199. doi: https://doi.org/10.3102/0013189X08331140

Finnish National Agency for Education. (2016). *New National Core Curriculum for Basic Education: Focus on School Culture and Integrative Approach*. Finnish National Agency for Education.

Gruenewald, D. A. (2003). The Best of Both Worlds: A Critical Pedagogy of Place. *Educational Researcher, 32*(4), 3 – 12. doi: https://doi.org/10.3102/0013189X032004003

Guskey, T. R. (2002). Professional development and teacher change. *Teachers and Teaching: Theory and Practice, 8*(3), 381 – 391. doi: https://doi.org/10.1080/135406002100000512

Halinen, I. (2018). The New Educational Curriculum in Finland In M. Matthes, L. Pulkkinen, C. Clouder & B. Heys (eds.), *Improving the Quality of Childhood in Europe* (Vol. 7). Alliance for Childhood European Network Foundation.

Manowaluilou, N., Butkatunyoo, O. & Mahavijit, P. (2022). Phenomenon-based Teaching Competency Development for Teacher Educators in Higher Education in Thailand. *Kasetsart Journal of Social Sciences, 43*(3), 727 – 734.

Ramsar Sites Information Service. (2009). *Kut Ting Marshland*. Ramsar Convention Secretariat.

Sobel, D. (2004). *Place-based Education: Connecting Classrooms and Communities*. The Orion Society.

Symeonidis, V. & Schwarz, J. F. (2016). Phenomenon-based Teaching and Learning through the Pedagogical Lenses of Phenomenology: The Recent Curriculum Reform in Finland. *Forum Oświatowe, 28*(2), 31 – 47.

Yin, R. K. (2018). *Case Study Research and Applications: Design and Methods*. 6th edition. SAGE.

“ฉากทัศน์” ซิมโฟนิคสวีท

“THE SCENES” SYMPHONIC SUITE

เฉลิมพล โลหะมาตย์[1,*] และ วีรชาติ เปรมานนท์[2]

Chaloempol Lohamart[1,*] and Weerachat Premananda[2]

(**Received:** 6 Jun., 2026; **Revised:** 28 Jul., 2026; **Accepted:** 31 Jul., 2026)

บทคัดย่อ

การวิจัยสร้างสรรค์ทางดุริยางคศิลป์นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อประพันธ์ชุดบทเพลงสำหรับวงออร์เคสตราที่ใช้แนวคิดและกระบวนการสร้างสรรค์ดนตรีประกอบภาพยนตร์ ผ่านการตีความจาก “ฉากทัศน์ในอุดมคติ” นำเสนอรูปแบบและเทคนิคเชิงวิชาการพร้อมทั้งจัดแสดงผลงานต่อสาธารณะ การสร้างสรรค์ดำเนินบนฐานคิดที่ใช้การปฏิบัตินำสู่ความรู้ กำหนดกรอบการดำเนินงานตามลักษณะฉากทัศน์ของภาพยนตร์ที่แตกต่างกัน 9 ฉาก มีการบูรณาการแนวคิดศิลปะกระบวนการ (Process Art) และระเบียบวิธีของงานภาคสนามในกระบวนการก่อนการสร้างสรรค์ ทำการทดลองสร้างสรรค์ผลงานตามแนวคิดก่อนนำไปสู่การประพันธ์ตามกรอบที่กำหนดไว้ กระบวนการสร้างสรรค์ใช้เครื่องดนตรีจำลอง (VSTi-Virtual Studio Technology Instruments) บันทึกในโปรแกรมบันทึกเสียง (DAW-Digital Audio Workstation) ก่อนถอดโน้ตและเรียบเรียงสำหรับวงออร์เคสตรา บทประพันธ์ทั้งหมดในชุดมีความยาวเมื่อบรรเลงประมาณ 40 นาที โครงสร้างและเทคนิคการประพันธ์บทเพลงอ้างอิงกับฉากทัศน์และสิ่งที่ต้องการสื่อสารเป็นสำคัญ มีการใช้เทคนิคและแนวคิดทางดนตรีที่หลากหลายเพื่อตอบสนองต่อฉากทัศน์และอารมณ์ที่แตกต่างเพื่อสร้างการรับรู้ในโจทย์การประพันธ์ให้กับผู้ฟัง อาทิ แนวคิดเชิงโครงสร้างอย่างแนวคิดโกรว์ท (Growth) การสร้างแรงขับเคลื่อนด้วยแนวออสตินาโต เทคนิคการผสมโหมด การคลี่คลายของเสียงประสาน ดนตรีแบบแร็กไทม์ รูปแบบเพลงวอลซ์ ตลอดจนการใช้บันไดเสียงเฉพาะในการดำเนินทำนอง การสร้างบรรยากาศความเครียดและความระทึกขวัญใช้กลุ่มโน้ตเสียงกัด กลุ่มโน้ตเสียงกระด้างและขั้นคู่ไทรโทน มีการใช้ไลท์โมทีฟ การทดเสียงให้สูงขึ้นระหว่างท่อนการเปลี่ยนบันไดเสียงเพื่อสร้างการข้ามอารมณ์ ใช้แนวคิดหลากจังหวะผสานกับการใช้อัตราจังหวะที่หลากหลายเพื่อเพิ่มความเคลื่อนไหวที่คาดเดาได้ยากรวมถึงใช้เทคนิคพิเศษของเครื่องดนตรีสนับสนุนการบรรยายเรื่องราว

คำสำคัญ: การประพันธ์เพลง, ซิมโฟนิคสวีท, ฉากทัศน์, ดนตรีประกอบภาพยนตร์

---

[1] นิสิตดุษฎีนิพนธ์ ศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต, คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

[1] Doctoral Candidate Doctor of Fine and Applied Arts, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand

[2] ศาสตราจารย์ ดร. หลักสูตรดุษฎีบัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

[2] Professor Dr., Doctoral Program, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand

* Corresponding author. E-mail: lohamartc@gmail.com

Abstract

This creative research undertaking in the discipline of music aimed to compose an orchestral suite by synthesizing film scoring concepts and compositional methodologies through the interpretation of "Ideal Scenes," while presenting academic forms and techniques and disseminating the creative work through a public performance. The creative process was grounded in a practice-based research methodology, establishing a framework based on nine distinct cinematic scenes. It integrated the concepts of Process Art and fieldwork methodologies into the pre-compositional phase, conducting creative experiments prior to finalizing the composition within the specified framework. The creative workflow involved the utilization of Virtual Studio Technology instrument (VSTi) recorded within a Digital Audio Workstation (DAW) before being transcribed and orchestrated for a full orchestra. The entire suite has an approximate performance duration of 40 minutes. The structural design and compositional techniques were fundamentally anchored in the scenes and their intended narratives. A diverse range of musical concepts and techniques was employed to respond to the varying scenarios and emotions, enhancing the audience's perception of the compositional motifs. These included structural concepts such as 'Growth'; the generation of rhythmic drive using ostinato patterns; modal mixture techniques; harmonic resolution, ragtime music, the waltz form, and the utilization of specific scales within the melodic progression. To evoke atmospheres of tension and suspense, the composition employs dissonant intervals, tone clusters, and the tritone interval. The use of leitmotifs, pitch modulation between sections, and key changes served to facilitate emotional transitions. Furthermore, polyrhythmic concepts were integrated with mixed meters to generate unpredictable musical movement, while extended instrumental techniques were incorporated to support the musical narrative.

Keywords: Music Composition, Symphonic Suite, Scenes, Film Music

บทนำ

ดนตรีเป็นองค์ประกอบเชิงบูรณาการที่มีบทบาทสำคัญในสื่อร่วมสมัยหลากหลาย ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าเพียงความเปลี่ยนแปลงของระดับความดังและสีสันเสียงก็สามารถส่งผลต่อการรับรู้และการตีความความหมายของผู้ชมได้มาก (Tan et al., 2017) ดนตรีจึงมีความสามารถในการสื่อสารถ่ายทอดเรื่องราวและสนับสนุนอารมณ์และบรรยากาศให้ผู้ฟังเกิดความคล้อยตามได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Juslin & Sloboda, 2013) ภาพยนตร์ที่ประสบความสำเร็จล้วนพิสูจน์ให้เห็นว่าดนตรีประกอบเป็นกลไกสำคัญในการขับเน้น

อารมณ์และบรรยากาศของตัวละครรวมถึงเหตุการณ์และบรรยากาศในฉากทัศน์ให้เด่นชัด และยังทำหน้าที่เป็นฟันเฟืองหลักที่ช่วยให้สมองจัดลำดับความสนใจและสร้างความเข้าใจในเนื้อหาที่ปรากฏเบื้องหน้าได้อย่างสมบูรณ์ โดยถูกพัฒนาขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือสื่อสารแบบองค์รวมที่เชื่อมประสานเข้ากับองค์ประกอบต่าง ๆ ของภาพยนตร์อย่างลงตัว (Cohen, 2013)

ตามขนบกระบวนการสร้างสรรค์ดนตรีประกอบภาพยนตร์ ดนตรีจำเป็นต้องอ้างอิงและปรับเปลี่ยนตามเรื่องราวและฉากทัศน์ที่ปรากฏ (Douek, 2013) อย่างไรก็ตามพบว่ามีบทเพลงในลีลาดนตรีประกอบภาพยนตร์ที่ประพันธ์ขึ้นโดยไม่ยึดโยงอ้างอิงกับภาพยนตร์หรือเรื่องราวใด แต่อาจอ้างอิงจากแรงบันดาลใจประสบการณ์หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้ “นำทาง” การประพันธ์แทนฉากทัศน์หรือเรื่องราวในภาพยนตร์ ซึ่งสิ่งที่ใช้นำทางนั้นจะนิยามเรียกในการวิจัยครั้งนี้ว่า “ฉากทัศน์ในอุดมคติ (Ideal Scenes)”

จากการศึกษาบทประพันธ์ดนตรีร่วมสมัยในประเทศไทยอาทิ บทประพันธ์ “เทวะ สวีท” โดย วานิช โปตะวานิช (2559) ที่ถ่ายทอดเอกลักษณ์ของเทพเจ้า ได้แก่ พระศิวะ พระอุมาเทวี พระพิฆเนศ พระอาทิตย์ และพระจันทร์สู่บทประพันธ์ บทประพันธ์ “พระพุทธ” โดยอัสนีย์ เปลี่ยนศรี และบุษกร บิณฑสันต์ (Pleinsri & Binson, 2016) บทประพันธ์เพลงไทยที่ได้รับแรงบันดาลใจจากความเชื่อทาง บทประพันธ์เพลง “จากถ่านไฟสู่ทองคำ” โดยธภัฎ สังข์วิจิตร บทประพันธ์ประเภทดนตรีพรรณนาที่ได้รับแรงบันดาลใจมาจากนิทานพื้นบ้านล้านนาเรื่องแมงสี่หูห้าตา (ธภัฎ สังข์วิจิตร และวีรชาติ เปรมานนท์, 2568) เป็นต้น ซึ่งพบว่าบทประพันธ์เหล่านี้มุ่งให้ความสำคัญกับการตีความจากวัตถุดิบหรือเรื่องราวที่มีอยู่สู่การสร้างสรรค์ มากกว่าการให้ความสำคัญในกระบวนการก่อนการสร้างสรรค์ที่จะนำไปสู่การสังเคราะห์โจทย์การสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ แตกต่างกับงานทัศนศิลป์ที่ศิลปินมักให้ความสำคัญกับกระบวนการก่อนการสร้างสรรค์โดยเฉพาะในกลุ่มศิลปะกระบวนการ (Process Art) ที่มีหลักคิดในการให้ความสำคัญกับกระบวนการมากกว่าหรือเทียบเคียงกับชิ้นงานขั้นสุดท้าย ทำให้องค์ความรู้ใหม่จากการสร้างสรรค์เกิดกับกระบวนการในการสร้างสรรค์ผลงานด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยสร้างสรรค์เรื่อง “วาดเส้นทัศนวัตถุกับความว่าง: บทสนทนากับปัจจุบันขณะและวัตถุที่ไร้การปรุงแต่ง” โดย ตฤณภัทร ชัยสิทธิศักดิ์ (2561) ซึ่งใช้กระบวนการลากเส้นอย่างต่อเนื่องและจดจ่ออยู่กับปัจจุบันขณะในการสร้างสรรค์ผลงาน ผู้สร้างสรรค์ยังได้อธิบายถึงแนวคิดศิลปะกระบวนการผ่านการยกตัวอย่างผลงานของศิลปินที่ใช้กระบวนการสร้างสรรค์เป็นสื่อกลางส่งสารไปยังผู้ชมร่วมกับชิ้นงานสำเร็จ พร้อมสรุปว่าศิลปะกระบวนการคือศิลปะที่สะท้อนให้เห็นร่องรอยของเวลาและความเพียรพยายามในระหว่างการสร้างสรรค์ ตัวอย่างผลงานดนตรีที่มีระเบียบวิธีคิดแบบศิลปะกระบวนการ เช่น เซเวนเดย์วอล์คกิ้ง (Seven Days Walking) ผลงานของลูโดวิโค ไอนาวดิ (Ludovico Einaudi) ซึ่งใช้กระบวนการเดินในแต่ละวันเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสรรค์ (Einaudi, 2019) และผลงาน 4'33 ของจอห์นเคจ (John Cage) ซึ่งเป็นบทเพลงที่มีแต่ตัวหยุดตลอดทั้งเพลง โดยผู้ชมถือเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการสร้างสรรค์ร่วมกับเสียงแวดล้อมที่เกิดขึ้น ณ ขณะและสถานที่นั้น (วิชญ์ บุญรอด, 2567)

จากการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวทำให้ผู้ประพันธ์เล็งเห็นความเป็นไปได้ในการนำแนวคิดของศิลปะกระบวนการมาบูรณาการร่วมกับแนวคิดการทำงานภาคสนาม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในกระบวนการ

ตกผลึกทางความคิดและประสบการณ์ก่อนสังเคราะห์ออกมาเป็นโจทย์การสร้างสรรค์ผ่าน 4 แนวทางหลัก ได้แก่ 1) การบันทึกข้อมูลจากสนาม 2) การใช้ความเพียรพยายามสม่ำเสมอในทุกขั้นตอน 3) การนำร่องรอยแห่งกระบวนการมาสื่อสารร่วมกับชิ้นงาน 4) การปลดปล่อยกระบวนการสร้างสรรค์ให้เป็นอิสระจากรูปแบบดั้งเดิม เมื่อนำแนวคิดดังกล่าวมาผสานกับเทคนิคการสังเคราะห์เรื่องของ วินทร์ เลียววารินทร์ (2550) ที่ใช้การจดบันทึกห้วงความคิด ความรู้สึกและรายละเอียดของบริบทต่าง ๆ เพื่อนำทางการสร้างสรรค์ จึงเกิดเป็นคำถามการวิจัยต่อไปว่าจะสามารถตีความฉากทัศน์ในอุดมคติและเรียบเรียงสื่อสารผ่านบทเพลงในรูปแบบซิมโฟนิคสวีทอย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างไร

“ฉากทัศน์” ซิมโฟนิคสวีท เป็นชุดบทประพันธ์เพลงสำหรับวงออร์เคสตราที่ประพันธ์ขึ้นด้วยแนวคิดและกระบวนการสร้างสรรค์ของดนตรีประกอบภาพยนตร์ โดยอ้างอิงกับฉากทัศน์ในอุดมคติ ทำการพัฒนารูปแบบเทคนิควิธีการพัฒนาฉากทัศน์ในอุดมคติและจัดการแสดงผลงานพร้อมเผยแพร่ในเชิงวิชาการ โดยมีกรอบการสร้างสรรค์จากลักษณะฉากทัศน์ของภาพยนตร์ที่แตกต่างกัน ผลการศึกษาในครั้งนี้จะไม่เพียงแต่ขยายขอบเขตองค์ความรู้ในด้านกระบวนการก่อนการสร้างสรรค์ แต่ยังจะเป็นแนวทางให้นักประพันธ์รุ่นใหม่ในการประยุกต์ใช้วิธีการเหล่านี้เพื่อพัฒนาโจทย์การประพันธ์อันจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการและเป็นแนวทางสำหรับผู้ที่ศึกษาการประพันธ์ดนตรีในลีลาดนตรีประกอบภาพยนตร์จากฉากทัศน์ในอุดมคติต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสร้างสรรค์ชุดบทประพันธ์เพลง “ฉากทัศน์” ซิมโฟนิคสวีท
2. เพื่อพัฒนาและนำเสนอรูปแบบรวมถึงเทคนิควิธีการพัฒนาฉากทัศน์ในอุดมคติ
3. เพื่อจัดการแสดงผลงานการประพันธ์ต่อสาธารณะและเผยแพร่ในเชิงวิชาการ

กรอบแนวคิดและกระบวนการสร้างสรรค์

“ฉากทัศน์” ซิมโฟนิคสวีท เป็นชุดบทประพันธ์เพลงสำหรับวงออร์เคสตรา ที่ประยุกต์ใช้แนวคิดและกระบวนการสร้างสรรค์ดนตรีประกอบภาพยนตร์ผ่านการตีความจาก “ฉากทัศน์ในอุดมคติ” (Ideal Scene) ที่ผู้ประพันธ์สังเคราะห์ขึ้นเป็นโจทย์การสร้างสรรค์

ในเชิงนิยาม “ฉากทัศน์ในอุดมคติ” หมายถึง ฉากทัศน์ในจินตนาการที่ไม่มีภาพ (Visual) ปรากฏขึ้นจริงต่อสายตา แต่เป็นมโนภาพที่ชัดเจนและสมบูรณ์ซึ่งก่อตัวขึ้นในโครงสร้างการรับรู้ทางผัสสะร่วมกับภูมิหลังและประสบการณ์ส่วนบุคคลจนสามารถนำไปสู่ความเข้าใจในมิติอื่น ๆ ที่เชื่อมโยงกับฉากทัศน์นั้นได้ โดยผู้ประพันธ์บูรณาการเอาแนวคิดศิลปะกระบวนการ (Process Art) และระเบียบวิธีวิจัยภาคสนาม (Fieldwork) ในขั้นตอนก่อนการประพันธ์ (Pre-composition) เริ่มจากการกำหนดกรอบการสร้างสรรค์ก่อนทำการเก็บข้อมูลโดยบันทึกและคัดเลือกองค์ประกอบฉากทัศน์มาทำการลำดับร้อยเรียงเป็นโครงเรื่อง (Plot) ขยายเป็นความเรียงอันเป็นฉากทัศน์ในอุดมคติ ทำการตีความเป็นแนวคิดทางดนตรีเพื่อใช้ในการประพันธ์บทเพลงตามกรอบการสร้างสรรค์

กระบวนการสร้างสรรค์ประยุกต์ใช้เครื่องดนตรีจำลอง (VSTi-Virtual Studio Technology Instruments) บันทึกในซอฟต์แวร์ดิจิทัลออดิโอเวิร์คสเตชัน (DAW-Digital Audio Workstation) ก่อนถอดโน้ตและเรียบเรียงสำหรับวงออร์เคสตรา

ผลการวิจัย

1. บทเพลงทดลองสร้างสรรค์ Empty Road บทประพันธ์ในโจทย์ซาบซึ้ง (Emotional) ที่บรรยายถึงฉากทัศน์การเดินทาง ความว่างเปล่ากับชีพจรบนท้องถนน ทัศนียภาพระหว่างทางที่สวยงามและสิ่งก่อสร้างที่ยิ่งใหญ่ของมนุษย์ บทประพันธ์ใช้แนวคิดโกรว์ท (Growth) ของอาร์น แอนเดอร์สัน (Andersson, 2023) ที่เพิ่มความหนาแน่นของเนื้อหรือพื้นผิวของดนตรีขึ้นตามลำดับเพื่อสร้างการเคลื่อนที่นำเข้าสู่จุดไคลแม็กซ์ของบทเพลง เริ่มบทเพลงด้วยเครื่องสายบรรเลงทับซ้อนชั้นเหลื่อมสลับในแต่ละแนวเพื่อให้เสียงแบบคอร์ดขยาย (Extended Chord) **[A]** เรียงเสียงคอร์ดแบบเปิด (Open Voicing) ในระดับเสียงต่ำ (Low Register) เป็นพื้นหลังให้เปียโนบรรเลงเกริ่นนำกึ่งด้นสด **[B]** สื่อถึงบรรยากาศโล่งเงียบของฉากทัศน์เช้ามืดกับรถที่เริ่มเคลื่อนตัวออกจากบ้านสู่ถนนที่ทอดยาวเงียบสงัด (ภาพที่ 1) ประยุกต์ใช้แนวออสตินาโตเพื่อสร้างแรงขับเคลื่อนและสื่อถึงฉากทัศน์ที่เคลื่อนไหวต่อเนื่องไม่หยุดนิ่งโดยตลอดบทเพลง

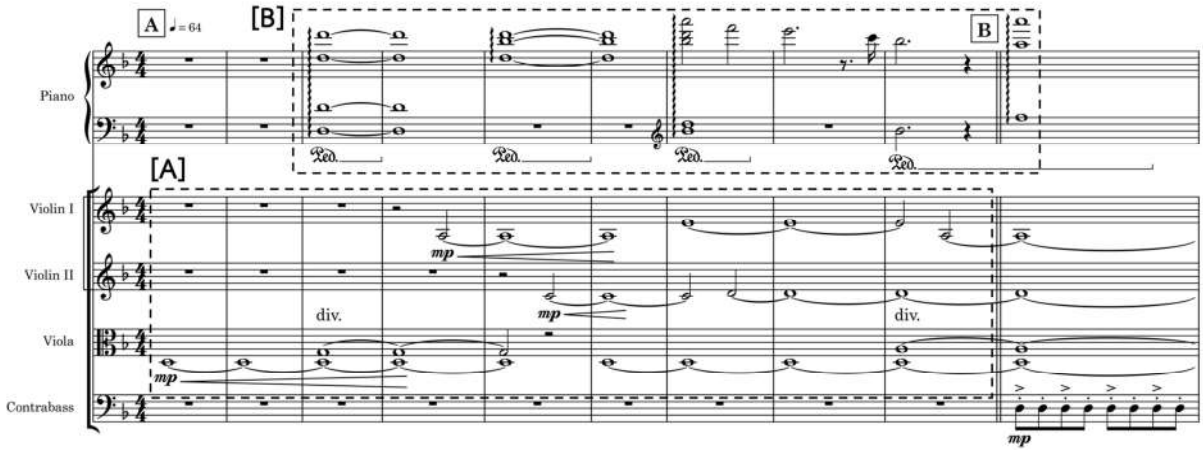

ภาพที่ 1 แนวคิดทางดนตรีในท่อนนำ

ผู้ประพันธ์ประยุกต์ใช้แนวออสตินาโตใน 3 แนวเพื่อสร้างแรงขับเคลื่อนและสื่อถึงฉากทัศน์ที่เคลื่อนไหวต่อเนื่องไม่หยุดนิ่งโดยตลอดบทเพลง ได้แก่ ปิคโคโลในแนวบน **[A]** บาสซูนคลาริเน็ตล้อไล่กันกับโอโบและฟลูตคล้ายลักษณะ ถาม-ตอบ **[B]** ซินธิไซเซอร์บรรเลงออสตินาโตในแนวล่าง **[C]** ดังปรากฏตัวอย่างในจุดซ้อม F (ภาพที่ 2)

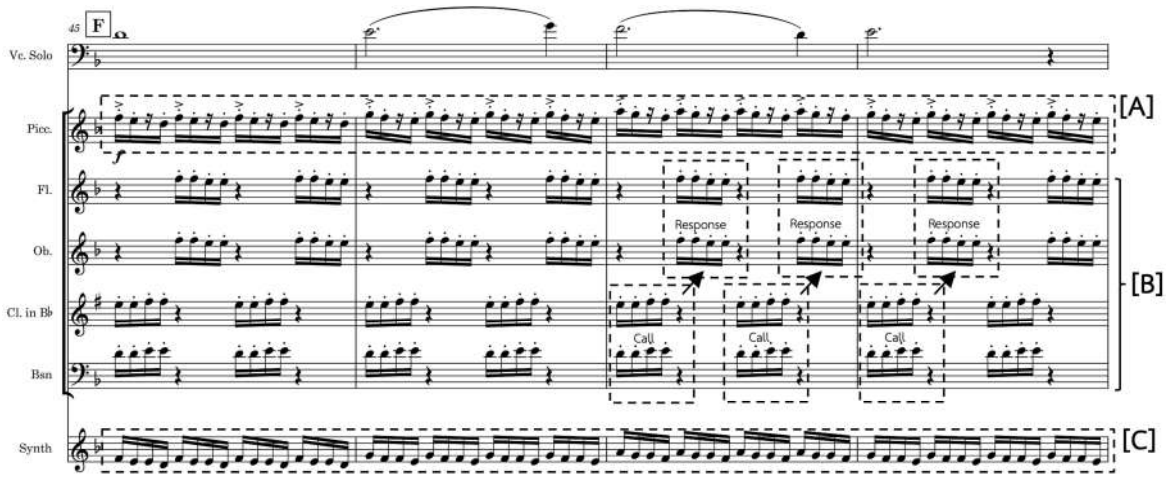

ภาพที่ 2 ออสตินาโตในท่อน A4 (จุดซ้อม F)

2. บทเพลง The Metropolis บทประพันธ์ในโจทย์มหากาพย์ (Epic) ที่บรรยายฉากทัศน์ความเป็นมหานครของกรุงเทพมหานคร ทำนองหลักของบทประพันธ์ใช้เปียโนนำเสนอก่อนเรียบเรียงให้บรรเลงในกลุ่มเครื่องดนตรีอื่น ๆ กับวงออร์เคสตราในรอบถัดไป (ภาพที่ 3)

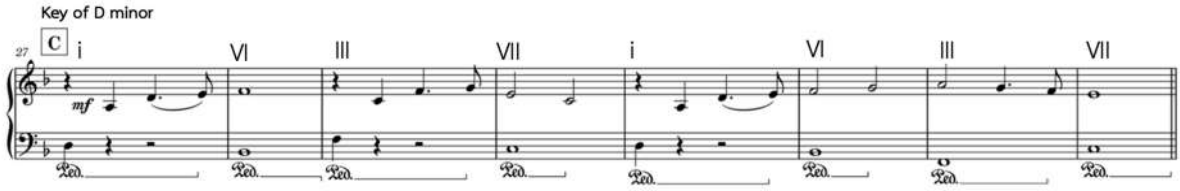

ภาพที่ 3 ทำนองหลักของบทเพลง The Metropolis

บทประพันธ์ใช้แรงขับเคลื่อนจากเครื่องประกอบจังหวะร่วมกับเสียงเบสสังเคราะห์ (Synth Bass) บรรเลงเป็นชีพจรต่อเนื่อง สร้างความรู้สึกเร่งเร้าเคลื่อนไหวไปข้างหน้าให้กับบทประพันธ์ ส่วนเชื่อมที่จุดซ้อม E ในบทประพันธ์นำต้นแบบจาก *Scenes 2* (2:50-3:00) ผลงาน "*2024 Cinematic Suite*" ของเจฟ ไฮเกอร์มา (Hijlkema, 2024) สร้างความเครียดด้วยการเคลื่อนเป็นขั้นคู่ไทรโทน (Gm-D^{b}) **[A]** ก่อนเคลื่อนเข้าสู่ F เมเจอร์ ซึ่งเป็นคอร์ดโทนิคของกุญแจเสียงใหม่ **[B]** (ภาพที่ 4) บทประพันธ์มีการใช้อัตราจังหวะทั้ง 7/8, 3/8 และ 4/8 เพื่อสร้างความหลากหลายคาดเดาได้ยาก ก่อนจะใช้ชีพจรของเพลงวอลซ์ในการบรรยายภาพคุ้งแม่น้ำเจ้าพระยายามเย็นในท่อนจบ

3. บทเพลง A Journey to The South บทประพันธ์จากโจทย์ผจญภัย (Adventure) บรรยายฉากทัศน์การเดินทางสู่ภาคใต้ ทำนองหลัก (Theme) ของบทประพันธ์อยู่ในรูปแบบพีเรียด (Period) สร้างบรรยากาศการผจญภัยแปลกใหม่ด้วยการใช้เทคนิคการผสมโหมด (ภาพที่ 5) ในท่อนเชื่อมสู่ท่อน B ของบทเพลงใช้เทคนิคการเกลาโน้ตลำดับ 3rd ของแต่ละคอร์ดลงทีละครึ่งเสียงในขณะที่โน้ตฐานของคอร์ดลดลงทีละ 1 เสียงเต็มทำให้เกิดการคลี่คลายของเสียงประสานที่น่าสนใจ **[A]** (ภาพที่ 6)

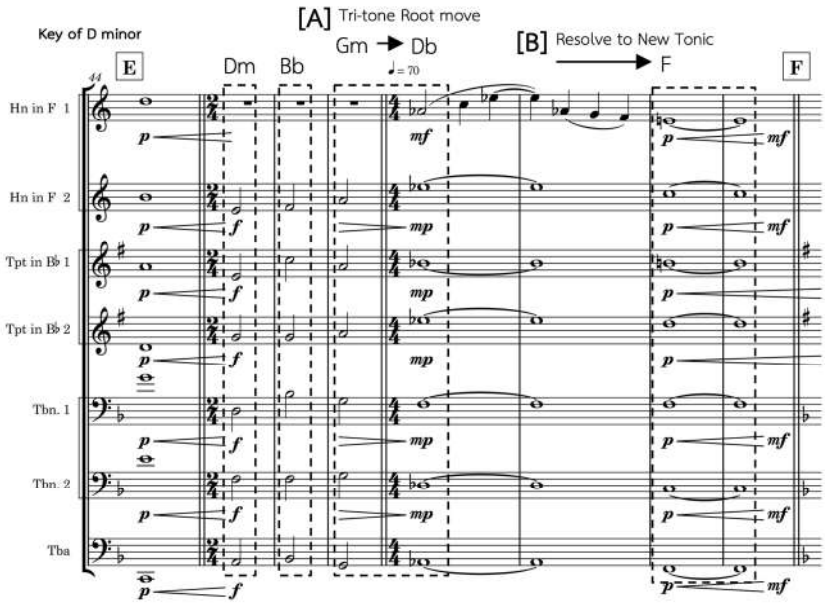

ภาพที่ 4 แนวคิดส่วนเชื่อมที่จุดซ้อม E

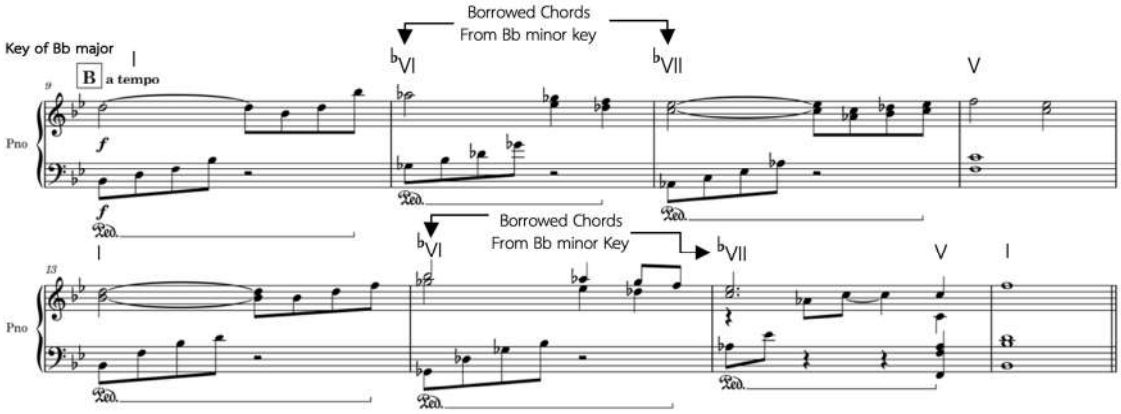

ภาพที่ 5 ทำนองหลักของบทเพลง A Journey to The South

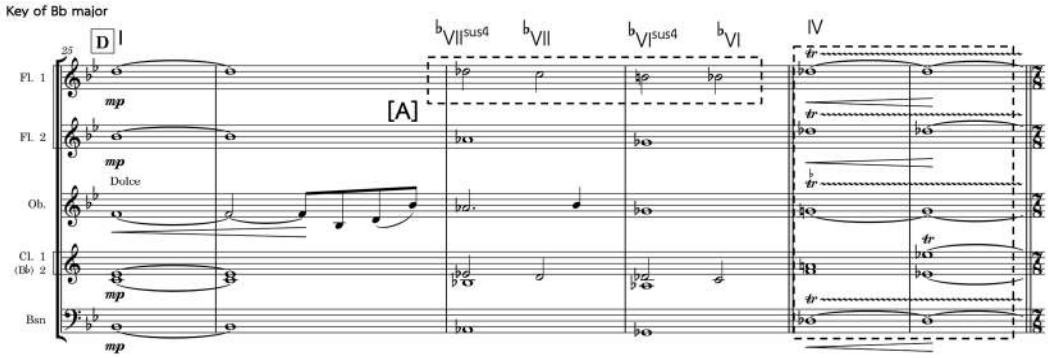

ภาพที่ 6 แนวคิดทางดนตรีในจุดซ้อม D

จุดซ้อม E (ท่อน B) บรรยายถึงความสวยงามหลากหลายของธรรมชาติระหว่างทาง ผู้ประพันธ์ใช้แนวคิดหลากจังหวะ (Polyrhythm) ในอัตราจังหวะ 7/8 โดยสร้างแนวออสตินาโตสองรูปแบบจังหวะ คือ **[A]** และ **[B]** (ภาพที่ 7) บรรเลงทับซ้อนควบคู่กันเป็นพื้นหลังให้กับแนวทำนองที่มีค่าโน้ตยาว เพื่อให้สามารถแยกจากแนวสนับสนุนพื้นหลังได้ชัดเจนก่อนย้อนทำนองหลักและจบเพลงด้วยท่อนโคดา

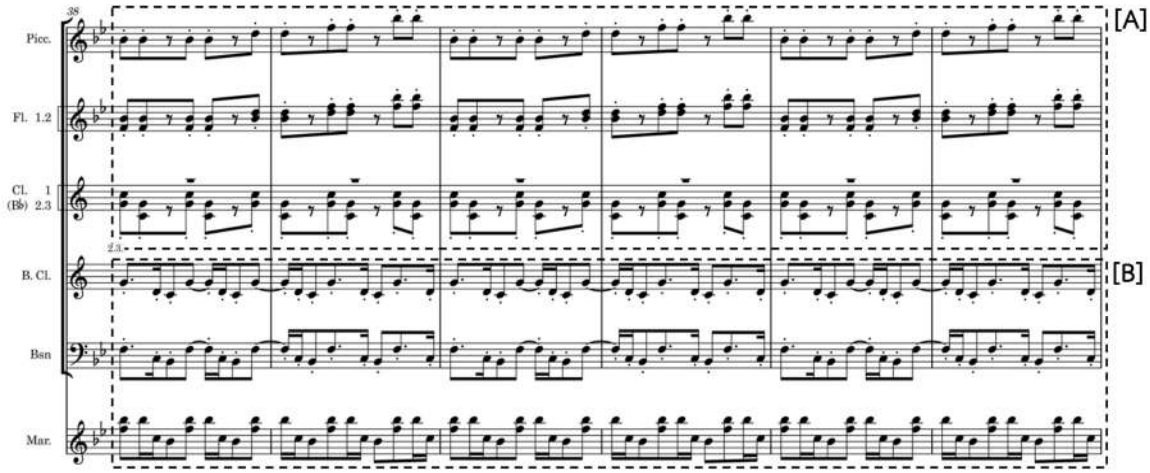

ภาพที่ 7 แนวคิด Polyrhythmic ในท่อน B

4. บทเพลง The Quiet Swell บทประพันธ์ในโจทย์ระทึกขวัญ (Suspense) บรรยายฉากทัศน์ของเช้าหลังค่ำคืนแห่งการฉลองเทศกาลคริสต์มาสอันแสนสุข กับปรากฏการณ์น้ำทะเลลดจากชายฝั่งที่สร้างความงุนงงสงสัยจนคลื่นยักษ์เริ่มก่อตัวแตกฟองมุ่งหน้ากลับเข้าชายฝั่ง แนวทำนองที่มีการใช้โน้ตครึ่งเสียง **[A]** และการใช้กลุ่มโน้ตเสียงกระด้างที่ประกอบด้วยโน้ตขึ้นคู่ 2 ไมเนอร์ซ้อนกันถึง 2 คู่ (E-F, Ab-A) และขั้นคู่ไทรโทน (B-F) **[B]** เพื่อสร้างบรรยากาศความเครียดหรือความไม่ชอบมาพากลในฉากทัศน์ต่าง ๆ ดังปรากฏในเสียงเทรมโมโล่สตริงจากซินธิไซเซอร์ (ภาพที่ 8) มีการใช้ไลท์โมทีฟ (Leitmotif) ที่สื่อถึงคลื่นทะเล โดยใช้เทคนิคสเวลิ่ง (Swelling) กับกลุ่มโน้ตเสียงกระด้างในทรอมโบน **[A]** ใช้เปียโนบรรเลงแนวออสตินาโตด้วยกลุ่มโน้ตที่ประกอบด้วยขั้นคู่ 2 ไมเนอร์และไทรโทนซึ่งเมื่อนำมาบรรเลงเรียงกันทำให้เกิดบรรยากาศลึกลับพิศวง **[B]** (ภาพที่ 9)

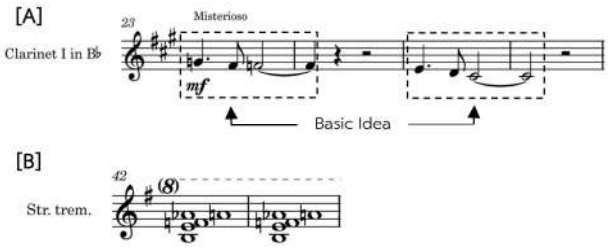

ภาพที่ 8 แนวทำนอง/การใช้กลุ่มโน้ตเสียงกระด้าง

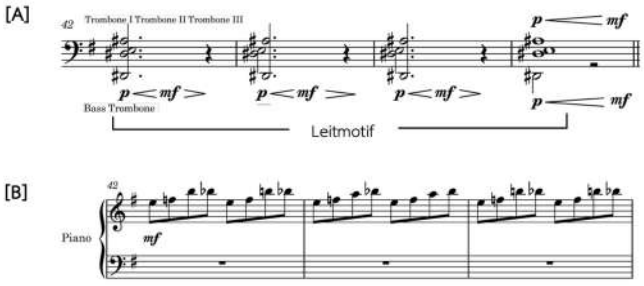

ภาพที่ 9 ไลท์โมทีฟที่ใช้เทคนิคสเวลิ่ง / ออสตินาโตจากกลุ่มโน้ตเสียงกระด้าง

5. บทเพลง Race Against The Wave จากโจทย์แอ็กชัน (Action) บรรยายฉากทัศน์ขณะที่สึนามิซัดเข้าหาชายฝั่งอันดามันของไทย บทประพันธ์มุ่งสื่อถึงเหตุการณ์และความแตกตื่นโกลาหลของฉากทัศน์จนถึงวินาทีที่คลื่นกวาดทุกอย่างราพนาสูญ ใช้เครื่องลมทองเหลืองบรรเลงแนวทำนองเพื่อบรรยายถึงเหตุการณ์ (ภาพที่ 10)

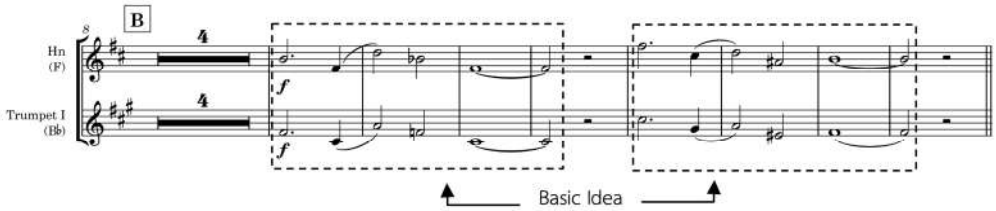

ภาพที่ 10 แนวคิดทางดนตรีในบทเพลง Race Against the Wave

จุดเชื่อมห้องที่ 20-22 ใช้แนวคิดการเคลื่อนที่แบบขนานจากขั้นคู่ E-B^{b} ลดครึ่งเสียงลงมาเป็น E^{b}-A เพื่อสร้างความเครียด **[A]** ก่อนเกลาเข้ากุญแจเสียง F# ไมเนอร์ในท่อน B (จุดซ้อม C) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนกุญแจเสียงขึ้น 1 เสียงเต็มสร้างให้เกิดการข้ามอารมณ์สื่อถึงการเปลี่ยนฉากทัศน์ ทำนองหลักของท่อน B ฮอร์นและทรัมเป็ตสลับกันบรรเลงทำนอง (ภาพที่ 12)

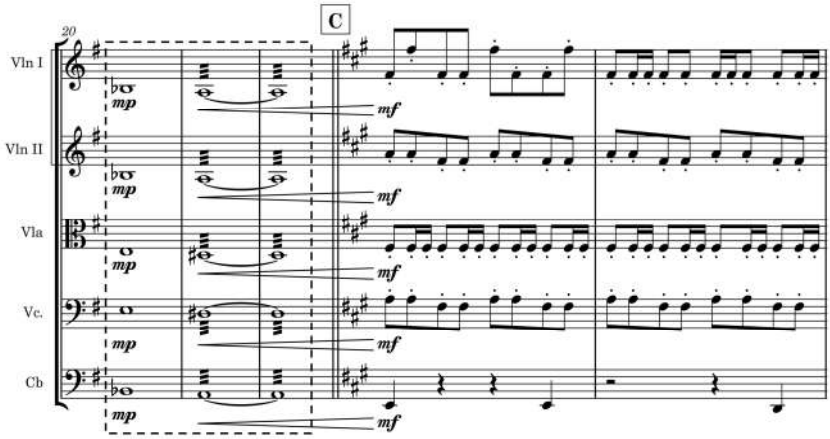

ภาพที่ 11 แนวคิดในส่วนเชื่อมระหว่างท่อน A และ B

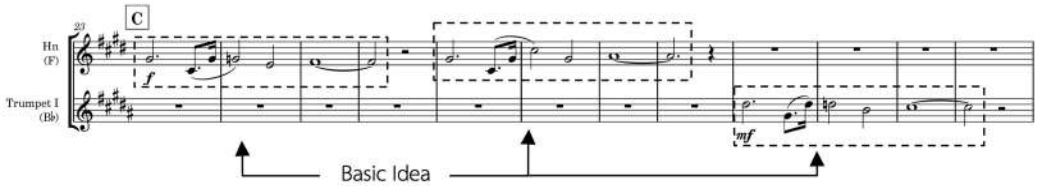

ภาพที่ 12 แนวคิดทางดนตรีในจุดซ้อม C

ชีพจรหลักของบทเพลงถูกขับเคลื่อนโดยกลุ่มเครื่องประกอบจังหวะที่เร่งเร้าสร้างความตื่นตัวด้วยกระสวนจังหวะที่มีความแตกต่างในแต่ละท่อนเพื่อสร้างความรู้สึกถึงการเปลี่ยนฉากทัศน์ บทประพันธ์มีการใช้ขั้นกลุ่มเสียงกระด้างเพื่อสร้างความเครียดในหลายจุด ทั้งที่ประกอบในแนวออสตินาโต คอร์ดเชื่อมระหว่าง

ท่อน B และ C หรือในการเล่นเสียงกระแทก (Stab) ด้วยดิมินิชท์ไทรแอดของท่อนโคดา นอกจากนั้นมีการใช้เทคนิคพิเศษของฟลูตเพื่อสื่อถึงความอลหม่านของฉากทัศน์ (ภาพที่ 13)

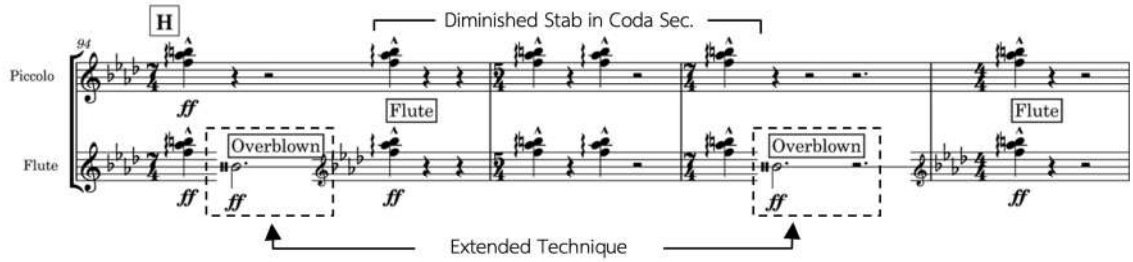

ภาพที่ 13 แนวคิดทางดนตรีในจุดซ้อม H

6. บทเพลง Forever Gone จากโจทย์โศกเศร้า (Sadness) บทประพันธ์บรรยายความโศกเศร้าจากเหตุการณ์สึนามิที่สร้างความเสียหายอันประเมินค่ามิได้ทั้งชีวิตและทรัพย์สินของผู้คนแถบชายฝั่งอันดามันของประเทศไทย ใช้เชลโลบรรเลงแนวทำนองที่สื่อถึงความโศกเศร้าของผู้คนก่อนสลับให้แนวเสียงอื่นบรรเลงเพื่อสร้างความหลากหลาย เริ่มท่อนนำด้วยการไล่น้ำหนักเสียง (Swell) ของกลุ่มเครื่องสายสื่อถึงฉากทัศน์ของระลอกคลื่นก่อนนำเข้าทำนองหลักที่ 1 ในท่อน A (ภาพที่ 14) ต่อด้วยแนวทำนองหลักที่ 2 ในท่อน B1 และ B2 (ภาพที่ 15) ซึ่งมีแนวออสตินาโตสนับสนุนเพื่อสร้างพื้นผิวและแรงขับเคลื่อนไปข้างหน้า

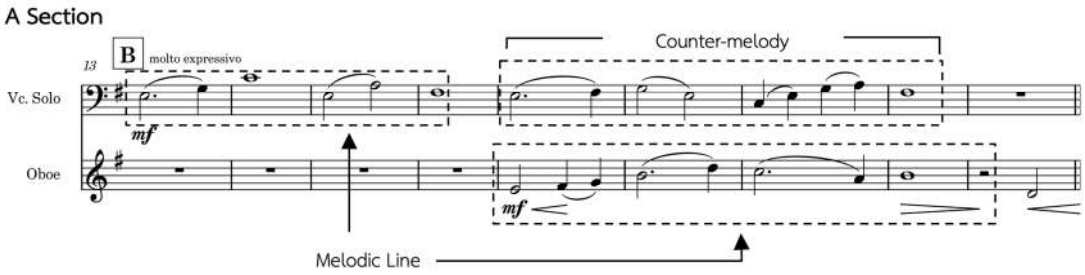

ภาพที่ 14 แนวทำนองของท่อน A

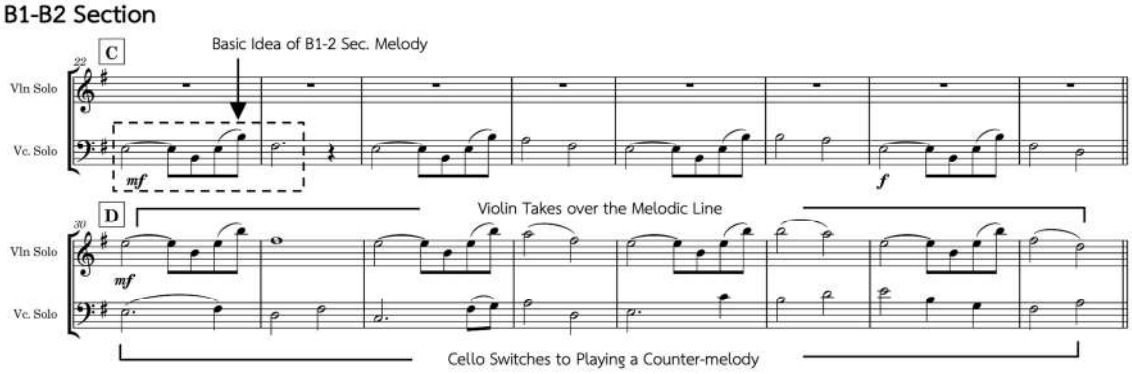

ภาพที่ 15 แนวทำนองของท่อน B1-B2

7. บทเพลง Long Way Home ในโจทย์ซาบซึ้ง (Emotional) บทประพันธ์จากฉากทัศน์ของภาพในความทรงจำเมื่อวัยเยาว์ ทำนองหลักอยู่ในบันไดเสียงเพนทาโทนิกบรรเลงโดยคลาริเน็ตก่อนสลับให้เครื่องมืออื่นบรรเลงในรอบหลัง **[A]** ท่อน B (จุดซ้อม D) บรรเลงทำนองด้วยเชลโลในประโยคแรกก่อนสลับเครื่องมือบรรเลงทำนองในประโยคหลัง โดยทั้งหมดมีฟลูตแนวที่ 2 ทำการบรรเลงสอดประสานสร้างพื้นผิวให้กับท่อนเพลงก่อนส่งเข้าย้อนทำนองหลักแรกของบทเพลง ร่วมกับกลุ่มเครื่องลมและเสียงโซปราโนเพื่อสื่อถึงบรรยากาศในความทรงจำอันอบอุ่น **[B]** (ภาพที่ 16)

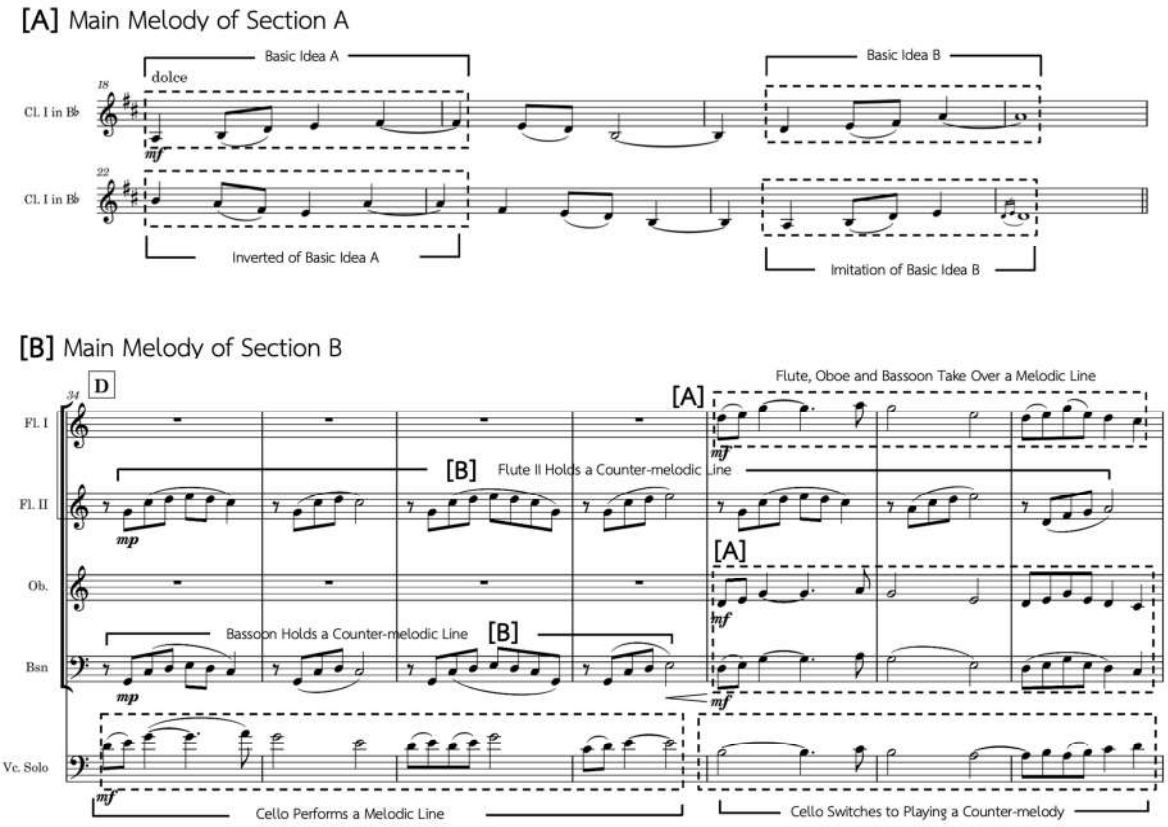

ภาพที่ 16 แนวทำนองหลักของบทเพลง Long Way Home

8. บทเพลง Winter Touch ในโจทย์แรงบันดาลใจ (Inspiration) บทประพันธ์ได้รับแรงบันดาลใจจากฤดูหนาวอันแสนสุนทรีย์ อยู่ในรูปแบบเพลงวอลซ์เริ่มท่อนนำด้วยการบรรเลงกึ่งอิสระด้วยเชลโล แนวทำนองหลักของบทประพันธ์บรรเลงในท่อน A ด้วยเชลโลก่อนจะซ้ำทำนองโดยมีบาสซูนและเฟรนช์ฮอร์นเล่นทำนองสอดประสาน **[A]** ท่อน B มีการใช้ปิคโคโลและคลาริเน็ตบรรเลงแนวออสตินาโตแต่งเติมบรรยากาศที่ปรากฏในฉากทัศน์ **[B]** (ภาพที่ 17)

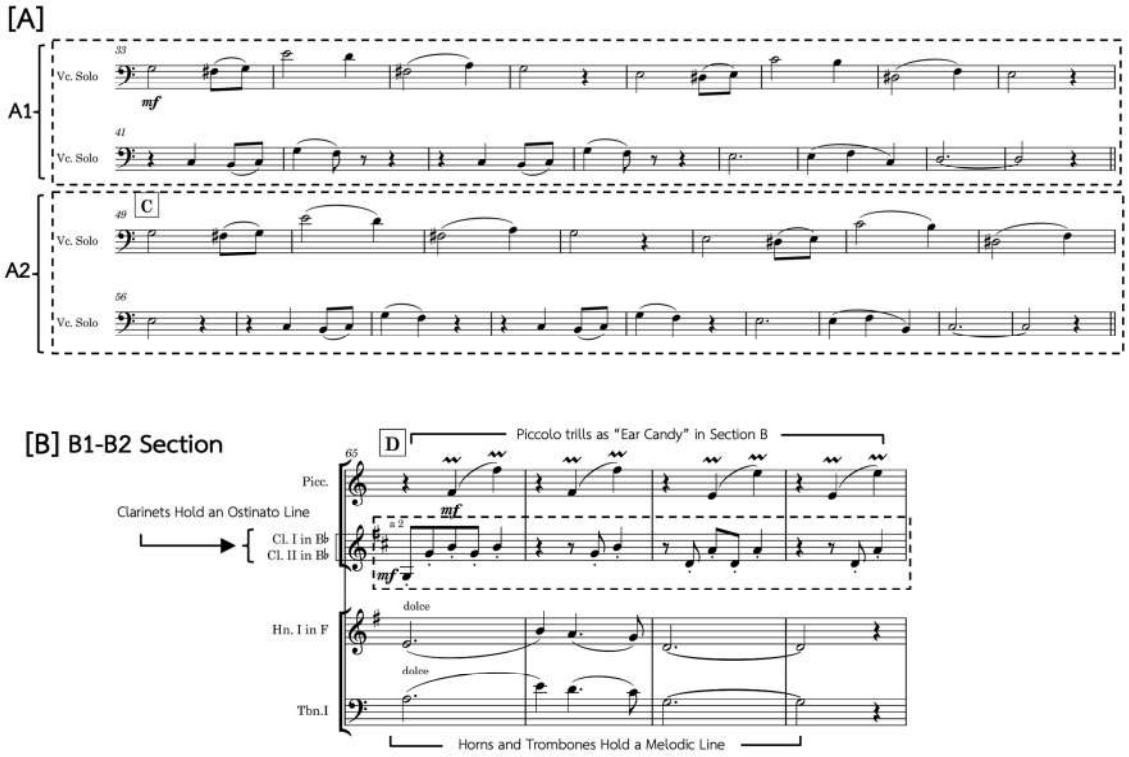

ภาพที่ 17 แนวคิดทางดนตรีในบทเพลง Winter Touch

9. บทเพลง My Lazy Mumoo บทประพันธ์ในโจทย์ตลกขบขัน (Comedy) พรรณนาอากัปกริยาของสุนัขอ้วนจอมขี้เกียจ มีการใช้ไลท์โมทีฟ (Leitmotif) สื่อถึงอากัปกริยาต่าง ๆ ของสุนัข (ภาพที่ 18) ใช้ดนตรีแบบแร็กไทม์ (Ragtime) เพื่อสื่อถึงความอารมณ์ดี ท่อน B ใช้ทรอมโบนและปิคโคโลบรรเลงแนวทำนองโดยมีคลาริเน็ตบรรเลงสอดประสาน (ภาพที่ 19) ก่อนส่งเข้าท่อนสุดท้ายที่มีลักษณะเป็นฟินาเล (Finale)

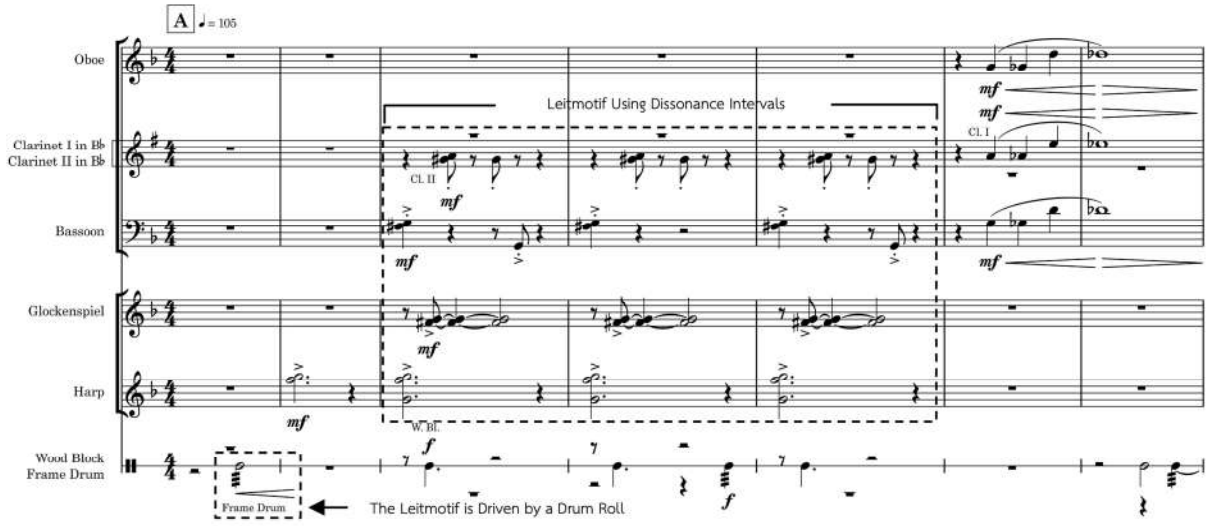

ภาพที่ 18 การใช้ไลท์โมทีฟ

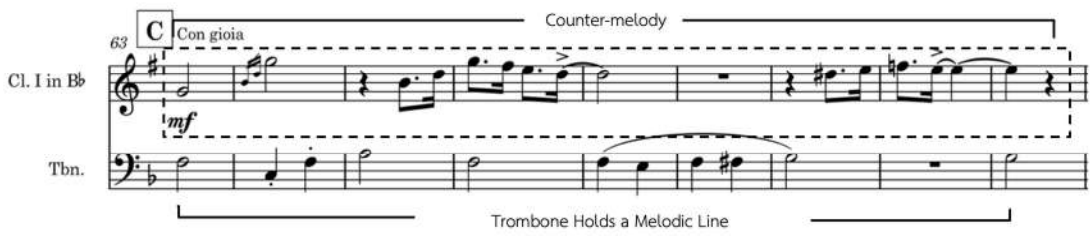

ภาพที่ 19 แนวคิดทางดนตรีในบทเพลง My Lazy Mumoo

10. บทเพลง Love and Longing ในโจทย์โรแมนติก (Romantic) บทประพันธ์ถ่ายทอดความรักและความปรารถนาอันมีอยู่กับบุคคล ทำนองหลัก **[A]** อยู่ในอัตราจังหวะ 3/4 บรรเลงโดยเชลโลก่อนไวโอลินจะเข้าบรรเลงทับแนวในที่จุดซ้อม C ส่วนจุดซ้อม B เป็นช่วงเชื่อมท้ายทำนองหลัก ใช้คอร์ดในแนวคิดการย้ำโทนิค **[B]** ก่อนส่งเข้าทำนองรอง **[C]** (ภาพที่ 20)

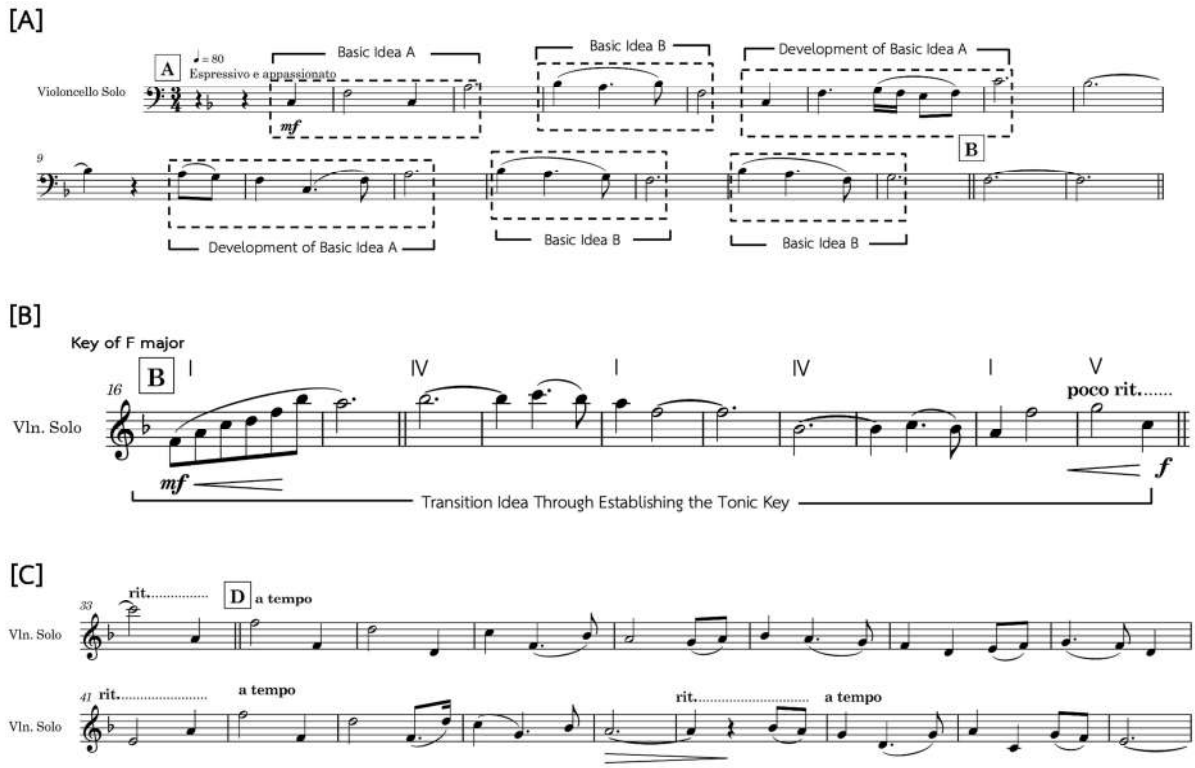

ภาพที่ 20 แนวคิดทางดนตรีในบทเพลง Love and Longing

ส่วนเชื่อมที่จุดซ้อม E มีการเปลี่ยนอัตราจังหวะเป็น 4/4 ใน 4 ห้องเพลงก่อนกลับเข้าอัตราจังหวะ 3/4 ในห้องเพลงที่ 56 มีการใช้คอร์ดนอกกุญแจเสียงเข้าผสมเพื่อสร้างความแตกต่างสะเทือนอารมณ์ แล้วย้อนบรรเลงทำนองรองก่อนร้อยเรียงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของบทเพลงด้วยการย้อนบรรเลงทำนองหลักและจบด้วยท่อนเชื่อมที่หนึ่ง (ภาพที่ 21)

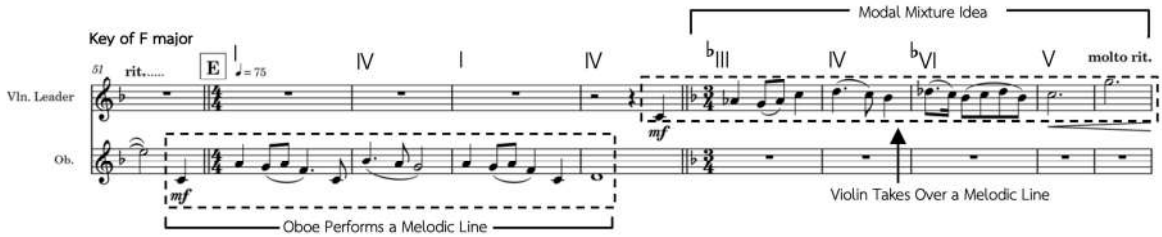

ภาพที่ 21 ส่วนเชื่อมที่จุดซ้อม E

สรุปและอภิปรายผล

“ฉากทัศน์” ซิมโฟนิคสวีท เป็นชุดบทเพลงสำหรับวงออร์เคสตราที่บูรณาการระเบียบวิธีวิจัยสร้างสรรค์ร่วมกับแนวคิดทางศิลปะ โดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงภาคสนามและศิลปะกระบวนการร่วมสังเคราะห์สู่ “ฉากทัศน์ในอุดมคติ” เพื่อใช้เป็นโจทย์ตั้งต้นในการประพันธ์ จากนั้นประยุกต์ใช้แนวคิดและเทคนิคกระบวนการประพันธ์ดนตรีประกอบภาพยนตร์เพื่อขับเคลื่อนการเล่าเรื่อง ควบคู่กับการใช้เทคโนโลยีเครื่องดนตรีจำลอง (VSTi-Virtual Studio Technology Instruments) และโปรแกรมบันทึกเสียง (DAW-Digital Audio Workstation) ในการสร้างสรรค์ ก่อนจะดำเนินขั้นตอนถอดโน้ตและเรียบเรียงเสียงประสานสู่การบรรเลงจริงโดยวงออร์เคสตรา ซึ่งชุดบทประพันธ์ “ฉากทัศน์” ซิมโฟนิคสวีท ได้นำออกแสดงต่อสาธารณชนเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2569 ณ โรงละครกันทราเธียเตอร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ฯ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ภาพที่ 22 QR Code บันทึกการแสดงคอนเสิร์ต The Scenes Symphonic Suite

จากการวิจัยและการสร้างสรรค์ชุดบทประพันธ์เพลง “ฉากทัศน์” ซิมโฟนิคสวีท ในส่วนของกรอบแนวคิด กระบวนการ เทคนิคแนวคิดทางดนตรีที่ปรากฏในชิ้นงาน รวมไปถึงการจัดแสดงผลงาน สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การประยุกต์เอาแนวคิดของศิลปะกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างสรรค์ร่วมกับการลงพื้นที่ทำงานภาคสนามนั้น สามารถสร้างความกระจ่างชัดในชุดประสบการณ์และพัฒนาไปสู่ฉากทัศน์ในอุดมคติได้ เนื่องจากกระบวนการดังกล่าวช่วยให้ผู้ประพันธ์เกิดความซาบซึ้งและผูกพันกับเรื่องราวตามโจทย์การประพันธ์ทั้งในมิติของประวัติศาสตร์ ข้อเท็จจริงเชิงพื้นที่ อารมณ์ความรู้สึกรวมถึงจินตนาการส่งผลให้การพัฒนาฉากทัศน์และแนวคิดทางดนตรีไม่ได้ถูกจำกัดอยู่เพียงแค่มุมมองจากเอกสารหรือ

ข้อมูลทุติยภูมิที่เป็นมุมมองของบุคคลที่สามหรือคนนอก แต่เป็นมุมมองที่อุบัติขึ้นจากประสบการณ์ตรงในสถานที่จริงผสานกับประสบการณ์ส่วนตัวผ่านการกลั่นกรองและรับรู้ด้วยตนเอง ในการทำงานในระดับสากล เช่น กระบวนการสร้างสรรค์ภาพยนตร์เรื่อง ไททานิก (Titanic) ในปี ค.ศ. 1997 ของผู้กำกับ เจมส์ คาเมรอน (Cameron, 1997) ทำการสำรวจซากเรือไททานิกใต้ทะเลลึกหลายครั้งเพื่อเก็บข้อมูลด้วยตนเอง พร้อมทั้งศึกษารายละเอียดปลีกย่อยเกี่ยวกับวิถีชีวิตและโครงสร้างเรืออย่างถี่ถ้วน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน บริสุทธิ์และสมจริงที่สุดในการสร้างสรรค์ การสร้างสรรค์ทางดนตรีในครั้งนี้จึงมีฐานคิดจากการให้ความสำคัญกับความจริงเชิงประจักษ์เช่นเดียวกัน

2. การตีความจากฉากทัศน์ในอุดมคติเป็นแนวคิดทางดนตรีในขั้นตอนการวางแผนการประพันธ์จำเป็นต้องมีการศึกษาค้นคว้าผลงานดนตรีที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติมอย่างเป็นระบบ เพื่อค้นหาแนวคิด วิธีการตีความการสื่อสาร อารมณ์ เทคนิคการประพันธ์หรือการเรียบเรียงเพิ่มเติม กระบวนการนี้สามารถเปรียบเทียบได้กับการใช้บทเพลงอ้างอิงชั่วคราว (Temp Track) ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญที่ผู้กำกับภาพยนตร์และผู้ประพันธ์ดนตรีประกอบภาพยนตร์ใช้เป็นแนวทางหรือกรอบแนวคิดในการทำงานร่วมกัน เพื่อให้ทิศทางของดนตรีสอดรับและตอบสนองต่อความต้องการเชิงอารมณ์หรือทิศทางที่ต้องการสื่อสารในภาพยนตร์

3. การเปิดโอกาสให้กระบวนการสร้างสรรค์แนวคิดทางดนตรีเป็นอิสระจากกรอบเดิม ช่วยให้ผู้ประพันธ์สามารถผสานแนวคิดสองส่วนเข้าด้วยกันอย่างลงตัว ระหว่าง “เสียงที่คิดในใจ (Mind Writing)” ซึ่งเกิดจากกระบวนการทางปัญญาและจินตนาการภายใน (Internal Process) อันอาจมีข้อจำกัดตามภูมิหลังทางดนตรีของผู้ประพันธ์ และ “การสร้างสรรค์ผ่านสิ่งเร้าภายนอกด้วยการปฏิสัมพันธ์และการทดลองทางดนตรี (Externally through Interaction and Experimentation)” (Southam et al., 2024) ซึ่งความคิดสร้างสรรค์ลักษณะนี้ขับเคลื่อนโดยการทดลองปฏิบัติจริง (Experimentation) เช่น การทดลองกดลิ่มนิ้วบนเปียโนเพื่อค้นหาแนวคิดทางดนตรี การจำลองเสียงผ่านซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์หรือการร่วมมือกับนักดนตรีเพื่อทดสอบเทคนิคการบรรเลงต่าง ๆ ในการถ่ายทอดองค์ประกอบของฉากทัศน์ จนกระทั่งได้แนวคิดทางดนตรีที่เหมาะสมและสามารถสื่อสารภาพรวมของฉากทัศน์ได้ใกล้เคียงที่สุด

4. การใช้เทคโนโลยีเครื่องดนตรีเสมือน (VSTi) และโปรแกรมทำเพลง (DAW) ในการประพันธ์ทำให้ผู้ประพันธ์สามารถได้ยินเสียงชิ้นงานของตนเองได้ก่อนจะนำไปบรรเลงจริง ทำให้ผู้ประพันธ์สามารถออกแบบบทเพลง กำหนดรูปแบบเทคนิคการบรรเลงรวมทั้งปรับแต่งเสียงได้อย่างละเอียด เป็นการลดข้อจำกัดเรื่องงบประมาณทั้งยังเป็นการขยายขอบเขตแห่งจินตนาการของผู้ประพันธ์สามารถทดลองแนวคิดทางดนตรีได้อย่างอิสระ ซึ่งเทคโนโลยีในปัจจุบันทำให้เครื่องดนตรีเสมือนสามารถบรรเลงได้ใกล้เคียงนักดนตรีจริง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ โบริส ฟูร์ดุย (Boris Furduj) ที่ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการทำงานของนักประพันธ์บทเพลงประกอบภาพยนตร์ (Furduj, 2019)

5. ดนตรีประกอบภาพยนตร์เป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนและสนับสนุนการสื่อสารเชิงบูรณาการแก่ผู้ชม กระบวนการประพันธ์จึงจำเป็นต้องเริ่มจากการกำหนดเป้าหมายการสื่อสารที่ชัดเจน ซึ่งจะช่วยให้ผู้ประพันธ์สามารถเลือกใช้เครื่องมือ แนวคิดทางดนตรี วิธีการบรรเลง ตลอดจนเทคนิค

การประพันธ์ได้อย่างเหมาะสม อันจะช่วยส่งเสริมให้บทเพลงตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ในการเล่าเรื่อง พร้อมทั้งสามารถสื่อสารอารมณ์ความรู้สึกไปยังผู้ชมได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้ประโยชน์ การบูรณาการระเบียบวิธีวิจัยภาคสนามร่วมกับกระบวนการสร้างสรรค์ดนตรี เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นการรับรู้เชิงสร้างสรรค์ของผู้ประพันธ์ได้เป็นอย่างดี จึงเห็นควรเสนอแนะให้พิจารณานำกระบวนการดังกล่าวประยุกต์ใช้เป็นแนวทางจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรทางการสร้างสรรค์ด้านศิลปะตามความเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถก้าวข้ามกรอบแนวคิดทางทฤษฎีในห้องเรียน สู่การฝึกฝนและพัฒนาทักษะการสร้างสรรค์ที่มีรากฐานมาจากประสบการณ์เชิงประจักษ์และการรับรู้ทางผัสสะในพื้นที่จริง ซึ่งจะช่วยพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะที่มีความลึกซึ้งและสะท้อนอัตลักษณ์เฉพาะตนได้อย่างดี

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาครั้งต่อไป สำหรับประเด็นที่ควรให้ความสำคัญในการศึกษาต่อไป คือ การขยายขอบเขตสู่การสร้างสรรค์ทางดนตรีร่วมกับศิลปะแขนงอื่นในลักษณะบูรณาการข้ามศาสตร์ (Cross-disciplinary Arts) อาทิ ศิลปะจัดวาง (Installation Art) งานทัศนศิลป์ (Visual Arts) หรือศิลปะการแสดง (Performing Arts) เพื่อทดลองนำแนวคิดและเทคนิควิธีจากงานวิจัยชิ้นนี้ในการขับเคลื่อนการเล่าเรื่องควบคู่กับสิ่งเร้าทางสายตา (Visual Stimuli) รวมถึงปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่ทางกายภาพที่เกิดขึ้นจริงในขณะนั้น

เอกสารอ้างอิง

ธภัฎ สังข์วิจิตร, และวีรชาติ เปรมานนท์. (2568). ดุษฎีนิพนธ์การประพันธ์เพลง “จากถ่านไฟสู่ทองคำ” นิทานพื้นบ้านล้านนา สำหรับวงเปียโนควินเท็ต. *วารสารดนตรีรังสิต, 20*(2), 1 - 22. doi: https://doi.org/10.59796/rmj.V20N2.2025.R0103

ตฤณภัทร ชัยสิทธิศักดิ์. (2561). *วาดเส้นทัศนวัตถุกับความว่าง: บทสนทนากับปัจจุบันขณะและวัตถุที่ไร้การปรุงแต่ง*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].

วานิช โปตะวานิช. (2559). แนวทางการสร้างสรรค์บทประพันธ์เพลง "เทวะ สวิท". ใน ณัชชา พันธุ์เจริญ (บ.ก.). *ดนตรีลิขิตรวมบทความดนตรีสร้างสรรค์เชิงวิชาการ*. ธนาเพรส.

วิชญ์ บุญรอด. (2567). จอห์น เคจ 4'33" การปฏิวัติแนวคิดทางดนตรีและศิลปะผ่านความเงียบ. *วารสารดนตรีบ้านสมเด็จฯ, 7*(1), 80 – 92.

วินทร์ เลียววาริณ. (2550). *ยาแก้สมองผูกตราควายบิน: คู่มือการเขียนหนังสือแบบสังเคราะห์เรื่อง*. 113.

Andersson, A. (2023). *Cinematic Music: From Idea to Finished Recording*. [Online Course]. Evenant. https://www.evenant.com/courses/cinematic-music

Cameron, J. (Director). (1997). *Titanic*. [Film]. Paramount Pictures; 20th Century Fox.

Cohen, A. J. (2013). Film Music and the Unfolding Narrative in M. A. Arbib (ed.). *Language, Music, and the Brain*. MIT Press.

Douek, J. (2013). Music and Emotion—A Composer's Perspective. *Frontiers in Systems Neuroscience*, *7*, Article 82. doi: https://doi.org/10.3389/fnsys.2013.00082

Einaudi, L. (2019). *Seven Days Walking*. [Audio album]. Universal Music Operations Limited. https://music.apple.com/th/album/seven-days-walking/1482345109

Furduj, B. (2019). *Virtual Orchestration: A Film Composer's Creative Practice*. [Doctoral dissertation, James Cook University]. doi: https://doi.org/10.25903/5e30deda5dc5a

Hijlkema, J. (2024). *2024 Cinematic Suite*. [Video]. August 12, 2024. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=CGTyK7btG6Y

Juslin, P. N. & Sloboda, J. A. (2013). Music and Emotion in *The Psychology of Music*. 3rd edition. Elsevier. doi: https://doi.org/10.1016/B978-0-12-381460-9.00015-8

Pleinsri, A. & Binson, B. (2016). Phra Phutha: A Thai Music Composition based on Astrological Beliefs. *Journal of Urban Culture Research*, *12*, 101 - 109.

Southam, A., Macaulay, A. & Costley, J. (2024). How Composition Strategies Influence Melodic Idea Generation. *International Journal of Music Education*. Advance Online Publication. doi: https://doi.org/10.1177/02557614241256675

Tan, S.-L., Spackman, M. P. & Wakefield, E. M. (2017). The Effects of Diegetic and Nondiegetic Music on Viewers' Interpretations of a Film Scene. *Music Perception*, *34*(5), 605 – 623. doi: https://doi.org/10.1525/mp.2017.34.5.605

พุทธบูรณาการเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานพนักงานบริษัท สไมล์ภัณฑ์ จำกัด

BUDDHIST INTEGRATION FOR IMPROVING THE WORK EFFICIENCY OF EMPLOYEES AT SMILEPHAN COMPANY LIMITED

Yan Han Bian[1,*] และ พระเจริญพงษ์ ธมฺมทีโป[2]
Yan Han Bian[1,*] and Phrajharoenphong Dhammatipo[2]

(**Received:** 21 May, 2026; **Revised:** 15 Jul., 2026; **Accepted:** 31 Jul., 2026)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการปฏิบัติงานของพนักงานบริษัท สไมล์ภัณฑ์ จำกัด 2) ออกแบบกิจกรรมเชิงพุทธบูรณาการเสริมสร้างประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงาน และ 3) ประเมินผลของความเปลี่ยนแปลงประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงาน ดำเนินการด้วยการวิจัยเชิงประสานวิธี ในรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ด้วยวงจรการวางแผน–การปฏิบัติ–การสังเกต–การสะท้อนผล จำนวน 4 วงจรต่อเนื่อง ผู้ให้ข้อมูลคือ พนักงานบริษัท สไมล์ภัณฑ์ จำกัด ทั้งหมด 20 คน จาก 4 แผนก ได้แก่ แผนกแป้ง แผนกครีม แผนกน้ำมัน และแผนกจัดส่ง แผนกละ 5 คน ซึ่งเป็นการศึกษาจากประชากรทั้งหมด ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ทำหน้าที่ให้ข้อมูลเชิงบริบท ตรวจสอบเครื่องมือ และร่วมสะท้อนผลในทุกวงจร เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถามแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แนวทางการสนทนากลุ่ม คู่มือกิจกรรมพุทธบูรณาการ แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบบันทึกการสะท้อนคิด วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยค่าเฉลี่ยและร้อยละ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์แก่นสาระ แล้วประสานผลทั้งสองชุดด้วยการตรวจสอบสามเส้า ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการปฏิบัติงานทั้ง 4 ด้าน คือ สภาพแวดล้อม ความสัมพันธ์ แรงจูงใจ และทรัพยากรสนับสนุน มีค่าเฉลี่ยระดับปานกลางถึงดี โดยแผนกแป้งสูงสุด (4.19) แผนกจัดส่งต่ำสุดด้านทรัพยากร (3.15) และแผนกครีมต่ำสุด ด้านแรงจูงใจ (3.21) 2) กิจกรรมที่พัฒนาขึ้นมี 4 ขั้นตอนตามโครงสร้างอริยสัจ 4 บูรณาการกับอิทธิบาท 4 และเครื่องมือไคเซนร่วมกับวงจร PDCA ได้แก่ การตีปัญหาให้แตก (ทุกขสัจ+ฉันทะ) ขุดรากถอนโคน (สมุทัยสัจ+วิริยะ) สร้างวิสัยทัศน์แห่งนิโรธ (นิโรธสัจ+จิตตะ) และลงมือสร้างมรรค (มรรคสัจ+วิมังสา) และ 3) ภายหลังเข้าร่วมกิจกรรม ปริมาณงานเพิ่มขึ้นร้อยละ 20 ของเสียลดลงร้อยละ 15 ข้อร้องเรียนลดลงร้อยละ 45 ความขัดแย้งลดลงร้อยละ 38 และทักษะการปฏิบัติงานเฉลี่ยทั้งองค์กรเพิ่มขึ้นร้อยละ 19.75 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยคือ โมเดลไคเซนวิธีพุทธ อันเป็นรูปแบบที่ใช้อริยสัจ 4 เป็นแผนที่การเดินทาง อิทธิบาท 4 เป็นพลังขับเคลื่อนภายใน และไคเซนร่วมกับวงจร PDCA เป็นกลไกเชิงปฏิบัติ

คำสำคัญ: พุทธบูรณาการ, ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน, อริยสัจ 4, อิทธิบาท 4, ไคเซนวิธีพุทธ

---

[1] สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม ประเทศไทย
[1] Buddhist Studies, Buddhapañña Srithawarawadi Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Pathom Province, Thailand
[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม ประเทศไทย
[2] Assistant Professor Dr., Buddhist Studies, Buddhapañña Srithawarawadi Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Pathom Province, Thailand
* Corresponding author. E-mail: kapula122@gmail.com

Abstract

This research aimed to 1) study the working conditions of the employees of Smilephan Company Limited; 2) design Buddhist-integrated activities to improve employee work efficiency; and 3) evaluate the changes in employee work efficiency. The study employed mixed-methods approach conducted as Participatory Action Research (PAR) driven by 4 consecutive Planning-Action-Observation-Reflection (PAOR) cycles. The informants comprised the entire population of 20 employees from four departments (Powder, Cream, Oil and Delivery), with five employees from each department, using a census approach rather than sampling. An additional 12 key informants provided contextual information, validated the instruments and participated in the reflection stage of every cycle. The research instruments included a five-point Likert-scale work efficiency questionnaire, a semi-structured interview guide, a focus group discussion guide, a Buddhist-integrated activity manual, participatory observation records, reflection journals and a satisfaction assessment form. Quantitative data were analyzed using descriptive statistics, including means and percentages, while qualitative data were analyzed through content analysis and thematic analysis. The quantitative and qualitative findings were subsequently integrated through triangulation. The findings revealed three major results. \the first, the employees' working conditions across four dimensions - work environment, workplace relationships, work motivation and supporting resources – were rated from moderate to good. The Powder Department achieved the highest overall mean score (4.19), while the Delivery Department received the lowest score for supporting resources (3.15), and the Cream Department had the lowest score for work motivation (3.21). Second, a four-stage Buddhist-integrated activity model was developed based on the structure of the Four Noble Truths, integrated with the Four Bases of Success (Iddhipada 4) and with Kaizen tools together with the PDCA cycle, consisting of the Problem-Cracking Activity (Dukkha-sacca + Chanda), the Root-Cause Elimination Activity (Samudaya-sacca + Viriya), the Nirodha Vision-Building Activity (Nirodha-sacca + Citta) and the Magga-Path Implementation Activity (Magga-sacca + Vimamsa). Third, following the participation in the activities, work output increased by 20 percent, defects decreased by 15 percent, inter-departmental complaints decreased by 45 percent, conflicts requiring supervisory intervention decreased by 38 percent, and overall work skills increased by an average of 19.75 percent. The study generated a new body of knowledge derived from this research 'Buddhist Kaizen Model', which employs the Four Noble Truths as a guiding framework, the Four Bases of Success (Iddhipada 4) as internal driving force, and Kaizen integrated with the PDCA cycle as the practical mechanism for improving employee work efficiency

Keywords: Buddhist Integration, Work Efficiency, Four Noble Truths, Four Iddhipada, Buddhist Kaizen Model

บทนำ

ในยุคการแข่งขันทางธุรกิจที่รุนแรงในศตวรรษที่ 21 องค์กรต่าง ๆ ต้องเผชิญกับความท้าทายในการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร การพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานจึงกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่จะกำหนดความสำเร็จขององค์กร ดังที่ ปีเตอร์ ดรักเกอร์ (Peter Drucker) ได้กล่าวไว้ว่า “ประสิทธิภาพคือการทำสิ่งที่ถูกต้อง ส่วนประสิทธิผลคือการทำสิ่งต่าง ๆ ให้ถูกต้อง” ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญของการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพในองค์กรสมัยใหม่ (Drucker, 1967) ปัญหาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานส่งผลกระทบโดยตรงต่อความสามารถในการแข่งขันขององค์กร จากการศึกษาของ Gallup พบว่าองค์กรที่มี Employee Engagement สูง มีความสามารถในการทำกำไรสูงกว่าร้อยละ 23 มีผลิตภาพ (ด้านการขาย) สูงกว่า 18% และมีอัตราการลาออกต่ำกว่า 21–51% เมื่อเทียบกับองค์กรที่มี Engagement ต่ำ (Gallup, 2026) นอกจากนี้ยังพบความเครียดในสภาพแวดล้อมการทำงานที่กดดันสูงส่งผลให้สุขภาพจิตแย่ลงและประสิทธิภาพการทำงานลดลงอย่างมีนัยสำคัญ (Chen et al., 2022)

ปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการนำแนวทางการบริหารจัดการที่สามารถพัฒนาทั้งประสิทธิภาพการทำงานและคุณภาพชีวิตของพนักงานอย่างยั่งยืน ในบริบทของสังคมไทยที่มีรากฐานทางพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการองค์กรจึงเป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว “พุทธบูรณาการ” (Buddhist Integration) หรือการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับการบริหารจัดการสมัยใหม่ เป็นแนวคิดที่ได้รับความสนใจอย่างมากในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา เนื่องจากสามารถเชื่อมโยงระหว่างค่านิยมทางจิตใจกับการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2549) โดยเฉพาะหลักอิทธิบาท 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ปฏิบัติเพื่อเอาชนะปัญหาและอุปสรรค อันเป็นหนทางนำไปสู่ความสำเร็จในหน้าที่การงาน และเป็นคุณธรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการทำงานในชีวิตประจำวันและความก้าวหน้าในอาชีพ (พระจุลภควัฒน์ อคฺควโร, 2567)

สำหรับบริษัท สไมล์ภัณฑ์ จำกัด ซึ่งเป็นองค์กรขนาดกลางในอุตสาหกรรมการผลิต ได้เผชิญกับปัญหาด้านประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการแข่งขันและการเติบโตขององค์กร จากการสำรวจสภาพการทำงานเบื้องต้น พบว่าปัญหาหลักที่เกิดขึ้นประกอบด้วย การส่งมอบงานไม่ทันเวลากำหนด การที่พนักงานต้องเร่งรีบทำงานจนเกินขีดจำกัด ความผิดพลาดในระบบการจัดคิวงาน และการขาดแรงจูงใจในการทำงาน เมื่อประเมินด้วยแบบวัดสภาพการปฏิบัติงาน 4 ด้าน ยิ่งพบสัญญาณเชิงประจักษ์ของปัญหาอย่างชัดเจน กล่าวคือ แผนกจัดส่งมีคะแนนเฉลี่ยด้านทรัพยากรสนับสนุนเพียง 3.15 และแผนกครีมมีคะแนนเฉลี่ยด้านแรงจูงใจเพียง 3.21 จากคะแนนเต็ม 5 ซึ่งเป็นระดับต่ำที่สุดขององค์กร สะท้อนว่าปัญหามิได้อยู่ที่ความสามารถของพนักงานเป็นหลัก หากแต่อยู่ที่เงื่อนไขเชิงระบบที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างตรงจุด

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพบว่างานวิจัยด้านการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเชิงทฤษฎีและการวิจัยเชิงสำรวจความคิดเห็น เช่น การศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (พระจุลภควัฒน์

อคฺควโร, 2567) และการศึกษาการนำหลักสติมาใช้ยกระดับการจัดการองค์กร (พระอนุสรณ์ อนุตฺตโร, 2568) ซึ่งยืนยันความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมกับประสิทธิภาพการทำงานในเชิงเจตคติได้เป็นอย่างดี แต่ยังไม่พบงานวิจัยที่พัฒนา “ชุดกิจกรรม” อันมีโครงสร้างชัดเจน แล้วนำไปทดลองปฏิบัติจริงในสถานประกอบการภาคอุตสาหกรรม พร้อมทั้งวัดผลการเปลี่ยนแปลงทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ยังไม่พบงานวิจัยที่บูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับกระบวนการไคเซน (Kaizen) ซึ่ง Imai (1986) ได้วางรากฐานไว้ในฐานะปรัชญาการปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง และวงจรบริหารคุณภาพ PDCA ของ Deming, (1986) ในลักษณะที่หลักธรรมมิได้เป็นเพียงคำอธิบายประกอบ หากแต่ทำหน้าที่เป็นโครงสร้างกำกับกระบวนการโดยตรง ช่องว่างทางวิชาการดังกล่าวจึงเป็นเหตุผลสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ ความใหม่ (Novelty) ของงานวิจัยอยู่ที่การยกระดับหลักอริยสัจ 4 จากหลักคำสอนขึ้นเป็นโครงสร้างของกระบวนการแก้ปัญหาเชิงองค์กร โดยใช้หลักอิทธิบาท 4 เป็นพลังขับเคลื่อนภายในของผู้ปฏิบัติ และใช้เครื่องมือไคเซนร่วมกับวงจร PDCA เป็นกลไกเชิงเทคนิค แล้วนำไปทดสอบด้วยการวิจัยเชิงประสานวิธี ในสถานประกอบการจริงตลอดระยะเวลา 12 เดือน จนสังเคราะห์ขึ้นเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เรียกว่า “ไคเซนวิธีพุทธ” (Buddhist Kaizen Model) ซึ่งนำไปสู่การกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการปฏิบัติงานของพนักงานบริษัท สไมล์ภัณฑ์ จำกัด
2. เพื่อออกแบบกิจกรรมเชิงพุทธบูรณาการเสริมสร้างประสิทธิภาพการปฏิบัติงานพนักงานบริษัท สไมล์ภัณฑ์ จำกัด
3. เพื่อประเมินผลของความเปลี่ยนแปลงประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานบริษัท สไมล์ภัณฑ์ จำกัด

นิยามคำศัพท์เฉพาะ

พุทธบูรณาการ หมายถึง การนำหลักธรรมอริยสัจ 4 และหลักอิทธิบาท 4 มาบูรณาการผสานเข้ากับศาสตร์การจัดการสมัยใหม่ ได้แก่ กระบวนการไคเซน (Kaizen) และวงจรบริหารคุณภาพ PDCA (Plan–Do–Check–Act) ในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน โดยมุ่งเน้นการเพิ่มผลผลิตและลดความผิดพลาดในการทำงาน

ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน หมายถึง ความสามารถในการปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีคุณภาพ ประหยัดทรัพยากร และเสร็จทันตามเวลาที่กำหนด ประกอบด้วย คุณภาพของงาน ปริมาณงาน เวลาในการปฏิบัติงาน ทักษะในการแก้ปัญหา ความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกับผู้อื่น และการพัฒนาตนเอง

กิจกรรมเสริมสร้างประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน หมายถึง ชุดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นโดยบูรณาการหลักพุทธธรรม ได้แก่ หลักอริยสัจ 4 และหลักอิทธิบาท 4 กับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงาน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาปัญญา จิตใจ และพฤติกรรมอย่างเป็นองค์รวม

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้บูรณาการแนวคิดและทฤษฎีหลัก 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย หลักอริยสัจ 4 (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) ทำหน้าที่เป็นโครงสร้างหลักของกระบวนการแก้ปัญหา และหลักอิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) ทำหน้าที่เป็นพลังขับเคลื่อนภายใน ส่วนที่ 2 ศาสตร์การพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานสมัยใหม่ ได้แก่ กระบวนการไคเซน (Kaizen) และวงจรบริหารคุณภาพ PDCA (Plan–Do–Check–Act) ทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงเทคนิค และส่วนที่ 3 ตัวชี้วัดประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน 6 ด้าน ได้แก่ คุณภาพของงาน ปริมาณงาน เวลาในการปฏิบัติงาน ทักษะในการแก้ปัญหา ความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกับผู้อื่น และการพัฒนาตนเอง การบูรณาการของทั้งสามส่วนนี้ก่อให้เกิด “ไคเซนวิธีพุทธ” (Buddhist Kaizen Model) อันเป็นนวัตกรรมเชิงวิธีวิทยาในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างยั่งยืน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงประสานวิธี (Mixed Methods Research) ที่ดำเนินการในรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ตามแนวคิดของ เคมมิสและแมกแทกการ์ต (Kemmis & McTaggart, 2000) โดยผสานข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเข้าด้วยกันในลักษณะคู่ขนานและบรรจบกัน (Convergent Design) กล่าวคือ เก็บข้อมูลทั้งสองชนิดควบคู่กันในทุกวงจรปฏิบัติการ วิเคราะห์แยกส่วน แล้วนำมาประสานตีความร่วมกันเพื่อยืนยันและอธิบายซึ่งกันและกัน โดยข้อมูลเชิงปริมาณทำหน้าที่ชี้ขนาดของการเปลี่ยนแปลง ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพทำหน้าที่อธิบายเหตุปัจจัยเบื้องหลังการเปลี่ยนแปลงนั้น

กระบวนการวิจัยขับเคลื่อนด้วยวงจรปฏิบัติการ 4 วงจรต่อเนื่อง แต่ละวงจรประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Action) การสังเกต (Observation) และการสะท้อนผล

(Reflection) หรือวงจร PAOR ซึ่งผู้วิจัยได้บูรณาการเข้ากับหลักพุทธธรรมอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ ขั้นการวางแผนเทียบเคียงได้กับทุกขสัจและสมุทัยสัจ คือการกำหนดรู้ปัญหาและสืบค้นสาเหตุที่แท้จริง โดยอาศัยฉันทะเป็นแรงผลักดันเริ่มต้น ขั้นการปฏิบัติเทียบเคียงได้กับมรรคสัจ คือการลงมือเดินตามหนทางที่กำหนดไว้ โดยอาศัยวิริยะเป็นพลังขับเคลื่อน ขั้นการสังเกตเทียบเคียงได้กับการเจริญสติปัฏฐาน คือการเฝ้าดูปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงโดยไม่ด่วนตัดสิน โดยอาศัยจิตตะเป็นความตั้งมั่น และขั้นการสะท้อนผลเทียบเคียงได้กับนิโรธสัจ คือการทบทวนว่าความดับทุกข์เกิดขึ้นเพียงใดและยังเหลือสิ่งใดต้องแก้ไข โดยอาศัยวิมังสาเป็นปัญญาไตร่ตรอง วงจร PAOR ในงานวิจัยนี้จึงมิใช่เพียงรูปแบบทางระเบียบวิธี หากแต่เป็นการเดินตามอริยสัจอย่างเป็นรูปธรรมในบริบทขององค์กร รวมระยะเวลาดำเนินการทั้งสิ้น 12 เดือน

1. กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย คือ พนักงานปฏิบัติการของบริษัท สไมล์ภัณฑ์ จำกัด ทั้งหมด จำนวน 20 คน จาก 4 แผนก ได้แก่ แผนกแป้ง แผนกครีม แผนกน้ำมัน และแผนกจัดส่ง แผนกละ 5 คน เนื่องจากประชากรมีจำนวนจำกัดและผู้วิจัยสามารถเข้าถึงได้ครบทุกคน จึงเป็นการศึกษาจากประชากรทั้งหมด (Census) มิได้ใช้การสุ่มตัวอย่างหรือการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแต่อย่างใด ทั้งนี้ พนักงานทุกคนมีคุณลักษณะร่วมกัน คือ มีอายุงานในองค์กรไม่น้อยกว่า 1 ปี สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ตลอดระยะเวลาของการวิจัย และสมัครใจเข้าร่วมโดยได้รับการบอกกล่าวและให้ความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษร (Informed Consent) นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 12 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารระดับสูง ผู้จัดการฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ ผู้จัดการแผนกที่เกี่ยวข้อง ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาและผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งมิได้เป็นหน่วยวิเคราะห์ของการประเมินประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน หากแต่มีบทบาทเฉพาะคือ 1) ให้ข้อมูลบริบทเกี่ยวกับโครงสร้างงาน นโยบาย และเงื่อนไขขององค์กรในขั้นการวางแผนของวงจรปฏิบัติการที่ 1 2) ร่วมตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของคู่มือกิจกรรมพุทธบูรณาการก่อนนำไปใช้จริง และ 3) ร่วมสะท้อนผลและตรวจสอบยืนยันข้อค้นพบ (Member Checking) ในขั้นการสะท้อนผลของทุกวงจร เพื่อเสริมความน่าเชื่อถือในข้อมูลเชิงคุณภาพ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งตามระยะของการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสอบถามประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน เป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert Scale) จำนวน 30 ข้อ 2) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview Guide) ประกอบด้วยคำถามหลัก 15 ข้อ 3) แนวทางการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion Guide) ประเด็นการสนทนา 5 ประเด็นหลัก 4) คู่มือกิจกรรมพุทธบูรณาการ พร้อมแผนการจัดกิจกรรม สื่อ อุปกรณ์ และเอกสารประกอบ 5) แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม 6) แบบบันทึกการสะท้อนคิด (Reflection Journal) และ 7) แบบประเมินความ พึงพอใจต่อกิจกรรม เครื่องมือทั้งหมดผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน ทั้งนี้ เครื่องมือแต่ละชนิดถูกใช้ให้สอดคล้องกับขั้นตอนของวงจร PAOR กล่าวคือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างใช้ในขั้นการวางแผน คู่มือกิจกรรมพุทธบูรณาการใช้ในขั้นการปฏิบัติ แบบบันทึก

การสังเกตแบบมีส่วนร่วมใช้ในขั้นการสังเกต และแบบบันทึกการสะท้อนคิดร่วมกับแนวทางการสนทนากลุ่มใช้ในขั้นการสะท้อนผล

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลตามวงจรปฏิบัติการ 4 วงจร ซึ่งสอดคล้องกับกิจกรรมพุทธบูรณาการทั้ง 4 กิจกรรม โดยแต่ละวงจรดำเนินครบทั้ง 4 ขั้นตอนของวงจร PAOR ดังนี้ ขั้นการวางแผน (Planning) ทีมวิจัยประชุมร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลฐานจากแบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม แล้วออกแบบกิจกรรมของวงจรนั้นให้ตรงกับปัญหาที่ค้นพบ ขั้นการปฏิบัติ (Action) ดำเนินกิจกรรมพุทธบูรณาการกับพนักงานทั้ง 20 คน ขั้นการสังเกต (Observation) ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยบันทึกพฤติกรรม การมีส่วนร่วม และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในหน้างานด้วยแบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ควบคู่กับการจัดเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากบันทึกการผลิตขององค์กร และขั้นการสะท้อนผล (Reflection) จัดวงสนทนาสะท้อนคิดร่วมกับพนักงานและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อสรุปบทเรียนและนำไปปรับแผนของวงจรถัดไป การดำเนินงานทั้ง 4 วงจรใช้เวลารวม 12 เดือน แบ่งเป็น ระยะเตรียมการและสำรวจสภาพการปฏิบัติงานเบื้องต้น 3 เดือน ระยะปฏิบัติการ 4 วงจร รวม 6 เดือน (จัดกิจกรรมรวม 20 วัน แต่ละวงจรเว้นระยะห่างกัน 1-2 เดือน เพื่อเปิดโอกาสให้เกิดการนำไปปฏิบัติจริงในหน้างานและเก็บข้อมูลการสังเกต) และระยะประเมินผลและติดตามผล 3 เดือน โดยมีการติดตามผลซ้ำเมื่อครบ 1 เดือน และ 3 เดือน ภายหลังสิ้นสุดโปรแกรม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และร้อยละ (Percentage) โดยเปรียบเทียบค่าก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรม ข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) ผ่านขั้นตอนการถอดเทป การกำหนดรหัสข้อมูล (Coding) การจัดกลุ่มเป็นหมวดหมู่ (Categories) และการสังเคราะห์แก่นสาระหลัก (Themes) จากนั้นจึงประสานข้อมูลทั้งสองชุดเข้าด้วยกันตามหลักการวิจัยเชิงประสานวิธี ด้วยการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) ทั้งด้านแหล่งข้อมูล วิธีเก็บข้อมูล และผู้วิเคราะห์ โดยใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพอธิบายเหตุปัจจัยเบื้องหลังการเปลี่ยนแปลงเชิงปริมาณ และตรวจสอบยืนยันข้อค้นพบร่วมกับผู้ร่วมวิจัยและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Member Checking) ทั้งนี้ การวิจัยครั้งนี้ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์เลขที่ ว.238/2568 จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพการปฏิบัติงานของพนักงาน โดยผลการศึกษาในขั้นการวางแผน (Planning) ของวงจรปฏิบัติการที่ 1 ซึ่งประเมินสภาพการปฏิบัติงานของพนักงานใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน ด้านความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน ด้านแรงจูงใจในการทำงาน และด้านทรัพยากรในการทำงาน พบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางถึงดีมาก โดยใช้เกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ย ดังนี้ 4.21–5.00 หมายถึง ดีมาก, 3.41–4.20 หมายถึง ดี, 2.61–3.40 หมายถึง ปานกลาง, 1.81–2.60 หมายถึง ควรปรับปรุง และ 1.00–1.80 หมายถึง ควรปรับปรุงอย่างยิ่ง ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการประเมินสภาพการปฏิบัติงานทั้ง 4 ด้าน จำแนกตามแผนก

ด้านที่ประเมิน	แผนกแป้ง	แผนกครีม	แผนกน้ำมัน	แผนกจัดส่ง
สภาพแวดล้อม	4.25 (ดีมาก)	3.89 (ดี)	3.92 (ดี)	3.78 (ดี)
ความสัมพันธ์	4.31 (ดีมาก)	3.95 (ดี)	4.10 (ดี)	3.88 (ดี)
แรงจูงใจ	4.18 (ดี)	3.21 (ปานกลาง)	3.98 (ดี)	3.85 (ดี)
ทรัพยากร	4.03 (ดี)	3.90 (ดี)	3.95 (ดี)	3.15 (ปานกลาง)
ค่าเฉลี่ยรวม	4.19 (ดี)	3.74 (ดี)	3.99 (ดี)	3.67 (ดี)

จากตารางที่ 1 พบว่า แผนกแป้งมีค่าเฉลี่ยรวมสูงสุดที่ 4.19 อยู่ในระดับดี รองลงมาคือแผนกน้ำมัน (3.99) แผนกครีม (3.74) และแผนกจัดส่ง (3.67) ตามลำดับ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบจุดอ่อนที่มีนัยสำคัญเชิงปฏิบัติ 2 จุด คือ ด้านแรงจูงใจของแผนกครีมซึ่งมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดขององค์กรที่ 3.21 (ระดับปานกลาง) และด้านทรัพยากรของแผนกจัดส่งซึ่งมีค่าเฉลี่ย 3.15 (ระดับปานกลาง) ทั้งนี้ ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มในขั้นการวางแผนของวงจรที่ 1 ให้ภาพที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงปริมาณ กล่าวคือ พนักงานแผนกครีมสะท้อนตรงกันว่าระบบการประเมินผลขาดความชัดเจน โอกาสก้าวหน้าในสายอาชีพมีจำกัด และภาระงานไม่สมดุลกันภายในทีม ขณะที่พนักงานแผนกจัดส่งระบุปัญหาเชิงกายภาพอย่างเป็นรูปธรรม คือ เครื่องช่วยพยุงหลังมีไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้ปฏิบัติงาน และรถยกสินค้าเกิดการขัดข้องบ่อยครั้งจนกระทบต่อรอบการส่งมอบ ส่วนแผนกแป้งซึ่งมีคะแนนสูงที่สุดนั้น พนักงานสะท้อนถึงการมีหัวหน้างานที่ดูแลใกล้ชิด การจัดสภาพแวดล้อมตามมาตรฐาน GMP (Good Manufacturing Practice) อย่างเคร่งครัด และบรรยากาศการทำงานที่เน้นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ข้อค้นพบชุดนี้ถูกใช้เป็นฐานข้อมูลในการออกแบบกิจกรรมของวงจรปฏิบัติการถัดไป

2. ผลการออกแบบกิจกรรมเชิงพุทธบูรณาการ โดยผู้วิจัยได้พัฒนากิจกรรมพุทธบูรณาการ 4 กิจกรรมหลัก โดยใช้โครงสร้างหลักอริยสัจ 4 เป็นแผนที่ในการเดินทาง บูรณาการกับหลักอิทธิบาท 4 เป็นพลังขับเคลื่อน และผสานกระบวนการไคเซน (Kaizen) เป็นโครงสร้างเชิงปฏิบัติ ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงสรุปกิจกรรมพุทธบูรณาการเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน 4 ขั้นตอน

กิจกรรม	หลักอริยสัจ 4	หลักอิทธิบาท 4	เครื่องมือไคเซน
1. ตีปัญหาให้แตก	**ทุกขสัจ** กำหนดรู้ปัญหา	**ฉันทะ** ความรักและพอใจในการพัฒนา	Problem Identification, Circle of Truth, Tree of Suffering
2. ขุดรากถอนโคน	**สมุทัยสัจ** หาสาเหตุที่แท้จริง	**วิริยะ** ความเพียรอย่างต่อเนื่อง	5 Whys, Fishbone Diagram, Gemba Walk
3. สร้างวิสัยทัศน์ แห่งนิโรธ	**นิโรธสัจ** กำหนดเป้าหมายและสภาวะที่พึงประสงค์	**จิตตะ** ความตั้งใจมั่นในเป้าหมาย	Ideal State Mapping, Kaizen Blitz, Future State VSM
4. ลงมือสร้างมรรค	**มรรคสัจ** หนทางปฏิบัติ สู่ความสำเร็จ	**วิมังสา** พิจารณาไตร่ตรองและประเมินผล	PDCA Cycle, Standard Work, Kaizen Review Board

จากตารางที่ 2 กิจกรรมพุทธบูรณาการทั้ง 4 ขั้นตอนมีรายละเอียดของหลักธรรมและเครื่องมือที่ใช้ดังนี้

- กิจกรรมที่ 1 “การตีปัญหาให้แตก” (Understanding the Problem Through Collective Insight) ใช้เวลา 3.5–4 ชั่วโมง หลักธรรมที่ใช้ คือ ทุกขสัจ ร่วมกับ ฉันทะ เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ การเจริญอานาปานสติก่อนเริ่มกิจกรรม การจำแนกปัญหาตามหลัก 3 ด้าน คือ กาย วาจา และใจ และการระดมสมองสร้างแผนผัง “ต้นไม้แห่งทุกข์” (Tree of Suffering) ตามหลักปฏิจจสมุปบาท

- กิจกรรมที่ 2 “ขุดรากถอนโคน” (Root Cause Analysis and Elimination) ใช้เวลา 4–4.5 ชั่วโมง หลักธรรมที่ใช้ คือ สมุทัยสัจ ร่วมกับ วิริยะ เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ เทคนิค 5 Whys แผนผังก้างปลาแนวพุทธที่จำแนกสาเหตุตามอกุศลมูล 3 (โลภะ โทสะ โมหะ) การเดิน Gemba Walk อย่างมีสติ และการจัดลำดับความสำคัญของสาเหตุด้วยเทคนิค “น้ำหนักปัญญา” (Wisdom Weighting)

- กิจกรรมที่ 3 “สร้างวิสัยทัศน์แห่งนิโรธ” (Visioning the Ideal Workplace and Action Design) ใช้เวลา 4–5 ชั่วโมง หลักธรรมที่ใช้ คือ นิโรธสัจ ร่วมกับ จิตตะ เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ การจินตนาการนำทาง (Guided Visualization) การสร้าง “แผนที่อุดมคติ” (Ideal State Map) การกำหนด “ดัชนีนิโรธ” (Nirodha Index) เป็นตัวชี้วัดความสุขในงาน การออกแบบไคเซนระเบิด (Kaizen Blitz) และการลงนามใน “กฎบัตรนิโรธ” (Nirodha Charter)

- กิจกรรมที่ 4 “ลงมือสร้างมรรค” (Action Implementation and Continuous Improvement) ใช้เวลา 4 ชั่วโมง พร้อมการติดตามผลรายเดือน หลักธรรมที่ใช้ คือ มรรคสัจ ร่วมกับ วิมังสา เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ วงจร PDCA “แผนมรรคปฏิบัติการ” (Magga Action Plan) ทั้งระยะสั้นและระยะยาว “กระดานมรรคไคเซน” (Magga Kaizen Board) “กิจวัตรมรรค 5 นาที” ประจำวัน และการขยายผลผ่านกิจกรรม “ไคเซนสัญจร” (Kaizen Roadshow)

3. ผลการประเมินความเปลี่ยนแปลงประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ผลการประเมินในขั้นการสังเกต (Observation) และขั้นการสะท้อนผล (Reflection) ภายหลังการดำเนินกิจกรรมครบทั้ง 4 วงจร ผู้วิจัยได้ประเมินความเปลี่ยนแปลงประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานใน 4 ด้านหลัก ผลปรากฏดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงสรุปผลการประเมินความเปลี่ยนแปลงประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน 4 ด้าน

ด้านที่ประเมิน	ตัวชี้วัด	การเปลี่ยนแปลง
1. ปริมาณงาน	ผลผลิตเฉลี่ยทั้งองค์กร	เพิ่มขึ้นร้อยละ 20 (กลุ่มสม่ำเสมอ +25% กลุ่มไม่สม่ำเสมอ +12%)
2. คุณภาพของงาน	ของเสีย (Defect) อัตราแก้ไขงานซ้ำ	ลดลงร้อยละ 15 (62% เกิดจากการเพิ่มสติ 28% จากการสื่อสารดีขึ้น)
3. ความสัมพันธ์ในทีม	ข้อร้องเรียน ความขัดแย้ง การช่วยเหลือกัน ความพึงพอใจ	ข้อร้องเรียนลด 45% ความขัดแย้งลด 38% การช่วยเหลือเพิ่ม 32% ความพึงพอใจ +30.6%
4. ทักษะการทำงาน	ทักษะวิชาชีพ แต่ละแผนก	เฉลี่ยทั้งองค์กร +19.75% (รายแผนกอยู่ระหว่าง +17% ถึง +23%)

จากตารางที่ 3 สามารถอธิบายผลการประเมินความเปลี่ยนแปลงประสิทธิภาพการปฏิบัติงานเป็นรายด้าน ดังนี้

(1) ผลการประเมินด้านปริมาณงาน พบว่าปริมาณงานของพนักงานเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 20 โดยกลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอมีปริมาณงานเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 25 ขณะที่กลุ่มที่เข้าร่วมไม่สม่ำเสมอมีปริมาณงานเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 12 ข้อมูลเชิงคุณภาพจากวงสนทนาสะท้อนคิดในวงจรที่ 4 ระบุตรงกันว่าพนักงานเริ่มมองงานที่ตนทำเป็นโอกาสในการสร้างคุณค่ามากกว่าเป็นภาระที่ถูกบังคับ และรายงานว่าตนเองสามารถเริ่มต้นงานได้เร็วขึ้นโดยไม่ต้องรอการกระตุ้นจากหัวหน้างาน

(2) ผลการประเมินด้านคุณภาพของงาน พบว่าข้อร้องเรียนระหว่างเพื่อนร่วมงานลดลงร้อยละ 45 ความขัดแย้งที่ต้องอาศัยผู้บังคับบัญชาเข้ามาแก้ไขลดลงร้อยละ 38 กิจกรรมช่วยเหลือกันระหว่างแผนกเพิ่มขึ้นร้อยละ 32 และคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจในการทำงานร่วมกันเพิ่มขึ้นจาก 6.2 เป็น 8.1 จาก 10 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 30.6 การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสอดคล้องกับหลักสังคหวัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตตา) และพรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) โดยเฉพาะการฝึกเมตตาภาวนาที่ช่วยเปลี่ยนมุมมองของพนักงานต่อเพื่อนร่วมงาน จากการมองว่าเป็นคู่แข่งไปสู่การมองว่าเป็นผู้ร่วมเดินทางในเส้นทางเดียวกัน

(3) ผลการประเมินด้านความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน พบว่าข้อร้องเรียนระหว่างเพื่อนร่วมงานลดลงร้อยละ 45 ความขัดแย้งที่ต้องอาศัยผู้บังคับบัญชาเข้ามาแก้ไขลดลงร้อยละ 38 กิจกรรมช่วยเหลือกันระหว่างแผนกเพิ่มขึ้นร้อยละ 32 และคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจในการทำงานร่วมกันเพิ่มขึ้นจาก 6.2 เป็น 8.1 จากคะแนนเต็ม 10 คิดเป็นการเพิ่มขึ้นร้อยละ 30.6 ข้อมูลเชิงคุณภาพจากวงสนทนาสะท้อนคิดชี้ว่า พนักงานเปลี่ยนมุมมองต่อเพื่อนร่วมงานจากการมองว่าเป็นคู่แข่งขันไปสู่การมองว่าเป็นผู้ร่วมเดินทางในเส้นทางเดียวกัน และเริ่มเข้าไปช่วยเหลืองานข้ามแผนกโดยไม่ต้องรอคำสั่งจากผู้บังคับบัญชา

(4) ผลการประเมินด้านทักษะการทำงาน พบว่าทักษะการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้นในทุกแผนกที่ศึกษา โดยค่าการเพิ่มขึ้นรายแผนกอยู่ระหว่างร้อยละ 17 ถึงร้อยละ 23 และค่าเฉลี่ยรวมของทักษะการปฏิบัติงานทั้งองค์กรเพิ่มขึ้นร้อยละ 19.75 ข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมบ่งชี้ว่า พนักงานปฏิบัติตามขั้นตอนมาตรฐานการทำงานได้เคร่งครัดขึ้น สามารถจดจ่อกับงานตรงหน้าได้ยาวนานขึ้น และเปิดรับคำแนะนำจากเพื่อนร่วมงานและหัวหน้างานได้ง่ายขึ้นกว่าเดิม

สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “พุทธบูรณาการเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานพนักงานบริษัท สไมล์ภัณฑ์ จำกัด” เป็นการวิจัยเชิงประสานวิธี (Mixed Methods Research) ที่ดำเนินการในรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ขับเคลื่อนด้วยวงจร PAOR จำนวน 4 วงจร โดยบูรณาการหลักพุทธธรรม ได้แก่ อริยสัจ 4 และอิทธิบาท 4 เข้ากับกระบวนการไคเซนและวงจร PDCA ผลการวิจัยสรุปได้ว่า 1) สภาพการปฏิบัติงานของพนักงานทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับปานกลางถึงดี โดยแผนกแป้งมีค่าเฉลี่ยรวมสูงสุด (4.19) และพบจุดอ่อนสำคัญ 2 จุด คือ ด้านแรงจูงใจของแผนกครีม (3.21) และด้านทรัพยากรของแผนกจัดส่ง (3.15) 2) กิจกรรมเชิงพุทธ

บูรณาการที่พัฒนาขึ้นมี 4 กิจกรรม เรียงตามลำดับอริยสัจ 4 บูรณาการกับอิทธิบาท 4 และเครื่องมือไคเซนร่วมกับวงจร PDCA และ 3) ภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรม ปริมาณงานเพิ่มขึ้นร้อยละ 20 ของเสียลดลงร้อยละ 15 ข้อร้องเรียนลดลงร้อยละ 45 ความขัดแย้งลดลงร้อยละ 38 และทักษะการปฏิบัติงานเฉลี่ยทั้งองค์กรเพิ่มขึ้นร้อยละ 19.75 ทั้งนี้สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพการปฏิบัติงานของพนักงาน ผลการศึกษาในขั้นการวางแผนของวงจรที่ 1 ซึ่งพบว่าแผนกแป้งมีสภาพการปฏิบัติงานดีที่สุด (4.19) เมื่อพิจารณาร่วมกับข้อมูลเชิงคุณภาพที่พนักงานสะท้อนถึงการมีหัวหน้างานที่ดูแลใกล้ชิด การจัดสภาพแวดล้อมตามมาตรฐาน GMP อย่างเคร่งครัด และวัฒนธรรมการช่วยเหลือเกื้อกูลกันนั้น อธิบายได้ด้วยหลักธรรมในมงคลสูตรเรื่อง “ปฏิรูปเทสวาสะ” คือการอยู่ในถิ่นที่เหมาะสมย่อมเกื้อกูลความเจริญงอกงามทั้งด้านกายภาพและจิตใจ และสอดคล้องกับแนวคิดคุณลักษณะของงาน (Job Characteristics Model) ของ แฮ็คแมนและโอลด์แฮม (Hackman & Oldham, 1976) ที่ชี้ว่าลักษณะงานซึ่งให้ความหมาย ความรับผิดชอบ และผลป้อนกลับที่ชัดเจน ย่อมนำไปสู่แรงจูงใจภายในและผลการปฏิบัติงานที่สูงขึ้น ส่วนกรณีแผนกครีมซึ่งมีสภาพแวดล้อมและทรัพยากรอยู่ในเกณฑ์ดี แต่กลับมีคะแนนด้านแรงจูงใจต่ำที่สุด (3.21) เป็นการยืนยันทฤษฎีสองปัจจัยของ Herzberg et al. (1959) ที่ว่าปัจจัยค้ำจุน (Hygiene Factors) เพียงลำพังไม่อาจสร้างแรงจูงใจได้ หากขาดปัจจัยจูงใจ (Motivators) อันได้แก่ การยอมรับ ความก้าวหน้า และความรู้สึกสำเร็จในงาน ซึ่งตรงกับสิ่งที่พนักงานสะท้อนว่าระบบประเมินผลขาดความชัดเจนและโอกาสก้าวหน้ามีจำกัด ในทางพุทธธรรม สภาวะดังกล่าวสะท้อนการขาด “วิมังสา” คือการไม่เห็นคุณค่าและความหมายของงานที่ตนกระทำอยู่ ในขณะที่ปัญหาเครื่องช่วยพยุงหลังไม่เพียงพอและรถยกสินค้าเสื่อมสภาพของแผนกจัดส่ง (3.15) สะท้อนการขาดหลัก “อปริหานิยธรรม” อันว่าด้วยการดูแลรักษาสิ่งที่มีอยู่มิให้เสื่อมถอย และหลัก “อนากุลา จ กัมมันตา” คือการทำงานที่ไม่คั่งค้างสับสน สอดคล้องกับแบบจำลองความต้องการและทรัพยากรของงาน (Job Demands–Resources Model) ของ Demerouti et al. (2001) ซึ่งชี้ว่าเมื่อความต้องการของงานสูงแต่ทรัพยากรสนับสนุนไม่เพียงพอ ย่อมนำไปสู่ความเหนื่อยหน่ายและประสิทธิภาพที่ลดลง ผลการวิจัยในขั้นนี้จึงเปรียบได้กับ “ทุกขสัจ” อันเป็นการกำหนดรู้ปัญหาที่แท้จริง และเป็นฐานข้อมูลสำคัญในการออกแบบกิจกรรมของวงจรปฏิบัติการถัดไป

2. ผลการออกแบบกิจกรรมเชิงพุทธบูรณาการ การเลือกอริยสัจ 4 เป็นแกนโครงสร้างของกิจกรรมสะท้อนการนำหลักสากลของพระพุทธศาสนามาประยุกต์เป็นกระบวนการแก้ปัญหาเชิงระบบ ซึ่งมีตรรกะร่วมกับการคิดเชิงวิทยาศาสตร์และการคิดเชิงระบบในศาสตร์การบริหารสมัยใหม่ กล่าวคือ การนิยามปัญหา การวิเคราะห์สาเหตุ การกำหนดสภาวะพึงประสงค์ และการลงมือปฏิบัติพร้อมประเมินผล ซึ่งเทียบเคียงได้โดยตรงกับวงจร PDCA ของ Deming (1986) และปรัชญาการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องของ Imai (1986) การบูรณาการดังกล่าวสอดคล้องกับข้อค้นพบของ พระอนุสรณ์ อนุตฺตโร (2568) ที่ว่าการเจริญสติช่วยลดความเครียด เพิ่มประสิทธิภาพ และสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยั่งยืน เมื่อบูรณาการเข้ากับบริบททางวัฒนธรรมขององค์กรอย่างเหมาะสม

ส่วนหลักอิทธิบาท 4 ที่ไหลผ่านทุกขั้นตอนของกิจกรรม สะท้อนความเข้าใจว่าการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนต้องเริ่มจากแรงขับเคลื่อนภายใน ซึ่งมั่นคงกว่าแรงจูงใจภายนอก ดังที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2554) อธิบายว่าอิทธิบาท 4 เป็นธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในทุกกิจการ การเริ่มต้นทุกกิจกรรมด้วยการเจริญสติยังสอดคล้องกับแนวโน้มสากลที่องค์กรชั้นนำนำการฝึกสติมาใช้ในการพัฒนาบุคลากร ดังโครงการ Search Inside Yourself ซึ่ง Tan (2012) ชี้ว่าแรงจูงใจภายในที่เข้มแข็งส่งผลโดยตรงต่อความสามารถในการเริ่มต้นและขับเคลื่อนตนเองไปสู่เป้าหมาย การออกแบบกิจกรรมชุดนี้จึงครอบคลุมการพัฒนาทั้งระดับบุคคล กลุ่ม และองค์กรตามหลักกัลยาณมิตร และก่อเกิดเป็นนวัตกรรมเชิงวิธีวิทยาที่เรียกว่า “ไคเซนวิธีพุทธ”

3. ผลการเปลี่ยนแปลงประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน การเพิ่มขึ้นของปริมาณงานร้อยละ 20 โดยกลุ่มที่ปฏิบัติสม่ำเสมอเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 25 ขณะที่กลุ่มที่ไม่สม่ำเสมอเพิ่มเพียงร้อยละ 12 สะท้อนพลังของอิทธิบาท 4 ในการเปลี่ยนแรงจูงใจภายนอกให้กลายเป็นแรงขับเคลื่อนภายใน และยืนยันความสำคัญของความสม่ำเสมอตามหลักสัปปุริสธรรม 7 สอดคล้องกับ อภิญญา บุณยเกียรติ และพระมหาอุดร อุตฺตโร (มากดี) (2567) ที่ชี้ว่าทักษะที่จำเป็นแห่งศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วยความสามารถในการปรับตัว ความคิดริเริ่ม และความพยายามอย่างต่อเนื่องเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ และสอดคล้องกับ ดุสิต แก้วดอนรี และวาระดี ชาญวิรัตน์ (2567) ที่พบว่าการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์และระบบประเมินผลที่เปิดกว้างช่วยยกระดับแรงจูงใจและประสิทธิภาพในการทำงานได้อย่างมีนัยสำคัญ การลดลงของความผิดพลาดร้อยละ 15 ซึ่งร้อยละ 62 สัมพันธ์กับการเพิ่มความไม่ประมาท เป็นการยืนยันคุณค่าของ “อัปปมาทธรรม” ตามพระพุทธพจน์ “อปฺปมาโท อมตํ ปทํ” (ความไม่ประมาทเป็นทางแห่งความไม่ตาย) ส่วนอีกร้อยละ 28 ที่สัมพันธ์กับการสื่อสารที่ดีขึ้น สอดคล้องกับหลักสัมมาสังกัปปะและสัมมาวาจาในมรรคมีองค์ 8 ขณะที่การพัฒนาด้านความสัมพันธ์ ทั้งข้อร้องเรียนที่ลดลงร้อยละ 45 และความขัดแย้งที่ลดลงร้อยละ 38 อธิบายได้ด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตตา) และพรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) โดยเฉพาะการฝึกเมตตาภาวนาที่ช่วยเปลี่ยนมุมมองของพนักงานจากการมองเพื่อนร่วมงานเป็นคู่แข่ง ไปสู่การมองว่าเป็นผู้ร่วมเดินทางในเส้นทางเดียวกัน ส่วนการเพิ่มขึ้นของทักษะการปฏิบัติงานเฉลี่ยร้อยละ 19.75 อธิบายได้ด้วยหลักไตรสิกขา กล่าวคือ อธิสีลสิกขาทำให้ปฏิบัติตามขั้นตอนการทำงานอย่างเคร่งครัด อธิจิตตสิกขาทำให้สามารถจดจ่อกับงานและเรียนรู้ทักษะใหม่ได้รวดเร็วขึ้น และอธิปัญญาสิกขาทำให้ประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะที่มีได้อย่างสร้างสรรค์ ประกอบกับคุณธรรม “โสวจัสสตา” คือความเป็นผู้ว่านอนสอนง่าย ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของการเรียนรู้ในองค์กร การเปลี่ยนแปลงที่ครอบคลุมทั้งด้านกาย จิต สังคม และปัญญาเช่นนี้ จึงยืนยันว่าการบูรณาการพุทธธรรมมิใช่เพียงข้อเสนอทางทฤษฎี หากแต่ให้ผลลัพธ์ที่วัดได้จริงในเชิงประจักษ์

โดยสรุป การวิจัยเชิงประสานวิธีเรื่องนี้บรรลุวัตถุประสงค์ทั้งสามข้ออย่างเชื่อมโยงเป็นกระบวนการเดียวกันผ่านวงจรปฏิบัติการทั้ง 4 วงจร กล่าวคือ ขั้นการวางแผนทำให้เห็น “ทุกข์” หรือปัญหาที่แท้จริงของแต่ละแผนก ขั้นการปฏิบัติคือการดำเนินกิจกรรมเชิงพุทธบูรณาการที่ใช้อริยสัจ 4 เป็นแผนที่เดินทาง อิทธิบาท 4 เป็นพลังขับเคลื่อน และไคเซนร่วมกับวงจร PDCA เป็นโครงสร้างเชิงปฏิบัติ ขั้นการสังเกตทำให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ และขั้นการสะท้อนผลทำให้เกิดการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องจน

ตกผลึกเป็นองค์ความรู้ใหม่ “ไคเซนวิธีพุทธ” ผลการวิจัยยืนยันว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบองค์รวมตามหลักไตรสิกขาสามารถสร้างสมดุลระหว่างความเจริญของธุรกิจกับความสุขของบุคลากรได้อย่างยั่งยืน และเป็นต้นแบบที่องค์กรอื่นในประเทศไทยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ต่อไป อย่างไรก็ตาม การวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดที่ควรพิจารณาประกอบการนำผลไปใช้ 4 ประการ ประการแรก เป็นการศึกษาจากประชากรทั้งหมดเพียง 20 คนในองค์กรเดียว ผลการวิจัยจึงมีลักษณะเฉพาะบริบท (Context-specific) มิอาจอ้างอิงเชิงสถิติไปยังประชากรกลุ่มอื่นได้ ประการที่สอง การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้เพียงสถิติเชิงพรรณนา มิได้ใช้สถิติเชิงอนุมานเพื่อทดสอบนัยสำคัญ เนื่องจากขนาดของประชากรมีจำกัดและการวิจัยมิได้ออกแบบให้มีกลุ่มควบคุม ประการที่สาม การประเมินผลอาศัยการรายงานตนเองของพนักงานร่วมกับบันทึกการผลิตขององค์กร จึงอาจมีอคติจากความคาดหวังของผู้เข้าร่วมการวิจัย (Hawthorne Effect) แม้ผู้วิจัยจะลดทอนด้วยการตรวจสอบสามเส้าแล้วก็ตาม และประการที่สี่ ระยะเวลาติดตามผลจำกัดอยู่เพียง 3 เดือนภายหลังสิ้นสุดโปรแกรม จึงยังไม่อาจยืนยันความยั่งยืนของการเปลี่ยนแปลงในระยะยาวได้

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ “ไคเซนวิธีพุทธ” (Buddhist Kaizen Model) ไม่ได้เกิดขึ้นจากการสังเคราะห์ทางทฤษฎีเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากเสียงสะท้อนของพนักงานผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกและวงสนทนาสะท้อนคิดที่จัดขึ้นภายหลังกิจกรรมทั้ง 4 ที่ได้ดำเนินไปแล้ว ซึ่งสามารถพรรณนาตามลำดับการเดินทางของอริยสัจได้ ดังนี้

(1) ในกิจกรรมที่ 1 “การตีปัญหาให้แตก” อันเป็นการกำหนดรู้ทุกข์ พนักงานสะท้อนตรงกันว่าการทำงานปกติแต่ละแผนกเมื่อประสบปัญหามักจะเก็บและจัดการกันตามลำพังในแผนกด้วยความเชื่อว่าเป็นเรื่องเฉพาะของแผนกตน เมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมและมีการเจริญสติก่อนเปิดวงสนทนา และได้เห็นปัญหาของทุกแผนกวางเรียงอยู่บนแผนผัง “ต้นไม้แห่งทุกข์” จึงเกิดการยอมรับร่วมกันว่าความล่าช้าที่ปลายทางของแผนกจัดส่ง แท้จริงแล้วเป็นผลจากขั้นตอนการทำงานของแต่ละแผนกเชื่อมโยงเป็นเหตุและผลต่อกัน องค์ความรู้ที่ได้ที่เป็นรูปธรรมคือ การกำหนดรู้ทุกข์ร่วมกันอย่างเปิดเผยและปราศจากการกล่าวโทษ เป็นเงื่อนไขแรกที่ทำให้ฉันทะ หรือความพอใจที่จะแก้ปัญหาร่วมกัน งอกงามขึ้นได้ในองค์กร

(2) ในกิจกรรมที่ 2 “ขุดรากถอนโคน” ซึ่งมุ่งสืบค้นสมุทัย พนักงานสะท้อนว่ากระบวนการ 5 Whys ที่ต้องตั้งคำถามเพื่อสืบหาเหตุถึง 5 ขั้นตอนนั้นดำเนินไปพร้อมกับการจำแนกสาเหตุตามขั้นตอน ทำให้การถามหาสาเหตุเปลี่ยนทิศทางจากการค้นหาตัวบุคคลผู้กระทำผิด ไปสู่การค้นหาเงื่อนไขที่ทำให้ความผิดพลาดเกิดซ้ำ ผู้ให้ข้อมูลหลายรายยอมรับด้วยตนเองว่าความเร่งรีบที่เคยถือเป็นความขยัน ในความเป็นจริงแล้วแอบแฝงมีโมหะเป็นฐาน คือการลงมือทำโดยไม่รู้ชัดว่ากำลังทำสิ่งใดอยู่ องค์ความรู้ในกิจกรรมที่ 2 คือการวิเคราะห์รากเหง้าของปัญหาด้วยฐานคิดแบบพุทธช่วยลดอารมณ์ปกป้องตนเองของผู้ปฏิบัติงานลง และเปลี่ยนความเพียรที่เคยเป็นเพียงความเร่งรีบ ให้กลายเป็นวิริยะที่ตั้งอยู่บนฐานแห่งความเข้าใจ

(3) ในกิจกรรมที่ 3 “สร้างวิสัยทัศน์แห่งนิโรธ” พนักงานสะท้อนว่าการได้ร่วมกันวาด “ภาพฝันแห่งนิโรธ” ทำให้เป้าหมายขององค์กรเปลี่ยนสถานะจากตัวเลขที่ฝ่ายบริหารกำหนดลงมา มาเป็นภาพอนาคต

ที่พวกเขาเป็นผู้ร่วมวาดขึ้นด้วยตนเอง ผู้ให้ข้อมูลหลายรายระบุว่านี่เป็นครั้งแรกที่รู้สึกว่าความสุขในการทำงานเป็นสิ่งที่วัดได้และมีผู้สนใจจะวัด องค์ความรู้ประการที่สามที่ได้คือ การกำหนดสภาวะพึงประสงค์ร่วมกันเป็นกลไกที่แปลงจิตตะ หรือความตั้งใจมั่น ให้กลายเป็นพันธะทางสังคมภายในทีม

(4) ในกิจกรรมที่ 4 “ลงมือสร้างมรรค” พนักงานสะท้อนว่า “กิจวัตรมรรค 5 นาที” และ “กระดานมรรคไคเซน” ทำให้การปรับปรุงงานกลายเป็นเรื่องของทุกวัน ไม่ใช่เรื่องของการอบรมปีละครั้ง และการที่ต้องทบทวนผลการปฏิบัติด้วยตนเองทุกเดือนได้ฝึกให้เกิดนิสัยการไตร่ตรองอย่างเป็นระบบ องค์ความรู้ประการที่ 4 ที่ได้อย่างชัดเจนคือ วิมังสาที่ถูกทำให้เป็นกิจวัตร คือหัวใจที่ทำให้วงจร PDCA หมุนต่อไปได้ด้วยตัวเองโดยไม่ต้องอาศัยแรงผลักจากภายนอก

โดยองค์รวม “ไคเซนวิธีพุทธ” จึงเป็นรูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ใช้อริยสัจ 4 เป็นแผนที่การเดินทาง ใช้อิทธิบาท 4 เป็นพลังขับเคลื่อนภายในของผู้เดินทาง และใช้เครื่องมือไคเซนร่วมกับวงจร PDCA เป็นพาหนะเชิงเทคนิค สิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนตรงกันในปลายทางคือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นไม่ได้เริ่มต้นจากการเปลี่ยนเครื่องมือ แต่เริ่มจากการเปลี่ยนวิธีมองปัญหา และเมื่อวิธีมองเปลี่ยนไป เครื่องมือเดิมที่มีอยู่แล้วในโรงงานจึงเริ่มถูกใช้อย่างมีเต็มศักยภาพ องค์ความรู้ดังกล่าวจึงยืนยันได้ว่า พุทธบูรณาการคือกุญแจสำคัญในการสร้างสมดุลระหว่างความเจริญของธุรกิจกับความผาสุกของบุคลากร ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ไคเซนวิธีพุทธ (Buddhist Kaizen Model)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 องค์กรควรกำหนดนโยบายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ยึดหลักการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม ครอบคลุมทั้งด้านทางกาย จิตใจ สังคม และปัญญา ตามหลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนา การที่องค์กรเน้นการพัฒนาเฉพาะทักษะวิชาชีพโดยละเลยการพัฒนาด้านจิตใจและคุณธรรม ย่อมไม่สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนได้

1.2 ในการนำกระบวนการ “ไคเซนวิธีพุทธ” ไปประยุกต์ใช้ ควรดำเนินการตามลำดับขั้นตอนของอริยสัจ 4 อย่างครบถ้วนโดยไม่ข้ามขั้น เริ่มจากกิจกรรม “การตีปัญหาให้แตก” “ขุดรากถอนโคน” “สร้างวิสัยทัศน์แห่งนิโรธ” และ “ลงมือสร้างมรรค” ตามลำดับ การข้ามขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งจะทำให้กระบวนการขาดความสมบูรณ์

1.3 การฝึก “กิจวัตรมรรค 5 นาที” ในแต่ละวัน ประกอบด้วยสมาธิเช้า การทบทวนสติกลางวันและการบันทึกไคเซนประจำวัน เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ไม่ควรมองข้าม เนื่องจากผลการวิจัยยืนยันว่ากลุ่มที่ปฏิบัติสม่ำเสมอมีปริมาณงานเพิ่มขึ้นมากกว่ากลุ่มที่ปฏิบัติไม่สม่ำเสมอเกือบเท่าตัว องค์กรจึงควรสร้างกลไกที่สนับสนุนการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ

1.4 ผู้นำองค์กรควรเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะการฝึกสติและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีตามหลักสังคหวัตถุ 4 และพรหมวิหาร 4 เพราะภาวะผู้นำที่อิงอยู่บนหลักธรรมจะส่งผลต่อการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้ออาทร เป็นมิตร และมุ่งสู่ความเจริญร่วมกัน

1.5 องค์กรควรจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่จำเป็นในการสนับสนุนการทำงานของพนักงานอย่างเพียงพอ ตามหลัก “อปริหานิยธรรม” องค์กรควรมีการบำรุงรักษาเชิงป้องกัน (Preventive Maintenance) อย่างสม่ำเสมอ และวางแผนทดแทนทรัพยากรที่เสื่อมสภาพอย่างเป็นระบบ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการวิจัยเพื่อศึกษาผลกระทบของกระบวนการพุทธบูรณาการในระยะยาว โดยใช้การวิจัยเชิงตามรอย (Longitudinal Study) ติดตามผลการเปลี่ยนแปลงเป็นระยะเวลา 3-5 ปี เพื่อดูว่าการเปลี่ยนแปลงในระยะสั้นสามารถคงอยู่ในระยะยาวได้หรือไม่

2.2 ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบ (Comparative Study) ผลของการนำพุทธบูรณาการไปใช้ในองค์กรที่มีลักษณะแตกต่างกัน เช่น องค์กรขนาดใหญ่กับเล็ก ภาคการผลิตกับภาคบริการ องค์กรในเขตเมืองกับชนบท เพื่อเข้าใจถึงเงื่อนไขและบริบทที่เหมาะสม

2.3 ควรมีการวิจัยที่บูรณาการพุทธธรรมกับแนวคิดและทฤษฎีสมัยใหม่อื่นๆ เช่น Six Sigma, Lean Management, Agile Management หรือทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงองค์กร เพื่อขยายขอบเขตของพุทธบูรณาการให้ครอบคลุมทุกด้านต่างๆ ของการบริหารจัดการสมัยใหม่

2.4 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาผู้นำเชิงพุทธ (Buddhist Leadership Development) โดยศึกษาผลกระทบของผู้นำที่ผ่านการพัฒนาตามหลักพุทธธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 ทศพิธราชธรรม และอิทธิบาท 4 ต่อประสิทธิภาพและบรรยากาศองค์กร

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์พระเจริญพงษ์ ธัมมทีโป, ผศ. ดร. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โยตะ ชัยวรมันกุล และผู้ทรงคุณวุฒิท่านอื่นที่ไม่ได้เอ่ยนาม ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา ตรวจสอบ และให้ข้อเสนอแนะอันมีคุณค่าอย่างยิ่งตลอดการวิจัย ขอขอบพระคุณคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ตรวจเครื่องมือการวิจัย รวมถึงผู้บริหารและพนักงานบริษัท สไมล์ภัณฑ์ จำกัด ทุกท่านที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดียิ่งในการดำเนินการวิจัย และขอกราบขอบพระคุณบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่สนับสนุนการศึกษาและการวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

ดุสิต แก้วดอนรี และวาระดี ชาญวิรัตน์. (2567). ผลของการจัดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงาน. *วารสารวนัมฎองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์, 11*(1), 45 – 60.

พระจุลภควัฒน์ อคฺควโร. (2567). การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลบัวเชด อำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์. *วารสารชัยภูมิปริทัศน์, 7*(3), 153 – 163.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีบริหาร.* พิมพ์ครั้งที่ 5. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2554). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย.* พิมพ์ครั้งที่ 12. สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระอนุสรณ์ อนุตฺตโร. (2568). นวัตกรรม "สติ" สู่ผู้นำยุคใหม่: ยกระดับการจัดการองค์กรด้วยภูมิปัญญาพุทธ. *วารสารเสฏฐวิทย์ปริทัศน์, 5*(1), 180 – 193.

อภิญญา บุณยเกียรติ และพระมหาอุดร อุตฺตโร (มากดี). (2567). ทักษะที่จำเป็นของการทำงานในศตวรรษที่ 21. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี, 7*(6), 1298 – 1311.

Chen, B., Wang, L., Li, B. & Liu, W. (2022). Work Stress, Mental Health, and Employee Performance. *Frontiers in Psychology, 13*, 1006580. doi: https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1006580

Demerouti, E., Bakker, A. B., Nachreiner, F. & Schaufeli, W. B. (2001). The Job Demands-Resources Model of Burnout. *Journal of Applied Psychology, 86*(3), 499 – 512. doi: https://doi.org/10.1037/0021-9010.86.3.499

Deming, W. E. (1986). *Out of the Crisis.* MIT Center for Advanced Engineering Study.

Drucker, P. F. (1967). *The Effective Executive: The Definitive Guide to Getting the Right Things Done.* Harper & Row.

Gallup. (2026). *What is Employee Engagement, and How Do You Improve It?* Retrieved May 1, 2026, from https://www.gallup.com/workplace/285674/improve-employee-engagement-workplace.aspx

Hackman, J. R. & Oldham, G. R. (1976). Motivation through the Design of Work: Test of a Theory. *Organizational Behavior and Human Performance, 16*(2), 250 – 279. doi: https://doi.org/10.1016/0030-5073(76)90016-7

Herzberg, F., Mausner, B. & Snyderman, B. B. (1959). *The Motivation to Work.* John Wiley & Sons.

Imai, M. (1986). *Kaizen: The Key to Japan's Competitive Success*. McGraw-Hill.

Kemmis, S. & McTaggart, R. (2000). Participatory Action Research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (eds.). *Handbook of Qualitative Research*. 2nd edition. Sage Publications.

Tan, C-M. (2012). *Search Inside Yourself: The Unexpected Path to Achieving Success, Happiness (and World Peace).* HarperOne.

การพัฒนานวัตกรรมด้านศิลปะการแสดงชุด “ระบำนฤตตะศรีศิชรินทราบูชาศิวเทพ” และการใช้ประโยชน์เชิงพื้นที่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์

DEVELOPMENT OF AN INNOVATIVE DANCE PERFORMANCE ENTITLED “RABAM NARITTASRISIKHARINTRA: A TRIBUTE TO LORD SHIVA” AND SPATIAL UTILIZATION FOR PROMOTING CULTURAL TOURISM IN SURIN PROVINCE

ยุวดี พลศิริ[1,*]
Yuwadee Ponsiri[1,*]

(**Received:** 4 Jun., 2026; **Revised:** 31 Jul., 2026; **Accepted:** 5 Aug., 2026)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์และลักษณะท่ารำจากภาพจำหลักรูปบุคคลในปราสาทศีขรภูมิ 2) พัฒนานวัตกรรมด้านศิลปะการแสดงชุด “ระบำนฤตตะศรีศิชรินทราบูชาศิวเทพ” 3) ประเมินคุณค่า การใช้ประโยชน์ และศักยภาพของการแสดงต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เจาะจงกลุ่มผู้รู้ ผู้ปฏิบัติ และกลุ่มนักท่องเที่ยวแบบก้อนหิมะ ใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์เนื้อหาและการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ผลการวิจัยพบว่า 1) ปราสาทศีขรภูมิเป็นศาสนสถานในวัฒนธรรมขอมที่สร้างขึ้นเพื่อบูชาพระศิวะตามคติศาสนาพราหมณ์–ฮินดู พบภาพจำหลักรูปบุคคลในหน้าบัน ทับหลัง เสาประดับกรอบประตู ทั้งสิ้น 24 ท่า นำมาสังเคราะห์เป็นนวัตกรรมท่ารำ “นาฏยลักษณ์ศีขรภูมิ” ด้วยการจัดระบบท่ารำให้สอดคล้องกับโครงสร้างทำนองเพลง 3 ช่วง และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเคลื่อนไหว จังหวะดนตรี การเชื่อมท่า ตลอดจนภาวะ (Bhava) และรส (Rasa) 2) การบูรณาการ “นาฏยลักษณ์ศีขรภูมิ” จากท่ารำนาฏศิลป์ไทย ท่าทางธรรมชาติ และท่ารำที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่จากการกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ 7 ขั้นตอน ผลการจัดกิจกรรมได้นวัตกรรมการแสดงจำนวน 1 ชุดที่มีท่ารำที่พัฒนาขึ้นมาใหม่ จำนวน 30 ท่า ใช้กระบวนการสร้างสรรค์การแสดงโดยแบ่งการนำเสนอออกเป็นสองช่วงหลัก: ช่วงที่ 1 “สตรีอารตี” เป็นการแสดงโดยกลุ่มสตรีที่สื่อความหมายเชิงพิธีกรรมเพื่อน้อมถวายอารตีไฟ ช่วงที่ 2 “สตรีและพราหมณ์” ประกอบพิธีบูชาศิวลึงค์ในฐานะสัญลักษณ์แทนองค์พระศิวะ ทั้งสองช่วงมีการออกแบบการแสดงจากองค์ประกอบได้แก่ แรงบันดาลใจ ท่ารำ เครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ การจัดแถว และจังหวะทำนองเพลง ให้สอดคล้องและต่อเนื่องในเชิงเรื่องราว และ 3) ผลการประเมินพบว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด องค์ความรู้ใหม่คือการพัฒนา “นาฏยลักษณ์ศีขรภูมิ” เป็นต้นแบบการสร้างสรรค์นาฏศิลป์บนฐานมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งสามารถเชื่อมโยงการอนุรักษ์ทุนทางวัฒนธรรม การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: นวัตกรรมศิลปะการแสดง, การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, ปราสาทศีขรภูมิ, นาฏยลักษณ์ศีขรภูมิ, ระบำนฤตตะศรีศิชรินทราบูชาศิวเทพ

[1] สาขาวิชานาฏศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ประเทศไทย
[1] Program in Thai Dramatic Arts, Faculty of Humanities and Social Sciences, Surindra Rajabhat University, Surin Province, Thailand
* Corresponding author. E-mail: yuwadee@srru.ac.th

Abstract

This study aimed to 1) investigate the historical background and characteristics of dance postures depicted in the human bas-relief figures at Sikhoraphum Castle; 2) develop an innovative dance performance entitled *Rabam Narittasrisikharintra: A Tribute to Lord Shiva*; and 3) evaluate the value, utilization, and potential of the resulting performance for promoting cultural tourism in Surin Province. Data were gathered through documentary research and purposive interviews with knowledgeable individuals, dance practitioners, and a snowball-sampled group of tourists, using interview and observation forms and focus group discussions. Data were analyzed using content analysis and data triangulation was employed to enhance the credibility of the findings. The findings revealed that 1) Sikhoraphum Castle is a Khmer religious site constructed for the worship of Lord Shiva in accordance with Brahmanical–Hindu beliefs. Twenty-four human bas-relief figures, carved into the pediments, lintels, and decorative door-frame columns, were identified and synthesized into a new choreographic innovation termed the Sikhoraphum Choreographic Identity. This was achieved by organizing the postures to align with a three-part musical structure and by analyzing the relationships among movement, musical rhythm, transitions between postures, and the aesthetic principles of Bhava and Rasa. 2) The Sikhoraphum Choreographic Identity was further integrated with Thai classical dance postures, natural gestures, and newly created movements through a seven-step participatory workshop, yielding a single performance innovation comprising 30 newly developed dance postures. And 3) these 30 postures were developed into a complete performance presented in two parts. Part 1, Satri Arati, is performed by a group of women who ritually offer fire (Arati); Part 2, Satri and Brahman (Women and Brahmin), depicts the ceremonial worship of the Shiva Linga as a symbol of Lord Shiva. Both parts were carefully designed with respect to inspiration, dance postures, costumes, props, formations, and musical rhythm to achieve narrative coherence and continuity. The evaluation results further indicated that participants' satisfaction with the performance was at the highest level. The new body of knowledge generated by this research is the Sikhoraphum Choreographic Identity itself — a model for creating dance rooted in local cultural heritage that concretely links the conservation of cultural capital, creative learning, and the promotion of cultural tourism.

Keywords: Performing Arts Innovation, Cultural Tourism Promotion, Sikhoraphum Castle, Sikhoraphum Choreographic Identity, Rabam Narittasrisikharintra

บทนำ

จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดสำคัญในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีความโดดเด่นด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะอารยธรรมขอมโบราณที่ปรากฏผ่านปราสาทขอมจำนวนมากกระจายอยู่ในพื้นที่จังหวัด ซึ่งสะท้อนถึงความเจริญรุ่งเรืองด้านศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ศาสนา และวิถีชีวิตของชุมชนในอดีต (พระปรัชญา ชยวุฑฺโฒ (ถิ่นแถว) และคณะ, 2566) ทั้งนี้ จังหวัดสุรินทร์ยังได้รับการส่งเสริมให้เป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากมีทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์และมีศักยภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม (ศิริพร สุเมธารัตน์, 2554) ปราสาทศีขรภูมิถือเป็นปราสาทขอมที่มีความโดดเด่นด้านความงดงามทางสถาปัตยกรรมและประติมากรรม โดยเฉพาะภาพจำหลักรูปบุคคล ซึ่งการสลักภาพเป็นการสื่อความหมายให้ปราสาทขอมเป็นสัญลักษณ์ของเขาพระสุเมรุที่ประทับของเทพเจ้าที่เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อ เกี่ยวกับเรื่องราวของเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ในศาสนานั้นๆ (ปิยพร กัญชนะ, 2542) ด้วยเหตุนี้ มนุษย์จึงสร้างรูปเทพเจ้าเพื่อบูชาธรรมชาติที่ยังคงมีอำนาจอะไรอย่างหนึ่งสถิตอยู่ โดยเฉพาะบนยอดเขาพระสุเมรุเป็นที่ประทับของเทพเจ้าสูงสุด ดังนั้นศาสนสถานจึงเป็นรูปจำลองจักรวาลและดินแดนแห่งเทพเจ้า เป็นที่ประทับขององค์เทพยามเสด็จสู่พื้นโลก (อรุณศักดิ์ กิ่งมณี, 2551) และที่น่าสนใจที่สุดสำหรับการศึกษาครั้งนี้ นั่นคือ ภาพจำหลักรูปบุคคลที่จำหลักในหน้าบัน ทับหลัง เสาติดผนัง เสาประดับกรอบประตู และยอดของปรางค์บริวาร ที่เชื่อว่าเป็นเทพเจ้า ผู้รักษาทิศทั้งแปดที่คอยปกปักษ์รักษาคุ้มภัย จากข้อมูลดังกล่าวจึงได้แบ่งกลุ่มภาพจำหลักรูปบุคคลออกเป็น 3 กลุ่ม 1) กลุ่มมหาเทพ ได้แก่ พระพรหม (Brahma) พระศิวะหรือพระอิศวร พระวิษณุ หรือพระนารายณ์ 2) กลุ่มเทพชั้นรอง ได้แก่ พระอินทร์ และ 3) กลุ่มบริวาร ได้แก่ พราหมณ์ นางอัปสร ทวารบาล (ยุวดี พลศิริ, 2566)

ดังนั้น ภาพจำหลักรูปบุคคลที่พบในปราสาทศีขรภูมิจึงมีลักษณะท่าทางสอดคล้องกับท่ารำพระศิวะ ซึ่งสามารถวิเคราะห์และพัฒนาเป็น “นาฏยลักษณ์ศีขรภูมิ” ได้จำนวน 24 ท่าเพื่อเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถนำมาต่อยอดสู่การสร้างสรรค์ศิลปะการแสดงต่อไป (ยุวดี พลศิริ, 2566) อธิบายว่า การสร้างสรรค์ระบำจากหลักฐานทางโบราณคดีโดยเฉพาะท่ารำที่ปรากฏในระบำโบราณคดีมีความแปลกตาจากท่ารำในนาฏศิลป์ไทยทั่วไป เนื่องจากเป็นท่าทางที่มาจากศิลปะโบราณวัตถุ จึงสร้างพลังดึงดูดใจผู้ชมที่ชมท่าทางเหล่านั้นรู้สึกเสมือนกับกำลังชม“รูปจำหลักที่มีชีวิต” และ ด้วยการเรียงร้อยท่าการเชื่อมท่าที่มีความสอดคล้องกัน ทำให้เกิดความงามต่อเนื่องและเมื่อร่ายรำในจังหวะดนตรีที่สร้างบรรยากาศแบบยุคโบราณ จึงสะกดให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกร่วมไปเสมือนอยู่ในยุคสมัยนั้น ๆ ตลอด ช่วงเวลาที่ชมการแสดง ในด้านการเน้นท่ารำในระบำโบราณคดีอยู่ภายใต้แบบแผนของการแสดงระบำ จึงมีการเน้นในรูปแบบการทำซ้ำ (Repetition) โดยส่วนใหญ่จะทำท่าซ้ำ 6-12 จังหวะ มีการเน้นท่าโดยใช้จังหวะใหญ่ เพื่อวาดลีลาท่ารำให้ชัดเจนในท่าสำคัญ ซึ่งนับเป็นการให้น้ำหนักเน้นย้ำท่วงท่าให้ผู้ชมสามารถติดตามได้ทัน และเสพความงามจากการชมกระบวนท่าต่างๆ ได้ตามหลักการของระบำ (พัชรินทร์ สันติอัชวรรณ, 2561) โดยแนวทางการสร้างสรรค์ศิลปะการแสดงต้องอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ กระบวนท่ารำ ดนตรี เครื่องแต่งกาย การออกแบบพื้นที่ แสง สี และเสียง อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจังหวัดสุรินทร์จะมีทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น แต่การนำองค์ความรู้ทาง

ประวัติศาสตร์และศิลปกรรมท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นนวัตกรรมด้านศิลปะการแสดงเพื่อเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังมีอยู่อย่างจำกัด อีกทั้งรูปแบบการใช้ประโยชน์เชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างกิจกรรมการเรียนรู้และการท่องเที่ยวยังขาดความชัดเจน ส่งผลให้คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมยังไม่ได้รับการถ่ายทอดและต่อยอดอย่างเต็มศักยภาพ

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์และท่ารำจากปราสาทศีขรภูมิ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนานวัตกรรมด้านศิลปะการแสดงชุด “ระบำนฤตตะศรีศิชรินทราบูชาศิวเทพ” ให้สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่นของจังหวัดสุรินทร์ ตลอดจนศึกษาการใช้ประโยชน์เชิงพื้นที่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และประเมินคุณค่าและศักยภาพของการแสดงในการสร้างการรับรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การอนุรักษ์ สืบสาน และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของจังหวัดสุรินทร์อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ที่มุ่งส่งเสริมการท่องเที่ยวมูลค่าเพิ่มสูงและการใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561)

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์และท่ารำของปราสาทศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อพัฒนานวัตกรรมด้านศิลปะการแสดงชุด “ระบำนฤตตะศรีศิชรินทราบูชาศิวเทพ”
3. เพื่อประเมินคุณค่า การใช้ประโยชน์ และศักยภาพของการแสดงต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์

นิยามคำศัพท์เฉพาะ

นวัตกรรมด้านศิลปะการแสดง หมายถึง การสร้างสรรค์รูปแบบการแสดงใหม่ โดยบูรณาการองค์ความรู้จาก “นาฏยลักษณ์ศีขรภูมิ 24 ท่า”มีการบูรณาการท่ารำนาฏศิลป์ไทย ท่าธรรมชาติ และท่ารำที่ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ ประยุกต์เข้าด้วยกัน ซึ่งท่ารำทั้ง 3 ส่วนดังกล่าวถูกออกแบบและจัดให้สอดคล้องกับแรงบันดาลใจ ผ่านองค์ประกอบด้านดนตรี เครื่องแต่งกาย การแปรแถว และองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ระบำนฤตตะศรีศิชรินทราบูชาศิวเทพ หมายถึง ชุดการแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ที่พัฒนาขึ้นจากการจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ 7 ขั้นตอน ที่ได้แรงบันดาลใจเรื่องราวประวัติศาสตร์ปราสาทศีขรภูมิเพื่อสื่อความหมายในการบูชาพระศิวะและสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์

การใช้ประโยชน์เชิงพื้นที่ หมายถึง การนำพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมปราสาทศีขรภูมิมาใช้เป็นพื้นที่จัดกิจกรรมการแสดงการเรียนรู้และการท่องเที่ยว เพื่อสร้างคุณค่าและเพิ่มศักยภาพด้านวัฒนธรรม

ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมปราสาทศีขรภูมิ หมายถึง ความสามารถของศิลปวัฒนธรรมการแสดงบนพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ปราสาทศีขรภูมิ เพื่อสร้างการรับรู้ การดึงดูดความสนใจ และส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดสุรินทร์

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการผ่านระเบียบวิธีวิจัยสร้างสรรค์และวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หมายเลขสำคัญ HE692006 จากหน่วยงานจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ โดยมีรายละเอียดของวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มเป้าหมายที่เป็นท่ารำจากภาพจำหลักรูปบุคคล คือ ภาพที่ปรากฏบนปรางค์ประธาน ปรางค์บริวารปราสาทศีขรภูมิ ที่พบในทับหลัง หน้าบัน เสาประดับกรอบประตู เสาติดผนัง และบริเวณยอดปราสาทบริวาร และ 2) กลุ่มเป้าหมายที่เป็นบุคคล ผู้วิจัยใช้การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งได้จำแนกกลุ่ม 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และผู้ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1.1 กลุ่มผู้รู้ คือผู้ที่มีความรู้ทางด้านรูปแบบ คติความเชื่อ ภาพจำหลักรูปบุคคลในปราสาทศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ และผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการแสดง ประกอบไปด้วย รองศาสตราจารย์ ดร.อุรารมย์ จันทมาลา ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม นางปริญญา สุขใหญ่ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านปราสาทขอม ตำแหน่งหัวหน้าพิพิธภัณฑ์จังหวัดสุรินทร์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พีรวัส อินทวี ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะและวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

1.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติ คือบุคคลที่ให้การสนับสนุนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปราสาทศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในปราสาทศีขรภูมิ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์จังหวัดสุรินทร์ วัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ชุมชนอำเภอศีขรภูมิ และโรงเรียนศีขรภูมิพิสัย

1.3 กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ผู้ที่ให้ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการท่องเที่ยวปราสาทศีขรภูมิ ผู้วิจัยได้เจาะจงในประชาชนกลุ่มนักท่องเที่ยวปราสาทศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์โดยใช้วิธีสุ่มแบบก้อนหิมะ (Snowball Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง รูปแบบที่ 1 สัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับปราสาทศีขรภูมิ ประกอบด้วยเนื้อหา 1) ความเป็นมาของปราสาทขอม 2) องค์ประกอบของปราสาท 3) รูปแบบและองค์ประกอบของศิลปะการแสดง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ 1 คน หัวหน้าพิพิธภัณฑ์สุรินทร์ 1 คน ผู้เชี่ยวชาญทางด้านดนตรี 1 คน ซึ่งใช้เกณฑ์ในการคัดเลือก คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 10 ปี รูปแบบที่ 2 สัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับนาฏยประดิษฐ์ 1) ความหมายของการสร้างสรรค์ 2) รูปแบบการสร้างสรรค์ 3) หลักการสร้างสรรค์ โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ ดนตรี ซึ่งใช้เกณฑ์ในการคัดเลือก คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ ดนตรี ไม่น้อยกว่า 10 ปี

2.2 แบบสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เพื่อบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับศิลปะการแสดงตลอดจนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของปราสาทศีขรภูมิ

2.3 การสนทนากลุ่ม ในประเด็นการจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ชุด “ระบำนฤตตะศรีศิชรินทราบูชาศิวเทพ” เป็นการนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญทั้งภายในและภายนอกของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ โดยกำหนดเกณฑ์คุณสมบัติของผู้เชี่ยวชาญประกอบด้วยผู้มีประสบการณ์ด้านนาฏศิลป์ ไม่น้อยกว่า 10 ปี และผู้มีประสบการณ์ด้านปราสาทขอม ในจังหวัดสุรินทร์ ไม่น้อยกว่า 10 ปี ผู้เชี่ยวชาญประกอบด้วยผู้มีประสบการณ์ด้านดนตรีไทย ไม่น้อยกว่า 10 ปี ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย และรูปแบบการจัดกิจกรรมครั้งนี้ ในการยืนยันข้อมูลและให้ข้อเสนอแนะการแสดงนาฏศิลป์ จำนวน 3 คน ดังนี้ 1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์รัตติยา โกมินทรชาติ ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์พื้นเมือง อาจารย์ประจำคณะวัฒนธรรมและศิลปกรรมการแสดง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัชวาลย์ สนิทสันเทียะ ผู้เชี่ยวชาญทางดนตรีไทย อาจารย์ประจำสาขาดนตรีศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ 3) อาจารย์ ฮาวา วงษ์พงศ์คำ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านปราสาทขอม อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาและเก็บข้อมูลทางวิชาการ ประกอบด้วยหนังสือ ตำรา เอกสารทางวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวกับความเป็นมาและความสำคัญของปราสาทศีขรภูมิ รวมทั้งกระบวนการสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ การลงพื้นที่สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ประกอบด้วย 1) การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญทั้งในและนอกมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ 2) การสัมภาษณ์ข้อมูลจากปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับปราสาทขอมและการแสดง 3) การรวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์นำไปสู่กระบวนการพัฒนานวัตกรรมการแสดง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล จากการรวบรวมเอกสาร และข้อมูลจากภาคสนามที่ได้จากการศึกษาตามกระบวนการมาสรุปจากข้อมูลจำนวนหนึ่งได้แก่ การจำแนก การจัดกลุ่มข้อมูล การเปรียบเทียบเหตุการณ์ตรวจสอบข้อมูล วิเคราะห์ส่วนประกอบต่างๆ ในรูปแบบเอกสารด้วยการพิจารณาข้อมูลจากเครื่องมือข้างต้นที่ได้มาด้วยวิธีการที่แตกต่างกันว่ามีความสอดคล้องตรงกันหรือไม่ ถ้าสอดคล้องแสดงว่าข้อมูลที่ได้มานั้นมี

ความเที่ยงตรงถูกต้องเชื่อถือได้ จากนั้นจึงนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมาทำการตรวจสอบข้อมูลโดยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Data Triangulation) ได้แก่ การตรวจสอบด้านเนื้อหา พื้นที่ และเวลา ส่วนการวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล ด้านการพัฒนานวัตกรรมด้านศิลปะการแสดงจากองค์ประกอบดังนี้ 1) แนวคิดหรือแรงบันดาลใจ 2) ดนตรี 3) ท่ารำ 4) เครื่องแต่งกาย 5) การคัดเลือกผู้แสดง 6) การประชุมกลุ่มย่อย 7) การเผยแพร่สู่สาธารณชนที่เป็นการเผยแพร่ในเวทีการแสดงนาฏศิลป์ที่เป็นที่ยอมรับตามมาตรฐาน จำนวน 3 ครั้ง ดังนี้ ครั้งที่ 1 งานศิลปะหัตถกรรมนักเรียนสพม.สุรินทร์ ครั้งที่ 72 ปี 2567 เมื่อวันที่ 21-22 ธันวาคม 2567 ครั้งที่ 2 เทศกาลงานแสดง แสง สี เสียง ปราสาทศีขรภูมิจังหวัดสุรินทร์ “มหาศิวนาฏราช คีตศาสตร์ศีขรภูมิ” เมื่อวันที่ 21-22พ.ย. 2568 ครั้งที่ 3 งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน สพม. สุรินทร์ ครั้งที่ 73 ประจำปี 2569 สรุปผลด้วย วิธีการ 1) การวิเคราะห์และการประเมินจากการประชุมกลุ่มย่อย ซึ่งเป็นรูปแบบการยืนยันข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญและการประเมินผลความพึงพอใจในการชมการแสดง โดยการหาค่าเฉลี่ย (x-bar) ซึ่งมีผลการประเมิน คือ 4.91 อยู่ในระดับ “พึงพอใจมากที่สุด” 2) การจัดทำรูปเล่มวิจัยฉบับสมบูรณ์ 3) การเผยแพร่และตีพิมพ์ในบทความวิชาการ

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทางประวัติศาสตร์และท่ารำของปราสาทศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทศีขรภูมิ เป็นปราสาทที่สร้างขึ้นเพื่อบูชาเทพเจ้า พระศิวะ จากการสัมภาษณ์หัวหน้าพิพิธภัณฑ์จังหวัดสุรินทร์ พบว่าปราสาทหลังนี้อายุราวพุทธศตวรรษที่ 17 และ บูรณะ ปฏิสังขรณ์ราวพุทธศตวรรษที่ 22 – 23 ก่อสร้างด้วยอิฐ หินทราย และศิลาแลง ประกอบด้วย ปราสาทอิฐ 5 องค์ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส โดยมีปราสาทประธาน 1 องค์อยู่ตรงกลาง และมีปราสาทบริวาร 4 องค์ ล้อมอยู่ทั้ง 4 ทิศ ทั้งหมดตั้งอยู่บนฐานศิลาแลงเดียวกัน และมีสระน้ำล้อมรอบเว้นทางเข้าด้านหน้าด้านหลัง สร้างเพื่อบูชาเทพเจ้า นั่นคือพระศิวะ ซึ่งเชื่อว่าเป็นเทพเจ้าที่ประทานพรความสุข สมบูรณ์มายังชุมชนแห่งนี้และในปัจจุบันชุมชนตำบลระแงง อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ จึงได้มีการจัดกิจกรรม ขึ้นเพื่อบูชาปราสาทศีขรภูมิ ขึ้นทุกปี เรียกว่าการบวงสรวง เพื่อแสดงถึงความเคารพบูชาต่อพระศิวะ และนอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรม การแสดงแสง สี เสียง ปราสาทศีขรภูมิ รวมถึงประเพณีงานลอยกระทง ขึ้นทุกปี ซึ่งได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ โรงเรียนศีขรภูมิ และอาชีวศึกษา ร่วมจัดการแสดงอยู่เป็นประจำ เพื่อบอกกล่าวเรื่องราว ซึ่งเรื่องราวส่วนใหญ่มักจะเป็นการแสดงเกี่ยวกับท่ารำ ภาพสลักพระศิวะนาฏราชที่ปรากฏบนทับหลัง ของปราสาทศีขรภูมิ ซึ่งเป็นภาพสลักที่มีความสวยงามและสมบูรณ์ แต่ยังไม่พบการแสดงที่เป็นการสร้างสรรค์ขึ้นมาจาก ภาพสลักรูปอื่นๆ ซึ่งถ้าสามารถทำได้ ก็จะทำให้การแสดง และปราสาทแห่งนี้มีคุณค่ามากยิ่งขึ้น ชุมชนเห็นคุณค่า และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจต่อไปได้ ซึ่งสอดคล้องกับ นายศักดิ์สิทธิ์ ชวนสรรค์ และนายนรินทร์ รพีพัฒนา ซึ่งเป็นบุคลากรทางการศึกษา ในโรงเรียนศีขรภูมิพิสัย ที่ได้รับมอบหมายให้จัดการแสดง แสง สี เสียง เป็นประจำ จากการสัมภาษณ์ นายศักดิ์สิทธิ์ ชวนสรรค์ พบว่าโรงเรียนศีขรภูมิพิสัย เป็นโรงเรียนประจำอำเภอที่ได้รับโอกาสให้จัดการแสดงทางด้านนาฏศิลป์อยู่เป็นประจำทั้งกิจกรรมในโรงเรียน และการบริการวิชาการในชุมชนเสมอมา และจัดแสดง แสง สี เสียงปราสาทศีขรภูมิ

สลับสับเปลี่ยนกับสถาบันอาชีวะศึกษา เพื่อรับใช้สังคม ส่วนใหญ่จะนำการแสดงระบำอัปสรา รูปแบบอัตลักษณ์ของโรงเรียนเองในการถ่ายทอดการแสดงให้กับผู้ชม แต่ยังไม่เคยศึกษาเกี่ยวกับท่ารำในภาพจำหลักรูปบุคคลของปราสาทศีขรภูมิ ถ้ามีการศึกษากระบวนท่ารำ และถอดรหัสให้เป็นเอกลักษณ์ของปราสาทศีขรภูมิได้ ก็จะทำให้ปราสาทแห่งนี้มีความสำคัญและเป็นเอกลักษณ์ประจำอำเภอศีขรภูมิ

2. การพัฒนานวัตกรรมด้านศิลปะการแสดงชุด “ระบำนฤตตะศรีศิขรินทราบูชาศิวเทพ”

กระบวนการศึกษาและวิเคราะห์ท่ารำที่ได้รับอิทธิพลมาจาก คัมภีร์ภรตนาฏยศาสตร์ ซึ่งเป็นที่ยอมรับในวงการนาฏศิลป์ไทย มีท่ารำทั้งสิ้น 24 ท่า แบ่งได้ 3 กลุ่ม ดังนี้ 1) การเลียนแบบท่าทางของสัตว์ 2) การเลียนแบบอากัปกิริยาของมนุษย์ และ 3) เบ็ดเตล็ด อย่างมีนัยยะสำคัญ จากการแบ่งกลุ่มนี้แบ่งตามลักษณะชื่อเรียกที่สอดคล้องกับชื่อท่ารำในตำราภรตนาฏยศาสตร์ ทั้ง 24 กระบวนท่า ภายหลังจากการศึกษา วิเคราะห์ และจัดกลุ่มกระบวนท่ารำทั้ง 24 ท่า จนเกิดเป็นองค์ความรู้ที่เรียกว่า “นาฏยลักษณ์ศีขรภูมิ” ผู้วิจัยได้นำกระบวนท่ารำดังกล่าวมาสู่การออกแบบการเคลื่อนไหวทางนาฏศิลป์ เพื่อให้ภาพจำหลักที่ปรากฏบนปราสาทศีขรภูมิเกิดชีวิตและสามารถถ่ายทอดความงดงามเชิงสุนทรียะผ่านการแสดงได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยอาศัยหลักการเคลื่อนไหวทางนาฏศิลป์ที่คำนึงถึงจังหวะ ทิศทาง น้ำหนัก ระดับ และพลวัตของร่างกาย อันประกอบด้วยการเคลื่อนที่แบบสูง–ต่ำ การสลับจังหวะเร็ว–ช้า รวมถึงความหนัก–เบาของอารมณ์และพลังในการเคลื่อนไหว กระบวนการดังกล่าวมุ่งเน้นการเชื่อมต่อท่ารำแต่ละท่าให้เกิดความต่อเนื่องสัมพันธ์กัน เสมือนการทำให้ภาพนิ่งจากงานประติมากรรมโบราณสามารถเคลื่อนไหวได้อย่างมีชีวิตชีวา อีกทั้งยังสะท้อนอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์ภรตนาฏยศาสตร์ ผสานเข้ากับจินตนาการและกระบวนการสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ร่วมสมัย จนนำไปสู่การสร้างสรรค์นวัตกรรมด้านศิลปะการแสดงชุด “ระบำนฤตตะศรีศิขรินทราบูชาศิวเทพ” ที่มีความงดงามทั้งในด้านรูปแบบการเคลื่อนไหวและความหมายเชิงวัฒนธรรม และใช้ทฤษฎีสัญลักษณ์ของซูซาน แลงเกอร์ (Susanne Langer) ว่า “ศิลปะคือการสร้างรูปแบบซึ่งเป็นสัญลักษณ์ความรู้สึกของมนุษย์” และความสัมพันธ์กับ ทฤษฎีการแสดงออกของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) และ เลโอ ตอลสตอย (Leo Tolstoy) ได้อธิบายกระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะว่า เงื่อนไขที่จะทำให้เกิดศิลปะที่ดีไว้ 3 ประการ คือ 1) ความคิดใหม่นั้นตัวเนื้อหาของงานชิ้นนั้นต้องสำคัญต่อมนุษย์ 2) เนื้อหานี้ต้องแสดงออกมาอย่างชัดแจ้งจนผู้คนสามารถเข้าใจได้ 3) สิ่งกระตุ้นให้ผู้ประพันธ์ลงมือทำงานของเขาต้องเป็นความต้องการภายในไม่ใช่จากแรงจูงใจภายนอก

นอกจากการออกแบบกระบวนการเคลื่อนไหวให้เกิดความงดงามทางนาฏศิลป์แล้ว ผู้วิจัยยังได้นำแนวคิดเรื่อง “ภาวะ” และ “รส” ของ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2543) มาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์การแสดงเพื่ออธิบายอารมณ์ ความรู้สึก และคุณค่าทางสุนทรียะที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหวของผู้แสดง โดย “ภาวะ” หมายถึง สภาวะทางอารมณ์ที่ผู้แสดงถ่ายทอดผ่านสีหน้า แววตา ท่วงท่า และพลังของการเคลื่อนไหว ส่วน “รส” คือ ความรู้สึกสะเทือนใจหรือสุนทรียรสที่ผู้ชมได้รับจากการรับชมการแสดง ซึ่งกระบวนการดังกล่าวทำให้การเคลื่อนไหวมิได้เป็นเพียงรูปแบบทางนาฏศิลป์ แต่เป็นการถ่ายทอดภาวะภายในของตัวละครและก่อให้เกิดรสทางสุนทรียะที่เชื่อมโยงผู้ชมเข้ากับมิติทางประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และจิตวิญญาณของ

ศิลปวัฒนธรรมที่ปรากฏผ่านภาพจำหลักของปราสาทศีขรภูมิ สรุปได้ว่าผลการศึกษา“นาฏยลักษณ์ศีขรภูมิ” ไม่ใช่เพียงการคัดลอกภาพ แต่เป็นการแปลเป็นภาษากายที่สามารถนำไปสร้างสรรค์ได้บนเวทีจริง ดังนั้นผู้วิจัยได้พัฒนานวัตกรรมทางด้านนาฏศิลป์ผ่านบทเพลงที่ประพันธ์ขึ้นมาใหม่ นำมาเรียงร้อยการเคลื่อนไหวผ่านทำนองเพลงได้ 3 นาที ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงการวิเคราะห์การเคลื่อนไหวแม่ท่า“นาฏยลักษณ์ศีขรภูมิ” ประกอบทำนองเพลงช่วงที่ 1

“นาฏยลักษณ์ศีขรภูมิ” ทำนองเพลงช่วงที่ 1
 (1ท่านั่งดัดตน (2ท่านั่งชันเข่าป้องมือ) (3ท่ากังหัน)
ภาวะและรสของการแปลท่ารำ “นาฏยลักษณ์ศีขรภูมิ” ประกอบจังหวะเพลง
จากท่ารำเมื่อนำมาออกแบบลักษณะการเคลื่อนที่ และผสมผสานกับทำนองเพลงช่วงที่ 1 ซึ่งเป็นทำนองเพลงช้า พบว่า มีการใช้ทักษะการจัดระเบียบร่างกายในท่านั่ง (เคลื่อนที่อยู่กับที่) มีการใช้ ขาและมือ ในการเคลื่อนไหวจาก “ท่าหนึ่ง” ไปอีก “ท่าหนึ่ง”ซึ่งมี “ท่าเชื่อม” ผูกร้อยเรียง ได้แก่ ท่าบัวชูฝัก และใช้การกดเกลียวข้าง การเอียงศีรษะ เพื่อจัดท่าให้เกิดความสวยงาม ส่วนภาวะและรสที่ได้จากการประกอบสร้างครั้งนี้ คือ 1) ศฤงคารรส (รสแห่งความรัก) ตอบสนองต่อ ภาวะรัก (รติ) หมายถึง ความรัก 2) หาสยรส (รสแห่งความขบขัน) ตอบสนองต่อ ภาวะขบขัน(หาสะ) หมายถึง ความสนุกสนาน และ 3) อัทภุตรส (รสแห่งความอัศจรรย์ใจ) ตอบสนองต่อ ภาวะน่าพิศวง (วิสมะยะ) หมายถึง ความอัศจรรย์ใจ ที่ส่งต่อให้ผู้ชมได้รับรู้ผ่านจังหวะเพลงที่มีทำนองช้า สามารถถ่ายทอดอารมณ์ให้รู้สึกคิดถึงคนรัก การค้นหา

ที่มา: ยุวดี พลศิริ, 2568

ตารางที่ 2 แสดงการวิเคราะห์การเคลื่อนไหวแม่ท่า“นาฏยลักษณ์ศีขรภูมิ” ประกอบทำนองเพลงช่วงที่ 2.1

“นาฏยลักษณ์ศีขรภูมิ” ทำนองเพลงช่วงที่ 2.1
 (ท่าพัดโบก) (ท่าพอใจ) (ท่าไขว้มือไขว้เท้า) (ท่าก้าวเดิน) (ท่าย่อง) (ท่าเฝ้าดู) (ท่าปฏิเสธ) (ท่าค้นอก) (ท่าหยุดก่อน) (ท่าห้าม) (ท่าสลัดมือขวา) (ท่าผึ้งบินรอบตัว)
ภาวะและรสของการแปลท่ารำ “นาฏยลักษณ์ศีขรภูมิ” ประกอบจังหวะเพลง
จากท่ารำเมื่อนำมาออกแบบลักษณะการเคลื่อนที่ และผสมผสานกับทำนองเพลงช่วงที่ 2.1 ซึ่งเป็นทำนองเพลงที่เร็วขึ้น พบว่า มีการใช้การเคลื่อนที่ไปข้างหน้าตามจังหวะเพลง โดยใช้จังหวะการก้าวเดิน การถ่ายเทน้ำหนัก การใช้จังหวะเข่า และการกดเกลี่ยวข้าง การทรงตัว จากภาพจะเห็นได้ว่าท่ารำทั้งหมด ถูกจัดให้อยู่ในท่าสมดุล ดังนั้นเมื่อนำมาร้อยเรียงกันใหม่จึงต้องอาศัย การถ่ายเทน้ำหนักของขาขวา และซ้ายที่สัมพันธ์กัน ท่าเชื่อมที่พบได้แก่ ท่าเดิน ท่ามภรเคล้า ท่ารัก ท่าเฉิดฉิน ภาวะและรสที่ได้จากการประกอบสร้าง คือ 1) วีรรส (รสแห่งความกล้าหาญ) ตอบสนองต่อ ภาวะมุ่งมั่นในการต่อสู้ (อุตสาหะ) หมายถึง ความมีพลัง และ 2) อัทภุตรส (รสแห่งความอัศจรรย์ใจ) ตอบสนองต่อ ภาวะน่าพิศวง (วิสมะยะ) หมายถึง ความอัศจรรย์ใจ สามารถถ่ายทอดอารมณ์ให้รู้สึกการแสดงพลัง ความสง่างาม และอำนาจ

ที่มา: ยุวดี พลศิริ, 2568

ตารางที่ 3 แสดงการวิเคราะห์การเคลื่อนไหวแม่ท่า“นาฏยลักษณ์ศีขรภูมิ” ประกอบทำนองเพลงช่วงที่ 2.2

“นาฏยลักษณ์ศีขรภูมิ” ทำนองเพลงช่วงที่ 2.2
 (ท่าพอใจก้าวเดิน) (ท่ากุมมือ) (ท่าประกบมือ)(ท่าหงส์กางปีกบิน)(ท่าเถาวัลย์เลื้อย)
ภาวะและรสของการแปลท่ารำ “นาฏยลักษณ์ศีขรภูมิ” ประกอบจังหวะเพลง
จากท่ารำเมื่อนำมาออกแบบลักษณะการเคลื่อนที่ และผสมผสานกับทำนองเพลงช่วงที่ 2.2 ซึ่งเป็นทำนองเพลงเร็ว พบว่า มีการใช้การเคลื่อนที่ไปข้างหน้า และการหมุนรอบตัว ตามจังหวะเพลง ใช้การซอยเท้า การงอเข่า การกระดกเท้า ส่วนใหญ่เป็นลักษณะท่าทางอสมดุล ท่าเชื่อมที่พบได้แก่ ท่าภมรเคล้า ท่ารัก ส่วนภาวะและรสที่ได้จากการประกอบสร้าง คือ 1) หาสยรส (รสแห่งความขบขัน) ตอบสนองต่อ ภาวะขบขัน (หาสะ) หมายถึง ความสนุกสนาน 2) วีรรส (รสแห่งความกล้าหาญ)ตอบสนองต่อ ภาวะมุ่งมั่นในการต่อสู้ (อุตสาหะ) หมายถึง ความมีพลัง สามารถถ่ายทอดอารมณ์ให้รู้สึกถึงการเปลี่ยนแปลง การเริ่มต้น และความรู้สึกอิ่มเอมใจ

ที่มา: ยุวดี พลศิริ, 2568

ตารางที่ 4 แสดงการวิเคราะห์การเคลื่อนไหวแม่ท่า“นาฏยลักษณ์ศีขรภูมิ” ประกอบทำนองเพลงช่วงที่ 3

“นาฏยลักษณ์ศีขรภูมิ” ทำนองเพลงช่วงที่ 3
 (ท่าหงส์ชูปีก) (ท่าสงบ) (ท่าดอกบัวตูม) (ท่ายืนสง่า)
ภาวะและรสของการแปลท่ารำ “นาฏยลักษณ์ศีขรภูมิ” ประกอบจังหวะเพลง
จากท่ารำเมื่อนำมาออกแบบลักษณะการเคลื่อนที่ และผสมผสานกับทำนองเพลงช่วงที่ 3 ซึ่งเป็นทำนองเพลงเร็วขึ้น พบว่า มีการเคลื่อนไหวท่ารำลักษณะก้าวเดินไปข้างหน้าตามจังหวะทำนองเพลงช้าบ้าง เร็วบ้าง ลักษณะการจัดวางท่าทางเป็นท่าสมดุล ท่าเชื่อมที่พบ ได้แก่ ท่าตั้งวงกลาง ท่าเทพนม ส่วนภาวะและรสที่ได้จากการประกอบสร้าง คือ 1) กรุณารส (รสแห่งความกรุณา) ตอบสนองต่อ ภาวะโศก (โศกะ) หมายถึง ความโศก 2) เราทรรส (รสแห่งความโกรธ)ตอบสนองต่อ ภาวะโกรธ (โกรธะ) หมายถึง ความโกรธ 3) วีรรส (รสแห่งความกล้าหาญ)ตอบสนองต่อภาวะมุ่งมั่นในการต่อสู้ (อุตสาหะ) หมายถึง ความมีพลัง สามารถถ่ายทอดอารมณ์ให้รู้สึกถึงการเริ่มต้นใหม่ การรอคอย และความสุข

ที่มา: ยุวดี พลศิริ, 2568

เมื่อได้ลักษณะการเคลื่อนที่ของท่ารำนาฏยลักษณ์ศีขรภูมิ แล้ว ผู้วิจัยจึงนำไปพัฒนาเป็นสื่อการเรียนรู้กับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่เพื่อทดลองนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

3. การศึกษาการใช้ประโยชน์เชิงพื้นที่ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์

จากกระบวนการพัฒนานวัตกรรม“นาฏยลักษณ์ศีขรภูมิ” ผู้วิจัยจึงได้นำไปทดลองกับกลุ่มนักเรียนโรงเรียนศีขรภูมิพิสัย ด้วยการจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ “กระบวนการสร้างงานแสดงจากนาฏยลักษณ์ศีขรภูมิ” แบ่งกิจกรรมออกเป็น 7 ขั้น กิจกรรมละ 1 สัปดาห์ซึ่งแต่ละสัปดาห์จะมีรูปแบบการจัดกิจกรรมที่ผ่านการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญเรียบร้อยแล้ว ตามขั้นตอนของการจัดกิจกรรม ดังนี้ 1) การสร้างแรงบันดาลใจ 2) สื่อสารการเคลื่อนไหวที่นักเรียนถนัด 3) เชื่อมท่า ท่าเชื่อม และคิดใหม่ 4) การฝึกท่ารำกับอุปกรณ์ 5) การฝึกใช้พื้นที่การแสดง 6) การประกอบสร้างผลงาน “นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ชุดระบำนฤตตะศรีศิชรินทราบูชาศิวเทพ” 7) การนำเสนอผลงาน “นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์” ใช้วิธีการประเมิน ได้แก่ การสังเกตพฤติกรรมและ

แบบประเมินความพึงพอใจ สรุปได้ว่า ผลจากการจัดกิจกรรมจากสื่อนวัตกรรม “นาฏยลักษณ์ศีขรภูมิ” สามารถพัฒนาทักษะการปฏิบัติท่ารำของนักเรียนได้จริง นักเรียนเกิดการรับรู้ และมีความเข้าใจมากยิ่งขึ้น ครูผู้สอนเกิดความเชี่ยวชาญ และเกิดแรงบันดาลใจในการพัฒนาผลงานทางด้านนาฏศิลป์ได้อย่างหลากหลาย โดยใช้แม่ท่าจากสื่อ “นาฏยลักษณ์ศีขรภูมิ”ผ่านกระบวนการลงมือฝึกปฏิบัติจริง ภายใต้ชื่อชุดการแสดง “ระบำนฤตตะศรีศิชรินทราบูชาศิวเทพ” ตามองค์ประกอบเหล่านี้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน

3.1 แรงบันดาลใจ พิธีกรรมการร่ายรำอารตีไฟและบวงสรวงศิวลึงค์ ตามคติความเชื่อในลัทธิไศวนิกาย ณ ปราสาทศีขรภูมิ เพื่อถ่ายทอดภาพลักษณ์ของเหล่าสตรีผู้ร่ายรำถวายการบูชาแด่องค์พระศิวะ

3.2 ท่ารำ ผลจากการจัดกิจกรรมฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการข้างต้น ผู้วิจัย พบว่า ได้มีการคิดท่ารำขึ้นใหม่โดยใช้ “ท่านาฏยลักษณ์ศีขรภูมิ” เป็นพื้นฐานคิดสร้างสรรค์ มีการบูรณาการท่ารำนาฏศิลป์ไทย ท่าธรรมชาติ และท่ารำที่ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ ประยุกต์เข้าด้วยกันโดยมีกระบวนการดังแผนผังต่อไปนี้

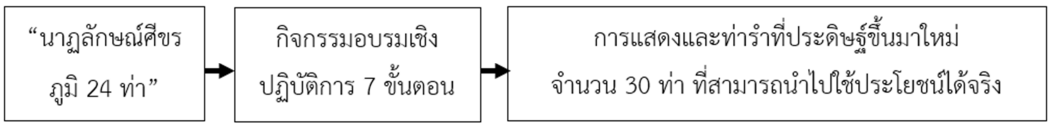

ภาพที่ 2 กระบวนการสร้างสรรค์นวัตกรรมทางด้านศิลปะการแสดง

ที่มา: ยุวดี พลศิริ, 2568

จากท่ารำทั้ง 3 ส่วนดังกล่าวถูกออกแบบและจัดสรรให้สอดคล้องกับแรงบันดาลใจ แบ่งตามช่วงการแสดงได้ 2 ช่วง ดังนี้ ช่วงที่ 1 สตรีอารตี นำเสนอเหล่าสตรีเยื้องกายออกมาอารตีไฟ เพื่อนอบน้อมบูชาแด่องค์พระศิวเทพ เทพเจ้าอันศักดิ์สิทธิ์ ที่สถิตในเทวสถานปราสาทศีขรภูมิตามความเชื่อ และความศรัทธา และช่วงที่ 2 ลึงคบูชานำเสนอเหล่าสตรี และพราหมณ์ออกมาทำพิธีบูชาศิวลึงค์อันตัวแทนแห่งองค์พระศิวะเป็นสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ อันเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างสรรค์สรรพสิ่งทั้งปวง แสดงถึงมนต์ขลังของปราสาทศีขรภูมิที่มีต่อผู้คนจนเกิดเป็นความเลื่อมใส ความศรัทธา ท่ารำที่พัฒนาขึ้นมาใหม่มีทั้งสิ้น 30 ท่าดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5 แสดงท่าที่ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ที่ได้รับแรงบันดาลใจจากแม่ท่า “นาฏยลักษณ์ศีขรภูมิ”

ท่าที่ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ เพื่อการสร้างสรรค์การแสดงชุด “ระบำนฤตตะศรีศิชรินทราบูชาศิวเทพ”
“ท่ารำพระศิวะ”

ท่ารำ “รับบทเป็นตัวละคร พระศิวะ” มีท่ารำที่ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ จำนวนทั้งสิ้น 8 ท่า

ที่มา: ยุวดี พลศิริ, 2568

ตารางที่ 6 แสดงท่าที่ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ที่ได้รับแรงบันดาลใจจากแม่ท่า “นาฏยลักษณ์ศีขรภูมิ”

ท่าที่ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ เพื่อการสร้างสรรค์การแสดงชุด “ระบำนฤตตะศรีศิชรินทราบูชาศิวเทพ”
“ท่ารำสตรีผู้รำถวายแด่พระศิวะ”
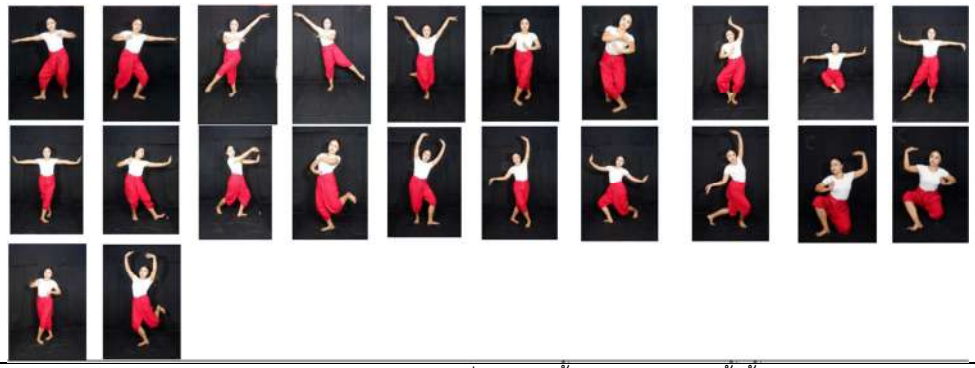
“สตรีผู้รำถวายแด่พระศิวะ” มีท่ารำที่ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ จำนวนทั้งสิ้น 22 ท่า

ที่มา: ยุวดี พลศิริ, 2568

จากตารางสรุปได้ว่า ท่ารำที่พัฒนาต่อยอดขึ้นมาใหม่มีทั้งสิ้น 30 ท่า ใช้กระบวนการฝึกซ้อมอย่างเป็นระบบตามขั้นตอน ตั้งแต่การสร้างความเข้าใจในวัตถุประสงค์ การต่อท่ารำ และการสื่อสารอารมณ์ผ่านใบหน้าและสายตา เพื่อให้การแสดงสื่อความหมายได้ชัดเจนที่สุด ที่มีบทบาทแตกต่างกัน มีการคัดเลือกโดยยึดตามแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งมีตัวละครหลักประกอบการแสดงดังนี้ พระศิวะ 1 คน พราหมณ์ 2 คน และสตรีผู้รำถวายแด่พระศิวะ 10 คน

3.3 การแต่งกาย ได้รับแรงบันดาลใจจากภาพจำหลักรูปบุคคลในปราสาทศีขรภูมิ ในยุคสมัยศิลปะแบบบาปวน ถอดแบบลักษณะการแต่งกายเครื่องประดับมาจากภาพจำหลักรูปนางอัปสรบริเวณเสาประดับกรอบประตู และใช้เทคนิคการนุ่งผ้าแบบสมัยใหม่ผสมผสานกับลักษณะผ้านุ่งแบบสมพตโจงกระเบนแบบทิ้งชายตกด้านหน้าหนึ่งข้าง เน้นโทนสีน้ำตาล แทนสัญลักษณ์ของศิลาแลง และสีม่วงซึ่งเป็นสีตรงกันข้ามมีการคลุมโทนสีทั้งสองแบบ เครื่องประดับศีรษะใช้เครื่องทองและการร้อยดอกไม้สด เพื่อให้ดูอ่อนช้อยอ่อนหวานมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 3 การออกแบบเครื่องแต่งกาย “สตรีผู้รำถวายแด่พระศิวะ”

ที่มา: ยุวดี พลศิริ, 2568

เครื่องแต่งกาย “สตรีผู้รำถวายแด่พระศิวะ” ได้รับแรงบันดาลใจมาจาก ภาพจำหลักนางอัปสรที่พบในเสาประดับกรอบประตูของปราสาทศีขรภูมิ ใช้เทคนิคการนุ่งผ้าแบบทิ้งชายตกด้านหน้าหนึ่งข้าง ใช้โทนสี

น้ำตาล แทนสัญลักษณ์ของศิลาแลง และสีม่วงซึ่งเป็นสีตรงกันข้าม แต่มีการคลุมโทนของสีทั้งสองแบบให้ไปด้วยกัน ผ้านุ่งแต่งแถบด้านหน้าด้วยสีทอง เพื่อให้โดดเด่น แต่ยังคงรูปแบบเดิมจากภาพจำหลักไว้

ภาพที่ 4 ลักษณะเครื่องแต่งกาย “พระศิวะ” และ “พราหมณ์”

ที่มา: ยุวดี พลศิริ, 2568

แรงบันดาลใจการออกแบบเครื่องแต่งกาย มาจาก ภาพสลักพระศิวะ ที่พบใน ทับหลังของปราสาทศีขรภูมิ และภาพจำหลักรูปพราหมณ์ พบในเสาประดับกรอบประตู ซึ่งเป็นภาพสลักที่ยังคงมีความชัดเจนในลวดลายของเครื่องประดับ เครื่องแต่งกาย ใช้เครื่องประดับสีทอง ที่ตัดกับผ้านุ่งสีน้ำตาล แทนสีศิลาแลง ส่วนของพราหมณ์ จะใช้ผ้านุ่งสีขาว ที่สื่อถึงความบริสุทธิ์ผุดผ่อง ใช้วิธีการนุ่งผ้าที่อ้างอิงตามรูปภาพประกอบของภาพสลักรูปพราหมณ์ ที่พบในเสาประดับกรอบประตู และเสาติดผนัง

3.4 อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการแสดงจากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับพิธีบูชาไฟ อุปกรณ์ใช้ในการบูชา ผู้วิจัยตีความได้ว่าเทียน คือแสงสว่างแห่งความดีขจัดความชั่ว ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมมีดอกบัวเป็นสัญลักษณ์ของความนอบน้อมของผู้ถวายที่มีต่อพระศิวะ ส่วนพวงมาลัย คือเครื่องบูชา ดังนั้นอุปกรณ์ 3 สิ่งนี้จึงมีความหมายที่สัมพันธ์กัน และแสดงถึงความเคารพ ความศรัทธา ที่มีต่อเทพเจ้า “พระศิวะ” ผู้ประทานพรและแสงสว่างให้กับมนุษย์ในโลกได้พบกับความสุขสำราญซึ่งปัจจุบันยังนิยมใช้ดอกบัวในการเคารพบูชาเป็นสัญลักษณ์รองจากดอกดาวเรือง

ภาพที่ 5 อุปกรณ์ประกอบการแสดง “ดอกบัว” “พวงมาลัย” และ “เทียน”

ที่มา: ยุวดี พลศิริ, 2568

3.5 รูปแบบแถวที่ใช้ในการแสดง และความหมายในการสร้างสรรค์การแสดง แถวที่ใช้ในการออกแบบในแต่ละช่วงการแสดงส่วนใหญ่เป็นแถวปากพนัง การตั้งซุ้ม แถวหน้ากระดาน และใช้การเคลื่อนที่สลับไป – มา และมีความสัมพันธ์กับท่ารำเสมอและเหมาะสมกับดนตรีทำนองเพลง เนื่องจากการแปรแถวถ้าจังหวะทำนองในการเปลี่ยนท่าทางมีช่วงจังหวะที่สั้นอาจไม่เหมาะสำหรับรูปแบบแถวที่ต้องการเคลื่อนที่กว้างขวางมากสักเท่าใดนัก ฉะนั้นผู้สร้างสรรค์จะต้องคำนึงถึงจังหวะทำนองเพลงประกอบร่วมด้วยและอาศัย

ความต่อเนื่องของการใช้พลังที่มีลักษณะเป็นห่วงโซ่ที่เกิดควบคู่กันไป มีทั้งหมด 5 ขั้นตอน ได้แก่ เริ่มกระบวนปะทุพลัง หลังจากปะทุพลัง ปะทุอีกครั้งเพื่อเน้น และจุดสิ้นสุดของพลัง จะวนเวียนเป็นเช่นนี้เรื่อยมาตลอดจนสิ้นสุดการแสดง

3.6 จังหวะและทำนองเพลง ทฤษฎีนาฏยประดิษฐ์ถูกใช้ในการประพันธ์ท่วงทำนองใหม่ที่สื่อถึงสำเนียงดนตรีของวัฒนธรรมอีสานใต้และวัฒนธรรมอินเดียบรรเลงผสมผสานกับเสียงอิเล็กทรอนิกส์ (Sound Electronic) เพื่อสร้างอรรถรสและความทันสมัยให้มีความสอดคล้องกับ แรงบันดาลใจของการแสดงทั้ง 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ 1 “สตรีอารตี” จังหวะและทำนองเพลง เป็นทำนองช้า ให้ความรู้สึกศรัทธา และนอบน้อมโดยใช้เสียงซอกันตรึมเป็นเครื่องดนตรีหลัก ช่วงที่ 2 “ลึงคบูชา” ทำนองเร็วขึ้น มีการใช้เสียงอิเล็กทรอนิกส์ (Sound Electronic) ผสมผสานกับทำนองอินเดีย ให้เกิดความรู้สึกเหมือนหลุดไปอยู่ในดินแดนอารยธรรมอินเดียสมัยก่อน ดนตรีที่เรียบเรียงขึ้นในนาฏศิลป์ชุดนี้ มีความเป็นพิเศษเหมาะสม สอดคล้องกับรูปแบบและลีลาแห่งนาฏยลักษณ์ ที่สัมพันธ์กับทิศทางและลักษณะการเคลื่อนไหวที่จงใจประดิษฐ์ ปรุงแต่งเพื่อให้มีระบบและสามารถรับรู้ได้ถึงความต่อเนื่องระหว่างอารมณ์เพลงกับท่าทางการแสดง

4. การประเมินคุณค่าและศักยภาพของการแสดงในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ ผลการจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการด้านนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจให้มีความสอดคล้องและครอบคลุม จำนวน 7 กิจกรรม มีลักษณะเป็นแบบมาตรการประเมิน 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2541) ผลการประเมินความพึงพอใจต่อกิจกรรมดังกล่าว รวมค่าเฉลี่ยทั้ง 7 กิจกรรม ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.91 แปลผลอยู่ในระดับ “พึงพอใจมากที่สุด” สรุปได้ว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแบบสมัครใจในครั้งนี้ได้สะท้อนผลจากการเข้าร่วม เพื่อนำเสนอแนวคิด และประสบการณ์ที่ได้จากการฝึกปฏิบัติ สามารถสรุปผลการแสดงความคิดเห็นได้ว่า ผลการสะท้อนความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมกิจกรรมพบว่า การฝึกปฏิบัติการแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ “นาฏยลักษณ์ศีขรภูมิ” เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ช่วยพัฒนาทักษะด้านนาฏศิลป์ ความคิดสร้างสรรค์ และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ภายใต้รูปแบบการฝึกซ้อมที่มีความท้าทายและต้องอาศัยความพร้อมเพรียงของผู้แสดง ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่สะท้อนถึงความกดดันและความยากของท่ารำในระยะแรก เนื่องจากเป็นรูปแบบการแสดงที่ไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน แต่เมื่อได้รับการฝึกฝนและคำแนะนำอย่างต่อเนื่อง จึงเกิดความมั่นใจและสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ กิจกรรมยังส่งเสริมความรับผิดชอบ ความอดทน วินัย และการทำงานร่วมกันเป็นทีม ตลอดจนสร้างความภาคภูมิใจและแรงจูงใจในการอนุรักษ์และสืบสานนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ ซึ่งสะท้อนผ่านความสำเร็จของผลงานและผลสัมฤทธิ์จากการแข่งขันระดับชนะเลิศได้อย่างเป็นรูปธรรม

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. การศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์และลักษณะท่ารำจากภาพจำหลักรูปบุคคลในปราสาทศีขรภูมิ ผลการวิจัยพบว่า ภาพจำหลักรูปบุคคลบนปราสาทศีขรภูมิสะท้อนองค์ความรู้ด้านความเชื่อ ศาสนา และคติการบูชาพระศิวะที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอินเดีย ซึ่งสามารถนำมาวิเคราะห์และถอดรหัสลักษณะท่าทางของภาพจำหลักจนเกิดเป็นชุดข้อมูลด้านนาฏยลักษณ์ที่มีความสัมพันธ์กับโครงสร้างทางศิลปกรรมและบริบท

ทางประวัติศาสตร์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะภาพจำหลักมิได้เป็นเพียงองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม หากแต่เป็นสัญลักษณ์ที่บันทึกคติความเชื่อและวิถีคิดของผู้คนในอดีต เมื่อวิเคราะห์ร่วมกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์และนาฏยศาสตร์ จึงสามารถตีความเป็นภาษาการเคลื่อนไหวทางนาฏศิลป์ได้อย่างเป็นระบบ ผลการศึกษาสอดคล้องกับแนวคิดของ ณรงค์ชัย ปิฎกรัชต์ (2562) ที่อธิบายว่า การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะที่มีคุณค่าควรเริ่มต้นจากการศึกษาบุพภูมิและองค์ความรู้เดิมผ่านกระบวนการวิจัย เพื่อให้เกิดความเข้าใจบริบททางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมก่อนนำไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานใหม่ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของภควัต ปิตตาทะโน (2553) ที่ศึกษาประติมากรรมภาพสลักจากปราสาทพนมรุ้งและนำมาพัฒนาสู่การสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าศิลปกรรมโบราณสามารถเป็นต้นทุนสำคัญของการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ร่วมสมัยได้

2. การพัฒนานวัตกรรมด้านศิลปะการแสดงชุด “ระบำนฤตตะศรีศิชรินทราบูชาศิวเทพ”ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาการแสดงสามารถบูรณาการองค์ความรู้จากภาพจำหลักรูปบุคคล แนวคิดทางนาฏยศาสตร์และกระบวนการนาฏยประดิษฐ์ จนเกิดเป็นนวัตกรรมด้านศิลปะการแสดงที่ยังคงอัตลักษณ์ของปราสาทศีขรภูมิไว้ พร้อมทั้งสามารถสื่อสารกับผู้ชมในบริบทร่วมสมัยได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกระบวนการสร้างสรรค์ไม่ได้มุ่งลอกเลียนแบบภาพจำหลักโดยตรง แต่ใช้การตีความ วิเคราะห์ และออกแบบลีลาท่ารำ ดนตรี เครื่องแต่งกาย และองค์ประกอบการแสดงให้สัมพันธ์กับแนวคิดหลักของเรื่อง ซึ่งสอดคล้องกับหลักแนวคิดการวิเคราะห์ภาวะและรสในคัมภีร์นาฏยศาสตร์ที่อธิบายว่า ศิลปะการแสดงสามารถถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกและความหมายจากผู้สร้างสรรค์ไปสู่ผู้ชมผ่านกระบวนการเกิดรส ทำให้ผู้ชมเกิดประสบการณ์ร่วมและเข้าใจสารที่ผู้สร้างสรรค์ต้องการสื่อสาร นอกจากนี้ยังสะท้อนแนวคิดของ ณรงค์ชัย ปิฎกรัชต์ (2562) ที่มองว่ากระบวนการวิจัยเป็นฐานสำคัญของการสร้างสรรค์ศิลปะร่วมสมัยที่มีคุณค่าและมีความหมาย

3. การใช้ประโยชน์เชิงพื้นที่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า การนำการแสดงไปใช้ในพื้นที่ในกิจกรรมศิลปหัตถกรรมนักเรียนและการแสดงแสง สี เสียง “มหาศิวนาฏราช คีตศาสตร์ศีขรภูมิ” ทำให้พื้นที่มรดกวัฒนธรรมกลายเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สามารถเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และอัตลักษณ์ท้องถิ่นเข้ากับประสบการณ์ของผู้ชมได้อย่างเป็นรูปธรรม เพราะศิลปะการแสดงทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายและสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ชม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ หฤทัย นัยโมกข์ (2556) ที่กล่าวว่า การแสดงแสง สี เสียง เป็นรูปแบบการนำเสนอประวัติศาสตร์ของพื้นที่ที่ช่วยสร้างแหล่งเรียนรู้และส่งเสริมการท่องเที่ยวของท้องถิ่น อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดของ McKercher & Du Cros (2002) ที่อธิบายว่า มรดกทางวัฒนธรรมสามารถสร้างคุณค่าทางการท่องเที่ยวได้เมื่อได้รับการตีความและนำเสนอในรูปแบบของประสบการณ์ที่เชื่อมโยงผู้เยี่ยมชมกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และชุมชน ซึ่งนำไปสู่การสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ และการประเมินคุณค่าและศักยภาพของการแสดงต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ พบว่า การแสดงชุด “ระบำนฤตตะศรีศิชรินทราบูชาศิวเทพ” ได้รับการประเมินว่ามีคุณค่าและศักยภาพทั้งในด้านศิลปะ การอนุรักษ์วัฒนธรรม โดยได้รับรางวัลชนะเลิศจากการประกวด

ศิลปะหัตถกรรมนักเรียนติดต่อกัน 2 ครั้ง และเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงแสง สี เสียงปราสาทศีขรภูมิ สะท้อนให้เห็นว่าผลงานสามารถตอบสนองทั้งมิติทางวิชาการและมิติการใช้ประโยชน์จริง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการสร้างสรรค์ผลงานได้พัฒนาบนพื้นฐานขององค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม และนาฏศิลป์อย่างเป็นระบบ ผู้ชมได้รับทั้งความบันเทิงและการเรียนรู้คุณค่าทางวัฒนธรรมควบคู่กัน ส่งผลให้เกิดการรับรู้ถึงความสำคัญของการอนุรักษ์และการสืบสานมรดกวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่างานวิจัยฉบับนี้ไม่ได้เพียงแค่ศึกษาเพื่อสร้างการแสดงเท่านั้น แต่ผลการศึกษาสามารถสะท้อนแนวคิดใหม่ในการแปลงทุนทางวัฒนธรรมสู่ศิลปะการแสดงร่วมสมัย โดยสรุปแนวคิดเป็นโมเดลองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่

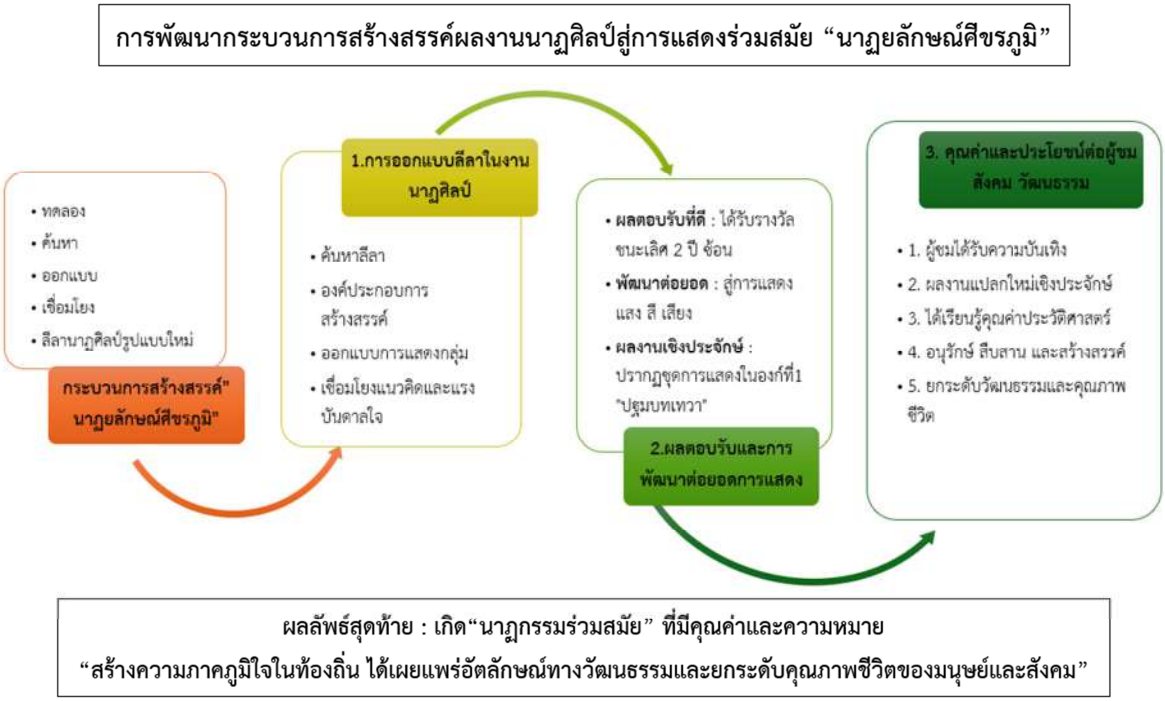

ภาพที่ 4 สรุปองค์ความรู้ใหม่

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1. การเสริมสร้างความภาคภูมิใจและความสามัคคีในชุมชนเกิดความหวงแหน ตระหนักถึงคุณค่าของปราสาทขอมและเกิดความภาคภูมิใจในพื้นที่วัฒนธรรมของตนเอง

1.2. เป็นเครื่องมือในการจัดการองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมผ่านรูปแบบนาฏศิลป์สร้างสรรค์

1.3. การฝึกซ้อมที่มุ่งเน้นทั้งทักษะด้านนาฏศิลป์และการสร้างความเข้าใจในเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ ทำให้นักแสดงมีความพร้อมในการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมอย่างมีคุณภาพ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1. ควรศึกษาการประยุกต์ใช้นวัตกรรมศิลปะการแสดง ในบริบทการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น การแสดงในแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ งานเทศกาลวัฒนธรรม หรือกิจกรรมสร้างสรรค์ของชุมชน

2.2. ควรศึกษาผลกระทบของการนำศิลปะการแสดงไปใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ทั้งในด้านการรับรู้ของนักท่องเที่ยว ความพึงพอใจ ประสบการณ์การท่องเที่ยว และผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน

2.3. ควรศึกษาการพัฒนาสื่อดิจิทัลและนวัตกรรมการนำเสนอ เช่น สื่อเสมือนจริง (Virtual Reality: VR) หรือสื่อความจริงเสริม (Augmented Reality: AR) ร่วมกับการแสดง เพื่อเพิ่มประสบการณ์การเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมและขยายโอกาสในการเผยแพร่ศิลปะการแสดงสู่ผู้ชมในวงกว้าง

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมด้านศิลปะการแสดงชุด “ระบำนฤตตะศรีศิชรินทราบูชาศิวเทพ”และการใช้ประโยชน์เชิงพื้นที่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์” โดยได้รับทุนสนับสนุนจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

เอกสารอ้างอิง

ณรงค์ชัย ปิฎกรัชต์. (2562). ทฤษฎีการสร้างสรรค์ศิลป์. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์*, 6(2), 240 - 242.

บุญชม ศรีสะอาด. (2541). *การพัฒนาการสอน.* สุวีริยาสาส์น.

ปิยพร กัญชนะ. (2542). *อลังปราสาทหินแห่งอีสานใต้.* ศรีบุญอุตสาหกรรมการพิมพ์.

พระปรัชญา ชยวุฑโฒ (ถิ่นแถว), พระครูสาธุกิจโกศล, เกษศิรินทร์ ปัญญาเอก, และเอกรัตน์ มาพะดุง. (2566). การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์. *วารสารวนัมฎองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์, 10*(2), 37 – 52.

พัชรินทร์ สันติอัชวรรณ. (2561). *หลักนาฏยประดิษฐ์ไทยจากศิลปินต้นแบบตัวนางสู่นวัตกรรมการสร้างสรรค์รำเดี่ยวมาตรฐาน*. [รายงานการวิจัย, คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].

ภควัต ปิตตาทะโน. (2553). *นาฏยประดิษฐ์: การศึกษาประติมากรรมภาพสลักปราสาทพนมรุ้งเพื่อสร้างชุดการแสดง*. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม].

ยุวดี พลศิริ. (2566). *ปราสาทศีขรภูมิ: การถอดรหัสภาพนาฏยลักษณ์จากภาพจำหลักรูปบุคคลสู่การสร้างสรรค์ศิลปะการแสดง*. [รายงานการวิจัย, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์].

_____. (2568). *การพัฒนานวัตกรรมด้านศิลปะการแสดงชุด “ระบำนฤตตะศรีศิชรินทราบูชาศิวเทพ” และการใช้ประโยชน์เชิงพื้นที่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์*. [รายงานการวิจัย, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์].

ศิริพร สุเมธารัตน์. (2554). *ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุรินทร์*. โอเดียนสโตร์.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (12) ประเด็นการพัฒนาการเรียนรู้ (พ.ศ. 2561–2580)*. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2543). *นาฏยศิลป์ปริทรรศน์*. ห้องภาพสุวรรณ.

หฤทัย นัยโมกข์. (2556). *ศิลปกรรมงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์กับความเป็นลพบุรี*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม].

อรุณศักดิ์ กิ่งมณี. (2551) *ตรีมูรติ อภิมหาเทพของฮินดู,* ด่านสุนทธาการพิมพ์.

McKercher, B. & Du Cros, H. (2002). *Cultural Tourism: The Partnership between Tourism and Cultural Heritage Management*. Haworth Hospitality Press.

การพัฒนาตัวบ่งชี้ทักษะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

DEVELOPMENT OF INDICATORS OF FUTURE LEADERSHIP SKILLSFOR SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICES IN THE NORTHEASTERN REGION

อภิสมา โยธาภักดี[1,*], ชิษณพงศ์ ศรจันทร์[2] และ พิมพ์อร สดเอี่ยม[2]
Apisama Yotapukdee[1,*], Chissanapong Sonchan[2] and Pim-on Sod-ium[2]

(**Received:** 6 Jun., 2026; **Revised:** 31 Jul., 2026; **Accepted:** 3 Aug., 2026)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาตัวบ่งชี้ทักษะผู้นำแห่งอนาคต และ 2) ทดสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างตัวบ่งชี้ทักษะผู้นำแห่งอนาคต ที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึกและการประเมินความเหมาะสม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำนวน 9 คน เครื่องมือได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง แบบประเมินความเหมาะสม การวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ การศึกษาเชิงสำรวจ ประชากรคือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 1 คน และครูผู้สอน จำนวน 1 คน รวมโรงเรียนละ 2 คน จาก 933 โรงเรียน เป็นจำนวนทั้งสิ้น 1,866 คน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 454 คน สุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือได้แก่ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาตัวบ่งชี้ทักษะผู้นำแห่งอนาคต ได้แก่ (1) ทักษะการเป็นผู้นำที่ทรงอิทธิพล มี 3 องค์ประกอบย่อย 10 ตัวบ่งชี้ (λ=0.97, CR=0.92, AVE=0.80) (2) ทักษะการคิดวิเคราะห์ข้อมูลอันทรงพลัง มี 4 องค์ประกอบย่อย 15 ตัวบ่งชี้ (λ=0.97, CR=0.94, AVE=0.79) (3) ทักษะความเชี่ยวชาญทางเทคโนโลยีดิจิทัล มี 3 องค์ประกอบย่อย 10 ตัวบ่งชี้ (λ= 0.95, CR=0.90, AVE=0.74) (4) ทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ มี 3 องค์ประกอบย่อย 10 ตัวบ่งชี้ (λ= 0.89, CR=0.91, AVE=0.76) (5) ทักษะการบริหารทีมให้มีศักยภาพ มี 3 องค์ประกอบย่อย 11 ตัวบ่งชี้ (λ=0.86, CR=0.89, AVE=0.72) และ (6) ทักษะการเข้าสังคมอันชาญฉลาด มี 3 องค์ประกอบย่อย 10 ตัวบ่งชี้ (λ=0.99, CR=0.89, AVE=0.72) และ 2) ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างตัวบ่งชี้ทักษะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่าสถิติดังนี้ χ^2 =119.43, df=102, p=0.114, GFI=0.98, AGFI= 0.97 , CFI=1.00 ,RMR=0.01, RMSEA=0.02

คำสำคัญ: การพัฒนา, ตัวบ่งชี้ทักษะผู้นำแห่งอนาคต, การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

---

[1] นักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง จังหวัดเลย ประเทศไทย

[1] Ph.D. Student, Educational Administration, Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University, Sri Lanchang Campus, Loei Province, Thailand

[2] สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง จังหวัดเลย ประเทศไทย

[2] Education Administration Program, Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University, Sri Lanchang Campus, Loei Province, Thailand

***** Corresponding author. E-mail: apisama.yit@student.mbu.ac.th

Abstract

The study aimed to (1)develop indicators of future leadership skills and (2) to examine the goodness-of-fit of the structural relationship model of future leadership skill indicators with empirical data. This study employed a mixed-methods research design, consisting of qualitative and quantitative phases. The qualitative phase involved in-depth interviews and appropriateness assessments with nine key informants using semi-structured interview and appropriateness evaluation forms. The quantitative phase employed a survey research design. The population comprised one school administrator and one teacher from each of 933 schools, totaling 1,866 participants. A sample of 454 participants was selected through multistage random sampling. The research instrument was a questionnaire. Data were analyzed using mean, percentage, standard deviation, and confirmatory factor analysis (CFA). The research findings revealed that1) the development of future leadership skill indicators comprised of (1) Influential leader skills, consisting of 3 sub-components and 10 indicators (λ=0.97, CR=0.92, AVE=0.80); (2) Powerful data analysis skills, consisting of 4 sub-components and 15 indicators (λ=0.97, CR=0.94, AVE=0.79); (3) Digital technology expertise skills, consisting of 3 sub-components and 10 indicators (λ=0.95, CR=0.90, AVE=0.74; (4) Effective communication skills, consisting of 3 sub-components and 10 indicators (λ=0.89, CR=0.91, AVE=0.76); (5) Effective team management skills, consisting of 3 sub-components and 11 indicators (λ=0.86, CR=0.89, AVE=0.72); and (6) Smart social skills, consisting of 3 sub-components and 10 indicators (λ=0.99, CR=0.89, AVE=0.72); and 2) the confirmatory factor analysis (CFA) of the structural relationship model of future leadership skill indicators for school administrators demonstrated a good fit with the empirical data well χ^2=119.43, df=102, p=0.114, GFI=0.98, AGFI=0.97 , CFI=1.00 ,RMR=0.01, RMSEA=0.02

Keywords: Development, Future Leader Skill Indicators, Confirmatory Factor Analysis

บทนำ

จากอดีตจนถึงปัจจุบัน โลกได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในหลากหลายมิติ จากยุคอุตสาหกรรมเข้าสู่ยุคสารสนเทศ สังคมแห่งโลกอนาคตแข่งขันกันโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศ เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ และใช้นวัตกรรมทางเทคโนโลยีมาสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน อันเป็นผลมาจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านกระแสโลกาภิวัตน์ การพัฒนาคนสำหรับโลกยุคใหม่มุ่งพัฒนาให้มีทักษะและคุณลักษณะที่เหมาะสม ทั้งทักษะในด้านความรู้ ทักษะทางพฤติกรรมและคุณลักษณะตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ดังนั้น ทักษะการทำงานจึงเป็น

ทักษะที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งที่ควรจะปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับความรู้ เทคโนโลยี อาชีพ และรูปแบบการทำงานที่เปลี่ยนไป (พสุ เดชะรินทร์, 2560) จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องมีทักษะที่เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม โดยการเรียนรู้ตลอดชีวิตช่วยให้ประชาชนสามารถปรับตัวและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา , 2561) ดังนั้น การศึกษาจึงต้องปรับให้สอดคล้องกับบริบทในอนาคต (Voogt & Pelgrum, 2005) โดยมุ่งพัฒนาทักษะแห่งอนาคต (Future Skills) ซึ่งเป็นทักษะสำคัญต่อการดำรงชีวิตและการทำงานท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ผู้ที่มีทักษะดังกล่าวจะสามารถปรับตัว เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และสร้างความสำเร็จได้อย่างยั่งยืน (ธิติ ธีระเธียร, 2565) ในบริบทนี้ ผู้บริหารจำเป็นต้องมีทักษะผู้นำแห่งอนาคต (The Future Leader Skill Indicators) เพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลง (Disruption) และนำองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้นำ คือบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อการบริหารงานในองค์กรให้มีประสิทธิภาพ และประสบผลสำเร็จ พร้อมที่จะเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถชักจูงให้คนอื่นทำงานให้สำเร็จตามต้องการ (Huse, 1978) การพัฒนาผู้นำให้พร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตทั้งด้านการเรียนรู้ และการดำเนินชีวิตนั้นจึงสำคัญอย่างยิ่ง ความท้าทายที่ผู้นำต้องเผชิญกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในขณะที่วิธีการที่ใช้พัฒนาผู้นำยังคงเหมือนเดิม (Petrie, 2014) ซึ่งผู้นำที่แท้จริงแห่งอนาคตนั้นต้องมีทักษะความเป็นผู้นำแห่งอนาคตที่หลากหลาย ที่สามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพในองค์รวม จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้นำแห่งอนาคตควรเรียนรู้ทักษะที่สำคัญ ๆ เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและบทบาทหน้าที่ให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

จากความสำคัญที่กล่าวมา การศึกษานับเป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในทุกมิติ เนื่องจากสังคมปัจจุบันอยู่ภายใต้บริบทของโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงและการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ผ่านกระบวนการศึกษามีความจำเป็นอย่างยิ่ง เทคโนโลยีสารสนเทศในทุก ๆ ด้านอย่างรวดเร็ว การศึกษาต้องมีเป้าหมายใหม่ที่สอดคล้องกับความต้องการของอนาคต ซึ่งเป้าหมายเหล่านี้ถูกเรียกว่า ทักษะอนาคต ซึ่งหมายรวมถึง องค์ความรู้ ทัศนคติ ค่านิยม ทักษะ และสมรรถนะ (World Economic Forum ,2020) ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 จึงจำเป็นต้องอาศัยผู้นำทางการศึกษาที่มีทักษะในการช่วยเตรียมผู้นำให้พร้อมสำหรับอนาคต ซึ่งจะส่งผลให้สามารถปฏิบัติงานในหน้าที่เพื่อให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต สามารถพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพบนฐานของการเปลี่ยนแปลงของโลก (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2560) ในฐานะผู้มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดนโยบาย การบริหารจัดการ และการส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรมีทักษะผู้นำแห่งอนาคตที่เหมาะสม เพื่อรองรับความท้าทายและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในยุคปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงของโลกส่งผลให้สถานศึกษาต้องปรับบทบาทจากการถ่ายทอดความรู้ไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดวิเคราะห์ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การเรียนรู้ตลอดชีวิต และการสร้างนวัตกรรม ส่งผลให้ผู้บริหารสถานศึกษาต้องก้าวสู่บทบาทผู้นำทางวิชาการและผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สามารถกำหนดวิสัยทัศน์ ขับเคลื่อนนวัตกรรม และพัฒนาองค์กรให้สอดคล้องกับบริบทของโลกยุคดิจิทัล (OECD, 2018) และแม้งานวิจัยด้านทักษะผู้นำแห่งอนาคตจะมีอย่างต่อเนื่อง แต่ส่วนใหญ่มุ่งศึกษาองค์ประกอบของภาวะผู้นำหรือประยุกต์กรอบแนวคิดจากภาคธุรกิจ ขณะที่การพัฒนาตัวบ่งชี้สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาโดยเฉพาะยังมีจำกัด อีกทั้งตัวบ่งชี้ที่มีอยู่พัฒนาขึ้นภายใต้บริบทที่แตกต่างกัน จึงอาจไม่สอดคล้องกับการบริหารสถานศึกษาในปัจจุบัน โดยเฉพาะในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีความหลากหลายของบริบทและความท้าทายในการบริหาร อีกทั้งยังไม่พบการตรวจสอบโมเดลตัวบ่งชี้ด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA)

ด้วยเหตุนี้ การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งพัฒนาตัวบ่งชี้ทักษะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เพื่อให้ได้ตัวบ่งชี้ที่มีความตรงเชิงโครงสร้างและสามารถนำไปใช้ในการประเมินและพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสม ซึ่งการพัฒนาทักษะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษามีความสำคัญต่อการเสริมสร้างศักยภาพในการบริหารจัดการภายใต้การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี นวัตกรรม และบริบทการศึกษา เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาและรองรับความท้าทายในอนาคต ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงพัฒนาตัวบ่งชี้ทักษะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เพื่อให้ได้ตัวบ่งชี้ที่มีความตรงเชิงโครงสร้าง สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผน พัฒนา ติดตาม และประเมินศักยภาพผู้บริหารสถานศึกษา ตลอดจนสนับสนุนการกำหนดนโยบายและการขับเคลื่อนการบริหารการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้ทักษะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. เพื่อทดสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างตัวบ่งชี้ทักษะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์

สมมติฐานการวิจัย

โมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างตัวบ่งชี้ทักษะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่พัฒนาขึ้นจากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัย มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ตามเกณฑ์ที่กำหนด

นิยามศัพท์เฉพาะ

ทักษะผู้นำแห่งอนาคต หมายถึง ความสามารถที่ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีเพื่อแสดงออกในการมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น การจูงใจให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม และทำงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ โดยใช้ทักษะที่ผู้นำจำเป็นต้องมีเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกอนาคต ช่วยสร้างความสัมพันธ์กับบุคลากร สร้างทีมงานให้เข้มแข็งทำให้เกิดความเชื่อมั่นและไว้วางใจในการทำงานของบุคลากร ขับเคลื่อนการพัฒนากำลังคนให้เหมาะสมกับบริบทภารกิจของหน่วยงานตามที่คาดหวังอย่างต่อเนื่อง และพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงผ่านการสร้างสรรค์นโยบาย กลไก และมาตรการเพื่อสนับสนุนให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานขององค์กรให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล

ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา หรือรองผู้อำนวยการสถานศึกษา หรือผู้ที่รักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา ซึ่งปฏิบัติหน้าที่อยู่ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาและสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา โดยใช้แนวคิด Bernard Marr (Marr, 2022) เป็นกรอบแนวคิดหลัก ร่วมกับแนวคิดด้านภาวะผู้นำแห่งอนาคต ภาวะผู้นำดิจิทัล และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง จากนั้นนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและจัดกลุ่มประเด็นที่มีสาระสำคัญสอดคล้องกัน จนได้องค์ประกอบหลักของทักษะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ทักษะการเป็นผู้นำที่ทรงอิทธิพล 2) ทักษะการคิดวิเคราะห์ข้อมูลอันทรงพลัง 3) ทักษะการใช้เทคโนโลยีอย่างเชี่ยวชาญ 4) ทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ 5) ทักษะการบริหารทีมให้มีศักยภาพ และ 6) ทักษะการเข้าสังคมอันชาญฉลาด จากนั้นผู้วิจัยจึงนำไปสร้างโมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างตัวบ่งชี้ทักษะผู้นำแห่งอนาคตสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยใช้รูปแบบ Exploratory Sequential Design (QUAL→QUAN) ซึ่งมีการดำเนินการวิจัย 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้น เพื่อสร้างตัวบ่งชี้ กำหนดองค์ประกอบของทักษะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสาร (Documentary Study) ผู้วิจัยศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับทักษะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อดำเนินการสังเคราะห์จัดทำร่างองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ทักษะผู้นำแห่งอนาคต จัดกลุ่มตัวบ่งชี้ที่มีความหมายใกล้เคียงกัน

- ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้ ผู้วิจัยนำร่างองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยพิจารณาความเหมาะสม พบว่า องค์ประกอบและตัวบ่งชี้มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

- ขั้นตอนที่ 3 ผู้วิจัยนำตัวบ่งชี้เบื้องต้นจำนวน 66 ตัวบ่งชี้ เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์ (Index of Item Objective Congruence: IOC) กำหนดเกณฑ์การยอมรับไว้ที่ IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ผลการประเมินพบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.60 – 1.00

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการประสานงานกับผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อขอสัมภาษณ์และขออนุญาตเก็บข้อมูล จากนั้นนำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลการวิจัยไปสัมภาษณ์ตามวัน เวลาที่นัดหมาย ดำเนินการโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งระบุประเด็นเนื้อหาเกี่ยวกับทักษะผู้นำแห่งอนาคตสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ทำการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำไปปรับเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย จากนั้นให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่เหมาะสม และนำข้อมูลที่ได้มาสร้างเป็นแบบสอบถามองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ทักษะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลผลการสัมภาษณ์ความสอดคล้องขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้ทักษะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา โดยการสังเคราะห์เนื้อหา (Content Synthesis) ปรับภาษาให้เหมาะสม และนำผลที่ได้มาจัดเป็นองค์ประกอบ และพัฒนาตัวบ่งชี้ จากนั้นวิเคราะห์ความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้ โดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 2 การทดสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างตัวบ่งชี้ของทักษะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์

- ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 1 คน และครูผู้สอน จำนวน 1 คน รวมโรงเรียนละ 2 คน จาก 933 โรงเรียน เป็นจำนวนทั้งสิ้น 1,866 คน จาก 17 เขตพื้นที่ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปีการศึกษา 2567 ส่วนกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาใน

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปีการศึกษา 2567 ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 500 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi Stage Sampling)

- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การทดสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างตัวบ่งชี้ของทักษะผู้นำแห่งอนาคต ที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม ได้แก่ แบบสำรวจรายการ (Checklist) และแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ โดยใช้สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับทักษะผู้นำแห่งอนาคต การเก็บรวบรวมข้อมูลขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลกับผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน ในการตอบแบบสอบถาม จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาทำการตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้น และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

- การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์สถิติพื้นฐาน เพื่อให้ทราบลักษณะของตัวอย่าง และลักษณะการแจกแจงของตัวแปรสังเกตได้ที่ใช้ในโมเดลการวิจัย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์การแปรผัน ค่าความโด่ง ค่าความเบ้ และระดับของตัวแปรสังเกตได้แต่ละตัว โดยการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย จากนั้นวิเคราะห์ข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับการวิเคราะห์องค์ประกอบ เพื่อให้ทราบว่าข้อมูลมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบได้หรือไม่ โดยตรวจสอบค่าสถิติ ดังนี้ ค่าสถิติ Bartlett's Test of Sphericity ค่าดัชนี KMO วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง ด้วยการพิจารณาค่าสถิติไคสแควร์ต้องมีค่า p-value > .05 การตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลการวัดตามสมมุติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยใช้โปรแกรม ลิสเรล LISREL

ผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนาตัวบ่งชี้ทักษะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยในระยะที่ 1 พบว่า องค์ประกอบหลัก องค์ประกอบย่อย และตัวบ่งชี้ของทักษะผู้นำแห่งอนาคต มีดังนี้

1.1 ทักษะการเป็นผู้นำที่ทรงอิทธิพล (IL) มี 3 องค์ประกอบย่อย 10 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ (1) ผู้นำจากภายใน (IL1) มี 3 ตัวบ่งชี้ (2) ผู้นำแบบกระจายอำนาจ (IL2) มี 3 ตัวบ่งชี้ และ (3) ผู้นำที่เป็นแบบอย่าง (IL3) มี 4 ตัวบ่งชี้

1.2 ทักษะการคิดวิเคราะห์ข้อมูลอันทรงพลัง (PD) มี 4 องค์ประกอบย่อย 15 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ (1) ความคิดนอกกรอบอย่างสร้างสรรค์และความคิดในเชิงปรับตัว (PD1) มี 3 ตัวบ่งชี้ (2) ความฉลาดทางอารมณ์และการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น (PD2) มี 4 ตัวบ่งชี้ (3) การวิเคราะห์ ประเมินและตัดสินใจที่ซับซ้อน (PD3) มี 4 ตัวบ่งชี้ และ (4) เป็นโค้ชในการรับฟังและเข้าใจมุมมองที่แตกต่างอย่างแท้จริง (PD4) มี 4 ตัวบ่งชี้

1.3 ทักษะความเชี่ยวชาญทางเทคโนโลยีดิจิทัล (DT) มี 3 องค์ประกอบย่อย 10 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ (1) มีความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีดิจิทัล (DT1) มี 3 ตัวบ่งชี้ (2) รู้เท่าทันสื่อเทคโนโลยียุคใหม่ (DT2) มี 4 ตัวบ่งชี้ และ (3) มีความเข้าใจผลกระทบจากเทคโนโลยีต่อองค์กร (DT3) มี 3 ตัวบ่งชี้

1.4 ทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ (EC) มี 3 องค์ประกอบย่อย 10 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ (1) นักสื่อสารระดับปรมาจารย์ (EC1) มี 4 ตัวบ่งชี้ (2) ศิลปะแห่งการเจรจาต่อรอง (EC2) มี 3 ตัวบ่งชี้ และ (3) การสื่อสารแบบร่วมมือ และการรวมพลังในการทำงาน (EC3) มี 3 ตัวบ่งชี้

1.5 ทักษะการบริหารทีมให้มีศักยภาพ (ET) มี 3 องค์ประกอบย่อย 11 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ (1) ความสามารถในการทำงานร่วมกันในสิ่งแวดล้อมเสมือน (ET1) มี 4 ตัวบ่งชี้ (2) การเพิ่มศักยภาพให้ทีมทำงานมีประสิทธิภาพ (ET2) มี 3 ตัวบ่งชี้ และ (3) การสร้างแรงขับเคลื่อนและความสัมพันธ์ในทีม (ET3) มี 4 ตัวบ่งชี้

1.6 ทักษะการเข้าสังคมอันชาญฉลาด (SS) มี 3 องค์ประกอบย่อย 10 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ (1) ความฉลาดในการเข้าสังคม (SS1) มี 3 ตัวบ่งชี้ (2) ความสามารถทางพหุวัฒนธรรม (SS2) มี 3 ตัวบ่งชี้ และ (3) การยอมรับและคาดหวังการเปลี่ยนแปลง (SS3) มี 4 ตัวบ่งชี้

ตารางที่ 1 สรุปองค์ประกอบ และตัวบ่งชี้ของทักษะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย
1. ทักษะการเป็นผู้นำที่ทรงอิทธิพล	(1) ผู้นำจากภายใน (2) ผู้นำแบบกระจายอำนาจ (3) ผู้นำที่เป็นแบบอย่าง
2. ทักษะการคิดวิเคราะห์ข้อมูลอันทรงพลัง	(1) ความคิดนอกกรอบอย่างสร้างสรรค์และความคิดในเชิงปรับตัว (2) ความฉลาดทางอารมณ์และการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น (3) การวิเคราะห์ ประเมินและตัดสินใจที่ซับซ้อน (4) เป็นโค้ชในการรับฟังและเข้าใจมุมมองที่แตกต่างอย่างแท้จริง
3. ทักษะความเชี่ยวชาญทางเทคโนโลยีดิจิทัล	(1) มีความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีดิจิทัล (2) รู้เท่าทันสื่อเทคโนโลยียุคใหม่ (3) มีความเข้าใจผลกระทบจากเทคโนโลยีต่อองค์กร
4. ทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ	(1) นักสื่อสารระดับปรมาจารย์ (2) ศิลปะแห่งการเจรจาต่อรอง (3) การสื่อสารแบบร่วมมือ และการรวมพลังในการทำงาน
5. ทักษะการบริหารทีมให้มีศักยภาพ	(1) ความสามารถในการทำงานร่วมกันในสิ่งแวดล้อมเสมือน (2) การเพิ่มศักยภาพให้ทีมทำงานมีประสิทธิภาพ (3) การสร้างแรงขับเคลื่อนและความสัมพันธ์ในทีม
6. ทักษะการเข้าสังคมอันชาญฉลาด	(1) ความฉลาดในการเข้าสังคม (2) ความสามารถทางพหุวัฒนธรรม (3) การยอมรับและคาดหวังการเปลี่ยนแปลง

2. ผลการทดสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างตัวบ่งชี้ทักษะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยในระยะที่ 2 พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับ

ข้อมูลเชิง ประจักษ์ โดยมีค่าสถิติดังนี้ χ^2 = 119.43, df=102, p=0.114, GFI= 0.98 ,AGFI= 0.97 , CFI=1.00 ,RMR= 0.01, RMSEA=0.02

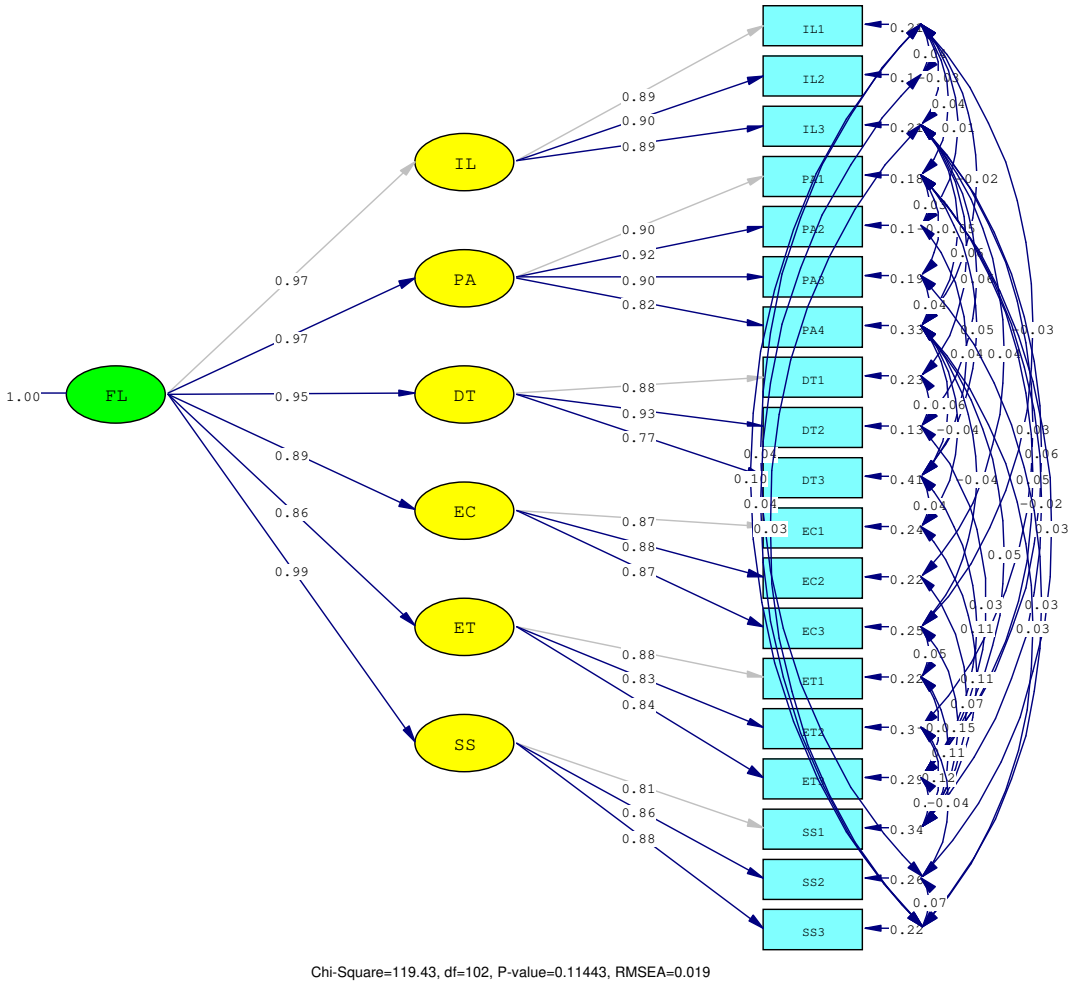

ภาพที่ 1 โมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างตัวบ่งชี้ทักษะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา

ตารางที่ 2 แสดงคุณภาพโครงสร้างของโมเดลการวัดองค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสอง ของโมเดลตัวบ่งชี้ทักษะผู้นำแห่งอนาคต

องค์ประกอบ	λ	R^2	δ
	ρ_v = 0.75	ρ_c = 0.87	
IL	0.97**	0.95	0.05
PA	0.97**	0.94	0.06
DT	0.95**	0.90	0.10
EC	0.89**	0.79	0.21
ET	0.86**	0.74	0.26
SS	0.99**	0.99	0.01

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตารางที่ 3 แสดงการประเมินคุณภาพของดัชนีความสอดคล้องในโมเดลการวัดองค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสอง

ดัชนีวัดความสอดคล้อง	เกณฑ์ความสอดคล้องระดับดี	ค่าดัชนีในโมเดล	ระดับความสอดคล้อง
p-value (ของ χ^2)	$0.05 < p \leq 1.00$	0.114	ระดับดี
Chi-square/df	$0 < \chi^2/df \leq 2$	1.24	ระดับดี
SRMR	$0 \leq SRMR \leq 0.05$	0.01	ระดับดี
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0.05$	0.02	ระดับดี
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1.00$	1.00	ระดับดี
NNFI	$0.97 \leq NNFI \leq 1.00$	1.00	ระดับดี
CFI	$0.97 \leq CFI \leq 1.00$	1.00	ระดับดี
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$	0.98	ระดับดี
AGFI	$0.90 \leq AGFI \leq 1.00$	0.97	ระดับดี

จากตารางที่ 3 ผลการตรวจสอบ พบว่าดัชนีทุกตัวผ่านเกณฑ์การประเมินความสอดคล้องในระดับดี แสดงว่าโมเดลการวัดองค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสองมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

การสรุปผลและอภิปรายผล

1. การพัฒนาตัวบ่งชี้ทักษะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า ตัวบ่งชี้ทักษะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก 19 องค์ประกอบย่อย และ 66 ตัวบ่งชี้ โดยตัวบ่งชี้ทุกตัวมีค่าเฉลี่ยผ่านเกณฑ์ที่กำหนด (ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.00 ขึ้นไป) สะท้อนให้เห็นว่าองค์ประกอบทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ 1) ทักษะการเป็นผู้นำที่ทรงอิทธิพล 2) ทักษะการคิดวิเคราะห์ข้อมูลอันทรงพลัง 3) ทักษะความเชี่ยวชาญทางเทคโนโลยีดิจิทัล 4) ทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ 5) ทักษะการบริหารทีมให้มีศักยภาพ และ 6) ทักษะการเข้าสังคมอันชาญฉลาด เป็นองค์ประกอบสำคัญของทักษะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้วิจัยได้ดำเนินการหลายขั้นตอนเพื่อให้ได้ตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวกับทักษะผู้นำแห่งอนาคต เช่น การศึกษาเอกสาร ตำรา ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ร่างตัวบ่งชี้ สร้างแบบสอบถามเพื่อหาคุณภาพ โดยนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับกรอบแนวคิดการวิจัย แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะผู้นำแห่งอนาคต ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาตัวบ่งชี้อย่างเป็นระบบ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Boun et al (2024) ที่ได้พัฒนาเกณฑ์การประเมินทักษะในบริบทการศึกษา รวมถึงงานวิจัยของ รัตนา ปฏิสนธิเจริญ (2562) ที่มุ่งเสริมสร้างทักษะการทำงานแห่งอนาคต และการศึกษาของ เจษฎา พลายชุมพล และคณะ (2566) ที่สะท้อนถึงความสำคัญของการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการทำงานในอนาคต

2. การตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลการวัดตัวบ่งชี้ทักษะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) พบว่า โมเดล

การวัดตัวบ่งชี้ทักษะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษามีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยมีค่าสถิติดังนี้ χ^2= 119.43, df=102, p=0.114, GFI= 0.98 ,AGFI= 0.97 , CFI=1.00 ,RMR= 0.01, RMSEA=0.02 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ยอมรับได้ แสดงว่าโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้ง 6 องค์ประกอบสามารถอธิบายข้อมูลเชิงประจักษ์ได้อย่างเหมาะสม และสะท้อนว่าตัวบ่งชี้แต่ละตัวสามารถวัดองค์ประกอบที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้นสามารถใช้เป็นกรอบในการอธิบายทักษะผู้นำแห่งอนาคตได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากการพัฒนาตัวบ่งชี้ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดและทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับทางวิชาการ ผ่านกระบวนการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา รวมถึงการทดสอบความเหมาะสมของตัวบ่งชี้ตามหลักการทางสถิติอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผลจากการพัฒนาตัวบ่งชี้ที่ได้จากแนวคิดทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับและนำไปใช้จริงอย่างกว้างขวาง และได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถเชิงบริหารและทฤษฎีในการพิจารณาความสอดคล้องเหมาะสมของตัวบ่งชี้ รวมทั้งได้รับการพัฒนาจากผู้เชี่ยวชาญที่ผ่านการบริหารการศึกษา การบริหารสถานศึกษา และเป็นนักวิชาการในระดับอุดมศึกษา ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์อย่างมาก ในด้านการบริหารศึกษา ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดของ วิโรจน์ สารรัตนะ (2554) ที่อธิบายว่า การพัฒนาตัวบ่งชี้ทางการศึกษาควรดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการศึกษาและสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบในการกำหนดองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของตัวแปรที่ศึกษา จากนั้นจึงดำเนินการตรวจสอบความเหมาะสมของตัวบ่งชี้ทั้งในด้านความตรงเชิงเนื้อหาและความสอดคล้องกับโครงสร้างเชิงแนวคิด รวมถึงการนำวิธีการวิเคราะห์ทางสถิติที่เหมาะสมมาใช้ตรวจสอบคุณภาพของตัวบ่งชี้ เพื่อให้ได้ตัวบ่งชี้ที่มีความน่าเชื่อถือ สามารถใช้วัดและอธิบายตัวแปรที่ศึกษาได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ ยุทธชัย ดำรงมณี พฤทธิ์ และคณะ (2564) ที่ได้พัฒนาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การบริหารโรงเรียนตามแนวคิดทักษะที่จำเป็นสำหรับการทำงานในอนาคต และพบว่าองค์ประกอบที่พัฒนาขึ้นสามารถสะท้อนคุณลักษณะสำคัญของการบริหารสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสม ขณะเดียวกันยังสอดคล้องกับแนวคิดของ สมชาย เทพแสง และคณะ (2566) ที่อธิบายว่าทักษะแห่งอนาคตเป็นสมรรถนะสำคัญของผู้นำในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการองค์กร และการสร้างประสิทธิผลในการดำเนินงาน โดยเฉพาะทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร การแก้ปัญหา ความฉลาดทางอารมณ์ และความสามารถในการปรับตัว อีกทั้งยังสอดคล้องกับการศึกษาของ ชุติเดช มั่นคงธรรม และชลิตา ตริยาวนิช (2566) ซึ่งพบว่าทักษะแห่งอนาคตมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม โดยเฉพาะทักษะด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม เทคโนโลยี และความรู้ ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาองค์กรให้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและพัฒนาทักษะการเข้าสังคมอันชาญฉลาด ทักษะการคิดวิเคราะห์ข้อมูลอันทรงพลัง และทักษะการเป็นผู้นำที่ทรงอิทธิพล เนื่องจากผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองแสดงให้เห็นว่า มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงที่สุด ซึ่งทักษะทั้งสามด้านดังกล่าวเป็นลำดับแรก โดยมุ่งพัฒนาตัวบ่งชี้ที่มีความสำคัญสูงในแต่ละองค์ประกอบ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาทักษะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา

1.2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำโมเดลตัวบ่งชี้ทักษะผู้นำแห่งอนาคตที่พัฒนาขึ้นจากการวิจัยครั้งนี้ไปใช้เป็นกรอบในการประเมินศักยภาพผู้บริหารสถานศึกษา รวมทั้งใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนา ส่งเสริม และติดตามความก้าวหน้าของทักษะผู้นำแห่งอนาคตให้สอดคล้องกับบริบทการบริหารสถานศึกษาในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง

1.3 สถาบันผลิตและพัฒนาผู้บริหารทางการศึกษา สามารถนำองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่ได้จากการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบหลักสูตรหรือกิจกรรมพัฒนาวิชาชีพ เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะด้านภาวะผู้นำแห่งอนาคตให้แก่ผู้บริหารสถานศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรดำเนินการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) โดยใช้ผลการวิจัยครั้งนี้เป็นกรอบแนวทางในการสร้างและทดลองใช้โปรแกรมพัฒนาทักษะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อประเมินประสิทธิผลของโปรแกรมและผลที่เกิดขึ้นต่อคุณภาพการบริหารสถานศึกษา

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับทักษะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษา โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและสามารถอธิบายลักษณะของทักษะผู้นำแห่งอนาคตได้อย่างครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

2.3 ควรมีการพัฒนาเครื่องมือประเมินทักษะผู้นำแห่งอนาคตของผู้บริหารสถานศึกษาในรูปแบบที่สามารถนำไปใช้ได้จริง ทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กร เพื่อเป็นเครื่องมือในการประเมินตนเอง วางแผนพัฒนา และติดตามผลการพัฒนาทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

2.4 ควรดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อนำตัวบ่งชี้ทั้ง 66 ตัวไปทดลองใช้ในสถานศึกษาจริง พร้อมติดตามผลการนำไปใช้ในระยะยาว เพื่อศึกษาความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการประยุกต์ใช้ตัวบ่งชี้ดังกล่าวในบริบทการบริหารสถานศึกษา

2.5 ควรมีการศึกษายืนยันโมเดลตัวบ่งชี้กับกลุ่มตัวอย่างในบริบทอื่น เช่น สถานศึกษาสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาเอกชน หรือสถาบันอุดมศึกษา เพื่อเปรียบเทียบความสอดคล้องของโมเดลและขยายผลการนำไปใช้ในบริบททางการศึกษาที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชิษณพงศ์ ศรจันทร์ และ รองศาสตราจารย์ ดร. พิมพ์อร สดเอี่ยม อาจารย์ที่ปรึกษา ดุษฎีวิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์ ดร.กนกอร สมปราชญ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประยุทธ์ ชูสอน ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ตรวจสอบ แก้ไข จนสามารถศึกษาสำเร็จและจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

เจษฎา พลายชุมพล, ประพันธ์ศักดิ์ ตวงสุวรรณ และพิไลวรรณ พิทักษ์เกียรติยศ. (2566). สภาพและความต้องการพัฒนาการยกระดับทักษะเพื่ออนาคตของแรงงานนอกระบบการศึกษาในสถานประกอบกิจการที่เชื่อมโยงกับผลิตผลทางเกษตรในจังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 13*(2), 177 – 189.

ชุติเดช มั่นคงธรรม และชลิตา ตริยาวนิช. (2566). ทักษะที่จำเป็นแห่งอนาคต (Future Skill) ที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม. *วารสารนวัตกรรมการเรียนรู้และการศึกษาทั่วไป, 1*(2), 21 – 33.

ธิติ ธีระเธียร. (2565). *ทักษะแห่งอนาคตคืออะไร? มีเทรนด์ทักษะใดบ้างที่ควรรู้?.* สืบค้นเมื่อวันที่ 27 มกราคม 2567 จาก https://www.starfishlabz.com/blog/564

พสุ เดชะรินทร์. (2560). *สถาบันการศึกษาก็ถูก disrupt ไม่ใช่แต่เพียงองค์กรธุรกิจ.* สืบค้นเมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2567 จาก https://www.isranews.org/content-page/item/56706-cu-56706.html

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2560). *ผู้นำทางการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพการศึกษา.* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ยุทธชัย ดำรงมณี, พฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์ และสืบสกุล นรินทรางกูร ณ อยุธยา. (2564). การพัฒนาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของการบริหารโรงเรียนในสังกัดมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทยตามแนวคิดทักษะที่จำเป็นสำหรับการทำงานในอนาคต. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น, 18*(1), 461 – 476.

รัตนา ปฏิสนธิเจริญ. (2562). การเสริมสร้างทักษะการทำงานแห่งอนาคตสำหรับนิสิตนักศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 8*(3), 1031 – 1044.

วิโรจน์ สารรัตนะ. (2554). *การบริหารการศึกษา: หลักการ ทฤษฎี หน้าที่ ประเด็น และบทวิเคราะห์.* อักษราการพิมพ์.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2561). *สภาวะการศึกษาไทย ปี 2559/2560: แนวทางการปฏิรูปการศึกษาไทยเพื่อก้าวสู่ยุค Thailand 4.0.* สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570).* สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สมชาย เทพแสง, อัจฉริยา เทพแสง, กันต์ฐมณีญา นฤโฆษกิตติกีรติ และเสาวภาคย์ แหลมเพ็ชร. (2566). รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับอนาคตของผู้เรียนในยุคดิจิทัล. *วารสารสหวิทยาการวิจัยและนวัตกรรมการศึกษา, 2*(2), 17 - 32.

Boun, K., Makmee, P. & Wongupparaj, P. (2024). Development of Future Skills Assessment Criteria for Undergraduate Students in Cambodia: Mixed Methods Research. *The Journal of Behavioral Science, 19*(3), 104 – 119.

Huse, E. F. (1978). *Organization Development and Change*. West Publishing Company.

Marr, B. (2022). *Future Skills: The 20 Skills and Competencies Everyone Needs to Succeed in A Digital World.* John Wiley & Sons.

OECD. (2018). *The Future of Education and Skills: Education 2030.* OECD Publishing. doi: https://doi.org/10.1787/54ac7020-en

Petrie, N. (2014). *Future Trends in Leadership Development: A White Paper.* Center for Creative Leadership.

Voogt, J. & Pelgrum, H. (2005). ICT and Curriculum Change. *Human Technology: An Interdisciplinary Journal on Humans in ICT Environments, 1*(2), 157 – 175. doi: https://doi.org/10.17011/ht/urn.2005356

World Economic Forum. (2020). *The Future of Jobs Report 2020.* World Economic Forum.

แนวทางการเตรียมความพร้อมสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านสองแพรก จังหวัดพังงา

PREPARATION GUIDELINES FOR COMMUNITY-BASED TOURISM: A CASE STUDY OF BAN SONG PHRAEK COMMUNITY, PHANG-NGA PROVINCE

วาสนา ศรีนวลใย[1], สุทธิณี พรพันธุ์ไพบูลย์[2], จารุณี คงกุล[1,*], วรเชษฐ จันทร์สระ[3] เจนจิรา เผดิมผล[1] และ อมรรัตน์ หย่องเอ่น[1]
Wasana Srinualyai[1], Suttinee Pornpunpaibool[2], Jarunee Khongkun[1,*], Worachest Chansara[3], Janejira Phadermpol[1] and Amornrat Yong-en[1]

(**Received:** 8 Jun., 2026; **Revised:** 5 Aug., 2026; **Accepted:** 7 Aug., 2026)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับความพร้อมของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสองแพรก และ 2) ศึกษาแนวทางการเตรียมความพร้อมสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสองแพรก ตำบลสองแพรก อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านสองแพรก จำนวน 235 คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ จำนวน 9 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติพรรณนา และข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) ระดับความพร้อมของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสองแพรกในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$=4.26, S.D.=0.75) และ 2) แนวทางการเตรียมความพร้อมสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสองแพรก พบว่า ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ควรมุ่งเน้นการอนุรักษ์พื้นที่ป่าและน้ำตก ควรกำหนดกติกาการท่องเที่ยวที่ชัดเจนเพื่อลดผลกระทบต่อระบบนิเวศ ด้านองค์กรชุมชน (เครือข่าย) ควรสร้างความร่วมมือผ่านการประชุมสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ เปิดโอกาสให้มีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมด้านการจัดการ ควรมีช่องทางการสื่อสารระหว่างผู้ประกอบการ การบังคับใช้กฎระเบียบด้านความปลอดภัยอย่างเคร่งครัด และด้านการเรียนรู้ ควรสร้างความตระหนักรู้เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแก่คนในชุมชนและนักท่องเที่ยว รวมถึงการเปิดช่องทางการรับฟังความคิดเห็นจากนักท่องเที่ยวเพื่อเป็นแนวทางในการเตรียมความพร้อมสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนในกับพื้นที่ใกล้เคียง

คำสำคัญ: การเตรียมความพร้อม, การท่องเที่ยวโดยชุมชน, ชุมชนบ้านสองแพรก

[1] สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต ประเทศไทย
[1] Community Development Department, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phuket Rajabhat University, Phuket Province, Thailand
[2] สาขาวิชาเกษตรสมัยใหม่ คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต ประเทศไทย
[2] Smart Agriculture, Faculty of Agricultural Technology, Phuket Rajabhat University, Phuket Province, Thailand
[3] สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต ประเทศไทย
[3] Program in Computer Education, Faculty of Education, Phuket Rajabhat University, Phuket Province, Thailand
* Corresponding author. E-mail: jarunee.k@pkru.ac.th

Abstract

This research aimed to1) assess the level of readiness for community-based tourism of Ban Song Phraek community, and 2) examine guidelines for preparing the community for community-based tourism in Tambon Song Phraek, Mueang Phang-nga District, Phang-nga Province. This study employed a mixed methods research design. The sample consisted of 235 residents of Ban Song Phraek community, while 9 key informants were selected from stakeholders involved in tourism activities in the area. Research instruments included a questionnaire and semi-structured interview guide. Quantitative data were analyzed using descriptive statistics, while qualitative data were analyzed through content analysis. The findings revealed that 1) the overall level of readiness for community-based tourism in Ban Song Phraek community was high level ($\overline{X}$=4.26, S.D.=0.75) and 2) the proposed guidelines for preparing the community for community-based tourism of Ban Song Phraek Community. In terms of natural and culture resources, emphasis should be placed on conserving forest areas and waterfalls, and clear tourism regulations should be established to minimize impacts on the local ecosystem. Regarding community organizations (networks), collaboration should be strengthened through regular community meetings and to provide opportunities for community participation. In terms of management, effective communication channels among tourism operators should be established, and safety regulations should be strictly enforced. Regarding the learning dimension, the community should promote awareness of natural resource conservation among local residents and tourists. Channels for collecting tourists' feedback should be established to inform preparations for community-based tourism in neighboring communities.

Keywords: Preparedness, Community-based Tourism, Ban Song Phraek Community

บทนำ

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางและจัดการเพื่อชุมชน ชุมชนจึงมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน การท่องเที่ยวโดยชุมชนยังเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนและพัฒนาชุมชน โดยหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ การบริหารจัดการโดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน การบริหารจัดการบนพื้นฐานความภาคภูมิใจในวิถีชีวิต วัฒนธรรมของตน และการจัดการทรัพยากรของชุมชน การนำเสนอ “ของดีชุมชนและความภาคภูมิใจ” ผ่านการนำเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยว และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเจ้าบ้านกับผู้มาเยือน (พจนา สวนศรี, 2560) สู่การสร้าง

ประโยชน์กับชุมชนในหลาย ๆ มิติ เช่น 1) ด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวโดยชุมชนช่วยสร้างรายได้เสริมให้แก่คนในชุมชนจากการนำทรัพยากร ภูมิปัญญา และผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยว โดยไม่ได้มุ่งให้การท่องเที่ยวเป็นอาชีพหลัก แต่เป็นช่องทางเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ลดการย้ายถิ่นฐาน และกระจายรายได้สู่คนในชุมชนอย่างทั่วถึง นอกจากนี้ยังช่วยกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวและความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนนำไปสู่คุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของคนในพื้นที่ 2) ด้านสังคมและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวโดยชุมชนส่งเสริมให้คนในชุมชนร่วมกันค้นหา ฟื้นฟู และอนุรักษ์อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในรากเหง้าทางวัฒนธรรม ความรักและความผูกพันต่อชุมชน รวมทั้งสร้างการมีส่วนร่วมและความสามัคคีของคนในชุมชน ทั้งยังเป็นกลไกสำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้และมรดกทางวัฒนธรรมจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ ทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นคงอยู่และสืบทอดต่อไปอย่างยั่งยืน 3) ด้านสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวโดยชุมชนช่วยสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติเป็นต้นทุนสำคัญของการท่องเที่ยว ชุมชนจึงมีบทบาทในการดูแล ฟื้นฟู และปกป้องระบบนิเวศของพื้นที่ให้คงความสมบูรณ์ นอกจากนี้ยังช่วยลดความเสี่ยงจากการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว และป้องกันการเข้ามาใช้ประโยชน์ทรัพยากรโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างสมดุลและเกิดประโยชน์ต่อชุมชนในระยะยาว เป็นต้น (TAT REVIEW MAGAZINE, 2561)

การเตรียมความพร้อมเพื่อให้ชุมชนมีแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากฐานทรัพยากรที่มีอย่างมีอัตลักษณ์ และเกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของชุมชนตนเอง นำไปสู่การเกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจแก่ชุมชนจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างมาก การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดกระบวนการการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนให้เกิดการระดมความคิด วิเคราะห์ ทดลองใช้และปรับปรุงผ่านการรับฟังความคิดเห็นจากภาคีเครือข่ายในแต่ละภาคส่วน (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2562) ซึ่งในการถอดบทเรียนของ จุฑารัตน์ นกแก้ว และอาภาภรณ์ อังสาชน (2565) องค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบด้วย 1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน คือ มีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน มีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ 2) ด้านองค์กรชุมชน คือ มีระบบสังคมที่เข้าใจ มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้ในทักษะต่าง ๆ มีความเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา 3) ด้านการจัดการ คือ มีกลไกเพื่อจัดการท่องเที่ยวเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเข้ากับการพัฒนาชุมชน มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้มาเยือนกับชาวบ้าน การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม 4) ด้านการเรียนรู้ คือ ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างความรู้ ความเข้าใจวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่ต่างกัน ทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้มาเยือนกับคนในชุมชน โดยองค์ประกอบทั้ง 4 ด้านหากชุมชนบ้านสองแพรกได้นำไปปรับใช้จะส่งผลให้ชุมชนมีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างรอบด้าน ทั้งด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การบริหารจัดการที่มีมาตรฐาน และการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร ส่งผลให้

ชุมชนสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างรายได้ ยกระดับคุณภาพชีวิต และรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังสามารถเป็นต้นแบบในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้แก่พื้นที่ใกล้เคียงได้

ชุมชนบ้านสองแพรก ตั้งอยู่ในตำบลสองแพรก อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา มีภูมิประเทศอยู่ระหว่างเทือกเขาสูง มีน้ำตกโตนปริวรรตเป็นต้นน้ำก่อนแยกออกเป็นลำธาร ในอดีตลำธารนี้เคยใช้ทำเหมืองเพื่อหาแร่ดีบุก ภายหลังพื้นที่ได้ปรับเปลี่ยนเป็นที่พักตากอากาศทางธรรมชาติ และเหมาะสำหรับการทำกิจกรรมกลางแจ้งหลายประเภท (องค์การบริหารส่วนจังหวัดพังงา, 2561) ปัจจุบันการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านสองแพรกเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติซึ่งหลั่งไหลเข้ามาสัมผัสการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและผจญภัยอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะกิจกรรมล่องแก่งคลองสองแพรกที่ได้รับความนิยมอย่างสูง มีนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการวันละเกือบ 1,000 คน นอกจากนั้นชุมชนบ้านสองแพรกยังมีกิจกรรมท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ได้แก่ การเที่ยวชมน้ำตกสองแพรก การนั่งช้างชมธรรมชาติ การดูแลช้าง การให้อาหารช้าง การอาบน้ำช้าง รวมถึงกิจกรรมแนวผจญภัยอื่น ๆ ที่เติมเต็มความสนุกและสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งวัน ชุมชนบ้านสองแพรกจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวแนวผจญภัยที่ได้รับความนิยมมากที่สุดแห่งหนึ่งของจังหวัดพังงา (สยามรัฐ, 2569) อย่างไรก็ตามจากการสำรวจเบื้องต้นของผู้วิจัยพบปัญหาสำคัญหลายประการ ได้แก่ การขาดสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพียงพอ ปัญหาด้านความปลอดภัย การขาดมาตรฐานราคา ทัศนคติของบุคลากร และอุปสรรคทางด้านทักษะการสื่อสารในภาษาต่างประเทศ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการยกระดับสู่การเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่มีมาตรฐาน ผู้วิจัยจึงตระหนักถึงศักยภาพของการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านสองแพรก จึงนำมาสู่การศึกษาความพร้อมของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสองแพรก เพื่อเป็นแนวทางการเตรียมความพร้อมสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสองแพรก ตำบลสองแพรก อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา เพื่อให้คงอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความพร้อมของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสองแพรก ตำบลสองแพรก อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา
2. เพื่อศึกษาแนวทางการเตรียมความพร้อมสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสองแพรก ตำบลสองแพรก อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการเตรียมความพร้อมสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษาชุมชนบ้านสองแพรก จังหวัดพังงา ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism: CBT) และองค์ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชน (จุฑารัตน์ นกแก้ว และอาภาภรณ์ อังสาชน, 2565) เป็นกรอบในการ

วิจัย โดยพิจารณาครอบคลุมความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน (เครือข่าย) ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้

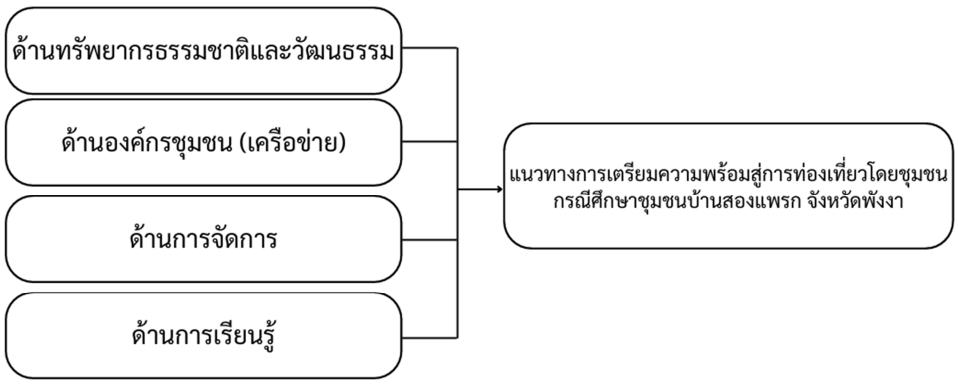

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยบูรณาการการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสอดคล้องกับกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านสองแพรก จำนวน 578 คน การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างได้มาโดยการสุ่มอย่างง่ายตามตารางเครซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) จำนวน 235 คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นการเลือกแบบเจาะจงจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ จำนวน 9 คน ได้แก่ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบด้านการท่องเที่ยว และนักวิชาการ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือ ประกอบด้วย

2.1 แบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งเนื้อหาและโครงสร้างออกเป็น 3 ตอน คือ

(1) ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

(2) ตอนที่ 2 การศึกษาระดับความพร้อมของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสองแพรก 4 ด้าน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) จำนวน 19 ข้อ และ

(3) ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เป็นคำถามแบบปลายเปิดเพื่อศึกษาข้อเสนอแนะ

2.2 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เป็นคำถามปลายเปิดเพื่อศึกษาแนวทางการเตรียมความพร้อมสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสองแพรก

เครื่องมือทั้ง 2 ชุดผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ผ่านเกณฑ์ที่ 0.60 ขึ้นไปทุกข้อ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้พูดคุยกับผู้นำชุมชนเพื่อประชาสัมพันธ์และชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมนัดหมายการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล สำหรับระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้เวลาดำเนินการระหว่างเดือนตุลาคมถึงเดือนพฤศจิกายน 2568 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเป็น

ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง ผู้วิจัยมีการตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลในแบบสอบถาม และสรุปประเด็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ และบูรณาการผลการวิเคราะห์แบบเชื่อมโยงและอธิบายผล เพื่ออธิบายระดับความพร้อมและแนวทางการเตรียมความพร้อมของชุมชนบ้านสองแพรกสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชน ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามได้รับการตรวจสอบ และวิเคราะห์ด้วยสถิติพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พร้อมแปลผลตามเกณฑ์ของ ธานินทร์ ศิลป์จารุ (2557) และนำเสนอผลในรูปแบบตารางประกอบคำอธิบายเชิงพรรณนา ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ทำการวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยถอดความ ตรวจสอบความถูกต้อง จัดหมวดหมู่ และวิเคราะห์ประเด็นสำคัญ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม องค์กรชุมชน การจัดการและการเรียนรู้เพื่อเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยบูรณาการการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลการวิจัยจากประชาชนที่อยู่ในชุมชนบ้านสองแพรก ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ คือ

1. ผลการศึกษาระดับความพร้อมของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสองแพรก ตำบลสองแพรก อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา พบว่า

1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามเป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านสองแพรก อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา จำนวน 235 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิง จำนวน 130 คน คิดเป็นร้อยละ 55.32 และเพศชาย จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 44.68 ส่วนใหญ่มีช่วงอายุระหว่าง 20–29 ปี จำนวน 95 คน คิดเป็นร้อยละ 40.43 และช่วงอายุระหว่าง 30-39 ปี จำนวน 91 คน คิดเป็นร้อยละ 38.72 ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน 103 คน คิดเป็นร้อยละ 43.83 ระดับประถมศึกษา จำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 22.55 และระดับปริญญาตรี จำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 30.64 ส่วนใหญ่มีประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน 95 คน คิดเป็นร้อยละ 40.43 อาชีพค้าขาย จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 16.17 และมีธุรกิจส่วนตัว จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 12.77 โดยมีรายได้ต่อเดือนส่วนใหญ่ 10,001-20,000 บาท จำนวน 144 คน คิดเป็นร้อยละ 61.28 รายได้ต่อเดือนรองลงมา 20,001-30,000 บาท จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 19.57 และรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท จำนวน 34 คน คิดเป็นจำนวนร้อยละ 14.47 ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (n=235)

สถานภาพ	ความถี่	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	105	44.68
หญิง	130	55.32
รวม	**235**	**100.00**
2. อายุ		
ระหว่าง 20-29 ปี	95	40.43
ระหว่าง 30-39 ปี	91	38.72
ระหว่าง 40-49 ปี	35	14.89
ระหว่าง 50 ปีขึ้นไป	14	5.96
รวม	**235**	**100.00**
3. ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	53	22.55
มัธยมศึกษา	103	43.83
ปริญญาตรี	72	30.64
สูงกว่าปริญญาตรี	7	2.98
รวม	**235**	**100.00**
4. อาชีพ		
รับจ้างทั่วไป	95	40.43
ค้าขาย	38	16.17
ธุรกิจส่วนตัว	30	12.77
ข้าราชการ	18	7.66
นักเรียน/นักศึกษา	28	11.91
อื่น ๆ	26	11.06
รวม	**235**	**100.00**
5. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		
ต่ำกว่า 10,000 บาท	34	14.47
10,001-20,000 บาท	144	61.28
20,001-30,000 บาท	46	19.57
มากกว่า 30,000 บาท	11	4.68
รวม	**235**	**100.00**

1.2 ผลการศึกษาระดับความพร้อมของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสองแพรก ตำบลสองแพรก อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา พบว่า ค่าเฉลี่ยระดับความพร้อมของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสองแพรกในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$=4.26, S.D.=0.75) เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ดังนี้ ด้านการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$=4.43, S.D.=0.64) ด้านการจัดการ อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$=4.29,

S.D.=0.70) ด้านองค์กรชุมชน (เครือข่าย) อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=4.18, S.D.=0.79) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=4.15, S.D.=0.87) ตามลำดับ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงภาพรวมของระดับความพร้อมของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสองแพรก

ความพร้อมของการท่องเที่ยวโดยชุมชน	$\bar{X}$	S.D.
1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม	4.15	0.87
2. ด้านองค์กรชุมชน (เครือข่าย)	4.18	0.79
3. ด้านการจัดการ	4.29	0.70
4. ด้านการเรียนรู้	4.43	0.64
โดยรวม	**4.26**	**0.75**

เมื่อพิจารณาความพร้อมของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสองแพรกเป็นรายด้าน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็น รายละเอียดดังนี้

(1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=4.15, S.D.=0.87) เมื่อพิจารณาในรายประเด็น พบว่า ชุมชนมีความพร้อมด้านทรัพยากรธรรมชาติที่โดดเด่นและดึงดูดนักท่องเที่ยว ($\bar{X}$=4.63, S.D.=0.61) รองลงมา ชุมชนมีความพร้อมการด้านดูแลและรักษาความปลอดภัย ($\bar{X}$=4.42, S.D.=0.70) ชุมชนมีความพร้อมด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ($\bar{X}$=4.37, S.D.=0.67) ชุมชนมีความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกอยู่ในสภาพที่พร้อมใช้งาน ($\bar{X}$=3.91, S.D.=0.99) ชุมชนมีความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพียงพอต่อการให้บริการ ($\bar{X}$=3.90, S.D.=0.97) ชุมชนมีความพร้อมด้านทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ($\bar{X}$=3.66, S.D.=1.26) ตามลำดับ

(2) ด้านองค์กรชุมชน (เครือข่าย) ค่าเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=4.18, S.D.=0.79) เมื่อพิจารณาในรายประเด็น พบว่า สมาชิกในชุมชนมีความพร้อมด้านการบริการและมีอัธยาศัยที่ดีในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ($\bar{X}$=4.38, S.D.=0.66) รองลงมา สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการพัฒนาการท่องเที่ยว ($\bar{X}$=4.37, S.D.=0.65) สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่มีความพร้อมด้านความเข้าใจด้านพัฒนาการท่องเที่ยว ($\bar{X}$=4.28, S.D.=0.71) สมาชิกในชุมชนมีความพร้อมด้านการรวมตัวกันเพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของชุมชน ($\bar{X}$=4.21, S.D.=0.79) สมาชิกในชุมชนมีความพร้อมด้านการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกันที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม ($\bar{X}$=3.63, S.D.=1.13) ตามลำดับ

(3) ด้านการจัดการ ค่าเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=4.29, S.D.=0.70) เมื่อพิจารณาในรายประเด็น พบว่า ชุมชนมีความพร้อมด้านกฎระเบียบ ข้อตกลง หรือกติกาสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชัดเจน ($\bar{X}$=4.31, S.D.=0.62) รองลงมา ชุมชนมีความพร้อมด้านมาตรการในการดูแลความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว ($\bar{X}$=4.30, S.D.=0.71) ชุมชนมีความพร้อมด้านการจัดการขยะและดูแลผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

จากการท่องเที่ยว ($\overline{X}$=4.28, S.D.=0.73) ชุมชนมีความพร้อมด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้ก่อนการอบรม ($\overline{X}$=4.27, S.D.=0.73) ตามลำดับ

(4) ด้านการเรียนรู้ ค่าเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$=4.43, S.D.=0.64) เมื่อพิจารณาในรายประเด็น พบว่า ชุมชนมีความพร้อมด้านการจัดโปรแกรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ระหว่างทำกิจกรรม ($\overline{X}$=4.48, S.D.=0.64) รองลงมา ชุมชนมีความพร้อมด้านการฝึกอบรมให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม ($\overline{X}$=4.44, S.D.=0.64) ชุมชนมีความพร้อมด้านการเปิดรับฟังข้อเสนอแนะจากนักท่องเที่ยวเพื่อนำมาปรับปรุงพัฒนาชุมชน ($\overline{X}$=4.43, S.D.=0.63) ชุมชนมีความพร้อมด้านคนในการให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวและระบบนิเวศโดยรอบ ($\overline{X}$=4.39, S.D.=0.66) ตามลำดับ

2. ผลการศึกษาแนวทางการเตรียมความพร้อมสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสองแพรก ตำบลสองแพรก อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา พบว่า

(1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม การเตรียมความพร้อมสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสองแพรกควรให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์พื้นที่ป่าที่อยู่ใกล้อุทยานและน้ำตก โดยควรกำหนดกติกาชัดเจน เช่น ไม่อนุญาตให้นำอาหารเข้าไปในบริเวณน้ำตกเพื่อลดผลกระทบต่อระบบนิเวศ การเตรียมความพร้อมของพื้นที่ท่องเที่ยวควรมีเจ้าหน้าที่ประจำจุดต่าง ๆ เพื่อดูแลความปลอดภัย ควบคุมพฤติกรรมนักท่องเที่ยวไม่ให้ทำลายธรรมชาติ นอกจากนี้ชุมชนยังขาดอัตลักษณ์ที่โดดเด่นจึงควรส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้าใจต่ออัตลักษณ์และวัฒนธรรมเพิ่มมากขึ้น และควรมีป้ายบอกทางให้กับนักท่องเที่ยวและชาวบ้านเพื่อความสะดวกต่อทุกคน ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

> *“...สิ่งโดดเด่นของสองแพรก คือ การที่นักท่องเที่ยวเข้ามาล่องแก่งขี่ช้าง ขับรถ ATV และซิปไลน์ เป็นกิจกรรมที่ท้าทายสำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ รวมถึงนักท่องเที่ยวชาวไทยด้วยเพราะในบริเวณสองแพรกจะเน้นเป็นธรรมชาติไม่ทำลายธรรมชาติ เพื่อสร้างความโดดเด่นและสร้างบรรยากาศที่ดีและควรมีจุดเช็คอิน มีป้ายบอกทางตั้งแต่ทางเข้าสองแพรกและใช้โซเชียลในการโปรโมทเพื่อให้คนเข้ามาเที่ยวมากยิ่งขึ้น ควรให้มีหน่วยงานรัฐเข้ามาช่วย มีรถฉุกเฉินมาสแตนบายรอเผื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน ...”* (พรรณภิรมย์พร เผดิมผล, 2568)

> *“...สองแพรกจะอยู่ติดกับอุทยานและน้ำตก ดังนั้นจึงควรมีการดูแลรักษาอยู่ตลอดและควรมีเจ้าหน้าที่คอยควบคุมและลาดตระเวนอยู่บ่อยครั้ง แต่ละกรุ๊ปทัวร์ควรจะมีเจ้าหน้าที่ประจำการเพื่อดูแลความปลอดภัยตามจุดต่าง ๆ และมีการควบคุมนักท่องเที่ยวให้อยู่ในกฎกติกาเพื่อไม่ให้ทำลายระบบนิเวศและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเอง...”* (ณัฐพัชร ฟองละแอ, 2568)

(2) ด้านองค์กรชุมชน (เครือข่าย) การเตรียมความพร้อมสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสองแพรกควรมุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือภายในชุมชนผ่านการจัดประชุมและอบรมสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ หรือปีละ 1–2 ครั้ง เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ควรเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียม การเตรียมความพร้อม ควรส่งเสริมให้ทุกแผนกและบริษัททัวร์

ประสานงานกันอย่างเป็นระบบ เน้นการทำงานร่วมกับคนในชุมชนเป็นหลัก ทั้งควรกำหนดมาตรฐานบริการ เช่น การต้อนรับด้วยรอยยิ้ม ความสุภาพ และการใช้ราคาเดียวกัน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่นักท่องเที่ยวและหลีกเลี่ยงปัญหาการเอาเปรียบ สำหรับการพัฒนาศักยภาพบุคลากร การเตรียมความพร้อม ควรจัดอบรมสมาชิกใหม่ คนพายเรือ และสต้าฟในด้านความปลอดภัย การบริการ และทักษะการสื่อสารภาษาต่างประเทศขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะกิจกรรมที่ต้องใช้ประสบการณ์ เช่น การพายเรือหรือกิจกรรมเกี่ยวกับช้าง ควรมีการฝึกก่อนปฏิบัติงานจริง นอกจากนี้การเตรียมความพร้อมด้านอัธยาศัยไมตรี ควรยึดแนวทางความเป็นเจ้าบ้านที่ดี ได้แก่ การยิ้ม ไหว้ ทักทาย และความเป็นมิตร แม้จะสื่อสารภาษาต่างประเทศไม่ได้ก็ควรแสดงท่าทีที่อบอุ่นและพร้อมให้บริการ ขณะเดียวกันอาหารสำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยวควรคำนึงถึงความเหมาะสมของกลุ่มนักท่องเที่ยว เช่น อาหารฮาลาลสำหรับนักท่องเที่ยวชาวมุสลิม โดยรวมแล้วการเตรียมความพร้อมด้านองค์กรชุมชนของสองแพรก ควรอาศัยความร่วมมือช่วยเหลือกันภายในชุมชน การอบรมต่อเนื่อง และการรักษามาตรฐานการบริการ เพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของชุมชนและทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเติบโตอย่างยั่งยืน ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

> *“...นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิม ดังนั้นอาหารต้อนรับจึงไม่มีส่วนผสมของหมู มักเน้นอาหารไก่และปลา สมาชิกชุมชนแต่ละคนจะนำความถนัดของตนเองมาช่วยสร้างรายได้ หากสื่อสารกับนักท่องเที่ยวไม่ได้ อย่างน้อยก็ควรยิ้มให้เพื่อความเป็นมิตร และควรมีการกำหนดราคามาตรฐานเดียวกันทั้งหมด เพื่อไม่ให้นักท่องเที่ยวรู้สึกว่าถูกเอาเปรียบ...”* (รัตนาภรณ์ ผสมทรัพย์, 2568)

> *“...ทุกปีจะมีการจัดอบรมให้พนักงานและสตาฟซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชน แต่ละบริษัทที่ดำเนินกิจกรรมจะมีการเชื่อมโยงกัน และส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับคนในพื้นที่ ชุมชนมีการช่วยเหลือกันอย่างใกล้ชิด มีการสแตนด์บายให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอด เมื่อเจอนักท่องเที่ยว ทุกคนต้องทักทาย ไม่ใช่เฉพาะพนักงานเท่านั้น เดิมใช้สโลแกน ‘ยิ้ม ไหว้ ทักทายกัน สยามเมืองยิ้ม’ ซึ่งเคยใช้บ่อยในอดีต แต่ปัจจุบันใช้กันน้อยลง...”* (ณัฐพัชร ฟองละแอ, 2568)

(3) ด้านการจัดการ การเตรียมความพร้อมสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสองแพรก ควรกำหนดราคามาตรฐานเดียวกันสำหรับทุกกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความเป็นธรรม โปร่งใส และป้องกันการแข่งขันที่ไม่เหมาะสมภายในชุมชน ทั้งควรมีระบบสื่อสารระหว่างผู้ประกอบการ เช่น กลุ่มไลน์หรือช่องทางออนไลน์อื่น ๆ เพื่อการประสานงานและแก้ไขปัญหาได้รวดเร็วก่อนเริ่มกิจกรรมทุกประเภท การเตรียมความพร้อมควรให้สตาฟอธิบายกติกา วิธีใช้อุปกรณ์ และมาตรการความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวอย่างละเอียด หากนักท่องเที่ยวไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ควรระงับการเข้าร่วมกิจกรรมทันทีเพื่อความปลอดภัยของทุกฝ่าย และควรส่งเสริมให้ทุกบริษัทมีราคาที่เหมือนกัน ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

> *“...ชุมชนควรมีเรทราคาเท่าเทียมกัน ไม่ต่ำหรือสูงเกินไป และกำหนดเป็นราคามาตรฐาน ทุกบริษัทมีไลน์กลุ่มสำหรับการประสานงาน และบางแห่งมีป้ายไวนิลให้ข้อมูลนักท่องเที่ยว อีกทั้งสตาฟแต่ละจุดจะช่วยสื่อสารกติกาต่าง ๆ ชุมชนมีกล้องวงจรปิด และมี อปพร. ตรวจเช็คความปลอดภัย*

เป็นระยะ เช่น ทุก 5, 7 และ 9 กิโลเมตร ซึ่งช่วยให้เกิดประโยชน์ต่อทุกฝ่าย นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนถังขยะทุกวัน และชุมชนมีการทำความสะอาด ตัดกิ่งไม้ และเก็บขยะบริเวณถนนเป็นประจำทุกเดือน...” (พรรณภิรมย์พร เผดิมผล, 2568)

“...สิ่งสำคัญที่สุดของการจัดการท่องเที่ยว คือ ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ต้องคัดเลือกบุคลากรที่สามารถดูแลควบคุมกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม โดยแต่ละจุดจะมีกฎกติกาติดประกาศไว้ชัดเจน และก่อนเริ่มกิจกรรมสตาฟควรจะย้ำเตือนกติกาและแนะนำวิธีปฏิบัติอีกครั้ง กิจกรรมทุกชนิดมีสตาฟคอยดูแล พร้อมอุปกรณ์เซฟตี้ครบถ้วน นอกจากนี้ยังมีเจ้าหน้าที่มาคอยเก็บขยะทุกวัน เพื่อป้องกันกลิ่นเหม็นและไม่ให้กระทบต่อระบบนิเวศ...” (เกียติศักดิ์ สันโลหะ, 2568)

(4) ด้านการเรียนรู้ การเตรียมความพร้อมสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสองแพรก ควรเริ่มจากการตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะสายน้ำและป่าที่เป็นแหล่งน้ำหลักของครัวเรือน ชุมชนจึงควรดูแลรักษาคุณภาพน้ำและระบบนิเวศโดยรอบอย่างต่อเนื่อง และสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ให้เป็นพื้นฐานของทุกคนในพื้นที่ก่อนเริ่มกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น ล่องแก่ง ขับรถ ATV หรือขี่ช้าง การเตรียมความพร้อม ควรจัดให้มีไกด์หรือสตาฟอธิบายขั้นตอน วิธีปฏิบัติ และมาตรการความปลอดภัยแก่ทุกกลุ่มนักท่องเที่ยวอย่างละเอียด โดยนักท่องเที่ยวไม่ควรทำกิจกรรมเพียงลำพังแต่ต้องมีผู้เชี่ยวชาญคอยดูแล เช่น ควาญช้างหรือคนพายเรือคอยดูแลอย่างใกล้ชิดเพื่อความปลอดภัย ด้านทักษะบุคลากร การเตรียมความพร้อม ควรมีการอบรมประจำปีอย่างน้อย 1 ครั้ง และควรฝึกพนักงานให้มีความชำนาญก่อนลงปฏิบัติงานจริง เช่น การฝึกพายเรือ 3–5 วันหรือจนกว่าจะคล่องตัว ทั้งต้องมีพื้นฐานการปฐมพยาบาลเบื้องต้นเพื่อรับมือเหตุฉุกเฉิน นอกจากนี้ชุมชนควรจัดประชุมร่วมกับอุทยานหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และติดตามดูแลสภาพพื้นที่ธรรมชาติอย่างเหมาะสม ในด้านการเรียนรู้จากนักท่องเที่ยว การเตรียมความพร้อมควรเปิดรับคำแนะนำ ข้อเสนอแนะ หรือความคิดเห็นหลังจบกิจกรรม โดยเก็บข้อมูลผ่านสตาฟ ไกด์ หรือระบบออนไลน์เพื่อปรับปรุงการบริการ อำนวยความสะดวก และเสริมประสบการณ์การท่องเที่ยวให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น นอกจากนี้ชุมชนควรเสริมความรู้เกี่ยวกับข้อห้าม การรักษาสิ่งแวดล้อม และวิธีท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อให้ทั้งนักท่องเที่ยวและผู้ให้บริการมีความเข้าใจร่วมกัน สอดคล้องกับมาตรการไม่ทำลายระบบนิเวศและความร่วมมือกับหน่วยกู้ภัยในพื้นที่ ดังบทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า

“...ควรมีการประชุมร่วมกับอุทยานเพื่อดูแลพื้นที่ธรรมชาติ โดยเน้นไม่รุกล้ำเข้าไปในเขตป่า แต่ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การล่องแก่ง ซึ่งจะมีสตาฟคอยพายเรือให้นักท่องเที่ยว ไม่ปล่อยให้พายเอง ส่วนกิจกรรมขี่ช้างก็มีควาญช้างประจำทุกตัว ชุมชนมีการแชร์ลิงก์ (Link) ให้นักท่องเที่ยวเพื่อให้ส่งข้อเสนอแนะกลับมา สตาฟมีการอบรมปีละครั้ง และนักท่องเที่ยวต้องเซ็นเอกสารประกันก่อนลงเล่นกิจกรรมเพื่อความปลอดภัย...” (รัตนาภรณ์ ผสมทรัพย์, 2568)

“...พื้นที่สองแพรกเป็นพื้นที่ป่าเป็นส่วนใหญ่ ทำให้สมาชิกในชุมชนมีความรู้เรื่องระบบนิเวศอยู่แล้ว ไกด์ที่ดูแลกิจกรรม เช่น นั่งช้างหรือล่องเรือ ควรจะอธิบายให้นักท่องเที่ยวเข้าใจก่อนเริ่มทำ

กิจกรรม ทั้งชาวไทยและต่างชาติ ชุมชนเปิดรับข้อเสนอแนะจากนักท่องเที่ยวผ่านไกด์เพื่อนำมาปรับปรุงบริการให้ดีขึ้นอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังมีการฝึกอบรมร่วมกับเจ้าหน้าที่อนามัยและผู้นำชุมชนเพื่อเตรียมพร้อมรับมือเหตุฉุกเฉิน เช่น อุบัติเหตุของนักท่องเที่ยว...” (กัลยา ทองเงิน, 2568)

การสรุปผลและการอภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความพร้อม และศึกษาแนวทางการเตรียมความพร้อมสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสองแพรก จังหวัดพังงา ผู้วิจัยสรุปผลและอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ความพร้อมของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสองแพรก ตำบลสองแพรก อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา ผลการศึกษาพบว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=4.26, S.D.=0.75) ซึ่งสะท้อนถึงความพร้อมในการรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน สอดคล้องกับ บุญยิ่ง ประทุม และคณะ (2561) ได้ศึกษาความพร้อมรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในอำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า สิ่งอำนวยความสะดวกที่ส่งผลต่อการรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนมากที่สุด ได้แก่ ที่พักที่เหมาะสมกับการบริการนักท่องเที่ยว ชุมชนมีการจัดการสิ่งแวดล้อม การจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและร้านอาหารชุมชน

เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบรายด้าน พบว่า ในด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ($\bar{X}$=4.15, S.D.=0.87) ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนว่า ชุมชนมีความภาคภูมิใจในทรัพยากรธรรมชาติ และรับรู้ว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นจุดแข็งที่โดดเด่น สอดคล้องกับ ณัฐกานต์ รุ่งเรือง และลินจง โพชารี (2559) ได้ศึกษาองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ส่งผลต่อแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอ่างวังแข้และภูฆ้องคำ ตำบลแก่งเค็ง อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี ได้ชี้ว่า การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติชุมชนเป็นหนึ่งใน 6 องค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ด้านองค์กรชุมชน (เครือข่าย) ($\bar{X}$=4.18, S.D.=0.79) ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ความพร้อมด้านการบริการและมีอัธยาศัยที่ดีในการต้อนรับนักท่องเที่ยว สะท้อนถึงทุนทางสังคมที่เรียกว่า ทุนความไว้วางใจ ดังที่ Putnam (1993) ได้อธิบายว่า ความไว้วางใจ บรรทัดฐานทางสังคม และเครือข่ายความสัมพันธ์เป็นองค์ประกอบของทุนทางสังคมที่ช่วยให้สมาชิกในชุมชนสามารถประสานความร่วมมือและดำเนินกิจกรรมส่วนรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยความไว้วางใจถือเป็นพื้นฐานสำคัญของการรวมพลังในการพัฒนาชุมชน

ด้านการจัดการ ($\bar{X}$=4.29, S.D.=0.70) มีค่าเฉลี่ยสูงเป็นลำดับที่ 2 สะท้อนว่า สมาชิกชุมชนมีทัศนคติที่สอดคล้องกัน ข้อที่โดดเด่นที่สุด คือ ความชัดเจนของกฎระเบียบและข้อตกลง และมาตรการดูแลความปลอดภัย สะท้อนให้เห็นว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมเชิงนิเวศและเชิงผจญภัย ช่วยสร้างความตระหนักเรื่องความปลอดภัยเป็นพิเศษ สอดคล้องกับ พระครูปลัดเสกสรรค์ จอมมะณี และชินวัตร เชื้อสระคู (2568) ได้ศึกษาแนวทางเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: บทเรียนจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในจังหวัดบึงกาฬ พบว่า ความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยวที่ขับเคลื่อนประสิทธิผลการจัดการการท่องเที่ยว

จังหวัดบึงกาฬ ควรมีการจัดทำมาตรฐานด้านความปลอดภัยการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชน การเสริมสร้างความปลอดภัยในด้านต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวเป็นการสร้างความมั่นใจให้แก่นักท่องเที่ยว และช่วยส่งเสริมประสิทธิผลในการจัดการการท่องเที่ยวในจังหวัดบึงกาฬ

ด้านการเรียนรู้ ($\overline{X}$=4.43, S.D.=0.64) มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด สะท้อนว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านสองแพรกเอื้อต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย เช่น การล่องแก่ง การขี่ช้าง และการขับรถ ATV จำเป็นต้องมีการถ่ายทอดความรู้ ข้อมูล และข้อปฏิบัติด้านความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวก่อนเข้าร่วมกิจกรรมเสมอ ส่งผลให้บุคลากรในชุมชนต้องพัฒนาความรู้ ทักษะการสื่อสาร และความสามารถในการถ่ายทอดข้อมูลผ่านการปฏิบัติงานจริงอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ตามบริบท (Situated Learning) ของ Lave & Wenger (1991) อธิบายว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและการปฏิบัติจริงภายในชุมชนแห่งการปฏิบัติ (Community of Practice) โดยสมาชิกจะพัฒนาความรู้ ทักษะ และความเชี่ยวชาญจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมร่วมกับผู้มีประสบการณ์จนสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนั้นการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชนบ้านสองแพรกจึงเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่ช่วยพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนผ่านกระบวนการปฏิบัติจริงและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

2. แนวทางการเตรียมความพร้อมสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสองแพรก ตำบลสองแพรก อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา ที่ได้จากการศึกษาสรุปได้ดังนี้

2.1 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ควรให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะพื้นที่ป่าและแหล่งน้ำที่เป็นทรัพยากรหลักของชุมชน ควรกำหนดกติกาในการใช้พื้นที่ท่องเที่ยวอย่างชัดเจน เช่น การห้ามนำอาหารเข้าไปในบริเวณน้ำตก การมีเจ้าหน้าที่ประจำจุดเพื่อดูแลความปลอดภัยและควบคุมพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ตลอดจนการพัฒนาอัตลักษณ์ชุมชนและการจัดทำป้ายสื่อความหมายเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว สอดคล้องกับกรอบแนวคิดของเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2562) ระบุว่า การจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืนเป็นปัจจัยสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยชุมชนต้องมีบทบาทในการอนุรักษ์ ควบคุม และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างสมดุลเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาว และสอดคล้องกับ อัญชลี ศรีเกตุ (2565) ได้เสนอบทความวิชาการเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่วิถีที่ยั่งยืน ระบุว่า พื้นที่ท่องเที่ยวควรจัดมีการบริหารจัดการที่ดี มีระเบียบ และกฎเกณฑ์ต่อพื้นที่ทรัพยากรท่องเที่ยว เน้นการใช้ประโยชน์ตามแนวทางการอนุรักษ์ธรรมชาติในชุมชน เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนที่ต้องอาศัยความร่วมมือกันทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในลักษณะของการมีส่วนร่วม มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลกับผู้มีประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเพื่อลดผลกระทบต่อระบบนิเวศชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน โดยที่สามารถตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคมและความงามทางสุนทรียภาพ ทั้งสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ได้เป็นอย่างดี

2.2 ด้านองค์กรชุมชน (เครือข่าย) ควรมุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือของสมาชิกผ่านการประชุม การอบรม การเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น รวมทั้งการกำหนดมาตรฐานการบริการและการพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับหลักการท่องเที่ยวโดยชุมชน (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2562) ระบุว่า ชุมชนเป็นเจ้าของ ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและการตัดสินใจ เกิดการส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิต สร้างความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ก่อเกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่าง เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่นสู่การกระจายรายได้และผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และสอดคล้องกับ อัญชลี ศรีเกตุ (2565) ได้เสนอบทความวิชาการเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่วิถีที่ยั่งยืน ระบุว่า การประชุมร่วมกันเพื่อหาแนวทางแก้ไข ป้องกัน ทำให้ชุมชนมีการร่วมกันตัดสินใจลงมติดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนเห็นสมควร โดยสมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วมตั้งแต่การคิด การวางแผน การติดตามประเมินผล การเรียนรู้ และการรับผลประโยชน์

2.3 ด้านการจัดการ ควรกำหนดราคามาตรฐาน การสร้างระบบสื่อสารระหว่างผู้ประกอบการ การจัดทำมาตรการด้านความปลอดภัยและการดูแลสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความสำคัญในการเตรียมความพร้อมด้านการจัดการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านสองแพรก สอดคล้องกับ อรุณี กะเส็มมิ (2564) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาชุมชนบ้านท่าดินแดง อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา พบว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านท่าดินแดง ได้แก่ 1) การส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน 2) การส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านบุคลากรในชุมชน 3) การส่งเสริมให้คำนึงถึงความปลอดภัยของเส้นทางการคมนาคมของชุมชนบ้านท่าดินแดง 4) การส่งเสริมให้ปฏิบัติตามกฎกติกาที่ได้ตกลงร่วมกัน 5) การให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ และสอดคล้องกับ อัจฉรา ศรีลาชัย และภูเกริก บัวสอน (2561) ศึกษาแนวทางการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนบ้านโคกเมืองตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืน การบริหารจัดการดีเป็นการสร้างโอกาสที่ทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จัก ชุมชนบ้านโคกเมืองมีการบริหารจัดการของแต่ละกลุ่มซึ่งแตกต่างกันตามความเหมาะสมของแต่ละกลุ่ม ในชุมชนมีการบริหารจัดการตามหน่วยงานที่ดูแล การเปิดเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวต้องมีการบริหารจัดการ ชุมชนควรคำนึงถึงสิ่งที่ชุมชนต้องระมัดระวังในการดำเนินงาน และต้องวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวให้ดี และการบริหารจัดการการท่องเที่ยวต้องไม่ละเลยความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

2.4 ด้านการเรียนรู้ ควรให้ความสำคัญกับการสร้างความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การอบรมบุคลากร การสร้างความเข้าใจด้านความปลอดภัย และการเรียนรู้จากข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ อรุณี กะเส็มมิ (2564) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา ชุมชนบ้านท่าดินแดง อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา พบว่า การพัฒนาบุคลากรในชุมชน เช่น การพัฒนาทักษะด้านการสื่อสาร การให้บริการด้านข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน การให้บริการ

ด้านต่าง ๆ ทักษะการใช้อุปกรณ์อย่างถูกวิธี เพื่อให้ทุกคนในชุมชนสามารถสื่อสารภาษาต่างประเทศได้อย่างมั่นใจ การให้ข้อมูลอย่างถูกต้อง มีทักษะในการให้บริการที่คล่องแคล่ว มีประสิทธิภาพ และสร้างความมั่นใจด้านความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว เพื่อสร้างความประทับใจแล้วกลับมาเที่ยวใหม่ นอกจากนี้ กรมการท่องเที่ยว (2564) ได้เสนอเกณฑ์สำหรับพื้นที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประกอบด้วย 1) เกณฑ์ด้านความปลอดภัย ได้แก่ การป้องกันและรักษาความปลอดภัย การจัดการเมื่อเกิดเหตุ การเยียวยาและบรรเทาความเสียหาย การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับความปลอดภัย 2) เกณฑ์ด้านสุขอนามัย ได้แก่ การรักษาสุขอนามัย การรักษาความสะอาด การจัดการขยะมูลฝอย น้ำเสีย และสิ่งปฏิกูล การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการสาธารณสุขและการรักษาความสะอาด 3) เกณฑ์ด้านความเป็นธรรม ได้แก่ การป้องกันการหลอกลวง การป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ การสนับสนุนการใช้แรงงานที่ถูกกฎหมาย 4) เกณฑ์ด้านการให้บริการ ได้แก่ การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับทุกคน การให้บริการข้อมูลด้านการท่องเที่ยว การให้บริการที่เป็นมิตร 5) เกณฑ์ด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ มาตรฐานของกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว กฎระเบียบของพื้นที่ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ช่องทางการตอบรับข้อเรียกร้องและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมีความสอดคล้องกัน กล่าวคือ ชุมชนบ้านสองแพรกมีความพร้อมสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับมาก และข้อมูลเชิงคุณภาพอธิบายสิ่งที่ทำให้ชุมชนบ้านสองแพรกเกิดความพร้อม และเสนอแนวทางการเตรียมความพร้อมที่เป็นรูปธรรมในด้านต่าง ๆ การบูรณาการผลการวิจัยทั้ง 2 ส่วนทำให้เห็นว่า หากชุมชนดำเนินการตามแนวทางที่เสนอไว้จะสามารถส่งเสริมความพร้อมของชุมชนในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม การสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน การยกระดับระบบการจัดการ และการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของคนในชุมชน และนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านสองแพรกอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานรัฐส่วนท้องถิ่นควรสนับสนุนอุปกรณ์ด้านความปลอดภัยให้กับชุมชน และจัดหารถฉุกเฉินประจำพื้นที่ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้นักท่องเที่ยว

1.2 ควรมีการส่งเสริมการจัดการขยะในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อรองรับปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น

1.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีแนวทางการดำเนินงานในการขับเคลื่อนให้ชุมชนมีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเต็มรูปแบบ

1.4 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้เป็นนโยบายต้นแบบในการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับจังหวัดหรือกลุ่มจังหวัดท่องเที่ยวด้านการผจญภัย

2. ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติสำหรับชุมชน

2.1 ชุมชนควรมีการจัดอบรมทักษะเฉพาะทางอย่างสม่ำเสมอ โดยเน้นเรื่องการปฐมพยาบาลเบื้องต้น และภาษาต่างประเทศเพื่อการสื่อสาร

2.2 ชุมชนควรพัฒนาช่องทางออนไลน์ในการประชาสัมพันธ์กฎระเบียบ ข้อตกลง และมาตรการความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยวทราบล่วงหน้า

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงผจญภัยกับชุมชนอื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกันเพื่อหาแนวปฏิบัติ

3.2 ควรศึกษาความพึงพอใจและความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยวต่อมาตรการความปลอดภัยของกิจกรรมผจญภัยในชุมชน

3.3 ควรส่งเสริมการสืบค้นภูมิปัญญาสู่การสร้างอัตลักษณ์ชุมชนทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวชุมชน

เอกสารอ้างอิง

กรมการท่องเที่ยว. (2564). *คู่มือหลักเกณฑ์ด้านความปลอดภัย สุขอนามัย และความเป็นธรรม ในพื้นที่ท่องเที่ยวปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว สำหรับพื้นที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ.* สืบค้นเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2569 จาก https://www.dot.go.th/form-download/detail/297

กัลยา ทองเงิน. (2568, 23 พฤศจิกายน). ผู้นำชุมชนในพื้นที่บ้านสองแพรก. *สัมภาษณ์.*

เกียติศักดิ์ สันโลหะ. (2568, 22 พฤศจิกายน). สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสองแพรก อำเภอเมืองพังงา จังหวัดพังงา. *สัมภาษณ์.*

จุฑารัตน์ นกแก้ว และอาภาภรณ์ อังสาชน. (2565). *การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในวิถีภูมิปัญญาท้องถิ่นตาลโตนด (บ้านห้วยกรด).* มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.

ณัฐกานต์ รุ่งเรือง และลินจง โพชารี. (2559). องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ส่งผลต่อแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอ่างวังแข้และภูฆ้องคำ ตำบลแก่งเค็ง อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 7*(2), 195 - 213.

ณัฐพัชร ฟองละเอ. (2568, 22 พฤศจิกายน). ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวบ้านสองแพรก. *สัมภาษณ์.*

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2557). *การวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS.* พิมพ์ครั้งที่ 15. เอส อาร์ พริ้นติ้ง แมสโปรดักส์.

บุญยิ่ง ประทุม, พงศ์ประสิทธิ์ อ่อนจันทร์, จิตติมา ดำรงวัฒนะ และเดโช แขน้ำแก้ว. (2561). การศึกษาความพร้อมรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในอำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 5*(1), 70 - 78.

พจนา สวนศรี. (2560). การท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. *รายงานภาวะเศรษฐกิจท่องเที่ยว, 7*(มกราคม-มีนาคม), 54 - 67.

พรรณภิรมย์พร เผดิมผล. (2568, 22 พฤศจิกายน). ผู้ใหญ่บ้านบ้านสองแพรก. *สัมภาษณ์.*

พระครูปลัดเสกสรรค์ จอมมะณี และชินวัตร เชื้อสระคู. (2568). แนวทางเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: บทเรียนจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในจังหวัดบึงกาฬ. *วารสารวิชาการ รัฐศาสตร์และรัฐประศาสน-ศาสตร์, 7*(6), 115 - 127.

รัตนาภรณ์ ผสมทรัพย์. (2568, 22 พฤศจิกายน). ผู้นำชุมชนในพื้นที่บ้านสองแพรก. *สัมภาษณ์.*

สยามรัฐ. (2569, 7 มกราคม). พังงาคึกคัก! นักท่องเที่ยวแห่ล่องแก่งสองแพรก วันละเกือบ 1,000 คน. *สยามรัฐ,* https://siamrath.co.th/regional/news/121578

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (2562). *เกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทย.* องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) (DASTA).

องค์การบริหารส่วนจังหวัดพังงา. (2561). *สองแพรก.* สืบค้นเมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2568 จาก https://www.phangngapao.go.th/travel/detail/124

อรุณี กะเส็มมิ. (2564). *แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา ชุมชนบ้านท่าดินแดง อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา.* [วิทยานิพนธ์การจัดการมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์]. https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail/10.14457%2FNIDA.the.2021.135

อัจฉรา ศรีลาชัย และภูเกริก บัวสอน. (2561). แนวทางการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนบ้านโคกเมือง ตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 12*(1), 218 - 229.

อัญชลี ศรีเกตุ. (2565). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่วิถีที่ยั่งยืน. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์นมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 8*(2), 270 – 279.

Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607 – 610. doi: https://doi.org/10.1177/001316447003000308

Lave, J. & Wenger, E. (1991). *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation.* Cambridge University Press. doi: https://doi.org/10.1017/CBO9780511815355

Putnam, R. D. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy.* Princeton University Press.

TAT REVIEW MAGAZINE. (2561). *การท่องเที่ยวหรืออุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นเรื่องใกล้ตัวกว่าที่คิด.* สืบค้นเมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2568 จาก https://tatreviewmagazine.com/article/community-based-tourism/

การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน: การวิเคราะห์ความไม่แปรเปลี่ยนของโมเดล

DEVELOPMENT OF HYBRID LEADERSHIP INDICATORS FOR SECONDARY SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER THE OFFICE OF THE BASIC EDUCATION COMMISSION: MODEL INVARIANCE ANALYSIS

วันนิวัติ สุธรรมฤทธิ์[1,*], บุญช่วย ศิริเกษ[2] และ พิมพ์อร สดเอี่ยม[2]
Wanniwat Suthamrit[1], Boonchuay Sirikes[2] and Pim-on Sod-ium[2]

(**Received:** 8 Jun., 2026; **Revised:** 3 Aug., 2026; **Accepted:** 5 Aug., 2026)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริด 2) ทดสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดข้อมูลเชิงประจักษ์ และ 3) ทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนของโมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริด ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารและครูโรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วประเทศ รวมทั้ง 3 ระยะ จำนวน 725 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยโดยสถิติพื้นฐานร่วมกับสถิติขั้นสูง ได้แก่ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ โดยใช้การหมุนแกนองค์ประกอบแบบวาริแมค การทดสอบความสอดคล้องของโมเดลสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ด้วยการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงยืนยัน ผลการศึกษาพบว่า 1) องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ 14 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ (1) บุคลิกภาพแบบผู้นำไฮบริด 3 ตัวบ่งชี้ (2) ทักษะผู้นำเชิงร่วมมือ 2 ตัวบ่งชี้ (3) ทักษะการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ 3 ตัวบ่งชี้ (4) ทักษะการปรับตัวเชิงพลวัต 3 ตัวบ่งชี้ (5) การสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนเชิงบวก 3 ตัวบ่งชี้ 2) การทดสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยดัชนีความเหมาะสมดังต่อไปนี้ Chi-square = 71.603, df = 56, P-Value = 0.0781, RMSEA = 0.025, CFI = 0.998, TLI = 0.997, SRMR = 0.010 และ 3) การวิเคราะห์โมเดลความไม่แปรเปลี่ยนด้วยโมเดลสมมติฐาน 4 โมเดล ได้แก่ (1) Configural (2) Metric (3) Scalar (4) Error Variance ผ่านการทำสอบทั้ง 4 โมเดลที่ความเชื่อมั่น 95% แสดงว่าโมเดลการวัดตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารสถานศึกษา มีความไม่แปรเปลี่ยนระหว่างโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีขนาดต่างกัน

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำแบบไฮบริด, ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา, การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ, การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน, ความไม่แปรเปลี่ยนของโมเดล

[1] นักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง จังหวัดเลย ประเทศไทย

[1] Ph.D. Student, Educational Administration, Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University, Sri Lanchang Campus, Loei Province, Thailand

[2] สาขาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง จังหวัดเลย ประเทศไทย

[2] Education Administration Program, Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University, Sri Lanchang Campus, Loei Province, Thailand

***** Corresponding author. E-mail: wanniwat.sut@student.mbu.ac.th

Abstract

The objectives of this research were to 1) investigate the components and indicators of hybrid leadership; 2) examine the congruence of the developed structural relationship model of hybrid leadership indicators for secondary school administrators with empirical data; and 3) test the measurement invariance of the structural relationship model of hybrid leadership indicators for secondary school administrators classified by school size. The research sample comprised 725 secondary school administrators and teachers nationwide across three phases of the study. The research instrument was a questionnaire. The data were analyzed using basic and advanced statistical methods, including exploratory factor analysis with Varimax rotation and confirmatory factor analysis to test the consistency of the hypothesized model with the empirical data. The study found that 1)the components and indicators of hybrid leadership among secondary school administrators consisted of 5 components and 14 indicators: (1) hybrid leadership personality, comprising 3 indicators; (2) collaborative leadership skills, comprising 2 indicators; (3) strategic management skills, comprising 3 indicators; (4) dynamic adaptability skills, comprising 3 indicators; and (5) positive school culture development, comprising 3 indicators. 2) The test of the structural relationship model of hybrid leadership indicators for secondary school administrators showed that the model was consistent with the empirical data, with the following goodness-of-fit indices: Chi-square = 71.603, df = 56, P-Value = 0.0781, RMSEA = 0.025, CFI = 0.998, TLI = 0.997, SRMR = 0.010. 3) The analysis of measurement invariance was conducted using four hypothesized models: (1) configural, (2) metric, (3) scalar, and (4) error variance. All four models passed the tests at a 95% confidence level, indicating that the measurement model of hybrid leadership indicators for school administrators was invariant across secondary schools of different sizes.

Keywords: Hybrid Leadership, Secondary School Administrators, Confirmatory Factor Analysis, Exploratory Factor Analysis, Model Invariance Analysis

บทนำ

ผู้นำเป็นบุคคลสำคัญที่มีบทบาทต่อการขับเคลื่อนมนุษย์ องค์การ เศรษฐกิจ และสังคม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แนวคิดเรื่องภาวะผู้นำได้เปลี่ยนแปลงตามบริบทสังคม ยุคสมัย กล่าวคือ ผู้นำ คือบุคคลที่มีสร้างอิทธิพล แรงบันดาลใจ ความร่วมมือ และการเปลี่ยนแปลง ผู้นำที่มีตำแหน่งในในการบริหารองค์กรของรัฐด้านการศึกษา นิยมเรียนกันว่า ผู้บริหาร (Administrator) ซึ่งแบ่งออกผู้บริหารระดับสูง ผู้บริหารระดับกลาง และผู้บริหารระดับต้น (ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี, 2549) ซึ่งมีความจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำในองค์กร สมบัติและทักษะที่

จำเป็นในการดำเนินธุรกิจหรือแผนกใดแผนกหนึ่งของบริษัท และมีขนาดและขอบเขตมากกว่าภาวะผู้นำรูปแบบอื่นๆมากมาย (Boyles, 2023) ความเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพสามารถสนับสนุนและส่งเสริมการทำงานเป็นทีม ปลูกฝังความรู้สึกดียิ่งขึ้น กระตุ้น สร้างแรงบันดาลใจให้เกิดความไว้วางใจ หรือให้วัตถุประสงค์และทิศทาง (National University, 2024) จากสถานการณ์ที่มีความไม่แน่นอนมากมายทั้งภายใน และภายนอกองค์กร ทำให้จำเป็นต้องมีผู้นำที่มีความสามารถในการปรับตัวและบริหารความไม่แน่นอน ดังนั้น ภาวะผู้นำแบบใดแบบหนึ่งอาจไม่เพียงต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลก จากภาวะของโลกและสังคมยุคปัจจุบันที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว คาดเดาได้ยาก สถานการณ์เหล่านี้เรียกว่า “VUCA World” (ศศิมา สุขสว่าง, ม.ป.ป.) จากการเปลี่ยนแปลงของโลกทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น องค์กรต่างจึงมีความจำเป็นต้องอาศัยผู้นำที่เก่งและมีความสามารถ ซึ่งในขณะที่โลกผันผวนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกด้าน องค์เอกชน หรือหน่วยงานของรัฐบางส่วนอาจไม่สามารถปรับตัวได้ทันทวนที

ด้วยสภาพปัจจัยและปัญหาภายในองค์กรที่นำไปสู่ที่มาและความสำคัญของผู้นำการศึกษา ผู้วิจัยจึงเสนอแนวคิดปัญหาต่าง ๆ ได้แก่ ประเด็นปัญหาที่ 1 ความแตกต่างและหลากหลายของคนในองค์กร กล่าวคือ ข้อที่ 1) ความแตกต่างความแตกต่างระหว่างวัย (Generation Gap) ในองค์กรเจเนอเรชั่น (Generations) ซึ่งในแต่ละเจเนอเรชั่นมีค่านิยม ความคิด ความเชื่อ วิธีการทำงาน การสื่อสาร วัฒนธรรม และการตัดสินใจที่แตกต่างกัน (กรกมล ศรีวัฒน์, 2020; Gursoy et al, 2008) ประเด็นปัญหาที่ 2 ปัญหาการปรับตัวของครูและบุคลากรต่อการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีและ AI อย่างรวดเร็ว ทางการศึกษาอย่างรวดเร็วที่อาจส่งผลให้องค์กรไม่พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงทาง โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็ก และขนาดใหญ่บางแห่งขาดความพร้อมด้านงบประมาณและการลงทุนในด้านเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และอินเตอร์เน็ตทำให้นักเรียนขาดสื่อหรืออุปกรณ์ทางการเรียนรู้ที่ (Milton & Al-Busaidi, 2023) ประเด็นปัญหาที่ 3 ปัญหาความร่วมมือภายในและภายนอกสถานศึกษายังไม่เข้มแข็ง การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาไม่สามารถดำเนินการโดยผู้บริหารเพียงลำพัง แต่ต้องอาศัยความร่วมมือจากครู บุคลากร นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และภาคีเครือข่าย อย่างไรก็ตามโรงเรียนบางแห่งยังประสบปัญหาการทำงานแบบแยกส่วน การสื่อสารไม่ทั่วถึง การขาดเป้าหมายร่วม และการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง

ภาวะผู้นำแบบไฮบริด (Hybrid Leadership) ช่วยให้ผู้บริหารปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ดีขึ้นมีความสำคัญมากขึ้นในองค์กรยุคใหม่ (Eliseeva, 2023) เนื่องจากเป็นทักษะที่สำคัญสำหรับผู้นำร่วมสมัย เนื่องจากธรรมชาติขององค์กรพนักงานที่เปลี่ยนแปลงไป ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่มีส่วนร่วม ปรับตัวได้ และมีความยืดหยุ่นสูง ภาวะผู้นำแบบไฮบริดได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นในระดับนานาชาติ ที่มีความต้องการภาวะผู้นำที่สามารถรับมือกับความซับซ้อนและเร่งรีบในการดำเนินงาน (Shabbir et al, 2017) ภาวะผู้นำแบบไฮบริดจึงเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากเป็นลักษณะของผู้นำที่สามารถเชื่อมโยง “คุณค่าดั้งเดิม” กับ “ทักษะสมัยใหม่” ได้อย่างสมดุล กล่าวคือ ผู้บริหารยังคงรักษาเอกลักษณ์ วัฒนธรรม ความสัมพันธ์อันดี และความเป็นแบบอย่างขององค์กรไว้ ขณะเดียวกันก็สามารถปรับเปลี่ยนวิธีคิด วิธีบริหาร และแนวทางการทำงานให้สอดคล้องกับบริบทที่

เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ภาวะผู้นำลักษณะนี้จึงช่วยให้สถานศึกษาสามารถดำรงความมั่นคงทางวัฒนธรรมองค์กร พร้อมกับพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันและการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพได้อย่างยั่งยืน แม้ว่าสถานศึกษาจะมีระบบการบริหารจัดการและโครงสร้างการทำงานที่ชัดเจน แต่ในทางปฏิบัติยังพบว่าผู้บริหารจำนวนไม่น้อยต้องเผชิญกับความท้าทายที่ซับซ้อนมากขึ้น ดังนั้น ปัญหาสำคัญจึงไม่ได้อยู่ที่การเลือกใช้ภาวะผู้นำแบบดั้งเดิมหรือแบบร่วมสมัยเพียงด้านใดด้านหนึ่ง แต่อยู่ที่ความสามารถของผู้บริหารในการผสมผสานทั้งสองแนวคิดให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา

จากสภาพความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยที่จะศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อที่จะพัฒนาการบริหารจัดการให้บรรลุตามนโยบายและเป้าหมายการศึกษา เพื่อจะได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และนำผลการศึกษาวิจัย ไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนส่งเสริมการพัฒนาภาวะผู้นำให้กับผู้บริหาร ให้สามารถบริหารงานด้านต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลสูงสุด โดยเฉพาะด้านการบริหารงานบุคคล ให้บรรลุจุดมุ่งหมายและประสบความสำเร็จในการพัฒนาองค์กรอย่างอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อทดสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่พัฒนาขึ้น กับข้อมูลเชิงประจักษ์
3. เพื่อทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนของโมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา

นิยามคำศัพท์เฉพาะ

ภาวะผู้นำแบบไฮบริด หมายถึง คุณลักษณะของผู้บริหารที่ผสานแนวคิดภาวะผู้นำแบบดั้งเดิมเข้ากับแนวคิดภาวะผู้นำร่วมสมัย เพื่อให้เกิดคุณลักษณะและทักษะของผู้บริหารที่ทันสมัยในขณะเดียวกันยังรักษาคุณลักษณะและวัฒนธรรมที่ดีขององค์กรแบบดั้งเดิมไว้ และมีความทันสมัยยืดหยุ่นปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกได้

ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา หมายถึง ข้าราชการครูและบุลากรทางการศึกษาที่ดำรงตำแหน่งผู้อำนวย และรองผู้อำนวยการสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาโมเดลตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา มีเลขรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ คือ SCPHYLIRB-2568/730 โดย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารและครูโรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วประเทศ รวมทั้ง 3 ระยะจำนวน 725 คน

1. ระยะการดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

- **ระยะที่ 1** การศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยการ**ศึกษา** สังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้วยการ วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม โดยมีกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 281 คน เก็บรวมรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือแบบสอบถามโดยวิธีสุ่มแบบหลายขั้นตอน การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (EFA) โดยใช้วิธีหมุนแกนองค์ประกอบ (Factor Rotation) แบบวาริแมค (Varimax) และสุ่มแบบเจาะจงเพื่อสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญโดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

- **ระยะที่ 2** เพื่อทดสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษากับข้อมูลเชิงประจักษ์ จัดกลุ่มตัวบ่งชี้และเก็บข้อมูลจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 444 คน (ไม่ซ้ำกลุ่มตัวอย่างระยะที่ 1) เก็บรวมรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือแบบสอบถามโดยวิธีสุ่มแบบหลายขั้นตอน จากนั้นดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงยืนยัน (CFA) และสุ่มแบบเจาะจงเพื่อสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญโดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

- **ระยะที่ 3** การทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนข้ามกลุ่มของตัวบ่งชี้**ภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหาร**โรงเรียนมัยมศึกษาที่มีขนาดต่างกัน โดยใช้ข้อมูลแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างจากระยะที่ 2 ซึ่งแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 โรงเรียนขนาดเล็ก และขนาดกลาง กลุ่มที่ 2 โรงเรียนขนาดใหญ่ และขนาดใหญ่พิเศษ การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนของโมเดล 1) สมมติฐานความไม่แปรเปลี่ยนรูปแบบโมเดล (Configural) 2) สมมติฐานความไม่แปรเปลี่ยนน้ำหนักองค์ประกอบ (Matric) 3) สมมติฐานความไม่แปรเปลี่ยนค่าคงที่ของตัวบ่งชี้ (Scalar) 4) สมมติฐานความไม่แปรเปลี่ยนค่าความคลาดเคลื่อน (Error Variance)

2. การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 ระยะทั้งนี้

-ระยะที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบและตัว**บ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการ**ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้ข้อสรุปว่า ภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 54 ตัวแปร พบว่ามีค่า KMO มีค่าเท่ากับ 0.948 ผลการวิเคราะห์ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ จากได้ 54 ตัวแปร โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (EFA) ตามค่าน้ำหนักที่ได้จากการหมุนแกนด้วยวิธี Varimax และนำตัวแปรมาจัดกลุ่มได้ทั้งหมด 5 กลุ่ม และดำเนินการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และจัดกลุ่มได้ 5 องค์ประกอบ 14 ตัวบ่งชี้

-ระยะที่ 2 ทดสอบความสอดคล้องของโมเดลสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ด้วยการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงยืนยัน (CFA) นำข้อมูลระยะที่ 1 ของภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ด้วยการวิเคราะห์ประกอบเชิงยืนยัน จากการปรับโมเดลจำนวน 26 ครั้ง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ ประการที่ 1 การทดสอบนัยสำคัญทางสถิติของค่าไค-สแควร์ มีค่า p-value เท่ากับ 0.0781 ซึ่งมากกว่า 0.05 แสดงว่าโมเดลไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับข้อมูลเชิงประจักษ์ สะท้อนให้เห็นว่าโมเดลที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลในระดับที่ยอมรับได้ ค่าไค-สแควร์ (χ^2) มีค่าเท่ากับ 71.603 ที่องศาอิสระ (df) จำนวน 56 และเมื่อพิจารณาค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์ (χ^2/df) เท่ากับ 1.278 ซึ่งมีค่าน้อยกว่า 2 แสดงถึงความสอดคล้องของโมเดลในระดับดีมาก ประการที่ 2 เมื่อพิจารณาดัชนีความสอดคล้องเชิงเปรียบเทียบ พบว่า ค่า CFI เท่ากับ 0.998 และค่า TLI เท่ากับ 0.997 ซึ่งมีค่าสูงกว่าเกณฑ์ 0.940 อย่างชัดเจน สะท้อนว่าโมเดลมีความสามารถในการอธิบายความแปรปรวนร่วมของข้อมูลได้อย่างเหมาะสมและมีความสอดคล้องในระดับดีเยี่ยม ประการที่ 3 ดัชนีความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่า พบว่า ค่า SRMR เท่ากับ 0.010 และค่า RMSEA เท่ากับ 0.025 ซึ่งมีค่าต่ำกว่า 0.050 ทั้งสองค่า แสดงถึงความคลาดเคลื่อนของโมเดลในระดับต่ำมาก และสะท้อนว่าโมเดลมีความเหมาะสมกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับดีมาก (ดังตารางที่ 1) สรุปได้ว่า จากการพิจารณาดัชนีความสอดคล้องพบว่าโมเดลการวัดที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับดีเยี่ยม สามารถยืนยันองค์ประกอบตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 1 แสดงค่าดัชนีความสอดคล้อง

ดัชนีความสอดคล้อง	ผลการวิเคราะห์	ผลการพิจารณา
1.ค่านัยสำคัญทางสถิติ (P-Value)	0.078	ผ่านเกณฑ์
2.ค่าสถิติไค-สแควร์ (X^2)	71.603	-
3.ค่าองศาอิสระ (df)	56.000	-
4.ค่าไค-สแควร์ สัมพัทธ์ (X^2/df)	1.278	ผ่านเกณฑ์
5.ดัชนีวัดระดับความเหมาะสมพอดีเชิงเปรียบเทียบ (CFI)	0.998	ผ่านเกณฑ์
6.ค่าดัชนีตรวจสอบความกลมกลืน (LI)	0.997	ผ่านเกณฑ์
7.ดัชนีรากของกำลังสองเฉลี่ยของส่วนที่เหลือในรูปคะแนนมาตรฐาน (SRMR)	0.010	ผ่านเกณฑ์
8.ดัชนีรากที่สองของความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่า (RMSEA)	0.025	ผ่านเกณฑ์

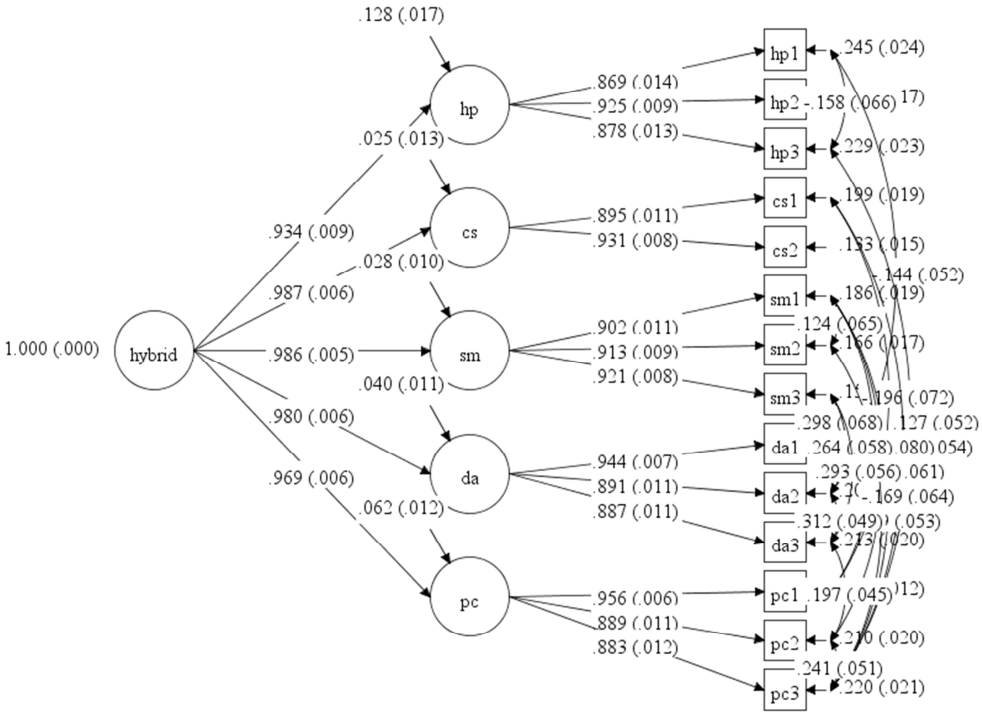

X^2= 71.603, df=56, P-Value=0.0781, RMSEA=0.025, CFI=0.998, TLI= 0.997, SRMR= 0.010

ภาพที่ 1 โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง (2nd CFA)

จากภาพที่ 1 แสดงองค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.934-0.987 โดยองค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุดลำดับที่หนึ่ง ได้แก่ ทักษะผู้นำเชิงร่วมมือ (CS) (λ=0.987) ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) เท่ากับ 0.975 ลำดับที่สอง คือ ทักษะการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ (SM) (λ=0.986) ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) เท่ากับ 0.972 ลำดับที่สาม คือ ทักษะการปรับตัวเชิงพลวัต (DA) (λ=0.980) ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) เท่ากับ 0.960 ลำดับที่สี่ การสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนเชิงบวก (PC) (λ=0.969) ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) เท่ากับ 0.938 และลำดับสุดท้าย บุคลิกภาพแบบผู้นำไฮบริด (HP) (λ=0.934) ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) เท่ากับ 0.872

- ระยะที่ 3 ผลการทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนของโมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

(1) ผลการวิเคราะห์โมเดลฐาน Configural Invariance ผลการวิเคราะห์โมเดลทำหน้าที่เป็น Baseline พบว่าโมเดลมีโครงสร้างองค์ประกอบเหมือนกันทั้งสองกลุ่ม (χ^2 = 115.551, P = 0.364, df = 111, CFI = 0.999, RMSEA = 0.014) ซึ่งค่า CFI สูงกว่า 0.90 แสดงว่าโมเดล 5 องค์ประกอบ มีความสอดคล้องกับข้อมูลในทั้งกลุ่มที่ 1 โรงเรียนขนาดเล็กและกลาง และ กลุ่มที่ 2 โรงเรียนขนาดใหญ่และใหญ่พิเศษ โดยค่า p-value = 0.364 (p-value>0.050) นั้นหมายความว่าสมติฐานปฏิเสธ H1 ยอมรับ H0 กล่าวคือ โครงสร้างองค์ประกอบของตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดไม่แตกต่างกันระหว่าง 2 กลุ่ม

(2) ผลการวิเคราะห์ความเท่าเทียมของน้ำหนักองค์ประกอบ (Metric Invariance : M2) เมื่อกำหนดให้ น้ำหนักมีค่าเท่ากันทั้งสองกลุ่ม (M2 vs M1) พบว่า $\Delta\chi^2$ = 11.415 (Δdf = 14, p = 0.434), ΔCFI = 0.001 และ ΔRMSEA = 0.006 ซึ่งทุกค่าอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ (ΔCFI ≤ .010 และ ΔRMSEA ≤ .015) แสดงว่า Factor Loadings มีความไม่แปรเปลี่ยนระหว่างกลุ่มที่ 1 โรงเรียนขนาดเล็กและกลาง และกลุ่มที่ 2 โรงเรียนขนาดใหญ่และใหญ่พิเศษ หมายความว่าตัวแปรแต่ละตัวสะท้อนองค์ประกอบในสัดส่วนเดียวกันทั้งสองกลุ่ม โดยค่า p-value =0.0.434 (p-value>0.05) นั้นหมายความว่าสมติฐานปฏิเสธ H1 ยอมรับ H0 กล่าวคือ ค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดไม่แตกต่างกันระหว่าง 2 กลุ่ม

(3) ผลการวิเคราะห์ Scalar Invariance (ความเท่าเทียมของ Intercepts) (M3 vs M2) พบว่า $\Delta\chi^2$ = 2.638 (Δdf =5 , p = 0.347), ΔCFI = 0.001 และ ΔRMSEA = 0.005 ซึ่งผ่านเกณฑ์ทั้งหมด แสดงว่า ค่าตัดแกน (Intercepts) หรือ ค่าคงที่ (Constant) ของตัวแปรสังเกตได้มีความเท่าเทียมกันระหว่างสองกลุ่ม นั่นหมายความว่าสามารถเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของตัวแปรแฝง (Latent Mean) ระหว่างกลุ่มที่ 1 โรงเรียนขนาดเล็กและกลาง และ กลุ่มที่ 2 โรงเรียนขนาดใหญ่และใหญ่พิเศษ ได้อย่างมีความหมาย โดยค่า p-value =0.347 (p-value>0.05) นั้นหมายความว่าสมติฐานปฏิเสธ H1 ยอมรับ H0 กล่าวคือ ค่าจุดตัดหรือค่าคงที่ของตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดไม่แตกต่างกันระหว่าง 2 กลุ่ม

(4) ผลการวิเคราะห์ Error Variance Invariance การทดสอบขั้นสุดท้าย (M4 vs M3) พบว่า $\Delta\chi^2$ = 15.501 (Δdf = 14, p = 0.347), ΔCFI = 0.000 และ ΔRMSEA = 0.001 ผ่านเกณฑ์ทุกประการ แสดงว่าความคลาดเคลื่อนของการวัด (Error Variances) มีความเท่าเทียมกันระหว่างสองกลุ่ม ซึ่งถือเป็นระดับ Strict Invariance ที่เข้มงวดที่สุด โดยค่า p-value =0.347 (p-value>0.05) นั้นหมายความว่าสมติฐานปฏิเสธ H1 ยอมรับ H0 กล่าวคือ ค่าความคลาดเคลื่อนของตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดไม่แตกต่างกันระหว่าง 2 กลุ่ม

ผลการวิจัย

1. การศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเกิดขึ้นในระยะที่ 1 ผลการศึกษาพบว่า ตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาประกอบด้วย 14 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ 1) บุคลิกภาพน่าเชื่อถือ 2) ความฉลาดแบบไฮบริด การสร้างสมดุลแห่งตน 4) การสร้างการมีส่วนร่วม 5) การสื่อสารระหว่างบุคคล 6) การสร้างวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ 7) การจัดการโรงเรียนคุณภาพ) การจัดการงานประสิทธิภาพ 9) ความยืดหยุ่นและการปรับตัว 10) การรู้ดิจิทัล 11) มุมมองความคิดที่ก้าวหน้า 12) การสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่เป็นมิตร 13) การเสริมพลัง 14) การยอมรับความหลากหลายและความเท่าเทียม ในภาพที่ 2

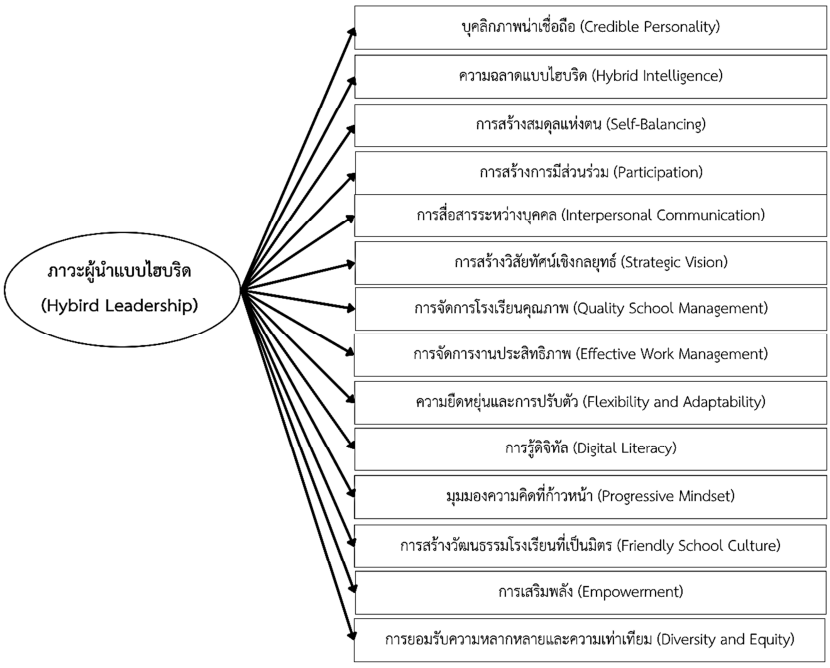

ภาพที่ 2 โมเดลตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดจากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (EFA)

2. การทดสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยเกิดขึ้นในระยะที่ 2 จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) สามารถจัดองค์ประกอบของภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ตามกลุ่มของพฤติกรรมบ่งชี้ได้เป็น 5 กลุ่มองค์ประกอบ โดยผู้วิจัยได้ตั้งชื่อตามลักษณะร่วมของตัวบ่งชี้ ดังนี้ 1) บุคลิกภาพแบบผู้นำไฮบริด โดยในองค์ประกอบมีพฤติกรรมบ่งชี้ที่สามารถจัดเป็นกลุ่มตัวบ่งชี้ได้ 3 กลุ่ม ดังนี้ บุคลิกภาพน่าเชื่อถือ ความฉลาดแบบไฮบริด การสร้างสมดุลแห่งตน 2) ทักษะผู้นำเชิงร่วมมือ โดยในองค์ประกอบมีพฤติกรรมบ่งชี้ที่สามารถจัดเป็นกลุ่มตัวบ่งชี้ได้ 2 กลุ่ม ดังนี้ การสร้างการมีส่วนร่วม การสื่อสารระหว่างบุคคล 3) ทักษะการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ โดยในองค์ประกอบมีพฤติกรรมบ่งชี้ที่สามารถจัดเป็นกลุ่มตัวบ่งชี้ได้ 3 กลุ่ม ดังนี้ การสร้างวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ การจัดการโรงเรียนคุณภาพ การจัดการงานประสิทธิภาพ 4) ทักษะการปรับตัวเชิงพลวัต โดยในองค์ประกอบมีพฤติกรรมบ่งชี้ที่สามารถจัดเป็นกลุ่มตัวบ่งชี้ได้ 3 กลุ่ม ดังนี้ ความยืดหยุ่นและการปรับตัว การรู้ดิจิทัล มุมมองความคิดที่ 5) การสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนเชิงบวก โดยในองค์ประกอบมีพฤติกรรมบ่งชี้ที่สามารถจัดเป็นกลุ่มตัวบ่งชี้ได้ 3 กลุ่ม ดังนี้ การสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่เป็นมิตร การเสริมพลัง การยอมรับความหลากหลายและความเท่าเทียม โดยมีผลการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลองค์องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา กับข้อมูลเชิงประจักษ์พบว่า ค่าดัชนีกลมกลืนของโมเดลการวัดภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด แสดงว่าโมเดลการวิจัยมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ องค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุดลำดับแรก คือ ทักษะผู้นำเชิงร่วมมือ ทักษะการบริหาร

จัดการเชิงกลยุทธ์ ทักษะการปรับตัวเชิงพลวัต การสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนเชิงบวก ตามลำดับ และองค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักน้อยที่สุด บุคลิกภาพแบบผู้นำไฮบริด ดังภาพที่ 3

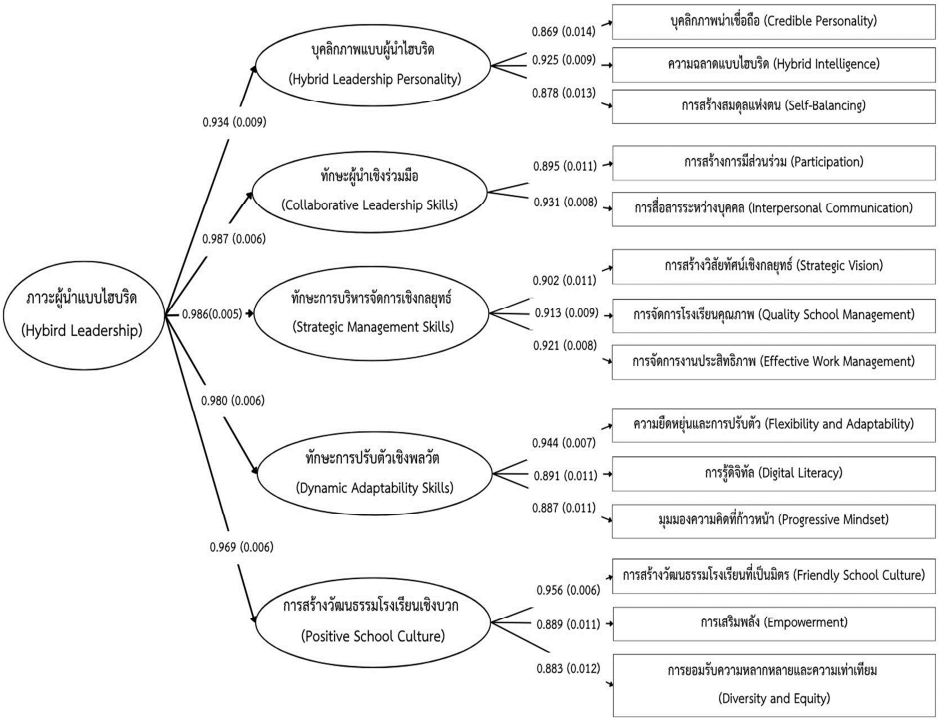

ภาพที่ 3 โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารโรงเรียนมัยธยมศึกษา

3. ผลการทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนของโมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยจำแนกตามขนาดของสถานศึกษา โดยเกิดขึ้นในระยะที่ 3 พบว่า ผลการวิเคราะห์โมเดลการวัดมีความไม่แปรเปลี่ยนครบทั้ง 4 ระดับ ได้แก่ 1) ความไม่แปรเปลี่ยนรูปแบบโมเดล (Model 1 Configural Invariance) 2) ความไม่แปรเปลี่ยนน้ำหนักองค์ประกอบ (Model 2 Metric Invariance) 3) ความไม่แปรเปลี่ยนค่าคงที่ของตัวบ่งชี้ (Model 3 Scalar Invariance) 4) ความไม่แปรเปลี่ยนค่าความคลาดเคลื่อน (Model 4 Error Variance Invariance หรือ Strict Invariance) พบว่า จากการทดสอบโมเดลสมมติฐาน 4 โมเดล ผ่านการทำสอบทั้งหมดระดับดับความเชื่อมั่น 95% แสดงว่าโมเดลการวัดตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารสถานศึกษา มีความไม่แปรเปลี่ยน ระหว่างโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีขนาดต่างกัน คือ ระหว่างกลุ่มโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลาง กับกลุ่มโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดใหญ่พิเศษ

การสรุปผลและการอภิปรายผล

1. การศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 14 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ 1) บุคลิกภาพน่าเชื่อถือ 2) ความฉลาดแบบไฮบริด 3) การสร้างสมดุลแห่งตน 4) การสร้างการมีส่วนร่วม 5) การสื่อสารระหว่างบุคคล 6) การสร้าง

วิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ 7) การจัดการโรงเรียนคุณภาพ 8) การจัดการงานประสิทธิภาพ 9) ความยืดหยุ่นและการปรับตัว 10) การรู้ดิจิทัล 11) มุมมองความคิดที่ก้าวหน้า 12) การสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่เป็นมิตร (13) การเสริมพลัง 14) การยอมรับความหลากหลายและความเท่าเทียม โดยมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ Milton & Al-Busaidi (2023), Saeed & Daud (2023), Hopkins & Figaro (2021) และ Eliseeva (2023) ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาโดยวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (EFA) และจัดกลุ่มตัวแปรได้ทั้งหมด 5 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) บุคลิกภาพแบบผู้นำไฮบริด 2) ทักษะผู้นำเชิงร่วมมือ 3) ทักษะการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ 4) ทักษะการปรับตัวเชิงพลวัต 5) การสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนเชิงบวก ซึ่งในการจัดกลุ่มองค์ประกอบดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ Saeed & Daud (2023) ผู้นำแบบไฮบริดต้องผสมผสานผนวกวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ และทักษะการตัดสินใจของผู้นำแบบดั้งเดิมเข้ากับความคิดสร้างสรรค์ ความสามารถในการปรับตัว และทักษะด้านมนุษย์สัมพันธ์ของผู้นำร่วมสมัย เพื่อสร้างวิธีการแก้ปัญหาเชิงนวัตกรรมที่ขับเคลื่อนประสิทธิภาพขององค์กร การศึกษาของ Tonini et al (2016) กล่าวผู้นำแบบไฮบริด มีองค์ประกอบที่สำคัญและเด่นชัดได้ดังนี้ ทักษะการสื่อสาร ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การกำหนดเป้าหมาย การจัดการหน่วยงานตลอดจนความสามารถในด้านแรงจูงใจ และแรงบันดาลใจและปลูกฝังความสามารถในการปรับตัว ความยืดหยุ่น ซึ่งเป็นไปในทางเดียวกันกับการรายงานของ The Bridger Group (2025) กล่าวว่า ผู้นำไฮบริดต้องมีการสื่อสารและสติปัญญาทางอารมณ์ ความเชี่ยวชาญในเครื่องมือและเทคโนโลยีดิจิทัล ความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัว

2. การทดสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่าจากผลการวิจัยการที่องค์ประกอบด้านทักษะผู้นำเชิงร่วมมือ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด แสดงให้เห็นว่า การสร้างความร่วมมือ การมีส่วนร่วม และการประสานพลังของบุคลากรทุกฝ่ายเป็นสิ่งสำคัญ มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Leithwood et al (2006) ที่อธิบายว่า ภาวะผู้นำของโรงเรียนมีผลต่อการพัฒนาองค์การและผลลัพธ์ของผู้เรียนต้องมีทิศการทำงานร่วมกันที่ดี จากรายงานของ Dufour (2004) ได้เสนอแนวคิดโรงเรียนที่เป็นชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพต้องสร้างวัฒนธรรมความร่วมมือ โดยครูและบุคลากรต้องทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วม ในด้านของตัวบ่งชี้ของภาวะผู้นำแบบไฮบริด แสดงค่าตัวบ่งชี้ที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ การสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่เป็นมิตร กล่าวคือ การสร้างบรรยากาศการทำงานที่เคารพ ปลอดภัย และเอื้อต่อความสัมพันธ์ที่ดี รับฟังและสนับสนุนบุคลากรด้วยความจริงใจ โปร่งใส เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม และส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน จนเกิดความเชื่อมั่น ความไว้วางใจ และความภาคภูมิใจในโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Christensen & Jerrim (2025), Díaz-Gibson et al (2016) และ Bryk & Schneider (2025) กล่าวว่า การสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่เป็นมิตร ผ่านบรรยากาศการทำงานที่ปลอดภัย เคารพ รับฟัง โปร่งใส และส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน โดยใช้กระบวนการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ภาวะผู้นำแบบกระจายบทบาท และเครือข่ายความร่วมมือทางการศึกษา เป็นกลไกสำคัญที่ส่งเสริมความพึงพอใจในงานของครูและการขับเคลื่อนเป้าหมายการศึกษาอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการสร้างความไว้วางใจเชิงสัมพันธ์และบรรยากาศโรงเรียนเชิงบวกจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่

เอื้อต่อแรงจูงใจ ความร่วมมือ และการพัฒนาโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ตัวบ่งชี้ที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุดอันดับที่ 2 คือ การสื่อสารระหว่างบุคคล แสดงออกมาในรูปแบบการสื่อสารอย่างชัดเจน เลือกรูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสมกับบริบท สร้างความสัมพันธ์ที่ดี และเปิดรับฟังความคิดเห็นที่หลากหลาย การสื่อสารที่มีประสิทธิผลเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ และภาวะผู้นำของผู้บริหารมีผลต่อการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ปลอดภัย รวมถึงบรรยากาศโรงเรียนเชิงบวก ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Samad et al (2023) Sapian et al (2019) และ Leithwood et al (2006) กล่าวว่า การสื่อสารระหว่างบุคคลและภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ของผู้บริหารมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อผลการปฏิบัติงานแรงจูงใจ ความผูกพัน และบรรยากาศการทำงานของครู ผู้บริหารที่สื่อสารอย่างเปิดกว้าง เสมอภาค ชัดเจน และปรับให้เหมาะสมกับบริบท จะส่งเสริมความร่วมมือของบุคลากรและขับเคลื่อนเป้าหมายของโรงเรียนไปในทิศทางเดียวกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนของโมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยกระบวนการทดสอบใช้กระบวนการของ Milfont & Fischer (2010) Bulut (2020) Wing-Yee Tse et al (2023) และ พงษ์เทพ จันทสุวรรณ (2561) ซึ่งประกอบด้วยโมเดล 4 ระดับ ได้แก่ 1) Model 1 Configural Invariance 2) Model 2 Metric Invariance) 3) Model 3 Scalar Invariance) 4) Model 4 Error Variance Invariance โดยแนวคิดของ Vandenberg & Lance (2000) ระบุว่าการสร้างความคงที่ของการวัดระหว่างกลุ่มเป็นสิ่งจำเป็นเชิงตรรกะก่อนที่จะทำการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มในเชิงเนื้อหาเป็นสั่งสำคัญ ไม่มีการทดสอบความไม่แปรเปลี่ยน จากการทดสอบโมเดลสมมติฐาน 4 โมเดล ผ่านการทำสอบทั้งหมด 4 โมเดล ซึ่งสอดคล้องกับ Putnick & Bornstein (2016) กล่าวถึงการผ่านเกณฑ์ความไม่แปรเปลี่ยนครบทั้ง 4 ระดับมีนัยสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ โดยภาพรวมการทดสอบความไม่แปรเปลี่ยน 4 ระดับ ถือเป็นขั้นตอนมาตรฐานในการพิสูจน์ความเท่าเทียมของเครื่องมือวัดข้ามกลุ่ม ผลการวิจัยที่พบว่าโมเดลการวัดซึ่งองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารสถานศึกษาไม่แปรเปลี่ยนระหว่างโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีขนาดต่างกัน คือ ระหว่างกลุ่มโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลางกับกลุ่มโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดใหญ่พิเศษ อาจเนื่องจากคุณลักษณะของภาวะผู้นำแบบไฮบริดมีความยืดหยุ่นสามารถนำมาปรับใช้ได้กับบริบทของขนาดโรงเรียนที่แตกต่างกันได้ สอดคล้องกับกับศึกษาของปนัดดา ศิริพัฒนกุล (2566), นิลุบล รูปหมอก (2561) และ เมทินี ยอดเสาวดี (2554)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 จากผลการศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 14 ตัวบ่งชี้ ที่มีความสำคัญกับหน่วยงานระดับนโยบาย

1.2 หน่วยงานระดับนโยบาย สามารถนำองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาที่พัฒนาขึ้นจากงานวิจัยครั้งนี้เป็นแนวทางดำเนินงานได้

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรนำองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยมีองค์ประกอบของภาวะผู้นำแบบไฮบริด ไปดำเนินการวิจัยและพัฒนา เพื่อต่อยอดในการพัฒนารูปแบบ (Model) หรือใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวเกี่ยวกับองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารสถานศึกษาในบริบทอื่นๆ เพื่อพัฒนาภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารที่มีความหลากหลายและสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน

2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวเกี่ยวกับการสร้างโมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) ของภาวะผู้นำแบบไฮบริดของผู้บริหารสถานศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. บุญช่วย ศิริเกษ และ รองศาสตราจารย์ ดร. พิมพ์อร สดเอี่ยม อาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีวิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์ ดร.กนกอร สมปราชญ์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประยุทธ ชูสอน ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ตรวจสอบ แก้ไข จนสามารถจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

กรกมล ศรีวัฒน์. (2020). *This is my Generation. This is our Generation เข้าใจวัยที่แตกต่างเพราะเราเติบโตจากโลกที่ต่างกัน.* สืบค้นเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2568 จาก https://thepotential.org/social-issues/generation-gap/

ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี. (2549). *ภาวะผู้นำองค์กรยุคใหม่*. ซีเอ็ดยูเคชั่น.

นิลุบล รูปหมอก. (2561). *การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดสุพรรณบุรี : การทดสอบ ความไม่แปรเปลี่ยนของโมเดลการวัด*. มหาวิทยาลัยศิลปากร .

ปนัดดา ศิริพัฒนกุล. (2566). *การพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษายุคดิจิทัลของโรงเรียนมัธยมศึกษา*. [สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี].

พงษ์เทพ จันทสุวรรณ. (2561). การทดสอบความไม่แปรปรวนของการวัดข้ามกลุ่ม มาตรวัดภาวะผู้นำแรงบันดาลใจ. *วารสารสมาคมนักวิจัย*, *1*(23), 36 – 47.

เมทินี ยอดเสาวดี. (2554). *การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณลักษณะความเป็นนักวิจัยของนักเรียนมัธยมศึกษา : การทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนของการวัดตามตัวแปรสังกัด*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศศิมา สุขสว่าง. (ม.ป.ป.). *VUCA World ความท้าทายสำหรับผู้นำยุคใหม่*. Human Creativity Development (HCD) Innovation.

Boyles, M. (2023). *Organizational Leadership: What It Is & Why It's Important*. Retrieved on August 25, 2025 from https://online.hbs.edu/blog/post/what-is-organizational-leadership

Bryk, A. S. & Schneider, B. (2025). *Trust in Schools*. Retrieved on September 18, 2025 from https://consortium.uchicago.edu/publications/trust-schools-core-resource-improvement?utm_source=chatgpt.com

Bulut, O. (2020). *Testing for Measurement Invariance*. University of Alberta.

Christensen, A. A. & Jerrim, J. (2025). Professional Learning Communities and Teacher Outcomes. A Cross-national Analysis. *Teaching and Teacher Education*, *156*, 104920. doi: https://doi.org/10.1016/j.tate.2024.104920

Díaz-Gibson, J. Zaragoza, M. C. & Romaní J. R. (2016). Networked Leadership in Educational Collaborative Network. *Sage Journals*, *45*(6), 1040 - 1059. doi: https://doi.org/10.1177/174114 3216628532

Dufour, R. (2004). What Is a "Professional Learning Community"? (8, Tran.). *EDUCATIONAL LEADERSHIP*, *61*, 6 – 11.

Eliseeva, A. (2023). *The Impact of Good Hybrid Leadership on Organizational Success: Key Traits of a Hybrid Leader*. Effectory.

Gursoy, D., Maier, T.A. & Chi, C.G. (2008). Generational Differences: An Examination of Work Values and Generational Gaps in the Hospitality Workforce. *International Journal of Hospitality Management*, *27*(2008), 448 - 458.

Hopkins, J. C. & Figaro, K. A. (2021). The Great Resignation: An Argument for Hybrid Leadership. *International Journal of Business and Management Research*, *9*(4), 393 – 400. doi: https://doi.org/10.37391/ijbmr.090402

Leithwood, K., Day, C., Sammons, P., Harris, A. & Hopkins, D. (2006). *Seven Strong Claims about Successful School Leadership*. Retrieved on November 16, 2025 from www.ncsl.org.uk

Milfont, T. L. & Fischer, R. (2010). Testing Measurement Invariance across Groups: Applications in Cross-cultural Research. *International Journal of Psychological Research*, *3*(1), 111 – 130. doi: https://doi.org/10.21500/20112084.857

Milton, J. & Al-Busaidi, A. (2023). New Role of Leadership in AI Era: Educational Sector. *SHS Web of Conferences*, *156*, 09005. doi: https://doi.org/10.1051/shsconf/202315609005

National University. (2024). *Why is Leadership Important in Business Administration?*. Retrieved on August 18, 2025 from https://www.nu.edu

Putnick, D. L. & Bornstein, M. H. (2016). Measurement Invariance Conventions and Reporting: The State of the Art and Future Directions for Psychological Research. *National Library of Medicine*, *41*(71–90), 71 – 90. doi: https://doi.org/10.1016/j.dr.2016.06.004

Saeed, S. & Daud, S. (2023). Impact of Hybrid Leadership on Company's Performance. *Pak. Journal of Int'L Affairs*, *6*(2), 414 – 423.

Samad, A. M. Y., Fauzi, F., Marhamah, M. & Rahmani, S. U. (2023). Interpersonal Communication and Situational Leadership on Teacher Performance. *Jurnal Ilmu Komunikasi*, *21*(1), 132. doi: https://doi.org/10.31315/jik.v21i1.7360

Sapian, N. R. B., Abdullah, R. B. B., A. Ghani, M. F. B., Abdullah, Z., & Omar, I. M. B. (2019). The Relationship between Principal's Communication Style and School Climate. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research, 400*, 197 – 205.

Shabbir, M. A., Ishtiaq, Z. & Zia-ud-Din, M. (2017). The Impact of Hybrid Leadership on Employee Performance in Textile Sector of Pakistan. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, *7*(4), 359 - 374. doi: https://doi.org/10. 6007/ijarbss/v7-i4/2815

The Bridger Group. (2025). *The Rise of Hybrid Leadership in a Hybrid World*. Retrieved on October 5, 2025 from https://www.bridgergrp.com/blog/the-rise-of-hybrid-leadership-in-a-hybrid-world

Tonini, D. C., Burbules, N. C. & Gunsalus, C. K. (2016). New Models of Hybrid Leadership in Global Higher Education. *Educational Considerations*, *43*(3), 37 - 46. doi: https://doi.org/ 10.4148/0146-9282.1019

Vandenberg, R. J. & Lance, C. E. (2000). A Review and Synthesis of the Measurement Invariance Literature: Suggestions, Practices, and Recommendations for Organizational Research. *Sage Journals*, *3*(1), 4 – 70. doi: https://doi.org/10.1177/109442810031002

Wing-Yee Tse, W., Lai, M. H. C. & Zhang, Y. (2023). Does Strict Invariance Matter? Valid Group Mean Comparisons with Ordered-categorical Items. *National Library of Medicine* , *56*(4), 3117 - 3139. doi: https://doi.org/10.3758/s13428-023-02247-6

พรมแดนการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนสำหรับเด็กและเยาวชน: จากการทบทวนวรรณกรรมแบบกำหนดขอบเขตสู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย

EXPLORING THE FRONTIERS OF ROAD SAFETY FOR CHILDREN AND YOUTH: FROM A SCOPING REVIEW TO POLICY RECOMMENDATIONS

ภีมพจน์ น้อมชอบพิทักษ์[1], เมธชนนท์ ประจวบลาภ[2,*], เจษฎากร อังกูลพัฒนาสุข[3] และ ภูกิจ ธนชิตเจษฎา[4]
Pimapot Nomchobpitak[1], Metchanon Prajuablap[2,*], Jasadakorn Angkulpattanasuk[3] and Phukit Thanachitjesada[4]

(**Received:** 3 Jun., 2026; **Revised:** 15 Aug., 2026; **Accepted:** 17 Aug., 2026)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาขอบเขตการดำเนินงานและลักษณะองค์ความรู้ด้านความปลอดภัยทางถนน และพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายจากการสังเคราะห์องค์ความรู้และช่องว่างการดำเนินงาน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร ด้วยการทบทวนวรรณกรรมแบบกำหนดขอบเขต จากงานวิจัยที่ปรากฏในแหล่งข้อมูลศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย และฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ของสถาบันอุดมศึกษาไทย ใน พ.ศ. 2565 - 2568 ซึ่งผ่านเกณฑ์คัดเลือก จำนวน 22 เรื่อง มีแบบวิเคราะห์เอกสารที่สร้างด้วยโปรแกรมตารางคำนวณเป็นเครื่องมือในการวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์คำสำคัญ การจัดหมวดหมู่ การวิเคราะห์เนื้อหา การวิเคราะห์ช่องว่าง การสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย การสังเคราะห์แก่นสาระหลัก และพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์ ผลการศึกษาพบว่า องค์ความรู้ด้านการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนน ครอบคลุมเด็กและเยาวชนทุกกลุ่ม พื้นที่การดำเนินงานกระจุกตัวอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเด็นการดำเนินงานตามกรอบแนวคิด 5E Framework ไม่สมดุลในแต่ละด้าน ทั้งนี้สามารถสังเคราะห์เป็นรูปแบบการดำเนินงานได้ใน 3 มิติ คือ มิติปัจเจกบุคคล มิติโครงสร้างและกลไก และมิติสภาพแวดล้อมและชุมชน ข้อเสนอเชิงนโยบาย ประกอบด้วย 3 ระดับ คือ ข้อเสนอเชิงนโยบายเร่งด่วน การพัฒนาระบบความปลอดภัยทางถนนและการพัฒนาองค์ความรู้ระยะยาว โดยข้อเสนอเชิงนโยบายมีลักษณะบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อปิดช่องว่างการดำเนินงานและสร้างความร่วมมือทุกระดับอย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ: ความปลอดภัยทางถนน, อุบัติเหตุทางถนน, เด็กและเยาวชน, นโยบายสาธารณะ, การทบทวนวรรณกรรมแบบกำหนดขอบเขต

[1] คณะตำรวจศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ จังหวัดนครปฐม ประเทศไทย
[1] Faculty of Police Science, Royal Police Cadet Academy, Nakhon Pathom Province, Thailand
[2] วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม ประเทศไทย
[2] Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Pathom Province, Thailand
[3] สำนักวิชาการและพัฒนาการเรียนรู้เพื่อสุขภาวะ มูลนิธิสถาบันยุวทัศน์ประเทศไทย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
[3] Office of Academic and Learning Development for Well-being, Thailand Youth Institute Foundation, Bangkok, Thailand
[4] สถานีตำรวจภูธรราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ ประเทศไทย
[4] Rasisalai Police Station, Sisaket Province, Thailand
* Corresponding author. E-mail: edu.ynet@gmail.com

Abstract

This research aimed to 1) conduct a scoping review and types of knowledge of road safety operations, and 2) develop evidence-informed policy-making recommendations for enhancing road safety among Children and Youth in Thailand. This study employed a scoping review of studies published in the Thai-Journal Citation Index Centre and the ThaiLis Digital Collection from 2022 to 2025. A total of 22 studies met the inclusion criteria. A document analysis form developed using spreadsheet software was utilized as the research instrument. Data were analyzed through Keyword Analysis, Domain Analysis, Content Analysis, Gap Analysis, Analytic Induction, and Thematic Synthesis, followed by the development of policy recommendations through evidence-informed policy-making. The findings revealed that the body of knowledge on road safety implementation covered Children and Youth across all groups; however, operational activities were concentrated in the northeastern region of Thailand. Issues addressed under the 5E Framework were imbalanced. Therefore, the operational models can be synthesized into three dimensions: the individual dimension, the structural and institutional mechanism dimension, and the environmental and community dimension. The policy recommendations are categorized into three levels: quick-win policy, development of road safety systems, and long-term knowledge development.

Keywords: Road Safety, Road Accident, Children and Youth, Public Policy, A Scoping Review

บทนำ

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรในระดับโลกและภายในประเทศ เป็นผลทำให้เกิด “สังคมผู้สูงอายุ” กล่าวคือ จำนวนผู้สูงอายุมีสัดส่วนเพิ่มขึ้น ขณะที่อัตราการเกิดและวัยแรงงานมีสัดส่วนลดลง ความเปลี่ยนแปลงนี้เอง ก่อให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2564) ประเทศไทยมีความพยายามในการแก้ปัญหาด้วยการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายวิกฤตประชากรและสังคมสูงวัย ครอบคลุมการเสริมพลังวัยทำงาน เพิ่มคุณภาพและผลิตภาพของเยาวชน การสร้างพลังผู้สูงอายุ เพิ่มโอกาสและสร้างเสริมคุณค่าของคนพิการ การสร้างระบบนิเวศที่เหมาะสมเพื่อความมั่นคงของครอบครัว (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2567) แต่สิ่งหนึ่งที่นโยบายยังไปไม่ถึงการขับเคลื่อนอย่างเป็นระบบ คือ มาตรการลดอัตราการเจ็บและตายในประชากรกลุ่มเด็กและเยาวชน ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อสถานการณ์สังคมผู้สูงอายุ กล่าวคือ หากมีอัตราการเจ็บหรือตายในกลุ่มเด็กและเยาวชนมากขึ้น ย่อมทำให้โครงสร้างประชากรเสียสมดุลจากภาวะการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนประชากร คือ วัยเด็กและวัยแรงงานลดลง และวัยผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น จากรายงานภาระโรคและการบาดเจ็บของประชากร พ.ศ. 2565 ได้สำรวจและรายงานปีสุขภาวะที่สูญเสียจากการตายก่อน

วัยอันควร พบว่า การตายก่อนวัยอันควรในลำดับแรก ๆ มีสาเหตุมาจากการตายบนท้องถนน ขณะที่อัตราการสูญเสียปีสุขภาวะของประชากรไทยช่วงวัยรุ่น อายุ 15 - 29 ปี เกิดจากการบาดเจ็บทางถนนเป็นอันดับแรก (เพศชาย ร้อยละ 34.7, เพศหญิง ร้อยละ 20.9) (มูลนิธิเพื่อการพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ, 2565) สอดคล้องกับรายงาน Thailand Road Safety Report 2022-2023 ที่พบว่า มีเด็กและเยาวชนเสียชีวิตจากอุบัติเหตุทางถนนในจำนวนที่น่ากังวล (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2567) กล่าวได้ว่า การบาดเจ็บบนท้องถนน นับเป็นปัญหาสำคัญของอัตราการเจ็บและการตายในเด็กและเยาวชนที่จำเป็นต้องมีการปรับปรุงและแก้ไขที่เร่งด่วน

สถานการณ์ดังกล่าว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยทางถนน ทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคีเครือข่าย จึงร่วมกันกำหนดมาตรการเชิงนโยบาย ด้วยการประกาศใช้แผนแม่บทความปลอดภัยทางถนน พ.ศ. 2565 – 2570 ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการป้องกันและลดอุบัติเหตุทางถนน พ.ศ. 2554 มีเป้าหมายลดจำนวนผู้เสียชีวิตจากอุบัติเหตุทางถนนในปี 2570 เหลือ 12 คนต่อแสนประชากร และลดจำนวนผู้บาดเจ็บสาหัสจากอุบัติเหตุทางถนนในปี 2570 ให้เหลือ 106,376 คน ครอบคลุมการลดจำนวนผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บที่เป็นผู้ใช้รถจักรยานยนต์ รถยนต์ส่วนบุคคลที่ได้มาตรฐานความปลอดภัยและไม่ได้มาตรฐานความปลอดภัย รถจักรยาน เยาวชน คนเดินเท้า ผู้สูงอายุ อาชีพคนขับรถ บนถนนของกรมทางหลวง กรมทางหลวงชนบท และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ศูนย์อำนวยการความปลอดภัยทางถนน กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย, 2566) ผลลัพธ์จากการประกาศใช้แผนแม่บทดังกล่าวนำไปสู่การดำเนินงานตามแผนแม่บทความปลอดภัยทางถนน เช่น การประกาศใช้ พระราชบัญญัติจราจรทางบก (ฉบับที่ 13) พ.ศ. 2565 เพื่ออุดช่องว่างของกฎหมายเดิมที่บทลงโทษไม่เพียงพอต่อการยับยั้งการกระทำผิด หรือ ระบบตัดคะแนนความประพฤติ (ราชกิจจานุเบกษา, 2565) และการปรับเปลี่ยนทิศทางเชิงยุทธศาสตร์ให้สอดคล้องกับกรอบสากล (Global Plan) จากเดิมมุ่งเน้นการแก้ไขที่ตัวบุคคล (Individual Blame) ไปสู่แก้ปัญหาในเชิงระบบ (Safe System Approach) อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานมีความหลากหลายทั้งการให้ความรู้ การพัฒนาวิศวกรรมจราจร การบังคับใช้กฎหมายและนโยบาย หรือการวิจัย สารสนเทศและติดตามประเมินผล และเกี่ยวข้องกับหน่วยงานหรือองค์กรเป็นจำนวนมาก เนื่องจากโครงสร้างการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนในไทย เป็นความรับผิดชอบหลายหน่วยงานตั้งแต่ราชการส่วนกลาง จนถึงระดับท้องถิ่น ส่งผลให้ข้อมูลการดำเนินงานกระจัดกระจายและไม่บูรณาการ สะท้อนได้จากแผนแม่บทที่พยายามปรับเปลี่ยนการทำงานบนสมมติฐานไปสู่การทำงานบนฐานข้อมูลร่วม (Data-Driven) ของหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกัน เพื่อให้สามารถระบุความเสี่ยงที่แท้จริง การแก้ไขปัญหาที่ตรงกับสภาพการณ์ วัดผลได้ และทันเวลา (ศูนย์อำนวยการความปลอดภัยทางถนน กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย, 2566; เจษฎากร อังกูลพัฒนาสุข และชาติวุฒิ วังวล, 2568)

ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับพันธกิจและเป้าหมายแผนแม่บทความปลอดภัยทางถนน พ.ศ. 2565 – 2570 และเจตนารมณ์ของแผนแม่บทที่ต้องการขับเคลื่อนการทำงานบนฐานข้อมูลอย่างบูรณาการ (Data-driven) จึงจำเป็นต้องศึกษาองค์ความรู้ทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานขับเคลื่อนความ

ปลอดภัยทางถนนที่มีอยู่อย่างกว้างขวาง กระจัดกระจาย และหลากหลายมิติ ด้วยกระบวนการทบทวนวรรณกรรมแบบกำหนดขอบเขต (Scoping Review) เนื่องจากเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการสำรวจขอบเขตองค์ความรู้ ระบุลักษณะและรูปแบบของการดำเนินงาน ตลอดจนชี้ให้เห็นถึงช่องว่างขององค์ความรู้ในประเด็นที่ศึกษา (Mak, & Thomas, 2022) ทั้งนี้ ผลการศึกษามิได้มุ่งอธิบายสภาพการดำเนินงานจริงในทุกบริบท แต่สะท้อนถึงภูมิทัศน์ขององค์ความรู้และแนวโน้มการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนสำหรับเด็กและเยาวชนตามที่ปรากฏในงานวิจัย ผลของการศึกษา จะเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจทิศทางแนวโน้ม องค์ความรู้ รูปแบบการดำเนินงานจากหลักฐานที่ปรากฏและช่องว่างที่ยังต้องได้รับการพัฒนา ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลประกอบการกำหนดนโยบาย แผน กลยุทธ์ หรือมาตรการของรัฐเพื่อยกระดับการขับเคลื่อนงานความปลอดภัยทางถนนสำหรับเด็กและเยาวชนให้ครอบคลุมทุกมิติมากขึ้น อันจะนำไปสู่การลดอัตราการเกิดอุบัติเหตุและบาดเจ็บทางถนนในกลุ่มเด็กและเยาวชนให้สอดรับกับเป้าหมายแผนแม่บทและยุทธศาสตร์ชาติ สนับสนุนการธำรงรักษาคุณภาพประชากรในบริบทการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศไทยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาขอบเขตการดำเนินงานและลักษณะองค์ความรู้ด้านความปลอดภัยทางถนนสำหรับเด็กและเยาวชนโดยใช้กระบวนการทบทวนวรรณกรรมแบบกำหนดขอบเขต
2. เพื่อพัฒนาและจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายด้านการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนสำหรับเด็กและเยาวชนในประเทศไทยจากการสังเคราะห์องค์ความรู้และช่องว่างการดำเนินงาน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎี พร้อมนำมาใช้ในกระบวนการศึกษา วิเคราะห์และสังเคราะห์ชุดข้อมูล ประกอบด้วย 1) แนวคิด 5E Framework แห่งความปลอดภัยทางถนน เป็นกรอบการวิเคราะห์ข้อมูลและลักษณะการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนตามมิติการดำเนินงาน ได้แก่ การศึกษา (Education) การบังคับใช้กฎหมาย (Enforcement) วิศวกรรม (Engineering) การตอบสนองและบริการฉุกเฉิน (Emergency) และ การประเมินผล (Evaluation) 2) ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ใช้เป็นฐานคิดในการวิเคราะห์บทบาท หน้าที่ และความสัมพันธ์ของหน่วยงานหรือองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนน 3) ทฤษฎีระบบนิเวศ ใช้เป็นกรอบในการศึกษาระดับหรือบริบทของการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนน ตั้งแต่ระดับครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน ไปจนถึงระดับนโยบายและสภาพแวดล้อม และ 4) การทบทวนวรรณกรรมแบบกำหนดขอบเขต ใช้เป็นวิธีวิทยาการในการสืบค้น คัดเลือก รวบรวม จัดหมวดหมู่ วิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ และ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการประยุกต์วิธีการทบทวนวรรณกรรมแบบกำหนดขอบเขต (Scoping Review) กำหนดแหล่งข้อมูลสำหรับการศึกษา คือ ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (เว็บไซต์ https://tci-thailand.org/) และฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ของสถาบันอุดมศึกษาไทย (เว็บไซต์ https://tdc.thailis.or.th/tdc/index.php) มีขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

1. วิธีสืบค้นข้อมูลและกระบวนการศึกษา ระบุคำสำคัญเพื่อการสืบค้นแบบเฉพาะเจาะจง (Keyword) ในภาษาไทย ใช้คำว่า “ความปลอดภัยทางถนน” “อุบัติเหตุทางถนน” พิจารณาร่วมกับคำว่า “เด็ก” “เยาวชน” “นักเรียน” และ “นักศึกษา” สำหรับภาษาต่างประเทศ ใช้คำว่า “Road Safety” “Road Accident” “Children” “Youth” และ “Student” จากนั้นจึงกำหนดเกณฑ์คัดเลือก (Inclusion Criteria) คือ เป็นงานวิจัย (Research) หรือ การศึกษา (Study) ที่มีลักษณะเป็นการดำเนินงาน (อาทิ Intervention, Program, Policy, Campaign, Law Enforcement) ด้านความปลอดภัยทางถนนสำหรับเด็ก เยาวชน นักเรียนและนักศึกษา ที่มีอายุระหว่าง 0 – 25 ปี โดยช่วงอายุเป็นไปตามกรอบกฎหมายส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ และเผยแพร่ในประเทศระหว่างปี พ.ศ. 2565 ถึงปี พ.ศ. 2568 ซึ่งเป็นช่วงที่มีการประกาศใช้แผนแม่บทความปลอดภัยทางถนน พ.ศ. 2565 – 2570 ผู้วิจัยทำการค้นคว้าและสืบค้นเอกสารจากแหล่งข้อมูลและฐานข้อมูลที่กำหนด (Identification) พร้อมทั้งอ่านรายละเอียดเบื้องต้น เช่น ชื่อเรื่อง บทคัดย่อ หรือคำสำคัญ และตรวจสอบความซ้ำซ้อนของข้อมูลระหว่างฐานข้อมูล (Screening) เมื่อพบเอกสารที่คาดว่ามีความเกี่ยวข้อง ผู้วิจัยทำการศึกษารายละเอียด (Eligibility) เพื่อพิจารณาว่าผ่านเกณฑ์คัดเข้า (Inclusion Criteria) หรือไม่ หลังจากนั้น เมื่อได้เอกสารที่ผ่านเกณฑ์ผู้วิจัยทำการศึกษารายละเอียดในงานวิจัยเพื่อสกัดข้อมูลและพิจารณาความเชื่อมโยงของเอกสารต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ทั้งนี้ มีบทความวิจัยที่ผ่านเกณฑ์สำหรับการนำไปศึกษาและวิเคราะห์ จำนวน 22 เรื่อง ปรากฏรายละเอียดดังรายงานกระบวนการสืบค้นและเสนอผลการศึกษาตามแนวทาง PRISMA-ScR

ตารางที่ 1 แสดงรายงานกระบวนการสืบค้นและเสนอผลการศึกษา

กระบวนการ	การดำเนินงาน	**จำนวน** (หน่วย: บทความ/เรื่อง)
1.การระบุเอกสาร (Identification)	สืบค้นในฐานข้อมูลที่กำหนด คือ TCI และ ThaiLis	139
2.การคัดกรองเบื้องต้น (Screening)	อ่านรายละเอียดเบื้องต้นและพิจารณาความซ้ำซ้อน	115 (คัดออก 24)
3.การพิจารณารายละเอียด (Eligibility)	อ่านและประเมินเอกสารฉบับเต็ม	60 (คัดออก 55)
4.ผ่านเกณฑ์คัดเข้า (Included)	คัดเลือกเอกสารตามเกณฑ์สำหรับนำไปศึกษา	22 (คัดออก 38)
	นำไปศึกษาและวิเคราะห์	**22**

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างเอกสารที่ไม่ถูกคัดเลือกมาศึกษา เช่น งานของ อนัญญา หาบุญมี และคณะ (2567) ศึกษาเรื่อง ความชุกและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเกิดอุบัติเหตุทางถนนจากรถจักรยานยนต์ของนักศึกษาสถาบันอาชีวศึกษา จังหวัดหนองคาย ซึ่งมีลักษณะมุ่งเน้นสำรวจสถานการณ์และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเกิดอุบัติเหตุ แต่มิได้เป็นงานศึกษาที่มีลักษณะขับเคลื่อนหรือดำเนินงานในพื้นที่ จึงไม่เข้าเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนด

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบวิเคราะห์เอกสาร สร้างด้วยโปรแกรมตารางคำนวณที่ระบุชื่อเรื่องการวิจัย ปีที่ตีพิมพ์ ประเภทการดำเนินงาน (5E Framework) กลุ่มเป้าหมาย ลักษณะการดำเนินงาน ระดับของการดำเนินงาน ผลลัพธ์หรือสิ่งที่เกิดขึ้น และพื้นที่การดำเนินงาน ซึ่งพัฒนามาจากแนวคิด 5E Framework ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ และทฤษฎีระบบนิเวศ สำหรับการตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบความเหมาะสมของเครื่องมือโดยผู้วิจัยร่วมกัน โดยพิจารณาความสอดคล้องของรายการวิเคราะห์กับวัตถุประสงค์การวิจัย กรอบแนวคิด และลักษณะของข้อมูลที่ปรากฏเอกสาร รวมทั้งทดลองใช้เครื่องมือกับเอกสารที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์คัดเลือก เพื่อปรับปรุงถ้อยคำ หมวดหมู่ และประเด็นการวิเคราะห์ให้มีความชัดเจนและสามารถนำไปสู่การตอบวัตถุประสงค์และคำถามการวิจัยได้

3. การวิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบข้อมูล

3.1 การวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นแรกดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการวิเคราะห์คำสำคัญ (Keyword Analysis) จัดหมวดหมู่ข้อมูลที่คล้ายกันให้มาอยู่กลุ่มเดียวกันด้วยการวิเคราะห์หมวดหมู่ (Domain Analysis) หลังจากนั้นทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction) พร้อมทั้งสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับให้เป็นรูปแบบการดำเนินงานด้านความปลอดภัยทางถนนในประเทศไทย ด้วยกระบวนการสังเคราะห์สาระหลัก (Thematic Synthesis) โดยยึดกรอบ 1) แนวคิด 5E Framework เป็นฐานในการวิเคราะห์ประเภทการดำเนินงาน 2) ทฤษฎีระบบนิเวศ ใช้วิเคราะห์ระดับหรือบริบทการดำเนินงาน และ 3) ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ เป็นฐานคิดในการวิเคราะห์บทบาท หน้าที่ และความสัมพันธ์ต่าง ๆ ทั้งนี้ ในกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยทั้ง 4 คน ได้ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลและร่วมกันตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลระหว่างผู้วิจัย ด้วยการตีความ เปรียบเทียบ และอภิปราย หากพบความแตกต่างในการตีความ ผู้วิจัยทั้งหมดจะพิจารณาข้อมูลและหาข้อสรุปร่วมกัน

3.2 การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยได้ประยุกต์การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ด้วยการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการ (Method Triangulation) คือ ใช้ความหลากหลายของวิธีการวิเคราะห์

ข้อมูลที่มีบทบาทแตกต่างกัน เช่น วิเคราะห์คำหลัก วิเคราะห์หมวดหมู่ วิเคราะห์เนื้อหา การวิเคราะห์ช่องว่าง และสังเคราะห์สาระหลัก ขณะเดียวกันยังมีการตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) โดยอาศัยกรอบแนวคิดและทฤษฎีหลายชุดในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย กรอบแนวคิด 5E Framework แนวคิดระบบนิเวศ และทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ซึ่งช่วยให้ผู้วิจัยวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลได้อย่างครบถ้วนและน่าเชื่อถือมากขึ้น เนื่องจากข้อมูลได้รับการพิจารณาอย่างครอบคลุม รอบด้าน และหลากหลายมิติ

4. การพัฒนาและจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย ผู้วิจัยอาศัยกระบวนการกำหนดนโยบายด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์ (Evidence-informed Policy-making) ตามหลักการของสำนักงานภูมิภาคยุโรป องค์การอนามัยโลก (Regional Office for Europe WHO, 2021) โดยทำการจัดหมวดหมู่หลักฐานเชิงประจักษ์ตามกลุ่มเป้าหมายพื้นที่การดำเนินงาน ระดับการดำเนินงาน ประเภทและลักษณะการดำเนินงาน ซึ่งเป็นผลที่ได้จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ร่วมกับ การวิเคราะห์ช่องว่าง (Gap Analysis) เพื่อระบุประเด็นที่ยังไม่ได้ดำเนินงานหรือมีการดำเนินงานน้อย ก่อนสังเคราะห์เป็นข้อเสนอเชิงนโยบายต่อไป

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาขอบเขตการดำเนินงานและลักษณะองค์ความรู้ด้านความปลอดภัยทางถนนสำหรับเด็กและเยาวชนโดยใช้กระบวนการทบทวนวรรณกรรมแบบกำหนดขอบเขต ในระยะ 4 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2565 ถึงปี 2568 พบว่า มีบทความที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนสำหรับเด็กและเยาวชน ตามเกณฑ์การคัดเลือกที่กำหนด จำนวน 22 บทความ/เรื่อง โดยผ่านเกณฑ์คัดเลือกมากที่สุดอยู่ในปี 2567 (N=10) รองลงมา ปี 2565 (N=7) ปี 2566 (N=3) และ ปี 2568 (N=2) ตามลำดับ ซึ่งมีข้อค้นพบ ดังนี้

1.1. กลุ่มเป้าหมายและพื้นที่การดำเนินงาน องค์ความรู้ที่พบมีการดำเนินงานกับกลุ่มเป้าหมายใน 3 ลักษณะ คือ กลุ่มเด็กและเยาวชนทั่วไป กลุ่มนักเรียนในระดับต่ำกว่าอุดมศึกษา และกลุ่มนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยกลุ่มเป้าหมายที่มีการดำเนินงานมากที่สุด ได้แก่ กลุ่มเด็กและเยาวชน (N=14) กลุ่มนักเรียน (N=7) และกลุ่มนักศึกษา (N=1) ตามลำดับ โดยมีการดำเนินงานมากที่สุดอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (N=13) รองลงมา คือ พื้นที่ภาคกลาง และ ไม่ระบุพื้นที่ (N=3) ภาคเหนือ (N=2) และภาคใต้ (N=1) ตามลำดับ ทั้งนี้ จังหวัดที่มีการดำเนินงานมากที่สุด คือ จังหวัดขอนแก่น (N=3)

1.2. ระดับของการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนน พบว่า มีการดำเนินงานครบทุกระดับตั้งแต่ระดับต้นทาง (Microsystem) คือ ครอบครัว โรงเรียน มหาวิทยาลัย และชุมชน ระดับกลางทาง (Ecosystem) คือ องค์กรปกครองท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ตำรวจ ไปจนถึงระดับปลายทาง (Macrosystem) คือ นโยบายภาครัฐและสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาความถี่ระดับการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนสำหรับเด็กและเยาวชน พบว่า มีการดำเนินงานเกี่ยวข้องมากที่สุดอยู่ในระดับสถานศึกษา (N=9) และ ชุมชน (N=9) รองลงมา คือ ภาครัฐ (N=6) ครอบครัว (N=4) สภาพแวดล้อม (N=2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (N=1) ตำรวจ (N=1) ตามลำดับ ทั้งนี้ การวิจัยหรือบทความวิจัยที่คัดเลือกเข้ามาศึกษา อาจเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานมากกว่า 1 ระดับ โดยผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า แม้การดำเนินงานจะอยู่ใน

ระดับสถานศึกษาและชุมชนมากที่สุด แต่ผู้ผลิตและพัฒนาองค์ความรู้ไม่ใช่สถานศึกษาและชุมชนโดยตรง แต่เป็นบุคลากรในสังกัดหน่วยงานด้านสาธารณสุข

1.3. ประเภทของการขับเคลื่อนตามกรอบแนวคิด 5E Framework พบว่า องค์ความรู้ในการขับเคลื่อนตามกรอบแนวคิด 5E Framework มากที่สุด คือ การศึกษา (Education) (N=13) รองลงมา คือ การบังคับใช้กฎหมาย (Enforcement) (N=12) การประเมินผล (Evaluation) (N=12) วิศวกรรม (Engineering) (N=2) และ การตอบสนองและบริการฉุกเฉิน (Emergency) (N=1) กล่าวได้ว่า องค์ความรู้ที่พบมีความครอบคลุมทุกประเด็นตามกรอบแนวคิด 5E Framework แต่อยู่ในลักษณะไม่สมดุล อย่างไรก็ตาม องค์ความรู้ที่พบอาจเกี่ยวข้องกับการประเภทการขับเคลื่อนมากกว่า 1 ประเภท แสดงได้ดังภาพที่ 2

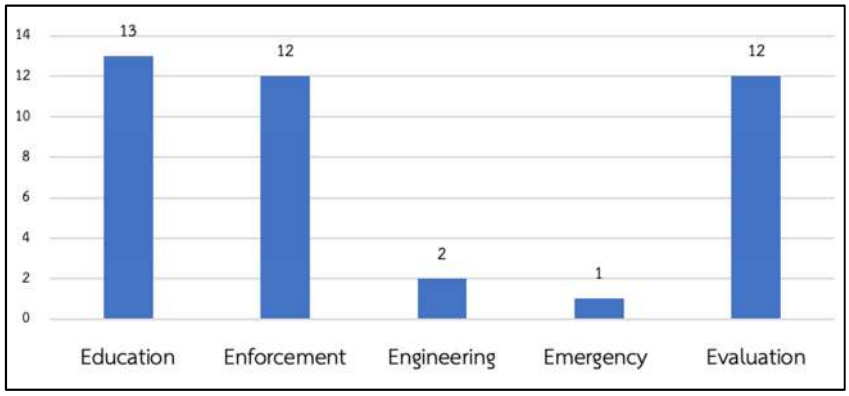

ภาพที่ 2 ประเภทของการขับเคลื่อนตามกรอบแนวคิด 5E Framework จากหลักฐานที่ปรากฏ

1.4. ลักษณะของการดำเนินงานและผลลัพธ์ พบว่า มีองค์ความรู้ด้านการดำเนินงานอย่างหลากหลายกิจกรรม ได้แก่ การใช้เครื่องมือประเมินความปลอดภัยทางถนน พัฒนาทักษะความปลอดภัยทางถนน การปลูกฝังวินัยจราจร การสร้างและพัฒนาความรอบรู้ด้านสุขภาพ พัฒนากลไกระดับอำเภอระดับจังหวัด การพัฒนาระบบบริหารจัดการ การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน การจัดทำด่านครอบครัว ด่านชุมชน พัฒนาทักษะเอาชีวิตรอดบนท้องถนน สร้างความตระหนักและวัฒนธรรมความปลอดภัยทางถนน พัฒนานโยบายความปลอดภัยทางถนน และพัฒนาทางข้ามที่ปลอดภัย เมื่อศึกษาผลลัพธ์หรือสิ่งที่เกิดขึ้น (Output) ของการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนสำหรับเด็กและเยาวชน พบว่า องค์ความรู้กระจายตัว เนื่องจากการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนมีลักษณะกิจกรรมการขับเคลื่อนหลากหลายประเด็น ซึ่งสามารถจัดกลุ่มผลลัพธ์ของการดำเนินงานเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ 1) กลุ่มนโยบายภาครัฐ ประกอบด้วย เกิดข้อเสนอเชิงนโยบายพัฒนาทางข้ามที่ปลอดภัย ข้อเสนอการป้องกันอุบัติเหตุทางถนนในกลุ่มเด็กและเยาวชน ข้อเสนอการพัฒนาปรับปรุงถนนตามมาตรฐานระหว่างประเทศ และกลยุทธ์การปลูกฝังวินัยจราจร 2) กลุ่มบริหารจัดการ ประกอบด้วย เกิดระบบการจัดการความปลอดภัยในชุมชน กลไกป้องกันอุบัติเหตุในชุมชน รูปแบบการบริหารจัดการอุบัติเหตุจราจรอย่างมีส่วนร่วม และเครื่องมือส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับสถานศึกษา 3) กลุ่มบุคคลและครอบครัว ประกอบด้วย เกิดศักยภาพการทำหน้าที่ของครอบครัวดีขึ้น กลุ่มเด็กและเยาวชนมีความตระหนักรู้ทางถนน การเอาชีวิตรอดทางถนน พฤติกรรมการป้องกันอุบัติเหตุและการใช้รถจักรยานยนต์อย่างปลอดภัยที่ดีขึ้น อัตราการสวมหมวกนิรภัยสูงขึ้น และอุบัติเหตุทางถนนลดลง แสดงเป็นภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนน

1.5. ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้จากหลักฐานที่ปรากฏให้เป็นรูปแบบการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนสำหรับเด็กและเยาวชน ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ผลการศึกษาข้างต้น พร้อมทั้งพัฒนาเป็นรูปแบบการดำเนินงาน ซึ่งสามารถสะท้อนสภาพการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนปัจจุบันในด้านองค์ความรู้และภูมิทัศน์การดำเนินงานจากหลักฐานที่ปรากฏ โดยรูปแบบการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนสำหรับเด็กและเยาวชน ประกอบด้วย การดำเนินงานใน 3 มิติ ดังนี้ 1) มิติปัจเจกบุคคล มุ่งเน้นการพัฒนาและยกระดับศักยภาพของเด็กและเยาวชนผ่านการสร้างเสริมความรู้ ทักษะ และเจตคติที่เอื้อต่อการมีพฤติกรรมความปลอดภัยทางถนน ครอบคลุมทักษะการใช้ถนนอย่างปลอดภัย การเอาตัวรอดจากภัยทางถนน ความรอบรู้ด้านสุขภาพ การปลูกฝังวินัยจราจร และสร้างความตระหนักด้านความปลอดภัย ในเชิงกลไกการดำเนินงานมาตรการส่วนใหญ่อยู่ภายใต้กรอบ การศึกษา (Education) เป็นหลัก ขณะที่การตอบสนองและบริการฉุกเฉิน (Emergency) มีปรากฏอยู่บ้าง แต่เป็นการให้ความรู้เชิงป้องกันมากกว่าการเตรียมความพร้อมหลังเกิดเหตุฉุกเฉิน 2) มิติโครงสร้างและกลไก เน้นการพัฒนาประสิทธิภาพกลไกภาครัฐ ทั้งด้านการฝึกอบรมบุคลากรหรือข้าราชการ พัฒนาระบบบริหารจัดการความปลอดภัย หรือจัดทำฐานข้อมูล ผ่านกลไกคณะกรรมการของส่วนราชการในพื้นที่ อาทิ ศูนย์ปฏิบัติการความปลอดภัยทางถนนระดับอำเภอ (ศปถ.อำเภอ) ศูนย์อำนวยการความปลอดภัยทางถนนจังหวัด (ศปถ.จังหวัด) และคณะกรรมการอื่นในพื้นที่ ในเชิงกลไกการดำเนินงานมักดำเนินงานภายใต้ขอบเขตของการศึกษา (Education) และการประเมินผล (Evaluation) และ 3) มิติสภาพแวดล้อมและชุมชน เน้นพัฒนาสภาพแวดล้อมแห่งความปลอดภัยทางถนนทั้งทางกายภาพ (การประเมินเพื่อพัฒนาถนนให้เป็นไปตามมาตรฐานความปลอดภัย, ทางข้ามปลอดภัย, ด่านครอบครัว, ด่านชุมชน และนโยบายความปลอดภัย) และทางจินตภาพ (วัฒนธรรมความปลอดภัย และการมีส่วนร่วมของชุมชน) ในมิตินี้ เกี่ยวข้องกับกลไกการดำเนินงานที่สัมพันธ์กับขอบเขตด้านวิศวกรรม (Engineering) การประเมินผล (Evaluation) และการบังคับใช้กฎหมาย (Enforcement) แสดงเป็นภาพที่ 4
[3]

ภาพที่ 4 รูปแบบการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนสำหรับเด็กและเยาวชน

2. ผลการพัฒนาและจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายด้านการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนสำหรับเด็กและเยาวชนจากการสังเคราะห์องค์ความรู้และช่องว่างการดำเนินงาน การพัฒนาและจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายด้านการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนสำหรับเด็กและเยาวชน ได้ดำเนินการวิเคราะห์ช่องว่าง (Gap Analysis) จากหลักฐานเชิงประจักษ์ตามกลุ่มเป้าหมาย พื้นที่การดำเนินงาน ระดับการดำเนินงาน ประเภทและลักษณะการดำเนินงานซึ่งเป็นผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 หลังจากนั้นทำการสังเคราะห์และจัดวางทิศทางนโยบาย (Policy Direction) พร้อมทั้งพัฒนาเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายด้านการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนสำหรับเด็กและเยาวชน ดังนี้

2.1. ผลการวิเคราะห์ช่องว่างหลักฐานเชิงประจักษ์ จากการวิเคราะห์ช่องว่างสะท้อนให้เห็นช่องว่างขององค์ความรู้ในหลายด้าน โดยด้านกลุ่มเป้าหมาย พบว่างานวิจัยที่ศึกษาการดำเนินงานในกลุ่มนักเรียนและนักศึกษา ยังปรากฏในสัดส่วนที่น้อยเมื่อเทียบกับกลุ่มเด็กและเยาวชนทั่วไป ช่องว่างด้านพื้นที่การดำเนินงาน พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในขณะที่ภาคเหนือและภาคใต้ยังมีการศึกษาในสัดส่วนที่น้อย เมื่อพิจารณาช่องว่างองค์ความรู้ตามระดับการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนน พบว่า ในระดับต้นทาง (Microsystem) การศึกษาในกลุ่มครอบครัวยังปรากฏในสัดส่วนค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับการศึกษาในกลุ่มสถานศึกษาและชุมชน ในระดับกลางทาง (Ecosystem) องค์ความรู้ด้านบทบาทกลุ่มสื่อมวลชนหรือสังคมออนไลน์ และหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายอื่น ๆ ต่อการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนน ยังไม่ปรากฏอย่างชัดเจนจากหลักฐานที่ผ่านเกณฑ์คัดเข้า ส่วนระดับปลายทาง (Macrosystem) พบว่าองค์ความรู้ที่ศึกษาด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความปลอดภัยทางถนนยังอยู่ในสัดส่วนที่น้อยเมื่อเทียบกับองค์ความรู้ทางด้านนโยบายภาครัฐ

เมื่อพิจารณาช่องว่างองค์ความรู้ประเภทและลักษณะการดำเนินงานตามกรอบแนวคิด 5E Framework สะท้อนให้เห็นช่องว่างขององค์ความรู้ในหลายประเภทและลักษณะการดำเนินงานโดยด้านการศึกษา (Education) หลักฐานที่พบมุ่งเน้นจัดการเรียนรู้ในระดับบุคคลเป็นส่วนใหญ่ และเกิดขึ้นในระบบโรงเรียนเป็นหลัก แต่การขับเคลื่อนการศึกษาในระดับมหภาคและการศึกษานอกโรงเรียนยังไม่ปรากฏเด่นชัด ด้านการบังคับใช้กฎหมาย (Enforcement) สัดส่วนการศึกษาในประเด็นการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เป็น

ทางการโดยครอบครัวและชุมชนยังไม่ปรากฏหลักฐานอย่างเพียงพอ ด้านวิศวกรรม (Engineering) หลักฐานการวิจัยที่พบด้านวิศวกรรม ยังมีสัดส่วนน้อยเมื่อเทียบกับลักษณะการดำเนินงานในด้านอื่น ด้านการตอบสนองและบริการฉุกเฉิน (Emergency) หลักฐานการวิจัยปรากฏในสัดส่วนที่จำกัดมากเมื่อเทียบกับลักษณะการดำเนินงานด้านอื่น และการดำเนินงานที่พบนั้นเน้นให้ความรู้เชิงป้องกันมากกว่าเตรียมความพร้อมหลังเกิดเหตุฉุกเฉิน และด้านการประเมินผล (Evaluation) ยังไม่ปรากฏข้อมูลจากหลักฐานที่ผ่านเกณฑ์อย่างชัดเจนเกี่ยวกับการติดตามและประเมินผลในระดับมหภาค

ข้อค้นพบดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างขององค์ความรู้ และสะท้อนถึงความไม่สมดุลขององค์ความรู้ในแต่ละมิติของการดำเนินงาน ซึ่งยังต้องการการพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อให้การขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนมีความครอบคลุมและสมดุลมากขึ้นในอนาคต อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ช่องว่างทางความรู้ (Gap) มาจัดทำเป็นทิศทางนโยบายในภาพกว้าง (Policy Direction) สำหรับการสังเคราะห์เป็นข้อเสนอเชิงนโยบาย ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงการวางทิศทางนโยบายจากการวิเคราะห์หลักฐานที่ปรากฏ

ลำดับ	ช่องว่าง (Gap)	ทิศทางนโยบาย (Policy direction)
1	มุ่งเน้นดำเนินงานกับกลุ่มเด็กและเยาวชนทั่วไปเป็นหลัก ขณะที่กลุ่มนักเรียนนักศึกษา ยังคงมีสัดส่วนที่น้อย ซึ่งมีความสำคัญไม่ต่างจากกลุ่มเด็กและเยาวชนทั่วไป	พัฒนาและขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนร่วมกับสถานศึกษาทุกระดับ ตั้งแต่ประถมัธยม อาชีวศึกษาและอุดมศึกษา
2	กระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออก เฉียงเหนือ ในพื้นที่อื่นยังพบการดำเนินงานในสัดส่วนน้อย โดยเฉพาะพื้นที่ภาคใต้และภาคเหนือ	ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการขับเคลื่อนความปลอดภัยในพื้นที่ภูมิภาคอื่นให้ครอบคลุม โดยคำนึงถึงบริบทและสถานการณ์ในระดับพื้นที่
3	การขับเคลื่อนร่วมกับครอบครัวยังมีสัดส่วนน้อย เมื่อเทียบกับชุมชนและสถานศึกษา	พัฒนากลไก/รูปแบบการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนของสถาบันครอบครัว
4	บทบาทของสื่อมวลชน หรือ สื่อสังคมออนไลน์ และหน่วยบังคับใช้กฎหมายอื่น ๆ ในพื้นที่	พัฒนาและจัดทำรูปแบบการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนและสร้างการมีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่ายสื่อมวลชน และสื่อสังคมออนไลน์ รวมถึงกระตุ้นให้สื่อมวลชนและหน่วยงานในท้องถิ่นอื่น ๆ มีส่วนรับผิดชอบต่อประเด็นความปลอดภัย
5	การขับเคลื่อนความปลอดภัยในมิติสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความปลอดภัยยังมีสัดส่วนน้อย	เสริมสร้างการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความปลอดภัยทางถนน ครอบคลุมในมิติกายภาพ เช่น ถนนปลอดภัย ไฟฟ้าส่องสว่าง และมิติจินตภาพ เช่น สร้างวัฒนธรรมความปลอดภัย
6	ลักษณะของการผลิตองค์ความรู้ที่ยังคงพึ่งพาหน่วยงานภายนอกเป็นสำคัญ ขณะที่บทบาทของบุคลากรในพื้นที่อาจยังไม่ปรากฏอย่างเด่นชัด	หนุนเสริมให้หน่วยงานที่สัมพันธ์กับความปลอดภัยทางถนน เช่น สถานศึกษา องค์กรปกครองท้องถิ่น ผลิตและพัฒนาองค์ความรู้ด้านการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนด้วยตนเอง พร้อมทั้งพัฒนาให้เกิดระบบพี่เลี้ยงเพื่อให้คำปรึกษากับหน่วยงาน
7	การขับเคลื่อนการศึกษาด้านความปลอดภัยทางถนนในระดับมหภาคและการศึกษานอกระบบไม่ปรากฏเด่นชัด	ศึกษาและพัฒนาหลักสูตรแกนกลางการศึกษา หรือพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ให้ครอบคลุมเนื้อหาความปลอดภัยทางถนน ทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ
8	การบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เป็นทางการโดยครอบครัวและชุมชนยังมีน้อย เช่น การควบคุมหรือสร้างการเคารพกฎจราจร หรือ คุมความเร็วในการใช้รถ โดยครอบครัวและชุมชน	พัฒนารูปแบบและยกระดับให้สถาบันครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมบังคับใช้กฎหมายที่เอื้อต่อความปลอดภัยทางถนน เช่น การกวดขันวินัยจราจรพื้นฐานก่อนออกจากบ้าน รวมถึง การควบคุมความเร็วในการใช้รถใช้ถนน
9	หลักฐานด้านวิศวกรรมที่ปรากฏพบ มีสัดส่วนน้อย เมื่อเทียบกับลักษณะการดำเนินงานในด้านอื่น	สนับสนุนการผลิตและพัฒนาองค์ความรู้ทางวิศวกรรมที่ช่วยปรับปรุงหรือยกระดับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อความปลอดภัยทางถนน
10	หลักฐานด้านการบริการและตอบสนองฉุกเฉิน มีสัดส่วนน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับลักษณะการดำเนินงานในด้านอื่น และการดำเนินงานที่พบนั้นเน้นให้ความรู้เชิงป้องกันมากกว่าเตรียมความพร้อมหลังเกิดเหตุฉุกเฉิน	ผลิตและพัฒนาองค์ความรู้เชิงพื้นที่สำหรับการเตรียมความพร้อมหลังเกิดเหตุฉุกเฉิน รวมทั้งการพัฒนากลุ่มเป้าหมายให้สามารถปฏิบัติตนได้เมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน
11	การติดตามและประเมินผลในระดับมหภาคยังไม่ปรากฏหลักฐานอย่างเพียงพอ	พัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางให้สามารถเชื่อมโยงผลการติดตามและประเมินผลการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนหรือสถานการณ์ความปลอดภัยทางถนนในระดับพื้นที่เข้าสู่ฐานข้อมูลกลาง และสนับสนุนให้ดำเนินงานติดตามและประเมินผลความปลอดภัยทางถนนระดับมหภาค

2.2. ข้อเสนอเชิงนโยบายด้านการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนสำหรับเด็กและเยาวชน จากการวิเคราะห์ช่องว่าง (gap) และจัดวางทิศทางนโยบายจากหลักฐานที่ปรากฏ (Policy Direction) ผู้วิจัยได้ทำการจัดกลุ่มทิศทางนโยบายและสังเคราะห์เป็นข้อเสนอเชิงนโยบายได้ 3 มิติ คือ มิติเร่งด่วน มิติพัฒนาระบบความปลอดภัยทางถนน และมิติพัฒนาองค์ความรู้ระยะยาว ดังนี้

2.2.1 ข้อเสนอเชิงนโยบายเร่งด่วน (Quick-win) ประกอบด้วย

(1) พัฒนาและบูรณาการการจัดการเรียนรู้ด้านความปลอดภัยทางถนนในสถานศึกษาทุกระดับ และทุกรูปแบบการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบ

(2) ขยายการดำเนินงานความปลอดภัยทางถนนไปยังภูมิภาคที่ยังปรากฏหลักฐานจำกัด โดยคำนึงถึงบริบทเชิงพื้นที่ ได้แก่ พื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคเหนือ และภาคใต้

(3) เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของสถาบันครอบครัวและชุมชนในการปลูกฝังวินัยจราจรและความปลอดภัยทางถนนในชีวิตประจำวัน

(4) พัฒนาความร่วมมือกับสื่อมวลชนและสื่อสังคมออนไลน์ในการสื่อสารและสร้างความตระหนักด้านความปลอดภัยทางถนน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับข้อเสนอเชิงนโยบายเร่งด่วน ประกอบด้วย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระทรวงคมนาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงาน กสทช. องค์กรปกครองท้องถิ่น และส่วนราชการที่มีสถานศึกษาในสังกัด

2.2.2 ข้อเสนอเพื่อพัฒนาระบบความปลอดภัยทางถนน ประกอบด้วย

(1) พัฒนากลไกการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนแบบบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกระดับ

(2) เสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความปลอดภัยทางถนน ทั้งมิติกายภาพและมิติทางสังคม

(3) สนับสนุนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนในพื้นที่ ผลิต พัฒนา และใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ด้านความปลอดภัยทางถนน พร้อมพัฒนาระบบพี่เลี้ยงด้านการวิจัย (Mentoring) ให้หน่วยงานดังกล่าว

(4) พัฒนาระบบฐาน ข้อมูลกลางที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลด้านความปลอดภัยทางถนนและสนับสนุนการติดตามและประเมินผลระดับมหภาค

2.2.3 ข้อเสนอเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ระยะยาว ประกอบด้วย

(1) ส่งเสริมการวิจัยพัฒนาองค์ความรู้ด้านวิศวกรรมความปลอดภัยทางถนนเพื่อยกระดับสภาพ แวดล้อมที่เอื้อต่อความปลอดภัยทางถนน

(2) พัฒนาองค์ความรู้และรูปแบบเตรียมความพร้อมด้านการตอบสนองเหตุฉุกเฉินสำหรับเด็กและเยาวชนทั้งในระดับบุคคลและระดับหน่วยงาน และ

(3) ศึกษาและพัฒนารูปแบบการบังคับใช้กฎหมายอย่างไม่เป็นทางการระดับครอบครัวและชุมชนให้มีความเหมาะสมมีประสิทธิภาพ

การสรุปผลและการอภิปรายผล

1. จากการศึกษาขอบเขตการดำเนินงานและลักษณะองค์ความรู้ด้านการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนสำหรับเด็กและเยาวชน พบว่า มีการดำเนินงานกับกลุ่มเป้าหมายเด็กและเยาวชนทุกกลุ่ม สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับการธำรงรักษาทรัพยากรของประเทศและตระหนักถึงปัญหาความปลอดภัยทางถนนในเด็กและเยาวชน สอดคล้องกับความเห็นของ เมธชนนท์ ประจวบลาภ และภูกิจ ธนชิตเจษฎา (2568) ที่มองว่าเด็กและเยาวชนถือเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญของประเทศ หากได้รับการปกป้องอย่างเหมาะสมย่อมเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีในสังคม ถึงแม้องค์ความรู้ที่พบนั้นจะครอบคลุมกลุ่มเด็กและเยาวชนทุกกลุ่ม แต่องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นในกลุ่มนักเรียนหรือนักศึกษา และองค์ความรู้ที่ผลิตและพัฒนาโดยสถานศึกษายังปรากฏอยู่ในวงจำกัด ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ระบบโรงเรียนไทยให้ความสำคัญกับหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ตามที่ปรากฏในหลักสูตรเป็นหลักและมองความปลอดภัยทางถนนเป็นสิ่งที่อยู่นอกรั้วสถานศึกษาและนอกหลักสูตร จึงให้ความสนใจเรื่องความปลอดภัยทางถนนในสัดส่วนที่น้อย สอดคล้องกับงานวิจัยของสุพรรณิการ์ ชนะนิล (2568) พบว่าการศึกษาไทย มีลักษณะรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง กำหนดความรู้และวิธีการเรียนรู้ไว้อย่างตายตัว เน้นผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการมากกว่าศักยภาพและทักษะในด้านอื่นที่จำเป็น

องค์ความรู้ด้านระบบนิเวศรอบตัวเด็กและเยาวชน นั้น มีการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนครอบคลุมทุกระบบนิเวศรอบตัวเด็กและเยาวชน ตั้งแต่ระดับครอบครัวไปจนถึงระดับนโยบายและสภาพแวดล้อม สะท้อนให้เห็นว่าทุกสถาบันทางสังคมให้ความสำคัญกับความปลอดภัยทางถนน เพราะความปลอดภัยทางถนนไม่ควรเป็นความรับผิดชอบของใครคนใดคนหนึ่งแต่ทุกระบบต้องทำงานร่วมกัน เป็นไปในทิศทางเดียวกับแนวคิดของ Bronfenbrenner (1974) ได้เสนอว่า สภาพแวดล้อมทุกระดับมีความซับซ้อนและส่งผลกับพัฒนาการของตัวเด็กอยู่ตลอดเวลา การพัฒนานโยบายจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงความเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน

ส่วนประเภทการดำเนินงานตามกรอบแนวคิด 5E Framework พบว่า องค์ความรู้ที่ปรากฏมีครบทุกด้าน แต่องค์ความรู้อยู่ในลักษณะไม่สมดุล สะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างและระบบการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนของประเทศไทยที่อยู่ในลักษณะแยกส่วน ยังไม่ประสานการทำงานร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม อาทิ การตอบสนองและบริการฉุกเฉิน ตามหลักการมักอยู่อยู่ในความดูแลของกระทรวงสาธารณสุข แต่ในทางปฏิบัติเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทุกองค์ประกอบ เช่น การศึกษา ก็มีบทบาทให้ความรู้ด้านการปฏิบัติตนเมื่อเผชิญเหตุฉุกเฉิน จึงสะท้อนข้อจำกัดของการทำงานเชิงระบบตามมุมมองของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ โดย กิรติ คเชนทวา (2566) ซึ่งได้อธิบายสมมติฐานของทฤษฎีกลุ่มโครงสร้างหน้าที่ ว่าสังคมเปรียบเสมือนร่างกาย โดยถือว่าร่างกายเป็นระบบใหญ่ อวัยวะเป็นระบบย่อยที่ต้องพึงพาอาศัยการทำงานร่วมกัน

ทั้งนี้ ในด้านลักษณะการดำเนินงานและผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนนั้น องค์ความรู้ได้ปรากฏให้เห็นถึงการดำเนินงานหลายมิติ โดยส่งผลต่อผลลัพธ์การดำเนินงานใน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มนโยบายภาครัฐ กลุ่มบริหารจัดการ และกลุ่มบุคคลและครอบครัว พิจารณาได้ว่าองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นพยายามแก้ปัญหาสถานการณ์การบาดเจ็บและเสียชีวิตจากอุบัติเหตุทางถนนในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่มีแนวโน้มสูงขึ้น มุ่งผลิตและพัฒนาองค์ความรู้ตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงตัวบุคคล สอดคล้องกับข้อมูลของศูนย์ความร่วมมือด้านข้อมูลการบาดเจ็บ กรมควบคุมโรค (2566) รายงานว่าประเทศไทยกำลังเผชิญกับวิกฤตความสูญเสียทรัพยากรมนุษย์ในกลุ่ม Generation Z (อายุ 15-24 ปี) จากอุบัติเหตุบนท้องถนนอย่างรุนแรง

ผลการศึกษาองค์ความรู้ทั้งหมดสามารถสังเคราะห์เป็นรูปแบบการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนสำหรับเด็กและเยาวชน ได้ใน 3 มิติ คือ มิติปัจเจกบุคคล โครงสร้างและกลไก และมิติสภาพแวดล้อมและชุมชน ผู้วิจัยเห็นว่า องค์ความรู้และภูมิทัศน์การดำเนินงานจากหลักฐานที่ปรากฏ เป็นไปตามเจตนารมณ์และยุทธศาสตร์ของแผนแม่บทความปลอดภัยทางถนนที่ต้องมุ่งยกระดับการดำเนินงานทุกมิติตั้งแต่บุคคลไปจนถึงนโยบายภาครัฐ สอดรับกับข้อมูลของ ศูนย์อำนวยการความปลอดภัยทางถนน กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (2566) รายงานว่าแผนแม่บทความปลอดภัยทางถนน ฉบับที่ 5 กำหนดยุทธศาสตร์ 4 ยุทธศาสตร์ เน้นการทำงานในตัวบุคคล ยานพาหนะ พัฒนาสภาพแวดล้อมและโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อบรรลุเป้าหมายผู้เสียชีวิตจากอุบัติเหตุทางถนนให้เหลือ 12 คนต่อแสนประชากรภายในปี 2570

2. ผลการพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายด้านการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนสำหรับเด็กและเยาวชนในประเทศไทย ประกอบด้วยชุดข้อเสนอ 3 ระดับ คือ 1) ข้อเสนอเชิงนโยบายเร่งด่วน (Quick Win) 2) ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาระบบความปลอดภัยทางถนน และ 3) ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ระยะยาวนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า ข้อเสนอเชิงนโยบายครอบคลุมทุกองค์ประกอบการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนและมีการบูรณาการการทำงานร่วมกัน ตั้งแต่การให้ความรู้ผ่านระบบการศึกษาและนอกระบบการศึกษา การบังคับใช้กฎหมายที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยทางถนนผ่านระบบวิศวกรรม การพัฒนาระบบการตอบสนองฉุกเฉิน ทั้งการป้องกันและการปฏิบัติภายหลังการเกิดเหตุ และการติดตามประเมินผล และครอบคลุมทุกระดับต้นทาง (Microsystem) จนถึงปลายทาง (Macrosystem) มีเจตจำนงเพื่อสนับสนุนการลดอัตราการเกิดอุบัติเหตุทางถนนและสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยทางถนนในกลุ่มเด็กและเยาวชน สอดคล้องกับแนวคิด 5E Framework ของ World Health Organization (2021a, 2021b) ที่อธิบายองค์ประกอบเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการความปลอดภัยจะต้องครอบคลุมด้านการศึกษา (Education) ด้านการบังคับใช้กฎหมาย (Enforcement) ด้านวิศวกรรมจราจรและยานพาหนะ (Engineering) การบริการการแพทย์ฉุกเฉิน (Emergency) และการประเมินผล (Evaluation) อีกทั้ง ข้อเสนอเชิงนโยบายข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่า พยายามปิดช่องว่างการดำเนินงาน โดยสร้างความตระหนักว่าทุกหน่วยงานมีบทบาทและภาระหน้าที่ที่จะต้องร่วมกันขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนและไม่ใช่หน้าที่ของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเป็นการเฉพาะ ซึ่งการทำงานที่สอดประสานกัน ไม่เพียงแต่ให้เกิดความสมดุลขององค์ประกอบเท่านั้น แต่เพื่อลดโอกาสการสูญเสียจากช่องว่างของการดำเนินงานระหว่าง

หน่วยงานด้วย สอดคล้องกับคำอธิบายทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ของ กิรติ คเชนทวา (2566) อธิบายว่า เพื่อให้ระบบมีความสมดุลกันทุกส่วนต้องมีการแบ่งงานกันทำตามหน้าที่ของตนเอง โดยถือหลักการว่าหน้าที่ย่อย ๆ ของระบบย่อย ๆ ต้องทำงานสอดประสานกันเพื่อตอบสนองความต้องการเฉพาะส่วนและระบบของทั้งระบบ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรขยายขอบเขตการศึกษาทั้งด้านแหล่งข้อมูลและระบุคำสำคัญสำหรับการสืบค้นให้มีความหลากหลายมากขึ้น อาทิ การบังคับใช้กฎหมายจราจร การแพทย์ฉุกเฉิน เป็นต้น รวมถึงพิจารณาฐานข้อมูลในระดับนานาชาติและงานวิจัยในสาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถเข้าถึงองค์ความรู้ที่ครอบคลุมและสามารถสะท้อนภาพรวมข้อมูลได้อย่างรอบด้านยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะต่อการนำผลการวิจัยไปใช้ ผลการวิจัยและข้อเสนอเชิงนโยบาย ควรนำไปใช้ประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนน ร่วมกับข้อมูลเชิงประจักษ์อื่น เช่น ข้อมูลสถานการณ์ในพื้นที่ เพื่อให้การกำหนดนโยบายด้านความปลอดภัยทางถนนมีความครอบคลุม สอดคล้องกับบริบท และสามารถตอบสนองต่อปัญหาในแต่ละพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 5 องค์ประกอบการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนในบริบทประเทศไทย

จากภาพที่ 5 สะท้อนให้เห็นผลการศึกษาในครั้งนี้ ซึ่งผู้วิจัยพบหลักฐานที่แสดงการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนน ตามแนวคิด 5E Framework ครบทุกมิติ นอกจากนี้ หลักฐานที่ปรากฏส่วนใหญ่ได้สะท้อนความร่วมมือหรือกลไกการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม กล่าวได้ว่า ในบริบทของการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนในบริบทประเทศไทยอาจประกอบด้วย E ตัวที่ 6 คือ Engagement (การมีส่วนร่วม) ซึ่งแตกต่างจากองค์ประกอบการขับเคลื่อน

ความปลอดภัยทางถนนในสากลที่มีเพียง 5E เท่านั้น ข้อค้นพบดังกล่าวเป็นช่องว่างและโอกาสสำคัญสำหรับการศึกษาวิจัยและถอดบทเรียนการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมในระยะต่อไป

ข้อจำกัดการวิจัย

เนื่องจากการวิจัยเอกสารครั้งนี้ ผู้วิจัยประยุกต์กระบวนการทบทวนวรรณกรรมแบบกำหนดขอบเขต (Scoping Review) ซึ่งมีข้อจำกัดบางประการ กล่าวคือ การสืบค้นข้อมูลจำกัดอยู่ในแหล่งข้อมูลสืบค้น จำนวน 2 แหล่ง คือ ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย และ ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ของสถาบันอุดมศึกษาไทย รวมทั้งระบุคำสำคัญ (Keyword) แบบเฉพาะเจาะจงสำหรับการสืบค้นเท่านั้น ทำให้ข้อมูลหรือองค์ความรู้ยังไม่ครอบคลุมองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เนื่องจากยังมีงานวิจัยหรือบทความวิจัยในหัวข้ออื่นที่ไม่อยู่ในขอบเขตความปลอดภัยทางถนน อุบัติเหตุทางถนน หรือมิได้ใช้คำสำคัญดังกล่าวโดยตรง แต่สัมพันธ์กับการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนเช่นกัน อาทิ การศึกษาในกลุ่มปัญหาการบังคับใช้กฎหมายจราจร หรือ การพัฒนาระบบช่วยเหลือฉุกเฉินของโรงพยาบาล ซึ่งงานวิจัยทั้งสองกลุ่ม เป็นงานวิจัยที่อยู่ในศาสตร์และสาขาตนเอง ไม่ได้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาเรื่องความปลอดภัยทางถนนเป็นสำคัญ แต่งานวิจัยเหล่านี้ก็มีส่วนช่วยขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนน

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย เรื่อง พรมแดนการขับเคลื่อนความปลอดภัยทางถนนสำหรับเด็กและเยาวชน: การทบทวนวรรณกรรมแบบกำหนดขอบเขต ได้รับการสนับสนุนทรัพยากรจากโครงการสนับสนุนการสื่อสารความปลอดภัยทางถนนกับคนรุ่นใหม่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และมูลนิธิสถาบันยุวทัศน์ประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2564). *สังคมผู้สูงอายุในปัจจุบันและเศรษฐกิจในประเทศไทย.* สืบค้นเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2568 จาก https://www.dop.go.th/th/know/15/926

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2567). *ข้อเสนอเชิงนโยบายวิกฤตประชากรและสังคมสูงวัย.* สืบค้นเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2568 จาก https://www.dop.go.th/download/laws/th1741667988-865_0.pdf

กิรติ คเชนทวา. (2566). *การรู้เท่าทันสื่อ.* มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เจษฎากร อังกูลพัฒนาสุข และชาติวุฒิ วังวล. (2568). พลิกวิกฤตเป็นโอกาส: หลักฐานและบทเรียนเชิงประจักษ์เพื่อลดการบาดเจ็บทางถนนในเด็กและเยาวชนภาคตะวันออก. *รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติด้านมานุษยวิทยาและสังคมวิทยา ครั้งที่ 4 ระหว่างวันที่ 18-19 ธันวาคม 2568 จัดโดยคณะรัฐศาสตร์ ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,* 151.

ราชกิจจานุเบกษา. (2565). *พระราชบัญญัติจราจรทางบก (ฉบับที่ 13) พุทธศักราช 2565.* เล่มที่ 139 ตอนที่ 28 ก. 5 - 22. 7 พฤษภาคม 2565.

มูลนิธิเพื่อการพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ. (2565). *รายงานภาระโรคและการบาดเจ็บของประชากรไทย พ.ศ. 2565.* วิชั่น พรีเพรส.

เมธชนนท์ ประจวบลาภ และภูกิจ ธนชิตเจษฎา. (2568). ครอบครัว ชุมชน และโรงเรียน: ใครควรรับผิดชอบสร้างพื้นที่และสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยจากบุหรี่ไฟฟ้า ใน เมธชนนท์ ประจวบลาภ (บก.). *พหุวิทยาการเพื่อการคุ้มครองเด็กและเยาวชนจากบุหรี่ไฟฟ้า.* โรงพิมพ์เดือนตุลา.

ศูนย์ความร่วมมือด้านข้อมูลการบาดเจ็บ กรมควบคุมโรค. (2566). *สถานการณ์การเสียชีวิตจากอุบัติเหตุทางถนนของประเทศไทย.* สืบค้นเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2568 จาก https://dip.ddc.moph.go.th/new/บริการ/3base_status_new

ศูนย์อำนวยการความปลอดภัยทางถนน กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย. (2566). *แผนแม่บทความปลอดภัยทางถนน (พ.ศ. 2565 - 2570).* สืบค้นเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2568 จาก https://roadsafety.disaster.go.th/roadsafety/download/7377?id=21555

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2567). *รายงานการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนแม่บทความปลอดภัยทางถนนในช่วงระยะเวลา 2 ปี (พ.ศ. 2565-2566).* [รายงานฉบับสมบูรณ์, สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย]. http://tdri.or.th/wp-content/uploads/2024/12/รายงานฉบับสมบูรณ์-การติดตามสถานการณ์อุบัติเหตุทางถนนในช่วง-2-ปี.pdf

สุพรรณิการ์ ชนะนิล. (2568). การจัดการศึกษาไทยในยุคหลังสมัยใหม่: การวิเคราะห์อำนาจและความรู้ผ่านกรอบแนวคิดของ Michel Foucault. *วารสารสหวิทยาการมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, 22*(2), 9 - 20.

อนัญญา หาบุญมี, ชนัญญา จิระพรกุล และเนาวรัตน์ มณีนิล. (2567). ความชุกและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเกิดอุบัติเหตุทางถนนจากรถจักรยานยนต์ของนักศึกษาสถาบันอาชีวศึกษาจังหวัดหนองคาย. *วารสารวิชาการสาธารณสุขชุมชน, 10*(1), 179 - 192.

Bronfenbrenner, U. (1974). Developmental Research, Public Policy, and the Ecology of Childhood. *Child Development*, *45*(1), 1 – 5. doi: https://doi.org/10.2307/1127743

Mak, S. & Thomas, A. (2022). Steps for Conducting a Scoping Review. *Journal of Graduate Medical Education*, *14*(5), 565 – 567.

Regional Office for Europe WHO. (2021). *Guide to Qualitative Evidence Synthesis.* WHO.

World Health Organization. (2021). *Global Plan for the Decade of Action for Road Safety 2021-2030.* Retrieved December 16, 2025 from https://www.who.int/publications/m/item/global-plan-for-the-decade-of-action-for-road-safety-2021-2030

_____. (2021). *Road Safety.* Retrieved December 16, 2025 from https://www.who.int/thailand/our-work/road-safety.

การใช้สื่อการตลาดดิจิทัลของนักท่องเที่ยวต่อการเลือกบริการโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในจังหวัดนครราชสีมา

THE USE OF DIGITAL MARKETING MEDIA BY TOURISTS IN SELECTING ECO-FRIENDLY HOTEL SERVICES IN NAKHON RATCHASIMA PROVINCE

ปรเมษฐ์ สักพันธ์[1,*] และ เนตรนภางค์ ทองศรี[2]
Poramate Saggapunt[1,*] and Natenapang Thongsri[2]

(**Received:** 7 Jun., 2026; **Revised:** 19 Aug. 2026; **Accepted:** 20 Aug. 2026)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพฤติกรรมการเลือกใช้สื่อการตลาดดิจิทัลของนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในจังหวัดนครราชสีมา และ 2) พัฒนาแนวทางกลยุทธ์การตลาดดิจิทัลที่เหมาะสมกับผู้ประกอบการโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในจังหวัดนครราชสีมา งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักท่องเที่ยวจำนวน 400 ตัวอย่าง การศึกษาครั้งนี้ใช้สถิติเชิงพรรณนาและสถิติอนุมานในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการศึกษาพบว่า 1) นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 30-39 ปี สถานภาพสมรส สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ประกอบอาชีพข้าราชการหรือรัฐวิสาหกิจ และมีรายได้เฉลี่ย 15,001–30,000 บาท ในด้านพฤติกรรมออนไลน์ นิยมเข้าใช้งานผ่านสมาร์ตโฟนมากที่สุด โดยใช้เวลาเฉลี่ย 4-6 ชั่วโมงต่อวัน ซึ่งช่วงเวลาที่เข้าใช้งานมากที่สุดคือ 12.00–17.59 น. นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับสื่อสังคมออนไลน์มากที่สุดที่ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$=4.35) รองลงมาคือเว็บไซต์ ($\bar{X}$=4.10) การตลาดผ่านโทรศัพท์สมาร์ตโฟน ($\bar{X}$=3.93) และอีเมล ($\bar{X}$=3.91) ตามลำดับ ส่วนพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยการเปิดรับข้อมูลมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}$=3.86) รองลงมาคือการแสวงหาข้อมูล ($\bar{X}$=3.70) การสื่อสารแบบปากต่อปากอิเล็กทรอนิกส์ ($\bar{X}$=3.68) และการรับรู้ประโยชน์จากบริการ ($\bar{X}$=3.56) ตามลำดับ และ 2) สามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกลยุทธ์การตลาดดิจิทัลสำหรับผู้ประกอบการโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมได้ 2 ด้าน ได้แก่ (1) การพัฒนาช่องทางสื่อการตลาดดิจิทัล โดยมุ่งเน้นการใช้สื่อสังคมออนไลน์ เว็บไซต์ และการตลาดเชิงเนื้อหา เพื่อเพิ่มการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของลูกค้า และ (2) การพัฒนาเนื้อหาให้มีความถูกต้อง โปร่งใส และสะท้อนประสบการณ์จริง เพื่อสร้างความเชื่อมั่น กระตุ้นการตัดสินใจใช้บริการ และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: การตลาดดิจิทัล, โรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม, พฤติกรรมนักท่องเที่ยว

[1] สาขาสังคมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโลโลยีราชมงคลอีสาน จังหวัดนครราชสีมา ประเทศไทย
[1] Social Sciences, Faculty of Science and Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Isan, Nakhon Ratchasima Province, Thailand
[2] สาขาบริหารธุรกิจ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโลโลยีราชมงคลล้านนา จังหวัดพิษณุโลก ประเทศไทย
[2] Business Administration, Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Lanna, Phitsanulok Province, Thailand
* Corresponding author. E-mail: poramate.sa@rmuti.ac.th

Abstract

This research aimed to 1) investigate tourists' digital marketing media selection behavior when using eco-friendly hotels in Nakhon Ratchasima Province and 2) develop appropriate digital marketing strategies for eco-friendly hotel operators in the province. The study adopted a quantitative research approach, with data collected from 400 tourists using a structured questionnaire. Descriptive and inferential statistics were used to analyze the data. The findings showed that 1) most respondents were female, aged 30–39 years, married, held a bachelor's degree, worked as government officials or employees of state-owned enterprises, and reported an average income ranging from 15,001 to 30,000 THB. Respondents most frequently accessed digital media via smartphones and spent an average of four to six hours online per day, with the highest usage occurring between 12:00 and 5:59 p.m. Social media received the highest mean importance rating ($\bar{X}$=4.35), followed by websites ($\bar{X}$=4.10), mobile marketing ($\bar{X}$=3.93), and email ($\bar{X}$=3.91). All dimensions of online media usage were rated at a high level. Information exposure received the highest mean score ($\bar{X}$=3.86), followed by information seeking ($\bar{X}$=3.70), electronic word of mouth ($\bar{X}$=3.68), and perceived usefulness of services ($\bar{X}$=3.56). 2) These findings provide a framework for developing digital marketing strategies for eco-friendly hotel operators across two dimensions: (1) digital channel development, emphasizing the integration of social media, websites, and content marketing to maximize customer reach and engagement; and (2) content development, focusing on accuracy, transparency, and authentic user experiences to build trust, drive purchasing decisions, and ultimately elevate the competitive advantage of eco-friendly hotels.

Keywords: Digital Marketing, Eco-friendly Hotels, Tourist Behavior

บทนำ

ในปัจจุบัน แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้รับการยอมรับและนำมาประยุกต์ใช้กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการบริการอย่างแพร่หลายมากขึ้น เป็นการสร้างสมดุลของการท่องเที่ยวและการบริการทั้งสามมิติ ได้แก่ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม และการคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (อนันต์ เชี่ยวชาญกิจการ และอัศวิน แสงพิกุล, 2566) ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่เริ่มเปลี่ยนไป มีแนวโน้มในการรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น โดยมีพฤติกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เช่น การเลือกใช้บริการที่พักที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ลดการใช้พลังงานและทรัพยากร รวมทั้งการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ธรรมชาติ (Hadinejad et al, 2025) แนวโน้มดังกล่าวเป็นสัญญาณที่ชัดเจนถึง

โอกาสทางธุรกิจสำหรับผู้ประกอบการที่จำเป็นต้องปรับกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับความต้องการและพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของนักท่องเที่ยว ปัจจุบันจังหวัดนครราชสีมามีโรงแรมที่ขึ้นทะเบียนและผ่านการรับรองว่าเป็นโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม จำนวน 15 แห่ง (กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม, ม.ป.ป.) ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนว่า คุณค่าด้านสิ่งแวดล้อมมีแนวโน้มเป็นส่วนหนึ่งของการเลือกที่พักของนักท่องเที่ยว โรงแรมจึงต้องสื่อสารคุณค่านี้ให้ผู้บริโภครับรู้ได้ชัดเจน

ในยุคแห่งการเปลี่ยนผ่านทางเทคโนโลยีเป็นสังคมที่ขับเคลื่อนด้วยสื่อออนไลน์และดิจิทัล พฤติกรรมของมนุษย์ได้เปลี่ยนไปจากเดิม เนื่องจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ตที่มีคุณภาพสูงขึ้น ทำให้เกิดการค้ารูปแบบใหม่ผ่านการซื้อขายแบบออนไลน์และใช้สื่อการตลาดดิจิทัลในทุกมิติของเศรษฐกิจการค้า ไม่เว้นแม้กระทั่งธุรกิจโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมที่ช่วยในการสื่อสารคุณค่ากับผู้บริโภค การทำความเข้าใจต่อความต้องการของลูกค้าในเรื่องการบริโภคสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมหรือคุณลักษณะที่มีประสิทธิภาพของโรงแรมและสามารถเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของโรงแรมมากขึ้นโดยผ่านการสื่อสารการตลาดในยุคดิจิทัล (ฉัตรชัย อินทสังข์ และคณะ, 2564) การทำการตลาดโดยเลือกใช้เนื้อหาการสื่อสารบนช่องทางออนไลน์มีส่วนช่วยทำให้ยอดขายโรงแรมเพิ่มขึ้น (ขนิษฐา พนาวัลย์, 2565) รวมถึงเป็นการช่วยประชาสัมพันธ์องค์กรของตนเองว่ามีความรับผิดชอบต่อสังคมในด้านสิ่งแวดล้อมอีกด้วย ซึ่งการเลือกใช้รูปแบบและเนื้อหาการสื่อสารที่เหมาะสมผ่านการทำการตลาดบนแพลตฟอร์มออนไลน์ ซึ่งกลายเป็นส่วนสำคัญของกลยุทธ์การตลาดของโรงแรมยุคใหม่เพราะช่วยสื่อสารคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น รวมถึงช่วยยกระดับภาพลักษณ์องค์กรให้มีความน่าเชื่อถือ (Susilo & Santos, 2023) เมื่อพิจารณาร่วมกัน สื่อการตลาดดิจิทัลจึงไม่ได้ทำหน้าที่เพียงประชาสัมพันธ์ แต่เป็นช่องทางที่เชื่อมคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อมของโรงแรมกับการรับรู้และการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจเบื้องต้นถึงอุปสรรคที่ผู้ประกอบการโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า แม้โรงแรมทุกแห่งจะใช้สื่อการตลาดดิจิทัลในการประชาสัมพันธ์ แต่การเลือกใช้สื่อและเนื้อหาอาจยังไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ตรงจุด ขาดการศึกษาพฤติกรรมการใช้สื่อของผู้บริโภคก่อนการวางแผนกลยุทธ์การสื่อสาร เนื่องจาก ผู้ประกอบการโรงแรมจำเป็นต้องการปรับตัวในยุคดิจิทัล โดยใช้แนวทางการตลาดออนไลน์ในหลากหลายมิติและโรงแรมต้องมีความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับการตลาดดิจิทัลเพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน (Dimitrios et al, 2023) พร้อมทั้งประยุกต์เทคโนโลยีทางการตลาดสมัยใหม่เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิผล (พุทธชาด ลุนคำ, 2567) ช่องว่างดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การเลือกใช้สื่อการตลาดดิจิทัลของโรงแรมควรตั้งอยู่บนข้อมูลพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เพื่อให้การสื่อสารเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายและสนับสนุนการเลือกใช้บริการได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงได้ศึกษาและวิเคราะห์พฤติกรรมการเลือกใช้สื่อการตลาดดิจิทัลของนักท่องเที่ยวต่อมีผลต่อการเลือกใช้บริการโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ในบริบทจังหวัดนครราชสีมา เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ประกอบการโรงแรมกำหนดกลยุทธ์การตลาดดิจิทัลที่เหมาะสมยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเลือกใช้สื่อการตลาดดิจิทัลของนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ในจังหวัดนครราชสีมา

2. เพื่อพัฒนาแนวทางกลยุทธ์การตลาดดิจิทัลที่เหมาะสมกับผู้ประกอบการโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ในจังหวัดนครราชสีมา

ทบทวนวรรณกรรม

1. โรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (Eco-Friendly Hotel) โรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม คือ รูปแบบการดำเนินธุรกิจที่มุ่งลดผลกระทบต่อธรรมชาติผ่านการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ครอบคลุมตั้งแต่การออกแบบอาคารที่ประหยัดพลังงาน การใช้น้ำและพลังงานอย่างคุ้มค่า การลดของเสีย การบำบัดน้ำเสีย และการควบคุมมลพิษ (Ilina et al, 2019) ไปจนถึงการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม แนวคิดนี้ยังเน้นความร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น การอนุรักษ์วัฒนธรรม และการส่งเสริมเศรษฐกิจในพื้นที่เพื่อให้เกิดความยั่งยืนทั้งด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ (อลิศรา ธรรมบุตร, 2562) การสื่อสารและรณรงค์กับผู้ใช้บริการเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้โรงแรมสามารถสร้างความตระหนักและปรับพฤติกรรมของลูกค้าให้ร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยโรงแรมควรประชาสัมพันธ์ข้อมูลเกี่ยวกับการบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน (สิรินทรา สังข์ทอง และคณะ, 2567) การสื่อสารที่ชัดเจนเกี่ยวกับมาตรฐานและกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมช่วยให้ผู้บริโภครับรู้และเกิดความเชื่อมั่น ทำให้โรงแรมได้รับความนิยมและมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น (ญาณินท์ ปฐมกุล และคณะ, 2562) โรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมจึงควรสื่อสารข้อมูลความยั่งยืนที่สอดคล้องกับการปฏิบัติจริงเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ (Susilo & Santos, 2023) ซึ่งการสื่อสารข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจนจะช่วยสร้างการรับรู้และความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยว ดังนั้นการศึกษาพฤติกรรมการเลือกใช้สื่อการตลาดดิจิทัลจึงนำไปใช้กำหนดช่องทางและเนื้อหาการตลาดดิจิทัลให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายและโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมได้

2. แนวคิดการตลาดดิจิทัล (Digital Marketing) เป็นแนวคิดทางการตลาดสมัยใหม่ที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและอินเทอร์เน็ตในการสื่อสารกับลูกค้า เพื่อสร้างการรับรู้ตราสินค้า ส่งเสริมยอดขาย และสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กรกับผู้บริโภค ผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์สมาร์ตโฟน อีเมล เว็บไซต์ และสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งช่วยให้ผู้บริโภคเข้าถึงข้อมูลและบริการได้สะดวก พร้อมสร้างความไว้วางใจ ความภักดีต่อแบรนด์ และสนับสนุนการตัดสินใจซื้อ (วิศนันท์ อุปรมัย และประภาศรี พงศ์ธนาพาณิช, 2566) ในบริบทธุรกิจโรงแรม ช่องทางดิจิทัลมีบทบาทในการส่งมอบข้อมูลและคุณค่าแก่ลูกค้า โดยสื่อสังคมออนไลน์ช่วยสร้างการรับรู้และภาพลักษณ์ ขณะที่โทรศัพท์สมาร์ตโฟนและอีเมลสนับสนุนการสื่อสารเฉพาะบุคคล ส่วนเว็บไซต์และการตลาดผ่านเครื่องมือค้นหา (Search Engine Marketing) ช่วยเพิ่มการมองเห็นและการเข้าถึงบริการของโรงแรม (ฉัตรชัย อินทสังข์ และคณะ, 2564) นอกจากนี้ การตลาดดิจิทัลยังครอบคลุมการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ส่งเสริมการตลาด การจัดจำหน่าย และการบริหารความสัมพันธ์กับลูกค้า โดยมีส่วนต่อการตัดสินใจจองที่พักออนไลน์และทำหน้าที่ทั้งให้ข้อมูล นำเสนอข้อเสนอ และอำนวยความสะดวกในการทำ

ธุรกรรมเกี่ยวกับโรงแรม (ชัตษภร ศรีสุข และคณะ, 2565; พรเทพ ถกลพัฒนกุล และคณะ, 2567) โรงแรมจึงควรพัฒนาแพลตฟอร์มออนไลน์ให้มีรูปแบบที่น่าสนใจ ใช้งานสะดวก น่าเชื่อถือ และเปิดโอกาสให้ลูกค้ามีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง (สุรีรักษ์ วงษ์ทิพย์, 2561) รวมทั้งใช้สื่อสังคมออนไลน์ เว็บไซต์ การตลาดเชิงเนื้อหา เทคโนโลยี และฐานข้อมูลลูกค้า เพื่อเข้าถึงความต้องการ รักษาลูกค้า และสร้างความสัมพันธ์ระยะยาว (จีณัสมา ศรีหิรัญ และคณะ, 2565) เนื้อหาและการสื่อสารผ่านสื่อสังคมที่เหมาะสมยังช่วยเสริมภาพลักษณ์ การมีส่วนร่วม และผลการดำเนินงานของโรงแรม (ขนิษฐา พนาวัลย์, 2565; ฉัตรชัย อินทสังข์ และผุสดี นิลสมัคร, 2566) ขณะเดียวกัน โรงแรมควรติดตามความคิดเห็นและรีวิวออนไลน์อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากมีผลต่อชื่อเสียงของธุรกิจ (Dimitrios et al, 2023) จากแนวคิดข้างต้นพบว่า สื่อการตลาดดิจิทัลมีบทบาทต่อการรับรู้ข้อมูล การมีส่วนร่วม และการตัดสินใจเลือกใช้บริการโรงแรม ดังนั้น การศึกษาพฤติกรรมการเลือกใช้สื่อของนักท่องเที่ยวจึงช่วยระบุช่องทางและรูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสม เพื่อนำไปพัฒนากลยุทธ์การตลาดดิจิทัลของโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น

3. พฤติกรรมการใช้สื่อการตลาดดิจิทัลของนักท่องเที่ยว การใช้สื่อการตลาดดิจิทัลมีบทบาทสำคัญต่อพฤติกรรมการตัดสินใจของลูกค้าในการเลือกใช้บริการโรงแรม โดยเฉพาะการจองที่พักผ่านระบบออนไลน์และสื่อสังคมออนไลน์ที่ช่วยให้ลูกค้าได้รับข้อมูลข่าวสารและรีวิวก่อนตัดสินใจ (ทิพวรรณ ศรีจันทร์โพธิคุณ และวีระ วีระโสภณ, 2566) และการรับรู้ข้อมูลผ่านสื่อการตลาดดิจิทัลยังมีผลต่อความตั้งใจและพฤติกรรมการใช้บริการโรงแรมอีกด้วย (เอกฤกษ์ สมคะเน และปาลิดา ศรีศรกำพล, 2566) สื่อการตลาดดิจิทัลเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการวางแผนและเลือกบริการท่องเที่ยว (ณฐาพัชร์ วรพงศ์พัชร์ และคณะ, 2564) รวมถึงเพื่อเปรียบเทียบราคาและคุณภาพของที่พักก่อนตัดสินใจ (อภิเชษฐ สุขสำราญ, 2562) สื่อออนไลน์จึงเป็นช่องทางสำคัญในการสร้างความสนใจ กระตุ้นการค้นหา และสนับสนุนความมั่นใจของนักท่องเที่ยวก่อนตัดสินใจเดินทาง สื่อออนไลน์มีบทบาทอย่างเด่นชัดในการกำหนดประสบการณ์ การรับรู้และพฤติกรรมการเลือกจุดหมายของนักท่องเที่ยวยุคดิจิทัล (พุทธชาติ ทองนาค และสุรเสกข์ พงษ์หาญยุทธ, 2561) นักท่องเที่ยวใช้สื่อออนไลน์ในการรับข้อมูล รีวิว ภาพลักษณ์ของสถานที่ซึ่งจะมีผลต่อการเลือกใช้บริการโรงแรมซ้ำ (วสันต์ กานต์วรรัตน์, 2568) โดยข้อมูลที่น่าเชื่อถือและประสบการณ์จากผู้ใช้จริงช่วยสร้างความมั่นใจและแรงจูงใจในการเดินทาง อีกทั้งการสื่อสารแบบปากต่อปากออนไลน์และคอนเทนต์เชิงประสบการณ์ยังส่งผลโดยตรงต่อความตั้งใจไปเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยว (อุมาภรณ์ รอดสมจิตต์, 2565) จากการทบทวนแนวคิดพฤติกรรมการใช้สื่อการตลาดดิจิทัลได้พบว่านักท่องเที่ยวใช้สื่อการตลาดดิจิทัลเพื่อค้นหาข้อมูลเปรียบเทียบที่พัก รับชมรีวิว และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ซึ่งมีผลต่อความเชื่อมั่นและการตัดสินใจเลือกใช้บริการโรงแรม ดังนั้น จึงใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวและนำผลไปกำหนดช่องทาง เนื้อหา และรูปแบบการตลาดดิจิทัลให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายได้

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การตลาดผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่ จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ เว็บไซต์ และสื่อสังคมออนไลน์ ช่วยให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงข้อมูลบริการและการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมของโรงแรมได้สะดวกและน่าเชื่อถือ ขณะเดียวกัน พฤติกรรมการแสวงหาและเปิดรับข้อมูล การรับรู้ประโยชน์ และการ

สื่อสารแบบปากต่อปากอิเล็กทรอนิกส์ ช่วยให้นักท่องเที่ยวประเมินทางเลือกและเกิดความมั่นใจก่อนตัดสินใจ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดให้สื่อการตลาดดิจิทัลและพฤติกรรมการใช้สื่อดิจิทัลของนักท่องเที่ยวเป็นปัจจัยที่เชื่อมโยงกับการเลือกใช้บริการโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในจังหวัดนครราชสีมา เพื่อขับเคลื่อนธุรกิจโรงแรมให้ตอบสนองต่อผู้บริโภคยุคใหม่และสนับสนุนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังภาพที่ 1

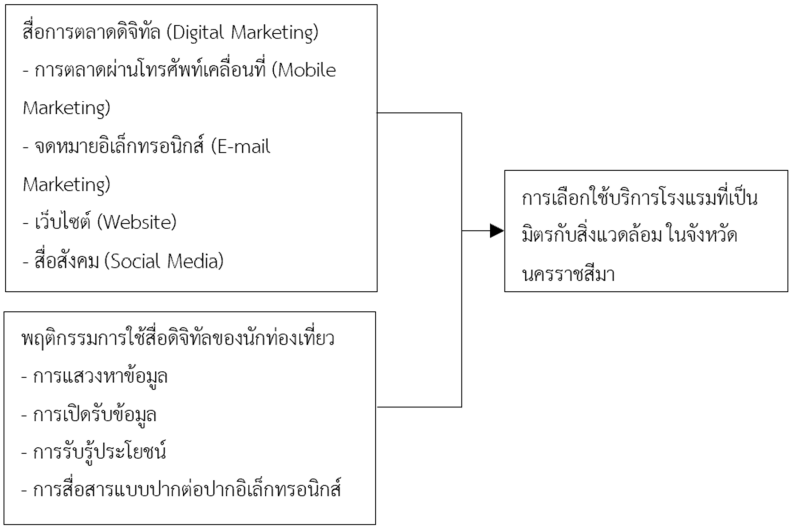

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ นักท่องเที่ยวที่ใช้สื่อการตลาดดิจิทัลในการเลือกใช้บริการโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ในจังหวัดนครราชสีมา โดยกำหนดขอบเขตพื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในอำเภอเมืองนครราชสีมาและอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีสถานประกอบการโรงแรมซึ่งผ่านการรับรองมาตรฐาน Green Hotel จากกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในจังหวัดนครราชสีมา การศึกษาครั้งนี้ใช้การคำนวณหากลุ่มตัวอย่างจากการคำนวณตัวอย่างของ Cochran, W. G. สำหรับกรณีที่ไม่ทราบขนาดประชากรที่แน่นอน ทำให้กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เท่ากับ 384 ตัวอย่าง เพื่อการสูญเสียของแบบสอบถาม ดังนั้นผู้วิจัยจึงเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 400 ตัวอย่าง ซึ่งสูตรในการคำนวณการศึกษาครั้งนี้คือ $n=Z^2/4e^2$

เมื่อ n แทน ขนาดตัวอย่าง

Z แทน ระดับความเชื่อมั่น กำหนดไว้ Z มีค่าเท่ากับ 1.96 ที่ระดับความเชื่อมั่น ร้อยละ 95

e แทน ระดับค่าความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างที่ยอมให้เกิดขึ้นได้ (0.05)

แทนค่า $n =1.96^2/4(0.05)^2$

$n= 384$

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านแบบสอบถาม ซึ่งแบบสอบถามได้มีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยการวิเคราะห์ความเที่ยงตรง (Validity) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ค่าอยู่ที่ 1.00 และหาค่าความ

เชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าเท่ากับ 0.89 โดยแบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

- ส่วนที่ 1 ข้อมูลที่เกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม
- ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้สื่อการตลาดดิจิทัลของผู้ตอบแบบสอบถาม

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักท่องเที่ยวที่ใช้สื่อการตลาดดิจิทัลในการเลือกใช้บริการโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ในจังหวัดนครราชสีมา โดยผู้วิจัยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้เก็บรวบรวมข้อมูลได้ขอความอนุเคราะห์ทางโรงแรมในการเข้าเก็บรวมรวมข้อมูลจากผู้ที่เลือกใช้บริการโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและสถานที่ท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียงโรงแรม ในจังหวัดนครราชสีมา

4. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Descriptive Analysis) แบบสถิติเชิงพรรณนา ค่าสถิติที่ใช้คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรตามกรอบแนวคิดงานวิจัย โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

5. การรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ งานวิจัยเรื่อง การใช้สื่อการตลาดดิจิทัลของนักท่องเที่ยวต่อการเลือกบริการโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในจังหวัดนครราชสีมา ได้ผ่านคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน ได้รับรองการยกเว้นการพิจารณาจริยธรรมโครงการวิจัยตามแนวทางหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ที่เป็นมาตรฐานสากล รหัสโครงการ HEC-01-68-087

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาพฤติกรรมการเลือกใช้สื่อการตลาดดิจิทัลของนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ในจังหวัดนครราชสีมา แสดงข้อมูลได้ดังนี้

1.1 ข้อมูลส่วนบุคคล พบว่านักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการโรงแรมส่วนใหญ่เป็นหญิงร้อยละ 60.00 โดยอายุอยู่ที่ 30-39 ปี ร้อยละ 44.50 ระดับการศึกษาปริญญาตรี ร้อยละ 53.00 มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 57.00 อาชีพราชการ/รัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 34.25 และรายได้เฉลี่ยอยู่ที่ 15,001 – 30,000 ร้อยละ 47.00 ด้านพฤติกรรมการใช้โปรแกรมสื่อสังคมออนไลน์ พบว่านักท่องเที่ยวมีการใช้โทรศัพท์สมาร์ตโฟนในการเข้าถึงสื่อสังคมออนไลน์ รองลงมาคือใช้แท็บเล็ทและคอมพิวเตอร์แบบพกพา ตามลำดับ โดยใช้โปรแกรมสื่อสังคมออนไลน์ 4-6 ชั่วโมงต่อวัน มีช่วงเวลาในการใช้อยู่ที่ 12.00 น.-17.59 น. มากที่สุด รองลองมา คือ 18.00 น.-23.59 น. และ 06.00 น.- 11.59 น. ตามลำดับ

1.2 สื่อการตลาดดิจิทัลของนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ในจังหวัดนครราชสีมาเลือกใช้

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการตลาดผ่านโทรศัพท์สมาร์ตโฟน

การตลาดผ่านโทรศัพท์สมาร์ตโฟน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความสำคัญ
โรงแรมควรมีการโฆษณา/ประชาสัมพันธ์ผ่านทางโทรศัพท์ เช่น SMS/Line/WhatsApp เป็นต้น	4.64	0.605	มากที่สุด
โรงแรมควรมีการส่งส่วนลด/โปรโมชันโรงแรมผ่านโทรศัพท์ เช่น SMS/Line/WhatsApp เป็นต้น	4.01	0.782	มาก
โรงแรมควรยืนยันและการเลือกจองโรงแรมผ่านโทรศัพท์ เช่น SMS/Line/WhatsApp เป็นต้น	3.14	0.842	มาก
รวม	**3.93**	**0.562**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่าการเลือกใช้สื่อการการตลาดผ่านโทรศัพท์สมาร์ตโฟน พบว่านักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการใช้โทรศัพท์สมาร์ตโฟน (Mobile Marketing) เพื่อเป็นช่องทางการสื่อสารทางการตลาด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=3.93 และค่า S.D.=0.562) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่านักท่องเที่ยวให้ความสำคัญมากกับการโฆษณา/ประชาสัมพันธ์ผ่านทางโทรศัพท์ เช่น ช่องทาง SMS/Line/WhatsApp เป็นต้น รองลงมาคือการส่งส่วนลด/โปรโมชันและสามารถจองที่พักได้ตามลำดับ

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของจดหมายอีเมล (E-mail Marketing)

จดหมายอีเมล	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความสำคัญ
โรงแรมควรมีการโฆษณา/ประชาสัมพันธ์ผ่านอีเมล	3.82	0.969	มาก
โรงแรมควรใช้อีเมลในส่งข้อมูลการยืนยันการจอง	4.13	0.714	มาก
โรงแรมควรมีการส่งส่วนลด/โปรโมชันโรงแรมผ่านอีเมล	3.79	0.951	มาก
รวม	**3.91**	**0.716**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่าการใช้จดหมายอีเมล (E-mail Marketing) เป็นช่องทางการสื่อสารทางการตลาดของโรงแรมที่นักท่องเที่ยวเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=3.91 S.D.=0.715) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญในระดับมากกับโรงแรมควรใช้อีเมลในการยืนยันและการเลือกจองโรงแรม รองลงมาคือ โรงแรมควรมีการโฆษณา/ประชาสัมพันธ์ผ่านอีเมล และควรมีการส่งส่วนลด/โปรโมชันโรงแรมผ่านอีเมล ตามลำดับ

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของเว็บไซต์ (Website)

เว็บไซต์ (Website)	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความสำคัญ
การค้นหาข้อมูลของโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมควรผ่านช่องทาง Google/ Bing เป็นต้น	4.12	0.610	มาก
การโฆษณาและการส่งเสริมการขายของทางโรงแรมควรผ่านเว็บไซต์ต่างๆ	4.05	0.534	มาก
การจองห้องพักควรผ่านเว็บไซต์ของโรงแรม	4.17	0.681	มาก
เว็บไซต์ Agoda Traveloka Booking และ TripAdvisor ควรเป็นอีกช่องทางที่ใช้ในการจองโรงแรม	4.06	0.775	มาก
รวม	**4.10**	**0.518**	**มาก**

จากตารางที่ 3 พบว่าเว็บไซต์ (Website) เป็นช่องทางในการสื่อสารของโรงแรม โดยภาพรวมนักท่องเที่ยวให้ความสำคัญในระดับมาก ($\bar{x}$=4.10 และค่า S.D.=0.518) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การจองห้องพักสามารถจองผ่านเว็บไซต์ของโรงแรมได้รองลงมา คือ การค้นหาข้อมูลของโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมสามารถค้นหาโดยการใช้ Search Engine จาก Google/Bing ได้ รวมถึงการจองโรงแรมผ่าน

เว็บไซต์อื่นๆ เช่น Agoda Traveloka Booking และ TripAdvisor เป็นต้น รวมถึง ควรมีการโฆษณาและการส่งเสริมการขายผ่านเว็บไซต์ของโรงแรม ตามลำดับ

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media)

สื่อสังคมออนไลน์	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความสำคัญ
สื่อสังคมออนไลน์ควรมีเนื้อหาที่น่าสนใจ ผ่านการใช้การเล่าเรื่อง/เนื้อหาที่ผู้ใช้บริการสร้างขึ้น/การใช้ผู้ทรงอิทธิพล	4.42	0.805	มากที่สุด
โรงแรมควรมีการโฆษณา/ประชาสัมพันธ์ผ่าน/การส่งเสริมการขายผ่านช่องทาง Facebook TikTok Instagram และYoutube เป็นต้น	4.45	0.725	มากที่สุด
สามารถจองที่พักผ่าน ช่องทาง Facebook TikTok Instagram ได้	4.33	0.887	มากที่สุด
ช่องทาง Facebook TikTok Instagram และ Youtube ทำให้เข้าถึงข้อมูลโรงแรมได้มากขึ้น	4.23	0.689	มากที่สุด
รวม	**4.35**	**0.776**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 4 สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) เป็นช่องทางในการสื่อสารทางการตลาดของโรงแรมที่นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$=4.35 และค่า S.D.=0.776) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า โรงแรมควรมีการโฆษณา/ประชาสัมพันธ์ผ่าน/การส่งเสริมการขายผ่านช่องทาง เช่น Facebook TikTok Instagram และYoutube เป็นต้น รองลงมาคือ สื่อสังคมออนไลน์ควรมีเนื้อหาที่น่าสนใจผ่านการเล่าเรื่อง/เนื้อหาที่ผู้ใช้บริการสร้างขึ้น/การใช้ผู้ทรงอิทธิพลที่เหมาะสม สามารถจองที่พักผ่าน ช่องทาง Facebook TikTok และInstagram ได้ และการมีช่องทาง Facebook TikTok Instagram และ Youtube จะสามารถทำให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงข้อมูลโรงแรมได้มากขึ้น ตามลำดับ

ตารางที่ 5 แสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณสื่อการตลาดดิจิทัลที่ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

สื่อการตลาดที่ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการ	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	0.423	0.156		2.707	0.007
การตลาดผ่านสื่อสังคมออนไลน์	0.318	0.041	0.323	7.808	0.000
การตลาดผ่านจดหมายอิเล็กทรอนิกส์	0.275	0.037	0.308	7.488	0.000
การตลาดผ่านเว็บไซต์	0.236	0.060	0.191	3.896	0.000
การตลาดผ่านโทรศัพท์สมาร์ตโฟน	0.186	0.044	0.164	4.204	0.000
$R = .820^{a}$, $R^2 = .673$, Adjusted $R^2 = .670$, $F = 203.332$, $p < .000^{b}$					

จากตารางที่ 5 พบว่า จากการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลไม่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม แต่ในทางกลับกัน การตลาดผ่านสื่อสังคมออนไลน์ จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ เว็บไซต์ และโทรศัพท์สมาร์ตโฟน ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

1.3 พฤติกรรมการเลือกใช้สื่อการตลาดดิจิทัลของนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ในจังหวัดนครราชสีมา

ตารางที่ 6 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ด้านการแสวงหาข้อมูล

พฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์การแสงหาข้อมูล	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความสำคัญ
การแสดงหาข้อมูลเกี่ยวกับที่พัก/สำรองที่พัก	3.75	0.772	มาก
การหาข้อมูลโรงแรมผ่านสื่อออนไลน์เพราะเข้าถึงง่าย สะดวก และรวดเร็ว	3.43	0.861	มาก
การหาข้อมูลจากหลายแหล่งเพื่อเป็นตัวเลือกในการตัดสินใจ	3.57	0.795	มาก
การศึกษาจุดเด่น ความน่าสนใจด้านสิ่งแวดล้อม/กิจกรรมที่น่าสนใจของโรงแรม	4.07	0.668	มาก
รวม	**3.70**	**0.774**	**มาก**

จากตารางที่ 6 พบว่าพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ด้านการแสวงหาข้อมูลของนักท่องเที่ยวโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=3.70 และค่า S.D.=0.774) หากพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีการศึกษาจุดเด่น ความน่าสนใจด้านสิ่งแวดล้อม/กิจกรรมที่น่าสนใจของโรงแรม และยังหาข้อมูลเกี่ยวกับที่พักและการสำรองที่พักผ่านสื่อออนไลน์ รวมถึงการหาข้อมูลจากหลายแหล่งเพื่อเป็นตัวเลือกในการตัดสินใจและยังระบุว่าการหาข้อมูลโรงแรมผ่านสื่อออนไลน์เพราะเข้าถึงง่าย สะดวก และรวดเร็ว ตามลำดับ

ตารางที่ 7 แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ ด้านการเปิดรับข้อมูล

พฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์การเปิดรับข้อมูล	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความสำคัญ
การศึกษาราคา รวมไปถึงโปรโมชัน หรือส่วนลดของโรงแรม	3.79	0.740	มาก
การศึกษาประสบการณ์/สอบถามข้อมูลโรงแรมจากผู้เข้าใช้บริการก่อนหน้า	3.68	0.735	มาก
การเห็นสื่อ รูปภาพ วิดีโอเสมือจริงส่งผลต่อการเลือกใช้บริการ	4.11	0.712	มาก
รวม	**3.86**	**0.729**	**มาก**

ตารางที่ 7 พบว่าพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ด้านการเปิดรับข้อมูล นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=3.86 และค่า S.D.=0.729) หากพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญในระดับมากกับสื่อ รูปภาพ วิดีโอเสมือนจริงที่จะมีผลต่อการเลือกใช้บริการโรงแรม รองลงมือ คือ นักท่องเที่ยวจะมีการศึกษาราคา รวมไปถึงโปรโมชัน หรือส่วนลดของโรงแรม และการศึกษาประสบการณ์/สอบถามข้อมูลโรงแรมจากผู้เข้าใช้บริการก่อนหน้า ตามลำดับ

ตารางที่ 8 แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ ด้านการสื่อสารแบบปากต่อปากอิเล็กทรอนิกส์

พฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์การสื่อสารแบบปากต่อปากอิเล็กทรอนิกส์	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความสำคัญ
การสำรวจข้อมูลจากการรีวิวออนไลน์ก่อนการตัดสินใช้บริการ	3.71	0.710	มาก
โรงแรมถูกแนะนำบนสื่อสังคมออนไลน์อยู่บ่อยครั้ง	3.65	0.737	มาก
การตัดสินใจเลือกเข้าใช้บริการจากการรีวิวของผู้ใช้บริการก่อนหน้า	3.69	0.779	มาก
รวม	**3.68**	**0.742**	**มาก**

จากตารางที่ 8 พบว่า พฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์การสื่อสารแบบปากต่อปากอิเล็กทรอนิกส์ นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=3.68 และค่า S.D.=0.742) หากพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับการสำรวจข้อมูลจากการรีวิวออนไลน์ก่อนการตัดสินใช้บริการ การตัดสินใจเลือกเข้าใช้บริการจากการรีวิวของผู้ใช้บริการก่อนหน้าและโรงแรมถูกแนะนำบนสื่อสังคมออนไลน์อยู่บ่อยครั้ง

ตารางที่ 9 แสดงค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ ด้านการรับรู้ประโยชน์จากการใช้บริการ

พฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์การรับรู้ประโยชน์จากการใช้บริการ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความสำคัญ
การเลือกเข้าพักที่โรงแรมทำให้ได้รับประสบการณ์ใหม่	3.74	0.771	มาก
การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	3.54	0.788	มาก
การเข้าพักที่โรงแรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม	3.42	0.685	มาก
รวม	**3.56**	**0.748**	**มาก**

จากตารางที่ 9 พบว่าพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ด้านการรับรู้ประโยชน์จากการใช้บริการนักท่องเที่ยวให้ความสำคัญในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$=3.56 และค่า S.D.=0.748) หากพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับการเลือกเข้าพักที่โรงแรมเพราะให้ได้รับประสบการณ์ใหม่ มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และเกิดการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 10 แสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ที่มีผลต่อการเลือกใช้บริการโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

พฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	0.027	0.036		1.860	0.001
การแสดงหาข้อมูล	0.599	0.005	0.673	117.828	0.000
การสื่อสารแบบปากต่อปากอิเล็กทรอนิกส์	0.509	0.014	0.547	36.495	0.000
การรับรู้ประโยชน์จาการใช้บริการ	0.340	0.030	0.324	11.400	0.000
การเปิดรับข้อมูล	0.224	0.020	0.203	10.968	0.000

$R = .998^{a}$, $R^2 = .985$, Adjusted $R^2 = .982$, $F = 1536.179$, $p < .000^{b}$

จากการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณในตารางที่ 10 พบว่า พฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ การแสวงหาข้อมูล การสื่อสารแบบปากต่อปากอิเล็กทรอนิกส์ การรับรู้ประโยชน์จาการเข้าใช้บริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการเปิดรับข้อมูลของนักท่องเที่ยวส่งผลต่อการเลือกใช้บริการโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2. การพัฒนาแนวทางกลยุทธ์การตลาดดิจิทัลที่เหมาะสมกับผู้ประกอบการโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า

2.1 จากระดับอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้ใช้บริการ สื่อสังคมออนไลน์จะมีผลในการตัดสินใจของผู้ใช้บริการอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งต้องเน้นทำโฆษณาและเปิดระบบจองผ่าน Facebook, TikTok และ Instagram เป็นต้น โดยทำคอนเทนต์ในลักษณะการเล่าเรื่อง ใช้รีวิวจากผู้ใช้จริงหรือใช้ Influencer รองลงมาคือ สื่อจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (อีเมล) ใช้เป็นช่องทางหลักในการส่งข้อมูลยืนยันการจอง การแจ้งโฆษณาและส่งโปรโมชัน รวมถึงการพัฒนาระบบจองตรงผ่านหน้าเว็บของโรงแรมควบคู่กับการทำ SEO บน Google/Bing และเปิดช่องทางจองผ่าน Agoda Traveloka Booking และ TripAdvisor เป็นต้น ในส่วนช่องทางสมาร์ตโฟนควรเน้นส่งโฆษณา ประชาสัมพันธ์ และส่งส่วนลด/โปรโมชันตรงถึงลูกค้าผ่าน Line, WhatsApp

หรือ SMS เป็นต้น ช่วงเวลาในการสื่อสารควรอัปเดตคอนเทนต์หรือยิงโฆษณาในช่วงเวลา 12.00 น. – 17.59 น. ซึ่งเป็นช่วงที่มีการใช้งานหนาแน่นที่สุด รองลงมาคือช่วงค่ำ 18.00 น. – 23.59 น.

2.2 จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล นักท่องเที่ยวจะเน้นหาข้อมูลจุดเด่น/กิจกรรมสิ่งแวดล้อมของโรงแรม และชอบเปิดรับสื่อที่เป็นรูปภาพหรือวิดีโอเสมือนจริง คอนเทนต์จึงต้องเน้นความสมจริงและเห็นภาพชัดเจน การกระตุ้นการรีวิวเพราะพฤติกรรมของผู้ใช้บริการมีการหาข้อมูลโรงแรมก่อนตัดสินใจจอง โรงแรมจึงต้องบริหารจัดการรีวิวเชิงบวกและกระตุ้นให้เกิดการแนะนำต่อบนโซเชียลมีเดียมากขึ้น พร้อมขายประสบการณ์และคุณค่าที่ต้องเน้นการสื่อสารให้เห็นว่าผู้เข้าพักจะได้รับประสบการณ์ใหม่ ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และได้เรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม

สรุปผลและการอภิปรายผล

1. พฤติกรรมการเลือกใช้สื่อการตลาดดิจิทัลของนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ในจังหวัดนครราชสีมา จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นการเลือกใช้สื่อทางการตลาดของผู้ใช้บริการไม่ว่าจะเป็นการเลือกใช้ช่องทางออนไลน์ เช่น Facebook TikTok Instagram และYouTube จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ เว็บไซต์ของโรงแรม/ เว็บไซต์อื่นๆ เช่น Agoda Traveloka Booking และTripAdvisor รวมถึงการ search engine จาก Google/ Bing และการใช้โทรศัพท์สมาร์ตโฟน เช่น SMS/Line/WhatsApp/แผนที่เดิน ซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจใช้บริการโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม สื่อข้างต้นทำให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงข้อมูลโรงแรมได้มากขึ้น รับข่าวสารเกี่ยวกับข้อมูลโรงแรม ไม่ว่าจะเป็นการโฆษณา/ประชาสัมพันธ์/การส่งเสริมการขาย บริการหลังการขาย และการจองรวมถึงยืนยันการจองห้องพัก ดังนั้น สื่อสังคมออนไลน์ควรมีความน่าเชื่อถือ มีเนื้อหาที่น่าสนใจ ผ่านการใช้การเล่าเรื่อง/เนื้อหาที่ผู้ใช้บริการสร้างขึ้น/การใช้ผู้ทรงอิทธิพลที่เหมาะสมและดึงดูดใจผู้ที่จะตัดสินใจเข้ามาใช้บริการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฑัตษภร ศรีสุข และคณะ (2565) ที่บ่งชี้ว่า การค้นหาข้อมูลผ่านเว็บไซต์และสื่อสังคมออนไลน์ยังคงเป็นช่องทางหลักในการเปรียบเทียบคุณภาพ ราคา และความคุ้มค่า รวมถึงการประเมินทางเลือกผ่านสื่อการตลาดดิจิทัลช่วยลดความผิดพลาดในการตัดสินใจ หลังการใช้บริการหากการมีช่องทางสื่อสารแบบใกล้ชิดช่วยเพิ่มความเชื่อมั่นและความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ โรงแรมจึงต้องให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการตลาดออนไลน์และการดูแลความสัมพันธ์ลูกค้าเพื่อเพิ่มโอกาสการจองในยุควิถีชีวิตใหม่ การเลือกจองผ่านเว็บไซต์หรือแอปพลิเคชันเป็นช่องทางหลัก ซึ่งสะท้อนการพึ่งพาระบบดิจิทัลและแพลตฟอร์มออนไลน์ในการตัดสินใจและทำธุรกรรมเกี่ยวกับโรงแรม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) และการสื่อสารการตลาด (Promotion) ถือเป็นสื่อการตลาดดิจิทัลที่มีผลต่อการรับรู้ของนักท่องเที่ยว (พรเทพ ถกลพัฒนกุล และคณะ, 2567) และสอดคล้องกับการศึกษาของ ขนิษฐา พนาวัลย์ (2565) และ Susilo & Santos (2023) ที่แสดงให้เห็นว่าสื่อการตลาดออนไลน์โดยเฉพาะ Facebook และ Instagram ช่วยสร้างการมีส่วนร่วมของผู้บริโภคและเพิ่มความเชื่อมั่นในแบรนด์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การตัดสินใจเลือกใช้บริการโรงแรมที่มีแนวคิดเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมถึงการใช้สมาร์ตโฟนในการค้นหาข้อมูล รีวิว และนำทางท่องเที่ยว ซึ่งเป็นแพลตฟอร์มดิจิทัลที่ขับเคลื่อนการตัดสินใจได้รวดเร็ว (ณฐาพัชร์ วรพงศ์พัชร์ และคณะ, 2564)

จากผลการศึกษาพฤติกรรมการใช้สื่อการตลาดดิจิทัลของนักท่องเที่ยว พบว่า การแสวงหาข้อมูลการสื่อสารแบบปากต่อปากอิเล็กทรอนิกส์ การรับรู้ประโยชน์จากการใช้บริการ และการเปิดรับข้อมูลมีผลต่อการตัดสินใจเข้าใช้บริการโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ในจังหวัดนครราชสีมา อาจเป็นเพราะนักท่องเที่ยวมีความเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถตัดสินใจเลือกใช้บริการผ่านสื่อสังคมออนไลน์ซึ่งสามารถทำได้ง่าย เข้าถึงข้อมูลได้สะดวก และช่วยเพิ่มการรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมของโรงแรมได้ (ญาณินท์ ปฐมกุล และคณะ, 2562) การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลทั้งสื่อสังคมออนไลน์ เว็บไซต์ และการตลาดเชิงเนื้อหาสะท้อนความต้องการเฉพาะบุคคล ควบคู่กับการใช้ระบบอัตโนมัติ เช่น Chatbot เพื่อเป็นการรักษาฐานลูกค้าเดิม และขยายกลุ่มลูกค้าใหม่ รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ระยะยาวกับลูกค้า ทั้งนี้ยังเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสาร ลดต้นทุน วัดผลได้แม่นยำ และเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งสอดคล้องการศึกษาของ จีณัสมา ศรีหิรัญ และคณะ (2565) ที่แสดงให้เห็นว่าช่องทางการทำตลาดดิจิทัลที่สำคัญของโรงแรม ได้แก่ สื่อสังคมออนไลน์ การตลาดผ่านเว็บไซต์ และการตลาดเชิงเนื้อหา และธุรกิจโรงแรมสมัยใหม่ยังเริ่มมีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเต็มรูปแบบ เช่น การใช้เครื่องมือระบบอัตโนมัติและระบบปัญญาประดิษฐ์เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับงานบริการลูกค้า สื่อออนไลน์จึงเป็นช่องทางหลักที่นักท่องเที่ยวใช้ค้นหาข้อมูลและประเมินคุณภาพที่พัก พร้อมทั้งมีบทบาทสำคัญในการเปรียบเทียบราคา (อภิเชษฐ สุขสำราญ, 2562) การรีวิวออนไลน์และเนื้อหาที่ผู้ใช้สร้าง (UGC) บนแพลตฟอร์มออนไลน์ ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถยกระดับหรือทำลายชื่อเสียงของโรงแรมได้ (Dimitrios et al, 2023) การรีวิว การให้คะแนน การแชร์ประสบการณ์ และการโต้ตอบแบบเรียลไทม์ ทำให้ผู้บริโภคมีความเชื่อมั่นมากขึ้น และกระตุ้นการเลือกใช้บริการของโรงแรม การตลาดผ่านโซเชียลมีเดียจึงมาใช้ช่วยให้องค์กรสร้างการรับรู้สินค้า เพิ่มยอดขาย สร้างความภักดี และปรับตัวทันต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวสมัยใหม่ (ฉัตรชัย อินทสังข์ และผุสดี นิลสมัคร, 2566) ซึ่งผู้บริโภคในปัจจุบันยังให้ความสำคัญกับข้อมูลจากผู้ใช้จริงมากกว่าข้อมูลจากผู้ประกอบการ

2. การพัฒนาแนวทางกลยุทธ์การตลาดดิจิทัลที่เหมาะสมกับผู้ประกอบการโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า 1) กลยุทธ์ช่องทางสื่อการตลาดดิจิทัล โรงแรมควรเลือกใช้กลยุทธ์การตลาดเชิงเนื้อหาโดยการสร้างและเผยแพร่ข้อมูลความรู้เพื่อดึงดูดความสนใจกลุ่มเป้าหมายผ่านสื่อข้างต้น ซึ่งสามารถสร้างการมีส่วนร่วมของลูกค้าได้มากกว่าการประชาสัมพันธ์แบบเดิม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Dimitrios et al, (2023) ที่แสดงให้เห็นว่าการเล่าเรื่องผ่านภาพ วิดีโอ และข้อความสั้นในโซเชียลช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้าและทำให้ผู้บริโภคตัดสินใจใช้บริการได้ง่ายขึ้น การใช้โซเชียลมีเดียยังช่วยให้ผู้ประกอบการโรงแรมสร้างพื้นที่สื่อของตนเองที่สามารถสื่อสารได้ทันทีและปรับรูปแบบคอนเทนต์ได้ตามสถานการณ์ ทำให้การตลาดดิจิทัลเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมภาพลักษณ์และความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ และ 2) กลยุทธ์การสร้างเนื้อหา โรงแรมควรพัฒนาเนื้อหารีวิวที่โปร่งใส ตรงไปตรงมา และสะท้อนประสบการณ์จริง (วสันต์ กานต์วรรัตน์, 2568) รวมถึงการนำเสนอข้อมูลอย่างถูกต้อง การใช้ภาพนิ่งข้อมูลรีวิว และวิดีโอที่ดึงดูดใจ การมอบสิทธิประโยชน์และโปรโมชันผ่านช่องทางดิจิทัล ซึ่งช่วยเพิ่มแรงจูงใจ

ผู้บริโภค สื่อการตลาดดิจิทัลจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้าถึงข้อมูล สร้างประสบการณ์ และกระตุ้นให้เกิดการตัดสินใจของลูกค้า (ณภัทรกาญจน์ ใบบัว, 2568)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ผู้ประกอบการโรงแรมควรพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารการตลาดผ่านโซเชียลมีเดีย เนื่องจากโซเชียลมีเดียเป็นช่องทางที่มีผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวที่จะมาใช้บริการ โดยเฉพาะการโฆษณา คอนเทนต์เล่าเรื่อง (storytelling) คอนเทนต์จากผู้ใช้ (UGC) และการรีวิว ดังนั้น โรงแรมควรพัฒนาเนื้อหาที่ดึงดูดใจเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม วิดีโอสั้น ภาพรีวิวจริง และการใช้ influencer ที่เหมาะสม ควบคู่ไปกับการใช้แพลตฟอร์มต่างๆ เช่น Facebook / TikTok / Instagram / YouTube เพื่อโฆษณา โปรโมชัน และการจอง และกระตุ้นการสร้างรีวิวจริงจากลูกค้าเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ

1.2 ผู้ประกอบการโรงแรมควรพัฒนาเว็บไซต์และระบบการจองให้ใช้งานง่าย และให้ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมอย่างครบถ้วน ซึ่งนักท่องเที่ยวจะใช้เว็บไซต์และแพลตฟอร์มอย่าง Google, Agoda, Traveloka, Booking เพื่อค้นหาและเทียบข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมของโรงแรม ดังนั้นโรงแรมควรปรับเว็บไซต์ให้ใช้งานง่าย รองรับมือถือ และจองได้ทันที นำเสนอข้อมูลด้านกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม จุดเด่นด้านเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน ทำ search engine ในการค้นหาเจอบน Google/Bing ได้ง่าย รวมถึงทำระบบยืนยันการจองและบริการหลังการขายออนไลน์ให้รวดเร็ว

1.3 ผู้ประกอบการโรงแรมควรเพิ่มประสิทธิภาพการตลาดผ่านสมาร์ตโฟนและระบบแจ้งเตือนเพื่อสร้างการเข้าถึงแบบเรียลไทม์ ผลการศึกษาได้พบว่านักท่องเที่ยวใช้งานสมาร์ตโฟนมากที่สุดในการเข้าถึงข้อมูล ดังนั้นโรงแรมควรพัฒนาระบบแจ้งเตือนโปรโมชันผ่าน Line / SMS / WhatsApp อย่างต่อเนื่อง ออกแบบข้อความที่กระชับและเน้นข้อเสนอด้านสิ่งแวดล้อมของโรงแรม การใช้ QR Code แทนโบรชัวร์เพื่อลดขยะ จัดทำแผนที่เดินทางและข้อมูลบริการผ่านสมาร์ตโฟนเพื่อเพิ่มความสะดวก รวมถึงระบบยืนยันการจอง และบริการระหว่างและหลังการเข้าใช้บริการบนมือถือ

1.4 ผู้ประกอบการโรงแรมควรพัฒนากลยุทธ์การใช้อีเมลเพื่อสร้างความมั่นใจและรักษาความสัมพันธ์ลูกค้า โรงแรมจึงควรใช้อีเมลส่งข้อมูลการจองอย่างชัดเจน โปร่งใส น่าเชื่อถือ ส่งโปรโมชัน/ส่วนลดผ่านอีเมลอย่างต่อเนื่อง

1.5 ผู้ประกอบการโรงแรมควรส่งเสริมรีวิวออนไลน์ที่โปร่งใสและสร้างแรงจูงใจให้ผู้ใช้งานแบ่งปันประสบการณ์ เนื่องจากการสื่อสารแบบปากต่อปากออนไลน์มีอิทธิพลอย่างมากต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว โรงแรมควรกระตุ้นให้ผู้เข้าพักรีวิวประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การประหยัดพลังงาน กิจกรรม Zero Waste จัดทำระบบสะสมคะแนน/รางวัลสำหรับผู้ที่รีวิว ตอบกลับรีวิวอย่างจริงใจและรวดเร็ว เผยแพร่รีวิวที่เกี่ยวกับบนสื่อการตลาดดิจิทัลอย่างครบถ้วนเนื่องจากรีวิวจริงจากผู้ใช้ช่วยสร้างความน่าเชื่อถือและเพิ่มความมั่นใจของผู้ตัดสินใจรายใหม่

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยในครั้งต่อไปควรขยายพื้นที่ศึกษาเนื่องจากงานวิจัยครั้งนี้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างไว้เฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในจังหวัดนครราชสีมาเท่านั้น

2.2 งานวิจัยในครั้งนี้เลือกใช้เฉพาะระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ โดยเน้นการเก็บข้อมูลผ่านแบบสอบถามและวิเคราะห์ผลเชิงสถิติเป็นหลัก การวิจัยในอนาคตจึงควรปรับเปลี่ยนหรือใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานโดยเพิ่มการวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึกหรือการสนทนากลุ่มกับนักท่องเที่ยวเพื่อที่จะได้ทราบถึงข้อมูลเชิงลึกมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม. (ม.ป.ป.). *ฐานข้อมูลโรงแรม: โครงการโรงแรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green Hotel).* สืบค้นเมื่อวันที่ 1มิถุนายน 2568 จาก https://greenhotelthai.com/th/hoteldatabase

ขนิษฐา พนาวัลย์. (2565). *การศึกษาประสิทธิผลของการสื่อสารการตลาดดิจิทัลผ่านแพลตฟอร์มเฟซบุ๊ก (Facebook) ของธุรกิจโรงแรมขนาดเล็ก แบรนด์ Eden Boutique Hotel: กรณีศึกษาเนื้อหาการสื่อสาร (Content) ที่สามารถดึงดูดผู้บริโภคให้เกิดการมีส่วนร่วมและเกิดยอดขาย*. [การค้นคว้าอิสระปริญญานิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ]. http://dspace.bu.ac.th/jspui/handle/123456789/5309

จีณัสมา ศรีหิรัญ, ฉัตรวรุณ ศรีนาค, กวินทิพย์ เพ็งมีศรี, เปรมนีย์ ขำคม และกนกภรณ์ ครุฑภาพันธ์. (2565). นวัตกรรมการตลาดดิจิทัลของธุรกิจโรงแรม. *วารสารวิชาการการตลาดและการจัดการมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี*, *9*(2), 1 - 16.

ฉัตรชัย อินทสังข์, สายสวาท โคตรสมบัติ และดารณี เกตุชมภู. (2564). อิทธิพลการตลาดดิจิทัลที่มีต่อผลการดำเนินงานกิจการของโรงแรมในประเทศไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม, 11*(3), 83 – 99.

ฉัตรชัย อินทสังข์ และผุสดี นิลสมัคร. (2566). อิทธิพลสื่อสังคมที่มีต่อผลการดำเนินงานธุรกิจโรงแรมในประเทศไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*, *14*(2), 239 - 260.

ญาณินท์ ปฐมกุล, วาทิต อินทุลักษณ์ และคาล จามรมาร. (2562). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจของผู้บริโภคที่จะเลือกใช้บริการโรงแรมสีเขียวในเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, *14*(1), 237 - 246.

ทัตษภร ศรีสุข, วราลักษณ์ ศรีกันทา และเถลิงศักดิ์ สุทธเขต. (2565). การตลาดดิจิทัลและการบริหารงานลูกค้าสัมพันธ์ในสังคมออนไลน์ที่มีผลต่อการตัดสินใจจองที่พักแรมผ่านระบบออนไลน์ของผู้ใช้บริการในจังหวัดลำปาง ในวิถี ชีวิตใหม่. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, *8*(2), 13 - 28.

ณฐาพัชร์ วรพงศ์พัชร์, รุ่งทิวา ชูทอง, ธีระศักดิ์ เปี่ยมสุภัคพงศ์, ภคพนธ์ ศาลาทอง และชาญวิทย์ อิสลาม. (2564). พฤติกรรมการเปิดรับการสื่อสารการตลาด ดิจิทัลของนักท่องเที่ยว ประเภทวางแผนการเดินทางเอง กรณีศึกษา กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวอาเซียน. *วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, *11*(1), 304 - 318.

ณภัทรกาญจน์ ใบบัว. (2568). *พฤติกรรมการใช้สื่อดิจิทัลและปัจจัยด้านสื่อดิจิทัลทางการตลาดที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี.* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา]. https://ir.buu.ac.th/dspace/bitstream/1513/1425/1/65920062.pdf

ทิพวรรณ ศรีจันทร์โพธิคุณ และวีระ วีระโสภณ. (2566). กลยุทธ์การตลาดกับการบริหารจัดการจองห้องพักผ่าน ตัวแทนผู้ให้บริการจองที่พักออนไลน์ในยุคดิจิทัล. *วารสารเซนต์จอห์น สาขมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, *26*(38), 207 - 220.

พรเทพ ถกลพัฒนกุล, วรรธนัย เพิ่มพวก และพัชรี ปรีเปรมโมทย์. (2024). พฤติกรรมนักท่องเที่ยวชาวไทยและส่วนประสมทางการตลาดของการใช้บริการโรงแรมในจังหวัดระยอง. *Journal of Spatial Development*, *2*(6), 1 – 14.

พุทธชาติ ทองนาค และสุรเสกข์ พงษ์หาญยุทธ. (2561). *พฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของนักท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อการเลือกแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดนครศรีธรรมราช*.สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2568 จาก http://www.ba-abstract.ru.ac.th/index.php/abstractData/viewIndex/173.ru

พุทธชาด ลุนคำ. (2567). *แนวโน้มธุรกิจ/อุตสาหกรรม ปี 2567-2569: ธุรกิจโรงแรม*. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2568 จาก https://www.krungsri.com/th/research/industry/industry-outlook/services/hotels/io/hotel-2024-2026

วสันต์ กานต์วรรัตน์. (2568). อิทธิพลของรีวิวออนไลน์ที่ส่งผลต่อการเลือกใช้บริการโรงแรมของนักท่องเที่ยว. *วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา*, *10*(1), 231 - 241.

วิศนันท์ อุปรมัย และประภาศรี พงศ์ธนาพาณิช. (2566). การสื่อสารการตลาดดิจิทัลสำหรับร้านขนมไทยในยุคปกติวิถีใหม่. *วารสารเกษมบัณฑิต, 24*(1), 1 - 17.

สิรินทรา สังข์ทอง, กัญญาพัชร์ พัฒนาโภคินสกุล และนิมิต ชุ้นสั้น. (2567). การทบทวนแนวทางการจัดการของโรงแรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม. *วารสารศิลปการจัดการ*, *8*(1), 418 - 432.

สุรีรักษ์ วงษ์ทิพย์. (2561). เครือข่ายสังคมออนไลน์ : กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดออนไลน์เพื่อดึงดูดผู้บริโภคในยุคดิจิทัล. *วารสารบริหารธุรกิจเทคโนโลยีมหานคร*, *15*(1), 21 - 36.

อนันต์ เชี่ยวชาญกิจการ และอัศวิน แสงพิกุล. (2566). การวิเคราะห์คำวิจารณ์ของลูกค้าสู่การพัฒนาคุณภาพการบริการของโรงแรมสีเขียว. *วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี, 19*(3), 82 – 95.

อภิเชษฐ สุขสำราญ. (2562). *กลยุทธ์การสื่อสารที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บริการที่พักประเภทโฮสเทลของนักท่องเที่ยวบนถนนข้าวสาร กรุงเทพมหานคร*. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ]. http://dspace.bu.ac.th/jspui/handle/123456789/4613

อลิศรา ธรรมบุตร. (2562). กลยุทธ์การจัดการโรงแรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. *วารสารศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ*, *6*(2), 62 - 81.

อุมาภรณ์ รอดสมจิตต์. (2565). *พฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ของนักท่องเที่ยว ชาวไทยที่มีผลต่อความตั้งใจไปเที่ยวซ้ำที่หมู่เกาะภาคใต้ฝั่งทะเลอันดามัน*. [ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล]. https://archive.cm.mahidol.ac.th/handle/123456789/4936

เอกฤกษ์ สมคะเน และปาลิดา ศรีศรกำพล. (2566). ปัจจัยด้านช่องทางการสื่อสารตลาดออนไลน์ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกใช้ บริการห้องพักโรงแรม 5 ดาวในเขตกรุงเทพมหานครของนักท่องเที่ยวชาวไทยในช่วงโควิด-19. *วารสารปัญญาปณิธาน*, *8*(1), 262 - 274.

Dimitrios, B., Ioannis, R., Angelos, N. & Nikolaos, T. (2023). Digital Marketing: The Case of Digital Marketing Strategies on Luxurious Hotels. *Procedia Computer Science*, (219), 688 - 696. doi: https://doi.org/10.1016/j.procs.2023.01.340

Hadinejad, A., Esfandiar, K. & Skavronskaya, L. (2025). Advancing Sustainable Tourism Behavioral Research: A Metacognitive Perspective. *Current Issues in Tourism*, *29*(8), 1609-1628. doi: https://doi.org/10.1080/13683500.2025.2512999

Ilina, E. L., Miloradov, K. A. & Kovaltchuk, A. P. (2019). Green Hotel: Concepts and Implementation. *Journal of Environmental Management and Tourism*, *10*(2), 300 - 306. doi: https://doi.org/10.14505//jemt.v10.2(34).03

Susilo, D. & Santos, M. C. K. (2023). Digital Marketing Communication: Sustainable Hotel Practice of Accor Group in Social Media. *International Journal of Economic, Business, Accounting, Agriculture Management and Sharia Administration (IJEBAS)*, *3*(3), 730 - 743.

การใช้สัญญะที่สื่ออุดมการณ์ในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต

THE USE OF SIGNS CONVEYING IDEOLOGY IN SCHOOL MARCH SONGS OF PHUKET PROVINCE

พัชราภรณ์ คชินทร์[1,*]

Patcharaporn Kachin[1,*]

(**Received:** 5 May, 2026; **Revised:** 18 Aug., 2026; **Accepted:** 20 Aug., 2026)

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ประเภทของสัญญะและอุดมการณ์ที่แฝงอยู่ในเนื้อร้องเพลงมาร์ชโรงเรียน สังกัดระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในจังหวัดภูเก็ต จำนวน 44 เพลง โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการวิเคราะห์ตัวบทตามแนวคิดสัญศาสตร์ของ Peirce และแนวคิดอุดมการณ์ของ van Dijk ผลการศึกษาสามารถสรุปได้เป็น 2 ประเด็น ดังนี้ พบสัญญะที่สื่อความหมายเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ตพบจำนวนทั้งหมด 65 สัญญะ คือ 1. พบการใช้ประเภทของสัญญะ แบ่งออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่ การใช้สัญญะสี ปรากฏ 27 สัญญะ การใช้สัญญะธง ปรากฏ 10 สัญญะ การใช้สัญญะเลือด ปรากฏ 7 สัญญะ การใช้สัญญะวัตถุหรือสถานที่ทางศาสนา ปรากฏ 7 สัญญะ การใช้สัญญะตราสัญลักษณ์ประจำโรงเรียน ปรากฏ 8 สัญญะ การใช้สัญญะสิ่งของอื่น ๆ ปรากฏ 6 สัญญะ 2. การสื่ออุดมการณ์ในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต พบการสื่ออุดมการณ์ 2 อุดมการณ์ใหญ่ ได้แก่ 1) อุดมการณ์เกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน ประกอบด้วยอุดมการณ์ย่อย 6 อุดมการณ์ ได้แก่ อุดมการณ์ความสามัคคี อุดมการณ์ความสำคัญของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อุดมการณ์ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการ และกีฬา อุดมการณ์ความมีน้ำใจและมารยาท อุดมการณ์การมีวินัยและความมานะ และอุดมการณ์ความภูมิใจในบ้านเกิด และ 2) อุดมการณ์เกี่ยวกับความภาคภูมิใจในโรงเรียน ประกอบด้วยอุดมการณ์ย่อย 3 อุดมการณ์ ได้แก่ อุดมการณ์การยกย่องและเทิดทูนโรงเรียน อุดมการณ์บทบาทหน้าที่ของโรงเรียน และอุดมการณ์การรักษาชื่อเสียงของโรงเรียน ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงกลไกการใช้ภาษาและสัญญะในเพลงมาร์ชในฐานะเครื่องมือทางวาทกรรมเพื่อปลูกฝังอุดมการณ์และบรรทัดฐานทางสังคมให้แก่เยาวชนในสถาบันการศึกษา

คำสำคัญ: สัญญะ, การสื่อความหมาย, อุดมการณ์, เพลงมาร์ชโรงเรียน

[1] สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต ประเทศไทย

[1] Bachelor of Arts Program in Thai, Faculty of Humanities & Social Sciences, Phuket Rajabhat University, Phuket Province, Thailand

* Corresponding author. E-mail: patcharaporn.k@pkru.ac.th

Abstract

The study aimed to analyze the types of signs and the ideologies embedded within the lyrics of 44 primary and secondary school march songs in Phuket Province. The study employed qualitative research approach , using textual analysis based on Peirce's semiotic theory and van Dijk's concept of ideology. The findings of the study were summarized into two main areas. A total of 65 signs conveying meaning were identified within the school march songs of Phuket Province. 1. Regarding the types of signs used, they were classified into six categories: the use of color signs (27 signs), the use of flag signs (10 signs), the use of blood signs (7 signs), the use of religious objects or places (7 signs), the use of school emblem signs (8 signs), and the use of other miscellaneous object signs (6 signs). 2. Regarding the communication of ideology in the school march songs of Phuket Province, two major ideologies were discovered: 1) Ideologies concerning the desirable characteristics of students consisted of six sub-ideologies: the ideology of unity, the ideology of the significance of Nation, Religion, and Monarchy, the ideology of academic and athletic excellence, the ideology of kindness and etiquette, the ideology of discipline and perseverance, and the ideology of local pride. 2) Ideologies concerning school pride consisted of three sub-ideologies: the ideology of school veneration and devotion, the ideology of the school's roles and duties, and the ideology of maintaining the school's reputation. These research results reflected the mechanisms of language and semiotics in school march songs as discursive tools used to instill ideologies and social norms in youth within educational institutions.

Keywords: Signs, Signification, Ideology, School March Songs

บทนำ

เพลงเป็นวรรณกรรมรูปแบบหนึ่งที่ใช้ภาษาเป็นสื่อ นักประพันธ์เพลงแต่งเพลงเพื่อสื่ออารมณ์ความรู้สึกนึกคิดและเรื่องราวต่าง ๆ ผ่านภาษา ลักษณะของการใช้ภาษาในวรรณกรรมเพลงนั้น โดยขึ้นอยู่กับท่วงทำนอง เนื้อหาสาระ และรูปแบบที่นำเสนอในการเขียนของนักประพันธ์ และยังขึ้นอยู่กับประเภทของเพลงนั้น ๆ เพลงเป็นวรรณกรรมที่ต้องใช้การฟังเป็นหลัก การฟังเพลงต้องฟังทั้งเนื้อเพลงและจังหวะดนตรี จึงจะเข้าใจเนื้อหาของเพลงและสัมผัสถึงจิตใจหรืออารมณ์ของผู้ประพันธ์ได้ ดังนั้นการประพันธ์เพลงให้เป็นที่นิยมของผู้ฟัง ผู้ประพันธ์ต้องใช้ภาษาที่ดีและจังหวะดนตรีที่เหมาะสม บทเพลงนั้นมักจะมาพร้อมกับความคิดและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรายล้อมตัวกวีหรือผู้ประพันธ์ (กรัณฑรัตน์ หัสจำนงค์, 2561)

ดนตรีและเพลง เข้ามามีบทบาทในชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย ทั้งนี้เพราะเพลงอยู่คู่กับสังคมมนุษย์มานาน หรืออาจกล่าวได้ว่ามนุษย์ได้ใช้เพลงเพื่อการสื่อสาร โดยที่เพลงสามารถจะถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก เนื้อหา หรือสารที่ต้องการจะสื่อสาร อาจเป็นการสื่อสารไปยังบุคคลอื่นก็ได้ เพลงไม่เพียงแต่ให้ความบันเทิง เพราะว่าดนตรีและเพลงแล้วถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ หรือแม้กระทั้งการปลุกระดม เพลงที่สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือการเน้นเรื่องการรักองค์กร มักเป็นเพลงที่มีทำนองเร้าใจ หรือปลุกใจแต่งขึ้นเพื่อจะสร้างอารมณ์ร่วมให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เข้าใจกัน และสามารถสื่อสารให้ตรงกันได้ เมื่อมีการนำมาร้องพร้อม ๆ กัน ทำให้รู้สึกเหมือนอยู่ในครอบครัวเดียวกัน และมีความภาคภูมิใจเมื่อขับร้อง เช่น เพลงประจำสถาบันของมหาวิทยาลัย วิทยาลัย โรงเรียน หน่วยงานราชการ ทั้งนี้เพลงปลุกใจถูกใช้เป็นเครื่องมือสร้างสำนึกความเป็นชาติมาอย่างต่อเนื่อง ดังที่ยิ่งลักษณ์ บุญเก็บ (2552) ศึกษาการใช้เพลงปลุกใจในฐานะสื่อประชาสัมพันธ์ให้คนไทยสำนึกรักชาติของกองทัพบก พ.ศ. 2475-2550 ขณะที่ในบริบทของสถาบันการศึกษา ชัยวัฒน์ หอวรรณภากร (2544) ได้ศึกษาการสื่อความหมายและอุดมการณ์ในเพลงมหาวิทยาลัย พบว่าเพลงมหาวิทยาลัยเป็นเพลงที่ผู้ประพันธ์ตั้งใจถ่ายทอดความคิดและอุดมการณ์เพื่อหล่อหลอมและปลูกฝังอุดมการณ์และความคิดให้ผู้รับสาร เช่น อุดมการณ์เรื่องความรัก ความภาคภูมิใจในความงดงามของสถาบันการศึกษาของตน และอุดมการณ์เรื่องความรักในสถาบันชาติศาสนาและพระมหากษัตริย์

เพลงมาร์ชเป็นเพลงที่มีจังหวะที่แสดงให้เห็นถึงความแข็งแกร่งและยังนิยมใช้ในการเดินแถวของกองทหารจากอดีตจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังใช้ร่วมวงโยธวาทิตเพื่อสร้างความบันเทิงในงานแข่งขันกีฬาต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเป็นเอกภาพและความสามัคคี รวมไปถึงแสดงเจตนาในการสั่งสอนข้อคิดบางอย่างให้แก่ผู้รับสาร (ญาศินี บุญมา, 2564) ซึ่งเพลงมาร์ชเข้ามามีบทบาทในสังคมไทยผ่านการทหาร โดยมีรูปแบบที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อใช้เดินขบวนในกิจกรรม รูปแบบเพลงมาร์ชที่มีต้นทางจากดนตรีทหารได้รับการสืบทอดมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน โดยมีนักประพันธ์รุ่นหลังนำรูปแบบดังกล่าวไปสร้างสรรค์เพลงมาร์ชประจำสถาบันต่าง ๆ ขึ้นตามค่านิยมที่ผูกโยงการมีสถาบันเข้ากับการมีบทเพลงประจำของตนเอง สะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบเพลงมาร์ชได้แพร่ขยายเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมสถาบันในสังคมไทยอย่างกว้างขวาง (รณชัย รัตนเศรษฐ, 2558)

สำหรับเพลงมาร์ชที่มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการปลุกเร้าสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้น จังหวัดภูเก็ตถือเป็นพื้นที่ที่มีความน่าสนใจอย่างยิ่งในเชิงสัญศาสตร์และวาทกรรมวิเคราะห์ เนื่องจากภูเก็ตเป็นพื้นที่ที่มีอัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เข้มแข็งและซับซ้อน มีการหล่อหลอมความเชื่อจากประวัติศาสตร์การรักชาติของบรรพบุรุษเมืองถลาง ผสานกับวิถีชีวิตพหุวัฒนธรรมแบบไทย-จีน และสังคมแบบเหมืองแร่ในอดีต ซึ่งบริบทเหล่านี้มักจะถูกบรรจุไว้ในสัญญะของเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนเพื่อส่งผ่าน “ความเป็นคนภูเก็ต” ไปสู่เยาวชนรุ่นหลัง โดยเฉพาะในโรงเรียนในจังหวัดหรือโรงเรียนมีพื้นที่ประวัติศาสตร์

จากการเก็บข้อมูลเบื้องต้นของผู้วิจัยสังเกตว่าเพลงมาร์ชโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดภูเก็ต มีการนำเสนอเนื้อหาบทเพลงที่สื่อความหมายปลุกเร้า เพื่อสร้างความรัก ความสามัคคีต่อโรงเรียน เพื่อให้ผู้ฟังเกิดจินตนาการและอารมณ์ร่วมไปด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1 : เพลงมาร์ชถลางพระนางสร้าง ของโรงเรียนถลางพระนางสร้าง

*“**หลวงพ่อปอดบูรพาจารย์**ท่านเสริมส่ง ได้ดำรงพระนางสร้างสว่างไสว”*

จากเนื้อเพลงข้างต้น “หลวงพ่อปอดบูรพาจารย์” ในฐานะชื่อวิสามานยนามทำหน้าที่เป็นสัญญะประเภทดรรชนี กล่าวคือชื่อนี้ชี้ตรงไปยังการดำรงอยู่จริงทางประวัติศาสตร์ของอดีตเจ้าอาวาสวัดถลางพระนางสร้าง ผู้เป็นที่เคารพสักการะของชาวภูเก็ตและมีบทบาทจริงในการพัฒนาโรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างสัญญะกับสิ่งที่หมายถึงจึงตั้งอยู่บนฐานของการดำรงอยู่จริง ไม่ใช่ความคล้ายคลึงเชิงรูปลักษณ์

ตัวอย่างที่ 2 : เพลงมาร์ชบ้านสะปำ มงคลวิทยา ของโรงเรียนบ้านสะปำ มงคลวิทยา

*“**ดวงประทีป**ส่องทาง ให้แสงสว่างแก่คน เราทุกคนต้องตั้งใจเรียน”*

จากเนื้อเพลงข้างต้น เป็นสื่อสัญญะประเภทภาพเสมือน ในลักษณะอุปลักษณ์ กล่าวคือความสัมพันธ์ระหว่างสัญญะกับสิ่งที่หมายถึงตั้งอยู่บนความคล้ายคลึงเชิงคุณสมบัติ ไม่ใช่ความเชื่อมโยงทางกายภาพโดยตรง “แสงสว่างที่ส่องนำทางในความมืด” ถูกเทียบเคียงกับ “การศึกษาที่นำพาสู่ความสำเร็จ” ผ่านคุณสมบัติร่วมกันคือการชี้ทาง ภาพเปรียบเทียบเช่นนี้ปรากฏบ่อยครั้งในถ้อยคำที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและการศึกษาไทยโดยทั่วไป จนกลายเป็นภาพจำที่ผู้ฟังตีความได้โดยไม่ต้องอาศัยการเทียบเคียงคุณสมบัติอย่างจงใจ ซึ่งในทางวาทกรรมการเลือกใช้ “ดวงประทีป” แทนอัตลักษณ์การศึกษา สะท้อนการผูกความสำเร็จทางวิชาการเข้ากับกรอบคุณค่าแบบพุทธศาสนา ความรู้จึงถูกนำเสนอในฐานะภารกิจทางศีลธรรม อันสอดคล้องกับรูปแบบการผลิตอุดมการณ์ในเพลงมาร์ชโรงเรียนอื่นในภูเก็ตที่มักผูกสถาบันการศึกษาเข้ากับศาสนาเช่นกัน

นอกจากนี้หากสังเกตจะพบว่า การร้องเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนนั้นมักมีการส่งเสริมให้กระทำในช่วงกิจกรรมเคารพธงชาติเวลาแปดนาฬิกา โดยนักเรียนทุกคนต้องร้องเพลงชาติก่อนร้องเพลงมาร์ชประจำโรงเรียน กิจกรรมดังกล่าวถูกระบุว่าเพื่อแสดงออกถึงความภาคภูมิใจในชาติและโรงเรียนของตน รวมทั้งเป็นการเสริมสร้างความเป็นระเบียบ สร้างความรักและความผูกพัน และสร้างจิตสำนึกในความเป็นนักเรียน เพื่อมุ่งมั่นที่จะทำประโยชน์ให้แก่โรงเรียนและสังคมในอนาคต ด้วยเหตุนี้เมื่อนำสัญญะและเจตนาดังกล่าวมาวิเคราะห์ต่อจะพบว่า เพลงมาร์ชโรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการสร้างและส่งเสริมค่านิยมทางสังคมบางอย่าง โดยมีการถ่ายทอดความคิดความเชื่อนั้นผ่านเนื้อเพลงไปสู่กลุ่มเป้าหมายทั้งนักเรียน คุณครู ผู้ปกครอง และผู้คนที่อยู่รายล้อมสังคมของโรงเรียนนั้น ๆ

ทั้งนี้จากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมา ผู้วิจัยพบว่ามีผู้ศึกษาเกี่ยวกับเพลงมาร์ชประจำโรงเรียน เช่น “การศึกษาสัญญะที่สื่ออุดมการณ์ในเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา” ของ ญาศินี บุญมา (2564) “ภาษากับอุดมการณ์เกียรติภูมิในวาทกรรมเพลงมาร์ชโรงเรียน” ของ ทินวัฒน์ สร้อยกุดเรือ (2561) “การใช้วัจนกรรมในเพลงประจำสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ” ของ กรัณฑรัตน์ หัสจำนงค์ (2561) “การสื่อ

ความหมายและอุดมการณ์ในเพลงมหาวิทยาลัย” ของ ชัยวัฒน์ หอวรรณภากร (2544) นอกจากนี้ ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา การศึกษาอุดมการณ์ผ่านตัวบทประเภทเพลงสถาบันและวาทกรรมในระบบการศึกษายังคงได้รับความสนใจจากนักวิชาการไทยอย่างต่อเนื่อง ดังปรากฏในงานของ นันทวัฒน์ เนตรเจริญ และเชิดชัย อุดมพันธ์ (2567) เรื่อง “การวิเคราะห์เปรียบเทียบภาพตัวแทนทหารในเพลงมาร์ชประจำหน่วยและเพลงสมัยนิยม” พบว่าเพลงมาร์ชประจำหน่วยนำเสนอภาพตัวแทนในเชิงบวกเท่านั้น สะท้อนกระบวนการช่วงชิงอำนาจผ่านการประกอบสร้างภาพตัวแทนระหว่างสถาบันกับประชาชน เช่นเดียวกับงานของ จันทกานต์ อยู่คง และคณะ (2568) เรื่อง “การศึกษาอุดมการณ์เด็กดีตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2567)” ด้วยแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ซึ่งยืนยันว่าตัวบทในระบบการศึกษาและวาทกรรมสถาบันยังคงเป็นพื้นที่สำคัญของการศึกษาอุดมการณ์ในปัจจุบัน แม้จะมีผู้ศึกษาเรื่องลักษณะดังกล่าวไว้แล้วทั้งในอดีตและปัจจุบัน แต่การใช้สัญญะที่สื่ออุดมการณ์ในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต ยังคงเป็นช่องว่างทางการวิจัยที่สำคัญ ดังนั้นการศึกษาว่าสถาบันการศึกษาในจังหวัดภูเก็ตเลือกใช้ “ชุดสัญญะ” ใดในการหล่อหลอมอุดมการณ์ร่วมกัน จึงช่วยให้เห็นภาพสะท้อนของการจัดระเบียบทางสังคมและการสร้างวาทกรรมตัวตนของเยาวชนท่ามกลางบริบทพหุวัฒนธรรมได้อย่างลึกซึ้ง ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญในการศึกษาครั้งนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการใช้สัญญะที่สื่ออุดมการณ์ในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต

กรอบแนวคิดในการวิจัย

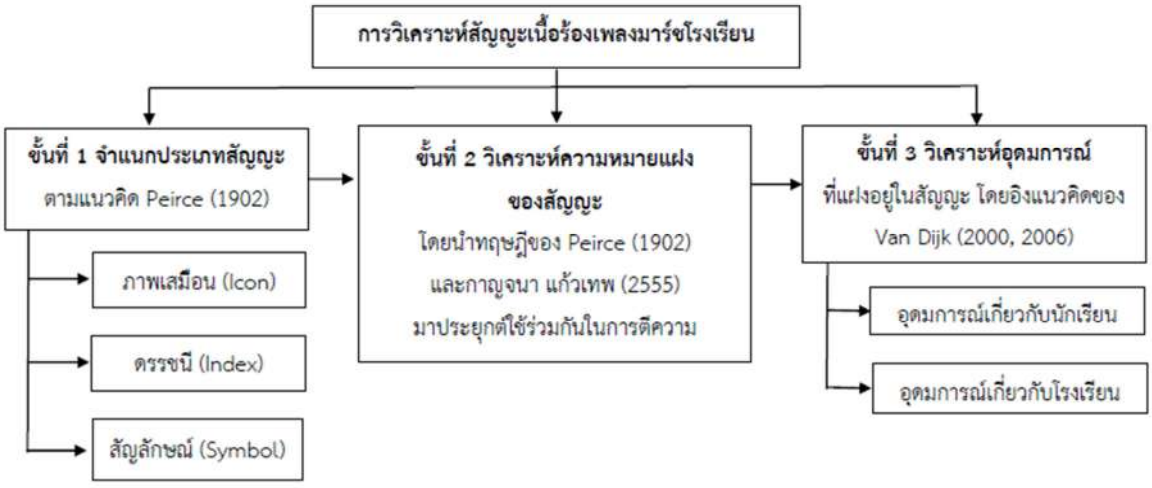

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ศึกษาคือโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ตทั้งหมด 117 โรงเรียน รวมเพลงมาร์ชทั้งหมด 117 เพลง โดยผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการเจาะจงเฉพาะโรงเรียนระดับชั้น

ประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในจังหวัดภูเก็ต เฉพาะโรงเรียนรัฐและโรงเรียนเอกชนของไทย โดยไม่ศึกษาโรงเรียนนานาชาติ และเลือกศึกษาเฉพาะเพลงมาร์ชที่เผยแพร่ผ่านเว็บไซต์หรือสื่อประชาสัมพันธ์ของโรงเรียนโดยตรงเท่านั้น ซึ่งปรากฏจำนวน 44 โรงเรียน รวมเพลงมาร์ชทั้งหมด 44 เพลง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยเครื่องมือในการวิจัย ดังนี้

2.1 แบบวิเคราะห์การสื่อความหมายบ่งบอกเจตนาผ่านแบบวิเคราะห์การสื่อความหมายของสัญญะในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงตัวอย่างตารางแสดงการใช้สัญญะสี

ถ้อยคำ	สัญญะ	ประเภท	ความหมาย
1.**เขียวเหลือง**สวยเด่นเป็นสง่า สีเจิดจ้าในการกีฬาพาก้าวไกล **(เพลงมาร์ชโรงเรียนเกาะสิเหร่)**	สีเขียวและสีเหลือง	สัญลักษณ์	โรงเรียน
2.**ชมพูน้ำเงิน**คือสีแห่งความซื่อสัตย์ มีมานะรับผิดชอบจิตอาสา **(เพลงมาร์ชโรงเรียนวัดเทพนิมิตร)**	สีชมพูและสีน้ำเงิน	สัญลักษณ์	นักเรียน

2.2 แบบวิเคราะห์การสื่ออุดมการณ์ในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงตัวอย่างการสื่ออุดมการณ์ที่ปรากฏในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต

ลำดับ	อุดมการณ์ย่อย	อุดมการณ์หลัก	จำนวนถ้อยคำ (ครั้ง)	ตัวอย่างถ้อยคำที่ปรากฏในเพลงมาร์ช
1	ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการและกีฬา	คุณลักษณะอันพึงประสงค์	19	การเรียนเป็นเลิศ, กีฬาเด่น, เด่นวิชาการ, เรียนดี ทักษะก้าวนำ, วิชาดีดนตรีเลิศล้ำ
2	การมีวินัยและความมานะ	คุณลักษณะอันพึงประสงค์	18	มีวินัย ใฝ่ความรู้, ขยันหมั่นเพียร, พากเพียรเล่าเรียน, อุตสาหะประพฤติดี, ระเบียบวินัยรู้หน้าที่

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บข้อมูลการวิจัยดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งเอกสารที่ให้ความรู้พื้นฐานในการกำหนดหัวข้อเรื่องและเอกสารที่ใช้เป็นหลักในงานศึกษาวิจัยโดยตรง ได้แก่ เอกสารที่เกี่ยวกับเพลงมาร์ช หรือเพลงปลุกใจ เอกสารที่เกี่ยวกับแนวคิดสัญศาสตร์ เอกสารที่เกี่ยวกับการอุดมการณ์ และเอกสารที่เกี่ยวกับงานวิจัย

3.2 รวบรวมเนื้อร้องเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ตจากเว็บไซต์ และสื่อประชาสัมพันธ์ของโรงเรียน เช่น เนื้อร้องเพลงมาร์ชโรงเรียนบนเว็บไซต์ เนื้อร้องเพลงมาร์ชโรงเรียนที่ถูกตีพิมพ์ลงเอกสารต่าง ๆ และคลิปวิดีโอเพลงมาร์ชโรงเรียนบนเว็บไซต์ จำนวน 44 โรงเรียน รวม 44 เพลง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิเคราะห์ข้อมูลตามขอบเขตเนื้อหาที่กำหนดไว้ ดังนี้

4.1 ประเภทสัญญะ ได้แก่ ภาพเสมือน สัญลักษณ์ และดรรชนี

4.2 สื่ออุดมการณ์ ได้แก่ สื่ออุดมการณ์เกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน และสื่ออุดมการณ์เกี่ยวกับความภาคภูมิใจในโรงเรียน

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ตัวบทเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ตอาศัยกรอบแนวคิดสัญศาสตร์ของ Peirce (1902) ในการจำแนกประเภทสัญญะ ร่วมกับแนวคิดของ กาญจนา แก้วเทพ (2555) ในการตีความความหมายแฝงของสัญญะภายใต้บริบทสังคมและวัฒนธรรมไทย และแนวคิดอุดมการณ์ของ van Dijk (2000, 2006) ในการวิเคราะห์การสื่ออุดมการณ์ ดังนี้

ตามแนวคิดของ Peirce (1902) สัญญะจำแนกตามความสัมพันธ์ระหว่างตัวสัญญะกับสิ่งที่หมายถึงออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ภาพเสมือน สัมพันธ์กันด้วยความคล้ายคลึงเชิงคุณสมบัติ เช่น อุปลักษณ์ที่มีหรือไม่มีคำเปรียบอย่าง “ดัง” “ดุจ” “เหมือน” กำกับ ดรรชนี สัมพันธ์กันด้วยการดำรงอยู่ร่วมกันทางกายภาพหรือเหตุ-ผลจริง เช่น สถานที่ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เดียวกับสถาบัน และสัญลักษณ์ สัมพันธ์กันด้วยข้อตกลงทางภาษาหรือวัฒนธรรม เช่น สี ธง หรือชื่อบุคคลสำคัญที่ถูกใช้แทนคุณค่าของสถาบัน เกณฑ์ทั้งสามนี้เป็นฐานในการจำแนกสัญญะประเภทต่าง ๆ

รวมทั้งผู้วิจัยได้นำแนวคิดของ กาญจนา แก้วเทพ (2555) ที่มองว่า สัญญะประเภทสัญลักษณ์เกิดขึ้นจากข้อตกลงร่วมกันของคนในสังคมโดยปราศจากความคล้ายคลึงเชิงรูปลักษณ์หรือความเป็นเหตุเป็นผล จึงเป็นสัญญะที่มีปัจจัยด้านวัฒนธรรมของแต่ละสังคมเข้ามากำกับความหมายอย่างเข้มข้น มาประยุกต์ใช้ร่วมกันในการตีความหมายแฝงของสัญญะภายใต้บริบทสังคมและวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะสัญญะที่มีนัยเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ท้องถิ่นภูเก็ต เพื่อช่วยอธิบายว่าเหตุใดสัญญะเหล่านั้นจึงถูกเลือกใช้ในบริบทจังหวัดภูเก็ตโดยเฉพาะ

สำหรับการวิเคราะห์อุดมการณ์ ผู้วิจัยอาศัยแนวคิดของ van Dijk (2000, 2006) ที่มองว่าอุดมการณ์ถูกสร้างและผลิตซ้ำผ่านการใช้ภาษาในตัวบท เป็นเครื่องมือที่กลุ่มทางสังคมใช้ปลูกฝังและตอกย้ำค่านิยม ความเชื่อ และมุมมองต่อโลก เพลงมาร์ชโรงเรียนจึงถูกพิจารณาในฐานะตัวบทที่ผลิตซ้ำอุดมการณ์ของสถาบันการศึกษา ดังการวิจัยต่อไปนี้

1. ประเภทของสัญญะที่สื่ออุดมการณ์ในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต พบจำนวนทั้งสิ้น 6 ประเภท ได้แก่ สัญญะสี สัญญะธง สัญญะวัตถุหรือสถานที่ทางศาสนา สัญญะตราสัญลักษณ์ประจำโรงเรียน สัญญะเลือด และสัญญะสิ่งของอื่น ๆ สามารถสรุปผลการใช้ประเภทของสัญญะในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต เรียงลำดับจากที่พบมากไปน้อย ดังนี้

1.1 การใช้สัญญะสี ในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต ผู้วิจัยพบการใช้สัญญะสีมากที่สุดจำนวนทั้งสิ้น 27 สัญญะ การใช้สัญญะสี หมายถึง สีสื่อความหมายถึงโรงเรียน นักเรียน พระมหากษัตริย์ศาสนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์โรงเรียน สีในแต่ละโรงเรียนเหมือนกัน แต่ความหมายของสีนั้นแตกต่างกันไป ตัวอย่างเช่น สีเขียวและสีเหลือง สีชมพูและสีน้ำเงิน สีน้ำเงิน สีแดง สีเทาและสีเหลือง สีส้มและสีน้ำเงิน สีฟ้าและสีดำ สีเทาและสีแดง ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงการใช้สัญญะสี

ถ้อยคำ	สัญญะ	ประเภท	ความหมาย
1.**เขียวเหลือง**สวยเด่นเป็นสง่า สีเจิดจ้าในการกีฬาพาก้าวไกล **(เพลงมาร์ชโรงเรียนเกาะสิเหร่)**	สีเขียวและสีเหลือง	สัญลักษณ์	โรงเรียน
2.**ชมพูน้ำเงิน**คือสีแห่งความซื่อสัตย์ มีมานะรับผิดชอบจิตอาสา **(เพลงมาร์ชโรงเรียนวัดเทพนิมิตร)**	สีชมพูและสีน้ำเงิน	สัญลักษณ์	นักเรียน
3.**สีน้ำเงิน**ศรีเด่นเป็นสง่า รุดหน้ารักเรียนเพียรขยันเก่งกาจวิทยาสารพันมุ่งมั่นมานะอดทน **(เพลงมาร์ชโรงเรียนกะทู้วิทยา)**	สีน้ำเงิน	สัญลักษณ์	นักเรียน
4.**สีแดง**มีให้ใครหลู่ เลือดกะทู้สู้ศึกฝึกฝน การกีฬาเลื่องชื่อลือชนฝึกตนตามหลักนักกีฬา **(เพลงมาร์ชโรงเรียนกะทู้วิทยา)**	สีแดง	สัญลักษณ์	โรงเรียน
5.กีฬา**เหลืองเทา**เด่นเป็นศักดิ์ศรี รวมใจน้องพี่เป็นศรีสถาบัน คุณธรรมนั้นก็เลิศเอกอนันต์ **(เพลงมาร์ชโรงเรียนเชิงทะเลวิทยาคม "จุติ-ก้อง อนุสรณ์)**	สีเทาและสีเหลือง	สัญลักษณ์	นักเรียน
6.**สีส้มน้ำเงิน**งามหรู พลิ้วอยู่เชิดชูความดี ประดับเคียงอยู่เป็นศรี ดอกทองหลางมีเกลื่อน **(เพลงมาร์ชโรงเรียนเมืองถลาง)**	สีส้มและสีน้ำเงิน	สัญลักษณ์	โรงเรียน
7.**สีฟ้า**ตั้งความรู้ก้าวไกลด้วยปัญญา **สีดำ**เข้มแข็งกว่าใคร **(เพลงมาร์ชโรงเรียนบ้านอ่าวน้ำบ่อ)**	สีฟ้าและสีดำ	สัญลักษณ์	ความรู้
8.**เขียว**คือพลัง**ขาว**คือความดี รวมกันทั้งสองสีคือความดีที่มีพลัง **(เพลงมาร์ชโรงเรียนหงส์หยกบำรุง)**	สีเขียวและสีขาว	สัญลักษณ์	โรงเรียน
9.**เทา แดง** คือสีที่รวมใจ จะเทิดไว้ ให้เด่น เป็นศักดิ์ศรี **(เพลงมาร์ชโรงเรียนเทศบาลเมืองภูเก็ต)**	สีเทาและสีแดง	สัญลักษณ์	โรงเรียน
10.**สีขาวแดง** จรุง รุ่งศรีวิไล อาจหาญ ชาญชัย มีน้ำใจต่อมิตรมวลชน **(เพลงมาร์ชโรงเรียนเทศบาลวัดขจรรังสรรค์)**	สีขาวและสีแดง	สัญลักษณ์	โรงเรียน
11.**สีขาวแดง** ติดตรึง ซึ้งในอุรา จิตศึกษา เราขจร รังสรรค์เอย **(เพลงมาร์ชโรงเรียนเทศบาลวัดขจรรังสรรค์)**	สีขาวและสีแดง	สัญลักษณ์	โรงเรียน
12.ไสน้ำเย็น**น้ำเงินขาว**ยามแสงส่อง แสงเรืองรองเด่นจรัสจับขอบฟ้า **(เพลงมาร์ชโรงเรียนเทศบาลเมืองป่าตอง (บ้านไสน้ำเย็น))**	สีน้ำเงินและสีขาว	สัญลักษณ์	นักเรียน
13.**ขาว น้ำเงิน** โดดเด่นเป็นสง่า ทุกแผ่นฟ้า เลื่องลือ ระบือไกล **(เพลงมาร์ชโรงเรียนดาวรุ่งวิทยา)**	สีขาวและสีน้ำเงิน	สัญลักษณ์	โรงเรียน
14.สีงามเด่น **เหลือง-แดง** เสื่อมใสศรัทธา เน้นการศึกษา พัฒนา สู่ชุมชน **(เพลงมาร์ชโรงเรียนพุทธมงคลนิมิตร)**	สีเหลืองและสีแดง	สัญลักษณ์	ศาสนา
15.น้ำใจน้องพี่**สีม่วงขาว** เกลียวกราว ผูกพันรักกันชาบซึ้ง **(เพลงมาร์ชโรงเรียนภูเก็ตไทยหัวอาเซียนวิทยา)**	สีม่วงและสีขาว	สัญลักษณ์	นักเรียน
16.**ฟ้า ชมพู** พลิ้วไสว เด่นสง่า เพื่อนำพามุ่งไปสู่ความฝัน **(เพลงมาร์ชโรงเรียนมุสลิมวิทยาภูเก็ต)**	สีฟ้าและสีชมพู	สัญลักษณ์	โรงเรียน
17.**น้ำเงินขาว**ร่วมจิตร่วมชีวิตขวัญใจ เทิดธงเราไว้เป็นสักขี **(เพลงมาร์ชโรงเรียนสตรีภูเก็ต)**	สีน้ำเงินและสีขาว	สัญลักษณ์	โรงเรียน
18.**ม่วงเทา**จะสามัคคี จะรวมพลังอันเป็นหนึ่งเดียว **(เพลงมาร์ชโรงเรียนบ้านบางโรง)**	สีม่วงและสีเทา	สัญลักษณ์	นักเรียน
19.ชาว**ฟ้า**เรานี้เชิดชูในความเป็นไทย ชาติศาสนาคือสิ่งสำคัญ **(เพลงมาร์ชโรงเรียนวัดลัฏฐิวนาราม)**	สีฟ้า	สัญลักษณ์	ศาสนา
20.**สีเขียวดำ**สัญลักษณ์บ้านนาบอน เกียรติขจรงามเด่นเป็นศักดิ์ศรี **(เพลงมาร์ชโรงเรียน อบจ.บ้านนาบอน)**	สีเขียวและสีดำ	สัญลักษณ์	โรงเรียน
21.**ชมพู-เทา**ล้อมรักสามัคคี สร้างคนดีมีศักดิ์ศรีระบือไกล **(เพลงมาร์ชโรงเรียนอนุบาลเทศบาลนครภูเก็ต)**	สีชมพูและสีเทา	สัญลักษณ์	โรงเรียน
22.**ชมพู**งานความรักสามัคคี **(เพลงมาร์ชโรงเรียนอนุบาลเทศบาลนครภูเก็ต)**	สีชมพู	สัญลักษณ์	ความมีน้ำใจ

ตารางที่ 3 (ต่อ)

ถ้อยคำ	สัญญะ	ประเภท	ความหมาย
23.**สีเทา**มีปัญญาเด่นเน้นคุณธรรม **(เพลงมาร์ชโรงเรียนอนุบาลเทศบาลนครภูเก็ต)**	สีเทา	สัญลักษณ์	ความรู้
24.ลูก**เหลืองดำ**งามสง่าคู่ฟ้าถลาง สู่หนทางความรู้คู่ปัญญา **(เพลงมาร์ชโรงเรียนถลางพระนางสร้าง)**	สีเหลืองและสีดำ	สัญลักษณ์	นักเรียน
25.**ชมพู**นั้น หรือสื่อแทนรัก อธิปไตยหนัก มีสง่า ค่าสมาน **(เพลงมาร์ชโรงเรียนวัดศรีสุนทร มิตรภาพ 15)**	ชมพู	สัญลักษณ์	นักเรียน
26.**สีแดง สีขาว** นี่คือพวกเราทุกคน ขยันอดทน ทุกคนมีความกลมเกลียว **(เพลงมาร์ชโรงเรียนเทศบาลเชิงทะเล ตันติวิท)**	สีแดงและสีขาว	สัญลักษณ์	นักเรียน
27.**น้ำเงินเหลือง**ประกาศก้องเกียรติศักดิ์ รวมใจรักสามัคคีเป็นพื้นฐาน **(เพลงมาร์ชโรงเรียนวัดสว่างอารมณ์)**	สีน้ำเงินและสีเหลือง	สัญลักษณ์	นักเรียน

1.2 การใช้สัญญะธง ในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต ผู้วิจัยพบการใช้สัญญะธง จำนวน 10 สัญญะ การใช้สัญญะธง หมายถึง โรงเรียนและสิ่งที่เป็นนามธรรม ได้แก่ เกียรติศักดิ์ศรี และชื่อเสียงของโรงเรียน ตัวอย่างเช่น น้ำเงิน – แดง, ธง, พลิ้ว ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงการใช้สัญญะธง

ถ้อยคำ	สัญญะ	ประเภท	ความหมาย
1.**น้ำเงิน - แดง** แรงกล้าสง่า**ธง** เทิดธำรงสมเด็จย่าทั่วหล้าเอย **(เพลงมาร์ชโรงเรียนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ ภูเก็ต)**	น้ำเงิน - แดง	สัญลักษณ์	โรงเรียน
2.โบกพริ้ว**ธง**ปริวที่เห็นอยู่ เมื่อดูก็งามจับใจ ที่เห็นเหลืองเทา**ธง**ผืนใหญ่ สะบัดไกวช่างงามไสว **(เพลงมาร์ชโรงเรียนเชิงทะเลวิทยาคม “จุติ-ก้อง อนุสรณ์”)**	ธง	สัญลักษณ์	โรงเรียน
3.สีส้มน้ำเงินงามหรู **พลิ้ว**อยู่เชิดชูความดี ประดับเคียงอยู่เป็นศรี **(เพลงมาร์ชโรงเรียนเมืองถลาง)**	พลิ้ว	สัญลักษณ์	โรงเรียน
4.ผืน**ธง** โบกพลิ้วปลิวสะบัด รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ รักศักดิ์ศรี **(เพลงมาร์ชโรงเรียนบ้านบางเทา)**	ธง	สัญลักษณ์	โรงเรียน
5.**ธง**สะบัดพัดไกลปลิวไสวต้องลมน่าดูชมคือ**ธง**เขียวขาว **(เพลงมาร์ชโรงเรียนหงส์หยกบำรุง)**	ธง	สัญลักษณ์	โรงเรียน
6.ใต้ร่ม**ธง**ม่วงขาวพราวเด่นสง่าปรารถนาความสำเร็จอันสดใส (ซ้ำ 2 ครั้งในเนื้อเพลง) **(เพลงมาร์ชโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต)**	ธง	สัญลักษณ์	โรงเรียน
7.มาร่วมสร้างสังคมไทยให้มั่นคง ภายใต้ไตรรงค์**ธง**ชาติไทยยิ่งใหญ่นาน **(เพลงมาร์ชโรงเรียนอนุบาลเทศบาลเมืองป่าตอง 1)**	ธง	สัญลักษณ์	โรงเรียน
8.สี**ธง**ชัยเราชมพูน้ำเงิน เลือดนักสู้ทุกผู้เราก้าวเดิน **(เพลงมาร์ชโรงเรียนบ้านสาคู)**	ธง	สัญลักษณ์	โรงเรียน
9.เทิด**ธง**เราไว้เป็นสักขี **(เพลงมาร์ชโรงเรียนสตรีภูเก็ต)**	ธง	สัญลักษณ์	โรงเรียน
10.ฟ้า ชมพู พลิ้วไสว เด่นสง่า **(เพลงมาร์ชโรงเรียนมุสลิมวิทยาภูเก็ต)**	พลิ้ว	สัญลักษณ์	โรงเรียน

1.3 การใช้สัญญะวัตถุหรือสถานที่ทางศาสนา ในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต ผู้วิจัยพบจำนวนการใช้สัญญะวัตถุหรือสถานที่ทางศาสนา จำนวนทั้งสิ้น 7 สัญญะ การใช้สัญญะวัตถุหรือสถานที่ทาง

ศาสนา หมายถึง สถานที่ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตัวอย่างเช่น หลวงพ่อปอดบูรพาจารย์ วัดไชยธารารام ท้าวเทพกระษัตรีศรีสุนทร ย่ามุก ย่าจัน เกาะสวรรค์ พ่อขุนเลิศโภคารักษ์ และหลวงพ่อเกษร ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 แสดงการใช้สัญญะวัตถุหรือสถานที่ทางศาสนา

ถ้อยคำ	สัญญะ	ประเภท	ความหมาย
1.**หลวงพ่อปอดบูรพาจารย์**ท่านเสริมส่ง ได้ดำรงพระนางสร้างสว่างไสว **(เพลงมาร์ช โรงเรียนถลางพระนางสร้าง)**	หลวงพ่อปอดบูรพาจารย์	ดรรชนี	สิ่งศักดิ์สิทธิ์
2.**วัดไชยธารารام**เคียงคู่อยู่เคารพครูผู้ประทานการศึกษา **(เพลงมาร์ชโรงเรียนบ้านฉลอง)**	วัดไชยธารารام	ดรรชนี	สถานที่
3.**ท้าวเทพกระษัตรีศรีสุนทร**บวรศักดิ์ โปรดพิทักษ์ปกป้องคุ้มครองขวัญ **(เพลงมาร์ช โรงเรียนกะทู้วิทยา)**	ท้าวเทพกระษัตรีศรีสุนทร	ภาพเสมือน	สิ่งศักดิ์สิทธิ์
4.บารมี **ย่ามุก ย่าจัน** ผูกสัมพันธ์ ไทยพุทธ อิสลาม **(เพลงมาร์ชโรงเรียนบ้านบางเทา)**	ย่ามุก ย่าจัน	ภาพเสมือน	สิ่งศักดิ์สิทธิ์
5.ทักษิณ แดนดิน ด้ามขวาน ชื่นบาน ภูเก็ต **เกาะสวรรค์** **(เพลงมาร์ชโรงเรียนบ้านบางเทา)**	เกาะสวรรค์	ภาพเสมือน	สถานที่
6.**พ่อขุนเลิศโภคารักษ์** ท่านช่วยปกปักและรักษาให้ที่ดินเรามาเป็นที่เล่าเรียน **(เพลงมาร์ชโรงเรียนบ้านสะปำ มงคลวิทยา)**	พ่อขุนเลิศโภคารักษ์	ภาพเสมือน	สิ่งศักดิ์สิทธิ์
7.**หลวงพ่อเกษร**เราบูชามาช้านาน จิตวิญญาณเรายึดเหนี่ยวกลมเกลียวกัน **(เพลงมาร์ชโรงเรียนวัดสว่างอารมณ์)**	หลวงพ่อเกษร	ภาพเสมือน	สิ่งศักดิ์สิทธิ์

1.4 การใช้สัญญะตราสัญลักษณ์ประจำโรงเรียน ในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต ผู้วิจัยพบจำนวนการใช้สัญญะตราสัญลักษณ์ประจำโรงเรียน จำนวนทั้งสิ้น 8 สัญญะ การใช้สัญญะตราสัญลักษณ์ประจำโรงเรียน หมายถึง สิ่งที่แสดงความหมายถึงโรงเรียน บทบาทหน้าที่ของโรงเรียนที่อบรมสั่งสอนนักเรียนในโรงเรียน ตัวอย่างเช่น เต๋อจื้อถี่ฉวินเหม่ย จักรเจดีย์ รูปสมอเชือกพันสำเภา หนังสือยอดประภาคาร ท้าวเทพกระษัตรีและท้าวศรีสุนทร ดุจเทียนฉายเจิดประกาย ในราตรี แหล่งศึกษาวิชาการกิจกรรม คุณธรรมนำความรู้ชมพู-เทา ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 แสดงการใช้สัญญะตราสัญลักษณ์ประจำโรงเรียน

ถ้อยคำ	สัญญะ	ประเภท	ความหมาย
1.**เต๋อจื้อถี่ฉวินเหม่ย** ปรัชญา คุณค่างดงามยิ่งใหญ่ ทะนงองอาจ **(เพลงมาร์ชโรงเรียนภูเก็ตไทยหัวอาเซียนวิทยา)**	เต๋อจื้อถี่ฉวินเหม่ย 	สัญลักษณ์	บทบาทหน้าที่
2.**จักรเจดีย์** มีศักดิ์ศรี เลื่องลือไกล กิจการใด เรามิหน่าย ไม่ประวิง **(เพลงมาร์ชโรงเรียนเทศบาลวัดขจรรังสรรค์)**	จักรเจดีย์ 	สัญลักษณ์	โรงเรียน
3.**รูปสมอเชือกพันสำเภา** ดวงตราของเราช่วยกันสืบสาน **(เพลงมาร์ชโรงเรียนบ้านบางโรง)**	รูปสมอเชือกพันสำเภา 	สัญลักษณ์	โรงเรียน

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ถ้อยคำ	สัญญะ	ประเภท	ความหมาย
4.**หนังสือยอดประภาคาร** เชิดชูรู้คุณอีกพิกุลคู่แดน **(เพลงมาร์ชโรงเรียนบ้านบางโรง)**	หนังสือยอดประภาคาร 	สัญลักษณ์	โรงเรียน
5.**ท้าวเทพกระษัตรี ท้าวศรีสุนทร**สง่า ประทับไว้เป็นตรา บูชาผู้กล้าเมืองถลาง **(เพลงมาร์ชโรงเรียนเมืองถลาง)**	ท้าวเทพกระษัตรีและท้าวศรีสุนทร 	สัญลักษณ์	โรงเรียน
6.ประดุจเพชรเก็จมณีมีค่าล้ำ **แหล่งศึกษาวิชาการกิจกรรม คุณธรรม นำความรู้ชมพู-เทา** **(เพลงมาร์ชโรงเรียนอนุบาลเทศบาลนครภูเก็ต)**	แหล่งศึกษาวิชาการ กิจกรรม คุณธรรมนำความรู้ ชมพู-เทา 	สัญลักษณ์	โรงเรียน
7.ศิลป์ศาสตร์รู้ลึกล้ำ วัฒนธรรมความเป็นไทย **ดุจเทียนฉาย**เจิดประกายในราตรี **(เพลงมาร์ชโรงเรียนขจรเกียรติศึกษา)**	ดุจเทียนฉายเจิดประกาย ในราตรี 	สัญลักษณ์	โรงเรียน
8.**ดอกบัวบาน** สัญลักษณ์ งามเลิศล้น เราทุกคน มุ่งมา เพื่อศึกษา **(เพลงมาร์ชโรงเรียนเทศบาลเมืองภูเก็ต)**	ดอกบัวบาน 	สัญลักษณ์	โรงเรียน

1.5 การใช้สัญญะเลือด ในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต ผู้วิจัยพบจำนวนการใช้สัญญะเลือดจำนวนทั้งสิ้น 7 สัญญะ การใช้สัญญะเลือด หมายถึง สิ่งที่สื่อถึงโรงเรียน นักเรียนในแต่ละโรงเรียนนั้น ๆ ซึ่งแต่ละโรงเรียนมีความหมายที่แตกต่างกันออกไป ตัวอย่างเช่น เลือดชมพูฟ้า, เลือดกะทู้, เลือดลูกปลูกปัญญา, เลือดแดงข้น, เลือดนักสู้, เลือดสีม่วงขาว, เลือดเข้ม ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 แสดงการใช้สัญญะเลือด

ถ้อยคำ	สัญญะ	ประเภท	ความหมาย
1.พวกเราต่างมุ่งศึกษา **เลือดชมพูฟ้า** เรามาร่วมสามัคคี เราบำรุงคุณธรรม **(เพลงมาร์ชโรงเรียนดาราสมุทรภูเก็ต)**	เลือดชมพูฟ้า	สัญลักษณ์	นักเรียน
2.สีแดงมิให้ใครหลู่ **เลือดกะทู้**สู้ศึกฝึกฝน การกีฬาเลื่องชื่อลือชน ฝึกตนตามหลักนักกีฬา **(เพลงมาร์ชโรงเรียนกะทู้วิทยา)**	เลือดกะทู้	สัญลักษณ์	นักเรียน
3.ทุกคนสนจิตใจจำ ทั้งศีลธรรม จรรยาซื่อตรง เรา**เลือดลูกปลูกปัญญา**มั่นคง **(เพลงมาร์ชโรงเรียนเทศบาลปลูกปัญญา ในพระอุปถัมภ์ฯ)**	เลือดลูกปลูกปัญญา	สัญลักษณ์	นักเรียน
4.ทุ่มเทงาน ใจอดทน **เลือดแดงข้น** เป็นหนึ่งเดียว **(เพลงมาร์ชโรงเรียนดาวรุ่งวิทยา)**	เลือดแดงข้น	สัญลักษณ์	นักเรียน
5.**เลือดนักสู้**ทุกผู้เราก้าวเดิน กล้าเผชิญในปัญหาสารพัน **(เพลงมาร์ชโรงเรียนบ้านสาคู)**	เลือดนักสู้	สัญลักษณ์	นักเรียน
6.น้องพี่มี**เลือดสีม่วงขาว** เป็นเรื่องราวพร้อมความรักสมัครสมาน **(เพลงมาร์ชโรงเรียนบ้านฉลอง)**	เลือดสีม่วงขาว	สัญลักษณ์	นักเรียน
7.บ้านฉลองมี**เลือดเข้ม**มิเสื่อมคลาย สู่ที่หมายเพื่อเป็นหนึ่งของเมืองไทย **(เพลงมาร์ชโรงเรียนบ้านฉลอง)**	เลือดเข้ม	สัญลักษณ์	นักเรียน

1.6 การใช้สัญญะสิ่งของอื่น ๆ ในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต ผู้วิจัยพบจำนวน 6 สัญญะ การใช้สัญญะสิ่งของอื่น ๆ หมายถึง สิ่งของ ธรรมชาติสื่อความหมายถึงโรงเรียน คุณค่า บทบาท และหน้าที่ของโรงเรียน ตัวอย่างเช่น ท่าเรือใหญ่ ไข่มุก ต้นเฟื่องฟ้า ดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 แสดงการใช้สัญญะสิ่งของอื่น ๆ

ถ้อยคำ	สัญญะ	ประเภท	ความหมาย
1. **ลูกน้ำเค็ม**นั้นดังทั่วเขตคาม **(เพลงมาร์ชโรงเรียนบ้านสะปำ มงคลวิทยา)**	ลูกน้ำเค็ม	ดรรชนี	ภูมิศาสตร์ของชุมชนสะปำ
2. **ท่าเรือใหญ่**ยังมี ไข่มุกดีเปล่งปลั่ง สมดั่งคำขวัญของเมือง **(เพลงมาร์ชโรงเรียนบ้านสะปำ มงคลวิทยา)**	ท่าเรือใหญ่	ดรรชนี	ภูมิศาสตร์ของชุมชนสะปำ
3. ท่าเรือใหญ่ยังมี **ไข่มุก**ดีเปล่งปลั่ง สมดั่งคำขวัญของเมือง **(เพลงมาร์ชโรงเรียนบ้านสะปำ มงคลวิทยา)**	ไข่มุก	ดรรชนี	ภูมิศาสตร์ของชุมชนสะปำ
4. **ต้นเฟื่องฟ้า** ชื่อว่าสามกอง ไม่เป็นสอง มีการเรียนดี **(เพลงมาร์ชโรงเรียนเทศบาลบ้านสามกอง ขุนวิเศษนุกูลกิจอุทิศ)**	ต้นเฟื่องฟ้า	ดรรชนี	โรงเรียน
5. มุ่งใจนำเอาใจใส่ในทางเจริญ **อินทนิล**ชูช่อดอกไสว **(เพลงมาร์ชโรงเรียนบ้านสาคู)**	อินทนิล	ดรรชนี	ต้นไม้ประจำโรงเรียน
6. รอบตัวคือ**ป่าชายเลน**เป็นต้นโกงกางรักษาสืบไป **(เพลงมาร์ชโรงเรียนบ้านบางโรง)**	ป่าชายเลน	ดรรชนี	อัตลักษณ์เชิงนิเวศของชุมชน

2. การสื่ออุดมการณ์ในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต หมายถึง การใช้ภาษาในการสร้างและเสริมสร้างแนวคิดหรือความเชื่อที่มีอำนาจในสังคม ซึ่งจะมีผลต่อการกำหนดมุมมอง หรือการจัดระเบียบทางสังคมและวัฒนธรรมภายในโรงเรียน พบการสื่ออุดมการณ์ 2 อุดมการณ์ใหญ่ ได้แก่ อุดมการณ์เกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน และอุดมการณ์เกี่ยวกับความภาคภูมิใจในโรงเรียน โดยภายใน 2 อุดมการณ์ใหญ่ปรากฏอุดมการณ์ย่อย ดังนี้ 2.1 อุดมการณ์เกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน ประกอบด้วยอุดมการณ์ย่อย 6 อุดมการณ์ ได้แก่ อุดมการณ์ความสามัคคี อุดมการณ์ความสำคัญของชาติศาสนา และพระมหากษัตริย์ อุดมการณ์ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการ และกีฬา อุดมการณ์ความมีน้ำใจและมารยาท อุดมการณ์การมีวินัยและความมานะ และอุดมการณ์ความภูมิใจในบ้านเกิด ส่วน 2.2 อุดมการณ์เกี่ยวกับความภาคภูมิใจในโรงเรียน ประกอบด้วยอุดมการณ์ย่อย 3 อุดมการณ์ ได้แก่ อุดมการณ์การยกย่องและเทิดทูนโรงเรียน อุดมการณ์บทบาทหน้าที่ของโรงเรียน และอุดมการณ์การรักษาชื่อเสียงของโรงเรียน ซึ่งสามารถสรุปผลการสื่อความหมายเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต เรียงลำดับจากที่พบมากไปน้อย ดังนี้

2.1 อุดมการณ์ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการและกีฬาในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต ผู้วิจัยพบจำนวนถ้อยคำที่เกี่ยวกับความเป็นเลิศทางด้านวิชาการและกีฬาทั้งสิ้น 19 ถ้อยคำ ได้แก่ เลิศแหล่งล้ำพิลาศประสาทวิชา, การเรียนเป็นเลิศ, กีฬาเด่น, เด่นวิชาการ, สร้างสรรค์ปัญญาวิชาการ, เรียนดีทักษะก้าวนำ, เด่นดีกีฬาวิชาการสมานสมัคร, การกีฬา ไม่เป็นสอง รองใครอื่น, วิชาดีดนตรีเลิศล้ำ กีฬาเราเชิดชูชื่น, การกีฬาเราไม่น้อยหน้า, การกีฬา การดนตรี ระบือนาม, ลื่อเลื่องวิชาการ แลอ่านเขียน, การเรียนดี กีฬาเด่น ความเป็นเลิศ, กีฬาเด่น, วิชาการก้าวไกล, เฟื่องการศึกษา, นักกีฬาพลานามัยใจอาจหาญ, การกีฬาเฟ้าส่งเสริมให้เด็กดีและโรงเรียนเมืองครบครันการวิชา

2.2 อุดมการณ์การมีวินัยและความมานะในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต ผู้วิจัยพบจำนวนถ้อยคำที่เกี่ยวกับการมีวินัยและความมานะทั้งสิ้น 18 ถ้อยคำ ได้แก่ หมั่นศึกษา, มีวินัย ใฝ่ความรู้, ยึดมั่นฟันฝ่า , ร่วมฝ่าฟัน, ขยันหมั่นเพียรเรียนทุกคน, ใฝ่เรียนรู้ คู่คุณธรรม, ใฝ่ศึกษา, ประพฤติดีมีวินัยสร้างชีวัน, หมั่นเล่าเรียนวิชา, ความมานะพากเพียร, พากเพียรเล่าเรียน, มีวินัยใฝ่ศึกษา, มุ่งมั่นรักการเรียน, อุตส่าห์ฝึกฝนศึกษาวิชาคุณูปกรณ์, มีวินัยใฝ่เรียนรู้, กวดขันการเรียนเพียรศึกษา, อุตสาหะประพฤติดี และระเบียบวินัยรู้หน้าที่ผิดชอบจำ

2.3 อุดมการณ์บทบาทหน้าที่ของโรงเรียนในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต ผู้วิจัยพบจำนวนถ้อยคำที่เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของโรงเรียนทั้งสิ้น 18 ถ้อยคำ ได้แก่ มีจิตอาสา พัฒนา เยาวชน, พากเพียรใส่ใจศึกษา, แหล่งวิชาศึกษาปรัชญาพอเพียง, ศาสตร์พระราชายึดถือคู่ใจ, ครูพร้อมศิษย์ร่วมประสานการศึกษา, สั่งสอนให้นักเรียนได้มีวิชา, เน้นทักษะให้นักเรียนได้ก้าวไกล, ครูอาจารย์สมัครสมานมุ่งสอนศิษย์, พวกเราพร้อม ทำเต็มที่, มุ่งหวังพัฒนาทั้ง 4 ด้าน, กล่อมเกลาหัวใจ ให้เราได้เป็นคนดี, เป็นสิ่งที่ราชประชานุเคราะห์บ่มเพาะให้, ส่งเสริมให้เป็นคนดีมีคุณธรรม, ครูอาจารย์สอนสั่งจุดพลังประกาย, เร่งพัฒนาเป็นพันธกิจของเรา, เป็นแหล่งฝึกฝนสร้างตนไปสู่จุดหมาย, พัฒนาในด้านการศึกษา และมุ่งฝึกปรือสิ่งใดได้ประสงค์

2.4 อุดมการณ์ความสามัคคีในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต ผู้วิจัยพบจำนวนถ้อยคำที่เกี่ยวกับความสามัคคีทั้งสิ้น 16 ถ้อยคำ ได้แก่ พี่น้องร่วมใจ, แม้เยาว์วัย แต่ใจสามัคคี, รักสามัคคี, มีใจสามัคคี, รักศักดิ์สามัคคีมีจรรยา, ร่วมสามัคคี, สามัคคี, เข้มแข็ง ด้วยรัก สามัคคี, สามัคคี มีปัญญา คารวะ, กรุ่นกลิ่นรักสามัคคี, สร้างความรักสามัคคี, สามัคคี กตัญญู ดำรงนาน, รักสามัคคี, เป็นหนึ่งเดียวสามัคคี, พากเพียรเล่าเรียนและสามัคคี และสามัคคีอยู่มิเสื่อมคลาย

2.5 อุดมการณ์ความมีน้ำใจและมารยาทในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต ผู้วิจัยพบถ้อยคำที่เกี่ยวกับความมีน้ำใจและมารยาททั้งสิ้น 13 ถ้อยคำ ได้แก่ ไหว้งามน้ำใจ, มีน้ำใจต่อมิตรมวลชน, มีจิตอาสา, การกีฬาสามัคคีมีน้ำใจ, คุณธรรมน้ำใจ, น้ำใจนักกีฬา, น้ำใจเราหญิงชาย, มารยาทอบรมบ่มนิสัย, จิตอาสา, ใจอารี, ไหว้สวยอย่างไทย, เคร่งศาสตร์มารยาทงามปัญญาดี และคุณธรรมจริยธรรม

2.6. อุดมการณ์ความสำคัญของชาติศาสนาและพระมหากษัตริย์ในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต ผู้วิจัยพบถ้อยคำที่เกี่ยวกับความสำคัญของชาติศาสนาและพระมหากษัตริย์ทั้งสิ้น 8 ถ้อยคำ ได้แก่ รักชาติและศาสนา, เรารักชาติ อีกศาสน์องค์กษัตรา, ชาติ ศาสน์ กษัตริย์, รักชาติพร้อมศาสนา, ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เทิดไว้เหนือชีพสรรพางค์, รู้รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์, รักชาติไทยยิ่งชีวาพระศาสนามหากษัตริย์ และเชิดชูชาติกษัตรา

2.7 อุดมการณ์การยกย่องและเทิดทูนโรงเรียนในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต ผู้วิจัยพบถ้อยคำที่เกี่ยวกับการยกย่องและเทิดทูนโรงเรียนทั้งสิ้น 8 ถ้อยคำ ได้แก่ เราเทิดไว้บนเหนือหัวทั่วสยาม, เรานี้ชื่นชมสมนามสมชื่อ, โชติสว่างกลางใจเรา, ภูมิใจรักสมัครสมาน, โรงเรียนเด่นเป็นสง่า, เทิดทูนบรรพบุรุษ, เทิดเกียรติ บางเทา และสงบร่มเย็น งดงาม อย่างมีศักดิ์ศรี

2.8 อุดมการณ์การรักษาชื่อเสียงของโรงเรียนในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต ผู้วิจัยพบถ้อยคำที่เกี่ยวกับการรักษาชื่อเสียงของโรงเรียนทั้งสิ้น 8 ถ้อยคำ ได้แก่ ช่วยกันเผย, ประสานต่อ อบรมศิษย์ให้ก้าวหน้า, ร่วมกันสร้างสรรค์นาบอนให้เลื่องชื่อ, รักษาสืบไป, ขอจงดำรงสืบไป ชั่วฟ้าดินไม่สลายม้วยมรณ์, ให้ดำรงคงอยู่ถาวรยิ่งยืนหล้า, ล้วนร่วมใจสมานสมัครรักษาภราดร และเราดำรงสมานสมัครสามัคคี

2.9 อุดมการณ์ความภูมิใจในบ้านเกิด ในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต ผู้วิจัยพบถ้อยคำที่เกี่ยวกับความภูมิใจในบ้านเกิดทั้งสิ้น 5 ถ้อยคำ ได้แก่ รักเกียรติศักดิ์ศรี, รักชาติ, ชุมชนแน่นแฟ้น, งามขจรชื่อนี้เป็นศรีสถาน และบ้านฉลองคือนามเด่นเป็นที่หนึ่ง

ตารางที่ 9 แสดงสรุปผลการสื่ออุดมการณ์ที่ปรากฏในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต จำแนกตามประเภทและลำดับความถี่

ลำดับ	อุดมการณ์ย่อย	อุดมการณ์หลัก	จำนวนถ้อยคำ (ครั้ง)	ตัวอย่างถ้อยคำที่ปรากฏในเพลงมาร์ช
1	ความเป็นเลิศทางด้านวิชาการและกีฬา	คุณลักษณะอันพึงประสงค์	19	การเรียนเป็นเลิศ, กีฬาเด่น, เด่นวิชาการ, เรียนดีทักษะก้าวนำ, วิชาดีดนตรีเลิศล้ำ
2	การมีวินัยและความมานะ	คุณลักษณะอันพึงประสงค์	18	มีวินัย ใฝ่ความรู้, ขยันหมั่นเพียร, พากเพียรเล่าเรียน, อุตสาหะประพฤติดี, ระเบียบวินัยรู้หน้าที่
3	บทบาทหน้าที่ของโรงเรียน	ความภาคภูมิใจในโรงเรียน	18	พัฒนาเยาวชน, แหล่งวิชาศึกษาปรัชญาพอเพียง, ศาสตร์พระราชายึดถือคู่ใจ, กล่อมเกลาหัวใจให้เป็นคนดี
4	ความสามัคคี	คุณลักษณะอันพึงประสงค์	16	พี่น้องร่วมใจ, รักสามัคคี, เข้มแข็งด้วยรักสามัคคี, เป็นหนึ่งเดียวสามัคคี, สามัคคีอยู่มิเสื่อมคลาย
5	ความมีน้ำใจและมารยาท	คุณลักษณะอันพึงประสงค์	13	ไหว้สวยอย่างไทย, มีน้ำใจต่อมิตรมวลชน, จิตอาสา, มารยาทอบรมบ่มนิสัย, เคร่งศาสตร์มารยาทงาม
6	ความสำคัญของชาติศาสนาพระมหากษัตริย์	คุณลักษณะอันพึงประสงค์	8	รักชาติและศาสนา, เรารักชาติอีกศาสน์องค์กษัตรา, รู้รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์, รักชาติไทยยิ่งชีวา
7	การยกย่องและเทิดทูนโรงเรียน	ความภาคภูมิใจในโรงเรียน	8	เราเทิดไว้บนเหนือหัวทั่วสยาม, โชติสว่างกลางใจเรา, โรงเรียนเด่นเป็นสง่า, สงบร่มเย็นงดงามอย่างมีศักดิ์ศรี
8	การรักษาชื่อเสียงของโรงเรียน	ความภาคภูมิใจในโรงเรียน	8	ร่วมกันสร้างสรรค์นาบอนให้เลื่องชื่อ, ขอจงดำรงสืบไป ชั่วฟ้าดินไม่สลาย, ให้ดำรงคงอยู่ถาวรยิ่งยืนหล้า
9	ความภูมิใจในบ้านเกิด	คุณลักษณะอันพึงประสงค์	5	รักเกียรติศักดิ์ศรี, ชุมชนแน่นแฟ้น, งามขจรชื่อนี้เป็นศรีสถาน, บ้านฉลองคือนามเด่นเป็นที่หนึ่ง
รวม			**113**	

สรุปผลและอภิปรายผล

เมื่อนำผลการศึกษาการใช้สัญญะที่สื่ออุดมการณ์ในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต มาเปรียบเทียบกับงานวิจัยของ ญาศินี บุญมา (2564) เรื่องสัญญะที่สื่ออุดมการณ์ในเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา พบว่ามีประเด็นที่สอดคล้องกัน เนื่องจากเป็นกลุ่มตัวอย่าง และการใช้สัญญะที่ใกล้เคียงกัน คือ มีการใช้สัญญะสีปรากฏมากที่สุดในทั้งงานวิจัยนี้และงานของญาศินี บุญมา (2564) ความตรงกันนี้ไม่ใช่

เรื่องบังเอิญของกลุ่มตัวอย่าง แต่ชี้ให้เห็นกลไกร่วมที่ไม่ผูกกับภูมิภาค คือสีเป็นสัญญะประเภทสัญลักษณ์ตามนิยามของ Peirce (1902) ที่ในทางปฏิบัติทางสังคมข้ามเส้นแบ่งไปทำหน้าที่เป็นดรรชนีของร่างกาย เพราะถูกสวมใส่ ถูกโบกสะบัด และถูกทาลงบนผิวกายในกีฬาสีและเครื่องแบบ ทั้งนี้ แม้แต่สีที่เหมือนกันในแต่ละโรงเรียนก็มีความหมายที่แตกต่างกันตามบริบทเฉพาะของโรงเรียนแต่ละแห่ง

ที่น่าสังเกตคือ สัญญะสีในเพลงมาร์ชโรงเรียนภูเก็ตมักปรากฏร่วมกับสัญญะเลือดอยู่เสมอ ดังตัวอย่าง “เลือดชมพูฟ้า” “เลือดกะทู้” “เลือดเข้ม” การปรากฏคู่กันซ้ำ ๆ เป็นลักษณะของการปลูกฝังคุณค่าทางสังคมให้เข้าไปในระดับความรู้สึกของร่างกายได้ ไม่ใช่แค่ในระดับความคิดนั่นเอง

สำหรับผลการศึกษาการสื่ออุดมการณ์ในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต พบอุดมการณ์ความเป็นเลิศทางวิชาการและกีฬาปรากฏมากที่สุด (ดูตารางที่ 9) สอดคล้องกับข้อค้นพบของ ญาศินี บุญมา (2564) ส่วนอุดมการณ์ความสำคัญของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ปรากฏเพียง 8 ถ้อยคำ ซึ่งถ้าดูตามแนวคิดของ van Dijk (2000, 2006) ที่มองว่ายิ่งพูดถึงอุดมการณ์ใดบ่อยแสดงว่าอุดมการณ์นั้นสำคัญ อาจทำให้สรุปได้ว่าโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ตให้ความสำคัญกับชาติ ศาสนา กษัตริย์ น้อยกว่าเรื่องความเก่งของนักเรียนเป็นรายบุคคล ทว่างานวิจัยนี้มองว่าความถี่ของถ้อยคำอาจบอกได้เพียงบางส่วน กล่าวคือ บางอุดมการณ์อาจต้องกล่าวซ้ำบ่อย ๆ เพราะยังไม่ฝังแน่นในตัวนักเรียน เช่น ความขยัน ความมีวินัย จึงต้องคอยย้ำเตือนผ่านเนื้อเพลง ในขณะที่บางอุดมการณ์ เช่น ความรักชาติ ศาสนา กษัตริย์ อาจเป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในความรู้สึกของนักเรียนตั้งแต่ต้นจึงไม่จำเป็นต้องกล่าวซ้ำบ่อย ๆ

ในส่วนของอุดมการณ์ความกตัญญู ซึ่ง ญาศินี บุญมา (2564) จัดเป็นอุดมการณ์ย่อยอิสระในกลุ่มตัวอย่างระดับประเทศ งานวิจัยนี้พบร่องรอยของอุดมการณ์ดังกล่าวอยู่บ้างในถ้อยคำบางส่วน แต่มีความถี่และความสม่ำเสมอไม่มากพอที่จะจัดตั้งเป็นอุดมการณ์ย่อยที่เป็นอิสระได้ตามเกณฑ์ของงานวิจัยนี้ ด้วยขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ยังจำกัดกว่างานระดับชาติ การอ้างสรุปว่าอุดมการณ์กตัญญูมีน้ำหนักน้อยในพื้นที่ภูเก็ตจึงควรกระทำด้วยความระมัดระวัง และเป็นประเด็นที่งานวิจัยต่อไปควรขยายกลุ่มตัวอย่างเพื่อตรวจสอบว่าร่องรอยนี้จะตกผลึกเป็นอุดมการณ์ย่อยที่ชัดเจนหรือไม่

นอกจากนี้ สัญญะวัตถุหรือสถานที่ทางศาสนาในงานวิจัยนี้ปรากฏการระบุความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาอย่างจงใจ ดังตัวอย่าง “บารมี ย่ามุก ย่าจัน ผูกสัมพันธ์ ไทยพุทธ อิสลาม” ซึ่งสะท้อนว่าภูเก็ตเป็นพื้นที่พหุศาสนาจึงต้องกล่าวถึงทั้งพุทธและอิสลามร่วมด้วย ในทำนองเดียวกันสัญญะสิ่งของอื่น ๆ อย่าง “ป่าชายเลน” “ท่าเรือใหญ่” “ไข่มุก” คือดรรชนีที่ผูกกับภูมิศาสตร์ชายฝั่งอันดามันโดยตรง สร้างอัตลักษณ์เชิงนิเวศและเศรษฐกิจคู่ขนานไปกับอัตลักษณ์สถาบันแบบดั้งเดิม เมื่อเทียบกับกรอบเกียรติภูมิโรงเรียนของทินวัฒน์ สร้อยกุดเรือ (2561) ซึ่งพบว่าเกียรติภูมิโรงเรียนประกอบสร้างจากชื่อเสียงทางประวัติศาสตร์ ความเป็นเลิศทางวิชาการ-กีฬา และชื่อเสียงสถาบัน กรอบดังกล่าวตั้งอยู่บนสมมติฐานว่าโรงเรียนไทยส่วนใหญ่มีชุมชนศาสนาเดียว แต่ใช้อธิบายกรณีภูเก็ตได้ไม่สมบูรณ์ เพราะเพลงมาร์ชโรงเรียนภูเก็ตแสดงความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาไว้อย่างชัดเจนดังตัวอย่างข้างต้น

อีกประเด็นที่สำคัญคือ ถ้อยคำต่าง ๆ ที่ใช้ในเพลงมาร์ชมักมีลักษณะทับซ้อนกันในเชิงอุดมการณ์ เช่น คำว่า “พากเพียรเล่าเรียน” อาจสะท้อนทั้งความมานะ ความมีวินัย และความเป็นเลิศทางวิชาการพร้อมกัน ซึ่ง

แสดงให้เห็นว่าอุดมการณ์ในเพลงมาร์ชไม่ได้แยกจากกันอย่างเด็ดขาด แต่เป็นกระบวนการที่ประสานและเชื่อมโยงกันอย่างแนบแน่น

กล่าวโดยสรุป การวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า เพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ตมิได้เป็นเพียงบทเพลงสัญลักษณ์ของสถาบันการศึกษาเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือทางวาทกรรมที่ทรงพลังในการสร้าง สื่อสาร และหล่อหลอมอุดมการณ์ให้แก่นักเรียนในระดับจิตสำนึก ผ่านการใช้ภาษาที่แฝงสัญญะและอารมณ์ความรู้สึกไว้ในทุกถ้อยคำ โดยมีทั้งมิติของชาติ ศาสนา สถาบัน ความรักในท้องถิ่น และการพัฒนาตนเอง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของภาษาในการสื่อสารอุดมการณ์ในบริบทของการศึกษาไทยอย่างชัดเจน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้ประโยชน์ ผลจากการวิจัยเรื่อง “การใช้สัญญะที่สื่ออุดมการณ์ในเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ต” สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในกิจกรรมแนะแนวและกิจกรรมหน้าเสาธงเพื่อปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์และความภาคภูมิใจในสถาบันผ่านการตีความสัญญะในเพลงมาร์ช นอกจากนี้ยังใช้เป็นสื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่น เพื่อให้เยาวชนและชุมชนตระหนักถึงรากเหง้าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของจังหวัดภูเก็ต

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาการรับรู้ของนักเรียนที่มีต่อสัญญะและอุดมการณ์ในเพลงมาร์ช แม้ว่างานวิจัยนี้จะเน้นการวิเคราะห์เนื้อหา แต่ยังไม่มีการศึกษาว่า นักเรียน “เข้าใจ” หรือ “ตีความ” สัญญะเหล่านั้นอย่างไร จึงควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มเติม เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึกหรือกลุ่มสนทนา เพื่อตรวจสอบผลกระทบของการใช้ภาษาเชิงอุดมการณ์ต่อความคิดและพฤติกรรมของนักเรียน และควรขยายขอบเขตการศึกษาครอบคลุมโรงเรียนในจังหวัดอื่นหรือภูมิภาคอื่น เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของการใช้สัญญะและอุดมการณ์ในเพลงมาร์ชของโรงเรียนในแต่ละพื้นที่ อันจะช่วยให้เข้าใจบทบาทของวัฒนธรรมท้องถิ่นและนโยบายการศึกษาที่ส่งผลต่อวาทกรรมของโรงเรียนในระดับกว้างมากขึ้น

2.2 ควรมีการขยายกลุ่มตัวอย่างเพลงมาร์ชโรงเรียนในจังหวัดภูเก็ตให้ครอบคลุมมากขึ้น เพื่อตรวจสอบว่าร่องรอยของอุดมการณ์ความกตัญญูที่พบในงานวิจัยนี้จะปรากฏชัดเจนขึ้นจนจัดเป็นอุดมการณ์ย่อยอิสระได้หรือไม่

เอกสารอ้างอิง

กรัณฑรัตน์ หัสจำนงค์. (2561). *การใช้วัจนกรรมในเพลงประจำสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ.* [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. http://ithesisir.su.ac.th/dspace/bitstream/123456789/1904/1/59202202.pdf

กาญจนา แก้วเทพ. (2555). *สื่อเก่า-สื่อใหม่: สัญญะ อัตลักษณ์ อุดมการณ์.* ภาพพิมพ์.

จันทกานต์ อยู่คง, ศานิตย์ ศรีคุณ และสกาวเดือน ซาธรรม. (2568). การศึกษาอุดมการณ์เด็กดีตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย ภาษาพาที ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2567). *วารสารวจนะ, 13*(1), 1 - 21.

ชัยวัฒน์ หอวรรณภากร. (2544). *การสื่อความหมายและอุดมการณ์ในเพลงมหาวิทยาลัย.* [วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. https://dric.nrct.go.th/Search/ShowFulltext/1/124648

ญาศิณี บุญมา. (2564). *การศึกษาสัญญะที่สื่ออุดมการณ์ในเพลงมาร์ชประจำโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา.* [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร]. http://nuir.lib.nu.ac.th/dspace/bitstream/123456789/5259/3/60060837.pdf

ทินวัฒน์ สร้อยกุดเรือ. (2561). ภาษากับอุดมการณ์เกียรติภูมิในวาทกรรมเพลงมาร์ชโรงเรียน. *วารสารนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 8*(3), 44 - 65.

นันทวัฒน์ เนตรเจริญ และเชิดชัย อุดมพันธ์. (2567). การวิเคราะห์เปรียบเทียบภาพตัวแทนทหารในเพลงมาร์ชประจำหน่วยและเพลงสมัยนิยม. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 12*(2), 145 - 177.

ยิ่งลักษณ์ บุญเก็บ. (2552). *การใช้เพลงปลุกใจในฐานะสื่อประชาสัมพันธ์ให้คนไทยสำนึกรักชาติ ของกองทัพบก พ.ศ.2475 - 2550.* [วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. https://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/235017

รณชัย รัตนเศรษฐ. (2558). บทบาทแตรวงทหารกับวัฒนธรรมดนตรีของไทย. *วารสารดนตรีและการแสดง, 1*(1), 66 - 79.

Peirce, C. S. (1902). Logic as Semiotic: The Theory of Signs in J. Buchler (ed.). *Philosophical writings of Peirce*. Dover Publications.

van Dijk, T. A. (2000). *Ideology: A Multidisciplinary Approach.* Sage Publications. doi: https://doi.org/10.4135/9781446217856

_____. (2006). Ideology and Discourse Analysis. *Journal of political ideologies, 11*(2), 115 - 140. doi: https://doi.org/10.1080/13569310600687908

มาตรการทางกฎหมายในการกำกับดูแลสถานประกอบการดูแลผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559: การศึกษาเปรียบเทียบเพื่อยกระดับมาตรฐาน

LEGAL MEASURES FOR REGULATING ELDERLY CARE FACILITIES UNDER THE HEALTH ESTABLISHMENT ACT B.E. 2559: A COMPARATIVE ANALYSIS FOR ELEVATING STANDARDS

จิรัตน์ เขียวชอุ่ม[1,*] และ สุพรรณี เขียวชอุ่ม[2]
Chirat Keawchaum[1,*] and Supannee Keawchaum[2]

(**Received:** 17 May, 2026; **Revised:** 20 Aug., 2026; **Accepted:** 21 Aug., 2026)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ข้อจำกัดของโครงสร้างกฎหมายไทยในการกำกับดูแลสถานประกอบการดูแลผู้สูงอายุและผู้มีภาวะพึ่งพิง โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสารและการวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายกับประเทศสิงคโปร์ ญี่ปุ่น และสหราชอาณาจักร ผลการศึกษาพบว่า กฎกระทรวงภายใต้พระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 มีลักษณะบังคับใช้เกณฑ์มาตรฐานแบบเดียวกันหมด ขาดการจำแนกประเภทตามระดับความเข้มข้นของการดูแล ขาดมาตรฐานสภาพแวดล้อมที่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ขาดระบบการสอบวัดระดับวิชาชีพผู้ดูแล และมีโครงสร้างการจัดเก็บค่าธรรมเนียมใบอนุญาตที่คำนวณจากขนาดพื้นที่ทางกายภาพ ซึ่งไม่สะท้อนมูลค่าทางเศรษฐกิจ ผู้วิจัยจึงเสนอแนะการพัฒนากฎหมายผ่านรูปแบบผสมผสาน โดยให้แก้ไขกฎกระทรวงเพื่อจำแนกกิจการเป็น 5 ประเภทตามความเข้มข้นของการดูแล กำหนดมาตรฐานสภาพแวดล้อมและการคุ้มครองสิทธิแบบแบ่งระดับ จัดระดับความสามารถวิชาชีพผู้ดูแลเป็น 3 ระดับ และปรับโครงสร้างค่าธรรมเนียมเป็นอัตราก้าวหน้าตามประเภทกิจการและจำนวนเตียง เพื่อยกระดับมาตรฐานสถานประกอบการสู่สากล ควบคู่ไปกับการรักษาสมดุลทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: สถานประกอบการดูแลผู้สูงอายุ, สถานประกอบการเพื่อสุขภาพ, การกำกับดูแลมาตรฐาน, การศึกษาเปรียบเทียบ

[1] อาจารย์, วิทยาลัยนวัตกรรมและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา จังหวัดสตูล ประเทศไทย
[1] Lecturer, College of Innovation Management, Songkhla Rajabhat University, Satun Province, Thailand
[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์, วิทยาลัยนวัตกรรมและการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา จังหวัดสตูล ประเทศไทย
[2] Assistant Professor, College of Innovation Management, Songkhla Rajabhat University, Satun Province, Thailand
* Corresponding author. E-mail: chirat.ke@skru.ac.th

Abstract

This research aimed to examine and analyze the limitations of the Thai legal framework in regulating care facilities for the elderly and dependent persons. Employing documentary research and comparative legal analysis with Singapore, Japan, and the United Kingdom, the study revealed that the Ministerial Regulations under the Health Establishment Act B.E. 2559 (2016) impose a one-size-fits-all standard. They lack classification based on care intensity, environmental standards that respect human dignity, a professional grading system for caregivers, and feature a licensing fee structure based on physical area that fails to reflect actual economic value. The researcher proposed a hybrid model for legal reform, suggesting the amendment of Ministerial Regulations to classify facilities into five categories based on care intensity. Furthermore, it recommended implementing tiered environmental and rights protection standards, establishing a three-tier professional grading system for caregivers, and restructuring licensing fees into progressive rates based on facility type and bed capacity. These legal measures aim to elevate facility standards to an international level while maintaining a sustainable balance between economic and social considerations.

Keywords: Elderly Care Facilities, Health Establishments, Regulatory Standards, Comparative Study

บทนำ

ประเทศไทยได้กลายเป็นสังคมสูงวัยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 และกำลังก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super Aged Society) ในระยะเวลาอันใกล้ (อาทิตยา ภวปัญญากุล, 2567) การเปลี่ยนแปลงทางประชากรศาสตร์ดังกล่าวสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนเศรษฐกิจผ่านนโยบายศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ (Medical Hub) และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Wellness Tourism) เพื่อดึงดูดชาวต่างชาติให้เข้ามาพำนักระยะยาว (Long-stay) (ปิติ เอี่ยมจำรูญลาภ และคณะ, 2564) การพัฒนาสถานประกอบการดูแลผู้สูงอายุและผู้มีภาวะพึ่งพิง (Long-Term Care Facilities) จึงมีความสำคัญยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจ ควบคู่ไปกับการรักษาคุณภาพชีวิต สุขภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้สูงอายุ (Yanprapasiri & Jarutach, 2025) อย่างไรก็ตาม การสร้างความเชื่อมั่นในระดับสากลยังเผชิญปัญหาช่องว่างทางกฎหมาย เนื่องจากกฎหมายที่ควบคุมธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทยในปัจจุบันยังมีความซ้ำซ้อน ไม่ทันสมัย และมาตรฐานการดูแลผู้สูงอายุยังอยู่ในระดับขั้นต่ำที่ควรได้รับการยกระดับให้สูงขึ้นเพื่อรองรับมาตรฐานโลก (จิรัตน์ เขียวชอุ่ม และสุพรรณี เขียวชอุ่ม, 2565)

สถานะของกฎหมายไทยในปัจจุบันยังมีข้อจำกัดและปัญหาในทางปฏิบัติภายใต้พระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 และกฎหมายลำดับรองที่สำคัญ 3 ฉบับที่ออกบังคับใช้ในปี พ.ศ.

2563 โดยประการแรก กฎกระทรวง กำหนดให้กิจการการดูแลผู้สูงอายุหรือผู้มีภาวะพึ่งพิง เป็นกิจการอื่นในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2563 (ต่อไปนี้เรียกว่า “กฎกระทรวงฉบับกำหนดประเภทกิจการ”) มีข้อจำกัดในการจัดประเภทบริการที่กว้างเกินไปและยึดเกณฑ์ระยะเวลาการพำนักเพียงมิติเดียว ซึ่งยังไม่ครอบคลุมบริบทสากลที่จำแนกตามระดับความเข้มข้นของการพึ่งพิงทางการแพทย์ (อนุราช เพิ่มสิน และคณะ, 2567) ประการที่สอง กฎกระทรวง กำหนดมาตรฐานด้านสถานที่ ความปลอดภัย และการให้บริการในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพประเภทกิจการการดูแลผู้สูงอายุหรือผู้มีภาวะพึ่งพิง พ.ศ. 2563 (ต่อไปนี้เรียกว่า “กฎกระทรวงฉบับกำหนดมาตรฐานสถานที่”) มีลักษณะเป็นการบังคับใช้เกณฑ์ขั้นต่ำแบบเดียวกันหมด (One-size-fits-all) ทำให้ขาดการกำหนดมาตรฐานสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการใช้ชีวิตแบบเหมือนอยู่บ้านเพื่อเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Drobež & Bogataj, 2022; Kucharska, 2023) ละเลยความโปร่งใสทางราคาและกระบวนการจัดการข้อร้องเรียน (ปิติ เอี่ยมจำรูญลาภ และคณะ, 2564) และไม่มีระบบการสอบวัดและจัดระดับวิชาชีพรวมถึงมาตรฐานเฉพาะสำหรับผู้ดูแลที่เป็นแรงงานข้ามชาติ (อาทิตยา ภวปัญญากุล, 2567) ประการที่สาม กฎกระทรวงกำหนดค่าธรรมเนียมและการชำระค่าธรรมเนียมเกี่ยวกับกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2563 (ต่อไปนี้เรียกว่า “กฎกระทรวงฉบับกำหนดค่าธรรมเนียม”) มีปัญหาเชิงโครงสร้างที่พิจารณาจากขนาดพื้นที่ (ตารางเมตร) เป็นหลักเพียงประการเดียว ซึ่งไม่สะท้อนมูลค่าทางเศรษฐกิจและความซับซ้อนของการดูแล ทั้งที่กฎหมายแม่บทในมาตรา 4 วรรคสอง ได้เปิดช่องให้สามารถกำหนดค่าธรรมเนียมแตกต่างกันตามประเภทและขนาดควบคู่กันได้

แม้ว่างานวิจัยก่อนหน้าจะมุ่งเน้นแก้ปัญหาเฉพาะด้านหรือเสนอทางออกที่ต้องอาศัยกระบวนการทางนิติบัญญัติที่ใช้ระยะเวลานาน เนื่องจากการแก้ไขพระราชบัญญัติต้องผ่านการพิจารณาของรัฐสภาหลายขั้นตอน (จิรัตน์ เขียวชอุ่ม และสุพรรณี เขียวชอุ่ม, 2565; อาทิตยา ภวปัญญากุล, 2567; อนุราช เพิ่มสิน และคณะ, 2567; Yanprapasiri & Jarutach, 2025) บทความวิจัยนี้จึงมีความใหม่ทางวิชาการด้วยการเสนอแนวทางการปรับปรุงกฎหมายลำดับรอง (กฎกระทรวงทั้ง 3 ฉบับ) ซึ่งเป็นแนวทางที่ครบวงจรและสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างรวดเร็วและเป็นรูปธรรม (Practical approach) โดยบูรณาการข้อเสนอแนะทั้งในด้านการขยายประเภทกิจการตามระดับความเข้มข้นของการดูแล การยกระดับมาตรฐานสิ่งแวดล้อมและความโปร่งใส ควบคู่กับการควบคุมมาตรฐานผู้ปฏิบัติงาน ตลอดจนการปรับโครงสร้างค่าธรรมเนียมให้สอดคล้องกับประเภทและจำนวนผู้เข้ารับบริการสูงสุดโดยไม่ต้องตราพระราชบัญญัติใหม่ ซึ่งจะเป็นการยกระดับกลไกการกำกับดูแลเพื่อรองรับนโยบายศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ (Medical Hub) ได้อย่างมีผลในทางปฏิบัติทันที

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ข้อจำกัดของโครงสร้างกฎหมายไทยในการกำกับดูแลสถานประกอบการดูแลผู้สูงอายุและผู้มีภาวะพึ่งพิง

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความนี้ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยหลักกฎหมาย (Doctrinal Legal Research) เป็นหลัก โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์กฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในสถานการณ์เฉพาะเจาะจง ได้แก่ การวิเคราะห์ตัวบท พระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 และกฎหมายลำดับรอง ได้แก่ กฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องทั้ง 3 ฉบับ (พ.ศ. 2563) ซึ่งประกอบด้วย กฎกระทรวงฉบับกำหนดประเภทกิจการ กฎกระทรวงฉบับกำหนดมาตรฐานสถานที่ และกฎกระทรวงฉบับกำหนดค่าธรรมเนียม เพื่อค้นหาข้อจำกัดและปัญหาทางกฎหมายในโครงสร้างปัจจุบันที่ใช้กำกับดูแลมาตรฐานผู้ดูแลและสถานประกอบการในประเทศไทย

นอกจากนี้ บทความนี้ได้ใช้การวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมาย (Comparative Legal Analysis) โดยผู้วิจัยได้คัดเลือก 3 ประเทศผู้นำ และระบุกฎหมายแม่บทที่ใช้เป็นฐานในการศึกษา ได้แก่ (1) ประเทศสิงคโปร์ (มีจุดเด่นด้านการจัดประเภทกิจการตามระดับความเข้มข้นของการดูแล) ศึกษาภายใต้พระราชบัญญัติบริการสถานพยาบาล ค.ศ. 2020 (Healthcare Services Act 2020) ซึ่งเปลี่ยนผ่านจากการกำกับดูแลอิงตามสถานที่ตั้งมาเป็นการกำกับดูแลอิงตามระดับความเสี่ยง (2) ประเทศญี่ปุ่น (มีจุดเด่นด้านมาตรฐานวิชาชีพผู้ดูแล) ศึกษาภายใต้พระราชบัญญัติประกันการดูแลระยะยาว ค.ศ. 1997 (Long-Term Care Insurance Act 1997) ซึ่งบูรณาการระบบการดูแลผู้สูงอายุเข้ากับระบบประกันสังคมแห่งชาติ และ (3) สหราชอาณาจักร (มีจุดเด่นด้านมาตรฐานสภาพแวดล้อมที่เหมือนบ้าน) ศึกษาภายใต้พระราชบัญญัติการดูแล ค.ศ. 2014 (Care Act 2014) ซึ่งขับเคลื่อนด้วยแนวคิดสิทธิมนุษยชนและการดูแลที่ยึดบุคคลเป็นศูนย์กลาง เพื่อนำมาศึกษาเปรียบเทียบใน 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) การจำแนกประเภทกิจการตามระดับความเข้มข้นของการดูแล 2) มาตรการกำกับดูแลมาตรฐานสถานที่และการคุ้มครองสิทธิ 3) มาตรการกำกับดูแลมาตรฐานวิชาชีพของผู้ปฏิบัติงาน และ 4) โครงสร้างการจัดเก็บค่าธรรมเนียม เพื่อประเมินข้อจำกัดและเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายไทยต่อไป

ผลการวิจัย

1. สถานะและข้อจำกัดของกฎหมายไทยในปัจจุบัน โครงสร้างทางกฎหมายในการกำกับดูแลสถานประกอบการดูแลผู้สูงอายุของประเทศไทยในปัจจุบัน อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 ซึ่งให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขในการออกกฎหมายลำดับรองเพื่อควบคุมกิจการเฉพาะด้าน อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณากฎกระทรวงทั้ง 3 ฉบับที่ออกมาบังคับใช้ในปี พ.ศ. 2563 ในมิติของการรองรับกลุ่มผู้สูงอายุชาวต่างชาติพำนักระยะยาว พบว่ายังมีข้อจำกัดและอุปสรรคทางกฎหมายที่สำคัญ ดังนี้

1.1 กฎกระทรวงฉบับกำหนดประเภทกิจการ ข้อ 4 ได้จำแนกประเภทกิจการออกเป็น 3 ลักษณะกว้างๆ ได้แก่ (1) การดูแลระหว่างวัน (2) การจัดให้มีที่พำนักอาศัย และ (3) การให้บริการโดยมีการพักค้างคืน ปัญหาสำคัญของการตีความตามตัวบทคือ กฎหมายไทยใช้ระยะเวลาและรูปแบบการพักอาศัยเป็น

เกณฑ์จำแนกประเภทเพียงมิติเดียว ซึ่งไม่ครอบคลุมบริบทสากลที่มักจำแนกตามระดับความเข้มข้นของการพึ่งพิงทางการแพทย์ ตัวอย่างเช่น สิงคโปร์มีการแยกสถานพยาบาลดูแลผู้สูงอายุทั่วไป ออกจากสถานดูแลประคับประคองผู้ป่วยระยะสุดท้ายอย่างเด็ดขาด เนื่องจากมีความต้องการการแทรกแซงทางการแพทย์ที่ต่างกัน (Samsudin et al, 2024)

การจำกัดประเภทกิจการไว้เพียง 3 ลักษณะถือเป็นอุปสรรคต่อการยกระดับสู่สถานประกอบการระดับพรีเมียมที่รองรับผู้สูงอายุชาวต่างชาติพำนักระยะยาว ซึ่งมักมีความต้องการการดูแลทางการแพทย์ที่ซับซ้อนเฉพาะเจาะจง การขาดประเภทย่อยทำให้กิจการที่มีความเข้มข้นของการดูแลระดับสูงถูกจัดรวมอยู่ในประเภทพักค้างคืนและถูกบังคับใช้ด้วยมาตรฐานขั้นต่ำแบบเหมารวมเช่นเดียวกับสถานดูแลทั่วไป โครงสร้างที่ไม่สอดคล้องกับหลักการกำกับดูแลบนฐานความเสี่ยง (Risk-based Regulation) นี้ จึงไม่สะท้อนคุณภาพที่แท้จริงและไม่เพียงพอที่จะสร้างความเชื่อมั่นในระดับสากลเพื่อรองรับนโยบาย Medical Hub ได้ (อนุราช เพิ่มสิน และคณะ, 2567)

1.2 กฎกระทรวงฉบับกำหนดมาตรฐานสถานที่ มีข้อจำกัดและช่องโหว่ที่สำคัญต่อการยกระดับอุตสาหกรรมใน 3 มิติ ดังนี้

(1) มิติด้านสถานที่ กฎหมายมุ่งเน้นเพียงการกำหนดโครงสร้างทางกายภาพขั้นพื้นฐาน (เช่น ขนาดทางเดินและรูปแบบห้องน้ำ) ซึ่งมีลักษณะบังคับใช้โครงสร้างคล้ายสถานพยาบาล ขาดการส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่เหมือนอยู่บ้าน (Home-like Environment) ทั้งที่มาตรฐานสากลให้ความสำคัญกับการหลีกเลี่ยงบรรยากาศแบบโรงพยาบาล เพื่อส่งเสริมอิสรภาพ ความเป็นส่วนตัว และเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้สูงอายุ (O'Neill et al, 2022)

(2) มิติด้านความปลอดภัย แม้กฎหมายจะบังคับให้มีอุปกรณ์ฉุกเฉินทางการแพทย์เพื่อความปลอดภัยทางวัตถุ แต่กลับละเลยความปลอดภัยเชิงสิทธิผู้บริโภค โดยขาดมาตรการความโปร่งใสทางราคาและกระบวนการจัดการข้อร้องเรียนที่ชัดเจน แม้จะกำหนดให้แสดงอัตราค่าบริการ แต่ไม่ครอบคลุมถึงการบังคับแจ้งโครงสร้างค่าใช้จ่ายแอบแฝงหรือให้คำปรึกษาทางการเงินล่วงหน้า ซึ่งมาตรฐานสากลถือเป็นกลไกสำคัญในการลดข้อพิพาทข้ามชาติ (ปิติ เอี่ยมจำรูญลาภ และคณะ, 2564)

(3) มิติด้านการให้บริการและมาตรฐานผู้ดูแล กฎหมายกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแบบเหมารวม (One-size-fits-all) โดยบังคับให้ผู้ดูแลผ่านการอบรมหลักสูตรเพียง 420 ชั่วโมง ทำให้เกิดปัญหาสำคัญ 2 ประการ คือ

ก. ขาดการสอบวัดและจัดระดับความสามารถวิชาชีพ ไม่มีระบบประเมินเป็นระดับชั้น (เช่น พื้นฐาน กลาง สูง) เพื่อรองรับความซับซ้อนของการดูแลทางการแพทย์ที่ต่างกัน (อาทิตยา ภวปัญญากุล, 2567)

ข. ขาดมาตรฐานเฉพาะสำหรับแรงงานข้ามชาติ ไม่มีการทดสอบทักษะภาษาและวัฒนธรรมสำหรับแรงงานข้ามชาติ ซึ่งเป็นกลุ่มหลักที่ขับเคลื่อนธุรกิจนี้ ทำให้ยากต่อการสร้างความเชื่อมั่นแก่นักท่องเที่ยวต่างชาติ (อาทิตยา ภวปัญญากุล, 2567)

(4) มิติการยกระดับสู่สถานประกอบการระดับพรีเมียม การปฏิบัติตามเกณฑ์ขั้นต่ำของกฎกระทรวงไทยยังไม่เพียงพอต่อการรองรับชาวต่างชาติ ตามเอกสารชี้แนะขององค์การอนามัยโลก (WHO) การดูแลระยะยาวต้องมีประสิทธิผล ปลอดภัย และยึดบุคคลเป็นศูนย์กลาง (World Health Organization, 2024) สถานประกอบการระดับพรีเมียมจึงต้องอาศัยสภาพแวดล้อมที่เหมือนบ้าน (Yanprapasiri & Jarutach, 2025) มีบุคลากรสมรรถนะสูงที่ผ่านการสอบวัดระดับ (อาทิตยา ภวปัญญากุล, 2567) ตลอดจนมีความโปร่งใสทางราคาเพื่อความรับผิดชอบร่วมกัน (World Health Organization, 2024)

1.3 กฎกระทรวงฉบับกำหนดค่าธรรมเนียม ข้อ 1 กำหนดอัตราค่าธรรมเนียมใบอนุญาตโดยพิจารณาจากขนาดพื้นที่การให้บริการ (ตารางเมตร) เป็นหลักเพียงประการเดียว โดยมีเพดานสูงสุดที่ 10,000 บาทสำหรับพื้นที่เกิน 400 ตารางเมตร โครงสร้างการจัดเก็บลักษณะนี้ก่อให้เกิดปัญหาความไม่เป็นธรรมในทางเศรษฐศาสตร์ เนื่องจากขนาดพื้นที่ไม่สามารถสะท้อนความซับซ้อนของการดูแลทางการแพทย์และมูลค่าทางเศรษฐกิจที่แท้จริงได้ สถานประกอบการระดับพรีเมียมที่รองรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติอาจมีขนาดพื้นที่เท่ากับกิจการทั่วไป แต่มีศักยภาพในการสร้างรายได้สูงกว่ามาก การบังคับเก็บค่าธรรมเนียมเพดานสูงสุดเท่ากันจึงไม่สะท้อนต้นทุนความเสี่ยง

ปัญหาดังกล่าวเกิดจากความบกพร่องในการออกแบบกฎหมายลำดับรอง ทั้งที่กฎหมายแม่บท (พระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 มาตรา 4 วรรคสอง) ได้เปิดช่องให้กำหนดค่าธรรมเนียมแตกต่างกันโดยคำนึงถึงประเภทและขนาดได้ ทว่ากฎกระทรวงฉบับกำหนดค่าธรรมเนียมกลับตีความคำว่าขนาดอย่างคับแคบ โดยจำกัดเพียงพื้นที่กายภาพ แทนที่จะพิจารณาถึงประเภทความเข้มข้นของการดูแล ผนวกกับจำนวนผู้เข้ารับบริการสูงสุด (Capacity) โครงสร้างกฎหมายที่ไม่สะท้อนมูลค่าทางเศรษฐกิจเช่นนี้ จึงทำให้รัฐเสียโอกาสในการจัดเก็บรายได้ และไม่สอดคล้องกับทิศทางการยกระดับอุตสาหกรรมเพื่อรองรับนโยบายศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ (Medical Hub) อย่างเต็มประสิทธิภาพ

2. การวิเคราะห์เปรียบเทียบกับมาตรฐานสากล เพื่อทำให้เห็นภาพรวมของโครงสร้างทางกฎหมายได้อย่างชัดเจน ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายในการกำกับดูแลสถานประกอบการดูแลผู้สูงอายุระหว่างประเทศไทยและประเทศผู้นำด้านสาธารณสุข 3 ประเทศ ได้แก่ สิงคโปร์ ญี่ปุ่น และสหราชอาณาจักร สรุปประเด็นสำคัญได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงสรุปการเปรียบเทียบรายละเอียดมาตรการทางกฎหมายในการกำกับดูแลสถานประกอบการดูแลผู้สูงอายุ

ประเด็นเปรียบเทียบ	ประเทศไทย	สิงคโปร์	ญี่ปุ่น	สหราชอาณาจักร
1. การจำแนกประเภทกิจการ	จัดประเภท 3 ลักษณะ (ไป-กลับ, มีที่พำนัก, พักค้างคืน) โดยใช้เกณฑ์ระยะเวลาและรูปแบบการพักอาศัย	จัดประเภท 4 ระดับ ตามความต้องการการแทรกแซงทางการแพทย์ (เช่น บริการดูแลระหว่างวัน, สถานพยาบาล, บริการดูแลประคับประคองผู้ป่วยระยะสุดท้าย)	จัดประเภท 3 ระดับ โดยผูกกับระบบงบประมาณประกันการดูแลระยะยาว เพื่อให้การเบิกจ่ายของรัฐสะท้อนต้นทุนที่แท้จริง	จัดประเภท 3 ระดับ โดยแยกระดับการแทรกแซงทางการแพทย์ (เช่น สถานบริบาลพยาบาล 24 ชม.) ออกจากที่อยู่อาศัยทั่วไป (บ้านพักอาศัยเพื่อการดูแล) อย่างเด็ดขาด
2. มาตรฐานสถานที่และสิทธิ	บังคับใช้เกณฑ์กายภาพขั้นต่ำแบบเดียวกันหมด (เช่น ทางเดินกว้าง 90 ซม.)	บังคับใช้มาตรฐานเชิงประจักษ์ละเอียด (เช่น ระยะห่างเตียง 1.20 ม., ห้ามพักรวมต่างเพศ) และมีกลไกความโปร่งใสทางราคาเพื่อป้องกันข้อพิพาทข้ามชาติ	มุ่งเน้นการคุ้มครองสวัสดิภาพเชิงป้องกัน มีระบบรายงานและเยียวยาจิตใจผู้ดูแลเพื่อลดความเครียดอันเป็นต้นเหตุของการทารุณ-กรรม	มุ่งเน้นสภาพแวดล้อมที่เหมือนอยู่บ้าน (Home-like) เพื่อเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และห้ามติดตั้งกล้องวงจรปิดในห้องพักส่วนตัว
3. มาตรฐานผู้ดูแล (Caregiver)	บังคับมาตรฐานเดียวคือผ่านการอบรม 420 ชั่วโมง	บังคับให้ผู้ปฏิบัติงานในสถานพยาบาลต้องผ่านการขึ้นทะเบียนวิชาชีพกับสภาวิชาชีพอย่างเข้มงวด เพื่อรองรับอุตสาหกรรม Medical Hub	จัดสอบวัดระดับความสามารถระดับชาติ 3 ระดับ บังคับทดสอบภาษาสำหรับแรงงานต่างชาติ และให้อำนาจท้องถิ่นเพิกถอนใบอนุญาตเฉพาะรายบุคคลได้	จัดระดับความสามารถอย่างละเอียด 5 ระดับ ควบคุมโดยหน่วยงานส่วนกลาง (CQC และ HEE) เพื่อรับประกันมาตรฐานและสร้างเส้นทางความก้าวหน้าทางอาชีพ
4. โครงสร้างค่าธรรม-เนียม	จัดเก็บอิงตามขนาดพื้นที่ให้บริการ (ตารางเมตร) เป็นหลัก	จัดเก็บในรูปแบบอัตราก้าวหน้าบนฐานความเสี่ยง (Risk-based) อิงตามระดับความซับซ้อนทางการแพทย์และขนาดของกิจการ เพื่อสะท้อนต้นทุนรัฐ	ไม่เน้นรายได้จากใบอนุญาต แต่ใช้ระบบกระจายงบประมาณ ให้เทศบาลที่มีรายได้สูงโอนเงินสมทบเพื่อช่วยเทศบาลที่มีภาระดูแลผู้ป่วยสูง	กำหนดให้สถานพยาบาลรัฐ (NHS) เก็บค่าบริการจากชาวต่างชาติในอัตราร้อยละ 150 เพื่อนำกำไรมาอุดหนุนสวัสดิการของพลเมืองในประเทศ

จากการสังเคราะห์ข้อมูลในตารางที่ 1 ข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงจุดอ่อนและช่องว่างที่สำคัญของกฎหมายไทยเมื่อเทียบกับมาตรฐานสากล กล่าวคือ

2.1 การจำแนกประเภทกิจการตามระดับความเข้มข้นของการดูแล ดังที่ได้สรุปไว้ในตารางที่ 1 ประเทศผู้นำด้านการดูแลผู้สูงอายุอย่างสิงคโปร์ ญี่ปุ่น และสหราชอาณาจักร ล้วนนำเกณฑ์ระดับความเข้มข้นของการดูแลทางการแพทย์ (Care Intensity) หรือความจำเป็นในการพึ่งพิงมาใช้เป็นแกนหลักในการจำแนกประเภทกิจการอย่างละเอียด เพื่อให้การบริหารความเสี่ยงและการจัดการทรัพยากรทางการแพทย์สอดคล้อง

กับความต้องการที่แท้จริงของผู้รับบริการ ในทางตรงกันข้าม กฎหมายไทยตามกฎกระทรวงฯ พ.ศ. 2563 ข้อ 4 ยังคงจำแนกกิจการออกเป็นเพียง 3 ลักษณะตามเงื่อนไขของเวลา ได้แก่ การให้บริการระหว่างวัน (ไป-กลับ) การจัดให้มีที่พำนักอาศัย และการให้บริการโดยมีการพักค้างคืน

2.2 มาตรการกำกับดูแลมาตรฐานสถานที่และการคุ้มครองสิทธิ การออกแบบมาตรการกำกับดูแลมาตรฐานทางกายภาพของสถานที่และการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้สูงอายุในระดับสากล มีจุดมุ่งเน้นและรายละเอียดที่แตกต่างกันไปตามบริบทและปรัชญาของแต่ละประเทศ โดยสหราชอาณาจักรให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ผ่านการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมือนอยู่บ้าน (Home-like Environment) เพื่อลดทอนความเป็นสถาบันทางการแพทย์ตามแนวคิดชีวจริยธรรมตะวันตก (Fisher et al, 2018; Drobež & Bogataj, 2022) และมีการกำหนดมาตรการคุ้มครองความเป็นส่วนตัวที่เข้มงวด เช่น การห้ามติดตั้งกล้องวงจรปิดในพื้นที่พักอาศัยส่วนตัวอย่างเด็ดขาด ขณะที่ประเทศสิงคโปร์มุ่งเน้นการกำหนดมาตรฐานทางกายภาพเชิงประจักษ์เพื่อรองรับการเป็นศูนย์กลางการแพทย์เชิงพาณิชย์ โดยระบุเกณฑ์สิ่งแวดล้อมภายในอาคารไว้อย่างละเอียด เช่น การบังคับให้มีระยะห่างด้านข้างเตียงไม่น้อยกว่า 1.20 เมตร การห้ามผู้รับบริการต่างเพศพักร่วมห้องกันเพื่อป้องกันการติดเชื้อและคุ้มครองความเป็นส่วนตัว ควบคู่กับการใช้กลไกคุ้มครองสิทธิผู้บริโภคผ่านความโปร่งใสทางราคาเพื่อลดข้อพิพาทข้ามชาติ สำหรับประเทศญี่ปุ่นจะมุ่งเน้นการคุ้มครองสวัสดิภาพเชิงป้องกัน โดยมีกฎหมายเฉพาะในการควบคุม ตรวจสอบ และจัดการปัญหาความเครียดของผู้ดูแลอันเป็นต้นเหตุหลักของการทารุณกรรมผู้สูงอายุ

2.3 มาตรการกำกับดูแลมาตรฐานวิชาชีพของผู้ปฏิบัติงาน (การสอบวัดระดับการตรวจสอบ) ดังที่ปรากฏในตารางที่ 1 ประเทศผู้นำอย่างสหราชอาณาจักร ญี่ปุ่น และสิงคโปร์ ไม่ได้มองผู้ดูแลเป็นเพียงแรงงานทั่วไป แต่มีกฎหมายยกระดับให้เป็นวิชาชีพเฉพาะทางที่มีการสอบวัดระดับและเส้นทางความก้าวหน้าทางอาชีพอย่างชัดเจน สหราชอาณาจักรมีการจัดระดับความสามารถถึง 5 ระดับภายใต้การกำกับของหน่วยงานส่วนกลางอย่าง CQC ในขณะที่ญี่ปุ่นมุ่งเน้นการสอบวัดระดับชาติ 3 ระดับ และมีกลไกควบคุมแรงงานต่างชาติอย่างเข้มงวด ควบคู่กับการให้อำนาจท้องถิ่นในการเพิกถอนใบอนุญาตเฉพาะบุคคลได้อย่างรวดเร็วเพื่อจัดการปัญหาการทารุณกรรม ส่วนสิงคโปร์บังคับให้บุคลากรในสถานพยาบาลดูแลผู้สูงอายุต้องขึ้นทะเบียนกับสภาวิชาชีพเพื่อรับประกันคุณภาพระดับ Medical Hub เชิงพาณิชย์

ในทางตรงกันข้าม โครงสร้างกฎหมายไทยตามพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 และกฎกระทรวงฯ พ.ศ. 2563 ยังคงมีลักษณะเป็นการบังคับใช้เกณฑ์ขั้นต่ำแบบเดียวกันหมด (One-size-fits-all) โดยกำหนดให้ผู้ดูแลผ่านการอบรมเพียง 420 ชั่วโมง ขาดการจัดระดับความสามารถ และไม่มีการบังคับทดสอบทักษะภาษาต่างประเทศสำหรับแรงงานข้ามชาติ ดังที่ปรากฏในตารางที่ 1

2.4 โครงสร้างการจัดเก็บค่าธรรมเนียม ดังที่แสดงในตารางที่ 1 โครงสร้างการจัดเก็บค่าธรรมเนียมเป็นกลไกทางนิติเศรษฐศาสตร์ที่สำคัญในการบริหารทรัพยากรและสะท้อนต้นทุนของรัฐ ประเทศสิงคโปร์ใช้โครงสร้างบนฐานความเสี่ยง (Risk-based) โดยจัดเก็บตามความซับซ้อนทางการแพทย์และขนาดของกิจการ เพื่อให้สอดคล้องกับต้นทุนการกำกับดูแลที่รัฐต้องแบกรับ ในขณะที่ญี่ปุ่นไม่เน้นรายได้จาก

ค่าธรรมเนียมใบอนุญาต แต่ใช้ระบบกระจายงบประมาณข้ามเทศบาลเพื่อเฉลี่ยภาระการดูแลผู้ป่วยสูงอายุผ่านกองทุนประกันการดูแลระยะยาว และสหราชอาณาจักรมีมาตรการให้โรงพยาบาลรัฐ (NHS) เรียกเก็บค่าบริการจากชาวต่างชาติในอัตราร้อยละ 150 เพื่อนำกำไรมาอุดหนุนสวัสดิการของพลเมืองตนเอง ในทางตรงกันข้าม กฎหมายไทยยังคงใช้เกณฑ์พื้นที่การให้บริการ (ตารางเมตร) เป็นตัวกำหนดค่าธรรมเนียมใบอนุญาตเพียงมิติเดียว

สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาและวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายของประเทศไทยกับประเทศผู้นำด้านการดูแลผู้สูงอายุ ได้แก่ สิงคโปร์ ญี่ปุ่น และสหราชอาณาจักร พบว่าแม้ประเทศไทยจะมีศักยภาพสูงในการก้าวขึ้นเป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ และเป็นจุดหมายปลายทางของการพำนักระยะยาว แต่โครงสร้างทางกฎหมายภายใต้พระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 และกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง ยังมีลักษณะเป็นการใช้มาตรฐานแบบเดียวกันหมด กฎหมายไทยยังขาดการจำแนกประเภทกิจการตามระดับความเข้มข้นของการดูแล ขาดการกำหนดมาตรฐานสภาพแวดล้อมที่เหมือนบ้าน สำหรับกิจการระดับพรีเมียม ขาดกระบวนการสอบวัดระดับและคุณสมบัติทางภาษาของแรงงานข้ามชาติ ขาดมาตรการคุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพผู้สูงอายุในเชิงป้องกันและมีโครงสร้างการจัดเก็บค่าธรรมเนียมใบอนุญาตที่ไม่สะท้อนมูลค่าทางเศรษฐกิจที่แท้จริง ซึ่งปัญหาทางกฎหมายเหล่านี้เป็นอุปสรรคสำคัญในการยกระดับมาตรฐานสู่สากล

จากข้อค้นพบในการเปรียบเทียบมาตรฐานทางกฎหมาย สามารถนำมาอภิปรายข้อจำกัดของโครงสร้างกฎหมายไทยที่ส่งผลต่อการยกระดับมาตรฐานสู่สากล ได้ใน 4 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. การจำแนกประเภทกิจการ การที่กฎหมายไทยมีโครงสร้างที่เหมารวมนี้ขัดต่อหลักการกำกับดูแลบนฐานความเสี่ยง (Risk-based Regulation) ซึ่งเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการกำหนดความเข้มงวดของกฎหมายให้สอดคล้องและได้สัดส่วนกับระดับความเสี่ยงหรือความซับซ้อนของกิจกรรม ทำให้สถานประกอบการที่รับดูแลผู้สูงอายุทั่วไป ถูกบังคับใช้เกณฑ์ขั้นต่ำในหมวดพักค้างคืน เช่นเดียวกับสถานดูแลผู้ป่วยติดเตียงหรือผู้ป่วยระยะสุดท้ายที่ต้องใช้เทคโนโลยีขั้นสูง ทำให้รัฐไม่สามารถบังคับใช้มาตรฐานบุคลากรหรือโครงสร้างอาคารได้ตรงตามความเสี่ยง (อนุราช เพิ่มสิน และคณะ, 2567)

2. มาตรฐานสถานที่และการคุ้มครองสิทธิ กฎหมายไทยมีข้อจำกัดที่สำคัญคือการบังคับใช้เกณฑ์ขั้นต่ำแบบเดียวกันหมด ซึ่งแนวทางดังกล่าวขัดต่อแนวคิดการดูแลที่ยึดบุคคลเป็นศูนย์กลาง (Person-centred Care) และแนวคิดด้านสิทธิมนุษยชน ที่มุ่งเน้นการจัดบริการสุขภาพให้สอดคล้องกับความต้องการเฉพาะบุคคลและต้องเคารพสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้รับบริการเป็นหลัก การบังคับใช้มาตรฐานที่เหมารวมนี้ทำให้กฎหมายไทยขาดการส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่เหมือนอยู่บ้านอันเป็นการละเลยการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เมื่อเทียบกับมาตรฐานสากล นอกจากนี้ ในมิติด้านความปลอดภัยแม้จะกำหนดให้แสดงราคา แต่ก็ยังขาดกลไกความโปร่งใสทางราคาที่จะป้องกันการเรียกเก็บค่าใช้จ่ายแอบแฝง ซึ่งต่างจากมาตรฐานสากล อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาข้อจำกัดในการนำมาปรับใช้กับประเทศไทย พบว่าการลอกเลียนมาตรฐานที่

เข้มงวดของทั้ง 3 ประเทศมาบังคับใช้ในทันทีจะเผชิญอุปสรรคทางโครงสร้างและเศรษฐกิจ เนื่องจากสถานประกอบการไทยจำนวนมากดัดแปลงมาจากอาคารพาณิชย์หรือบ้านพักอาศัย (Yanprapasiri & Jarutach, 2025) การบังคับใช้เกณฑ์ขั้นสูงเต็มรูปแบบย่อมส่งผลให้ต้นทุนการก่อสร้างและการบริหารจัดการพุ่งสูงขึ้นอย่างมหาศาล จนทำให้ผู้สูงอายุชาวไทยที่พึ่งพาเงินบำนาญไม่สามารถเข้าถึงบริการได้ อีกทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของไทยในปัจจุบันยังขาดความพร้อมเชิงงบประมาณและบุคลากรในการบูรณาการระบบคุ้มครองสวัสดิภาพเชิงป้องกันแบบญี่ปุ่น

3. มาตรฐานวิชาชีพของผู้ปฏิบัติงาน กฎหมายไทยยังขาดการจัดระดับความสามารถทางวิชาชีพที่รองรับความซับซ้อนทางการแพทย์ และไม่มีการบังคับทดสอบทักษะภาษาต่างประเทศสำหรับแรงงานข้ามชาติ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการสร้างความเชื่อมั่นในระดับสากล อย่างไรก็ตาม การนำกฎหมายต่างประเทศมาบังคับใช้ในไทยทั้งหมดทันทีจะมีข้อจำกัด เช่น การจัด 5 ระดับแบบสหราชอาณาจักรอาจมีความซับซ้อนเกินไป หรือการบังคับสอบภาษาและมาตรฐานระดับชาติกับแรงงานต่างชาติทุกคนแบบญี่ปุ่นอาจทำให้ไทยเกิดภาวะขาดแคลนแรงงานอย่างเฉียบพลัน ดังนั้น ประเทศไทยจึงควรใช้รูปแบบผสมผสาน โดยนำโมเดล 3 ระดับของญี่ปุ่นมาประยุกต์ใช้ร่วมกับการแบ่งระดับสถานประกอบการ เพื่อยกระดับมาตรฐานวิชาชีพโดยไม่ทำลายโครงสร้างธุรกิจที่พึ่งพาแรงงานข้ามชาติเป็นหลัก

4. โครงสร้างการจัดเก็บค่าธรรมเนียม การคำนวณจากขนาดพื้นที่ทางกายภาพเพียงมิติเดียวสะท้อนให้เห็นถึงความลักลั่นและปัญหาเชิงโครงสร้างตามแนวคิดทางนิติเศรษฐศาสตร์ (Law and Economics) เนื่องจากการคำนวณจากขนาดพื้นที่ทางกายภาพไม่สามารถสะท้อนต้นทุนทางสังคมและมูลค่าทางเศรษฐกิจที่แท้จริงของบริการระดับพรีเมียมได้ นอกจากนี้ การจัดเก็บในลักษณะดังกล่าวยังขัดต่อหลักการกำกับดูแลบนฐานความเสี่ยง (Risk-based Regulation) ที่รัฐควรออกแบบโครงสร้างค่าธรรมเนียมให้สอดคล้องกับระดับความซับซ้อนทางการแพทย์และภาระหน้าที่ของรัฐในการเข้าไปตรวจสอบสถานประกอบการแต่ละประเภท สถานประกอบการระดับพรีเมียมที่รองรับชาวต่างชาติและสร้างรายได้มหาศาลกลับเสียค่าธรรมเนียมในอัตราเพดานสูงสุดที่ต่ำมากและเท่ากับสถานประกอบการทั่วไป อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาบริบทของประเทศไทย การลอกเลียนมาตรการเก็บค่าบริการชาวต่างชาติ 150% แบบสหราชอาณาจักรไม่สามารถทำได้ทั้งหมด เนื่องจากธุรกิจดูแลผู้สูงอายุในไทยถูกขับเคลื่อนโดยภาคเอกชนเกือบ 100% และไม่สามารถใช้กลไกโอนเงินอุดหนุนระหว่างเทศบาลแบบญี่ปุ่นได้ทันทีเพราะไทยยังไม่มีระบบกองทุนประกันการดูแลระยะยาวระดับชาติ ดังนั้น แนวทางที่เหมาะสมที่สุดคือการนำรูปแบบการจัดเก็บค่าธรรมเนียมตามความเสี่ยงของสิงคโปร์มาประยุกต์ใช้

ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้ข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้สามารถนำไปปรับใช้ในทางปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะแนวทางเชิงนโยบายให้รัฐนำไปปรับปรุงกฎหมายเพื่ออุดช่องโหว่และสร้างรูปแบบผสมผสาน (Hybrid Model) สอดคล้องกับมาตรฐานสากล ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการแก้ไขกฎกระทรวงฉบับกำหนดประเภทกิจการ เพื่อแก้ไขปัญหาการจัดประเภทกิจการที่เหมารวมและไม่สะท้อนความเสี่ยงทางการแพทย์ ตามที่ได้อภิปรายไว้ เสนอให้ปรับปรุงกฎกระทรวงโดยยกเลิกการใช้มาตรฐานแบบเดียวกันหมด และนำเกณฑ์ระดับความเข้มข้นของการดูแลมาเป็นแกนหลักเพื่อส่งเสริมการดูแลที่ยึดบุคคลเป็นศูนย์กลาง (Person-centred Care) (Pot et al, 2023) โดยเสนอให้การจำแนกประเภทกิจการออกเป็น 5 ลักษณะ ได้แก่ 1) กิจการดูแลระหว่างวัน สำหรับผู้สูงอายุไป-กลับ ที่ต้องการเพียงกิจกรรมสันทนาการและการฟื้นฟูเบื้องต้น 2) กิจการดูแลแบบพำนักอาศัย สำหรับผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้ดี ต้องการเพียงที่พัก สิ่งอำนวยความสะดวก และการดูแลกิจวัตรประจำวันเล็กน้อย 3) กิจการดูแลแบบพักค้างคืนระดับพื้นฐาน สำหรับผู้สูงอายุหรือผู้มีภาวะพึ่งพิงทั่วไปที่ต้องการการดูแลช่วยเหลือส่วนบุคคลและการพยาบาลขั้นพื้นฐาน 4) กิจการดูแลแบบพักค้างคืนระดับพรีเมียม กลุ่มที่ตั้งขึ้นมาใหม่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพชาวต่างชาติ (Long-stay) และผู้มีกำลังซื้อสูง โดยต้องผ่านการรับรองมาตรฐานสากล เช่น JCI หรือ ISO 22525:2020 (Samsudin et al, 2024; Raoofi et al, 2024) และต้องมีผู้ดูแลที่สอบผ่านเกณฑ์วัดระดับทักษะภาษาต่างประเทศ และ 5) กิจการดูแลผู้ป่วยที่มีความเข้มข้นของการดูแลระดับสูง สำหรับผู้ป่วยระยะสุดท้ายหรือผู้ที่ต้องฟื้นฟูสมรรถภาพอย่างเข้มข้น ซึ่งต้องบังคับใช้กฎหมายสาธารณสุขที่เข้มงวดเป็นพิเศษ เช่น ต้องมีพยาบาลวิชาชีพหรือแพทย์กำกับดูแลอย่างใกล้ชิดตลอด 24 ชั่วโมง การปรับโครงสร้างนี้จะช่วยให้หน่วยงานกำกับดูแลสามารถกำหนดมาตรฐานทางกายภาพและมาตรฐานวิชาชีพได้ตรงตามระดับความเสี่ยงของกิจการแต่ละกลุ่ม ส่งเสริมให้ประเทศไทยก้าวสู่การเป็น Medical Hub ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่สร้างภาระต้นทุนเกินความจำเป็นให้แก่สถานประกอบการระดับพื้นฐานที่รองรับผู้สูงอายุชาวไทย

2. ข้อเสนอแนะในการแก้ไขกฎกระทรวงฉบับกำหนดมาตรฐานสถานที่ เพื่ออุดช่องว่างด้านมาตรฐานสภาพแวดล้อมที่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการคุ้มครองสิทธิเชิงป้องกัน ซึ่งเป็นข้อจำกัดหลักจากการบังคับใช้เกณฑ์ขั้นต่ำแบบเหมารวม เสนอให้ปรับปรุงกฎกระทรวงโดยนำแนวคิดมาตรฐานสิ่งแวดล้อมและการคุ้มครองแบบแบ่งระดับ (Two-tier Tiered Environmental and Protection Standards) มาบังคับใช้ โดยแยกระหว่างสถานประกอบการระดับพื้นฐานสำหรับชาวไทยออกจากกลุ่มระดับพรีเมียมและกลุ่มดูแลเข้มข้นระดับสูงสำหรับชาวต่างชาติ ในมิติด้านสถานที่ ควรกำหนดมาตรฐานทางกายภาพของสถานประกอบการระดับพรีเมียม (ประเภทที่ 4) ให้มุ่งเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมือนบ้านเพื่อเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ส่วนสถานประกอบการดูแลระดับสูง (ประเภทที่ 5) ต้องมีโครงสร้างอาคารที่รองรับเครื่องมือทางการแพทย์ขั้นสูงและการกู้ชีพได้ ส่วนสถานประกอบการระดับพื้นฐาน (ประเภทที่ 1-3) ให้ใช้เกณฑ์ที่ผ่อนปรนตามความเหมาะสม ในมิติด้านการคุ้มครองสิทธิ ควรบังคับใช้กลไกความโปร่งใสทางราคา (Price Transparency) สำหรับกิจการระดับพรีเมียมเพื่อป้องกันปัญหาค่าใช้จ่ายแอบแฝง และเพิ่มมาตรการคุ้มครองสวัสดิภาพผู้สูงอายุเชิงป้องกัน รวมถึงระบบรายงานความเสี่ยงและดูแลจิตใจผู้ดูแลสำหรับกิจการดูแลระดับสูง การปรับปรุงนี้จะช่วยยกระดับสู่มาตรฐานสากลโดยไม่สร้างภาระต้นทุนที่เกินสมควรแก่สถานประกอบการระดับพื้นฐาน

นอกจากนี้ เพื่อยกระดับสมรรถนะบุคลากรให้สอดคล้องกับระดับความเสี่ยงของผู้รับบริการและแก้ไขปัญหาการขาดมาตรฐานวิชาชีพที่ชัดเจน เสนอให้ปรับปรุงกฎกระทรวงโดยนำโมเดลของประเทศญี่ปุ่นมาประยุกต์ใช้เพื่อจัดระดับความสามารถของผู้ดูแลออกเป็น 3 ระดับ บูรณาการร่วมกับการแบ่งประเภทสถานประกอบการ โดย 1) ระดับพื้นฐาน ให้ปฏิบัติหน้าที่ในสถานประกอบการระดับทั่วไป (ประเภทที่ 1 ถึง 3) ซึ่งบังคับใช้เกณฑ์การผ่านการอบรม 420 ชั่วโมงตามเดิม 2) ระดับกลาง กำหนดเป็นมาตรฐานบังคับสำหรับบุคลากรในสถานประกอบการระดับพรีเมียม (ประเภทที่ 4) ที่รองรับนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพชาวต่างชาติ โดยต้องผ่านการสอบวัดระดับทักษะภาษาต่างประเทศและความเข้าใจข้ามวัฒนธรรมอย่างเคร่งครัด และ 3) ระดับสูง เป็นมาตรฐานเฉพาะสำหรับบุคลากรในสถานประกอบการดูแลเข้มข้นระดับสูง (ประเภทที่ 5) ที่ต้องรับมือกับผู้ป่วยระยะสุดท้ายหรือผู้มีภาวะพึ่งพิงขั้นสูงสุด โดยต้องผ่านการทดสอบทักษะเฉพาะทางและปฏิบัติงานภายใต้การกำกับดูแลของพยาบาลวิชาชีพอย่างใกล้ชิด การปรับปรุงนี้จะช่วยสร้างเส้นทางความก้าวหน้าในสายอาชีพ (Career Path) และยกระดับคุณภาพบุคลากรให้สอดคล้องกับระดับความเสี่ยงของผู้รับบริการโดยไม่ก่อให้เกิดภาวะขาดแคลนแรงงานเฉียบพลัน

3. ข้อเสนอแนะในการแก้ไขกฎกระทรวงฉบับกำหนดค่าธรรมเนียม เพื่อแก้ไขความลักลั่นทางเศรษฐศาสตร์และสะท้อนต้นทุนการกำกับดูแลที่แท้จริงของรัฐ ตามหลักนิติเศรษฐศาสตร์ เสนอให้แก้ไขกฎกระทรวงโดยยกเลิกการจัดเก็บค่าธรรมเนียมตามขนาดพื้นที่การให้บริการ (ตารางเมตร) และเปลี่ยนมาใช้เกณฑ์ระดับความเข้มข้นของการดูแลผนวกกับจำนวนผู้เข้ารับบริการสูงสุด (จำนวนเตียง) แทน โดยให้คงอัตราค่าธรรมเนียมในระดับต่ำสำหรับสถานประกอบการระดับพื้นฐาน (ประเภทที่ 1 ถึง 3) เพื่อไม่ให้กระทบต่อภาระค่าใช้จ่ายของประชาชนชาวไทย แต่สำหรับสถานประกอบการระดับพรีเมียม (ประเภทที่ 4) และกิจการดูแลผู้ป่วยที่มีความเข้มข้นของการดูแลระดับสูง (ประเภทที่ 5) ควรบังคับจัดเก็บค่าธรรมเนียมในรูปแบบอัตราก้าวหน้า (Progressive rate) ตามจำนวนเตียง การปรับโครงสร้างนี้จะช่วยสะท้อนมูลค่าทางเศรษฐกิจที่แท้จริง และทำให้รัฐสามารถจัดเก็บรายได้ส่วนเพิ่มจากกลุ่มทุนและนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีกำลังซื้อสูงได้อย่างเหมาะสม

ท้ายที่สุดนี้ การปฏิรูปโครงสร้างทางกฎหมายด้วยรูปแบบผสมผสาน ถือเป็นก้าวสำคัญในการปลดล็อกข้อจำกัดของการใช้มาตรฐานเดียวกันหมด การจำแนกกิจการเป็น 5 ประเภทตามระดับความเข้มข้นของการดูแล การใช้มาตรฐานสถานที่แบบแบ่งระดับ การจัดระดับวิชาชีพผู้ดูแล 3 ระดับ และการปรับโครงสร้างค่าธรรมเนียมเป็นอัตราก้าวหน้า จะเป็นกลไกทางนิติศาสตร์ที่ช่วยรักษาสมดุลทางเศรษฐกิจและสังคม กล่าวคือ รัฐสามารถคุ้มครองสวัสดิภาพของผู้สูงอายุชาวไทยและปกป้องผู้ประกอบการรายย่อยจากต้นทุนที่สูงเกินจำเป็น เนื่องจากสถานประกอบการขนาดเล็กมีศักยภาพในการปฏิบัติตามกฎระเบียบ (Regulatory Compliance) ได้ดีหากได้รับการสนับสนุนโครงสร้างที่เหมาะสม (Dunbar et al, 2023) ในขณะเดียวกัน รัฐก็สามารถยกระดับมาตรฐานกิจการระดับพรีเมียมและระดับสูงให้ทัดเทียมสากล ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเหล่านี้จึงเป็นรากฐานสำคัญในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมการดูแลผู้สูงอายุ เพื่อผลักดันให้ประเทศ

ไทยก้าวสู่การเป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติและจุดหมายปลายทางของการพำนักระยะยาวได้อย่างยั่งยืนมั่นคง และเป็นธรรมแก่ทุกภาคส่วน

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้ปรับปรุงจากรายงานวิจัยโครงการศึกษาวิจัย เรื่อง การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับกฎหมายกับการท่องเที่ยว ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ภายใต้แผนงานยุทธศาสตร์เป้าหมาย (Spearhead) ด้านสังคม แผนงานคนไทย 4.0

เอกสารอ้างอิง

จิรัตน์ เขียวชอุ่ม และสุพรรณี เขียวชอุ่ม. (2565). ปัญหาและอุปสรรคด้านกฎหมายเกี่ยวกับสถานประกอบธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, *15*(3), 105 - 123. doi: https://doi.org/10.14456/nulj.2022.12

ปิติ เอี่ยมจำรูญลาภ, อาชนัน เกาะไพบูลย์, คณพล จันทน์หอม, ศุภสิษฏ์ ทวีแจ่มทรัพย์, สุรัชดา รีคี และจุฑาภรณ์ ชัยเดชสุริยะ. (2564). มาตรการทางกฎหมายเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของไทยตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, *14*(2), 49 - 85. doi: https://doi. org/10.14456/nulj.2021.9

อนุราช เพิ่มสิน, ศิวพร เสาวคนธ์ และสุธี อยู่สถาพร. (2567). กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการประกอบธุรกิจให้บริการดูแลผู้สูงอายุ. *วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ*, *4*(2), 75 - 90. doi: https://doi.org/10.60027/iarj.2024.273799

อาทิตยา ภวปัญญากุล. (2567). มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับสถานประกอบการดูแลผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาการกำหนดมาตรฐานของผู้ทำหน้าที่ผู้ดูแลผู้สูงอายุ. *วารสารกฎหมายและสังคมรังสิต*, *6*(1), 29 - 42.

Drobež, E. & Bogataj, D. (2022). Legal Aspects of Social Infrastructure for Housing and Care for the Elderly - The Case of Slovenia. *Laws*, *11*(2), 16. doi: https://doi.org/10.3390/laws11020016

Dunbar, P., Keyes, L. M. & Browne, J. P. (2023). Determinants of Regulatory Compliance in Health and Social care Services: A Systematic Review Using the Consolidated Framework for Implementation Research. *PLOS ONE*, *18*(4), e0278007. doi: https://doi.org/10.1371/journal.pone.0278007

Fisher, L. H., Edwards, D. J., Pärn, E. A. & Aigbavboa, C.O. (2018). Building Design for People with Dementia: A Case Study of a UK Care Home. *Facilities*, *36*(7/8), 349 – 368. doi: https://doi.org/10.1108/F-06-2017-0062

Kucharska, K. (2023). Long-term and Institutional Care: A Global Perspective and Imperative. *Review of European and Comparative Law*, *55*(4), 163 - 187. doi: https://doi.org/10.31743/recl.16345

O'Neill, M., Ryan, A., Tracey, A. & Laird, L. (2022). 'The primacy of 'Home': An Exploration of How Older Adults' Transition to Life in a Care Home towards the End of the First Year. *Health & Social Care in the Community*, *30*(2), e478 - e492. doi: https://doi.org/10.1111/hsc.13232

Pot, A. M., Schoonmade, L., Kok, J. & Bal, R. (2023). Regulation of Long-term Care for Older Persons: A Scoping Review of Empirical Research. *Ageing & Society*, *44*(2), 287 - 308. doi: https://doi.org/10.1017/S1041610223000704

Raoofi, S., Khodayari-Zarnaq, R. & Vatankhah, S. (2024). Healthcare Provision for Medical Tourism: A Comparative Review. *Journal of Education and Health Promotion*, *13*, 63. doi: https://doi.org/10.4103/jehp.jehp_1740_22

Samsudin, M. F., Dahlui, M., Lim, Y. C. & Rochmah, T. N. (2024). Revisiting the Policy Implications of Medical Tourism in the Post-COVID-19 Pandemic from a Malaysian Perspective: A Qualitative Study. *Cureus*, *16*(7), e64308. doi: https://doi.org/10.7759/cureus.64308

World Health Organization. (2024). *Promoting Quality Management in Long-term Care: Principles, Key Components and Directions for Policy Action*. Retrieved 15 May 2026 from https://www.who.int/europe/publications/i/item/WHO-EURO-2024-10957-50729-76831

Yanprapasiri, C. & Jarutach, T. (2025). A Review of Regulations and Standards for Long-term Care Facilities: A Case Study of Thailand. *Journal of Architectural/Planning Research and Studies (JARS), 22*(2), 275007-1. doi: https://doi.org/10.56261/jars.v22.275007

ชายรักชายในจีน: จากมรดกทางประวัติศาสตร์สู่การต่อรองอัตลักษณ์ในสังคมร่วมสมัย

MALE SAME-SEX RELATIONS IN CHINA: FROM HISTORICAL LEGACY TO IDENTITY NEGOTIATION IN CONTEMPORARY SOCIETY

อภินันท์ ธรรมอินทร์ลาด[1] และ รัตนะ ปัญญาภา[2,*]
Apinun Thaminlad[1] and Rattana Panyapa[2,*]

(**Received:** 1 May, 2026; **Revised:** 9 Jul. 2026; **Accepted:** 13 Jul. 2026)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งสังเคราะห์พัฒนาการของความสัมพันธ์ชายรักชายในสังคมจีน ตั้งแต่หลักฐานทางประวัติศาสตร์และวรรณกรรมในยุคราชวงศ์ จนถึงพลวัตทางสังคมจีนร่วมสมัยภายใต้กรอบครอบครัว รัฐ และพื้นที่ดิจิทัล บทความใช้การทบทวนวรรณกรรมและการสังเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อเสนอข้อถกเถียงว่า ความสัมพันธ์ชายรักชายในจีนมิได้ดำเนินไปตามเส้นทางจากการกดทับไปสู่การปลดปล่อยแบบตะวันตก หากแต่ดำรงอยู่ในลักษณะของการต่อรองระหว่างมรดกทางวัฒนธรรมที่เคยยอมรับความลื่นไหลทางเพศกับบรรทัดฐานทางศีลธรรมและการควบคุมของรัฐสมัยใหม่ ผลการสังเคราะห์ชี้ว่า ในอดีตความสัมพันธ์ชายรักชายมักถูกมองเป็นรสนิยมที่ยอมรับได้ตราบเท่าที่ไม่กระทบต่อหน้าที่การสืบสกุล แต่ในศตวรรษที่ 20 อิทธิพลการแพทย์ตะวันตกและอุดมการณ์สังคมนิยมได้เปลี่ยนความหมายของความสัมพันธ์ดังกล่าวให้กลายเป็นพยาธิสภาพและพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ในปัจจุบัน กลุ่มชายรักชายในจีนยังต้องเผชิญแรงกดดันจากความกตัญญูและความคาดหวังของครอบครัว จนนำไปสู่กลยุทธ์การปรับตัว เช่น การแต่งงานแบบร่วมมือ ขณะเดียวกันพื้นที่ดิจิทัลและเศรษฐกิจสีชมพูได้เปิดโอกาสใหม่ในการสร้างชุมชน แต่ก็เผชิญการควบคุมผ่านกลไกรัฐและอัลกอริทึม บทความจึงเสนอว่า สถานะของชายรักชายในจีนร่วมสมัยเป็นภาวะกึ่งยอมรับ กึ่งปิดกั้น ที่สะท้อนลักษณะเฉพาะของเพศวิถีจีนซึ่งไม่อาจอธิบายด้วยกรอบตะวันตกเพียงอย่างเดียว

คำสำคัญ: ชายรักชายในจีน, เพศวิถีจีน, ความกตัญญูแบบขงจื่อใหม่, การแต่งงานแบบร่วมมือ, ความเงียบงันโดยอัลกอริทึม

[1] สาขาวิชาภาษาจีน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ประเทศไทย
[1] Chinese Major, Faculty of Liberal Arts, Kalasin University, Thailand, Kalasin Province, Thailand
[2] สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี ประเทศไทย
[2] Social Studies Program. Faculty of Education, Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand, Ubon Ratchathani Province, Thailand
* Corresponding author. E-mail: rattana.p@ubru.ac.th

Abstract

This academic article synthesizes the development of male same-sex relations in Chinese society, from historical and literary evidence from the dynastic period to the social dynamics of contemporary China within the contexts of family, the state, and digital spaces. Drawing on a review of relevant literature and documentary synthesis, the article argues that male same-sex relations in China have not followed the Western trajectory from repression to liberation. Rather, they have been shaped by ongoing as a form of negotiation between a cultural legacy that once accommodated sexual fluidity and the moral norms and regulatory mechanisms of the modern state. The synthesis indicates that, historically, male same-sex relations were often regarded as an acceptable personal preference, provided that they did not interfere with the duty of lineage continuation. However, during the twentieth century, the influence of Western medicine and socialist ideology transformed the meaning of such relations into pathology and socially undesirable behavior. In contemporary China, men involved in same-sex relationships continue to face pressures arising from filial piety and family expectations, leading to adaptive strategies such as cooperative marriage. At the same time, digital spaces and the pink economy have created new opportunities for community formation, although these spaces remain subject to control through state mechanisms and algorithms. This article therefore proposes that the status of men involved in same-sex relationships in contemporary China is characterized by in a condition of semi-acceptance and semi-exclusion, reflecting the distinctive characteristics of Chinese sexuality that cannot be fully explained through Western-centered frameworks alone.

Keywords: Male same-sex Relations in China, Chinese Sexuality, Neo-Confucian Filial Piety, Cooperative Marriage, Algorithmic Silence

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 สาธารณรัฐประชาชนจีนได้ก้าวขึ้นสู่การเป็นมหาอำนาจที่มีบทบาทชี้นำทิศทางเศรษฐกิจและการเมืองโลก ท่ามกลางกระแสการพัฒนาที่รุดหน้า สังคมจีนร่วมสมัยกำลังเผชิญการเปลี่ยนแปลงด้านเพศวิถีและอัตลักษณ์ทางเพศ โดยเฉพาะการปรากฏตัวของกลุ่มชายรักชายในพื้นที่เมืองและพื้นที่ดิจิทัล ในยุคหลังการปฏิรูปเศรษฐกิจและการเปิดประเทศ การขยายตัวของเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสังคมออนไลน์ได้กลายเป็นพื้นที่ที่สามที่สำคัญยิ่งสำหรับกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) ในการ

ประกอบสร้างตัวตนและชุมชนขึ้นมาใหม่ โดยเฉพาะกลุ่มชายรักชาย[3]ที่ใช้อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือหลักในการสำรวจรสนิยมทางเพศ การยืนยันอัตลักษณ์ และการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของรัฐและครอบครัว (Zhang et al, 2022) ในบริบทจีนร่วมสมัย พื้นที่เมืองใหญ่ เช่น ปักกิ่ง เซี่ยงไฮ้ และเฉิงตู กลายเป็นพื้นที่สำคัญที่กลุ่มชายรักชายในจีนใช้ในการสร้างเครือข่ายทางสังคม การแสดงออกทางอัตลักษณ์ และการต่อรองกับข้อจำกัดของรัฐและครอบครัว อย่างไรก็ตาม พื้นที่เหล่านี้มิได้มีเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ หากแต่ดำรงอยู่ภายใต้แรงกดดันจากการควบคุมทางวัฒนธรรมและนโยบายรัฐที่เข้มงวดขึ้น

อย่างไรก็ตาม ภายใต้เปลือกนอกของความทันสมัยและการเชื่อมต่อทางดิจิทัลนี้ สังคมจีนร่วมสมัยกำลังเข้าสู่สภาวะที่นักวิชาการและนักเคลื่อนไหวเรียกว่าระยะแห่งความเงียบงันโดยอัลกอริทึม[4] ซึ่งเป็นผลมาจากการควบคุมทางสังคมรูปแบบใหม่ผ่านอัลกอริทึมและนโยบายของรัฐที่เข้มงวดขึ้น ขณะเดียวกัน พื้นที่ดิจิทัลซึ่งเคยเป็นพื้นที่สำคัญในการสร้างชุมชนและยืนยันอัตลักษณ์ของกลุ่มชายรักชายในจีน กำลังเผชิญแรงกดดันจากการควบคุมของรัฐผ่านกลไกการเซ็นเซอร์ แพลตฟอร์ม และอัลกอริทึม สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าสังคมจีนร่วมสมัยกำลังเข้าสู่ภาวะที่การมองเห็นของกลุ่มความหลากหลายทางเพศถูกจำกัดมากขึ้นในพื้นที่สาธารณะดิจิทัล (Human Rights Research Center, 2025) จากการตีความเชิงวิเคราะห์ของผู้นิพนธ์ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของนักวิชาการหลายท่าน สถานการณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของรัฐในการจัดระเบียบสังคมใหม่เพื่อตอบสนองต่อวิกฤตทางประชากรและความมั่นคงของชาติ โดยการเบียดขับอัตลักษณ์ที่ถูกมองว่าขัดแย้งกับค่านิยมหลักของสังคมนิยมและสถาบันครอบครัวให้กลับไปสู่พื้นที่ชายขอบ

พลวัตดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความย้อนแย้งที่ฝังรากลึกและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของสังคมจีน กล่าวคือ จีนเป็นอารยธรรมที่มีประวัติศาสตร์ความอดทนอดกลั้นและยอมรับความสัมพันธ์ชายรักชายมายาวนานในอดีต ซึ่งแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากประวัติศาสตร์ตะวันตกที่ได้รับอิทธิพลจากคริสต์ศาสนา หลักฐานทางวรรณกรรมและพงศาวดารระบุว่าความสัมพันธ์ระหว่างชายกับชาย หรือที่รู้จักกันในสำนวนคลาสสิกว่าตัดแขนเสื้อหรือต้วนซิ่ว[5] (**断袖**) ซึ่งมีที่มาจากตำนานของจักรพรรดิฮั่นไอ (汉哀帝, ฮั่นไอตี้) (27 ปีก่อน ค.ศ. – ค.ศ. 1) และคนรักนามว่า “ต่งเสียน (**董**贤)” นั้น ได้รับการยอมรับในฐานะรสนิยมที่งดงามและเป็นเรื่องปกติในราชสำนัก (Hinsch, 1990) ยิ่งไปกว่านั้น ในสมัยราชวงศ์หมิง (ค.ศ. 1368 – 1644) และชิง (ค.ศ. 1644 – 1912) วรรณกรรมที่ถ่ายทอดเรื่องราวความรักระหว่างชาย (**男**风, หนานเฟิง) ได้เฟื่องฟูอย่างมาก และยังปรากฏ

[3] ในบทความนี้ กลุ่มชายรักชายในจีน หมายถึง กลุ่มผู้ชายในสังคมจีนที่มีความสัมพันธ์ทางเพศ ความรู้สึกดึงดูดทางอารมณ์ หรือความสัมพันธ์เชิงรักใคร่กับผู้ชายด้วยกัน โดยครอบคลุมทั้งผู้ที่นิยามตนเองว่าเป็นเกย์ ไบเซ็กชวล ชายรักชายที่ไม่ได้เปิดเผยตัวตน และกลุ่มที่ในบริบทจีนร่วมสมัยอาจถูกเรียกว่า “ถงจื้อ” (同志) ทั้งนี้ ในส่วนที่กล่าวถึงบริบทประวัติศาสตร์ บทความจะใช้คำว่าความสัมพันธ์ชายรักชาย เพื่อหลีกเลี่ยงการนำอัตลักษณ์ทางเพศแบบสมัยใหม่ไปอธิบายผู้คนในอดีตโดยตรง

[4] ความเงียบงันโดยอัลกอริทึม (Algorithmic Silence) สภาวะและกลไกการเซ็นเซอร์ทางเทคโนโลยีที่รัฐบาลจีนนำมาใช้เพื่อควบคุมเนื้อหาบนพื้นที่ออนไลน์ โดยใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์และอัลกอริทึมในการปิดกั้น ลบ หรือหลีกเลี่ยงการตอบคำถามในประเด็นที่เกี่ยวกับสิทธิและการดำรงอยู่ของกลุ่ม LGBTQ+ เพื่อจัดระเบียบสังคมให้สอดคล้องกับค่านิยมหลักของรัฐ ส่งผลให้ชุมชนความหลากหลายทางเพศถูกทำให้ไร้ตัวตนในพื้นที่สาธารณะดิจิทัล (Human Rights Research Center, 2025)

[5] ผู้นิพนธ์ใช้การถ่ายถอดเสียงคำทับศัพท์วิสามานยนามภาษาจีนที่ปรากฏในบทความนี้ด้วยเกณฑ์การถ่ายถอดเสียงภาษาจีนแมนดารินด้วยอักขรวิธีไทย สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2543)

หลักฐานเกี่ยวกับธรรมเนียมการแต่งงานระหว่างชายกับชายในมณฑลฝูเจี้ยน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าความรักเพศเดียวกันเคยมีที่ทางที่ได้รับการยอมรับในโครงสร้างสังคมจารีต (**何大衛**, 2004)

ทว่าในบริบทปัจจุบัน มรดกทางประวัติศาสตร์แห่งความเปิดกว้างเหล่านี้กลับถูกลดทอนและปะทะสังสรรค์กับแรงกดดันมหาศาลจากสองทิศทางหลัก หนึ่งคือค่านิยมครอบครัวแบบขงจื่อ ที่ยังคงเข้มข้นในสังคมจีนสมัยใหม่ ซึ่งเน้นย้ำความกตัญญูผ่านการสืบทอดวงศ์ตระกูลและการมีทายาท การเป็นเกย์จึงถูกมองว่าเป็นการอกตัญญูสูงสุดหากไม่มีบุตรสืบสกุล (Ning & Guo, 2022) แรงกดดันทางวัฒนธรรมนี้บีบคั้นให้เกย์จำนวนมากต้องเข้าสู่การแต่งงานแบบร่วมมือ (**形式婚姻**, สิงซื่อฮุนอิน)[6] กับหญิงเลสเบี้ยน เพื่อรักษาหน้าตาทางสังคมและตอบสนองความคาดหวังของบิดามารดา (Liu, 2013) สองคือกฎระเบียบและอุดมการณ์ของรัฐที่มองว่าการแสดงออกทางเพศที่หลากหลายเป็นภัยคุกคามต่อเสถียรภาพทางสังคมและขัดแย้งกับนโยบายส่งเสริมการมีบุตร รัฐบาลจึงใช้อำนาจผ่านกลไกการเซ็นเซอร์และการควบคุมทางเทคโนโลยีเพื่อจำกัดพื้นที่ของกลุ่ม LGBTQ+ ดังกรณีการจับกุมนักเขียนนิยายวาย และการแบนเนื้อหาที่แสดงออกถึงความอ่อนไหวทางเพศ (Newsday, 2025) ความขัดแย้งเชิงโครงสร้างระหว่างภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ที่มีความลื่นไหลทางเพศวิถีกับกรอบบรรทัดฐานทางสังคมและศีลธรรมในปัจจุบันที่ถูกตีกรอบอย่างตายตัว ได้สร้างสภาวะความบีบคั้นในการดำรงอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของกลุ่มชายรักชาย

จากปัญหาความย้อนแย้งดังกล่าว บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ ได้แก่ 1) เพื่อสำรวจพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของความสัมพันธ์ชายรักชายในจีน ตั้งแต่ยุคราชวงศ์ที่ความรักเพศเดียวกันเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชนชั้นสูง มาสู่การเปลี่ยนแปลงนิยามในยุคสมัยใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก 2) เพื่อวิเคราะห์พลวัตทางสังคมและกลไกการต่อรองของกลุ่มชายรักชายในจีนยุคปัจจุบัน ภายใต้กรอบแนวคิดความปกติทางเพศแบบขงจื่อใหม่และวาทกรรมคุณภาพประชากร[7] (**素**质, ซู่จื้อ) ซึ่งเสนอว่าอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของกลุ่มชายรักชายในจีนมิได้แยกขาดจากครอบครัว แต่เป็นการประนีประนอมระหว่างความปรารถนาส่วนบุคคลกับภาระหน้าที่ทางครอบครัว และ 3) เพื่อตรวจสอบพื้นที่ทางวัฒนธรรมทั้งในโลกกายภาพและโลกดิจิทัลที่กลุ่มชายรักชายใช้ในการสร้างชุมชนและหลบหลีกการควบคุมของรัฐ ท่ามกลางบริบทของความเงียบงันโดยอัลกอริทึม การศึกษานี้จะครอบคลุมช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่ยุคราชวงศ์โดยสังเขป เน้นที่ราชวงศ์ฮั่น หมิง และชิง ซึ่งเป็นยุคที่ปรากฏหลักฐานทางวรรณกรรมและพงศาวดารเกี่ยวกับความสัมพันธ์ชายรักชายอย่างชัดเจน เช่น วรรณกรรมของหลี่อี๋ว์ (**李**渔, ค.ศ. 1611–1680) และบันทึกประวัติศาสตร์ราชสำนัก (**何大衛**,

[6] การแต่งงานแบบร่วมมือ (Cooperative Marriage) รูปแบบการแต่งงานเชิงกลยุทธ์ระหว่างชายรักชายและหญิงรักหญิง (เกย์และเลสเบี้ยน) ซึ่งตกลงจดทะเบียนสมรสกันเพียงในนามโดยปราศจากความสัมพันธ์ทางเพศ เพื่อเป็นฉากบังหน้าในการตอบสนองความคาดหวังของบิดามารดาและสังคมที่ต้องการให้แต่งงานและมีบุตร ในขณะเดียวกันก็เพื่อรักษาพื้นที่ส่วนตัวในการใช้ชีวิตตามรสนิยมทางเพศที่แท้จริงของตนเอง (Feng, 2014; Liu, 2013)

[7] คุณภาพประชากร วาทกรรมทางสังคมในประเทศจีนที่ใช้แยกแยะคุณค่าของบุคคลผ่านระดับการศึกษา ความทันสมัย ความมั่งคั่ง และการปฏิบัติตามบรรทัดฐานสังคม สำหรับกลุ่มชายรักชาย การปฏิบัติตามบรรทัดฐานเช่นการสร้างครอบครัว (แม้จะเป็นการแต่งงานแบบบังหน้า) ถือเป็นการดึงเอาวาทกรรม "คุณภาพ" มาใช้เพื่อยกระดับสถานะตนเองให้สอดคล้องกับคุณสมบัติของพลเมืองดีและหลีกเลี่ยงการถูกตีตรา (Ning & Guo, 2022)

2004) เชื่อมโยงมาจนถึงยุคหลังการปฏิรูปประเทศ ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1980 จนถึงปัจจุบันซึ่งเป็นช่วงเวลาที่จีนเปิดรับวัฒนธรรมโลกและเกิดการก่อตัวของอัตลักษณ์เกย์สมัยใหม่ (Zhang et al, 2022) โดยวิเคราะห์บริบทในสังคมเมืองใหญ่เป็นหลัก เช่น ปักกิ่ง เซี่ยงไฮ้ และเฉิงตู เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความเข้มข้นของการปะทะกันระหว่างวัฒนธรรมย่อยและการควบคุมของรัฐมากที่สุด รวมถึงการวิเคราะห์ปรากฏการณ์บนแพลตฟอร์มดิจิทัล ซึ่งเป็นสมรภูมิใหม่ของการต่อรองอัตลักษณ์ในศตวรรษที่ 21

หลักฐานทางวรรณกรรมและตำนานความรักในราชสำนัก

ประวัติศาสตร์เพศวิถีของจีนมีรากฐานที่ยาวนานและซับซ้อน โดยมีความแตกต่างอย่างสิ้นเชิงจากกรอบคิดเรื่องเพศของตะวันตกที่ได้รับอิทธิพลจากคริสต์ศาสนา ในสังคมจีนโบราณ ความสัมพันธ์ระหว่างชายกับชายมิได้ถูกจัดว่าเป็นความผิดปกติหรือบาป แต่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตที่ได้รับการบันทึกไว้อย่างเปิดเผยในหน้าประวัติศาสตร์และวรรณกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแวดวงชนชั้นสูงและราชสำนัก หลักฐานทางพงศาวดารชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์รูปแบบนี้ดำรงอยู่มายาวนานนับพันปี ตั้งแต่ราชวงศ์ซาง (Shang Dynasty, 1600 – 1046 ปีก่อน ค.ศ.) ซึ่งปรากฏร่องรอยข้อห้ามเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศในคัมภีร์ซางชู (《**商**书·**伊**训》) เรื่อยมาจนถึงราชวงศ์ชิง (Qing Dynasty, ค.ศ. 1644–1912) (The Macaronis, 2010) โดยมีวาทกรรมสำคัญสองประการที่ถูกผลิตซ้ำและกลายเป็นสัญลักษณ์แทนความรักของชายรักชายในวัฒนธรรมจีน คือ ตำนานแบ่งลูกท้อ (**余桃**, อี๋ว์เถา) และตัดแขนเสื้อ

ตำนานแบ่งลูกท้อมีที่มาจากบันทึกในยุครณรัฐ (Warring States period, 475 – 221 ปีก่อน ค.ศ.) เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง หมีจื่อเสีย (**弥子瑕**) และเว่ยหลิงกง (卫灵公) เรื่องราวเล่าว่าขณะที่ทั้งสองเดินเล่นในสวนผลไม้ หมี่จื่อเสียได้กัดลูกท้อแล้วพบว่ามีรสหวานล้ำเลิศ จึงหยุดทานและยื่นส่วนที่เหลือให้แก่ท่านเว่ยหลิงกง การกระทำนี้มิได้ถูกมองว่าเป็นการเสียมารยาท แต่กลับสร้างความประทับใจให้แก่ท่านเว่ยหลิงกงที่มองว่าคนรักยอมเสียสละของอร่อยให้แก่ตน (Hinsch, 1990) คำว่าลูกท้อที่ถูกกัดหรือแบ่งลูกท้อ จึงกลายเป็นสำนวนคลาสสิกที่กวีและนักประพันธ์ในยุคหลังนำมาใช้เพื่ออุปมาถึงความรักระหว่างชายกับชาย

อีกหนึ่งตำนานที่มีอิทธิพลอย่างสูงต่อภาพลักษณ์ความรักเพศเดียวกันในจีนคือ ตัดแขนเสื้อ ซึ่งปรากฏในบันทึกประวัติศาสตร์สมัยราชวงศ์ฮั่น (Han Dynasty, 202 ปีก่อน ค.ศ. – ค.ศ. 220) เรื่องราวนี้กล่าวถึง จักรพรรดิฮั่นไอ (汉哀帝) และคนรักคนโปรดนามว่าต่งเสียน วันหนึ่งขณะที่ต่งเสียนนอนหลับทับแขนเสื้อคลุมของจักรพรรดิ จักรพรรดิฮั่นไอต้องการลุกจากที่ประทับแต่ไม่อยากปลุกคนรักให้ตื่น จึงตัดสินใจใช้มีดตัดแขนเสื้อของตนเองทิ้ง การกระทำนี้แสดงถึงความทะนุถนอมและความรักที่ลึกซึ้ง จนกลายเป็นที่มาของคำเรียกความสัมพันธ์ชายรักชายในจีนว่าความหลงใหลในการตัดแขนเสื้อ (**断袖之癖**, ต้วนซิ่วจือผี่) (The Macaronis, 2010)

นอกจากสองตำนานหลักข้างต้น หลักฐานทางประวัติศาสตร์จากบันทึกของ ซือหม่าเชียน (司马迁) ใน สือจี้ (史记) และ ปานกู้ (班固) ในพงศาวดารราชวงศ์ฮั่น (汉书, ฮั่นซู) ยังระบุชัดเจนว่า ในราชวงศ์ฮั่นตะวันตก (Western Han, 202 ปีก่อน ค.ศ. – ค.ศ. 9) จักรพรรดิถึง 10 จาก 13 พระองค์ ทรงมีความสัมพันธ์

ลึกซึ้งกับบุรุษ หรือมีคนโปรด (男宠, หนานฉง) ที่เป็นชาย (Zheng, 2014; The Macaronis, 2010) บุคคลเหล่านี้มักได้รับการยกย่องไม่เพียงแต่จากรูปลักษณ์ภายนอก แต่ยังรวมถึงความสามารถในการบริหารราชการและการทหาร ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการมีคนรักเพศเดียวกันในระดับชนชั้นนำเป็นเรื่องปกติวิสัยที่ได้รับการยอมรับในโครงสร้างอำนาจรัฐ

การวิเคราะห์จากรสนิยมสู่อัตลักษณ์และบทบาทของหน้าที่ทางสังคม

จากการศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์ พบว่าการนิยามความสัมพันธ์ชายรักชายในจีนโบราณมีความแตกต่างในเชิงมโนทัศน์กับคำว่ารักร่วมเพศ (Homosexuality) ในนิยามสมัยใหม่ กล่าวคือ พฤติกรรมชายรักชายในอดีตถูกมองว่าเป็นรสนิยม (Taste) หรือความพึงใจส่วนบุคคล (Preference) มากกว่าจะเป็นอัตลักษณ์(Identity) ที่ติดตัวมาแต่กำเนิด นักวิชาการอย่าง**何大衛** (2004) และ Zheng (2014) ชี้ให้เห็นว่าสังคมจีนในอดีตไม่ได้แบ่งแยกผู้คนออกเป็นคนรักต่างเพศหรือคนรักเพศเดียวกันอย่างเด็ดขาด แต่เน้นที่การกระทำและความสัมพันธ์ทางสังคม (**何大衛**, 2004; Zheng, 2014) การที่จักรพรรดิหรือขุนนางจะมีคนรักเป็นชาย ไม่ได้ขัดแย้งกับการมีมเหสีหรือภรรยา ดังที่ Zheng (2014) อธิบายว่า การแสดงออกทางเพศในวัฒนธรรมจีนมีความลื่นไหลและไม่ได้ยึดติดกับขั้วตรงข้ามทางเพศสภาพอย่างเคร่งครัดเหมือนในตะวันตก

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความสัมพันธ์ชายรักชายได้รับการยอมรับ หรืออย่างน้อยที่สุดคือการถูกมองด้วยความเฉยเมย คือการที่ความสัมพันธ์เหล่านั้นต้องไม่ไปขัดขวางหน้าที่สำคัญที่สุดตามคติขงจื่อ นั่นคือการสืบทอดวงศ์ตระกูล (Hou, 2014) ตราบใดที่ชายผู้นั้นยังคงแต่งงานกับสตรีและทำหน้าที่ผลิตทายาทเพื่อสืบสกุล สังคมก็พร้อมที่จะเปิดพื้นที่ให้พวกเขามีความสัมพันธ์ทางเพศหรือความรักกับชายอื่นได้ โดยไม่ถูกตราหน้าว่าเป็นบาปทางศาสนา ความอดทนอดกลั้นนี้มีรากฐานมาจากปรัชญาเต๋าที่มองเรื่องหยิน - หยาง และมีรากฐานส่วนหนึ่งมาจากพุทธศาสนาแบบจีน (Chinese Buddhism) ที่มีมุมมองต่อพฤติกรรมทางเพศแตกต่างจากศาสนาเทวนิยมตะวันตก กล่าวคือ พุทธศาสนาในจีนมองว่าสถาบันการแต่งงานเป็นเพียงเรื่องทางโลกหรือสัญญาทางสังคม (Social contract) มิใช่พิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา นอกจากนี้ แนวคิดเรื่องกรรม และการเวียนว่ายตายเกิด (Past lives) ยังถูกนำมาใช้อธิบายและทำความเข้าใจความรักเพศเดียวกันในลักษณะของผลพวงจากอดีตชาติ (Karmic hangover) เช่น หากชายสองคนตกหลุมรักกัน สังคมอาจอธิบายได้ว่าในอดีตชาติทั้งสองอาจเคยเป็นสามีภรรยากันแต่มีชีวิตคู่ที่ไม่สมหวัง กงกรรมกงเกวียนจึงนำพาให้พวกเขาต้องกลับมาดูแลและมอบความสุขให้แก่กันในชาตินี้เพื่อชดเชยกรรมนั้น พุทธศาสนาในบริบทนี้จึงไม่ได้มองว่าความสัมพันธ์เพศเดียวกันเป็นความผิดบาปที่ผิดธรรมชาติหรือต้องถูกลงโทษอย่างรุนแรงเสมอไป (The Macaronis, 2010)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจีนจะมีประวัติศาสตร์ที่เปิดกว้าง แต่จุดเปลี่ยนสำคัญเกิดขึ้นในยุคราชวงศ์ชิง เมื่อมีการประกาศใช้กฎหมายลงโทษพฤติกรรมรักร่วมเพศครั้งแรกในปี 1740 ซึ่งได้รับอิทธิพลจากการตีความหลักจริยธรรมขงจื่อใหม่ที่เข้มงวดขึ้น ประกอบกับการเข้ามาของอิทธิพลตะวันตกและคริสต์ศาสนาในช่วงปลายราชวงศ์ชิงและยุคสาธารณรัฐ (Republic of China, ค.ศ. 1912 – 1949) ที่นำมาซึ่งวาทกรรมทางการแพทย์และศีลธรรมแบบวิกตอเรียน ทำให้ความสัมพันธ์แบบตัดแขนเสื้อที่เคยเป็นเรื่องรสนิยมอันวิจิตรใน

ราชสำนัก เริ่มถูกลดทอนคุณค่าและกลายเป็นสิ่งต้องห้ามหรือความผิดปกติทางจิตในเวลาต่อมา (Hou, 2014) กล่าวโดยสรุป คือรอยอดีตของวาทกรรมตัดแขนเสื้อและแบ่งลูกท้อสะท้อนให้เห็นถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่ยอมรับความหลากหลายทางเพศในฐานะวิถีปฏิบัติทางสังคม มากกว่าการเป็นอัตลักษณ์ที่แปลกแยก ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการทำความเข้าใจความย้อนแย้งของสถานะชายรักชายในจีนปัจจุบัน ที่ต้องต่อรองระหว่างมรดกทางประวัติศาสตร์ที่ลื่นไหลกับกรอบบรรทัดฐานทางสังคมและศีลธรรมในปัจจุบันที่ถูกตีกรอบอย่างตายตัว

ภาพรวมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ชี้ให้เห็นถึงความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ กล่าวคือ สังคมจีนไม่ได้เปลี่ยนผ่านจากสภาวะการยอมรับไปสู่การกีดกันอย่างฉับพลันเพียงมิติเดียว แต่พลวัตดังกล่าวถูกกำกับโดยโครงสร้างของสถาบันครอบครัวมาโดยตลอด ความอดทนอดกลั้นในยุคโบราณดำรงอยู่ได้ภายใต้เงื่อนไขของการผลิตทายาทเพื่อสืบตระกูล เมื่อก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 20 อิทธิพลทางการแพทย์จากตะวันตกและอุดมการณ์รัฐสมัยใหม่ได้เข้ามาเปลี่ยนรสนิยมให้กลายเป็นพยาธิสภาพ(Pathology) อย่างไรก็ตาม ในยุคร่วมสมัยแม้บริบททางสังคมจะเปลี่ยนไปสู่พื้นที่ดิจิทัล แต่แก่นแกนที่สำคัญคือการต่อรองระหว่างความปรารถนาส่วนบุคคลกับบรรทัดฐานความกตัญญูยังคงเป็นปัจจัยหลักที่กำหนดวิถีชีวิตของกลุ่มชายรักชายในจีนอย่างต่อเนื่อง (Luo et al, 2022)

จุดเปลี่ยนผ่าน: อิทธิพลตะวันตกและยุคคอมมิวนิสต์ (1912–1976)

ประวัติศาสตร์เพศวิถีของจีนในช่วงศตวรรษที่ 20 ถือเป็นยุคแห่งรอยต่อและการแตกหักทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่สุดช่วงหนึ่ง จากเดิมที่ความสัมพันธ์ชายรักชายเคยดำรงอยู่ในฐานะรสนิยม (Taste) หรือวิถีปฏิบัติทางสังคมที่ได้รับการยอมรับในราชสำนักและแวดวงปัญญาชน จีนได้ก้าวเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ที่ถูกกำหนดนิยามด้วยกรอบคิดทางการแพทย์จากตะวันตกและอุดมการณ์ทางการเมืองแบบสังคมนิยม การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่เพียงแต่พลิกฟื้นสถานะของกลุ่มชายรักชายจากความรื่นรมย์ไปสู่ความวิปริต แต่ยังนำไปสู่กระบวนการควบคุมและกวาดล้างอย่างเป็นระบบภายใต้ข้อหาทางอาญาและศีลธรรม

1. การแพทย์ตะวันตกและการสร้างวาทกรรมพยาธิสภาพในช่วงปลายราชวงศ์ชิงและยุคสาธารณรัฐ ในช่วงปลายราชวงศ์ชิงและยุคสาธารณรัฐจีน (1912 – 1949) จีนเผชิญกับวิกฤตการณ์ทางการเมืองและภัยคุกคามจากจักรวรรดินิยมตะวันตก ซึ่งผลักดันให้เกิดขบวนการปฏิรูปและสร้างชาติให้ทันสมัย ปัญญาชนและนักปฏิรูปชาวจีนเริ่มนำเข้าองค์ความรู้จากตะวันตกเข้ามาเพื่อกู้ชาติ ซึ่งรวมถึงแนวคิดด้านเพศวิทยา (Sexology) และจิตเวชศาสตร์ การนำเข้าวาทกรรมเหล่านี้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ในการมองเพศวิถีอย่างสิ้นเชิง จากเดิมที่สังคมจีนมองความสัมพันธ์ชายรักชายผ่านเลนส์ของบทบาททางสังคม (เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างจักรพรรดิกับขุนนางคนโปรด) มาสู่การมองผ่านเลนส์ชีววิทยาการแพทย์ที่จำแนกความปกติและความผิดปกติ (Zheng, 2014)

การแปลผลงานของนักเพศวิทยาตะวันตก เช่น Havelock Ellis, Richard von Krafft-Ebing และ Sigmund Freud ในช่วงทศวรรษที่ 1920 และ 1930 มีบทบาทสำคัญในการสถาปนาคำว่า (**同性恋**, ถงซิ่งเลี่ยน - Homosexuality) ขึ้นมาแทนที่คำศัพท์ดั้งเดิมอย่างหนานเฝิงหรือต้วนซิ่ว(Kang, 2009; Zheng,

2014) คำศัพท์ใหม่นี้นำมาซึ่งนัยของพยาธิสภาพ (Pathology) หรือความเจ็บป่วยทางจิตตามแบบฉบับการแพทย์ตะวันตกยุควิกตอเรียน ซึ่งมองว่ารักร่วมเพศคือความเบี่ยงเบนทางเพศ (Sexual Inversion) หรือความผิดปกติทางจิตที่ต้องได้รับการแก้ไข (Hou, 2014)

นอกจากนี้ ในบริบทของการสร้างชาติใหม่ ปัญญาชนกลุ่มขบวนการสี่พฤษภาคม (**五四运动**, อู่อวิ้นต้ง) และกลุ่มวัฒนธรรมใหม่ได้เชื่อมโยงภาพลักษณ์ของชายรักชายเข้ากับความอ่อนแอของชาติ วาทกรรมคนป่วยแห่งเอเชีย ถูกนำมาใช้โจมตีวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยเฉพาะวัฒนธรรมการเลี้ยงดูนักแสดงชายหรือผู้ชายที่มีลักษณะสำอาง ซึ่งถูกมองว่าเป็นสัญลักษณ์ของความเสื่อมโทรมและความอ่อนแอที่ทำให้จีนไม่สามารถต่อกรกับตะวันตกได้ (Zheng, 2014) เฉินตู๋ซิ่ว (陈独秀) หนึ่งในผู้นำทางความคิดในยุคนั้น วิจารณ์อย่างรุนแรงว่าผู้ชายจีนที่มีลักษณะอ่อนแอเหมือนผู้หญิงทั้งร่างกายและจิตใจนั้น ไม่สามารถแบกรับภาระของชาติได้ การกำจัดพฤติกรรมรักร่วมเพศจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของภารกิจกู้ชาติ เพื่อสร้างความเป็นชายที่เข้มแข็งและสอดคล้องกับมาตรฐานอารยะตะวันตก (Kang, 2009)

2. ยุคเหมาเจ๋อตง: จากความเสื่อมทรามของทุนนิยมสู่พฤติกรรมอันธพาล[8] (1949 – 1976) เมื่อพรรคคอมมิวนิสต์จีนสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนในปี 1949 สถานะของกลุ่มชายรักชายยิ่งตกต่ำลงสู่จุดที่เลวร้ายที่สุดในหน้าประวัติศาสตร์ ภายใต้อุดมการณ์เหมาเจ๋อตง รัฐบาลได้จัดระเบียบสังคมใหม่โดยเน้นย้ำแบบแผนทางเพศที่เข้มงวด เพศสัมพันธ์ได้รับการยอมรับก็ต่อเมื่ออยู่ภายใต้กรอบของการแต่งงานต่างเพศและเพื่อการผลิตทายาทเท่านั้น การมีเพศสัมพันธ์เพื่อความสุขสมหรือรูปแบบอื่นที่ไม่ใช่การสืบพันธุ์ถือเป็นเรื่องต้องห้ามและถูกตีตรา (Zheng, 2014) ในยุคนี้ รักร่วมเพศถูกนิยามใหม่ทางการเมืองว่าเป็นความเสื่อมทรามของทุนนิยม หรือผลพวงจากความเน่าเฟะของสังคมศักดินาและตะวันตก (Hou, 2014) รัฐบาลมองว่าพฤติกรรมดังกล่าวขัดแย้งกับจริยธรรมสังคมนิยมที่ต้องการพลเมืองที่มีระเบียบวินัยและอุทิศตนเพื่อการสร้างชาติ ส่งผลให้กลุ่มชายรักชายถูกผลักให้กลายเป็นบุคคลไร้ตัวตนในพื้นที่สาธารณะ และต้องเผชิญกับการกวาดล้างอย่างรุนแรง ถึงแม้กฎหมายอาญาของจีนในขณะนั้นจะไม่มีมาตราที่ระบุโทษความเป็นเกย์ไว้อย่างชัดเจน แต่รัฐบาลได้ใช้อำนาจผ่านข้อหาพฤติกรรมอันธพาล (**流氓罪**, หลิวหมังจุ้ย) ในการจัดการกับกลุ่มชายรักชาย กฎหมายข้อนี้มีขอบเขตที่กว้างและคลุมเครือ ครอบคลุมการกระทำใดๆ ที่ถูกมองว่าละเมิดความสงบเรียบร้อยของสาธารณะหรือขัดต่อศีลธรรมอันดี (Zheng, 2014) การมีความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างชายกับชาย ไม่ว่าจะเป็นในที่รโหฐานหรือที่สาธารณะ (เช่น ห้องน้ำสาธารณะหรือสวนสาธารณะ ซึ่งเป็นจุดนัดพบยอดนิยมเนื่องจากขาดพื้นที่ส่วนตัว) มักถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจและหน่วยงานความมั่นคงตีความว่าเป็นพฤติกรรมอันธพาล นำไปสู่การจับกุม คุมขัง และส่งไปค่ายแรงงานเพื่อปรับทัศนคติ (Li, 2006)

สถานการณ์ทวีความรุนแรงถึงขีดสุดในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรม (**文化大革命**, เหวินฮว่าต้าเก๋อมิ่ง, 1966 – 1976) ซึ่งเป็นช่วงเวลาแห่งความโกลาหลและการทำลายล้างทางวัฒนธรรม กลุ่มชายรักชายถูกจัดให้

[8] พฤติกรรมอันธพาล (Hooliganism) ข้อหาในกฎหมายอาญาของจีน (ซึ่งถูกยกเลิกในปี 1997) ที่มีขอบเขตคลุมเครือและกว้างขวาง โดยในยุคเหมาเจ๋อตง รัฐบาลได้ใช้กฎหมายข้อนี้เป็นเครื่องมือในการควบคุม จับกุม และลงโทษผู้ที่มีพฤติกรรมรักร่วมเพศ ซึ่งถูกตีความว่าเป็นความเสื่อมทรามและขัดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม (Zheng, 2014)

อยู่ในกลุ่ม องค์ประกอบเลวร้าย และตกเป็นเป้าหมายของการโจมตีจากกองกำลังพิทักษ์แดง (Red Guards) พวกเขาถูกประณามว่าเป็นพวกวิปริตและฝ่ายขวาที่ต้องถูกกำจัด (Zheng, 2014) ในทางกลับกัน สำหรับบางกรณี ใบรับรองแพทย์ที่ระบุว่าเป็นโรค อาจถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือต่อรองเพื่อหลีกเลี่ยงโทษจำคุกในคดีอาญา โดยเปลี่ยนจากการเป็นอาชญากรมาเป็นผู้ป่วยที่ต้องได้รับการรักษาแทน (Li, 2006)

โดยสรุป ช่วงเวลาระหว่างปี 1912 ถึง 1976 คือยุคมืดที่เปลี่ยนโฉมหน้าประวัติศาสตร์ความหลากหลายทางเพศของจีน จากความสัมพันธ์ที่เคยมีความลื่นไหลและเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชนชั้นสูง กลายเป็นความผิดปกติทางการแพทย์และอาชญากรรมทางการเมือง ภายใต้อิทธิพลของแนวคิดตะวันตกและระบอบคอมมิวนิสต์ที่ต้องการควบคุมร่างกายและจิตวิญญาณของพลเมืองให้เป็นหนึ่งเดียว เพื่อรับใช้เป้าหมายในการสร้างชาติสังคมนิยมที่แข็งแกร่ง

พลวัตในยุคปัจจุบัน: การปะทะกันระหว่างความกตัญญูกับตัวตน

1. การปลดล็อก: จุดเปลี่ยนผ่านทางกฎหมายและการแพทย์ ประวัติศาสตร์ความหลากหลายทางเพศของจีนในช่วงรอยต่อระหว่างปลายศตวรรษที่ 20 ถึงต้นศตวรรษที่ 21 ถือเป็นช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่สำคัญยิ่ง หรือที่อาจเรียกได้ว่าเป็นยุคแห่ง การปลดล็อกสถานะของกลุ่มคนรักเพศเดียวกันออกจากปริมณฑลของอาชญากรรมและความผิดปกติทางจิต จุดเปลี่ยนสำคัญประการแรกเกิดขึ้นในปี 1997 เมื่อสภาประชาชนแห่งชาติจีนได้ทำการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา โดยยกเลิกความผิดฐานพฤติกรรมอันธพาล ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีนิยามคลุมเครือและเคยกินความรวมถึงพฤติกรรมทางเพศที่นอกเหนือจากบรรทัดฐานสังคม การยกเลิกกฎหมายฉบับนี้ถูกนักวิชาการและนักกิจกรรมมองว่าเป็นการลดทอนความเป็นอาชญากรรมของพฤติกรรมรักร่วมเพศในทางพฤตินัย แม้ว่าตัวบทกฎหมายจะมิได้ระบุรับรองสิทธิของกลุ่มคนรักเพศเดียวกันอย่างชัดแจ้งก็ตาม (The Washington Blade, 2026) การเปลี่ยนแปลงนี้ได้เปิดพื้นที่ให้กลุ่มชายรักชายเริ่มมีตัวตนในพื้นที่สาธารณะมากขึ้นและลดความเสี่ยงจากการถูกจับกุมในข้อหาที่เลื่อนลอย

จุดเปลี่ยนที่สำคัญลำดับต่อมาเกิดขึ้นในปี 2001 เมื่อสมาคมจิตเวชแห่งประเทศจีน (Chinese Society of Psychiatry) ได้ประกาศ ลดระดับความผิดปกติและปรับปรุงเกณฑ์การวินิจฉัย (ปรับนิยามใหม่) ของการรักเพศเดียวกันในบัญชีการจำแนกโรคทางจิตเวชของจีนฉบับที่ 3 (CCMD-3) ซึ่งแม้จะไม่ใช่การถอดออกโดยสิ้นเชิง แต่การดำเนินการดังกล่าวถือเป็นก้าวสำคัญในการลดตราประทับความผิดปกติทางจิต (Feng, 2014) อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการปลดล็อกในเชิงสถาบันหลักทั้งสองประการ แต่รัฐบาลจีนยังคงดำเนินนโยบายที่เรียกว่า “Three Nos” (ไม่สนับสนุน ไม่คัดค้าน และไม่ส่งเสริม) ซึ่งสร้างสภาวะความคลุมเครือ ที่ทำให้กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศดำรงอยู่ได้ในพื้นที่กึ่งเงียบงัน โดยปราศจากการรับรองสิทธิทางกฎหมายที่ชัดเจน เช่น การแต่งงานหรือการป้องกันการเลือกปฏิบัติ (Feng, 2014)

2. การปะทะกันระหว่างความกตัญญูกับตัวตน ภายใต้บริบทที่แรงกดดันทางกฎหมายผ่อนคลายลง ความขัดแย้งหลักในชีวิตของกลุ่มชายรักชายจีนกลับย้ายไปสู่ปริมณฑลของครอบครัวและวัฒนธรรม โดยเฉพาะการปะทะกันระหว่างการตระหนักรู้ในตัวตนสมัยใหม่ กับพันธะหน้าที่เรื่องความกตัญญู (孝顺, เซี่ยวซุ่น) ตามคติขงจื่อ ในสังคมจีนการสืบทอดวงศ์ตระกูลถือเป็นหน้าที่สูงสุดของบุตรชาย การเป็นเกย์จึงมิใช่

เพียงเรื่องของรสนิยมทางเพศส่วนบุคคล แต่ถูกตีความว่าเป็นการ อกตัญญูที่ร้ายแรงที่สุดหากไม่สามารถผลิตทายาทสืบสกุลได้ (Ning & Guo, 2022) แรงกดดันนี้ทวีความรุนแรงขึ้นจากผลพวงของนโยบายลูกคนเดียว (One-Child Policy) ที่บังคับใช้มาหลายทศวรรษ ทำให้ความคาดหวังของพ่อแม่และปู่ย่าตายายทุ่มเทลงไปที่ลูกชายเพียงคนเดียวอย่างมหาศาล (Liu, 2013) แน่นอนว่า เพื่อประนีประนอมกับแรงกดดันดังกล่าวโดยไม่ต้องละทิ้งตัวตนทางเพศ กลุ่มชายรักชายจำนวนมากได้หันไปใช้กลยุทธ์การแต่งงานแบบร่วมมือ ซึ่งเป็นการแต่งงานในนามระหว่างเกย์กับเลสเบี้ยน ปรากฏการณ์นี้สะท้อนถึงความพยายามในการเจรจาต่อรองระหว่างอัตลักษณ์ส่วนตัว กับหน้าที่สาธารณะ โดยคู่แต่งงานแบบร่วมมือนี้ จะแสดงบทบาทเป็นสามีภรรยาต่อหน้าครอบครัวในเทศกาลสำคัญ เพื่อรักษาหน้าตาของพ่อแม่ ในขณะที่ชีวิตส่วนตัวต่างฝ่ายต่างแยกกันอยู่และมีอิสระในการคบหาคนรักเพศเดียวกันของตน (Liu, 2013) งานวิจัยของ Liu (2013) ชี้ให้เห็นว่า การประกาศหาคู่แต่งงานแบบร่วมมือบนอินเทอร์เน็ตสะท้อนให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมย่อยที่พยายามรับมือกับความคาดหวังแบบทวิลักษณ์ทางเพศ อย่างไรก็ตาม รูปแบบความสัมพันธ์นี้ก็นำมาซึ่งความซับซ้อนและความเสี่ยงในระยะยาว โดยเฉพาะเมื่อต้องเผชิญกับแรงกดดันเรื่องการมีบุตร ซึ่งบางคู่ต้องหันไปพึ่งพาเทคโนโลยีเจริญพันธุ์ (ART) หรือการอุ้มบุญเพื่อให้มีทายาทตามความต้องการของครอบครัว (Universiteit Leiden, 2024) การปรับตัวนี้เป็นไปตามแนวคิดที่เรียกว่า ความกตัญญูแบบขงจื่อใหม่ ซึ่งเป็น กรอบแนวคิดที่ใช้อธิบายการสร้างอัตลักษณ์และกลไกการต่อรองของกลุ่มชายรักชายในจีนยุคปัจจุบัน โดยชี้ให้เห็นว่าการดำรงอัตลักษณ์ทางเพศมิได้แยกขาดจากความสัมพันธ์กับครอบครัว หากแต่ดำเนินไปผ่านการประนีประนอมระหว่างความปรารถนาส่วนบุคคล หน้าที่ความกตัญญู และความคาดหวังเรื่องการสืบสกุล

นอกจากนี้ การสร้างอัตลักษณ์ของเกย์จีนในยุคปัจจุบันยังผูกโยงกับวาทกรรมคุณภาพประชากร ซึ่ง Ning & Guo (2022) อธิบายว่า กลุ่มชายรักชายพยายามสร้างภาพลักษณ์ของการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ มีการศึกษาสูง และมีความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อลดทอนการถูกตีตราและสร้างความชอบธรรมให้กับการดำรงอยู่ของตนในสังคมที่ยังคงยึดถือค่านิยมครอบครัวเป็นศูนย์กลาง กระบวนการนี้สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิด Neo-Confucian Homonormativity ที่ Luo et al (2022) เสนอว่า อัตลักษณ์เกย์จีนไม่ได้แยกขาดจากครอบครัวแบบปัจเจกนิยมตะวันตก แต่เป็นการหลอมรวมและประนีประนอมระหว่างความปรารถนาทางเพศสมัยใหม่กับจริยธรรมความกตัญญูแบบดั้งเดิม เพื่อรักษาความกลมเกลียวในครอบครัวและความมั่นคงทางสังคม

ลักษณะของแนวคิดขงจื่อใหม่ (Neo-Confucianism) และความปกติทางเพศแบบขงจื่อใหม่

อิทธิพลของแนวคิดขงจื่อใหม่ในทางประวัติศาสตร์ ปรากฏชัดเจนในช่วงราชวงศ์ชิง (Qing Dynasty) ซึ่งเน้นย้ำการปฏิบัติตามบทบาททางเพศที่แบ่งแยกอย่างเข้มงวดและให้ความสำคัญกับครอบครัวเดี่ยวสูงสุด นำไปสู่การออกกฎหมายลงโทษพฤติกรรมรักร่วมเพศอย่างเป็นทางการครั้งแรกในปี ค.ศ. 1740 อย่างไรก็ตาม ในบริบทสังคมร่วมสมัย นักวิชาการได้นำเสนอแนวคิดความปกติทางเพศแบบขงจื่อใหม่ (Neo-Confucian Homonormativity) เพื่ออธิบายพลวัตของกลุ่มชายรักชายในจีน โดยมีลักษณะเด่นคือ กลุ่มชายรักชายในจีนไม่ได้แยกขาดจากสถาบันครอบครัวแบบสังคมปัจเจกนิยมตะวันตก แต่เป็นการหลอมรวมระหว่างการเมืองเรื่องเพศแบบเสรีนิยมใหม่เข้ากับคติครอบครัวนิยม (Familism) กลุ่มชายรักชายในจีนจำนวนมากไม่ได้ปฏิเสธ

สถาบันครอบครัว หากแต่พยายามประนีประนอมอัตลักษณ์ทางเพศของตนกับบทบาทความเป็นลูกและความคาดหวังเรื่องการสืบสกุลต้นกำเนิด (Family of origin) และต่อรองความปรารถนาส่วนบุคคลผ่านการแต่งงานแบบร่วมมือหรือการมีบุตรผ่านเทคโนโลยีเจริญพันธุ์ เพื่อทำหน้าที่สืบสกุลและรักษาหน้าตาของตระกูล (Luo et al, 2022)

แรงกดดันจากขงจื่อ: วิเคราะห์แนวคิดความกตัญญู (孝, เซี่ยว) และการต่อรองอัตลักษณ์ผ่านปรากฏการณ์การแต่งงานแบบร่วมมือ

ในบริบทของสังคมจีนร่วมสมัย แม้จะมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด แต่โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมยังคงยึดโยงกับรากฐานปรัชญาขงจื่ออย่างแนบแน่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสถาบันครอบครัวและการสืบทอดวงศ์ตระกูล สำหรับกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) ในจีน การดำเนินชีวิตอยู่ท่ามกลางรอยต่อระหว่างความปรารถนาส่วนบุคคลกับความคาดหวังของสังคมนำไปสู่สภาวะความกดดันทางจิตวิทยาและสังคมอย่างรุนแรง บทความนี้มุ่งวิเคราะห์อิทธิพลของแนวคิดความกตัญญูที่ส่งผลให้เกิดกลยุทธ์การปรับตัวในรูปแบบการแต่งงานแบบร่วมมือ ซึ่งสะท้อนถึงพลวัตการต่อรองระหว่างจารีตประเพณีกับวิถีชีวิตสมัยใหม่

1. ความกตัญญูในปรัชญาขงจื่อ: รากฐานแห่งคุณธรรมและการจัดระเบียบสังคม ในปรัชญาของขงจื่อ ความกตัญญูไม่ได้เป็นเพียงการตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ในระดับปัจเจกบุคคล แต่เป็นมูลฐานแห่งคุณธรรมทั้งปวง หากพิจารณาจากคัมภีร์หลุนอี่ว์ (论语) และ คัมภีร์เซี่ยวจิง (คัมภีร์ว่าด้วยเรื่องความกตัญญู) (孝经, เซี่ยวจิง) (Chan, 1963) ซึ่งสามารถขยายความแนวคิดนี้ได้ใน 4 มิติ คือ มิติทางจริยธรรม แนวคิดของขงจื่อเชื่อว่ามนุษย์ไม่ได้เกิดมาพร้อมกับความรักที่มอบให้ทุกคนอย่างเท่าเทียม แต่ความรักต้องมีจุดเริ่มต้นความกตัญญูต่อพ่อแม่คือการฝึกฝนความเมตตา (仁, เหริน) ในระดับที่ใกล้ตัวที่สุด หากบุคคลใดสามารถกตัญญูต่อพ่อแม่และรักพี่น้อง (悌, ที่) ได้อย่างแท้จริง พลังแห่งความเมตตานั้นจะขยายขอบเขตออกไปสู่เพื่อนบ้าน สังคม และคนทั้งโลกในที่สุด ดังนั้นความกตัญญูจึงเป็นห้องเรียนแรกของการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มิติด้านความต่างระหว่างการดูแลกับการเคารพ ประเด็นที่สำนักขงจื่อให้ความสำคัญมากคือความเคารพจากหัวใจ (敬, จิ้ง) ครั้งหนึ่งขงจื่อเคยกล่าวไว้ว่า “*今之孝者，是谓能养。至于犬马，皆能有养。不敬，何以别乎？*”(การกตัญญูในปัจจุบัน มักหมายถึงเพียงการเลี้ยงดูบิดามารดาให้มีอยู่มีกิน แต่นั่นมิใช่ทั้งหมดของการกตัญญู แม้แต่สุนัขหรือม้าก็ได้รับการเลี้ยงดูเช่นกัน หากปราศจากความเคารพแล้ว สิ่งที่ทำไปจะต่างอะไรกับการเลี้ยงสัตว์) (ขงจื่อ, 2551) มิติทางสังคมและการเมือง ในทัศนะของแนวคิดขงจื่อ ครอบครัวคือแบบจำลองของรัฐ หากคนในครอบครัวรู้จักบทบาทหน้าที่และความกตัญญู สังคมจะเกิดความเป็นระเบียบโดยไม่ต้องใช้กฎหมายที่รุนแรง บุตรที่กตัญญูต่อบิดามารดา ย่อมมีแนวโน้มที่จะเป็นพลเมืองที่ซื่อสัตย์ต่อผู้ปกครองและไม่ก่อการกบฏ ความกตัญญูจึงถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างเสถียรภาพทางการเมืองผ่านการบ่มเพาะวินัยจากภายในครัวเรือน (สุวรรณา สถาอานันท์, 2545) และ มิติของการโต้แย้งอย่างมีคุณธรรม (Remonstrance) ความเข้าใจผิดประการหนึ่งคือ ความกตัญญูของแนวคิดขงจื่อหมายถึงการเชื่อฟังอย่างหลับหูหลับตา แท้จริง

แล้ว ในคัมภีร์เซี่ยวจิง (คัมภีร์ว่าด้วยเรื่องความกตัญญู) และ คัมภีร์หลุนอี่ว์ ตอนหลี่เหริน (《论语 • 里仁》) ได้ระบุหลักการว่า หากบิดามารดาทำในสิ่งที่ผิดต่อคุณธรรม บุตรมีหน้าที่ต้องทัดทานอย่างสุภาพ (事父母几谏, ซื่อฟู่หมู่จี่เจี้ยน) หากเห็นว่าคำเตือนไม่เป็นผล บุตรต้องยังคงความเคารพแต่ไม่ละทิ้งหลักการความถูกต้อง เพราะการปล่อยให้พ่อแม่ทำผิดถือเป็นการทำลายชื่อเสียงวงศ์ตระกูล ซึ่งขัดต่อหลักความกตัญญูในระยะยาว (Fung, 1948) ความกตัญญูตามแนวคิดขงจื่อจึงเป็นระบบจริยธรรมที่เชื่อมโยงจิตใจ การกระทำ และโครงสร้างสังคมเข้าด้วยกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างมนุษย์ที่รู้จักรากเหง้าของตนเอง มีความอ่อนน้อม และสามารถขยายความรักจากคนในครอบครัวไปสู่เพื่อนมนุษย์ในวงกว้างได้

2. อำนาจนำของความกตัญญูและภาระหน้าที่ในการสืบเชื้อสาย แนวคิดเรื่องความกตัญญูถือเป็นคุณธรรมสูงสุดในระบบจริยธรรมของจีน ซึ่งมิได้หมายความเพียงการเคารพเชื่อฟังบิดามารดาเท่านั้น แต่ยังผูกพันอย่างลึกซึ้งกับหน้าที่ในการสืบทอดสายเลือดของตระกูลตามคติพจน์ดั้งเดิมที่ว่าความอกตัญญูมีสามประการ การไม่มีทายาทสืบสกุลถือเป็นเรื่องใหญ่ที่สุด (Feng, 2014) ในบริบทนี้ การแต่งงานข้ามเพศและการมีบุตรจึงมิใช่เพียงเรื่องของความรักหรือความพึงพอใจส่วนบุคคล แต่เป็นพันธะทางศีลธรรมที่บุตรหลานต้องปฏิบัติต่อบรรพชน (Ning & Guo, 2022) งานวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า แรงกดดันนี้ทวีความรุนแรงขึ้นจากผลพวงของนโยบายลูกคนเดียวที่บังคับใช้มาอย่างยาวนานในจีน ทำให้ความคาดหวังทั้งหมดของพ่อแม่และปู่ย่าตายายตกอยู่ที่ลูกคนเดียวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การที่ลูกชายไม่แต่งงานหรือไม่สามารถมีทายาทได้ ถูกมองว่าเป็นความล้มเหลวในการรักษาหน้าตาของครอบครัว และนำความอับอายมาสู่วงศ์ตระกูล (Liu, 2013) Ning & Guo (2022) อธิบายเพิ่มเติมว่า ภายใต้วาทกรรมเรื่องคุณภาพของประชากรจีนยุคใหม่ การมีครอบครัวที่สมบูรณ์ตามบรรทัดฐานสังคมยังถูกใช้เป็นตัวชี้วัดความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและความสำเร็จในชีวิต ทำให้เกย์และเลสเบี้ยนต้องเผชิญกับแรงบีบคั้นมหาศาลที่จะต้องเข้าสู่ระบบการแต่งงานเพื่อยืนยันสถานะทางสังคมของตนและครอบครัว

3. ปรากฏการณ์การแต่งงานแบบร่วมมือ : สัญญาสงบศึกระหว่างตัวตนกับหน้าที่ เพื่อตอบสนองต่อแรงกดดันจากค่านิยมขงจื่อโดยไม่ต้องละทิ้งอัตลักษณ์ทางเพศของตน กลุ่มชายรักชายและหญิงรักหญิงจำนวนมากในจีนได้หันไปใช้กลยุทธ์ที่เรียกว่าการแต่งงานแบบร่วมมือ (Liu, 2013) หรือการแต่งงานแบบร่วมมือคือการตกลงปลงใจแต่งงานกันระหว่างเกย์กับเลสเบี้ยน โดยทั้งสองฝ่ายต่างรับรู้รสนิยมทางเพศของอีกฝ่ายอย่างชัดเจน แต่ตกลงที่จะจดทะเบียนสมรสและจัดงานแต่งงานเพื่อตบตาพ่อแม่ ญาติพี่น้อง และสังคม (Liu, 2013) ซึ่ง Liu (2013) ได้วิเคราะห์โฆษณาหาคู่แต่งงานแบบร่วมมือบนเว็บไซต์ยอดนิยมอย่าง Tianya.cn และพบว่า ปรากฏการณ์นี้สะท้อนถึงความพยายามในการเจรจาต่อรองเพื่อรักษาพื้นที่ส่วนตัว ให้ดำรงอยู่คู่กับพื้นที่สาธารณะ ในการประกาศหาคู่ ชายรักชายมักเน้นย้ำคุณสมบัติเรื่องความมั่นคงทางการเงินและความเป็นชาย ในขณะที่หญิงรักหญิงมักเน้นเรื่องบุคลิกภาพและความสามารถในการดูแลครอบครัว ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแม้จะเป็นการแต่งงานแบบร่วมมือ คู่สัญญาจำต้องแสดงบทบาทตามบรรทัดฐานเพศสภาพของสังคมจีนอย่างเคร่งครัดเพื่อให้การแสดงละครตบตานั้นดูสมจริงที่สุด (Feng, 2014)

นอกจากนี้ การเกิดขึ้นของแพลตฟอร์มดิจิทัลและแอปพลิเคชันเฉพาะทาง เช่น Chinagayles.com หรือ iHomo ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการอำนวยความสะดวกในการจับคู่แต่งงานแบบร่วมมือ โดยทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลางในการแลกเปลี่ยนข้อมูลและข้อตกลง ซึ่งบางกรณีรวมถึงการตกลงเรื่องการมีบุตรผ่านเทคโนโลยีเจริญพันธุ์เพื่อตอบสนองความคาดหวังเรื่องทายาทของครอบครัวอย่างสมบูรณ์ (Trend Hunter, 2017)

เศรษฐกิจสีชมพู (Pink Economy)[9] และพื้นที่ดิจิทัล: พลวัตแห่งอำนาจซื้อกับการควบคุมทางวัฒนธรรมของรัฐในจีนร่วมสมัย

ในทศวรรษที่ผ่านมา การขยายตัวของเทคโนโลยีสารสนเทศและอินเทอร์เน็ตในสาธารณรัฐประชาชนจีนได้ก่อให้เกิดพื้นที่ทางสังคมรูปแบบใหม่สำหรับกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) ซึ่งนำไปสู่การเติบโตของเศรษฐกิจสีชมพู (Pink Economy) ที่ขับเคลื่อนโดยกำลังซื้อและการบริโภคของกลุ่มชายรักชาย โดยเฉพาะในเขตเมืองใหญ่ (Tan, 2023) แพลตฟอร์มดิจิทัลและแอปพลิเคชันหาคู่ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างชุมชนและอัตลักษณ์ที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของสถาบันครอบครัวและรัฐ อย่างไรก็ตาม พลวัตดังกล่าวได้เดินทางมาถึงจุดปะทะสังสรรค์ที่สำคัญเมื่ออำนาจทางเศรษฐกิจและพื้นที่ดิจิทัลของกลุ่มชายรักชายต้องเผชิญกับนโยบายการควบคุมและเซ็นเซอร์ที่เข้มงวดขึ้นภายใต้การนำของประธานาธิบดี สี จิ้นผิง ซึ่งมุ่งเน้นการจัดระเบียบสังคมและวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับค่านิยมหลักของพรรคคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะการผลิตซ้ำอุดมการณ์ความเป็นชายและการรักษาเสถียรภาพทางสังคม

1. พื้นที่เมืองในฐานะพื้นที่ต่อรองอัตลักษณ์: เฉิงตู เซี่ยงไฮ้ และปักกิ่ง ประสบการณ์ของกลุ่มชายรักชายในจีนมีความแตกต่างกันอย่างมากตามภูมิศาสตร์เมือง เช่นในเมืองเฉิงตู (Chengdu) ในทิศตะวันตกเฉียงใต้ ได้รับการขนานนามว่าเป็นเมืองหลวงของเกย์ (Gay Capital หรือ Gay**都**) เนื่องจากอยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางอำนาจรัฐในปักกิ่ง และมีวัฒนธรรมโรงน้ำชา (Teahouses) ที่เปิดโอกาสให้กลุ่มความหลากหลายทางเพศสามารถรวมกลุ่มในพื้นที่สาธารณะได้อย่างเปิดเผยร่วมกับคนทั่วไป โดยมีบาร์เกย์มากกว่า 30 แห่ง อย่างไรก็ตาม ในช่วงปี 2020-2026 เฉิงตูกำลังเผชิญการควบคุมที่เข้มงวดขึ้น เช่น การสั่งปิดคลับและการจับกุมผู้ที่โพสต์ภาพ AI สนับสนุนความหลากหลายทางเพศ ในขณะที่ มหานครเซี่ยงไฮ้ (Shanghai) เป็นศูนย์กลางของความทันสมัยและวิถีชีวิตแบบสากล พื้นที่รวมตัวมักอยู่ในเขตที่มั่งคั่ง เช่น เขตสัมปทานฝรั่งเศส (French Concession) และเขตฉางหนิง (Changning) ซึ่งสะท้อนถึงการแบ่งแยกชนชั้นทางเศรษฐกิจในชุมชนเกย์ (The Gay Passport, 2026) ทว่าพื้นที่ปลอดภัยเหล่านี้กำลังหดตัวลงอย่างมีนัยสำคัญ เห็นได้จากการระงับการจัดงาน Shanghai Pride ในปี 2020 และการถูกกดดันให้ปิดตัวของ Roxie ซึ่งเป็นบาร์เลสเบี้ยนแห่งสุดท้ายในปี 2024 ส่วนกรุงปักกิ่ง (Beijing) ในฐานะศูนย์กลางทางการเมือง มีลักษณะการรวมกลุ่มที่เน้น

[9] เศรษฐกิจสีชมพู (Pink Economy) ระบบเศรษฐกิจและการบริโภคที่ขับเคลื่อนด้วยกำลังซื้อของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) ในประเทศจีน ซึ่งเติบโตอย่างรวดเร็วควบคู่ไปกับการขยายตัวของพื้นที่ดิจิทัลและแอปพลิเคชันเครือข่ายสังคมเฉพาะกลุ่ม เช่น Blued ที่มีผู้ใช้งานหลายสิบล้านคน และได้กลายเป็นพื้นที่ที่สาม (Third Space) ในการแสดงออกซึ่งตัวตนทางเพศ (Tan, 2023)

ความเป็นมืออาชีพและเชื่อมโยงกับเครือข่ายสาธารณสุข (เช่น สถานบันเทิง (Destination Club) ที่บูรณาการบริการตรวจเอชไอวีเข้ากับพื้นที่) แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ที่ภาคประชาสังคมถูกตรวจสอบอย่างหนักที่สุด นำไปสู่การถูกบีบให้ปิดตัวลงของศูนย์ Beijing LGBT Center ในปี 2023

2. บทบาทของ Blued และการก่อตัวของพื้นที่ดิจิทัลในฐานะเศรษฐกิจสีชมพู รูปธรรมที่ชัดเจนที่สุดของความสำเร็จในเศรษฐกิจสีชมพูของจีนคือแอปพลิเคชัน Blued ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี 2012 โดยหมาเป่าลี่ (马保力) หรือที่รู้จักในชื่อ เกิ่งเล่อ (**耿**乐) อดีตเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ผันตัวมาเป็นนักธุรกิจ ซึ่งพัฒนามาจากเว็บไซต์ Danlan (**淡**蓝, ต้นหลาน) และเติบโตจนกลายเป็นแอปพลิเคชันเครือข่ายสังคมสำหรับเกย์ที่ใหญ่ที่สุดในโลก โดยมีผู้ใช้งานลงทะเบียนมากกว่า 40 ล้านคนทั่วโลก โดยความสำเร็จของ Blued ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการเป็นพื้นที่สำหรับหาคู่ แต่ยังขยายไปสู่บริการไลฟ์สตรีมมิ่ง เกม และบริการด้านสุขภาพ ซึ่งสะท้อนถึงกำลังซื้อมหาศาลของกลุ่มชายรักชายในจีน นอกจากนี้ บริษัทแม่ของ Blued คือ BlueCity ยังได้เข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ Nasdaq ซึ่งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพทางเศรษฐกิจที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล (The Tech Buzz, 2026) ในเชิงสังคมวิทยา Blued และแอปพลิเคชันในลักษณะเดียวกัน เช่น Finka ทำหน้าที่เป็นพื้นที่ที่สาม ที่อนุญาตให้ผู้ใช้งานสามารถแสดงออกถึงตัวตนทางเพศและสร้างเครือข่ายทางสังคมในลักษณะที่กึ่งซ่อนเร้น จากสายตาของสาธารณชนทั่วไป (China Residencies, 2019) Zhang et al, (2022) อธิบายว่าอินเทอร์เน็ตได้กลายเป็นเครื่องมือหลักในการพัฒนาอัตลักษณ์ทางเพศของเกย์ในจีนยุคใหม่ ช่วยให้พวกเขาสามารถยืนยันตัวตนและค้นหาชุมชนที่มีความสนใจร่วมกัน ยิ่งไปกว่านั้น ในช่วงแรกของการก่อตั้ง Blued ยังได้รับการยอมรับในระดับหนึ่งจากภาครัฐ เนื่องจากบทบาทของแอปพลิเคชันในการส่งเสริมการรณรงค์ป้องกันเอชไอวี/เอดส์ และการทำงานร่วมกับหน่วยงานสาธารณสุข ซึ่งถือเป็นยุทธวิธีสำคัญที่องค์กร LGBTQ+ ในจีนใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมในการดำรงอยู่ภายใต้ระบบการเมืองที่เข้มงวด (The Tech Buzz, 2026) อินเทอร์เน็ตทำหน้าที่เป็นเครื่องมือหลักในการพัฒนาอัตลักษณ์ของเกย์ในจีนยุคใหม่ โดยสร้างพื้นที่กึ่งสาธารณะที่ปลอดภัยสำหรับการสำรวจและยอมรับตัวตน (Self-exploration) ท่ามกลางสังคมที่ยึดถือค่านิยมความกตัญญูและการสืบทอดวงศ์ตระกูลอย่างเข้มงวด (Ho, 2010) การเกิดขึ้นของแอปพลิเคชันอย่าง Blued ไม่เพียงแต่ช่วยลดความรู้สึกโดดเดี่ยวทางสังคม แต่ยังช่วยสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมย่อยและการเข้าถึงข้อมูลด้านสิทธิและสุขภาพ (Wang, 2016) นอกจากนี้ โลกออนไลน์ยังถูกใช้เป็นพื้นที่ต่อรองทางจริยธรรม เช่น การจัดหาการแต่งงานแบบร่วมมือ เพื่อรักษาหน้าที่ต่อครอบครัวไปพร้อมกับการรักษาอัตลักษณ์ทางเพศ (Wei, 2014) แม้จะเผชิญกับการเซ็นเซอร์จากรัฐบาล แต่เกย์ชาวจีนได้ใช้อินเทอร์เน็ตในการสร้างวาทกรรมชุดใหม่และรหัสทางภาษาเพื่อยืนยันตัวตน (Kong, 2011) ส่งผลให้อัตลักษณ์เกย์ในจีนมีลักษณะยืดหยุ่นและเป็นการผสมผสานระหว่างเทคโนโลยีสมัยใหม่กับบริบททางวัฒนธรรมดั้งเดิมได้อย่างซับซ้อนและมีพลัง

3. การปะทะกับการควบคุมของรัฐ: วาทกรรมหนุ่มหน้าหวานและการกวาดล้างทางดิจิทัล แม้เศรษฐกิจสีชมพูจะเติบโตอย่างรวดเร็ว แต่สถานการณ์ได้พลิกผันเมื่อรัฐบาลจีนเริ่มดำเนินนโยบายทางวัฒนธรรมที่เข้มงวดขึ้น โดยมองว่าการแสดงออกทางเพศที่หลากหลายเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงทางศีลธรรมและโครงสร้างประชากร หนึ่งในมาตรการที่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงคือการประกาศแบนรูปลักษณ์

ของหนุ่มหน้าหวาน (**娘炮**, เหนียงเพ่า) ในสื่อบันเทิงและโทรทัศน์ตั้งแต่ช่วงปลายปี 2021 รัฐบาลจีนแสดงทัศนะเชิงลบต่อผู้ชายลักษณะสำอาง โดยมองว่าเป็นความผิดเพี้ยนทางสุนทรียศาสตร์ที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมไอดอลต่างชาติ (Song & Hird, 2014) ทางการกังวลว่ารูปลักษณ์ที่นุ่มนวลจะนำไปสู่วิกฤตความเป็นชาย ซึ่งบ่อนทำลายความมั่นคงและจิตวิญญาณชาตินิยมของคนในชาติ (Pang, 2021) ส่งผลให้มีการออกนโยบายสั่งห้ามสื่อนำเสนอภาพลักษณ์ผู้ชายที่ขาดความเข้มแข็งเพื่อจัดระเบียบสังคมใหม่ (Zhang, 2022) การควบคุมนี้สะท้อนถึงความพยายามของรัฐในการผลิตซ้ำภาพลักษณ์ชายชาตรีที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์จีนอย่างเคร่งครัด นโยบายนี้ส่งผลให้มีการเซ็นเซอร์เนื้อหาในสื่อวัฒนธรรมสมัยนิยมอย่างกว้างขวาง รวมถึงการดัดแปลงหรือถอดรายการที่เกี่ยวกับนิยายวาย (**耽美**, ตานเม่ย) ออกจากแพลตฟอร์มสตรีมมิ่ง (Newsday, 2025)

สถานการณ์ทวีความรุนแรงขึ้นสู่จุดวิกฤตในช่วงปี 2025 - 2026 เมื่อพื้นที่ดิจิทัลซึ่งเคยเป็นพื้นที่ปลอดภัยถูกรุกล้ำอย่างเป็นระบบ ในเดือนพฤศจิกายน 2025 แอปพลิเคชันยอดนิยมอย่าง Blued และ Finka ถูกสั่งถอดออกจาก App Store ของ Apple และร้านค้าแอปพลิเคชันในระบบ Android ในประเทศจีน ตามคำสั่งของหน่วยงานกำกับดูแลไซเบอร์ของจีน โดยอ้างเหตุผลเกี่ยวกับเนื้อหาที่หยาบคายและละเมิดกฎหมายความปลอดภัยไซเบอร์ (The Tech Buzz, 2026) การกระทำดังกล่าวถือเป็นการตัดขาดช่องทางการสื่อสารและการรวมกลุ่มที่สำคัญที่สุดของชุมชนเกย์ในจีน นอกจากนี้ ยังมีการปิดบัญชี WeChat ของกลุ่มกิจกรรมนักศึกษา LGBTQ+ ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ และการใช้ระบบอัลกอริทึมในการปิดกั้นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางเพศ ซึ่งนักวิจัยเรียกว่าสภาวะความเงียบงันโดยอัลกอริทึม (Algorithmic Silence)

บทสรุป

การศึกษาพลวัตของความหลากหลายทางเพศในบริบทสังคมจีนร่วมสมัย ผ่านการวิเคราะห์พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ แรงกดดันทางสังคมวัฒนธรรม และการแทรกแซงจากรัฐ นำไปสู่ข้อสรุปที่ชี้ให้เห็นความซับซ้อนของสถานะชายรักชายในสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งมิอาจอธิบายได้ด้วยกรอบคิดแบบเส้นตรง ตามทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมของตะวันตก ที่มักวาดภาพการเดินทางจากยุคแห่งการกดขี่ไปสู่การปลดปล่อยเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ แต่กลับพบว่าวิถีเพศสภาวะในจีนมีลักษณะเป็นลูกผสม ที่เลื่อนไหลอยู่ระหว่างการต่อรองกับจารีตประเพณีดั้งเดิม และการปรับตัวเข้ากับความเป็นสมัยใหม่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐอย่างเข้มงวด

1. พลวัตแบบลูกผสม: การต่อรองระหว่างจารีตและความเป็นสมัยใหม่ จากการสังเคราะห์ข้อมูลพบว่าประวัติศาสตร์เพศวิถีของจีนมีความย้อนแย้งในตัวเอง กล่าวคือ ในอดีตยุคราชวงศ์ จีนมีพื้นที่ให้กับความสัมพันธ์ชายรักชายในฐานะรสนิยมที่ได้รับการยอมรับในระดับหนึ่ง ดังปรากฏในวรรณกรรมและพงศาวดาร (The Macaronis, 2010) แต่จุดเปลี่ยนสำคัญเกิดขึ้นจากการรับอิทธิพลการแพทย์ตะวันตกและอุดมการณ์สังคมนิยมในศตวรรษที่ 20 ที่ผลักดันให้ความสัมพันธ์ดังกล่าวกลายเป็นเรื่องต้องห้าม แม้ว่าจะมีการปลดล็อกทางกฎหมายและการแพทย์ในช่วงจุดเปลี่ยนศตวรรษที่ 21 ได้แก่ การยกเลิกความผิดฐานพฤติกรรมอันธพาล ในปี 1997 และการถอดถอนการรักเพศเดียวกันออกจากบัญชีโรคทางจิตเวชในปี 2001 (Hou,

2014) แต่สถานะของกลุ่มชายรักชายในจีนไม่ได้ก้าวไปสู่การรับรองสิทธิพลเมืองอย่างเต็มรูปแบบ หากแต่ดำรงอยู่ในสภาวะกึ่งยอมรับ กึ่งปิดกั้น ภายใต้นโยบายสามไม่ (Three Nos)[10] ของรัฐบาล (Jeffreys & Yu, 2015)

สภาวะดังกล่าวทำให้กลุ่มชายรักชายต้องสร้างกลยุทธ์การดำเนินชีวิตแบบลูกผสม กล่าวคือ ในพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ดิจิทัล พวกเขาใช้อินเทอร์เน็ตในการสร้างอัตลักษณ์และชุมชนสมัยใหม่ (Zhang et al, 2022) แต่ในพื้นที่ส่วนตัวและครอบครัว พวกเขายังคงต้องประนีประนอมกับค่านิยมดั้งเดิมอย่างเคร่งครัด การดำรงอยู่ของเกย์จีนจึงมิใช่การเปิดเผยตัวตน เพื่อประกาศความเป็นปัจเจกชนที่เป็นอิสระแบบตะวันตก แต่เป็นการต่อรองเพื่อรักษาดุลยภาพระหว่างความต้องการส่วนตนกับความสงบสุขของสังคมรอบข้าง

2. อัตลักษณ์ที่มีลักษณะเฉพาะแบบจีน: กำแพงแห่งเครือญาติและความกตัญญู ข้อค้นพบที่สำคัญที่สุดจากการศึกษาคือ อิทธิพลของบรรทัดฐานทางสังคม โดยเฉพาะสถาบันครอบครัวและค่านิยมขงจื่อยังคงเป็นกำแพงที่แข็งแกร่งที่สุดที่กำหนดวิถีชีวิตของเกย์จีน แม้กฎหมายจะเปิดกว้างขึ้นในทางทฤษฎี แต่ในทางปฏิบัติ แนวคิดเรื่องความกตัญญู ที่ผูกโยงหน้าที่ของบุตรชายไว้กับการสืบทอดวงศ์ตระกูล ทำให้การเป็นเกย์ถูกตีความว่าเป็นความล้มเหลวทางศีลธรรมต่อบรรพบุรุษ (Ning & Guo, 2022) แรงกดดันนี้นำไปสู่การก่อรูปของอัตลักษณ์ชายรักชายที่มีลักษณะเฉพาะแบบ จีน ซึ่งอธิบายได้ด้วยกรอบแนวคิดความปกติทางเพศแบบขงจื่อใหม่ที่เสนอว่า เกย์จีนจำนวนมากไม่ได้ปฏิเสธสถาบันครอบครัว แต่พยายามบูรณาการตนเองเข้ากับโครงสร้างดังกล่าวผ่านปรากฏการณ์การแต่งงานแบบร่วมมือ (Luo et al, 2022) การแต่งงานแบบร่วมมือมิใช่เพียงกลยุทธ์การปกปิดอัตลักษณ์ แต่เป็นกลไกทางสังคมที่ใช้ประนีประนอมระหว่างความปรารถนาส่วนบุคคลกับความคาดหวังของครอบครัว และตอบสนองต่อความคาดหวังของพ่อแม่ โดยยังคงรักษาพื้นที่ส่วนตัวทางเพศไว้ (Liu, 2013) ปรากฏการณ์นี้ชี้ให้เห็นว่า ในบริบทของจีนความเป็นลูก มีน้ำหนักทางศีลธรรมทัดเทียมหรืออาจมากกว่าความเป็นเกย์

3. ข้อเสนอแนะ: การจัดระเบียบวัฒนธรรมเพศในยุคแห่งความเงียบงัน แนวโน้มในอนาคตชี้ให้เห็นว่า พื้นที่ของกลุ่มชายรักชายในจีนกำลังเผชิญกับความท้าทายระลอกใหม่จากการที่รัฐพยายามเข้ามาจัดระเบียบวัฒนธรรมทางเพศอย่างเข้มข้น เพื่อรักษาเสถียรภาพทางสังคมและตอบสนองต่อนโยบายเพิ่มจำนวนประชากร ในยุคที่จีนเผชิญวิกฤตโครงสร้างประชากรมาตรการต่างๆ เช่น การแบนแอปพลิเคชันหาคู่ยอดนิยมอย่าง Blued และ Finka การกวาดล้างนิยายวาย และการเซ็นเซอร์รูปลักษณ์ผู้ชายที่มีลักษณะสำอางในสื่อบันเทิง (The Tech Buzz, 2026) สะท้อนให้เห็นว่า รัฐมองความหลากหลายทางเพศในฐานะปัจจัยที่อาจบั่นทอนคุณภาพประชากรและความมั่นคงของชาติ สถานการณ์นี้กำลังนำสังคมเกย์จีนเข้าสู่สภาวะความเงียบงันโดยอัลกอริทึม ซึ่งเทคโนโลยีถูกใช้เพื่อกำกับดูแลและจำกัดการมองเห็นของเนื้อหา LGBTQ+ (Human Rights Research Center, 2025) ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในอนาคตจึงควรจับตาดูว่า กลุ่มชายรักชาย

[10] นโยบายสามไม่ (Three Nos Policy) ท่าทีของรัฐบาลจีนที่มีต่อกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งประกอบด้วยการ "ไม่สนับสนุน ไม่คัดค้านและไม่ส่งเสริม (No Approval, No Disapproval, No Promotion)" นโยบายนี้ทำให้สถานะของกลุ่ม LGBTQ+ ในจีนตกอยู่ในสภาวะกึ่งยอมรับกึ่งปิดกั้น โดยไม่มีทั้งการทำให้เป็นอาชญากรรมอย่างเปิดเผย แต่ก็ไม่มีกฎหมายรับรองหรือปกป้องสิทธิเช่นกัน (Human Rights Research Center, 2025; Jeffreys & Yu, 2015)

จะปรับตัวและสร้างพื้นที่ต่อรองใหม่อย่างไรภายใต้ระบบนิเวศดิจิทัลที่ถูกควบคุม และรูปแบบความสัมพันธ์แบบการแต่งงานแบบร่วมมือ จะยังคงเป็นทางออกที่ยั่งยืนหรือไม่ในวันที่รัฐต้องการส่งเสริมการมีบุตรอย่างจริงจัง การทำความเข้าใจพลวัตเหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้เห็นภาพสะท้อนของสังคมจีนยุคใหม่ แต่ยังช่วยท้าทายและขยายพรมแดนองค์ความรู้เรื่องเพศวิถีศึกษาให้หลุดพ้นจากศูนย์กลางนิยมตะวันตก เพื่อยอมรับความซับซ้อนของบริบทท้องถิ่นอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

ขงจื่อ (แต่ง), สุวรรณา สถาอานันท์ (แปล). (2551). *ระเบียบวิธีขงจื่อ (Analects)*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยในเอกสารภาษาจีน. (2543). *เกณฑ์การถ่ายถอดเสียงภาษาจีนแมนดารินด้วยอักขรวิธีไทย.* สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.

สำนักนายกรัฐมนตรี. (2543). *เกณฑ์การถ่ายถอดเสียงภาษาจีนแมนดารินด้วยอักขรวิธีไทย.* โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุวรรณา สถาอานันท์. (2545). *กระแสธารปรัชญาจีน: ต้นกำเนิดและพัฒนาการ.* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Chan, W. T. (1963). *A Source Book in Chinese Philosophy*. Princeton University Press.

China Residencies. (2019). *Queer China: A guide*. Retrieved January 10, 2026 from https://www.chinaresidencies.com/news/263

Feng, J. (2014). A Different Way to Tie the Knot: The Rise of Xinghun Marriages in China. *The Yale Globalist.* Retrieved January 10, 2026 from https://globalist.yale.edu/in-the-magazine/features/a-different-way-to-tie-the-knot-the-rise-of-xinghun-marriages-in-china/

Fung, Y. L. (1948). *A Short History of Chinese Philosophy* (D. Bodde, ed.). Free Press.

Hinsch, B. (1990). *Passions of the Cut Sleeve: The Male Homosexual Tradition in China.* University of California Press.

Ho, L. W. W. (2010). *Gay and Lesbian Subculture in Urban China*. Routledge.

Hou, L. (2014). LGBT Activism in Mainland China. *International Viewpoint.* Retrieved January 10, 2026 from https://internationalviewpoint.org/LGBT-Activism-in-Mainland-China

Human Rights Research Center. (2025). Algorithmic Silence: China's Stance on LGBTQ+ Rights through DeepSeek. Retrieved April 5, 2026 from https://www.humanrightsresearch.org/post/algorithmic-silence-china-s-stance-on-lgbtq-rights-through-deepseek

Jeffreys, E. & Yu, H. (2015). *Sex in China*. Polity.

Kang, W. (2009). *Obsession: Male Same-sex Relations in China, 1900-1950*. Hong Kong University Press.

Kong, T. S. K. (2011). *Chinese Male Homosexualities: Memba, Tongzhi and Golden Boy*. Routledge.

Li, Y. (2006). Regulating Male Same-sex Relationships in the People's Republic of China in E. Jeffreys (ed.). *Sex and Sexuality in China*. Routledge.

Liu, M. (2013). Two Gay Men Seeking Two Lesbians: An Analysis of Xinghun (formality marriage) Ads on China's Tianya.cn. *Sexuality & Culture, 17*(3), 494 – 511. doi: https://doi.org/10.1007/s12119-012-9164-z

Luo, M., Tseng, H. & Ma, Y. (2022). Homosexual Stories, Family Stories: Neo-confucian Homonormativity and Storytelling in the Chinese Gay Community. *The China Quarterly, 252*, 1256 – 1276. doi: https://doi.org/10.1017/S030574102200087X

Newsday. (2025). *As China Cracks Down on Stories about Men in Love, Female Fans Mourn the Idealized Romances*. Retrieved April 5, 2026 from https://www.newsday.com/news/nation/china-censorship-danmei-same-sex-romance-stories-women-t85851

Ning, X. & Guo, S. (2022). Understanding Chinese Gay Men's and Lesbians' Experiences of Coping with the Pressure to Marry from the Lens of Suzhi Discourse. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 19*(2), Article 796. doi: https://doi.org/10.3390/ijerph19020796

Pang, L. (2021). The Structural Transformation of Chinese Masculinity in J. Sullivan (ed.). *China Beyond the Headlines*. Rowman & Littlefield.

Song, G. & Hird, D. (2014). *The Men of China: Masculinity and Sexuality in the Twenty-first Century*. Hong Kong University Press.

Tan, J. (2023). *Digital Masquerade: Feminist Rights and Queer Media in China.* New York University Press.

The Gay Passport. (2026). *Gay Shanghai Guide 2026 - Gay Bars, Saunas, Parties & More.* Retrieved July 2, 2026 from https://thegaypassport.com/destinations/gay-shanghai/

The Macaronis. (2010). *A Brief history of Same-sex Relationships in China.* WordPress. Retrieved February 11, 2026 from https://historicromance.wordpress.com/2010/06/30/a-brief-history-of-same-sex-relationships-in-china/

The Tech Buzz. (2026). *Apple Removes China's Top Gay Dating Apps after Govt Order.* Retrieved February 11, 2026 from https://www.techbuzz.ai/articles/apple-removes-china-s-top-gay-dating-apps-after-govt-order

The Washington Blade. (2026). *Two Chinese Men Detained over AI-generated Picture of Pandas Engaging in Same-sex Behavior.* Retrieved January 11, 2026 from https://www.washingtonblade.com/2026/01/30/two-chinese-men-detained-over-ai-generated-picture-of-pandas-engaging-in-same-sex-behavior/

Trend Hunter. (2017). *Convenience Marriage Apps: iHomo Helps Chinese LGBT Users Appease their Families and Employers.* Retrieved January 11, 2026 from https://www.trendhunter.com/trends/convenience-marriage

Universiteit Leiden. (2024). *Legal Recognition of Parenthood – Its Role in Upholding the Right to Identity of Children with Same-sex Parents.* [Master's Thesis, Leiden University]. Leiden University Repository. https://www.universiteitleiden.nl/binaries/content/assets/rechtsgeleerdheid/instituut-voor-privaatrecht/jeugdrecht/adv-llm-23-24-thesis/paul-lee.pdf

Wang, S. (2016). The Internet and LGBT Communities in China in D. S. L. Wu (ed.). *Online Society in China: Creating, Celebrating, and Censoring.* Routledge.

Wei, C. (2014). *Queer Space, Online and Off: Case Studies in China.* [Doctoral Dissertation, University of Melbourne]. ProQuest Dissertations and Theses Global.

Zhang, A., Reynolds, N. R., Huang, C., Tan, S., Yang, G. & Yan, J. (2022). The Process of Contemporary Gay Identity Development in China: The Influence of Internet Use. *Frontiers in Public Health, 10*, 954674. doi: https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.954674

Zhang, C. (2022). Gender Regulation and Media Censorship in Contemporary China. *Journal of Chinese Media Studies, 15*(2), 45 - 62.

Zheng, T. (2014). Contesting Heteronormality: Recasting Same-sex Desire in China's Past and Present. *Wagadu: A Journal of Transnational Women's & Gender Studies, 12*, 16 – 40.

何大衛. (2004). **明末清初的「男色」風氣與笠翁之文學作品** [The Trend of "Male Color" in the Late Ming and Early Qing Dynasties and Li Weng's Literary Works]. *Journal of Chinese Literature, 19*, 133 – 158.

จริยธรรมการตีพิมพ์ผลงานวิชาการในวารสาร (Publication Ethics)

วารสารมนุษยสังคมศิลปาสาร (Journal of Humanities, Social Sciences, and Art) เป็นวารสารวิชาการของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ได้กำหนดจริยธรรมการตีพิมพ์ผลงานในวารสารที่สอดคล้องกับมาตรฐานทางจริยธรรมของคณะกรรมการจริยธรรมการตีพิมพ์ (Committee on Publication Ethnic: COPE) ประกอบด้วย บทบาทหน้าที่ของบรรณาธิการ (Editors) ผู้ประเมิน (Reviewers) ผู้แต่ง (Authors) และผู้อ่าน (Readers) โดยทางวารสารได้มุ่งหวังว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการวารสารจะปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อให้การดำเนินงานของวารสารเป็นไปด้วยความโปร่งใสและน่าเชื่อถือแก่วงการวิชาการ

บทบาทหน้าที่ของบรรณาธิการ (Editors)

กองบรรณาธิการ (Editorial Board) ประกอบด้วย บรรณาธิการที่ปรึกษา (Advising Editor) บรรณาธิการ (Editor) บรรณาธิการประจำเรื่อง (Section Editor) มีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานของวารสาร ดังนี้

1. บรรณาธิการที่ปรึกษา (Advising Editor)

1.1 ศึกษางานวิจัยและงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์สาขาทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ภายใต้ขอบเขตเนื้อหาของวารสารที่กำหนด รวมถึงศึกษาทิศทางการพัฒนาคุณภาพของวารสารไทยเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพของวารสารมนุษยสังคมศิลปาสารอย่างต่อเนื่อง

1.2 ให้คำปรึกษา ส่งเสริม และสนับสนุนทรัพยากรในการดำเนินงานวารสารให้ได้มาตรฐานตามเกณฑ์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index Centre: TCI)

2. บรรณาธิการ (Editor)

2.1 จัดทำคำแนะนำสำหรับผู้เขียน เกณฑ์การพิจารณาบทความเบื้องต้น รูปแบบการเขียนบทความ การเขียนเอกสารอ้างอิงที่มีมาตรฐานสากล พร้อมทั้งเผยแพร่ผ่านทางเว็บไซต์

2.2 พิจารณาประเภทของบทความ ขอบเขตของวารสาร และรูปแบบการเขียนบทความเบื้องต้น โดยละเว้นและหลีกเลี่ยงการดำเนินงานที่เป็นผลประโยชน์ทับซ้อน

2.3 ตรวจสอบการคัดลอกผลงานจากผู้อื่น (Plagiarism) รวมถึงการคัดลอกผลงานของตนเอง (Self-plagiarism) ในบทความ ทั้งนี้ให้ปฏิเสธ (Rejected) บทความที่มีการคัดลอกผลงานดังกล่าวทันที

2.4 กำหนดบรรณาธิการประจำเรื่องจากกองบรรณาธิการในการดูแล กำกับ และติดตามกระบวนการประเมินคุณภาพของบทความแต่ละเรื่องอย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้

2.5 ติดตามการประเมินคุณภาพของบทความโดยผู้ประเมินให้ตรงตามเวลาที่กำหนดไว้

2.6 ตัดสินผลการพิจารณาคุณภาพของบทความจากผลการประเมิน ดังนี้

(1) การรับตีพิมพ์ (Accepted) ซึ่งจะต้องเป็นไปตามกระบวนการประเมินคุณภาพของบทความ โดยประเมินจากผู้ประเมิน 3 ท่าน และต้องผ่านอย่างน้อย 2 ใน 3 ท่าน

(2) การปฏิเสธ (Rejected) จะต้องมีผู้ประเมินปฏิเสธการตีพิมพ์อย่างน้อย 2 ท่าน และแจ้งผู้แต่งพร้อมหลักฐานเชิงประจักษ์

2.7 หากผู้แต่งมีหลักฐานโต้แย้งผลการประเมินให้บรรณาธิการนำเข้าสู่กระบวนการพิจารณาร่วมกับกองบรรณาธิการและแจ้งผลการพิจารณาต่อผู้แต่งทุกครั้ง

2.8 บรรณาธิการจะต้องเป็นบรรณาธิกรตรวจสอบบทความให้ถูกต้อง ครบถ้วนก่อนจัดทำเล่ม และเผยแพร่ผ่านระบบ Thaijo โดยจะต้องทำการเผยแพร่ให้ตรงตามกำหนดเวลาออกของวารสารอย่างเคร่งครัด

2.9 หากเกิดความผิดพลาดจากการดำเนินงานของวารสารโดยละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ของบรรณาธิการนั้น บรรณาธิการจะต้องแสดงความรับผิดชอบ

3. บรรณาธิการประจำเรื่อง (Section Editor)

3.1 บรรณาธิการประจำเรื่องจะต้องดูแลกระบวนการประเมินคุณภาพของบทความในแต่ละเรื่องที่ได้รับมอบหมาย ได้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงคุณภาพของบทความ และให้ข้อเสนอแนะการตัดสินผลการพิจารณาคุณภาพของบทความต่อบรรณาธิการ

3.2 ประชุม และพิจารณากำหนดแผนการดำเนินงานวารสาร จัดทำคำแนะนำสำหรับผู้เขียน เกณฑ์การพิจารณาบทความเบื้องต้น รูปแบบการเขียนบทความ การเขียนเอกสารอ้างอิงที่มีมาตรฐานสากล แบบประเมินบทความ และการปรับปรุงการจัดทำวารสารให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

3.3 พิจารณากลั่นกรอง สรรหา คัดเลือก และจัดส่งบทความไปยังผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรงกับสาขาวิชาของบทความนั้นๆ เพื่อการประเมินบทความที่มีคุณภาพและเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อผู้แต่ง และผู้อ่าน

3.4 กำกับดูแลคุณภาพวารสารวิชาการให้เป็นไปตามเกณฑ์ของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI)

3.5 ประชุมตัดสินผลการพิจารณาบทความที่มีหลักฐานโต้แย้งการประเมิน ทั้งนี้จะต้องเป็นไปตามจริยธรรมการตีพิมพ์ผลงานในวารสารวิชาการ

บทบาทหน้าที่ผู้ประเมิน (Reviewers)

1. พิจารณาระยะเวลาในการประเมิน และเลือกประเมินบทความที่ตรงตามสาขาวิชาที่ตนมีความเชี่ยวชาญในเนื้อหาของบทความนั้น โดยละเว้นและหลีกเลี่ยงการดำเนินงานที่เป็นผลประโยชน์ทับซ้อน

2. ประเมินคุณภาพของบทความตามหลักทางวิชาการ และมุ่งพัฒนาคุณภาพวารสารวิชาการให้เป็นไปตามเกณฑ์ของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI)

3. ประเมินบทความและนำส่งผลการประเมินตามระยะเวลาที่กำหนด พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อผู้แต่งและผู้อ่าน

4. สรุปผลการประเมินบทความ ได้แก่ (1) ยอมรับการตีพิมพ์บทความ (2) ขอให้มีการแก้ไข (3) ส่งใหม่เพื่อประเมินอีกครั้ง และ (4) ปฏิเสธการรับตีพิมพ์บทความ

บทบาทหน้าที่ผู้แต่ง (Authors)

1. พิจารณาประเภทของบทความ ขอบเขตของวารสาร และรูปแบบการเขียนบทความ ให้ครบถ้วน ตรวจสอบเนื้อหาของบทความที่เขียนขึ้นว่าเป็นไปตามเกณฑ์การพิจารณาเบื้องต้นของวารสารหรือไม่

2. หากประสงค์จะส่งบทความ บทความนั้นจะต้องไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาจากวารสารหรืองานประชุมวิชาการอื่น และไม่เคยพิมพ์เผยแพร่ส่วนใดส่วนหนึ่ง เช่น บทคัดย่อ ผลการวิจัย หรือบทความฉบับเต็มในวารสารหรือเอกสารสืบเนื่องจากงานประชุมวิชาการ

3. ผู้แต่งจะต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น (Plagiarism) หรือคัดลอกผลงานของเอง (Self-plagiarism)

4. หากบทความวิจัยใดมีการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์หรือสัตว์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขอให้ผู้แต่งได้ระบุมาในส่วน “วิธีการดำเนินการวิจัย” ด้วย

5. การจัดส่งบทความจะต้องเป็นไปตามขั้นตอนการดำเนินงานของวารสาร หากสงสัยในการดำเนินงานของวารสารให้ติดต่อสอบถามวารสารก่อนทำการจัดส่งผ่านระบบ Thaijo

6. ผู้แต่งสามารถโต้แย้งการตัดสินผลการพิจารณาบทความได้ โดยต้องมีหลักฐานที่ชัดเจนประกอบการอธิบายต่อบรรณาธิการเพื่อพิจารณาตัดสินผลการพิจารณาบทความอีกครั้ง

7. ผู้แต่งจะต้องติดตามบทความผ่านระบบ Thaijo จนสิ้นสุดกระบวนการของวารสาร

บทบาทหน้าที่ผู้อ่าน (Reader)

1. ผู้อ่านสามารถอ่านบทคัดย่อ ดาวน์โหลดบทความฉบับเต็มได้ผ่านระบบ Thaijo

2. หากมีการนำข้อความส่วนใดส่วนหนึ่งของบทความในวารสารไปใช้ประโยชน์ ขอให้ผู้อ่านทำการอ้างอิงข้อมูลของบทความให้ครบถ้วน

3. หากผู้อ่านพบการคัดลอกผลงานของผู้อื่น (Plagiarism) หรือคัดลอกผลงานของตนเอง (Self-plagiarism) ปรากฏในบทความที่ตีพิมพ์ในวารสารมนุษยสังคมศิลปาสาร ขอให้แจ้งที่งานวารสารเพื่อดำเนินการตรวจสอบอีกครั้ง ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของวงการวิชาการและเป็นการพัฒนาวารสารให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

การประเมินคุณภาพบทความ

1. บทความที่ส่งเข้ามาจะได้รับการประเมินคุณภาพของผลงานวิชาการ โดยผู้ประเมินซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 ท่าน จากหลากหลายสถาบัน ซึ่งพิจารณาแบบปกปิดรายชื่อทั้งผู้เขียนบทความ ผู้ประเมิน และผู้ที่เกี่ยวข้อง (Double –blind review)

2. ระยะเวลาในการประเมินคุณภาพของบทความเป็นไปตามขั้นตอนการทำงานของวารสาร

3. การตัดสินผลการพิจารณาคุณภาพของบทความจากผลการประเมิน ดังนี้

3.1 การรับตีพิมพ์ (Accepted) ซึ่งจะต้องเป็นไปตามกระบวนการประเมินคุณภาพของบทความ โดยประเมินจากผู้ประเมิน 3 ท่าน และต้องผ่านอย่างน้อย 2 ใน 3 ท่าน

3.2 การปฏิเสธ (Rejected) จะต้องมีผู้ประเมินปฏิเสธการตีพิมพ์อย่างน้อย 2 ท่าน และแจ้งผู้แต่งพร้อมหลักฐานเชิงประจักษ์

4. สามารถโต้แย้งการตัดสินผลการพิจารณาคุณภาพบทความได้ โดยต้องมีหลักฐานโต้แย้งที่ชัดเจน เพื่อใช้ประกอบการอธิบายต่อบรรณาธิการ และกองบรรณาธิการ และสามารถเปลี่ยนผลการพิจารณาคุณภาพของบทความได้ หากหลักฐานที่โต้แย้งนั้นมีความชัดเจนและผ่านการเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ ทั้งนี้ การตัดสินของกองบรรณาธิการถือเป็นที่สิ้นสุด

การจัดเตรียมต้นฉบับสำหรับผู้เขียน

ในการพิจารณาบทความเบื้องต้น ทางวารสารจะพิจารณาประเภทของบทความ ขอบเขตเนื้อหาของวารสาร และรูปแบบการเขียนบทความ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ประเภทของบทความ โดยวารสารจะรับพิจารณาประเภทของผลงานวิชาการ ดังนี้

1.1 บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความวิชาการที่มีเนื้อหาสาระทางวิชาการอย่างถูกต้อง มีแนวคิดและการนำเสนอที่ชัดเจนและเป็นประโยชน์ต่อวงการวิชาการด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ ประกอบด้วย บทคัดย่อ (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) บทนำ เนื้อเรื่อง ประกอบด้วย *ส่วนที่ 1* ที่มีหัวข้อเกี่ยวกับการปูบริบทเนื้อเรื่องก่อนเข้าถึงแก่นของเนื้อเรื่อง *ส่วนที่ 2* ที่มีหัวข้อเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูล การใช้เหตุผล การวิพากษ์/วิจารณ์ การโต้แย้งประเด็น ฯลฯ โดยจะต้องเป็นไปตามหลักการ ทฤษฎี และมีหลักฐานอ้างอิงตามหลักวิชาการ และ *ส่วนที่ 3* ที่มีหัวข้อเกี่ยวกับการนำเสนอความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ บทสรุป กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี) และ เอกสารอ้างอิง

1.2 บทความวิจัย (Research Article) เป็นงานวิจัยหรือส่วนหนึ่งของการวิจัยที่มีขั้นตอนการดำเนินงานถูกต้องตามระเบียบวิธีวิจัย มีความชัดเจนในการแก้ไขปัญหา และผลการวิจัยที่พบองค์ความรู้ใหม่ที่แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าทางวิชาการและเป็นประโยชน์ต่อวงการวิชาการด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ ประกอบด้วย บทคัดย่อ (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) บทนำ วัตถุประสงค์การวิจัย นิยามศัพท์เฉพาะ (ถ้ามี) สมมติฐานการวิจัย (ถ้ามี) กรอบแนวคิดการวิจัย วิธีการดำเนินการวิจัย ผลการวิจัย สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล ข้อเสนอแนะ กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี) และเอกสารอ้างอิง

2. ขอบเขตเนื้อหาของวารสาร โดยวารสารจะรับพิจารณาสาขาของบทความตามขอบเขตของเนื้อหา ได้แก่ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ศิลปกรรมดนตรี นาฏศิลป์ การพัฒนาชุมชน/สังคม/ท้องถิ่น รวมทั้งสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่และศาสตร์สาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง

3. รูปแบบการเขียนบทความ โดยทางวารสารได้กำหนดรูปแบบการเขียนบทความ ดังนี้ (ทั้งนี้ผู้เขียนสามารถดาวน์โหลดรูปแบบการจัดทำต้นฉบับได้ที่ https://drive.google.com/drive/u/0/folders/1Ew_OKF0RxKIfovTDBpBnGHfThCqQv_5X)

3.1 การตั้งค่าหน้ากระดาษ กำหนดการตั้งค่ากระดาษเป็น A4 ตัวอักษรที่ใช้คือ TH Sarabun New สีดำแบบเดียวกันตลอดทั้งบทความ ระยะห่างของขอบกระดาษทุกด้าน (บน-ล่าง-ซ้าย-ขวา) คือ 2.54 ซม. ข้อความใช้การจัดกระจายอย่างไทย ระยะห่างระหว่างบรรทัดคือ 1.0 (หนึ่งเท่า) การเว้นระยะจากด้านซ้ายมือ 1 แท็บ (Tab) ให้เริ่มต้นที่ระยะ 1.0 นิ้ว และหัวข้อย่อยให้ใช้แท็บต่อไปโดยเพิ่มขึ้นอีกแท็บละ 0.5 นิ้ว โดยกำหนดจำนวนหน้าของต้นฉบับอยู่ระหว่าง 15 - 20 หน้า (รวมบทคัดย่อ รูป กราฟ ตาราง และรายการเอกสารอ้างอิง) ระบบเลขที่ใช้ในบทความใช้เลขอารบิกทั้งหมด (ยกเว้นความจำเป็นที่ต้องใช้ชื่อเฉพาะสามารถใช้เลขไทยหรือสัญลักษณ์พิเศษได้)

3.2 รายละเอียดในแต่ละหัวข้อของบทความ ประกอบด้วย

(1) บทความวิชาการ (Academic Article) ประกอบด้วย

- ชื่อเรื่อง (Title) กำหนดให้มีทั้งชื่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ กำหนดขนาดตัวอักษร 18 หนา จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ โดยที่ชื่อภาษาอังกฤษต้องเป็นตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด

- ชื่อผู้เขียน (Author) ให้พิมพ์เฉพาะชื่อและนามสกุลทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษของผู้แต่งทุกคน และผู้เขียนหลักหรือผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding Author) จะต้องใส่เครื่องหมาย * ไว้ท้ายชื่อผู้เขียนหลักด้วย (เช่น ณัฏฐานุช เมฆรา[1,*]) ขนาดตัวอักษร 14 ธรรมดา จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ

- ที่อยู่ (Address) และ สังกัด (Affiliation) ให้พิมพ์เป็นเชิงอรรถอยู่ในหน้าแรกของบทความ โดยมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และหากเป็นนักศึกษาหรืออาจารย์ ให้ระบุสังกัดสาขาวิชา คณะ และมหาวิทยาลัยด้วย ขนาดตัวอักษร 12 ธรรมดา จัดชิดซ้าย

- อีเมล (E-mail) ให้ระบุเฉพาะอีเมลของผู้เขียนหลักหรือผู้ประพันธ์บรรณกิจไว้ตรงเชิงอรรถ หลังเครื่องหมาย * (เช่น * Corresponding author. E-mail: n.mekara@udru.ac.th) ขนาดตัวอักษร 12 ธรรมดา จัดชิดซ้าย

- บทคัดย่อ (Abstract) ให้จัดทำทั้งบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยเนื้อหาทั้งสองภาษาจะต้องสอดคล้องกันและถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ในกรณีที่เป็นบทความภาษาอังกฤษ อนุโลมให้มีเฉพาะบทคัดย่อภาษาอังกฤษได้ และกำหนดให้มีจำนวนคำต้องไม่เกิน 400 คำ ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- คำสำคัญ (Keywords) กำหนดให้มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีจำนวน 3-5 คำ ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- บทนำ (Introduction) เป็นการเขียนให้จูงใจผู้อ่านเกิดความสนใจในเรื่องดังกล่าว อาจกล่าวถึงความสำคัญ หรือยกประเด็นปัญหาที่กำลังเป็นที่สนใจ ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- เนื้อเรื่อง (Body) ประกอบด้วย *ส่วนที่ 1* ที่มีหัวข้อเกี่ยวกับการปูบริบทเนื้อเรื่องก่อนเข้าถึงแก่นของเนื้อเรื่อง *ส่วนที่ 2* ที่มีหัวข้อเกี่ยวกับการวิเคราะห์ข้อมูล การใช้เหตุผล การวิพากษ์/วิจารณ์ การโต้แย้งประเด็น ฯลฯ โดยจะต้องเป็นไปตามหลักการ ทฤษฎี และมีหลักฐานอ้างอิงตามหลักวิชาการ และ *ส่วนที่ 3* ที่มีหัวข้อเกี่ยวกับการนำเสนอความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ ทั้งนี้จะต้องจัดลำดับเนื้อหาสาระให้เหมาะสมและมีความต่อเนื่อง สามารถใช้รูปภาพ ตาราง กราฟ หรือแผนภูมิเพื่อสื่อความเข้าใจไปยังผู้อ่านได้ง่ายขึ้น และภาษาที่ใช้จะต้องถูกต้องตามหลักวิชาการ ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- บทสรุป (Conclusion) มีการสรุปประเด็นสำคัญของบทความจากหัวข้อที่นำเสนอ โดยนำมาเขียนเชื่อมโยงและรวมกันไว้ท้ายบท อาจกล่าวสรุปเนื้อหาว่ามีความสำคัญอย่างไร หรือสามารถนำไปใช้ประโยชน์อย่างไรได้บ้าง ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgment) (ถ้ามี) เป็นการกล่าวถึงแหล่งทุนหรือผู้สนับสนุนการดำเนินงานจนนำไปสู่การเขียนบทความวิชาการ โดยระบุชื่อทุน หน่วยงาน ปีงบประมาณ หรือผู้ให้ทุนตามที่ผู้เขียนเห็นสมควร ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- เอกสารอ้างอิง (References) ให้ใช้ระบบอ้างอิงตามระบบนามปี (Name and Year System) โดยยึดรูปแบบ APA (American Psychological Association) ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

(2) บทความวิจัย (Research Article) ประกอบด้วย

- ชื่อเรื่อง (Title) กำหนดให้มีทั้งชื่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ กำหนดขนาดตัวอักษร 18 หนา จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ โดยที่ชื่อภาษาอังกฤษต้องเป็นตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด

- ชื่อผู้เขียน (Author) ให้พิมพ์เฉพาะชื่อและนามสกุลทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษของผู้แต่งทุกคน และผู้เขียนหลักหรือผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding Author) จะต้องใส่เครื่องหมาย * ไว้ท้ายชื่อผู้เขียนหลักด้วย (เช่น ณัฏฐานุช เมฆรา[1,*]) ขนาดตัวอักษร 14 ธรรมดา จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ

- ที่อยู่ (Address) และ สังกัด (Affiliation) ให้พิมพ์เป็นเชิงอรรถอยู่ในหน้าแรกของบทความ โดยมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และหากเป็นนักศึกษาหรืออาจารย์ ให้ระบุสังกัดสาขาวิชา คณะ และมหาวิทยาลัยด้วย ขนาดตัวอักษร 12 ธรรมดา จัดชิดซ้าย

- อีเมล (E-mail) ให้ระบุเฉพาะอีเมลของผู้เขียนหลักหรือผู้ประพันธ์บรรณกิจไว้ตรงเชิงอรรถ หลังเครื่องหมาย * (เช่น * Corresponding author. E-mail: n.mekara@udru.ac.th) ขนาดตัวอักษร 12 ธรรมดา จัดชิดซ้าย

- บทคัดย่อ (Abstract) ให้จัดทำทั้งบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยเนื้อหาทั้งสองภาษาจะต้องสอดคล้องกันและถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ ในกรณีที่เป็นบทความภาษาอังกฤษ อนุโลมให้มีเฉพาะบทคัดย่อภาษาอังกฤษได้ และกำหนดให้มีจำนวนคำต้องไม่เกิน 400 คำ ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- คำสำคัญ (Keywords) กำหนดให้มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีจำนวน 3-5 คำ ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- บทนำ (Introduction) เป็นการเขียนถึงที่มาและความสำคัญของเรื่องและเหตุผลที่ศึกษาเรื่องนั้น เพื่อแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของหัวข้อวิจัย รวมถึงมีการกล่าวอ้างอิงถึงงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- วัตถุประสงค์ (Objectives) เป็นการกล่าวถึงความมุ่งหมายของการวิจัยว่าต้องการศึกษาอะไร ซึ่งวัตถุประสงค์ควรสอดคล้องกับชื่อเรื่อง และหากมีวัตถุประสงค์การวิจัยมากกว่าหนึ่งข้อ ให้เขียนแยกเป็นข้อๆ โดยเรียงลำดับตามการดำเนินการวิจัย (เช่น 1. ..... , 2. ....) ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- นิยามศัพท์เฉพาะ (Definition of Specific Terms) (ถ้ามี) และ สมมติฐานการวิจัย (Hypothesis) (ถ้ามี) เป็นการกล่าวถึงการบัญญัติความหมายของศัพท์เฉพาะในบทความวิจัยและการตั้งสมมติฐานตามที่ผู้เขียนเห็นสมควร ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) เป็นการกำหนดกรอบความคิดและเชื่อมโยงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องที่แสดงให้เห็นถึงตัวแปรหรือขอบเขตการวิจัย อาจมีการกล่าวถึงการทบทวนวรรณกรรม (Literature Review) ร่วมด้วยตามที่ผู้เขียนเห็นสมควร ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- วิธีการดำเนินการวิจัย (Research Methodology) เป็นการอธิบายถึงการศึกษาโดยแบ่งเป็นหัวข้อย่อยได้แก่ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และหากมีข้อมูลการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (Institutional Review Board: IRB) ให้ผู้เขียนระบุมาด้วย ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- ผลการวิจัย (Result) ให้เขียนรายงานผลการวิจัยที่สอดคล้องและครบถ้วนตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและถูกต้องตามหลักวิชาการ หากมีภาพ ตาราง แผนภูมิ หรือกราฟ ให้อธิบายประกอบมาให้ครบถ้วน ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล (Conclusion and Discussion) เป็นการสรุปผลที่ได้จากการวิจัย และมีการอภิปรายผลที่เกิดขึ้น โดยเขียนให้เห็นถึงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย มีการแสดงเหตุผลปละเทียบกับทฤษฎีหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนผลการวิจัยอย่างมีเหตุผลและเกิดความน่าเชื่อถือตามหลักวิชาการ ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- ข้อเสนอแนะ (Suggestion) เป็นการเขียนข้อเสนอแนะที่เกิดขึ้นจากผลการวิจัย โดยแบ่งเป็น ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์ และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgment) (ถ้ามี) เป็นการกล่าวถึงแหล่งทุนหรือผู้สนับสนุนการดำเนินงานจนนำไปสู่การเขียนบทความวิจัย โดยระบุชื่อทุน หน่วยงาน ปีงบประมาณ หรือผู้ให้ทุนตามที่ผู้เขียนเห็นสมควร แต่หากไม่มีแหล่งทุนสนับสนุนการวิจัยก็ไม่จำเป็นต้องระบุ ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

- เอกสารอ้างอิง (References) ให้ใช้ระบบอ้างอิงตามระบบนามปี (Name and Year System) โดยยึดรูปแบบ APA (American Psychological Association) ขนาดตัวอักษร 16 ธรรมดา และตัวหนาเฉพาะหัวข้อ

4. การเขียนอ้างอิง โดยทางวารสารได้กำหนดรูปแบบการอ้างอิงตามแบบ APA 7th (American Psychological Association 7th edition) โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

4.1 การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text Citation) เป็นการอ้างอิงแทรกในเนื้อหา โดยให้ระบุชื่อผู้แต่ง ปีที่แต่ง (หากเอกสารใดไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ ให้ใช้ตัวอักษรย่อ ม.ป.ป. แทนปีที่พิมพ์) และเลขหน้า (ถ้ามี) โดยสอดคล้องกับรายการอ้างอิงท้ายบทความ ทั้งนี้ เอกสารหรืองานวิจัยที่นำมาอ้างอิงควรมีความทันสมัยหรือตีพิมพ์เผยแพร่ย้อนหลังไม่เกิน 10 ปี ยกเว้นทฤษฎีคลาสสิกหรือหลักการดั้งเดิม โดยมีรายละเอียดแบ่งเป็น

(1) หากเป็นการกล่าวถึงผู้แต่งในเนื้อหาด้วย ให้อ้างอิงเฉพาะปีที่แต่ง และเลขหน้า (ถ้ามี) ไว้ในวงเล็บต่อท้ายชื่อ เช่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชุติพงศ์ คงสันเทียะ และคณะ (2566) ซึ่งได้ระบุไว้ว่า ... เป็นต้น

(2) หากเป็นการกล่าวถึงเฉพาะข้อค้นพบ เนื้อหา หรือส่วนใดส่วนหนึ่งของงาน ให้อ้างอิงทั้งชื่อผู้แต่ง ปีที่แต่ง และเลขหน้า (ถ้ามี) ไว้ในวงเล็บต่อท้ายข้อมูลเหล่านั้น เช่น แบบจำลองการจัดการองค์ความรู้ตามโมเดลเซกิ (Nonaka and Nishigushi, 2001) เป็นต้น

(3) หากมีการอ้างอิงถึงผู้แต่งชื่อเดียวและปีเดียวกัน 2 งานขึ้นไป ให้เพิ่มตัวอักษร ก ข ค ... (หรือ A B C ... ในกรณีที่เป็นบทความภาษาอังกฤษ) เช่น ชุติพงศ์ คงสันเทียะ และคณะ (2566ก) และ ชุติพงศ์ คงสันเทียะ และคณะ (2566ข) เป็นต้น

(4) หากผู้แต่งมีไม่เกิน 2 คน ให้ระบุชื่อผู้แต่งให้ครบ เช่น ชุติพงศ์ คงสันเทียะ และ ชฎล นาคใหม่ (2566: 131) , Nonaka and Nishigushi (2001) แต่หากผู้แต่งมีตั้งแต่ 3 คน ให้ใช้ระบุเฉพาะชื่อผู้แต่งคนแรก และใช้คำว่า “และคณะ” (et al) ต่อท้าย เช่น กนิษฐา เรืองวรรณศักดิ์ และคณะ (2566) , Khongsanthia et al (2023) เป็นต้น

4.2 การอ้างอิงท้ายบทความ (References) โดยให้ระบุรายการอ้างอิงทั้งหมดท้ายบทความโดยเรียงลำดับตามตัวอักษรของชื่อผู้เขียน ในกรณีที่มีรายการอ้างอิงทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ให้ใส่เอกสารอ้างอิงที่เป็นภาษาไทยก่อน (เรียงลำดับ ก ข ค ...) และตามด้วยรายการอ้างอิงภาษาอังกฤษ (เรียงลำดับ A B C ...) และหากรายการอ้างอิงมีความยาวตั้งแต่ 2 บรรทัดขึ้นไป ให้จัดบรรทัดที่สองเป็นต้นไปเยื้องแท็บ 8 ตัวอักษร หรือ 1.5 นิ้ว ทั้งนี้ วารสารได้กำหนดรูปแบบการเขียนอ้างอิงท้ายบทความตามประเภทของแหล่งข้อมูล ดังนี้

1. หนังสือ/ตำรา	
<u>รูปแบบ</u> ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อหนังสือ*./ครั้งที่พิมพ์ ระบุเฉพาะครั้งที่ 2 เป็นต้นไป หากเป็นครั้งแรกไม่ต้องระบุ./สำนักพิมพ์.	
<u>ตัวอย่าง</u>	
ผู้แต่งคนเดียว	จามะรี เชียงทอง. (2560). *ชนบทในโลกสมัยใหม่.* วนิดา. จันทนีย์ เจริญศรี. (2545). *โพสโมเดิร์นกับสังคมวิทยา.* พิมพ์ครั้งที่ 2. วิภาษา. Appellbaum, R. (1970). *Theory of Social Change*. Markham Publishing Company.
ผู้แต่งหลายคน	พรทิพย์ กาญจนนิยต, พัด นิลพันธุ์ และนพรัตน์ ประสาทเขตการณ์. (2546). *การจัดการความรู้: สู่วงจรคุณภาพที่เพิ่มขึ้น.* สำนักงานมาตรฐานอุดมศึกษา สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย. Johnson, T., Dandeker, C. & Ashworth, C. (1984). *The Structure of Social Theory.* Macmillan. Ravid, R. & Oyer, E. (2011). *Study Guide for Practical Statistics for Educators.* 4th edition. Rowman & Littlefield Publishers.
ผู้แต่งเป็นบรรณาธิการ	สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์ (บก.). (2549). *ตลาดในชีวิต ชีวิตในตลาด.* ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). Bedau, H. (ed.). (1991). *Civil Disobedience in Focus*. Routledge.
งานแปล	แคทเธอรีน เบลซีย์ (แต่ง), อภิญญา เฟื่องฟูสกุล (แปล). (2549). *หลังโครงสร้างนิยมฉบับย่อ – Poststructuralism: A very short introduction*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

2. ปริญญานิพนธ์/วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย	
<u>รูปแบบ</u> ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อวิทยานิพนธ์*/[ระดับวิทยานิพนธ์,/มหาวิทยาลัยหรือสถาบัน]./แหล่งที่มาของข้อมูล	
<u>ตัวอย่าง</u>	
วิทยานิพนธ์ที่เผยแพร่ออนไลน์/ฐานข้อมูล Database	ชุติพงศ์ คงสันเทียะ. (2556). *ซอล่องน่าน: พลวัตการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของเพลงพื้นบ้านไทยภาคเหนือ.* [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่]. https://cmudc.library. cmu.ac.th/frontend/ Info/item/dc:119760
	เสาวนีย์ คงนิรันดร. (2559). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาระการดูแลของผู้ดูแลผู้ป่วยจิตเภท*. [วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา]. ฐานข้อมูลงานวิจัย (ThaiLis).
วิทยานิพนธ์ที่ไม่ได้มีการเผยแพร่	อุดมลักษณ์ ดวงผุนมาตย์. (2554). *ประสิทธิผลของโปรแกรมการออกกำลังกายด้วยการเดินที่ประยุกต์ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนในประชากรกลุ่มเสี่ยงโรคความดันโลหิตสูง*. [วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร-มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล]. วิทยานิพนธ์ที่ไม่มีการตีพิมพ์.
รายงานการวิจัย	เก่งกิจ กิตติเรียงลาภ. (2559). *มานุษยวิทยาจักรวรรดิ: การประดิษฐ์ “หมู่บ้านชนบท” และการกำเนิดมานุษยวิทยาไทยในยุคสงครามเย็น*. [รายงานการวิจัย, สำนักงานกองทุนการวิจัย (สกว.)]. http://www. academia.edu/

3. บทความในหนังสือ	
<u>รูปแบบ</u> ผู้แต่งบทความ./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ/ใน/ชื่อบรรณาธิการ/(บก.)./*ชื่อหนังสือ*./สำนักพิมพ์.	
<u>ตัวอย่าง</u>	
บทความภาษาไทย	ฆัสรา ขมะวรรณ มุกดาวิจิตร. (2549). รหัสทางวัฒนธรรมของการจับจ่าย เล่าเรื่องการค้าขาย ชีวิตผู้หญิงและสังคมในตลาดสดแบ็ค ควา-ฮานอย ใน สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์ (บก.). *ตลาดในชีวิต ชีวิตในตลาด*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
บทความภาษาอังกฤษ	Yamashita, S. (2003). Introduction: “Globalizing” Southeast Asia in Shinji Yamashita and J.S.Eades (eds.). *Globalization in Southeast Asia: Local, National and Transnational Perspective*. Berghahn Books.

4. บทความในวารสาร/รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ (Proceedings)	
<u>รูปแบบ</u> ผู้แต่งบทความ./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./*ชื่อวารสารหรือรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ,/ปีที่*(ฉบับที่),/หน้าแรกของบทความ/-/หน้าสุดท้ายของบทความ./doi: (ถ้ามี)	
<u>ตัวอย่าง</u>	
กรณีผู้แต่งคนเดียว	ชุติพงศ์ คงสันเทียะ. (2566). พวงมาลัยกระดาษอีสาน (พวงมโหตร): มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสู่กิจกรรมการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี. *วารสารศิลปะและวัฒนธรรมลุ่มน้ำมูล, 12*(2), 44 - 58. doi: https://doi.org/ 10.14456/acj.2023.10
กรณีผู้แต่งหลายคน (ไม่เกิน 19 คน)	ชุติพงศ์ คงสันเทียะ, ณัฏฐานุช เมฆรา และสุทธิดา จันทร์ดวง. (2566). การพัฒนานโยบายสาธารณะระดับท้องถิ่นในบริบทของระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนทางการเกษตร: กรณีศึกษา บ้านจำปา หมู่ที่ 10 ตำบลเชียงยืน อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 42*(1), 70 – 84. Valjarević, A., Milić, M., Valjarević, D., Stanojević-Ristić, Z., Petrović, L., Milanović, M., Filipović, D., Ristanović, B., Basarin, B. & Lukić, T. (2020). Modelling and Mapping of the COVID-19 Trajectory and Pandemic Paths at Global Scale: A Geographer’s Perspective. *Open Geosciences, 20*(1), 1603 - 1616.
กรณีผู้แต่งหลายคน (เกิน 19 คน)	* ให้ใส่เครื่องหมาย ... ในผู้แต่งลำดับ 20 และให้ละชื่อผู้แต่งในลำดับ 20 เป็นต้นไป
กรณีรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ (Proceedings)	กัณธิชา มิ่งมิดวัน และชุติพงศ์ คงสันเทียะ. (2566). การพัฒนากิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน: กิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการประดิษฐ์พวงมโหตร (พวงมาลัยอีสาน) บ้านธาตุโพธิ์ทอง หมู่ 18 ตำบลบ้านธาตุ อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี. *รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และสังคมระดับชาติ (CSD สัมพันธ์) ครั้งที่ 21 “การพัฒนา : การปรับตัว : ความยั่งยืน” ระหว่างวันที่ 1-4 กุมภาพันธ์ 2566 จัดโดยสมาคมพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นและสังคม (สพช.) ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 481 - 492. Mesa, D., Thong, C., Ranscombe, C. & Kuys, B. (2019) Integrating the Product Development Process in Scientific Research. Bridging the Research-Market Gap. *Proceedings of the 22nd International Conference on Engineering Design (ICED19), The Netherlands, 5-8 August 2019*, 2805 - 2814. doi : https://doi.org/10.1017/dsi.2019. 287

5. ภาพยนตร์	
<u>รูปแบบ</u> ชื่อผู้กำกับ/(ผู้กำกับ)./(ปีที่ออกฉาย)./*ชื่อภาพยนตร์*./[ภาพยนตร์]./ชื่อสตูดิโอ.	
<u>ตัวอย่าง</u>	
กรณีภาษาไทย	จิระ มะลิกุล (ผู้กำกับ). (2545). *15 ค่ำ เดือน 11*. [ภาพยนตร์]. บริษัท จีเอ็มเอ็มพิคเจอร์ส และ บริษัท หับ โห้ หิ้น ฟิล์ม.
กรณีภาษาอังกฤษ	Ayoade, R. (Director). (2011). *Submarine*. [Film]. Film4 Productions.
กรณีภาษาอื่น	เจือง มิญ กวี๋ (ผู้กำกับ). (2567). *Việt and Nam* [เวียด และ นาม]. [ภาพยนตร์]. Epicmedia Productions Cinema Inutile.

6. การสัมภาษณ์จากแหล่งข้อมูลบุคคล (บุคลานุกรม)	
<u>รูปแบบ</u> ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์./(ปีที่สัมภาษณ์,/วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์).ตำแหน่งหรือสังกัด./*สัมภาษณ์*.	
<u>ตัวอย่าง</u>	
กรณีสัมภาษณ์บุคคลที่เปิดเผยอัตลักษณ์ได้	สมคิด ศรีสว่าง. (2566, 20 ธันวาคม). ปราชญ์ชาวบ้าน. *สัมภาษณ์*. อภิชาต พลบัวไข. (2566, 10 ธันวาคม). ผู้ใหญ่บ้านและปราชญ์ชุมชนเรื่องผ้าทอโบราณบ้านโนนกอก. *สัมภาษณ์*.
กรณีสัมภาษณ์บุคคลที่ไม่สามารถเปิดเผยอัตลักษณ์ได้	นาย ก. นามสมมติ. (2561, 10 มีนาคม). ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากช้างป่า. *สัมภาษณ์*. นางสาวชมพู่ นามสมมติ. (2562, 23 กุมภาพันธ์). ประชาชนในพื้นที่โครงการขยายถนนทางหลวงแผ่นดิน. *สัมภาษณ์*.

7. กฎหมายจากราชกิจจานุเบกษา	
<u>รูปแบบ</u> ราชกิจจานุเบกษา./(ปีที่ประกาศใช้)./*ชื่อกฎหมาย*./เล่มที่/XX/ตอน/XX./เลขหน้า./วัน เดือน ปี ที่ออกประกาศ.	
<u>ตัวอย่าง</u>	
กรณีภาษาไทย	ราชกิจจานุเบกษา. (2562). *พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562*. เล่ม 136 ตอนที่ 50 ก. 32-57. 16 เมษายน 2562.
กรณีภาษาอังกฤษ	Thai Government Gazette. (2019). *Community Enterprise Promotion Act (No.2) B.E. 2562*. 136 (50A). 32-57. 16 April 2019.

8. หนังสือพิมพ์	
<u>รูปแบบ</u> ***(แบบวางแผง)***: ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียน. (พ.ศ., วันที่ เดือน ที่วางแผง). ชื่อหัวข้อข่าว. *ชื่อหนังสือพิมพ์*, หน้าที่. ***(แบบออนไลน์)***: ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียน. (พ.ศ., วันที่ เดือน ที่วางแผง). ชื่อหัวข้อข่าว. *ชื่อหนังสือพิมพ์*, http://...	
<u>ตัวอย่าง</u>	
กรณีมีชื่อผู้แต่ง	ทีมวาไรตี้. (2565, 21 กุมภาพันธ์). *จับตาผลกระทบโควิดระลอกสามทำคนไทยหนี้ท่วม. เดลินิวส์*, 1.
	ปิ่นโตเถาเล็ก. (2567, 12 ตุลาคม). ขนมไทยร้านโปรดตลาดนางเลิ้ง นันทาขนมไทยและขนมถ้วยตะไลมณฑา. *มติชนออนไลน์*, https://www.matichon.co.th/prachachuen/news_5408895
กรณีไม่มีชื่อผู้แต่ง	23 ปี สะพานไทย-ลาว เชื่อมเศรษฐกิจเออีซี. (2560, 7-10 พฤษภาคม). *ฐานเศรษฐกิจ*, 1 - 2.
	ต่ำสุดรอบ 4 ปี น้ำมันแพง กดดันกิน-เที่ยว สงกรานต์กร่อย คาดสะพัดวูบ 3.7% เหลือ 1.29 แสนล้าน. (2569, 2 เมษายน). *มติชนออนไลน์*, https://www.matichon.co.th/economy/news_5661381

9. แหล่งข้อมูลในลักษณะอื่นๆ
<u>รูปแบบการอ้างอิงภาพถ่ายส่วนบุคคลที่มีเจ้าของ</u> ชื่อเจ้าของภาพถ่าย./(ปีที่ถ่าย)./*ชื่อผลงาน*./[ภาพถ่าย]./วัน เดือน ปี ที่ถ่าย./ สถานที่ถ่าย.
<u>ตัวอย่าง</u> กฤษณพัฒน์ จันทราทูล. (2566). *หอนางอุสา*. [ภาพถ่าย]. 11 มีนาคม 2566. อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี.
<u>รูปแบบการอ้างอิงวีดิทัศน์ที่มีเจ้าของ/ไม่ได้อยู่ในรูปแบบเผยแพร่ออนไลน์</u> ชื่อเจ้าของ./(ปีที่สร้างสรรค์)./*ชื่อผลงาน*./[วีดิทัศน์]. วัน เดือน ปี ที่สร้างสรรค์. สถานที่.
<u>ตัวอย่าง</u> อรษา บุญอ้วน. (2562). *ประชาสัมพันธ์หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี*. [วีดิทัศน์]. 15 มิถุนายน 2562. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
<u>รูปแบบการอ้างอิงจากฐานข้อมูลเว็บไซต์ (Website)</u> ชื่อผู้แต่งหรือเจ้าของ./(ปีที่แต่ง)./*ชื่อหัวเรื่อง*./สืบค้นเมื่อวันที่/วว/ดดด/ปปป/จาก/http://...
<u>ตัวอย่าง</u> คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี. (2566). *ประวัติคณะคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 มกราคม 2567 จาก https://huso.udru.ac.th/ประวัติคณะ/ เผ่าไทย สินอำพล. (2565). “*SDG Insights	มองไปข้างหน้าหลังการประชุม COP26: จุดเปลี่ยนหรือจุดจบของการต่อสู้กับ Climate Change*”. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2566 จาก https://www.sdgmove.com/2021/12/04/sdg-insights-looking-forward-combatting-climate-change-after-cop26/

รูปแบบการจัดเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ (Academic Article)

ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย)

{ขนาด 18 pt, ตัวหนา, จัดกึ่งกลาง}

TITLE (English)

{ขนาด 18 pt, ตัวหนา, จัดกึ่งกลาง, อักษรตัวพิมพ์ใหญ่}

ผู้เขียน 1[1,*], ผู้เขียน 2[2] และ ผู้เขียน 3[2] {ขนาด 14 pt, ตัวธรรมดา, จัดกึ่งกลาง}

Author 1[1,*], Author 2[2] and Author 2[2] {ขนาด 14 pt, ตัวธรรมดา, จัดกึ่งกลาง}

(**Received:** DD MMM., YYYY; **Revised:** DD MMM., YYYY; **Accepted:** DD MMM., YYYY)

บทคัดย่อ {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

งานวิจัยนี้..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

คำสำคัญ: คำที่ 1, คำที่ 2, คำที่ 3, ... {ขนาด 16 pt, ไม่เกิน 5 คำ}

Abstract {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

This study..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

Keywords: word 1, word 2, word 3, ... {ขนาด 16 pt, ไม่เกิน 5 คำ}

บทนำ {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

---

[1] สังกัด 1 {เช่น สาขาวิชา.... คณะ.... สถาบัน....จังหวัด... ประเทศ...} {ขนาด 12 pt, ตัวธรรมดา, จัดชิดซ้าย}

[1] แปลภาษาอังกฤษ: สังกัด 1 {เช่น สาขาวิชา.... คณะ.... สถาบัน....จังหวัด... ประเทศ...} {ขนาด 12 pt, ตัวธรรมดา, จัดชิดซ้าย}

[2] สังกัด 2 {เช่น สาขาวิชา.... คณะ.... สถาบัน....จังหวัด... ประเทศ...} {ขนาด 12 pt, ตัวธรรมดา, จัดชิดซ้าย}

[2] แปลภาษาอังกฤษ: สังกัด 2 {เช่น สาขาวิชา.... คณะ.... สถาบัน....จังหวัด... ประเทศ...} {ขนาด 12 pt, ตัวธรรมดา, จัดชิดซ้าย}

* Corresponding author. E-mail: .....

ส่วนเนื้อหา {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

ตารางที่ 1 ชื่อตาราง.....

รายการ	ความถี่	ร้อยละ
1.....	50	50.00
2.....	50	50.00
สรุป	**100**	**100.00**

อ้างอิง: ชื่อ-สกุล (ปีที่พิมพ์: เลขหน้า (ถ้ามี))

ภาพที่ 1 .....

อ้างอิง: ชื่อ-สกุล (ปีที่พิมพ์: เลขหน้า (ถ้ามี))

บทสรุป {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

ข้อเสนอแนะ {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

เอกสารอ้างอิง {รูปแบบการเขียนบรรณานุกรม APA 7th ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

รายการอ้างอิง 1..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย}

.....

รายการอ้างอิง 2..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย}

.....

รายการอ้างอิง 3..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย}

.....

รูปแบบการจัดเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย (Research Article)

ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย)

{ขนาด 18 pt, ตัวหนา, จัดกึ่งกลาง}

TITLE (English)

{ขนาด 18 pt, ตัวหนา, จัดกึ่งกลาง, อักษรตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด}

ผู้เขียน 1[2,*], ผู้เขียน 2[2] และ ผู้เขียน 3[2] {ขนาด 14 pt, ตัวธรรมดา, จัดกึ่งกลาง}

Author 1[1,*], Author 2[2] and Author 2[2] {ขนาด 14 pt, ตัวธรรมดา, จัดกึ่งกลาง}

(**Received:** DD MMM., YYYY; **Revised:** DD MMM., YYYY; **Accepted:** DD MMM., YYYY)

บทคัดย่อ {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

งานวิจัยนี้..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

คำสำคัญ: คำที่ 1, คำที่ 2, คำที่ 3, ... {ขนาด 16 pt, ไม่เกิน 5 คำ}

Abstract {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

This study..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

Keywords: word 1, word 2, word 3, ... {ขนาด 16 pt, ไม่เกิน 5 คำ}

[1] สังกัด 1 {เช่น สาขาวิชา.... คณะ.... สถาบัน....จังหวัด... ประเทศ...} {ขนาด 12 pt, ตัวธรรมดา, จัดชิดซ้าย}

[1] แปลภาษาอังกฤษ: สังกัด 1 {เช่น สาขาวิชา.... คณะ.... สถาบัน....จังหวัด... ประเทศ...} {ขนาด 12 pt, ตัวธรรมดา, จัดชิดซ้าย}

[2] สังกัด 2 {เช่น สาขาวิชา.... คณะ.... สถาบัน....จังหวัด... ประเทศ...} {ขนาด 12 pt, ตัวธรรมดา, จัดชิดซ้าย}

[2] แปลภาษาอังกฤษ: สังกัด 2 {เช่น สาขาวิชา.... คณะ.... สถาบัน....จังหวัด... ประเทศ...} {ขนาด 12 pt, ตัวธรรมดา, จัดชิดซ้าย}

* Corresponding author. E-mail: .....

บทนำ {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

วัตถุประสงค์การวิจัย {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

สมมติฐานการวิจัย (ถ้ามี) {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

นิยามคำศัพท์เฉพาะ (ถ้ามี) {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

กรอบแนวคิดในการวิจัย (ถ้ามี) {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

วิธีดำเนินการวิจัย{ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

4. การวิเคราะห์ข้อมูล {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

ผลการวิจัย {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

ตารางที่ 1 ชื่อตาราง.....

รายการ	ความถี่	ร้อยละ
1.....	50	50.00
2.....	50	50.00
สรุป	**100**	**100.00**

อ้างอิง: ชื่อ-สกุล (ปีที่พิมพ์: เลขหน้า (ถ้ามี))

ภาพที่ 1 .....

อ้างอิง: ชื่อ-สกุล (ปีที่พิมพ์: เลขหน้า (ถ้ามี))

การสรุปผลและอภิปรายผล {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

ข้อเสนอแนะ {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี) {ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

เนื้อหา..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย} .....

.....

เอกสารอ้างอิง {รูปแบบการเขียนบรรณานุกรม APA 7th ขนาด 16 pt, ตัวหนา, จัดชิดซ้าย}

รายการอ้างอิง 1..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย}

.....

รายการอ้างอิง 2..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย}

.....

รายการอ้างอิง 3..... {ขนาด 16 pt, ตัวธรรมดา, จัดกระจายแบบไทย}

.....

ขั้นตอนการทำงานของวารสารมนุษยสังคมศิลปาสาร (H.S.A.)

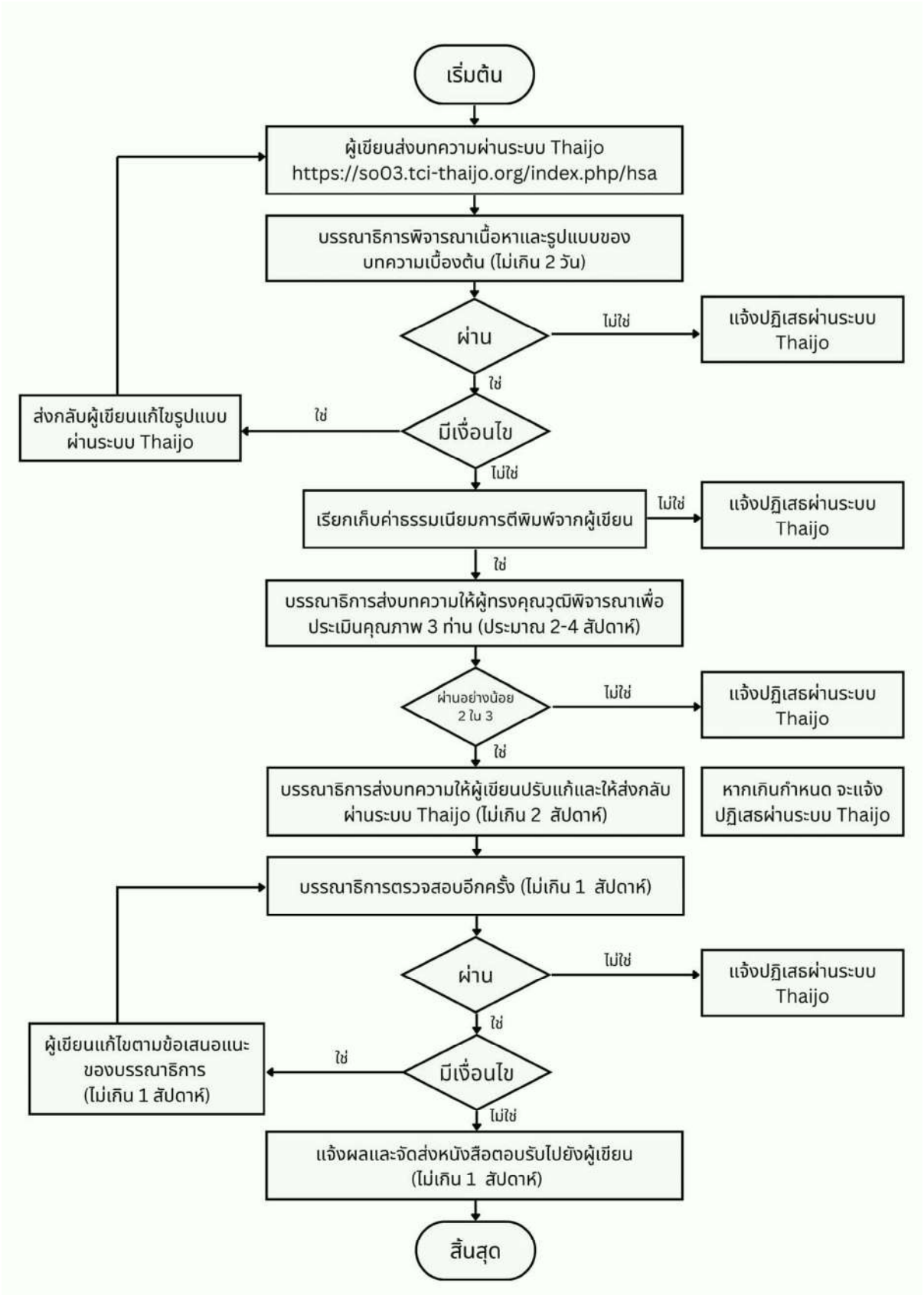

*ระยะเวลาดำเนินการโดยประมาณไม่เกิน 65 วัน/บทความ

วารสารมนุษยสังคมศิลปาสาร

Journal of Humanities, Social Sciences and Arts

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
234 หมู่ 12 อาคารศูนย์การเรียนรู้เทคโนโลยีและภาษาอาเซียน
ตำบลสามพร้าว อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี 41000
โทรศัพท์ 042-211-040 ต่อ 1401
เว็บไซต์วารสาร https://so03.tci-thaijo.org/index.php/hsa